T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

TÜRK İSLÂM EDEBİYATI BİLİM DALI

TÂHİRÜ'L-MEVLEVÎ'NİN KUDEMÂ-YI MEVLEVİYYE ADLI ESERİ

(İNCELEME – METİN)

Yüksek Lisans Tezi

NİMET İPEK

İstanbul, 2017

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

TÜRK İSLÂM EDEBİYATI BİLİM DALI

TÂHİRÜ'L-MEVLEVÎ'NİN KUDEMÂ-YI MEVLEVİYYE ADLI ESERİ

(İNCELEME – METİN)

Yüksek Lisans Tezi

NİMET İPEK

Danışman:

Doç. Dr. Ahmet Karataş

İstanbul, 2017

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI Anabilim Dalı TÜRK-İSLAM EDEBİYATI Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi NİMET İPEK'nın TÂHİRÜ'L-MEVLEVÎ'NİN KUDEMÂ-YI MEVLEVİYYE ADLI ESERİ (İNCELEME-METİN) adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 8.06.2017 tarih ve 2017-13/14 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 20/06/2017

Öğretim Üyesi Adı Soyadı			**İmzası**
1.	Tez Danışmanı	Doç. Dr. AHMET KARATAŞ	
2.	Jüri Üyesi	Doç. Dr. MELİHA YILDIRAN SARIKAYA	
3.	Jüri Üyesi	Prof. Dr. A.AZMİ BİLGİN	

GENEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Nimet İPEK

Anabilim Dalı : İslam Tarihi ve Sanatları

Bilim Dalı : Türk İslam Edebiyatı

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Ahmet KARATAŞ

Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans – Haziran 2016

Anahtar Kelimeler : Tâhirü'l-Mevlevî [Olgun], Mevlevîlik, Menâkıbu'l-Ârifîn, Kudemâ-yı Mevleviyye

ÖZET

Bu çalışma Osmanlı'nın son döneminde ve Cumhuriyet'in ilk döneminde yetişmiş şâir, müellif ve mutasavvıf bir şahsiyet olan Tâhirü'l-Mevlevî'nin (1877-1951) mensup bulunduğu Mevlevîlik tarîkatının teşekkül devresinde yaşayan kişilerin biyografisine dâir yazdığı esere dayanmaktadır. Çalışma giriş ve iki bölümden oluşmaktadır.

Giriş kısmında menkıbe kavramı kısaca anlatılmış, Türk İslâm Edebiyatında menâkıbnâme türü üzerinde durulmuştur. Birinci bölümde Tâhirü'l-Mevlevî'nin hayatı kısaca anlatıldıktan sonra çalışmaya konu olan *Kudemâ-yı Mevleviyye,* muhteva ve şekil özellikleri açısından incelenmiş, kaynakları mâhiyetinde olan *Menâkıbu'l-Ârifîn, Risâle-i Sipehsâlâr* ve *Menâkıbu'l-Ârifîn*'in devamı niteliğindeki *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân* gibi eserlerle mukayese edilmiştir. İkinci bölümde ise elde bulunan iki nüsha esas alınarak *Kudemâ-yı Mevleviyye*'nin tenkitli metni transkripsiyon sistemiyle sunulmuştur. Eserde geçen yer, şahıs ve eser adlarının indeksi de yapılmıştır. Sonuç kısmında ise ilim câmiasına kazandırılan eser ve bu çalışma ile ilgili genel değerlendirmeler eklenerek teze son verilmiştir.

GENERAL KNOWLEDGE

Name Surname	: Nimet İPEK
Main Department	: İslamic History and Arts
Department	: Turkish İslamic Literature
Supervisor	: Associate Professor Ahmet KARATAŞ
Degree Awarded and Date	: Master – June 2017
Keywords	: Tâhir al Mevlevî [Olgun], Mevlevî order, Manâkib al Ârifîn, Kudemâ-yı Mevleviyye

ABSTRACT

This study relies on work penned by Tâhir al Mevlevî (1877-1951) who is a poet, mystic, scholar and lived both late Ottoman and early Republican eras. The book, which is named as *Kudemâ-yı Mevleviyye*, is about Mevlevi order and Tâhir el Mevlevi is a follower of it as well. The study consists on one introductinoary and two chapters.

In introductionary chapter, menkıbe term is briefly narrated and put emphasis on menakibname genre in Turkish Islamic Literature. In first chapter, after brief inscribing his life, *Kudemâ-yı Mevleviyye* being discussed throught the examination is eleborated according to its content and style. On the other hand, it is compared with some sources such as *Manâkib al-Ârifîn*, *Risâle-i Sipehsâlâr* and *Sefîne-iNefîse-i Mevleviyân*. In second chapter, the text of *Kudemâ-yı Mevleviyye* is adapted recent alphet according to transcription system as a result of comparison of two copy. Index of names, places and books is presented, too. In final chapter, I evaluate some remarks about the work.

İÇİNDEKİLER

GENEL BİLGİLER II

GENERAL KNOWLEDGE III

İÇİNDEKİLER IV

ÖNSÖZ IX

KISALTMALAR XI

GİRİŞ

İSLÂMÎ TÜRK EDEBİYATINDA MENKIBE 1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÂHİRÜ'L-MEVLEVÎ VE KUDEMÂ-YI MEVLEVİYYE 10

I. TÂHİRÜ'L-MEVLEVÎ'NİN HAYATI 10

II. *KUDEMÂ-YI MEVLEVİYYE*'NİN GENEL ÖZELLİKLERİ 16

A. KUDEMÂ-YI MEVLEVİYYE'NİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ 22

1. NÜSHALARIN TAVSİFİ 22

a. TM Nüshası 22

b. AŞ Nüshası 22

2. NÜSHALAR ARASINDAKİ FARKLAR 23

3. Metnin Dil ve Üslubu 25

B. KUDEMÂ-YI MEVLEVİYYE'NİN MUHTEVA ÖZELLİKLERİ 28

1. Eserin Konusu ve Yazılış Sebebi 28

2. Bir Silsilenin Devamı ve Menâkıbu'l-Ârifîn Geleneği 32

3. Eserin Kaynakları 34

a. Âyetler 36

b. Hadîsler 38

c. Manzûmeler 40

d. Devrinde Tedâvülde Olan Kaynaklar ve Müellifin Kendi Bilgisi 53

4. Müellifin Telif ve Tercüme Metodu 57

5. Eserin Menâkıbu'l-Ârifîn ile Mukâyesesi 60

8. Kudemâ-yı Mevleviyye'de Biyografisi Verilen Şahıslar 69

İKİNCİ BÖLÜM

KUDEMÂ-YI MEVLEVİYYE'NİN TENKİTLİ METNİ 91

I. TENKİTLİ METİNDE TAKİP EDİLEN ESASLAR 91

II. TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ 92

III. TENKİTLİ METİN 93

Āteş-bāz-ı Velī - Şeyḫ Muḥammed Ḫādim 96
ʿAlāʾüddīn-i Amasyevī Veled-i Bayram 100
ʿAlāʾüddīn-i Erzincānī 100
ʿAlāʾüddīn-i Ḳırşehrī 101
ʿAlāʾüddīn-i Şiryānūs 102
Aḫīler 105
Aḫī Aḥmed Şāh 106
Aḫī Aḥmed Şāh-i Ḳazzāz 107
Aḫī Çōbān 108
Aḫī Muḥammed-i Dīvāne 108
Aḫī Mūsā-yı Akşehrī 111
Aḫī Muḥammed Seyyid-ābādī 111
Aḫī Emīr Aḥmed-i Pāybertī 112
Aḫī Nāṭūr 112
Aḫī Pōlād 113
Aḥmed Faḳīh 113
ʿArab Noyan 115
ʿAynu'd-Devle 115
Bedr-i Kemāl-i Ḫorsāf 117
Bedrüddīn-i Maʿdenī 118
Bedrüddīn-i Tebrīzī 118
Çelebī Bedrüddīn ve Şemsüddīn 120
Mevlānā Bahāʾuddīn Şeng-i Müneccim 123
Çelebī Celālüddīn Ferīdūn bin Sipehsālār 123
Celālüddīn-i Müstevfī 127
Celālüddīn-i Ḳaṣṣāb 127
Çōbān Dellāk 130
Mevlānā Efṣaḥuddīn Muʿīd 130
Ekmelüddīn Ṭabīb 131
Emīr ʿĀlim Çelebī 134
Emīr ʿAlemüddīn Ḳayṣer 135

Emīr Bedrüddīn-i Gevhertaş 136
Emīr Bedrüddīn Yaḥyā 137
Emīr Celālüddīn-i Ḳarāṭāyī 139
Emīr Faḫrüddīn ʿAlī 140
Emīr Muḥammed Sekūrcī 141
Emīr Mesʿūd Beg 142
Emīr Muʿīnuddīn Süleymān Pervāne 142
Pervāne Oġulları 150
Emīr Necmüddīn Dizdār 164
Emīr Nūreddīn Veled-i Cicā 164
Emīr Tācuddīn Muʿtez el-Ḫorāsānī 165
Emīr Ṭōmān Beg 167
Evḥadüddīn Çelebī 170
Fāṭıma Ḫātūn 171
Faḫruddīn-i Ābgermī 171
Faḫruddīn-i Dīv-dest 171
Faḫruddīn Lala 178
Faḫruddīn-i Sivāsī 178
Faḫru'n-Nisāʾ 180
Gumac Ḫātūn 181
Gürcī Hatun 182
Ḥabīb Faḳīh-i Akşehrī 183
Ḫᵛāce Mecdüddīn Ata Beg 183
Ḫᵛāce Mecdüddīn-i Merāgī 184
Ḫᵛāce Ḳamerüddīn Nāʾib 188
Ḫᵛāce Şerefüddīn-i Semerḳandī 188
Ḥācī Emīre 189
Ḥamza-i Nāyī 189
Ḫoş-liḳā-yı Ḳonevī 190
Ḥüsāmüddīn Begi 191
Ḥüsāmüddīň Debbāġ 192
İbn Āyinedār Ḥüsāmüddīn-i Sīvāsī 193
İḫtiyāruddīn Fakīh 195
ʿİmādüddīn Veled-i Ḳurdī 203
İnanc Şücāʿeddīn Beg 203
Ḳāḍī ʿİzzüddīn-i Sivāsī 203
Ḳāḍī Kürd-i Ḳonevī 205

Ḳāḍī Necmüddīn-i Ṭāşṭī 205
Ḳāḍī Sirācüddīn-i Urmevī 206
Ḳāḍī ʿİmādüddīn bin Sirācüddīn 208
Ḳālūyān 208
Ḳuṭbuddīn-i Şīrāzī 209
Kemālüddīn-i Kābī 209
Kerīmüddīn Veled-i Begtimur 214
Kemāl-i Ḳavvāl 214
Kemāl-i Muʿarrif 215
Kirā-yı Büzürg 217
Kirā Ḫātūn 218
Kirāke Ḫātūn 221
Kerīme Ḫātūn Binti Şeyḫ Muḥammed-i Ḫādim 221
Kīmyā Ḫātūn 222
Maḥmūde Ḫātūn 223
Mecdüddīn-i Cendī 223
Melike Ḫātūn 224
Nāṣırüddīn-i Ḳaṭṭānī 225
Nāṣırüddīn-i Vāʿiz 225
Nizāmüddīn-i Erzincānī 226
Niẓāmüddīn-i Ḫaṭṭāṭ 226
Nūreddīn-i Tīzpāzārī 227
Şerefüddīn ʿOs̱mān-ı Gūyende 228
Çelebī Pōlād Beg 229
Sulṭān Rüknüddīn 230
Ṣāʾinuddīn Muḳrī 231
Ṣalāḥuddīn-i Edīb 233
Ṣalāḥuddīn-i Malāṭī 234
Sirācüddīn-i Meş̱nevī-ḫʷān 237
Sirācüddīn-i Tatarī 240
Şemsüddīn-i ʿAṭṭār 241
Şemsüddīn-i Mārdīnī 242
Şemsüddīn-i Malaṭī 247
Şemsüddīn Muʿallim 252
Şeref Ḫātūn Binti Sulṭān Veled 253
Şerefüddīn-i Ḳayṣerī 254
Şeyḫ Emīn Beg Āb-germī 255

Şeyḫ Bedrüddīn-i Neccār 256
Şeyḫ Bahā'üddīn-i Baḥrī 257
Şeyḫ Bedrüddīn-i Yavaş-i Naḳḳāş 260
Şeyḫ Cemālüddīn-i Ḳamerī 262
Şeyḫ Gehvāre-ger 264
Şeyḫ Ḥaccāc-ı Nessāc 264
Şeyḫ Ḫᵛāceġī 265
Şeyḫ ʿİzzüddīn Köse 265
Şeyḫ Kemālüddīn-i Tebrīzī el-Ḫādim 265
Şeyḫ Mecdüddīn-i Aḳsarāyī 267
Şeyḫ Mecdüddīn Veled-i Çāġā el-Ḳırşehrī 267
Şeyḫ Maḥmūd-i Ṣāḥib-ḳırān, Şeyḫ Maḥmūd Veled-i Neccār 268
Şeyḫ Nāṣiḥuddīn-i Ṣabbāġ 272
Şeyḫ Saʿdüddīn-i Meşnevīḫᵛān 272
Şehābeddīn-i Güyende 273
Şücāʿeddīn Ḥannāḳī 273
Tācüddīn-i Mutaṣaddır 274
Zekeriyyā Toḳātī 275
Zeynüddīn ʿAbdulmu'min-i Toḳātī 275
Eflākī ʿĀrifī Aḥmed Dede 278
Fihrist 282

SONUÇ 289

DİZİN 291

KAYNAKÇA 297

TIPKIBASIM 304

ÖNSÖZ

Sağlam köklere sahip olan kültürler, köklerinin daha geniş bir coğrafyaya yayılmasına ve aradan geçen asırlara rağmen etkilerini, güçlerini muhafazaya devam ederler. Belh'ten Anadolu'ya göç eden bir âlimin çocuğu olarak Konya'da yetişen Mevlana Celâleddin-i Rumî vesilesiyle burada neş'et bulan Mevlevîlik tarikatı da böyle güçlü etkiye sahip olmuştur. Kısa bir sürede Anadolu'da çok geniş bir şekilde yayılmış, Kafkasya'dan Mısır'a İran'dan Balkanlara kadar geniş bir coğrafyada günümüze kadar canlılığını devam ettirmiştir. Böyle bir kültür ve tasavvuf muhitinde doğan ve yetişen Tâhirü'l-Mevlevî, devlet vazifelerinin yanında yazdığı eserlerle özellikle de *Mesnevî* ve Mevlevîlik tarikatı üzerine telif ettiği eserlerle kültür ve edebiyat tarihimizde önemli hizmetler îfâ etmiştir. Çalışmaya konu edindiğimiz *Kudemâ-yı Mevleviyye* de Tâhirü'l-Mevlevî'nin Mevlevîlik kültürü ve tarihi üzerine yazdığı önemli eserlerden birisidir. Müellif, bu eserini *Menâkıbu'l-Ârifîn*'de geçen derviş, âlim, zanâatkâr, edip, asker ve yönetici gibi muhtelif tabakalardan râvîleri tanıtarak unutulmalarını engellemek için yazmıştır. Mevlânâ'nın babası Bahâüddîn Veled ile Mevlânâ, Hüsâmeddîn Çelebi, Sultan Veled ve Ulu Ârif Çelebi zamanında yaşamış, onlara derviş olmuş şahsiyetleri tanıttıktan sonra rivâyet ettikleri veya içinde yer aldıkları menkıbeleri de tercüme ederek eserini oluşturmuştur.

İki bölümden oluşan çalışmamızın giriş kısmında genel olarak menkıbe türü ve Türk İslâm Edebiyatı'ndaki menâkıbnâmeler ile Mevlânâ etrafında gelişen menâkıbnâme geleneği ele alınmıştır. Birinci bölümde ise Tâhirü'l-Mevlevî'nin hayatı mevcut araştırmalar ışığında kısaca anlatıldıktan sonra çalışmanın temelini oluşturan *Kudemâ-yı Mevleviyye* şekil ve muhteva açısından geniş bir incelemeye tabi tutulmuştur. İkinci bölümde ise eserin şimdilik varlığı bilinen iki nüshası, -ilk yarısı eksik ve Süleymaniye Kütüphanesi Fethi Sezai Türkmen Koleksiyonu nr. 161'de kayıtlı müellif nüshası ile Prof. Dr. Ahmet Atilla Şentürk kütüphanesinde bulunan sonradan istinsah edilmiş tam bir nüshası- esas alınarak tenkitli metin oluşturulmuştur. Çalışmadan istifade edilmesi için de ayrıca bir dizin hazırlanmıştır.

Bu çalışmayı ilim câmiasına arz ederken, lisans yıllarımdan itibaren özellikle de yüksek lisans döneminde daha geniş bir şekilde bilgi ve tecrübelerinden istifade ettiğim kıymetli hocalarım Prof. Dr. Hasan Aksoy, Prof. Dr. Mustafa İsmet Uzun, Doç. Dr. Meliha Sarıkaya'ya, çalışma ile ilgili her sorunu çözmemde desteğini esirgemeyen danışmanım Doç. Dr. Ahmet Karataş'a ve jürimde bulunarak değerli katkılarda bulunan Prof. Dr. Azmi Bilgin teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Tezimizin konusunu oluşturan *Kudemâ-yı Mevleviyye*'nin bilinen tek tam nüshasını sakınmayıp bize veren ve çalışmamıza müsaade eden Prof. Dr. Ahmet Atilla Şentürk'e de ayrıca teşekkür ederim. Tezimin tamamını okuyarak önerilerde bulunan arkadaşım Arş. Gör. Aslınur Özcan'a, tez yazım sürecinde oluşturdukları çalışma ortamı ile desteklerini gördüğüm İSAM ve EDEP kurumlarına şükranlarımı sunarım. Son olarak tez yazım sürecinde desteğini ve tecrübesini her zaman yanımda hissettiğim eşim İsmet İpek'e de memnuniyetle teşekkür etmek istiyorum.

Nimet İpek

İcadiye 2017

KISALTMALAR

AŞ	: Atilla Şentürk Nüshası
c.	: cilt
çev.	: çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
h.	: hicrî
haz.	: hazırlayan
ktp.	: Kütüphanesi, Kütüphane
m.	: milâdî
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
nr.	: numara
s.	: sayfa
sy.	: sayı
thk.	: tahkik
TM	: müellif nüshası (Fethi Sezai Türkmen nr. 161)
TTK	: Türk Tarih Kurumu
ty.	: yayın tarihi yok
vr.	: Varak
yay.	: yayınları, yayınevi
y.y.	: yayın yeri yok

GİRİŞ

İSLÂMÎ TÜRK EDEBİYATINDA MENKIBE

Ne-ka-be (نقب) kelimesi sözlükte, "duvarda veya deride olan delik; menkab kelimesi delinen yer mânâsınadır. Menkab kelimesi *Lisânu'l-Arab*'a göre göbek mânâsına gelmektedir.[1] Menkabe kelimesi ise *Lisânu'l-Arab*'da ve *el-Müfredât*'ta dağın içinden geçen yol demektir. Bu kelimenin *el-Müfredât*'ta istiâre sanatı ile insanların üzerinde çok müessir olması dolayısıyla güzel davranışlar için kullanıldığı da yazmaktadır.[2] Lisânu'l-Arab'daki bir diğer mânâsı ise faziletli fiillerdir, meslebet olarak geçen zemmedilen davranışların zıttıdır.[3] Menkabe kelimesi *Kâmûsu'l-Muhît Tercümesi*'nde de şu ifadelerle geçmektedir; "mefharet manâsınadır ki bâis-i iftihâr olacak fazl ve hüner ve meziyyet makûlesine denir ki mevkı-i bahs olacak mehâbir ve me'âsir-i mefâhirden ibâretdir ki meslebetin zıddıdır"[4]. Menkıbe kelimesinin çoğulu olan menâkıb kelimesinden bir tür ismi olan menâkıbnâme ismi türetilmiştir. Arapça *menâkıb* ve Farsça *nâme* kelimelerinin yan yana gelmesi ile türetilen, "bi-zikri's-sülehâi tenzilü'r-rahme"[5] hadîsinin tahakkuk merkezi olan menâkıbnâme kelimesi, İslâmî edebiyatlarda üretilen ve velîlerin yaşamlarını, olağanüstü hallerini anlatan metinlere verilen isim haline gelmiştir. İslâmî Türk Edebiyatı bağlamında pek çok menkıbe üretilmiştir.[6]

Türk millî kültür hayatında ayrıcalıklı bir yerde duran Mevlânâ için de geniş bir menâkıbnâme edebiyatı oluşmuştur. Mecdüddîn Feridûn b. Ahmed-i Sipehsâlâr'ın (ö. 712/1312?) eseri *Risâle-i Sipehsâlâr der Menâkıb-ı Hazret-i*

[1] İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab,* Beyrut: 2010, c. I, s. 766.
[2] Râgıb el-İsfehânî, *el-Müfredât*, Beyrut: t.y., s. 503.
[3] İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab,* Beyrut: 2010, c. I, s. 768.
[4] Mütercim Âsım Efendi, *Kâmûsu'l-Muhît Tercümesi*, haz. Mustafa Koç, Eyyüp Tanrıverdi, İstanbul: 2013, c. I, s. 691.
[5] Sâlih insanların anlatılması ile rahmet iner.
[6] Edebiyatımız bağlamında menkıbelerin bir dökümü için şu makaleye bakılabilir: Haşim Şahin, "Tarih Kaynağı Olarak Evliya Menkıbeleri", *Prof. Dr. Işın Demirkent Anısına*, İstanbul: 2008, s. 547-566.

Hudâvendigâr, Ahmed Eflâkî Dede'nin (ö. 761/1360) eseri *Menâkıbu'l-Arifîn*, Hemedânî'nin (ö. 954 /1547) eseri *Sevâkıbu'l-Menâkıb,* Lokmânî Dede'nin eseri *Menâkıb-ı Mevlânâ*, Mustafa Sâkıb Dede'nin (ö. 1148/1735) eseri *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân,* Sahîh Ahmed Dede'nin (ö. 1229/1813) eseri *Mecmûʿatü't-Tevârihi'l-Mevleviyye,* Alî Enver'in eseri *Semâhâne-i Edeb* gibi menâkıb ve biyografi eserleri içerisinde Mevlânâ ve çevresinde teşekkül eden kültürel ve dinî yapılanma tüm ayrıntıları ile işlenmiştir.

Menâkıbnâmeleri yatay düzlemde bir okumaya tabi tutup menakıbnamalerin, kendisinin bir alt türü olarak bulunduğu biyografiyi üreten yapının köküne baktığımızda genel itibariyle Ortaçağ'da kişilere dâir yazım ikiye ayrılır. Bu ikili tasnif kişinin kendisine dâir (otobiyografi) gelişmiş bir yazım türü ve başkasına dâir (biyografi) yazma olarak kurgulanabilir.[7] İslâm kitap telif geleneği göz önüne alındığında kişinin kendisine dâir yazım kısıtlı miktarda üretilmiştir. Gazzâlî'nin (ö. 505/1111) *Munkız'*ı ile başlayan otobiyografi yazıcılığı İbn Haldûn'da (ö. 808/1406) *et-Taʿrîf bi'bni Haldûn,* Kâtib Çelebi'de (ö. 1067/1657) *Mîzânu'l-Hak* gibi müstakil eserlerle örneklerini vermiştir. Bunun ötesinde örneğin Akhisârî (ö. 1024/1615), *Nizâmu'l-Ulemâ* isimli eserinde her yüzyıldan belirli sayıda âlimin biyografisini verirken kendi yüzyılında otobiyografisini de vererek biyografi yazımı içerisindeki otobiyografi yazımının nadir örneklerinden birini vermiştir.[8] Gezi yazıları diğer adıyla seyâhatnâmeler de otobiyografik motifler içerdiği için burada zikretmeye değer örneklerdendir.[9]

---

[7] Marcia K. Hermansen, "Biography and Hagiography", *The Oxford Encyclopedia of Islamic World,* New York; 2009. (http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t236/e0116 erişim 29.12.2016)

[8] Murteza Bedir, "Bir Biyografi Türü Denemesi: Akhisarî'nin Nizâmü'l-Ulemâ Adlı Eseri", *İslam Telif Geleneğinde Biyografi Yazıcılığı Sempozyumu*, İstanbul: 11.11.2016. Hermansen'in de belirttiği üzere İslam telif geleneği otobiyografi yazımında rüyalar ve amaca dayalı dinî tecrübeler önemli bir yer tutar. Bu konuda yapılan çalışmalardan bazıları şöyle sıralanabilir. Cemal Kafadar, *Kim Var İmiş biz Burada Yoğ İken,* İstanbul: 2014. Özgen Felek, *Kitâbu'l-Menâmât Sultan III. Murâd'ın Rüya Mektupları*, İstanbul: 2014.

[9] Jan Schmidt, Leiden Üniversitesi Türkçe yazmaları üzerinde yaptığı bazı incelemeler neticesinde otobiyografik edebiyatın Osmanlı Edebiyatı'nda azımsanmayacak derecede olduğunu yazmalardan verdiği örneklerle ortaya koymaktadır. Fakat Osmanlı bağlamında modern öncesi otobiyografik edebiyat, müellifin kendinden bahsetme niyetiyle kaleme aldığı ve şimdiki anladığımız mânâda bir otobiyografi değildir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Jan Schmidt, "Ottoman

İslâm telif geleneğinde biyografi yazıcılığı çok daha geniş ölçekte, farklı isimlerle ve türlerle örneklerini vermiştir. Biyografi yazıcılığı İslâm'ın erken devirlerinde başlamış ve özellikle hadîs râvîlerinin hadîs rivâyetine liyâkatini ölçen ilm-i ricâl çerçevesinde bir müddet hadîs ilmi ile beraber yürümüştür.

Dinî biyografinin konusu erken devirde yaşayan yüksek şahsiyetlerle özellikle de sûfîler ile başlar. Biyografiler mârifetiyle Hz. Peygamber'in örnekliği kendi şahsını da aşarak dinî açıdan saygın ve muhterem tüm insanları kapsayacak dereceye genişler. Dolayısıyla dindar olan her insan bu eserlerde potansiyel birer örnek olarak yer alır. Dinî biyografileri "Sîre/Sîret/Siyer, Tabakât, Tezkire, Melfûzât, Menâkıb, Terceme" gibi türlere ayırmak mümkündür. Sîret bir hal ya da davranış tarzını, yolunu ifade etmekle birlikte özellikle Hz. Peygamber için kullanılmıştır. Bunun yanı sıra velîlerin yaşamları da bazen bu isimle anlatıya konu olabilmektedir. Tabakât eserlerine ise genellikle biyografik sözlük şeklinde atıfta bulunulabilir. Tabakât eserleri bir kişiyi soyağacı, doğumu, evliliği, çocukları, İslamiyet'i kabulü, Hz. Peygamber'e bey'ati, hadîs rivâyetine liyâkati ve derecesi, ölümü, cenazesi gibi husûsiyetlerle ele alır. Tezkire; şairlerin, sûfîlerin, âlimlerin hayatlarını ele alan bir edebî türdür. Bir yönü ile tabakâta benzeyen tezkireler, onlardan daha fazla sözlü biyografik unsur içermesi ile ayrışır. Aynı zamanda tabakâtın aksine sıra gözetmeksizin yazılırlar. Malfûzât ise Güney Asya İslâm'ına özgü bir edebî tür olup tanınmış sûfîlere sorulan soruların ve cevapların dinleyiciler tarafından kayda geçirilmesi ile meydana gelirler. Melfûzât, kişi hakkında tezkirenin aksine daha anlık ve özgün bilgiler sunar. Tercemeler, tek bir kişinin ele alındığı bireysel biyografilerdir. Otobiyografiler ile beraber daha az yaygın bir tür olarak bilinirler.[10]

Autobiographical Texts by Lāmiʾī and Others in the Collection of Turkish Manuscripts at the Leiden University Library", *The Joys of Philology*, İstanbul: 2002, s. 155-164.

[10] Marcia K. Hermansen, "Biography and Hagiography", The Oxford Encyclopedia of Islamic World, New York; 2009. (http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t236/e0116 erişim 29.12.2016)

Çalışmamızın asıl konusunu oluşturan menâkıbnâme edebiyatının[11] ve biyografi literatürünün müştereklerinde duran menâkıb ise mukaddes bir kişinin erdemlerini ve doğaüstü eylemlerini konu edinir. Vurgu, velînin hayatının aktarılmasını şekillendiren o dönemin sosyal ve akidevî yapısı içerisinde, otoritenin kaynağı olması dolayısıyla doğaüstü/olağanüstü üzerinedir. Velîler gayrımüslimlerle yahut şüphe içerisindeki Müslümanlarla bir zıtlık içerecek şekilde sunulurlar. Öte yandan sayılan mucizelerin tipleri kutsalın İslâmî bir temsiliyetini de yansıtır.[12] Evliyâ menkıbelerinin müşterek özelliklerine baktığımızda umumiyetle şunlara sahip oldukları söylenebilir;

1- Kahramanları gerçek ve mukaddes kişilerdir.
2- Olayların belirli yeri ve zamanı vardır.
3- Sırf eğlenmek için uydurulmuş değillerdir. Gerçek olduklarına inanılır.
4- Yarı mukaddestirler ve bir dogma olarak kendilerini kabul ettirirler.
5- Konu edindikleri velî hayatta iken de öldükten sonra da üretilebilirler.
6- Biçim olarak son derece kısa ve sade bir anlatım tarzına sahiptirler.[13]

Ahmet Yaşar Ocak ayrıca evliyâ menkıbelerinin tiplerini şöyle bir tasnife sokmuştur:

---

[11] Hagiografi, menâkıbnâmeleri içine alan ama menâkıbnâmeler ile sınırlı kalmayan daha geniş bir anlatı türüdür. Biyografi edebiyatı ile büyük oranda bir üst üste gelme durumu olduğu için biyografi edebiyatının içine yerleştirilebilir. Türleri şu şekilde sıralanır; menâkıb, fezâil, hasâis, sîret, tabakât, tezkire. Daha ayrıntılı bilgi için bakınız; "Hagiography", *The Oxford Dictionary of Islam*, (http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t125/e767# erişim 29.12.2016)

Bununla birlikte sûfî biyografileri ile Hıristiyan hagiography eserlerinin kıyasını yapmak, varsa farklarını söylemek de faydalı bir netice verecektir. Velîlerin hayatları hakkında konuşmaya başlağımızda hagiography en iyi neticeyi vermez, zira en başta akademisyenlerin onu nasıl kullandığı kafa karıştıran bir meseledir.

İslam ve Hıristiyanlık'ın yapıları, farklılığı dolayısıyla kutsalın meydana çıkması ve kendini göstermesi de farklılık arz edecektir. Bir Hıristiyan azîzinin anlatısı Tanrı'nın vücût bulması iken yâni azîzin fiilleri Tanrı'nın fiileri oluyorken bu bir velî için farklıdır. Velî, Tanrı'nın sadece özel bir vekilidir. Bunun hâricinde bir azîz için ölüm her dâim haça gerilme ile özdeşleştirilirken bir velî için kutsal savaş imgesi ve toprakların genişleyip dinin yayılması imgesi ön plandadır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Julian Baldick, *Imaginery Muslims*, s. London: 1993, 224-226.

Bahsi geçen literatür hakkında ilk ve en kapsamlı çalışma Hippolyte Delehaye tarafından 1906 yılında yapılmıştır. Bkz: Hippolyte Delehaye, *Les Légendes Hagiographiques*, Bruxelles: 1906, 274 s. İngilizce tercümesi için bkz: Hippolyte Delehaye, *The Legends of the Saints: An Introduction to Hagiography*, çev. Donald Attwater, New York: 1962, 272 s.

[12] Marcia K. Hermansen, "a.g.m."

[13] Ahmet Yaşar Ocak, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler*, Ankara: 2010, s. 33.

- Târihî gerçeklere dayanan menkıbeler
- Hayâlî menkıbeler
    - Toplumun ictimâî değerler sisteminden kaynaklanan menkıbeler
    - Ahlâkî bir teolojiye dayanan menkıbeler
    - Propaganda maksadı güden menkıbeler

Yukarıdaki tasnifte de görüldüğü üzere menkıbeler gerçeğe dayalı menkıbeler ve hayâlî menkıbeler şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Çalışmamıza konu olan metin gerçeğe dayalı menkıbeler arasında yer almaktadır. Menkıbelerin bir diğer türü olan fakat çalışmanın gerçeğe dayanan menkıbeler sınıfına girmesi sebebiyle dışarıda kalan hayâlî menkıbeler ise Türk Halk Edebiyatı'nda efsane türü içerisinde değerlendirilmektedir. Hayâlî menkıbelerde kerâmetin gerçekten meydana gelip gelmediği bilinmemektedir, gerçek olaylara dayanmazlar. Halk muhayyilesi tasavvur ettiği üstün tavrı, davranışı ve ahlâkı o velînin zatında görmek istediği için sosyal sistem içerisinden dinî tutumu merkeze alarak doğan değerleri o velînin şahsında toplayarak merkezde ortak kabule mazhar olabilecek bir numûne-i imtisâl meydana getirir. Meydana gelen model kişinin hayâlî menkıbeleri anlatılırken veya dinlenilirken hayâlî olayın gerçekleşmiş olduğuna dâir tam bir kanâatle eylem gerçekleşir.[14] Bu tasnife göre *Kudemâ-yı Mevleviyye*'nin menâkıbnâme türü ile ilişkisi öğretici olma ve İslâm'ın teblîğini yapmak üzere bina edilmiştir.

İslâm telif geleneğinde menâkıbnâme türünün ve menkıbenin genel seyrine baktığımızda ilk defa menâkıb ismini gördüğümüz yer hadîs kitaplarıdır. Hadîs kitaplarında Hz. Peygamber'in ashâbının faziletlerini konu edinen kısımlara kitâbu'l-menâkıb ismi verilmiştir.[15] Öte yandan hadîs kitaplarında menâkıb kelimesinin kullanıldığı bir diğer alan imamları, bir kabile veya soyu, halifeleri, kutsal şehirleri övmek maksadıyladır.

[14] Emine Seval Yardım, *Menkıbe ve Menkıbelerle İlgili Eserler İçin Açıklamalı Bir Bibliyografya Denemesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul:1999, s. 4.

[15] Ahmed Ateş, "Menâkıb" *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: 1988, c. VII, s. 701.

Tasavvufun hicrî III. asırdan itibaren yaygınlık kazanması ile birlikte menkıbe kelimesi, sûfîlerin örnek davranışları ve hikmetli sözleri için kullanılmaya başlanmıştır. Sülemî'nin *Tabakâtu's-Sûfiyye*'si, Hücvirî'nin *Keşfu'l-Mahcûb*'u, Kuşeyrî'nin *er-Risâle*'si gibi eserlerde tanınmış sûfîlerin faziletli hayatları ve hikmet içeren sözlerine yer verilerek bir nevi menkıbe türünün ilk örnekleri verilmiştir. Öte yandan *Târîhu Bağdâd*, *Târîhu Buhârâ* gibi eserlerde bahsi geçen bölgelerde yaşayan velîlerin hayatlarına da yer verilmiştir.

Hicrî V. asırdan itibaren ise ilk büyük tarikatlerin teşekkülü ile birlikte menkıbe edebiyatında telif edilen eserlerin niteliğine kerâmet motifi de dâhil olmaya başlamış ve Abdulkâdir-i Geylânî, Ahmed er-Rufâî gibi tarîkat ulularının vefâtlarından sonra kaleme alınan eserlerde ve şifahî kültür içerisinde kerâmet motifi ayrılmaz bir renk haline gelmiştir. Böylelikle günümüzde de kullanılan mânâsıyla menkıbe ve menâkıbnâme ortaya çıkmıştır. Fakat şu akıldan çıkarılmamalıdır ki o dönemde tarîkat çevreleri dışında da menâkıb kelimesi kullanılmaktadır ve tabîî olarak bu, kerâmet motiflerinden ârî bir kullanımdır.

Hicrî VI. asırdan itibaren tarîkatlar etkinliklerini ve yayıgınlıklarını fazlasıyla artırdıkları için artık hemen her tarîkatin pîri için ayrı ayrı menâkıbnâmeler kaleme alınmaya başlamıştır.[16] Menâkıb adı dışında tezkire, reşehât, makâmât, nefehât gibi farklı isimler de verilerek menkıbe yazımı günümüze kadar devam etmiştir.

Osmanlı sahasına geçtiğimizde ise padişah, sadrazam yahut vezirlerin hayatlarına, kahramanlıklarına dâir yazılan eserlerde de menâkıb ismi kullanılmaktadır. Mesela, Yahşı Fakîh'in ilk Osmanlı tarihi kabul edilen eserinin ismi *Menâkıbnâme*'dir. *Menâkıb-ı Mahmûd Paşa, Menâkıb-ı Sultan Süleyman, Mecmûʿa-i Menâkıb-ı Vüzerâ* gibi eserler Osmanlı sahası dâhilinde telif edilen, fakat

[16] Sûfî biyografleri başlangıcında Peygamber'in görünür düzlemdeki örnekliğini ön plana çıkarırken sonraki sûfî biyografileri onun ontolojik olarak örnekliğine odaklanırlar. Ayrıntılı bilgi için bkz. Earle Waugh, "Following the Beloved: Muhammad as Model in Sufi Tradition", *The Bibliographical Process: Studies in the History and Psychology of Religion*, Mouton: 1976 s. 63-64. Carl W. Ernst, "From Hagiography to Martyrology: Conflicting Testimonies to a Sufi Martyr of the Delhi Sultanate", *History of Religions,* Chicago:1985, c. XXIV, s. 4, s. 311.

kelimenin sonradan kazandığı kerâmet manâsı ile çok da bağlantılı olmayan tarih kitaplarıdır.

Menâkıb kitaplarına Türk kültürü içerisinde farklı isimler verilmiştir. Tezkire, kerâmât, vilâyetnâme bunlardandır. *Battâlnâme*, *Dânişmendnâme*, *Saltuknâme* gibi dinî-destanî eserler de menâkıbnâme türü içerisinde değerlendirilmektedirler. Bilinen ilk Türk menâkıbnâmesi *Tezkire-i Satuk Buğra Hân*'dır.[17]

Anadolu sahasında telif edilen menâkıb eserlerini Ahmet Yaşar Ocak Selçuklu döneminde telif edilen eserler, Beylikler devrinde telif edilenler ve Osmanlılar zamanında telif edilenler şeklinde üçlü bir tasnife tâbi tutmaktadır. *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnameler* isimli eserinde de belirttiği üzere yüzyıllara göre menâkıbnâmeleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz. Anadolu Selçukluları zamanında yazılıp günümüze ulaşan menâkıb türündeki eserler sırasıyla *Menâkıb-ı Seyyid Hârûn-ı Velî*, *Menâkıb-ı Sadruddîn-i Konevî*, *Menâkıb-ı Sipehsâlâr der Menâkıb-ı Hazret-i Hudâvendigâr*, *Menâkıbu'l-*Ârifîn, Kerâmât-*ı Ahî Evrân* gibi eserlerdir.

İsmi geçen menâkıbnâmelerden özellikle *Menâkıbu'l-ʿÂrifîn* ve *Menâkıb-ı Sipehsâlâr* çalışmamızda önem arz etmektedir. Çünkü çalışmamıza konu olan *Kudemâ-yı Mevleviyye* de Mevlevî geleneği içerisinde kaleme alınmış bir eser olduğu için bu gelenek dâhilinde değerlendirilebilir. Zâten *Kudemâ-yı Mevleviyye*'nin çıkış noktası da *Menâkıbu'l-ʿÂrifîn'*dir. *Kudemâ-yı Mevleviyye*'nin Mevlevî menâkıbnâmelerinin edebî geleneği içerisindeki yeri ileride ayrıntılı olarak işlenecektir.

Beylikler devrinden günümüze ulaşan menâkıbnâmeler ise *Menâkıbu'l-Kudsiyye fî Menâkıbu'l-Ünsiyye* ve *Menâkıb-ı Cemâleddîn-i Sâvî*'dir.

Osmanlılar devrine geçtiğimizde ise yüzyıllara yayılan daha zengin bir menâkıbnâme edebiyatı ile karşı karşıyayız. Yüzyıllara göre ayrılmış Osmanlı sahası

[17] Haşim Şahin, "Menâkıbnâme" *DİA*, Ankara: 2004, c. XXIX, s. 112-114.

menâkıbnâmelerini sırasıyla incelediğimizde XV. asır menâkıbnâmeleri arasında özellikle Bektâşî vilâyetnâmeleri dikkati çekmektedir. *Ebâ Müslimnâme, Battalnâme, Dânişmendnâme* geleneğinin son halkası olan *Battalnâme* ise hem destan türünün hem de menâkıbnâme türünün ortak bir ürünü olarak mütâlaa edilebilir. On beşinci yüzyılda şehirli bir tarîkat haline gelen Halvetîlik tarîkatinin de bu yüzyılda menâkıbnâme üretmeye başladığı görülmektedir. Bu yüzyılda yazıya geçirilen menâkıbnâmelerin başlıcaları V*ilâyetnâme-i Hacım Sultân, Menâkıb-ı Hacı Bektāş-ı Velî, Vilâyetnâme-i Abdâl Mûsâ* gibi velayetnamelerin yanında *Menâkıb-ı Emîr Sultân, Menâkıb-ı Kemâl-i Ümmî* gibi erken dönem Halvetîlik menâkıbnameleri de mevcuttur.

XVI. asır, menâkıbnâme türü açısından bakıldığında farklı tarîkatların bol miktarda dolaşıma soktukları eserlerle menâkıbnâme türüne katkı yaptıklarını görmekteyiz. Daha önceki asırlarda görülmeyen *Menâkıb-ı Hace-i Cihân ve Netîce-i Cân* gibi farklı hüviyyetteki eserler de görülmektedir. *Menâkıb-ı Emîr Sultân (Vesîletü'l-Metâlib), Menâkıb-ı İbrâhîm Gülşenî, Menâkıb-ı Şeyh Safiyyüddîn-i Erdebîlî, Menâkıb-ı Şeyh Hacı Bayrâm-ı Velî, Menâkıb-ı Akşemseddîn* gibi eserlerle tarikat kurucuları taziz edilmiştir.

XVII. ve XVIII. yüzyılların menkıbelerini tespit etmek güçtür. Çünkü taşrada ücra bir kasabadaki şeyhler için de artık menâkıbnâme yazılmaktadır. Dönemin tanınmış şeyhlerinin menkıbeleri *Menâkıb-ı Şeyh Üftâde, Menâkıb-ı Şeyh Şâbân-ı Velî, Menâkıb-ı Şeyh Mahmûd el-Üsküdârî, Tuhfetü'l-ʿAsrî fî Menâkıbi'l-Mısrî, Menâkıb-ı Şeyh Vefâ, Menâkıb-ı Eşrefzâde Rûmî* gibi eserlerdir. Bu zaman dilim içerisinde bizi ilgilendiren asıl menâkıbnâme *Sefîne-i Nefîse- i Mevleviyân*'dır.[18] Zîrâ bu eser, *Menâkıbu'l-Ârifîn*'in bıraktığı yerden başlayarak dönemine değin öenmli mevlevîlerin yaşamalrını aktarmıştır.

Tezimiz olan *Kudemâ-yı Mevleviyye'*nin kaynak metni mâhiyetinde olan *Menâkıbu'l-Ârifîn*'i mercek altına aldığımızda ise Köprülü'nün, "Anadolu Selçuklu

[18] Menâkıbnâmelere ait bu listeler Ahmet Yaşar Ocak'ın eserinden alınmıştır. *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler*, s.49-65.

Tarihi'nin Yerli Kaynakları" adlı makalesinde *Menâkıbu'l-Ârifîn* ile alakalı şu değerlendirmesi büyük yapı içerisindeki yerini gösterir:

Doğrudan doğruya Mevlevî ricalinin kerâmetlerini tasvir ve hikaye eden bu eserler, her şeyden evvel tarikat propagandası maksadıyla yazılmakla beraber tarihi hakikatten büsbütün ayrılmış değildir; müellifler yaşadıkları ictimai muhiti çok doğru ve çok canlı bir surette aksettirmişlerdir. Yüksek sınıflara mahsus olarak yazılmış olan ve tarihi kıymetleri hiç şüphe götürmeyen bu edebi mahsullerle, halk arasında yaşayan ve bir yığın masal unsurlarıyla karışarak tarihi hüviyetlerini büsbütün kaybeden menkıbelerin sonradan toplanmasıyla teşekkül etmiş halka mahsus menâkıb kitaplarını birbirinden tamamiyle ayırmak lazımdır. İşte birazdan bahsedeceğimiz Bektaşi menâkıbnâmeleri bu ikinci kısma dâhildir.[19]

Menâkıbu'l-Ârifîn kaynak bir eser ve çağının bir aynası olarak pek çok çalışma ve değerlendirmeye konu edilmiştir. Bir menkıbe olarak tarihî kaynaklık değeri Mehmet Fuat Köprülü'nün "Anadolu Selçuklu Tarihi'nin Yerli Kaynakları" isimli makalesinde[20] enine boyuna işlenmiştir. Aynı makalede eserin sadece siyasi bir kaynak olmadığı, toplumsal ve kültürel yönünün de incelemeye değer bir eser olduğu belirtilmiştir. Bu doğrultuda eserin bu yönünün yüksek lisans tezi olarak çalışıldığı da bilinmektedir.[21] Siyasi bir kaynak olarak *Menâkıbu'l-Ârifîn*'in değeri de aynı şekilde Nicolas Trepanier tarafından doktora tezi olarak çalışılmıştır.[22] *Menâkıbu'l-Ârifîn*'in ilk Fransızca tercümesini yapan Celement Huart da öncelikle tercüme faaliyetine eseri dinî psikoloji açısından incelemek maksadıyla başlamışsa da eserin tarihî kıymetinin farkına sonradan varmıştır ve bunu bir makale ile değerlendirmiştir.[23]

---

[19] M. Fuad Köprülü, *Tarih Araştırmaları I*, Ankara: Akçağ yayınları 2006, s. 109. Alıntılanan metin 96. dipnotta geçmektedir.

[20] M. Fuad Köprülü, *a.g.e.*, s. 74-160.

[21] İlknur Erbaş, *Eflâkî'de Kültür ve Sanat Fiziki Çevre ve Sanatlar,* Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: 1999.

[22] Nicolas Trepanier, *the Menāqib al-ʿĀrifīn as a Source of Political History,* Institute of Islamic Studies McGill University, Doktora Tezi, Montreal: 2001.

[23] Ahmet Yaşar Ocak, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler*, Ankara: 2010, s. 67; Köprülü, *a.g.e.*, s. 109.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÂHİRÜ'L-MEVLEVÎ VE KUDEMÂ-YI MEVLEVİYYE

I. TÂHİRÜ'L-MEVLEVÎ'NİN HAYATI

Tâhirü'l-Mevlevî (Olgun), bir dönemin bittiği ve yeni bir devlet yapılanmasının ortaya çıktığı çalkantılı yılların tam ortasında yaşamış, edebî ve ilmî mahfillerin tanınmış şahsiyetlerinden biridir. Bu başlık, tezimizin ana konusunun dışında kaldığından Olgun'un hayatı ve eserleri üzerine yapılan iki çalışmanın özeti mahiyetinde olacaktır. Bu çalışmaların ilki, Ahmet Atilla Şentürk tarafından hazırlanan *Tahir'ül Mevlevi Hayatı ve Eserleri* isimli İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümü bitirme tezidir. Eser 1991 senesinde Nehir Yayınları'nca neşredilmiştir. Bir diğer çalışma ise Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Türk-İslâm Edebiyatı bilim dalında yüksek lisans tezi olarak 1994 yılında Zülfikar Güngör'ün hazırladığı *Tâhirü'l-Mevlevî (Olgun) Hayatı, Eserleri ve Dinî Edebiyatla İlgili Şiirleri* başlıklı çalışmadır.

Asıl ismi Mehmed Tâhir olan müellif, miladî 13 Eylül 1877 tarihinde Aksaray'daki Molla Güranî mahallesinde doğmuştur. İsmini babasının dedesinden almıştır. Babası Hacı Safvet Bey, saraya mensûp bir kimse olup hademe-i hâssa başçavuşudur. Tâhirü'l-Mevlevî'nin de ismini aldığı, Sultan Abdülmecîd'in kızının hat hocası meşhur hattât Mehmed Tâhir Cemâleddîn Efendi'nin kızının oğlu olması hasebiyle Hacı Safvet Bey saraya girebilmiştir. Mevlevî tarîkatındandır. Babasının ne zaman saraya alındığı bilinmemektedir. Fakat bu konuda tek bilinen Sultan Abdülmecîd'in emri ile saray hizmetine alındığıdır. Tâhirü'l-Mevlevî, 14 yaşında iken vefât etmiş ve Merkezefendi Mezarlığı'na defnedilmiştir.[24] Bu evlilikten Afife Gülistan adında bir kız kardeşi de doğmuştur. Afife Gülistan, evlenip eşinin görevi dolayısıyla bir müddet Selanik'te yaşadıktan sonra eşini kaybetmiş ve soyadı kanunundan sonra da abisinin soyadını alarak Gülistan Olgun ismiyle kayıtlara

[24] Atilla Şentürk, *Tahir'ül Mevlevi Hayatı ve Eserleri*, İstanbul: 1991, s. 1-2; Zülfikar Güngör, *Tâhirü'l-Mevlevî (Olgun) Hayatı, Eserleri ve Dini Edebiyatla İlgili Şiirleri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: 1994, s. 21.

girmiştir.[25] Afife Gülistan Hanım'ın kızı Fatma Vediatullah'ın ismi Tâhirü'l-Mevlevî tarafından verilmiştir. Yeğenini yanına evlatlık almıştır ve evlat sevgisini onunla giderdiğini kendisi de ifade etmiştir[26]

Müellifin annesi Emine Emsâl Hanım ise Sultan Abdülazîz'in Çerkes câriyelerindedir ve aynı zamanda Sultan Abdülazîz'in kızı Nazîme Sultan'ın dadısıdır. İki evlilik geçirmiştir. İlki Tâhirü'l-Mevlevî'nin de babası olan Hacı Safvet Bey ile ikincisi ise Mustafa Safvet Bey'in vefâtından bir sene sonra Nazime Sultan'ın kahvecibaşısı Mustafa Efendi iledir. Bu evlilikten Fatma Âliye Hanım doğmuştur. İkinci evliliğin ne kadar devam ettiği ile alakalı kaynaklarda net bir bilgi olmamakla birlikte, Emine Emsal Hanım'ın ömrünün son yıllarını Tâhirü'l-Mevlevî'nin yanında geçirdikten sonra yakalandığı kalp hastalığından kurtulamayarak vefât ettiği bilinmektedir.[27]

Tâhirü'l-Mevlevî, eğitim hayatına ailesinde, onların özel ilgi ve alakaları ile başlamıştır. Babası *Pend-i Attâr* mukaddimesinin bir kısmını okutarak bazı Farsça beyitleri ezberletmiştir. Babaannesi ise Kur'ân-ı Kerîm'i kendisine ilk öğreten şahıs olmuştur. Dahası ona *Ahmediye*, *Muhammediye*, *Envâru'l-Âşıkîn*, *Battâl Gâzî* gibi birtakım harekeli metinleri de okutmuştur. Ailesinden gördüğü bu yakın ilgi neticesinde Molla Güranî Mahallesi'ndeki Hekimbaşı Ömer Efendi Sıbyan Mektebine başlamış ve 8 ya da 9 yaşlarında iken Kur'ân-ı Kerim'i hatmetmiştir. Eğitimine Gülhane Askeri Rüşdiye'si ve Menşe-i Küttâb-ı Askerî'de devam eden Tâhirü'l-Mevlevî, 14 yaşında babasını kaybettikten sonra hayata atılmayı tercih etmiş ve örgün eğitim kurumlarındaki eğitim yerine cami, tekke gibi yaygın eğitim kurumları diyebileceğimiz yerlerde kendi şahsî teşebbüsleri ile devam etmiştir. İleride kendisini kültür ve ilim dünyasının tanınan ve sayılan isimlerinden yapacak birikimini şahsî teşebbüsleri ile kendisi elde etmiştir.[28]

Memuriyeti ile birlikte Fatih Camii'ndeki derslere de devam etmiştir. İlk olarak Arap dilinin kullanımı en yaygın gramer eserlerinden biri olan *Avâmil*'in

[25] Güngör, *a.g.e.*, s. 23.
[26] Güngör, *a.g.e.*, s. 25.
[27] Şentürk, *a.g.e.*, s. 3-4; Güngör, *a.g.e.*, s. 21-22.
[28] Şentürk, *a.g.e.*, s. 4-6; Güngör, *a.g.e.*, s. 25-26.

Adalı isimli geniş şerhinin okunduğu derslere katılmaya başlamıştır. Öte yandan Es'ad Dede'nin Fatih Camii'ndeki *Mesnevî* derslerine senelerce devam ederek kârî-i mesnevî (mesnevîhân) icazetini almıştır. Katıldığı *Fütûhât-ı Mekkiyye* dersleri ile de tasavvuf ilmindeki nazarî derinliğini artırmıştır. Mehmet Âkif'ten de *Muallaka-yı Seb'a*'yı ve *Şerh-i Zevzenî*'yi okumuştur.[29]

Tâhirü'l-Mevlevî, hayatı boyunca çok fazla iş ile iştigal etmiştir. Bununla birlikte aldığı vazifeleri ve yaptığı işleri üç grupta incelemek mümkündür. Bunlar sırasıyla şunlardır:

- Memuriyet hayatı
- Muallimlik ve müderrislik hayatı
- Yayıncılık hayatı

Tâhirü'l-Mevlevî, memuriyet hayatına çok erken denilebilecek bir yaşta, 15 yaşında 13 Haziran 1892 tarihinde o zamanın Savunma Bakanlığı hüviyetindeki Bâb-ı Seraskerî'de jurnal kısmı mülâzımı olarak başlamıştır. 1894'te şeyhi Mehmed Celâleddîn Dede'ye intisâp eder ve aynı yıl onunla beraber hacca gider.[30] 1896 senesinde de memuriyetten istifâ eder ve Yenikapı Mevlevîhânesi'nde çile çıkarmaya başlar. Tekrardan memuriyete başlaması 1903 senesindedir. Arada kalan sekiz yılın üç senesinde çile çıkarmış, kalan beş yılda ise kitapçılık yapmış ve sarayda annesinin de dadısı olduğu Nazîme Sultan'ın yanında vekilharçlık görevinde bulunmuştur. 1903 senesinde Orman ve Meâdin ve Zirâat Nezâreti'nin açtığı memuriyet imtihanını kazanarak saraydaki vazifesinden ayrılmış ve burada muhâsabe kaleminde görevine başlamıştır. Aynı sene içerisinde Burhân-ı Terakkî ve Rehnümâ-yı Füyûzât isimli okulda muallimliğe de başlamıştır. Daha sonra Hicaz ve Taşra Masası'nda kâtipliğe terfi etmiştir. Bu nezârette sürekli terfi etmiş ve sırasıyla cetvel kitâbeti muâvinliğine, Hisâbât-ı Umûmiyye Müdüriyeti tahrîrât masası kitâbeti muâvinliğine, levâzım kitâbeti muâvinliğine, levâzım kalemi kâtipliğine ve tatbîk kalemi kâtipliğine getirilmiştir. Terfilerinin neticesinde en son Ticâret ve Zirâat Nezâreti iktisat heyeti başkâtibi olmuştur. 1920'de bu görevinden ihrâç edilmiştir. Sebebi ise mensûbu bulunduğu Teâlî-i İslâm Cemiyeti'nin Kuvâ-yı Milliye aleyhinde Anadolu'ya

[29] Şentürk, *a.g.e.*, s. 7; Güngör, *a.g.e.*, 27-28.
[30] Şentürk, *a.g.e.*, s. 11-15.

gönderilecek beyannâmeyi imzalamaktan imtinâ etmesidir. Ancak kendisine beyan edilen resmî azil sebebi ise bulunduğu makamda dâimî bir kâtibe ihtiyaç duyulmamasıdır. Bir müddet işsiz kaldıktan sonra Âlî Satış Komisyonu'nda memuriyete dönen Tâhirü'l-Mevlevî, bu komisyon lağvedildikten sonra kendisine Isparta'da farklı memuriyetler teklif edilmişse de bunları reddederek kendisini İstanbul'da muallimlik hayatına vermiştir.[31]

1903 senesinde başladığı Burhân-ı Terakkî ve Rehnümâ-yı Füyûzât mekteplerinde Farsça ve İslâm Tarihi muallimliğinde bulunmuştur. 1903'te Edebiyat ve Usûl-i Tahrîr hocası olarak başladığı Dâruşşafaka'daki muallimlik hayatına bir iki fâsıla hâricinde 1943 senesine kadar devam etmiştir. Orman ve Meâdin Nezâreti'nde tanıştığı Mehmet Âkif'in tavassutu ile 1914 senesinde kurulan Dâru'l-Hilâfeti'l-Aliyye Medreseleri'ne müderris olarak atanmıştır. Kendisi İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne bir müddet girip sonrasında karşı fikirlere sahip olduğu gerekçesiyle ayrılmıştır. İttihatçı bir şeyhülislamın kurduğu bu medreselere müderris olarak atanması çevrede tepkiyle karşılanmışsa da Şeyhülislam Ürgüplü Hayrî Bey'in "Ben hoca arıyorum, ittihatçı değil" cevabı ile tepkiler yatıştırılmıştır. Çalıştığı bir diğer kurum İstanbul İmam Hatip Mektebi'dir.[32]

Tâhirü'l-Mevlevî, 1918 senesinde Tedkîkât-ı Lisâniye Komisyonu'nda, Ahmed Râsim Bey'in görevinden istifâ etmesi ile üyeliğe başlamıştır. Ali Ekrem Bolayır riyâsetinde toplanan bu komisyon, "elif" maddesini bitirdikten sonra Olgun, komisyonun düzensizliğinden ve insicâmsızlığından dolayı istifâ etmiştir. Medresetü'l-Kuzât'ta müderris olarak çalışırken Tevhîd-i Tedrîsât Kanunu'nun çıkması ile müderrislik görevi doğrudan düşmüştür. Medreselerin kapanması ile açılan İstanbul İmam Hatip Mektebi'nde edebiyat, hitâbet ve inşâd hocası olarak devam etmiştir. Bu görevinden de 1925'te, bir iftirâ ve yanlış anlama sonucunda azledilmek durumunda kalmıştır. Dârüşşafaka'daki derslerine ise devam etmiştir. Şapka kanununun çıktığı dönemde şapka giymekte ağır davranmıştır. Din görevlilerin şapka konusunda istisna olmasından faydalanarak Laleli Camii'ndeki *Mesnevî* takriri derslerini üzerine alarak sarık takma ayrıcalığına kavuşmuştur.

[31] Şentürk, *a.g.e.,* s. 29; Güngör, *a.g.e.*, s. 28-31.
[32] Şentürk, *a.g.e.*, s. 20-24; Güngör, *a.g.e.*, s.32-33.

Ancak yine bir iftira ve yanlış anlama neticesinde bir müddet tutuklu kalmış, zor günler geçirmiş ve sonrasında İstiklal Mahkemesi'nde yargılanmışır. Mahkeme dönüşünde 1929 senesinde Maltepe Askeri Lisesi'nde, daha sonra ise Kuleli Askeri Lisesi'nde edebiyat muallimliği yapmıştır. Bu liselerdeki görevi süresince, tutuklu günlerde ve kardeşlerinin vefâtı süreçlerinde meydana gelen içine kapanıklığı azalmış ve kitap neşirlerine ağırlık vermeye başlamıştır. Öğretmenlik hayatına 1941'de Beşikteş Musikiyat Mektebi ve Kadıköy'deki Saint Joseph Lisesi'nde devam etmişse de Saint Joseph Lisasi'nde öğrencilerin davranış bozuklukları ve şımarıklıklarını kaldıramayarak istifâ etmiştir. 1942'de İstanbul Kütüphaneleri Tasnif Komisyonu'na katılmıştır ve hazırladıkları eser 1947'de Milli Eğitim Bakanlığı'nca basılmıştır. Dârüşşafaka'daki görevinden emekliye ayrılması ile kırk yıl boyunca farklı kurumlarda devam eden muallimlik ve müderrislik hayatı sona ermiştir.

Tâhirü'l-Mevlevî'nin matbûât hayatına ilk adımı mesâbesindeki ilk yayını Mektep Mecmuası'nda yayınladığı bir na't ve bir gazel ile olmuştur. Onun basın hayatına atılmasının en başta gelen sebebi, Yenikapı Mevlevîhânesi'nde çilesini doldurduktan sonra Mevlânâ öğretisinin düstûrunca, vakıf geliriyle geçinen hücrenişîn bir dervîş olmaktansa kendi eliyle kendi maîşetini temin eden bir dervîş olmayı yeğlemesidir. *Matbuat Âlemindeki Hayatım* eserinde de belirttiği üzere bu gâyeyle Tâhir Dede Kütüphanesi ismiyle bir dükkân açarak hem sahhaflık görevinde bulunmuş, kendi elinde bulunan kitapları satışa çıkarmış hem de kitap yayınına başlamıştır. Kitap yayınlarken bir gazete neşri meselesi zihninde yer etmiş ve Karabet Efendi'nin Resimli Gazete'sini kiralamıştır. Ardından Rehber-i Vatan Gazetesi'ni çıkarmaya teşebbüs ettiyse de başarısız bir deneme olarak kalmıştır. Rehnümâ-yı Füyûzât Mektebi'nde beraber çalıştığı bir hoca ile Nekregu Dergisi'ni beş sayı kadar çıkarmıştır. Ardından yayın hayatı biten bu dergiyi Nekregu ile Pişekar adıyla kendi başına bir müddet devam ettirmiştir. Gazete ve dergi çıkarma teşebbüsleri böyle böyle akamete uğrayan Tâhirü'l-Mevlevî, Mehmet Akif'in de teşviki ile müesses bir dergi olan Sırât-ı Müstakîm'de yazmaya başlamıştır ve kitap telifine ağırlık vermeye başlamıştır.[33]

[33] Şentürk, *a.g.e.*, s. 40-43.

Bir müddet sonra yeniden bir dergi çıkarmak düşüncesine kapılan Tâhirü'l-Mevlevî, *Mahfil Mecmuası*nı çıkarmaya başlamıştır ve kendisinin matbûât âlemindeki en büyük muvaffakiyeti de budur. *Mahfil Mecmuası* Tâhirü'l-Mevlevî tarafından çıkarılan, matbûât âleminin önemli dergilerinden birisidir. Birleştirilen otuz iki ve otuz üçüncü sayıları da olmakla birlikte toplamda altmış sekiz sayı olarak yayınlanmıştır. Dergide mahfil-i târihî, mahfil-i edebî, mahfil-i ilmî gibi farklı bölümler de vardır. Dergi Ferîd Kâm, Karahisarlı Ahmed Efendi ve Tâhirü'l-Mevlevî tarafından birlikte kurulmuş olsa da genel itibariyle yazı yükü ve maddî yük kendisinde kalmıştır. Öyle ki çoğu sayılarda Tâhirü'l-Mevlevî imzasıyla yazılar çoğunluktadır. İlk sayıya baktığımızda da tüm yazılar kendisi tarafından yazılmıştır. Derginin kapanması Tâhirü'l-Mevlevî'nin İstiklal Mahkemeleri'nde yargılanmasından sonra olmuştur. Orada faili olmadığı bir suç sebebiyle aylarca hapis kalması ve kendisi beraat ettikten sonra *Mahfil*'de aynı odayı paylaştığı mesai arkadaşı Suûdu'l-Mevlevî'nin on yıl hapse mahkûm edilmesi gibi sebeplerle dergiyi kapatmıştır. Kalan dergileri ayak altında ezilmesinler diye kırpıntıcı bir Yahudiye 650 kuruş mukâbilinde satmış ve ardından "elveda âlem-i matbûât" demiştir.[34]

Edebiyat, tasavvuf, din ve târih gibi konularda 80'i aşkın eser[35] yazan Tâhirü'l-Mevlevî; ömrünün son dönemlerinde geçirdiği ağır prostat ameliyatları ve ağır ülser rahatsızlığı gibi çalışmasına mâni sağlık sorunlarına rağmen çabalamaktan bir an geri durmamıştır. Bir yandan *Mesnevî Dersleri* isimli eserinin tab'ıyla meşgul olurken diğer yandan 22. Beynelmilel Müsteşrikler Kongresi'nde açılacak sergi için eser toplamaya gayret etmiştir. Ramazan'ın on altısında 21 Haziran 1951'de hasta yatağında vefat etmiştir. Namazı Sünbül Efendi Camii'nde kılındıktan sonra cenazesi annesinin de kabrinin bulunduğu Yenikapı Mevlevîhânesi Hâmuşân Mezarlığı'na defnedilmiştir.[36]

---

[34] Tâhirü'l-Mevlevî, *Matbuat Âlemindeki Hayatım (İstiklal Mahkemesi Hatıraları)*, haz. Nurcan Boşdurmaz, İstanbul: 2012, s. 388.

[35] Tâhirü'l-Mevlevî'nin eserleri ve eserleri üzerinde yapılan son çalışma olarak bkz., Yılmaz Baran, *Tâhirü'l-Mevlevî'nin Tedrisât-ı Edebiyyeden Nazm ve Eşkâl-i Nazm'ı*, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aksaray: 2016. s. 9-51.

[36] Atilla Şentürk, *a.g.e.*, s. 57-58.

II. *KUDEMÂ-YI MEVLEVİYYE*'NİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Kudemâ-yı Mevleviyye, Tâhirü'l-Mevlevî'nin kaleme aldığı bir Mevlevîler tarihçesidir. 21 Ağustos 1944 tarihinde bitirdiği *Menâkıbu'l-Ârifîn*'in istinsâhı esnasında hâtırına gelen bir düşünce üzerine içinde yazma arzusu doğmuştur. Öyle ki *Menâkıbu'l-Ârifîn* müellifi Ahmed Eflâkî Dede, eserinin yapısı içerisinde, rivâyet ettiği çoğu olayın ve menkıbenin kaynak kişisini de menkıbeyi nakletmeden önce belirtmiştir. İstinsah esnasında râvî isimlerin çokluğunun farkına varan Tâhirü'l-Mevlevî'de, bu isimlerin bilinmeleri ve tanınmaları için terceme-i hâllerini Türkçe'ye aktararak ufak bir tarihçe yazmak isteği hâsıl olmuştur. Bu emelini gerçekleştirmeye 3 Eylül 1944'te başlamış ve bir ay zarfında vücuda getirmeyi düşündüğü Mevlevîler tarihçesini tamamlamıştır.

Eser muhtemelen müellifin daha önceden de zihninde olan bir Mevlevîlik çalışmasının meyvesidir. Tâhirü'l-Mevlevî'nin tüm eserlerini vermek konumuz dışı olacağından eserlerinin tam listesi için Atilla Şentürk'ün *Tahir'ül Mevlevi Hayatı ve Eserleri*, Zülfikar Güngör'ün *Tâhirü'l-Mevlevî (Olgun) Hayatı, Eserleri ve Dinî Edebiyatla İlgili Şiirleri* isimli eserler ile Âlim Kahraman'ın Diyanet İslam ansiklopediis için yazdığı "Tâhirülmevlevî" maddesine bakılabilir. Müellifin eserlerine genel olarak baktığımızda Mevlevîlik ile alakalı eserleri şunlar olduğunu gözlemleriz:

Mir'ât-ı Hazret-i Mevlânâ

Bu eseri, Tâhir Dede Kütüphanesi'nin ilk bastığı eser olarak okuyuculara sunmuştur. Kitabın Maârif Vekâleti'nce verilen ruhsatnâmesi 1899 tarihlidir. İstanbul'da 1315 tarihinde basılmıştır. Tâhir Dede Kütüphanesi, Tâhirü'l-Mevlevî'nin Yenikapı Mevlevâhânesi'nde kalıp hücre-nişîn bir dervîş olarak vakıf parası ile hayatını devam ettirmek istemeyip kendi kazancıyla geçinmek istemesi düşüncesiyle hayata geçirdiği bir sahaf dükkânı ve yayınevidir. Tâhirü'l-Mevlevî, bu sahafı, yıllardan beri biriktiregeldiği, Hicaz, Mısır gibi farklı bölgelerden de tedârik

ettiği kitapları sermâye edinerek açmıştır. Dükkân Beyazıt'ta tramvay yolu üzerindedir.[37]

Kudemâ-yı Mevleviyye

Bu eser, tezimizin konusunu oluşturduğundan daha ayrıntılı anlatılaaktır.

Mesnevî Takrîrleri

Fatih Camii'nde yaptığı *Mesnevî* dersleri için önceden hazırlık kabîlinden notlar hazırlayan Tâhirü'l-Mevlevî, bu defterlerin temize çekilmesi emelini taşımaktadır. Bunu, *Matbuat Âlemindeki Hayâtım* isimli eserindeki şu cümlelerinden anlıyoruz. *"… kadar yazılan defterlerin ʿadedi on altıya bâliğ oldu. Müsvedde hâlinde kalan bu defterlerin münderecâtı –tashîh ve ya tebyîz edilebilse- epeyce bir şerh olmak kâbiliyetindedir."*[38] Defterleri ömrünün son dönemlerinde *Mesnevî Dersleri* adıyla formalar halinde bastırmıştır. Defterler, günümüz harflerine aktarılmıştır ve Şamil Yayınevi tarafından müteaddid defalar *Mesnevî Şerhi* ismiyle de basılmıştır.

Mesnevînin En Son Muʿterizine[39]

Mesnevînin Eski ve Yeni Muʿterizleri

Bu eser Tâhirü'l-Mevlevî tarafından 1946 yılında Tecelli Matbaası'nda bastırılmıştır. 224 sayfadan oluşmaktadır. Kitap, *Mesnevî'nin Tenkidi* adlı eseri yazan Muhammed Şahin'e cevaptır. Onun özelinde *Mesnevî*'yi eleştirenlere, *Mesnevî* kitabını basit ve sathî görenlere deliller getirmiştir. *Mesnevî* kitabını Kurân ile kıyaslayarak birtakım menkıbeler anlatmıştır. Bunlardan ilki Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinde mûterizlerinin olacağını ön görerek getirdiği kıssadır. Diğeri de Kurân'ın icâzıyla meydan okuması ve kâfirlerin bunun mukâbilinde benzer bir âyet

[37] Ayrıntılı bilgi için bkz: Tâhirü'l-Mevlevî, *Matbuat Âlemindeki Hayatım*, İstanbul: 2012, s. 19.

[38] Tâhirü'l-Mevlevî, *Matbuat Âlemindeki Hayatım*, s. 187.

[39] Şamil Yayınevi tarafından basılan *Mesnevî Şerhi* isimli eserin önsöz kısmında adı bulunmasına rağmen araştırmalarım neticesinde bu esere ulaşamadım.

dahi getirememesidir. *Mesnevî*'yi bir din kitabı olarak görmeyenleri bu kitabında kıyasıya eleştirmiştir.

Mesnevînin Yeni Mu'terizine İkinci Cevab

1947 yılında Rıza Koşkun Matbaası'nda basılan 16 sayfalık bir eserdir. *Mesnevî'nin Eski ve Yeni Muterizleri* kitabına Muhammed Şahin'in kaleme aldığı 12 sayfalık *Mesnevî'nin Tenkidini Beğenmiyene Cevap* isimli risâleye cevaptır. Bu risâlede Kurân'dan âyetler getirerek Muhammed Şahin'e deliller sunmuştur. Ayrıca Muhammed Şahin'in bir önceki risâlesinden alıntılar yaparak ona karşıt cevaplar vermiştir.

Nisâbu'l-Mevlevî Tercümesi

Nisâbu'l-Mevlevî isimli İsmâil Rüsûhî-i Ankaravî'ye ait eser, Tâhirü'l-Mevlevî tarafından tercüme edilmiştir. Kitap, Yakup Şafak ve İbrahim Kunt tarafından hazırlanarak Tekin Yayınevi tarafından 2005'te Konya'da basılmıştır. Bir mukaddime, üç kısım ve on bâbdan oluşan eser, *Mesnevî*'den beyitlerle Mevlevîliğin esâslarını anlatmaktadır. Bâbların konuları sırasıyla şunlardır:

1. Tarîkat âdâbına dâir
2. Şerîat âdâbına dâir
3. Mârifet ve hakîkat âdâbına dâir
   - Sülûkun ibtidâsında olan dereceler
   - Seyr u sülûkun kapıları menzilesindeki dereceler
   - Ehl-i sülûkun muâmelâtı dereceleri
   - Ahlâk-ı hasene dereceleri
   - Sülûkun usûlü menzilesinde bulunan dereceler
   - Sülûk vadilerinin konakları mezilesindeki dereceler
   - Ahvâl ve makâmâttaki dereceler
   - Velâyet makâmında olan dereceler
   - Hakîkat mertebesindeki dereceler

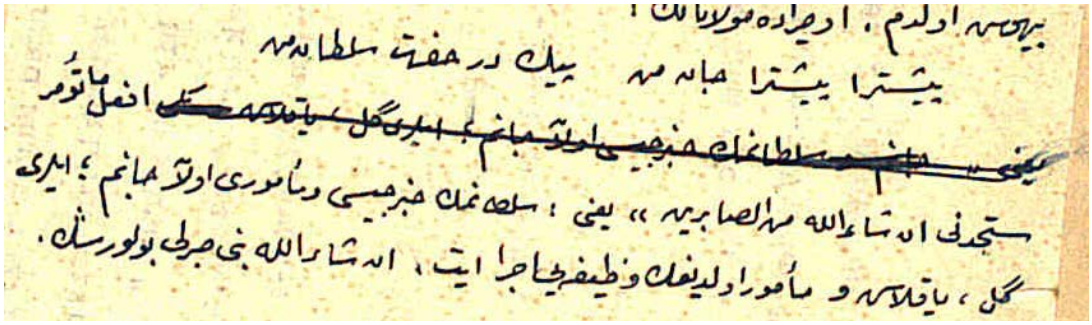
Sülûkun sonundaki dereceler

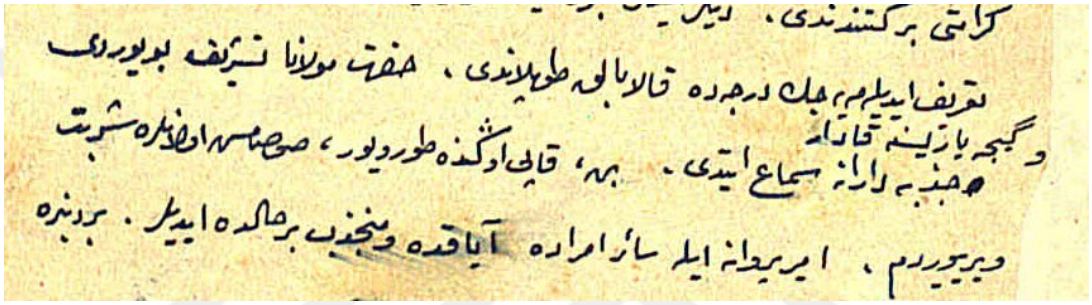
Hâlihazırdaki bu doku içerisinde *Kudemâ-yı Mevleviyye,* 1951'de vefât eden Tâhirü'l-Mevlevî'nin hayatının son zamanlarında kaleme alınmış bir eserdir.

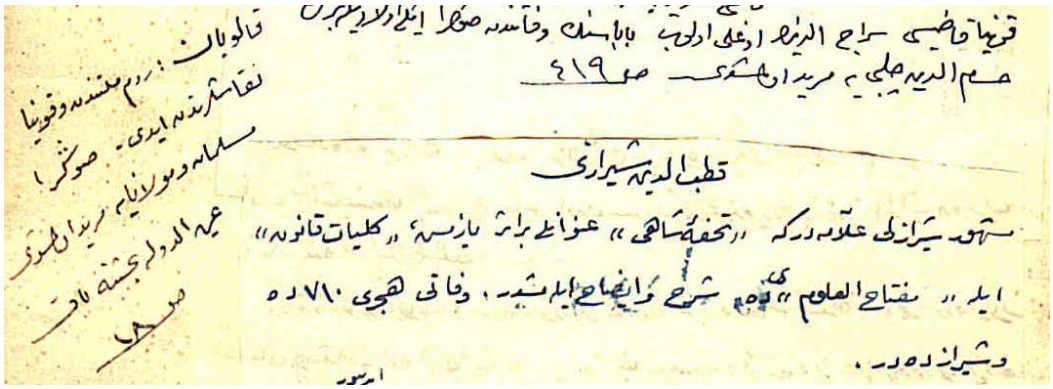
Metnin tercümesinin bir ay kadar kısa sürmesinin sebeplerinden biri müellifin metin içi atıflara yeri geldikçe fazlasıyla başvurması kaynaklı olmalıdır. Eserin tam olan tek nüshası AŞ nüshasına göre 150 sayfalık metnin geneline baktığımızda müellif, yirmi altı yerde metin içi atıf kullanmıştır. Bu da metnin hem kısaltılmasına yardım etmiştir hem de tekrara düşmeyerek daha akıcı bir okuyuşa imkân yaratmıştır.

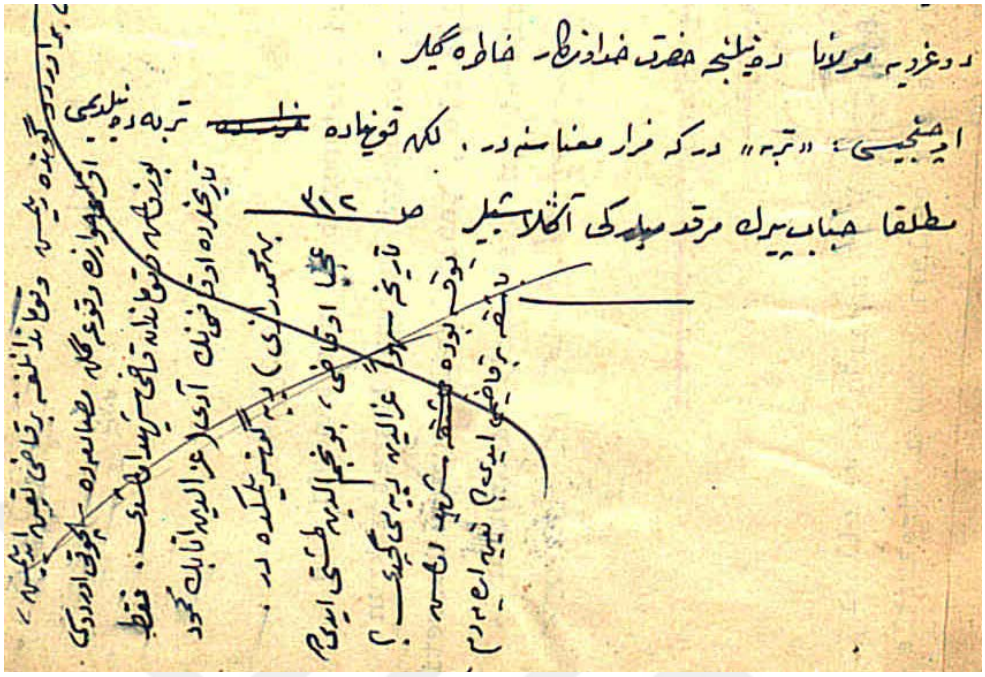
Eserin müellif nüshası iki defter halinde yazılmıştır. Müellif nüshasının ilk defterine kayıtlarda rastlanılamamıştır, kayıptır. İkinci defter ise Süleymaniye Kütüphanesi Fethi Sezai Türkmen koleksiyonu nr. 161'de kayıtlıdır. Müellif nüshasının yapısına baktığımız zaman müellifin eseri nasıl telif etmiş olabileceğine dâir birtakım ipuçlarını da elde ederiz. Buna göre yüksek ihtimalle eser ilk olarak Tâhirü'l-Mevlevî tarafından mukaddimede de bahsettiği, *Menâkıbu'l-ʿÂrifîn*'in 21 Ağustos 1944'te bitirdiği istinsâhından hemen sonra küçük kâğıt parçalarına yazılmıştır. Kâğıt parçalarının belirli bir renk tonu yoktur, bu da farklı türde kâğıtların kullanıldığı manâsına gelmektedir. Olgun, isimleri sıraya göre dizdikten sonra ufak menkıbe kâğıtlarını da başlıkların altına uygun yerlerine yapıştırmıştır. Burada dikkati çeken bir başka husûs, harf devriminden çok sonra müellifin Arap harfleri ile yazmayı tercih ettiği bu metni Arap harflerinin kendi sırasına göre değil de Latin alfabesinin abece sırasına göre isimleri sıralamayı tercih etmiş olmasıdır. Yapıştırdığı defter, arka yüzü daktiloya çekilmiş metin içeren, ön yüzü ise boş olan, menkıbe kâğıtlarının yapıştırıldığı cönk formunda bir müsveddedir. Yapıştırılan defterde kullanılan daktiloya çekilmiş metni nceledğimizde bu metnin Tâhir Olgun'un eserlerinden biri olan, Sabri Kalkandelen'in teşebbüs ettiği fakat ömrünün vefa etmediği, 1947'de Maârif Vekâleti'nce basılan *İstanbul Kütüphaneleri Yazma Divanlar Katoloğu*'nun daktilo metni olduğunu tespit ettik. Müsveddelerin yazıldığı kâğıtlarda mavi veya siyah mürekkep kullanılmıştır.

Müellif eser telifi boyunca farlı yapılar içerisinde metni oluşturmuştur. Yer yer karalamalar ve eklemeler yaptığı da görülmektedir. Nüshada satır üztünü çizme, satır üstünde tamamlama, derkenâr yazma gibi husûsiyetler görülmektedir:

A. KUDEMÂ-YI MEVLEVİYYE'NİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

1. NÜSHALARIN TAVSİFİ

a. TM Nüshası

İki ayrı defter hâlinde yazılmış eserin ilk defteri kayıptır. Eldeki kısmı Süleymaniye Kütüphanesi Fethi Sezai Türkmen nr. 161'de kayıtlıdır. Eserin başında "Kudemâ-yı Mevleviyye, Defter 2, yazan: Tâhirü'l-Mevlevî" ibaresi yer almaktadır. Eserin metin içermeyen son sayfasında "1944/5/8" tarihini düşülmüştür. Teksîrle yazılmış divân kataloglarının arka tarafına yapıştırılmış ve büyüklüğü ile renkleri değişen kâğıt parçalarına dolma kalemle yazılmıştır. Bu yapraklar üst taraftan yapıştırılmış olup eser böylece cönk halindedir. 81 vr. olan eserin dış ölçüleri 300x212 mm olmakla beraber iç ölçüler oldukça muhteliftir. Eserin yazıldığı ve teksir kâğıtlarına yapıştırıldığı kâğıtların boyutu değişmekte, pek çok yerde derkenâr yazılar görülmektedir. Eser 80. varakta Fahrüddîn-i Dîvdest ile başlamakta, 158. varakta Zeynüddîn Abdülmü'min Tokâtî ile sona ermektedir. Özensiz bir rik'a hattıyla yazılan eserde yer yer eklemeler, çıkarmalar mevcuttur. Bu nüshanın sonunda, sonradan istinsâh edilen nüshada yer alan Eflâkî Ahmed Dede'nin tercüme-i hâli ve fihrist bulunmamaktadır.

b. AŞ Nüshası

Eserin sonradan istinsâh edilmiş bir nüshası Tâhirü'l-Mevlevî'nin biyografisi üzerine ilk çalışmayı yapan Prof. Dr. Ahmet Atilla Şentürk şahsî kütüphanesindedir. Eser Fethi Sezai Türkmen'in ailesi tarafından hediye edilmiştir. İnce çizgili beyaz kâğıtlı bir deftere güzel bir rik'a hattıyla yazılmıştır. Varakların sadece ön yüzü kullanılmış, yazı alanı cetvel içine alınmış, başlıklar yazıya göre daha koyu ve kalın yazılmıştır. 280x190 (205x145) mm ebadındaki eserin ilk varağında "Kudemâ-yı Mevleviyye, yazan Tâhirü'l-Mevlevî" kaydı bulunmaktadır. Eserin kapağı kırmızı mukavva, altın yaldızlı ve meşin ciltlidir. Eser

"Bism-i raḥmānu raḥįmu'l-mevlā

Rabbenā ḫāliḳunā mevlānā"

beytiyle başlayan 12 beyitlik bir münâcâtla başlamaktadır. Râvîlerin biyografisinden sonra Eflâkî Ahmed Dede'nin tercüme-i hâli yazılmış ve eserde yer alan râvîlerin fihristi verilmiştir. 151'den 159'a kadar numaralandırılan boş sayfalardan sonra yeni bir numaralandırılma yapılmış ve "Menâkıbu'l-Ârifîn"de Münderec "Makâlât-ı Şems-i Tebrîzî'den On Faslın Tercümesi, mütercimi Tâhirü'l-Mevlevî" başlığıyla 20 varaklık Tâhirü'l-Mevlevî'nin başka bir eseri yazılmıştır. Nüshanın sonunda "istinsâh târîhi: 20 Şevvâl 1372, 2 Temmuz 1953" kaydı bulunmaktadır.

2. NÜSHALAR ARASINDAKİ FARKLAR

AŞ ve TM nüshaları arasında çok fazla nüsha farkı bulunmaktadır. Bu farkları incelediğimizde bazı farkların mânâya etki ettiği gözlenirken genelinin mânâya etkisi yoktur. Mânâya etkisi bulunmayan farklar genel itibariyle müellifin ve müstensihin dil anlayışlarından veya müstensihin dikkatsizliğinden kaynaklanan ve çok sık görülen (etti/eyledi) gibi farklardır. Örnek olarak AŞ 142'de bulunan "ind-i ilahide" ibaresi verilebilir. Bu ibare TM nüshasında az önceki şekliyle geçerken AŞ nüshasında "Allah indinde" şeklinde, Türkçe yapıya uygun şekliyle getirilir. Bu ve bunun gibi pek çok örnek iki nüsha arasında bulunmaktadır.

Bazı farklar ise müstensih nüshasının biraz özensiz kopya edildiğini ihsas ettirircesine basit farklardır. Örneğin AŞ 80. sayfada bulunan olduğu / bulunduğu farkı buna örnek verilebilir. TM nüshasında "olduğu" tercih edilmişken AŞ nüshasında ise tercih "bulunduğu" tarafında kullanılmıştır. "Hazret-i, Cenâb-ı" ve "Mevlânâ, Pîr, Hudâvendigâr" gibi kelimelerin yerlerinin değiştirilmesi de müstensihin dikkatsiz tutumundan kaynaklanmaktadır.

Mânâya etki eden farklara geldiğimizde ise bazı bölümlerde cümlelerin ve hatta paragrafların ya AŞ nüshasında yahut da TM nüshasında olmadığı gözlenmektedir. Fakat TM nüshasında bulunup AŞ nüshasında bulunmayan cümleler çok fazla iken AŞ nsühasında bulunup TM nüshasında bulunmayan cümleler nâdirdir. TM nüshasında olup AŞ'de olmayan cümlelere AŞ 95. sayfada bulunan şu ifade temsil değeri yüksek bir örnektir. "Bu rüʾyā duyulunca Sirācüddīn'iň oġlu Ḳādī ʿİmādüddīn iki evlādıyla birlikde Çelebī'ye mürīd oldu." Böyle önemli bir sonuç

cümlesinin AŞ nüshasında bulunmuyor olması, bu nüshanın bu tür eksikliklerine örnektir. Metin boyunca çok nâdir olarak rastlanan AŞ nüshasında bulunduğu halde TM nüshasında bulunmayan cümlelere örnek ise AŞ nüshası 96. sayfada bulunan şu ifadedir: "Oraya da bak". Görüldüğü üzere TM nüshasında bulunup AŞ nüshasında bulunmayan onlarca örnek varken AŞ'de bulunup TM'de bulunan bir örnek ise mânâya bir etkide bulunmamaktadır. İki nüsha arasında bir mukâyese yapıldığında müstensihin özensizlik göstermiş veya eser üzerinde kolay bir şekilde tasarrufta bulunmuş olduğu düşünülebilir.

Bazı paragraflar ise TM ve AŞ nüshaları arasında farklı sûretlerde aktarılmaktadırlar. Mesela, TM nüshasının 85-86. sayfalarında şu şekilde bulunan metin:

> Yine Faḫruddīn bir defʿa Sīvās'dan Ḳonya'ya gelmiş ve Ḥażret-i Pīr'iñ ziyāretine koşmuşdu. O geldiği vaḳit Emīr Pervāne ile baʿżı umerā da ḥużūr-ı Mevlānā'da bulunuyordu. Cenāb-ı Ḫüdāvendigār, Faḫruddīn'e dün gece hangi menzilde idiñiz? diye ṣordu. Faḫruddīn: Pervāne Ḫānı'nda cevābını verdi. Ḥażret-i Mevlānā Emīr Pervāne'niñ yolda ḫānı var öyle mi? buyurdu. Faḫruddīn: [TM 86] evet ama onuñ zamānında memlekette o ḳadār emniyyet var ki bir kārvān istediği ḳırda ve bayırda geceleyebilir. diye bir ḫulūṣ çaḳdı. Bu söz Pervāne'niñ ḫōşuna gitdi. Onuñ üzerine Cenāb-ı Mevlānā'nıñ beyānātı Emīr Pervāne'niñ baḫṣinde yazılıdır.

AŞ nüshasında muhtasar olarak şu şekilde geçer:

> Yine bu Faḫruddīn, bir defʿa Sivās'dan Ḳonya'ya gelmiş ve Ḥażret-i Pīr'iñ ziyāretine ḳoşmuşdu, ḥużūrda bulunan Emīr Pervāne'niñ ḫoşuna gidecek söz söylemiş, onuñ üzerine Cenāb-ı Mevlānā'nıñ baʿżı iḫbārātda bulunmuş olduġu Emīr Pervāne baḫṣinden yazılmışdı.

Bazı farklar ise sanki müstensihin aynı zamanda bir şerh faaliyetine girdiğini ya da girmek istediğini düşündürmektedir. Hâce Kamerüddîn Nâib bahsinde, kendisinin Ulu Ârif Çelebi tarafından gösterilen bir kerâmet hadisesi üzerine Ulu Ârif Çelebi'ye dervîş olduğu anlatılmaktadır. Dervîş olduğu söylenirken TM nüshasında "Çelebi'ye" ibaresi bulunmazken AŞ nüshasında dervîşliğin kime gerçekleştirildiğini bir nevi şerh etmek için "Çelebi'ye" ifadesi getirilir. Bu durumun tam tersi de geçerlidir, yani bazı ibareler AŞ nüshasında bulunmazken TM

nüshasında bulunur. Örneğin, "Veled Hazretleri" ibaresine AŞ nüshasında yer verilmemişken TM nüshasında eylemin sahibinin Sultan Veled olduğunu tekrar hatırlatmak istercesine "Veled Hazretleri" ibaresi getirilmiştir.

3. Metnin Dil ve Üslubu

Müellif *Menâkıbu'l-ʿÂrifîn*'in yapısını değiştirmiş, menkıbeleri *Menâkıbu'l-ʿÂrifîn*'de olmadığı şekilde tasnif etmiştir. Menkıbesi anlatılan her bir şahıs için ayrı ayrı başlık açmıştır. Müellif, bu başlıklar altında aslında *Menâkıbu'l-ʿÂrifîn'*de dağınık vaziyette olan, kişilere ait veya onların rivâyet ettikleri menkıbeleri toplayarak daha sistematik bir eser meydana getirme çabası içerisine girmiştir.

Metin, müellif tarafından başlıklar hâlinde yazılmıştır. Her başlık bir isme dâir olup başlığın altında o isimle alakalı menkıbeler yazılmıştır. Menkıbelerin genellikle râvîsi ve başlıkta yazan isim aynı olup menkıbe de o isme dâirdir. Bu duruma Bedr-i Kemāl-i Ḫorsāf başlığının altında zikredilen şu menkıbe örnek verilebilir:

> Bedr-i Kemāl diyor ki:
>
> Evvelā Şeyḫ Ṣadrüddīn'iň dervīşi olmuş, onuň ḫidmetine devām etmekde bulunmuşdum. Şeyḫiň ʿādeti böyle idi ki: her cumʿa günü, namāzdan sonra ʿulemā, umerā, dervīşān ve fuḳarā zāviyesinde toplanır, şeyḫ ortaya bir mesʾele yāḫud bir nükte atar, herkes ona dāʾir muṭālaʿasını söyler, nihāyet şeyḫiň taḥḳīḳiyle meclise ḫitām verilirdi. Bir cumʿa günü zāviye ġāyet ḳalabalıḳtı ve ḥarāretli baḥiśler oluyordu. Derken Ḥażret-i Mevlānā'nıň gelmekte olduğu görüldü. Şeyḫ Ṣadrüddīn istiḳbāl ve seccādesine oturmasını teklīf etdi. Cenāb-ı Ḫudāvendigār ṣuffanıň kenārına oturuverdi. Şeyḫ de: Mevlānā'nıň oturmadığı seccādeniň bize de luzūmu yoḳ diye onu dürdü, bükdü, bir ṭarafa atdı. Ḥażret-i Mevlānā uzun müddet sükūt etdi. Herkesiň ḥayretde kaldığı bu müddet ẓarfında Şeyḫ Ṣadrüddīn'e baḳdım: diz çökmüş, alnı yere dokunacak derecede eğilmiş ve ter içinde kalmışdı. Nihāyet Ḥażret-i Mevlānā: Allāh diyerek kalkdı. "Veffaḳakumullāh" yaʿni "Allāh, sizi ḫayra muvaffaḳ etsiň" duʿāsıyla çıḳıp gitdi. [AŞ 21]

Menkıbelerin râvîsi genel itibariyle menkıbenin de kahramanı veya içinde yer alan şahıstır. Fakat yer yer menkıbenin râvîsi ve menkıbenin içinde geçen isimler farklı kişiler de olabilmektedir. Mesela Ahmed Fakîh başlığı altında verilen şu menkıbe ile bu durumu örnekleyebiliriz:

> Sulṭān Veled Ḥażretleri buyuruyor ki: Aḥmed Faḳīh, ceddimiň ṭalebesinden ve dervīşlerinden idi. Fıḳıh taḥṣīliyle meşġūl olurken ceddimiň bir naẕarına uğradı. Kitābı ve dersi bırakdı, ceẕbe-dār olarak senelerce ṭaġlarda ve kırlarda yaşadı. Baʿżıları, onuň ḥālini ceddimden ṣordular: "Seyyid-i Sır-dān"ıň yaʿni Burhāneddīn Muḥaḳḳiḳ-i Tirmizī'niň içmiş olduğu esrār şarābınıň bir damlası bu ādeme naṣīb olmuşdur buyurdu. Muḥterem pederim de bir gün: Aḥmed Faḳīh'iň mestliği, Şemsüddīn-i Tebrīzī'niň müstaġrak bulunduğu deryāya nisbetle bir rāyiḥadan ʿibāretdir demişdi. [AŞ 18]

Yine, daha az olmakla beraber başlık altında zikredilen menkıbenin râvîsi başlıktaki isim olmasına rağmen menkıbenin kendisi ile ilgisinin bulunmadığı nakiller de mevcuttur. Bu duruma Ahî Mûsâ-yı Akşehrî başlığından şu menkıbe örnek verilebilir:

> Bu ẕāt demişdir ki: Aḳşehir ḥākimi olan Ḫᵛāce Ḳamerüddīn, Ulu ʿĀrif Çelebī'nin ḳaṣabada oturmasında ve bir çok ḫalḳıň oňa dervīş olmasından ḳorḳuyor, bir fitne çıḳması iḫṭimāliyle Çelebī'yi şehirden çıḳarmak istiyordu. Faḳaṭ bunu ẕihninden geçirmiş, kimseye bir şey söylememişdi. Bir gün yolda Çelebī'ye râst geldi. Çelebī oňa: Hey Ḳamerüddīn; dōstlar bizi şehirden çıḳarmak istiyorlar. Biz çıḳarsak yine geliriz, lākin bizim çıḳardıḳlarımız öyle yoḳ olurlar ki bir daha vucūda gelemezler deyince hemān atından indi, Çelebī'niň elinden öpüp ṣıdḳ ile mürīdi oldu. [AŞ 15]

Bazı rivâyetlerde râvî, *Menâkıbu'l-Ârifîn*'in de müellifi Ahmed Eflâkî Dede'dir. Eflâkî Dede kendi bilgi ve görgüsünden edindiği mâlumatları ve birikimi de eserinde paylaşmaktadır. Buna örnek olarak Ahî Ahmed Şâh-ı Kazzâz başlığı altındaki şu menkıbe verilebilir:

> Eflākī Dede bi'ẕ-ẕāt rivāyet ederek diyor ki:

Ulu ʿĀrif Çelebī'niň maʿiyyetinde olarak Tebrīz'e gitmişdik. Şehriň ekābiri, Çelebī'ye ḳarşı lāzım gelen taʿẓīm u ikrāmda bulundular. O sırada Aḫī Aḥmed-i Ḳazzāz da Çelebī'yi ve maʿiyyetini konağa daʿvet etdi. ʿAzīm bir cemʿiyyet oldu. Çelebī, semāʿ ederken başındaki külāhı çıḳarıp Aḫī Aḥmed'iň başına koydu ve "senden cān bile esirgenmez, nerde kaldı ki külāh ve baş dirīġ edilsin. Faḳaṭ maʿnevī başların ḥużūrunda eğilip onlardan sırr iste ve naẓar al" demek olan:

Cān-hā dirīġ nīst çi cāy kulāh u ser

Sırr cūy ez-serān ü be-nih seristān naẓar

beytini oḳudu. Sonra vāḳiʿ olan suʾāle cevāben Aḥmed Şāh dedi ki: Çelebī semāʿ ederken ḳarşısında duruyordum. Başındaki külāh ḫōşuma gitdi, semāʿdan sonra onu teberrüken isteyem diye bir ḫāṭıra gelmişdi ki beni yaḳaladı, ḳulağıma bir taḳım esrār söyledi, külāhı da başıma koydu. Ben o ḥāliň mehābetiyle kendimden geçdim, saḥva gelince ṣıdḳ u iḫlāṣ ile mürīdi oldum. [AŞ 12-13]

Diğer taraftan Mustafa Kemal Atatürk tarafından gerçekleştirilen Dil Devrimi'nden tam on iki yıl sonra Tâhir Olgun'un neden eski harflerle böyle geniş kapsamlı ve Tâhirü'l-Mevlevî'nin kendi külliyâtı içerisinde önemli bir yer tutan *Kudemâ-yı Mevleviyye* gibi bir eseri yazması dikkat çekici bir soru olarak durmaktadır. Bunun birkaç farklı sebebi olduğu düşünülebilir. Bunlardan ilki Olgun'un eser telifinde alıştığı yöntem olan eski harflerle yazmaktan vazgeçmek istemeyişidir ki bu son derece mâkul bir gerekçedir. İlk tahsilini eski harflerle almış Osmanlı bakıyyesi pek çok âlim ve aydının da aynı tarz üzere eser telifine devam ettiği bilinmektedir.

Öte yandan durumu sadece ilk gerekçe ile açıklamak hafif kalmaktadır. Daha derine indiğimizde ve Tâhirü'l-Mevlevî'nin kendi eserleri içerisindeki atıflar ağını incelediğimiz zaman dikkate değer bir durum ortaya çıkmaktadır. *Matbuat Âlemindeki Hayatım* isimli esere baktığımızda müellif, kendi başından geçen bir fıkrayı nakletmektedir. Fıkraya göre Latin harflerinin halka öğretilmesi için açılan kurslarda Tâhirü'l-Mevlevî'nin hoca olarak görev yapması kanâati oluşmuş, bu genel kanâat kulağına gidince görev yaptığı okulun müdürüne itiraz etmiş ve görevi

reddetmiştir. Ertesi gün Hâfız Hüseyin Bey tarafından Tâhirü'l-Mevlevî'deki kanâatin tedkiki için bir nabız yoklaması yapıp itirazının gerekçesini sorduğunda şu cevabı almıştır:

> Beyefendi, ben şimdiye kadar kanâatim hilâfına söz söylemedim. Şâyet söyleyemeyecek halde bulundumsa hiç olmazsa sustum. Dil Encümeni'nin kararları benim fikrime uymuyor. Hem İstanbul şivesine göre yazılacak, diyor, hem de "gelmiştir", "yedi buçuk kuruştur." gibi yazılar yazdırıyor. Ben üç batın İstanbulluyum. Kendim de yarım asırdan beri İstanbul şivesi işitiyor ve söylüyorum. Hiçbir İstanbulludan duymadığım "gelmiştir", "olmuştur" gibi sözleri müdafaa dalkavukluğuna tenezzül edemeyeceğim. Kurs açılır, elbet bir muallim gelir. Bendeniz de gider, onun takrîrlerini kemal-i hayretle dinlerim.[40]

Tâhirü'l-Mevlevî, genel olarak Türk Dil Kurumu'nun faaliyetlerine de muhalefet etmektedir. Örneğin, Türk Dili Kurumu tarafından çıkarılan *Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri Sözlüğü* adıyla 1948'de basılan eseri eleştiri gâyesiyle *Edebiyat Sözlüğündeki Uydurma Tabirler* isminde bir tenkit eseri vücuda getirmiştir. Bu eserin neşrine her ne kadar niyetlendiyse de sadece bir sefer *İslâmın Nuru* gazetesinde bir tefrikalık kısmı yayınlanmıştır. Dolayısıyla netice olarak Tâhirü'l-Mevlevî'nin hem yeni harflerin karşısında durduğunu hem de Türk Dil Kurumu'nun faaliyetlerini beğenemdiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu gibi sebeplerden dolayı da eserini eski harflerle kaleme almayı tercih etmiştir denilebilir.

B. KUDEMÂ-YI MEVLEVİYYE*'NİN MUHTEVA ÖZELLİKLERİ*

1. Eserin Konusu ve Yazılış Sebebi

Tâhir Olgun'un hangi gerekçeyle bu eseri telif etmiş olabileceğine dâir bilgilerimizi eserin mukaddimesinden elde etmekeyiz. Buna göre Olgun, *Menâkıbu'l-Ârifîn*'i istinsâh etmiş, bu istinsâh esnasında râvîlerin isimlerinin fazlalığı dikkatini çekmiş ve hiç olmazsa bu isimlerin menkıbelerini anlatan kısa bir

[40] Tâhirü'l-Mevlevî, *Matbuat Âlemindeki Hayatım (İstiklal Mahkemesi Hatıraları)*, haz. Nurcan Boşdurmaz, İstanbul: s. 385.

eser yazarak Mevlevî önde gelenlerinin ufak bir tarihçesini meydana getirmeyi arzu etmiştir. Bu arzusunu da şu sözler ile ifade etmiştir:

> İstinsāḫ eṡnāsında ḫāṭırıma bir şey geldi. Eflākī Dede yazdığı menḳıbelerden çoġunu kimlerden naḳl etmişse rāvīleriniň adını da yazmıştır. Bināʾen ʿaleyh o rāvīleriň adları bile ṭoplanmış olsa hicrī 7 ve 8. ʿaṣırlarda yaşamış, Ḥażret-i Mevlānā ile Sulṭān Veled'iň ve oġlu Ulu ʿĀrif Çelebī'niň mürīdi olmuş ẕevatıň epeycesi ṭanınmış olacakdı. Onuň için kitābda adı geçen ruvātıň esāmīsini hece ḥarfleri sırasına göre bir deftere geçirdim. [AŞ 1]

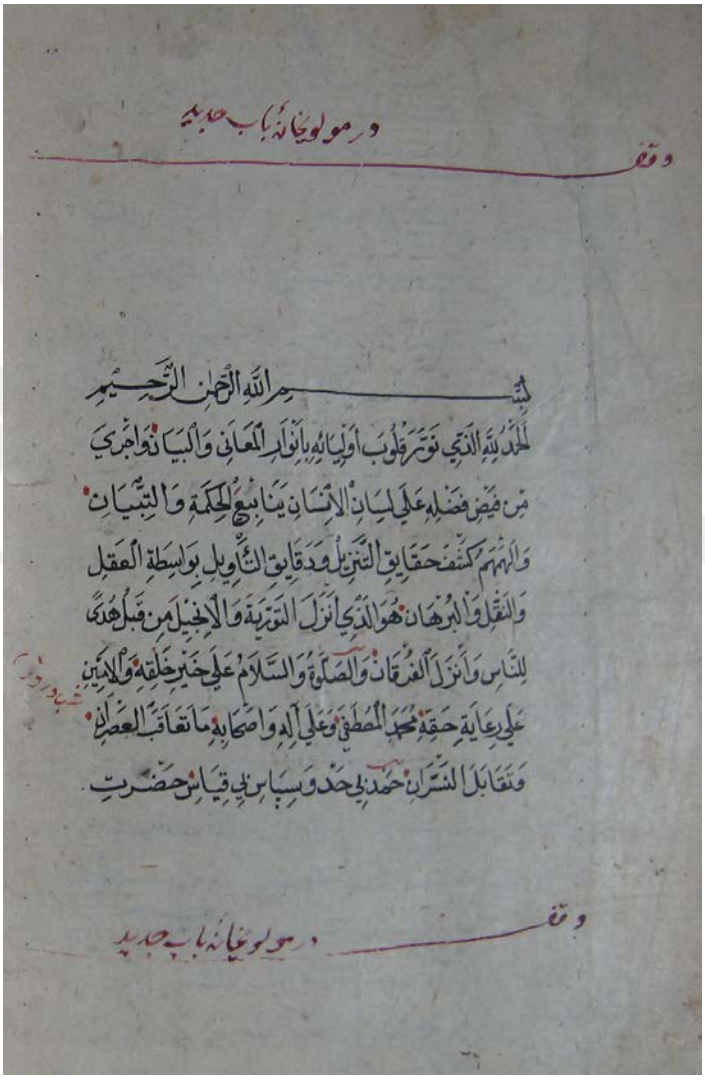
Tâhirü'l-Mevlevî, daha çile doldurduğu bir dönemde Mevlevî büyüklerine dâir eserler yazmak sûretiyle onların unutulmaktan kurtarılması kanâatini taşımış ve yer yer bunu dile getirmiştir. Nitekim 30 Ağustos 1896 yılında kendisine gönderdiği bir mektupta Ahmet Remzi Akyürek Dede'nin Süleyman Efendi'nin biyografisini yazması vesilesiyle bu konunun önemini belirtmekte ve kendisinin de çevresindeki Mevlevîler hakkında böyle yazılar kaleme aldığını dile getirmektedir. İlerleyen satırlarda ise, Mevlevî büyüklerinin hayatlarını yazmanın, onları unutulmaktan kurtarmanın ehemmiyetinden sitâyişle bahsettikten sonra selefte Sipehsâlâr, Eflâkî, Hemedânî gibi gayretli müelliflerin himmetleriyle bu türden eserlerin yazılabildiğini söylemektedir. Olgun'a göre şayet böyle olmasaydı Mevlânâ'yı bile lâyıkıyla öğrenemeyecektik. Devâmındaki yüzyıllarda *Sefîne* ile aradaki Mevlevîler nisyânda kaybolmaktan kurtulmuştur diye sevinse de *Sefîne*'den kendi zamanına kadarki üç dönemde bu türden herhangi bir eser telif edilememiştir diyerek üzüntüsünü beyan etmektedir.[41] Dolasıyısıyla *Kudemâ-yı Mevleviyye,* Tâhirü'l-Mevlevî'nin yıllar boyunca zihninin bir köşesinde duran bir Mevlevîler tarihçesi yazma düşüncesinin semeresidir.

Tâhirü'l-Mevlevî'nin Menâkıbu'l-Ârifîn'i istinsâh ederken esas aldığı nüsha, Süleymaniye Kütüphanesi Nâfiz Paşa nr. 1205'te kayıtlı nüshadır.[42] Atilla Şentürk'ün Tahsin Yazıcı'dan naklettiğine göre, Tahsin Yazıcı da *Ariflerin Menkıbeleri* isimli *Menâkıbu'l-Ârifîn* tercümesini Olgun'un istinsâh ettiği bu

[41] Tahir Olgun, *Çilehâne Mektupları*, haz. Cemal Kurnaz, Gülgün Erişen, Ankara: 1995, s. 17-19; 87-94.

[42] Bu nüsha zahriyesindeki kayıtlardan ve mühürden anlaşıldığına göre Yenikapı Mevlevîhânesi vakfıdır. "Tekye ṣāḥibi Muḥammed Efendi Yeñiḳapu'da olan ḫānḳāhı yaptırdıkda Menāḳıb-ı Eflākī'yi fuḳarā-yı mevlevīye vaḳf eyledi. Sene 1016"

nüshadan yapmıştır.[43] Tahsin Yazıcı'nın tavsifiyle Olgun'un istinsah ettiği "*çok güzel bir rik'a ile istinsâh edilen bu nüsha*"nın günümüze ulaşıp ulaşamadığı konusu malum olmamakla birlikte bu nüshaya tarafımızdan ulaşılamamıştır. Olgun'un istinsah için kullandığı nüsha ise Nafiz Paşa nr. 1205'te kayıtlı olan nüshadır, 17 satır sayısı ile 406 varaktır. 1[b] yüzü şöyledir:

Tâhirü'l-Mevlevî'nin istinsâhta kullandığı nüshanın 1[b] yüzü. Süleymaniye Kütüphanesi, Nâfiz Paşa nr. 1205.

[43] Atilla Şentürk, *Tahir'ül Mevlevi Hayatı ve Eserleri*, İstanbul: 1991, s. 87'den naklen: Tahsin Yazıcı, *Ariflerin Menkıbeleri*, İstanbul: 1973, s. 76. Bu nüshayı Tahsin Yazıcı'ya, Olgun'un öğrencisi İbrahim Kutluk temin etmiştir. Bu nüshanın günümüze ulaşıp ulaşmadığı bilinmemekle birlikte bilinmemektedir.

Eseri devrinin bulunduğu sosyal şartlar ve Tâhirü'l-Mevlevî'nin fikrî altyapısı içerisinde değerlendirdiğimizde ortaya daha farklı bir manzara çıkmaktadır. Eserin telif edildiği 1944 yılı, ülkede tek partinin hüküm sürdüğü bir zaman dilimine denk gelir. Bu genel manzara içerisinde dikkatlerimizi çekmesi gereken isim Hasan Âli Yücel'dir. Yücel, anne ve baba tarafından Yenikapı Mevlevîhânesi'ne bağlıdır. Her ikisi de Olgun'un da şeyhi olan Mehmed Celâleddîn Dede'nin dervîşidirler. Çocukluk ve gençlik yıllarında Yücel, Gümüşsuyu'ndaki yazlıklarında anne ve babasının şeyhi ile de komşu olmuştur. Öte yandan Olgun ve Yücel, her ikisi de Mehmet Es'ad Dede'nin Fatih Camii'ndeki Mesnevî takrirlerine katılmışlardır.[44] Her ikisini de yetiştiren böyle bir sosyal ortam ve ağ içerisinde Olgun ve Yücel'in bir araya gelmemesi imkân dâhilinde görülmemektedir. Bu durum, şunu da açıklayıcı mahiyette sayılabilir; Hasan Âli Yücel'in tercüme ofisini kurduğu bir zamanda ve Şark-İslâm Klasiklerini de tercüme ettirdiği bir durumda *Menâkıbu'l-Ârifîn*'in kanona girmemiş olması merakı mûcibdir. Bunun sebebi belki de doğrudan eserin mahiyeti ile alakalıdır. Zira Yücel, *Menâkıbu'l-Ârifîn*'in mevsûkiyeti hakkında olumlu fikirler taşımamaktadır. Bunu "Hazret-i Mevlânâ Hakkında Garp'te Tedkikat" başlıklı yazısında şu şekilde ifade etmiştir:

> Menâkıb-ı Mevlânâ hakkında Eflâkî menâkıbı da mühim bir vesika ise de her vechile ihticâca sâlih değildir. Eflâkî tezkiresini her noktada istinâd caiz olmaz. Kıymet-i târihiyyesi itibariyle Sipehsâlâr menâkıbı daha ziyade bir ehemmiyete hâizdir.[45]

Böyle tekke ve tarîkat mensupları için sıkı bir ortamda müellif, eseri bir mevlevîler cemaati için yazmamış olmalı, aksine müslümanlara tarihten bir örneklik sunmak amacıyla kaleme alınmış olmalıdır. Zaten kendisi de İstiklal Mahkemesi'nde Mevlevîlik ile alakalı soruya "Mevlevî idim" ifadesini kullanarak[46] belki de Mevlevîlik'in ve dahası tarîkatların Türkiye siyaseti içerisinde sıkışmışlığına dâir

---

[44] Ahmed Güner Sayar, *Hasan Ali Yücel'in Tasavvufî Dünyası ve Mevleviliği*, İstanbul: 2002, s. 27-48.

[45] Ahmet Güner Sayar, *a.g.e.*, s. 56.

[46] "-Mevlevîlik mahlasın mı yoksa Mevlevî misin?
-İdim, efendim!
Bu "idim" kelimesi ile tarikatlerin ilgası hakkındaki kanun çıkıncaya kadar serbestçe Mevlevî idim, demek istemiştim ki, maksadım anlaşılmıştı." Bkz. Tâhirü'l-Mevlevî, *Matbuat Âlemindeki Hayatım (İstiklal Mahkemesi Hatıraları)*, haz. Nurcan Boşdurmaz, İstanbul: s. 314.

temsil gücü yüksek bir ifadede bulunmaktadır. Dolayısıyla okur kitlesinin Mevlevîlerden müteşekkil olmadığı kanaâtindeyiz. Bu eser yüksek ihtimalle Türkçe okuyan Müslümanlara bir örneklik sunmak amacıyla yazılmış olmalıdır. Bu yapı daha doğru ifadesi ile *Menâkıbu'l-ʿÂrifîn* içerisindeki çok sayıda menkıbeden, kendi oluşturduğu muhtasar metin için menkıbeleri seçmeye konu olan şartlar "Eserin *Menâkıbu'l-Ârifîn* ile Mukâyesesi" başlığı altında incelenecektir.

2. Bir Silsilenin Devamı ve *Menâkıbu'l-Ârifîn* Geleneği

Menâkıbu'l-Ârifîn, yazıldığı gibi kalan bir eser olmanın ötesine geçmiştir ve hatırı sayılır miktarda tercüme, ihtisar veya ihtisarının tercümesine konu olmuştur. *Menâkıbu'l-Ârifîn* geleneği içerisinde üretilen eserleri yaptığı çalışmada Betül Sinan şu şekilde sıralamaktadır:

1. Zâhid b. Ârif'in 15. yüzyılın hemen başında *Mahzenü'l-Esrâr* adıyla yaptığı tercüme.
2. Konya'da Mevlânâ türbedarı olan Lokmânî Dede'nin *Menâkıb-ı Mevlânâ* adlı manzum tercümesi.
3. Hekimbaşı Gevrekzâde Hâfız Hasan tarafından 1795'te başlanıp aynı yıl bitirilen *Tercüme-i Menâkıbu'l-Ârifîn* isimli tercüme.
4. Seyyid Nâsır Abdulbâki Dede'nin 19. yüzyılın başlarında yaptığı *Tercüme-i Menâkıbu'l-ʿÂrifîn / Tercüme-i Eflâkî* isimli tercümesi.
5. James William Redhouse'ın 1881 yılında *Mesnevi* tercümesinin önsözünde yaptığı muhtasar tercüme
6. Clement Huart'ın 1918 ve 1922 yıllarında *Les Saints des Derviches Tourneurs* adıyla yaptığı iki ciltlik Fransızca çeviri ve bu çevirinin Naci Fikret Baştak tarafından yapılan eksik tercümesi.
7. Tahsin Yazıcı tarafından *Ariflerin Menkıbeleri* ismiyle iki cilt haline yapılan tercüme.

8. John O'Kane tarafından yapılan ve 2002 yılında yayımlanan *The Feats of the Knowers of the God (Manāqeb al-ʿarefīn)* isimli İngilizce tercüme.
9. Ayasofya Ktp. 3462 numarada bulunan ve müellifi bilinmeyen *Menâkıbu'l-Ârifîn ve Merâtibu'l-Kâşifîn* isimli muhtasar tercüme.
10. 15. yüzyıl başlarında Ahmed b. Mahmûd'un yaptığı *Hulâsatu'l-Menâkıb* isimli muhtasarı.
11. 1540/41'de İranlı Abdulvehhâb b. Celâleddîn Muhammed el-Hemedânî'nin Sevâkıbu'l-Menâkıb-ı Evliyâullah isimli muhtasarı.
12. *Sevâkıbu'l-Menâkıb-ı Evliyâullah*'ın Konyalı dervîş Senâî Halil tarafından yapılan *Sevâkıbu'l-Menâkıb* isimli tercümesi.
13. *Sevâkbu'l-Menâkıb-ı Evliyâullah*'ın Mesnevîhân Dervîş Mahmûd tarafından yapılan *Tercüme-i Sevâkıb* isimli tercümesi.[47]

Bu eserler manzumesi içerisine ve *Menâkıbu'l-Ârifîn* geleneğine *Kudemâ-yı Mevleviyye*'yi de eklemek mümkündür. Zira Tâhir Olgun, eserini oluştururken kendisinin de ifade ettiği gibi asıl me'hazı olarak *Menâkıbu'l-ʿÂrifîn*'i kullanmıştır. Eseri tümüyle tercüme etmeyip râvîlerin isimlerini tek tek seçerek çoğunlukla onlara dâir menkıbeleri veya daha az olmak üzere onların rivâyet ettiklerini tercüme etmiştir. Menkıbeleri seçmesi ve tercümesi esnasında uyguladığı kriterlere veya sansürlere *Menâkıbu'l-ʿÂrifîn* ve *Kudemâ-yı Mevleviyye*'nin karşılıklı bir okumasını yaparak ulaşabiliriz. Bu konu "Eserin *Menâkıbu'l-Ârifîn* ile Kıyaslanması" başlığı altında incelenecektir. Bunun dışında müellif, asıl me'hazı *Menâkıbu'l-ʿÂrifîn* haricinde az da olsa birtakım kaynaklara da başvurmuştur. Bu kaynakları müellif eserinde isimleri ile zikretmiştir. Öte yandan müellif kendi bilgisinden ve Mevlevîlik geleneği içerisinde edindiği görgüsünden de *Menâkıbu'l-ʿÂrifîn*'in tercümesi esnasında faydalanmıştır ve bunları dercetmiştir. *Menâkıbu'l-ʿÂrifîn* haricinde kullanılan tüm atıflar ve kaynaklar "Eserin Kaynakları" başlığı altında tek tek ele alınmıştır.

[47] Betül Sinan Nizam, *Kemal Ahmed Dede's Verse Narrative Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*, Cambridge: 2010, s. 5-20.

3. Eserin Kaynakları

Kudemâ-yı Mevleviyye, *Menâkıbu'l-Ârifîn*'in içinde geçen râvîleri anlatarak unutulup gitmelerini engellemek amacıyla yazılmıştır. Müellif, 124 kişiyi ayrı ayrı başlıklarda tanıtmış, bu râvîlerin naklettikleri veya içinde zikredildikleri bazı menkıbeleri anlatmıştır. Bu açıdan içerdiği yüzlerce menkıbe ile bir bakıma *Menâkıbu'l-Ârifîn*'in muhtasar bir tercümesi hüviyetindedir. Bu mânâda eserin kaynakları başlığı altında *Menâkıbu'l-Ârifîn*'in kaynakları da önem taşımaktadır. *Menâkıbu'l-Ârifîn*'in tenkitli neşrini yapan ve eseri dilimize kazandıran Tahsin Yazıcı, eserin etkilendiği kaynakların *Risâle-i Sipehsâlâr der Menâkıb-ı Hazret-i Hudâvendigâr, Velednâme, Rebâbnâme, İntihânâme, Maʿârif, Makâlât-ı Şemseddîn-i Tebrîzî, Maʿârif-i Bahâ Veled, Fîhi Mâ Fîh, Mektûbât, Mesnevî* ve *Dîvân-ı Kebîr* olduğunu ifade etmektedir. Bu eserler mukâbilinde Yazıcı'ya göre *Menâkıbu'l-Ârifîn*'in asıl kaynak eseri *Risâle-i Sipehsâlâr*'dır. Öte yandan Tahsin Yazıcı, müellifin kendi bilgi ve görgüsüne ait kısımlar hariç *Menâkıbu'l-Ârifîn*'in büyük oranda derleme bir eser olduğu kanâatindedir.[48]

Gölpınarlı'ya gelince, o ise eserin yazılı kaynaklarının yukarıdakilerle aynı olduğunu ifade etmekle birlikte asıl me'hazın *Risâle-i Sipehsâlâr* değil *Makâlât* olduğunu söylemektedir. Aynı zamanda buna göre Gölpınarlı, Eflâkî Dede ile Mevlânâ arasında kısa bir zaman bulunmasının, Eflâkî Ahmed Dede'nin Mevlânâ'yı görenlerin çoğuna ulaşmış olmasının kıymetini iade ederek müellifin kendi bilgi ve görgüsünü önemser. Bunun da ötesinde, Mevlânâ'dan sonraki ilk Mevlevîlere dâir en sağlam bilgilerin kaynağı olduğunu da söyler.[49]

Kudemâ-yı Mevleviyye'nin iktibasta bulunduğu kaynaklara baktığımızda ise genel itibariyle âyet, hadîs, kelâm-i kibâr ve manzumelerin varlığını görürüz. Arapça yazılan âyet ve hadîsler, Arapça ve Farsça olan fakat kâhir ekseriyetiyle Farsça olan manzûme ve kelâm-ı kibârlar istisnasız olarak Tâhirü'l-Mevlevî tarafından tercüme edilmişlerdir. Gerektiğinde, eğer sözün öncesinde bir olay geçmişse ve nakledilen

[48] Betül Sinan Nizam s. 1-2.'den naklen; Ahmed Eflâkî, *Ariflerin Menkıbeleri*, çev. Tahsin Yazıcı, İstanbul: 1995, 21-60.

[49] Betül Sinan Nizam'dan naklen; Abdulbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul: 1983, s. 14, 131.

söz de bu bağlamdan kopuk, doğrudan alınmışsa, müellif mâ-kablini de tercümeye katarak yer yer bir nevi şerh girişiminde de bulunmuştur.

Müellif Tâhir Olgun'u, iktibâs ettiği metinlerin tercüme tekniği açısından inceleyecek olursak, eserin genel dokusu içerisinde şöyle bir tasnifte bulunabiliriz.

- Manzum'dan mensura
- Mensurdan mensura

Manzumdan mensura yapılan çeviriler büyük oranda Farsça manzumelerin Türkçeye aktarılması iledir. Az bir kısım da olsa Arapça manzumeler vardır ve Türkçeye tercüme edilmiştir. Bunlar da birebir tercüme edilmiştir. Gerek görülmedikçe açıklama faaliyetine girilmemiştir. Eserde alıntısı yapılan manzumeler ve sayıları sırasıyla şu kaynaklardandır;

Mesnevî-i Ma'nevî – Mevlânâ Celâleddîn (4)

Külliyât-ı Şems – Mevlânâ Celâleddîn (24)

Dîvân - Saʿdî-i Şîrâzî (3)

Dîvân - Ebu Nüvâs (1)

Rubâiyât-ı Ârif Çelebi - Ulu Ârif Çelebî (1)

Menâkıbu'l-Ârifîn - Ahmed Eflâkî Dede (3+?)

Tâhiru'l-Mevlevî (1)

Bunların dışında araştırmalar neticesinde *Menâkıbu'l-Ârifîn* dışında herhangi bir kaynağa nisbeti yapılamamış manzumeler de vardır ki yüksek ihtimalle şairi Ahmed Eflâkî Dede'dir.

Mensurdan mensura çevirileri ise âyet, hadîs ve kelâm-ı kibârlar oluşturmaktadır. Saffât 37/103 ve Meryem 19/25 dışında âyetlerde birebir tercüme tercih edilmiştir. Hadîslerde de lafızlara sâdık bir çeviri yapılmıştır. Öte yandan hadîslerin kaynaklarını incelediğimizde bazı hadîslerin kaynağı bulunamazken

bulunan hadîslerin kaynakları da istisnâları da olmakla birlikte çok yaygın hadîs kitaplarından değildir.

a. Âyetler

Âyetlerin mânâları müellif tarafından metin içerisinde "ya'ni", "meâli" gibi ifadelerle belirtilmiştir. Bu da Arapça bilmeyen okuyucuya dahi metnin mânâsına tam nüfûz ederek kolay bir okuma imkânı sağlamıştır. Biz de eserde geçen âyetleri sayfa numarasına göre burada verirken Tâhirü'l-Mevlevî'nin yaptığı meâli verdik.

طه ما أنزلنا عليك القرآن لتشقى, Tâhâ,20/1-2. "Habîbim! Biz sana Kur'ân'ı meşakkat çekesin diye indirmedik. [AŞ 5]

فَكُلُوا مما رَزَقَكُم اللهُ حلالاً طَيِّباً en-Nahl, 16/114. "Allâh'ın size verdiği helâl ve tayyib rızıkdan yiyiniz" [AŞ 30]

تَجْرِي تحتها الأنهار et-Tevbe, 9/100. Metinde Türkçesi verilmemiştir. "Altından nehirler akar" demektir. [AŞ 34]

فلا أنْسابَ بينهم يومإذٍ و لا يَتَسائلونَ el-Mü'minûn, 23/101. "Kıyâmet gününde insânların nesebi yokdur ve kimin oğlu idin diye sorulmayacakdır." [AŞ 37]

اطِيعُوا اللهَ و اطِيعُوا الرسولُ و اولي الأمْرِ منكم en-Nisâ, 4/59. "Allâh'a itâʿat ediniz, Peygamber'e itâʿat ediniz ve onlara tabʿen aranızdan veliyyu'l-emr olanlara da itâʿat ediniz" [AŞ 56]

كلُّ نفسٍ ذائقةُ الموت Âl-i İmrân, 3/185. "Her nefs ölüm çâşnîsini tadacakdır" [AŞ 61]

و هَزِّى إليك بِجِزْعِ النَخْلَةِ Meryem, 19/25. "Hazret-i Meryem ʿaleyha's-selâm, hurma ağacını vakitsiz sallamış üzerine hurmalar dökülmüşdü." [AŞ 63]

يخرِبون بُيُوتَهم بأيديهم el-Haşr, 59/2. “Evlerini kendi elleriyle yıkıyorlar” [AŞ 65]

فَخُذْ ما آتاك اللهُ و كُنْ من الشاكرين el-A’râf, 7/144. Âyette şu şekilde geçmektedir. فخذ ما آتيتُكَ و كن من الشاكرين “Allâhʿın sana verdiğini al ve şükr et” [AŞ 86]

افْعَلْ ما تُأمَرُ سَتَجِدُنِي إنْ شاء الله من الصابِرِين es-Saffât, 37/102. “Sultânımın habercisi olan cânım; ileri gel, yaklaş ve meʾmûr olduğun vazîfeyi icrâ et. İnşâallâh beni sabırlı bulursun” [AŞ 88]

أجِيبُوا داعيَ الله و آمَنُوا به el-Ahkâf, 46/31. “Allâh’ın daʿvetçisine icâbet ve onu tasdîk ediniz. Gitmek zarûrîdir” [AŞ 89]

قُلْ هذه سَبِيلي أُدْعُوا إلى الله على بَصِيرة أنا و مَن اتَّبَعَني Yûsuf, 12/108. “Habîbim; de ki işte benim yolum ben ve bana uyanlar basîret üzere olduğumuz hâlde insânları Allah’a daʿvet ediyorum” [AŞ 91]

و إنْ من شيء إلاّ يُسَبِّحُ بحمده el-İsrâ, 17/44. “Allâh’ı tesbîh etmeyen hiçbir şey yokdur” [AŞ 121]

أ يُحِبُّ أحدُكم أنْ يأكُلَ لَحْمَ اخِيه مَيِّتاً فَكَرِهْتُمُوه el-Hucûrât, 49/12. “Sizden biriniz ölmüş kardeşinizin etini yemekden hoşlanır mısınız? Hâlbuki iğrenirsiniz.” [AŞ 37]

إنّ المُبَذِّرِين كانوا اخوانَ الشيطان el-İsrâ, 17/27. “Müsrifler, şeytânların kardeşleridir.” [AŞ 63]

b. Hadîsler

Hadîslerin mânâları dört istisnâsı olmakla birlikte metnin içerisinde verilmiştir. Mânâsı verilmeyen hadîslerin Arapçası kolay olduğu için mânâsı verilmemiştir diyebiliriz. Zîrâ hadîslerin lafızlarına baktığımızda bunlar gayet kısa Arapça ibârelerdir. Hadîs tercümelerinde birebir mânâ verilmesi yoluna gidilmiştir. Hadîslerin hepsi *Menâkıbu'l-Ârifîn*'de geçmektedir. Hadîsleri de *Kudemâ-yı Mevleviyye*'deki sıralarına göre ve Tâhirü'l-Mevlevî'nin tercüme ettiği şekliyle buraya aktardık. Kaynaklarda tespit edilemeyen ibâreleri ise Tâhirü'l-Mevlevî de hadis diyerek eserine aldığı için bunların arasında verdik.

الفِتْنَةُ نائِمَةٌ لَعْنَةُ اللهِ على مَن أيْقَضَها [50] "Uykuda bulunan fitneyi uyandırana Allâh laʿnet etsin." [AŞ 23]

قُصُّوا شَوَارِبَكُمْ و ارْخُوا اللِحَى [51] "Bıyıklarınızı kırpınız ve sakalınızı salıveriniz" [AŞ 34]

إنّ الله لا يَنْظُرُ إلى صُوَرِكم و لا إلى أعمالِكم و لكنْ يَنْظُرُ إلى قُلُوبِكم [52] "Allâh sizin sûretlerinize ve amellerinize bakmaz, lâkin kalblerinize ve niyetlerinize bakar" [AŞ 36]

وَا شَوْقَاهْ إلى لِقَاءِ إخْوَانِي [53] "Kardeşlerimi ne kadar göreceğim geldi" [AŞ 36]

المؤمنون لا يَموتونَ بل ينتقلون من دارٍ إلى دارٍ [54] "Müʾminler ölmezler, belki bir dârdan, yaʿnî bir âlemden bir âleme intikâl ederler" [AŞ 61]

---

[50] Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, II, no: 5975; Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, II, no. 83.

[51] Müslim, Tahâret, no. 55 (جُزُّوا الشَّوَارِبَ ، وَأَرْخُوا اللِّحَى lafızlarıyla)

[52] Müslim, Birr ve's-Sıla, no. 34.

[53] Hadîs kaynaklarında bulunamadı.

[54] Alî el-Kârî, *Mirkâtu'l-Mefâtîh*, VIII, no. 6'da şu lafızlarla: أولياء الله لا يموتون ولكن ينتقلون من دار إلى دار

الدنيا جيفة و طالبها كلاب [55] "Dünyâ, bir leştir, onun tâlibleri köpeklerdir" [AŞ 61]

ما رأيتُ شيئاً إلاّ ما رأيتُ الله فيه [56] "Her gördüğüm şeyde Ḥaḳḳ'ı müşāhede etdim diyenlerden olasıň" [AŞ 61]

نِعْمَ المال الصالح للرجل الصالح [57] "Helâl mâl, sâlih bir adam için ne iyidir" [AŞ 64]

الجماعة رَحْمةٌ و الفِرْقَة عَذابٌ [58] [AŞ 70]

أنا أشْجَع [59] [AŞ 80]

أنا أبِيتُ عند رب ي يتعمني و يَسْقِيني [60] "Ben rabbimiň ʿindinde gecelerim, beni yedirdi ve içirdi" [AŞ 84]

أ فلا أكُونُ عبداً شَاكرا [61] "Ben Allâh'a karşı şükrân-kâr bir kul olmayayım mı?" [AŞ 103]

أكْثَرُ أهلِ الجَنَّةِ البَلَهُ [62] "Cennet ehliniň çoġu ṣāf-derūn kimselerdir" [AŞ 103]

كُلْ من كَدِّ يَمِينك و عَرَقِ جَبِينِك [63] "Elinin emeğiyle ve alnıňıň teriyle kazanıp ye" [AŞ 108]

---

[55] Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, I, no. 409.
[56] Hadis kaynaklarında tesadüf edilememiştir.
[57] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, no. 197.
[58] Metinde mânâsı verilmemiştir. "Birlik rahmettir, ayrılık ise azaptır" mânâsına gelir. Ahmed b. Hanbel, IV, no. 278.
[59] Metinde mânâsı verilmemiştir, ben en cesaretliyim demektir. *Menâkıbu'l-Ârifîn*'de "ene eşcau'n-nâs" şeklinde geçmektedir. Geçtiği yerde kaynak olarak *Maârif-i Bahâ Veled*, sayfa 16 gösterilmiştir.
[60] Buhârî, Savm, no. 1964.
[61] Buhârî, Teheccüd, 6.
[62] Beyhakî, *Şuab*, II, , no. 1303.
[63] Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, XII, 178.

رُبَّ تال القُرْآنَ و القُرْآنُ يَلْعَنه [64] "Çok kimse vardır ki Kurʾân okur, Kurʾân ise ona laʿnet eder" [AŞ 112]

خِيار اللَحْمِ ما اتَّصَلَ بالعَظْم [65] [AŞ 119]

القادمُ يُزار [66] [AŞ 123]

اسْتَعْفِفْ عن الناسِ ما اسْتَطَعْتَ [67] "Elinden geldiği kadar halkdan bir şey almamak sûretiyle iffetini muhâfaza et" [AŞ 132]

كَلِّمِيني يا حُمَيْراء [68] "Yâ Âyişe bana lakırdı söyle" [AŞ 144]

c. Manzûmeler

Manzûmeler, genel itibariyle *Külliyât-ı Şems* olarak isimlendirilen *Mevlânâ*'nın dîvânından ve Mesnevî'dendir. Tâhirü'l-Mevlevî, kendi ilave ettiği, kendisine ve Sultan Veled'e ait Türkçe şiirler dışında manzûm ifadelerini *Menâkıbu'l-Ârifîn*'den almıştır. Manzûmelerin dili Türkçe, Arapça ve Farsça olmakla birlikte hemen hepsi Farsça'dır. Eserde geçen manzûmeler sırasıyla ve Tâhirü'l-Mevlevî'nin tercüme ettiği hâliyle aşağıda verilmiştir.

---

[64] Gazzâlî, *İhyâ*, II, no. 32.

[65] Mânâsı metin içerisinde verilmemiştir. "Etin en kıymetli kısmı kemiğe en yakın olan yeridir" demektir. Hadîs kaynaklarında da bulunmamaktadır. Tahsin Yazıcı da kaynağını belirtmemiştir.

[66] Mânâsı metin içerisinde verilmemiştir. "Gelen ziyaret edilir" demektir. Hadîs kaynaklarında da bulunmamaktadır. *Menâkıbu'l-Ârifîn* indeksinde Tahsin Yazıcı, bunun zâhiren mesel olduğunu, Eflâkî'nin onu haber olarak getirdiğini ifade etmektedir. Ahmed Eflâkî, *Manâkib al-Ârifîn*, haz. Tahsin Yazıcı, s.1058. *İbn Batuta Seyâhatnamesi*'nde Sadru'ş-Şerîa'nın İbn Batuta'yı Harezm'e gelmesi sebebiyle ziyâret etmesi esnasında şu ifade ile geçer. القادم ينبغي له أن يزار "Gelen kimseyi ziyaret etmek gerekir" İbn Batuta, *Rıhletu İbn Batuta*, Beyrut: Dâru Sadır, t.y., s. 366.

[67] Şâşî, *Müsned*, II, no. 719.

[68] Alî el-Kârî, *Mirkâtu'l-Mefâtîh*, IV, no. 359.

ʿĀlem-i bālā-yı ʿaşḳa per-küşā olmaḳ için
Dāḫil-i meydān olup tennūre aç pervāze gel

Hestī-i mevhūmuňu yakmak dilerseň ʿaşḳ ile
Maṭbaḫ-ı Mollā'ya gir, kānūn-i Āteş-bāze gel[69] [AŞ 4]

Cān-hā dirīġ nīst çi cāy kulāh u ser
Sırr cūy ez-serān ü be-nih seristān naẓar[70] [AŞ 12]

Senden cān bile esirgenmez, nerde ḳaldı ki külāh ve baş dirīġ edilsin. Faḳaṭ maʿnevī başların ḥużūrunda eğilip onlardan sırr iste ve naẓar al.

Müjde müjde ey gürūh-ı ʿayş u sāz
K'ān seg-i dūzaḫ be-duzaḫ reft bāz[71] [AŞ 32]
Ey yaşayanlar; size müjdeler olsun. O cehennem köpeği, cehenneme ʿavdet etdi.

Der-cihān āmed ü rūzī tu be-mā ruḫ be-nümūd
Ān-çünān zeved bīrūn şod ki ne-dānem ki ki būd[72] [AŞ 35]

Dünyāya geldi, bir iki gün bize yüzünü gösterdi. O ḳadār çabuk gitdi ki kim olduğıunu aňlayamadım.

Derūn-i sīne çün ʿĪsā nigārī bī-peder ṣūret
Ki māned çün ḫarī be-rīḫ zi fehmeş Bū ʿAlī Sīnā[73] [AŞ 36]

İlāhī; ḳalb içinde ʿĪsā gibi babasız bir ṣūret naḳş edersiň ki Ebū ʿAlī Sīnā onu aňlamak ḫuṣūṣunda buz üstündeki eşek gibi ʿāciz ḳalır.

---

[69] Manzûme, Olgun'un belirttiğine göre kendisi tarafından tanzîm edilerek Yenikapı Mevlavihanesi semahanesine asılmıştır.

[70] Ahmed Eflâkî, *Manâkib al-Ârifîn*, Tahsin Yazıcı, s. 895.

[71] Nicholson, *Mesnevî-i Ma'nevî*, Tahran: 1314, c. I, s. 70. Tâhirü'l-Mevlevî, *Şerh-i Mesnevî*, İstanbul: c. III, t.y., s. 712.

[72] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1345, c. VII, s. 132.

[73] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1345, c. VII, s. 121.

Ez-Ḫudā āmede-i āyet-i raḥmet ber-ḫalḳ

Ḫod küdām āyet ḥüsn-est ki der-şān-i tū nīst[74] [AŞ 40]

Ḫalḳa Allāh ṭarafından raḥmet āyeti olarak gelmişdiñ, Ẕāten seniñ şānıñda olmayan hangi güzellik āyeti vardır?

K'ū dīde ki der ġam-i tū nem-nāk ne-şod

Yā ceyb ki der mātem-i tū çāk ne-şod

Sūgend ber-vey-i tū ez-püşt-i zemīn

Mānend-i tūyī der-şikem-i ḫāk ne-şod[75] [AŞ 40]

Seniñ ġamından aġlamayan bir göz, yāḫud māteminde parçalanmayan bir yaka var mı? Yā Mevlānā; nurlu yüzüñe yemīn ederim ki seniñ gibi mübārek bir vücūd, zemīniñ üstünden toprağıñ içine girmemişdir.

Be-Ḫudā meyl ne-dārem ne be-çurūb ü ne [be][76]-şīrīn

Ne-be-dān kīse-i pür-zer ne-be-dīn kīse-i zerrīn[77] [AŞ 55]

Allāh'a yemīn ederim ki ne yağlı, ne tatlı yemeğe meylim var. Ne o altın dolu kīseye ne de bu altın kāseye ḥarīṣim.

Kūr ne-yem līk me-rā kimyā'st

İn derem ḳalb ez-ān mī-ḫarem[78] [AŞ 57]

Kör değilim, lākin bende bir iksīr var ki onuñla altın yapmaḳ için bu ḳalp parayı alırım.

---

[74]Sadi (thk: Nurullah İranperest), *Gazelha-yı Sa'di*, Tahran: t.y. s. 124.

[75] Ahmed Eflâkî, *Manâkıb al-Ârifîn*, haz. Tahsin Yazıcı, Ankara: 1976, c. II, s. 595.

[76] Vezne uyum noktasında sorun teşkil etmektedir. Kaynak metin olan *Külliyât-ı Şems*'e bakıldığında da beyitte [be] ziyadesi görülmektedir.

[77] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1338, c. III, s. 219.

[78] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1339, c. IV, s. 86.

Ger ne-ḫasbī şebī ey cān çi şod

Ver ne-kūbī der-i hicrān çi şod

Ver be-yārī şebġī rūz ārī

Ez berā-yı dil-i yārān çi şod

Ver Süleymān sūy-i mūrān āyed

Tā şeved mūr Süleymān çi şod

Ver dü dīde be-tū rūşen gerded

Kūrī-i dīde-i şeyṭān çi şod[79] [AŞ 62]

Ey cān; bir gece uyumasaň ve ayrılıḳ ḳapısını çalmasaň ne olur? Bir gececiği dostlarıň ḫāṭırı için bir dost ile birlikde geçirseň ne çıḳar? Ḳarıncanıň Süleymān olması için Süleymān, ḳarıncalarıň yanına gelse, şeyṭāna raġmen iki gözüm seni görmekle münevver olsa ne olur?

Çün besī İblīs-i Ādem-rūy hest

Pes be her destī ne-şāyed dād-ı dest[80] [AŞ 64]

İnsān ṣūretde bir çoḳ şeyṭān olduġu için her ele el vermek, yaʿnī intisāb etmek doġru deġildir.

Çü yekī sāgar-ı merdī zi-ḫum-ı yār ber ārem

Dü cihān-rā vü nihān-rā heme ez-kār ber-ārem

[79] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1337, c. II, s. 168.

[80] Nicholson, *Mesnevî-i Ma'nevî*, Tahran: 1314, c. I, s. 18. Tâhirü'l-Mevlevî, *Şerh-i Mesnevî*, İstanbul: c. I, t.y., s. 230.

Tū zi-Tatār-ı herāsī ki Ḫudā-rā ne-şināsī

Ki dü ṣad leşker-i īmān sūy-i Tātār ber-ārem[81] [AŞ 67]

Yāriň kübünden bir merdlik ḳadeḥi ḍolduracak olursam iki cihānı da, görünmeyen ʿālemleri de ṭaʿṭīl eder, bıraḳırım, sen Allāh'ı ṭanımıyorsuň ki ḳorḳuyorsun. Ben Tātār'a ḳarşı iki yüz sancaḳ īmān ʿaskeri sevḳ ederim.

Veled-rā nīst ʿilm ü nīy velāyet

Cüz ān ʿilm ü velāyet keş peder dād[82] [AŞ 73]

Babasınıň verdiği ʿilm ile velāyetden başḳa Veled'iň ne ʿilmi, ne velāyeti vardır.

İn kāne lā yercūke illā muḥsinun

Fe-bimen yelūẕu ve yestecīru'l-mücrimu[83] [AŞ 74]

İyi olandan başḳası senden raḥmet ümīdinde bulunamazsa mücrim bulunanlar, kime ilticā ve kimden ḥimāye ṭaleb etsinler?

Ey ʿāşıḳān ey ʿāşıḳān yek lüʾlüʿī dīvāne şod

Ṭaşten fütād ez-bām-ı mā nik sūy-i maḫbūn ḫāne şod[84] [AŞ 75]

Ey ʿāşıḳlar, ey ʿāşıḳlar; bir inci delirdi. Bizim dāmdan onuň leġeni düşdü, işte tīmārḫāneye gitdi.

---

[81] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1338, c. III, s. 297. Bir gazelin farklı beyitleridirler. Yukarıdaki beyit gazelin birinci beyti iken diğeri 9. beyittir.

[82] Kaynaklarda tesâdüf edilememiştir.

[83] Ebu Nüvas, *Divan*, thk. Ewald Wagner, Beyrut: 1982, s. II, s. 173.

[84] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1337, c. II, s. 3. Beyit ufak bir farkla şu şekilde kayıtlıdır.

Ey lūliyān ey lūliyān yek lüʾlüʿī dīvāne şod
Ṭaşten fütād ez bām-ı mā nek sūy-i maḫbūn ḫāne şod

Kaʿbe ṭavāf mī-koned ber-ser-i kūy-i yek bütī

Īn çi büt-est ey Ḫudā behr-i belā vü āfetī[85] [AŞ 76]

Ḳaʿbe, bir güzeliñ maḥallesi üstünde ṭavāf ediyor. İlāhī; bu güzel, naṣıl bir belā ve āfetdir?

Men in eyvān-i nüh tu-rā ne-mīdānem ne-mīdānem
Men in naḳḳāş-i cādū-rā ne-mīdānem ne-mīdānem[86]

Be-destem yarlığī āmed ez-ān ḳān heme ḳānān
Men īn bācū-yi bānū-rā ne-mīdānem ne-mīdānem[87]

Çi rūmī-çihregān dārem çi türkān nihāden dārem

Çi ʿayb-est er Hülāğū-rā ne-mīdānem ne-mīdānem[88] [AŞ 80]

Ben bu doḳuz ḳatlı feleği ve o siḥirbāz naḳḳāşı ṭanımam. O ḫānlar ḫānı olan Allah ṭarafından elimde bir fermān vardır. Onuñ için ḳadın gibi olan bu Bacū'yu ṭanımam. Benim bir çoḳ rūmī çehreli ve gizli Türklerim bulunmaḳdadır. Eğer Hülāgū'yu da tanımayacak olursamʿayıb mı işlemiş olurum.

Murġ-i bāġ-ı melekūtem, ne-yem ez-ʿālem-i ḫāk
Dü se rūzī ḳafeşī ez-bedenem sāḫte-end[89] [AŞ 88]

Melekūt bāğınıñ ḳuşuyum, bu ṭoprak ʿāleminden değilim. İki üç günlük olmaḳ üzere bedenimden baña bir ḳafes yapmışlardır.

---

[85] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1339, c. V, s. 211.

[86] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1337, c. III, s. 206.

[87] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1338, c. III, s. 207. Beyit ufak farklarla şu şekilde kayıtlıdır.

Bedestem yarlığī āmed ez ān ḳān heme ḳānān
Ki men īn Bāçū vü Bātū-rā nemīdānem nemīdānem

[88] *a.g.e.*, s. 207. Beyit şu şekilde kayıtlıdır:

Çi rūmī-çihregān dārem çi türkān-nihān dārem
Çi ʿayb-est er Hülāgū-rā nemīdānem nemīdānem

[89] Kaynaklarda tespit edilememiştir.

Pīş-i tu-rā pīş-i tu-rā cān-ı men

Peyk-i der-i Ḥażret-i Sulṭān-ı men[90] [AŞ 88]

Sulṭānımıň ḫabercisi ve meʾmūru[91] olan cānım; ileri gel, yaḳlaş ve meʾmūr olduġuň vaẓīfeyi icrā et. İnşāallah beni ṣabırlı bulursuň.

Dōst yek cām pür ez-zehr çü āverd be-pīş
Zehr çün ez-kef-i ū būd be-şādī ḫordīm

Be-derūn ber-felekīm ü be-beden zīr-i zemīn
Be-ṣıfat zinde şodīm er çi be-ṣūret murdīm

Cān çü āyine-i ṣāf-est[92] ber ü ten gerdīst
Ḥüsn-i der mā ne-nümāyed çü be-zīr gerdīm

Īn dü ḫāne'st u dü menzil be-yaḳīn mülk-i vey-est
Ḫıdmet-i ū kon ü şābāş ki ḫıdmet kerdīm[93] [AŞ 88]

Dost, öňümüze içi zehir ḍolu bir ḳadeḥ getirdi. Onuň elinden olduġu için o zehri sevinerek içdik. Derūnumuzla, yaʿnī rūḥumuzla semānıň fevḳında, bedenimizle ṭopraġıň altındayız. Ṣūretā öldük. Faḳaṭ Ḥay ṣıfatına maẓhar olduḳ. Rūḥ, ṣaf bir āyine, ten onuň üstüne ḳonmuş toz gibidir. Toz altında bulunduḳça bizdeki güzellik görünmüyor. Bu iki ev ve iki menzil, ḥaḳīḳatde onuň mülküdür. Onuň ḫıdmetinde bulun. Müjde ve şükür ki biz ḫidmet etdik.

Rev ser be-nih be-bālīn tenhā me-rā rehā kon
Terk-i men ḫarāb şebgerd mübtelā kon

[90] Kaynaklarda tespit edilememiştir.
[91] ve meʾmūru: - AŞ
[92] Kaynakta ṣāfī-est şeklindedir.
[93] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1345, c. VII, s. 131.

Māyīm vü mevc-i sevdā şeb tā be rūz tenhā

Ḫᵛāhī beyā be-baḫşā ḫᵛāhī be-rev cefā kon

Ber şāh-ı ḫūb-rūyān vācib vefā nebāşed

Ey zerd rūy-i ʿāşıḳ tū ṣabr kon vefā kon

Ḫīre küşīt mā rā dāred velī çü ḫārā

Be-keşd-i küsiş negūyed tedbīr-i ḫūn-behā kon

Derdi'st-i ġayr-ı mürden ān rā devā nebāşed

Pes men çi gūyem k'in derd rā devā kon

Der ḫᵛāb dūş pīrī der kūy-i ʿışḳ dīdem

Bā dest işāretem kerd ki ʿazm-i sūy-i mā kon[94] [AŞ 89]

Git, başıňı yaṣdıġa ḳoy, beni yalňız bıraḳ. Benim gibi ḫarāb olan ve gece dolaşan bir mübtelāyı terk et. Biz, geceleri gündüz oluncaya ḳadar sevdā dalgaları arasında yalňızca çırpınıyoruz. İsterseň gelip, luṭf eyle, dilerseň gidip, cefā et. Güzeller şāhına vefā vācib deġildir. Ey yüzü ṣararmış ʿāşıḳ; sen ṣabr et, vefādan ayrılma. Bizim maẓlūm öldüren bir sevgilimiz var ki yüreği ṭaş gibidir. ʿĀşıḳlarını öldürür ve kimse oňa diyet tedāriki çāresine baḳ diyemez. Bir derde mübtelāyım ki onuň ölümden başḳa devāsı yoḳdur. O ḥālde ben naṣıl olur da bu derdi tedāvī et diyebileyim? Dün gece rüʾyāmda ʿaşḳ maḥallesini gördüm. Orada bulunan bir Pīr, bizim ṭarafa gel diye eliyle baňa işāret ediyordu.

Heftād ü du millet şünūd sırr-ı ḫōd ez mā

Demsāz-ı du ṣad kīş be-yek perde çü nāyīm[95] [AŞ 90]

Yetmiş iki millet sırrını bizden işidir. Ney gibi bir perdede iki yüz meẕhebiň dem-sāzıyız.

[94] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1339, c. IV, s. 250-251.

[95] Kaynaklarda tespit edilememiştir.

Kāş ān[96] rūz ki der-pā-yı tū şod ḫār-ı ecel
Dest-i gītī be-zedī tīġ-i helākem ber-ser

Tā der-īn rūz-i cihān bī-tū ne-dīdī çeşmem
Īn menem ber-ser ḫāk-i tū ki ḫākem ber-ser[97] [AŞ 90-91]

Ecel dikeni, seniň ayaġıňa batdığı gün feleğiň eli de benim başıma helāk ḳılıcını vurmuş olaydı da gözlerim dünyāyı sensiz görmeye idi. Mezārıňın başında duran bu şaḫṣ, ʿacabā ben miyim? Hay toprāḳ başıma olaydı.

Mī-gürīzī her zemān ez-kār-ı mā
Der-meyān-ı kār çünet yāftem[98] [AŞ 97]

Her vaḳit bizim işimizden ḳaçıyorsuň, iş arasında seni naşıl bulduḳ?

Me-rā eġer tū ne-dānī be-pors ez-şebhā
Be-pors ez-ruḥ-ı zerd ü zi-ḥuşkī-i lebhā[99] [AŞ 98]

Eger sen, beni tanımıyorsaň gecelerden ve yüz ṣarılığı ile dudaḳ ḳuruluḳlarından ṣor.

Mülk-i saʿādet be-berd her ki me-rā şeved
Gerded şāh-ı dü serā her ki gezīned der-i men[100] [AŞ 98]

Baňa bende olan saʿādet mülkünü elde eder, benim ḳapıma iltecā eyleyen[101] iki ʿālemiň şāhı olur.

[96] Kaynakta kʿān şeklinde kayıtlıdır.
[97] Sa'dî-i Şirâzî, *Gülistân*, thk. Nurullah İranperest, Tahran: s. 183.
[98] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1339, c. IV, s. 220.
[99] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1336, c. I, s. 145. Kaynakta beyit şu şekilde geçmektedir:
Çü ʿaşḳ-rā tū nedānī be-pors ez şebhā
Be-pors ez ruḫ-ı zerd ü ḫulkī-i lebhā
[100] Kaynaklarda tespit edilememiştir..
[101] eyleyen: eden AŞ

Ey ʿāşıḳān ey ʿāşıḳān men ḫāk-ra gevher konem

Ey muṭrıbān ey muṭrıbān deff-i şümā pür-zer konem[102] [AŞ 99]

Ey ʿāşıḳlar, ey ʿāşıḳlar; ben ṭopraġı cevher yaparım. Ey muṭrıblar ey muṭrıblar; siziñ defiñizi altınla doldururum.

Der-dūzaḫ eger zülf-i tū der-çenġ āyed

Ez-ḥāl-i behiştiyān me-rā nenġ āyed

V'er bī-tū be-ṣaḥrā-yı behiştem ḫᵛānend

Ṣaḥrā-yı behişt der dilem tenġ āyed[103] [AŞ 103]

Cennetde seniñ zülfüñ elime geçerse cennetdekileriñ ḥālinden utanırım, yaʿnī o ḥāle tenezzül etmek istemem, sensiz beni cennet ṣaḥrāsına çaġırsalar cennetiñ o geniş ṣaḥrāsı benim göñlüme dar gelir.

Ne-goftemet me-rev āncā ki āşināt menem

Der-īn serāb-ı fenā çeşme-i ḥayāt menem[104] [AŞ 111]

Saña oraya gitme ki seni ṭanıyan ve serāb-ġāh-ı fenā olan bu dünyāda ḥayāt çeşmesi benim demedim mi idi?"

Ne-goftemet me-rev ān cā ki mübtelāt konend

Ki suḫt dest-dırāzend beste pāt konend[105] [AŞ 111]

Oraya gitme, seni belaya uğratacaḳlar, o mütecāvizler seniñ ayağıñı bağlayacaḳlar diye demedim mi idi?

[102] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1338, c. III, s. 168.
[103] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1342, c. VIII, s. 139.
[104] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1339, c. IV, s. 58.
[105] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1337, c. II, s. 209.

ʿUşşāḳ ḳadem çü der reh-i nīst nehend

Ez-hestī-i ğayr-ı dōst küllī be-rehend

Z'īn zindeġī-yi müzevvir-i nā-ber-cāy

Fānī gerdend ü ʿāşıḳāne be-behend[106] [AŞ 113]

ʿĀşıḳlar yoḳluḳ yoluna adım atınca dostuň ġayrı bütün varlıḳdan ḳurtulurlar. Āşıḳāne bir şıçrayışıyla yerinde olmayan bu müzevvirāne ḥayātdan fānī olurlar.

Lev kāne fī-nā li'l-ulūhiyyeti ṣūreten

Huve ente lā eknā ve lā etereddedü[107] [AŞ 114]

Bizde ulūhiyyetiň bir ṣūreti olsa idi o ṣūret, sensiň derdim, bu ḫuṣūṣda kināye söylemez ve tereddüd göstermezdim.

er-Rūḥu min nūri ʿarşi'llāhi mebdeʾuhā

Ve türbetü'l-ʾarḍi aṣlu'l-cismi ve'l-bedeni

Ḳad ellefe'l-melikü'l-cebbāru beynehümā

Li-yaṣliḥā li-ḳabūli'l-ʿahdi ve'l-miḥeni

er-Rūḥu fī ğurbetin ve'l-cismü fī vaṭani

Fe'rḥam ġarīben keʾīben nāriḫu'l-vaṭani[108] [AŞ 115]

---

[106] Ulu ʿĀrif Çelebī'niň rubāʿīlerindendir. [derkenar]. Bkz. Ulu Ârif Çelebi, *Rubaiyyât-ı Ârif Çelebi*, çev. Feridun Nafiz Uzluk, Ankara: 1949. s. 115.

Kaynakta rubâî şu şekilde geçmektedir:

ʿUşşāḳ ḳadem çü der-i reh-i nīst nehend
Ez hestī-i gayr dōst küllī be-rehend
Zin zindeġī-i müzevvir nā-ber-cāy
Fānī kerdend vü der beḳāyî pāy nehend

[107] Kaynaklarda bulunamadı.

[108] Kaynaklarda tespit edilememiştir.

Rūḥuň mebdeʾi, ʿarş-ı ilāhī nūrudur. Cismin aşlı ise arżıň ṭopraġıdır. ʿAhdi ve miḥnet-i mücāhedeyi ḳabūl edebilmeleri için melik-i cebbār onları ülfet etdirmişdir. Şu ḥālde rūḥ gurbetde, cisim ise vaṭanındadır. İlāhī; vaṭan-cüdā, ġarīb ve maḥzūn olan rūḥa merḥamet et

Bişnev īn ney çün şikâyet mī-koned

Ez cüdāyīhā ḥikāyet mīkoned[109] [AŞ 116]

Neyi dinle ki naṣıl şikâyet ve ayrılıḳları ḥikāye ediyor.

Der-ne-yābed ḥāl-i puḫte hīç ḫām

Pes süḫen kūtāh bāyed ve's-selām[110] [AŞ 116]

Ḫāmlar, pişkin olanlarıň ḥālinden aňlamaz. Onuň için sözü ḳısa kesmek lāzımdır ve's-selām.

Der īn bāzār-ı ʿaṭṭārān me-rev her sū çū bī-kārān

Be-dükkān-ı kesī be-nişīn ki der dükkân şeker dāred[111] [AŞ 123]

Bu ʿaṭṭārlar çārşısında, işi gücü olmayanlar gibi başıboş dolaşma. Şekeri bulunan biriniň dükkānında oṭur.

Şems-i Tebrīzī ki şāh u dilber est

Bā heme şāhenşehī cāndār-i māst[112] [AŞ 124]

Şems-i Tebrīzī; şāhdır, dilberdir, lākin o ʿazīmetle berāber bizim adamlarımızdandır.

---

[109] Nicholson, *Mesnevî-i Ma'nevî*, Tahran: 1314, c. I, s. 3. Tâhirü'l-Mevlevî, *Şerh-i Mesnevî*, İstanbul: c. I, t.y., s. 49.

[110] Nicholson, *Mesnevî-i Ma'nevî*, Tahran: 1314, c. I, s. 3. Tâhirü'l-Mevlevî, *Şerh-i Mesnevî*, İstanbul: c. I, t.y., s. 73.

[111] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1337, c. II, s. 22.

[112] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1336, c. I, s. 250.

Güft lebem nāgehān nām-ı gül ü gülsitān

Āmed ān gül-ʿiẕār güft me-rā der-dehān

Güft ki sulṭān menem cān-ı gülistān menem

Ḥażret-i çün men şehī v'engehī[113] yād-ı fülān[114] [AŞ 124]

Dudağım, gül ü gülistān diyecek oldu. O gül yanaḳlı güzel hemān gelip ağzıma vurdu ve sulṭān benim, gülistānıň rūḥu benim. Benim gibi bir şāhıň ḥużūrunda iken başḳasını yād ediyorsuň.

Kāş ān rūz ki der-pāy-i tū şod ḫār-ı ecel

Dest-i gītī be-zedī tīğ-i helākem ber-ser

Tā der-īn rūz-i cihān bī-tū ne-dīdī çeşmem

Īn menem ber-ser-i ḫāk-i tū ki ḫākem ber-ser[115] [AŞ 127]

Tâhirü'l-Mevlevî tarafından manâsı verilmemiştir.

Ber-āb-ı dü dīde-i ġamem raḥmet kon

Ber-sīne-i pür-sūz u ġamem raḥmet kon

Ey raḥmet-ı tū bīşter ez-her bīşī

Ber-men ki zi-her-kemī kemem raḥmet kon[116] [AŞ 133]

İlāhī; ağlayan gözlerimizin yaşına ve ġamlı göġsümüzn yanışına raḥmet et. Ey raḥmeti her faẕladan faẕla olan Rabbim, her noḳṣāndan nāḳış bulunan ben ḳuluňu mağfiret buyur.

[113] Kaynakta vʾengeh olarak kayıtlıdır.

[114] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1339, c. IV, s. 264-265.

[115] Sa'dî-i Şirâzî, *Gülistan*, thk. Nurullah İranperest, Tahran: s. 183. Beyit *Kudemâ-yı Mevleviyye* sayfa 90-91'de de aynen geçmektedir.

[116] Kaynaklarda bulunamadı.

Ān ʿilm ki der medrese ḥāṣıl kerdī

Kār-ı dīgerest ü ʿışḳ kār-ı dīger-est[117] [AŞ 144]

Seniň medresede öġrendiğin ʿilm başḳadır, ʿaşḳ ise daha başḳa bir şeydir.

Her kime kim bir nefes ʿaşḳ selām eyledi
Göňlü ulaşdı Ḥaḳḳ'a cānda maḳām eyledi

Maḳṣūdun Eflākī'nüň bir naẓar ile bugün
Ḳuṭb-ı cihān Mevlānā verdi temām eyledi[118] [AŞ 146]

Ey ki hezār āferīn bu niçe sulṭān olur
Ḳulı olan kişiler hüsrev ü ḫāḳān olur

Her ki bugün Veled'e inanuban yüz süre
Yoḫsūl ise bāy olur, bāy ise sulṭān olur[119] [AŞ 147]

d. Devrinde Tedâvülde Olan Kaynaklar ve Müellifin Kendi Bilgisi

Tâhir Olgun'un kaynakları arasında Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde verilen eserler de yer almaktadır. Meselâ *Düvel-i İslâmiyye, Mucemü'l-Büldân,* Târîh-i Osmânî Encümeni'nin neşrettiği *Osmanlı Târihi* gibi eserler ile Cumhuriyet döneminde neşredilen Konya Halkevi Mecmuası gibi süreli yayınlardan da istifâde etmiştir. Bu tür kaynakların yanına tarîkatına dâir kendi bilgi ve görgüsünü de zikredebiliriz. Örneğin, Âteşbâz-ı Velî Şeyh Muhammed Hâdim başlığı altında Yenikapı Mevlavihanesi'nin meydân-ı şerîfi için bizzat kendisinin tanzîm ettiği, Âtezbâz-ı Velî ile alakalı bir levhadan bahsetmektedir. Aynı şekilde, Âteşbâz-ı Velî

[117] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1342, c. VIII, s. 39.

[118] Sultan Veled, *Dîvân-ı Türkî-i Sultân Veled*, haz. Veled Çelebi İzbudak, İstanbul: 1341, s. 118. On beyitlik manzumenin ilk ve son beyitleri iktibas edilmiştir.

[119] Sultan Veled, *a.g.e.*, s. 120.

türbesinin gerçekten ona ait olup olmadığı konusundaki mütâlaasıyla Âteşbâz-ı Velî Türbesi'ne Yenikapı çillekeşlerinden şeyh olarak tâyin edilen İstanbullu Yakup Dede ile türbe dâhilinde geçirdiği bir gece de kendi şahitlikleri arasında zikredilebilir. Yararlandığı eserleri ve*Menâkıbu'l-Ârifîn'*deki bilgileri de yorumlayarak kendi bilgi ve görgüsünden aktardığı bilgileri ise şu şekilde sıralayabiliriz:

Pâybert'in Bayburt olabileceği ihtimâli [AŞ 16][120]

ʿAynu'd-Devle'nin ressâm olması [AŞ 19]

Mevlânâ'nın resminin çizilmesi [AŞ 20]

Ḫorsâf kelimesinin [AŞ 22]

Bedrüddîn-i Maʿdenî'nin nisbesindeki Maden kazasının neresi [AŞ 22]

Eflâkî Dede'nin bahsettiği Bedrüddîn ve Şemsüddîn Çelebî'lerin Bedrüddîn ve Şemsüddîn Veled-i Müderris'ler ile aynı kişi olması [AŞ 25]

Pây-ı mâçânın tanımı [AŞ 33]

Mevlânâ'nın bey'atten önce bıyıktan birkaç tel kesmesi konusu ve Hz. Ali'ye atfedilen rivâyetin kaynağını sahîh bulmaması [AŞ 34]

Emîr Bedrüddîn Yahyâ'nın hayatı hakkında bilgi olmaması [AŞ 41]

Emîr Muʿînuddîn Süleymân'ın ismindeki Süleyman münâsebetiyle yapılan latîfenin açıklanması [AŞ 55]

Fahruddîn-i Dîvdest'in ismindeki "dîvdest"in mânâsı ve Fahruddîn Muʿallim ile aynı kişi olması ihtimali [AŞ 70]

Fahruddîn hakkında görülen rüya sebebiyle kabrine gidilip dua edilmesinin zamanı [AŞ 75]

Necmüddîn-i Tâştî'nin şehit edilmesi [AŞ 93]

[120] Metin içi sayfa numaralarında tam nüsha olduğu için AŞ nüshası esas alınmıştır.

Kavvâl endâzının mânâsı [AŞ 100]

Fâtıma Hatun'un Kirâke mahlası [AŞ 104]

Mahmûde'nin müshil adı olması [AŞ 105]

Usta kadının tanımı [Aş 108]

Mukrî'nin tanımı [AŞ 111]

Şeyh Bedrüddîn-i Neccâr'ın mesleği [AŞ 129]

Şeyh Bedrüddîn-i Neccâr'ın kimin dervîşi olduğu [AŞ 129]

Şeyh Cemâlüddîn-i Kamerî'nin ölüm zamanı [AŞ 133]

Şeyh Mecdüddîn-i Aksarâyî'nin nisbelerinin çokluğu dolayısıyla farklı bir şahıs olması ihtimali [AŞ 138]

Ḫannâkî kelimesinin telaffuzu meselesi [AŞ 141]

Eflâkî Ârifî Ahmed Dede başlığının altında anlatılanların tümü *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân*'dan aktarma yoluyla Tâhirü'l-Mevlevî'nin kendi kaleminden çıkmıştır. [AŞ 145-147]

Tâhirü'l-Mevlevî, yazmaya başladığı bu eseri kendi çağdaşı zemine çekmek için eseri boyunca, kendi zamanından ve kendisinin gördüğü, okuduğu eserleri de kaynak olarak kullanmıştır. Atıfta bulunduğu eserleri de bazen günümüz dipnot sistemine benzer bir şekilde çoğu zaman sayfa numaralarını da vererek metnine koymuştur. Aşağıda eser isimlerinin ve basım yerlerinin verilmesi Tâhiru'l-Mevlevî'nin bunları eser içerisinde belirtip belirtmemesine göredir. Ayrıca Tâhirü'l-Mevlevî, bir nevi sözlü tarihi yani halk içerisinde dolaşan yaygın rivayetleri de kullanarak eserinde bunları nakletmiştir. Bu kaynakları ve atıfları şu şekilde nakledebiliriz:

Konyalıların günümüzde Âteşbâz-ı Velî Türbesi dedikleri yerin mahiyeti [AŞ 4]

Emrullah Efendi, *Muhîtu'l-Maʿârif*, İstanbul: İkdam Matbaası, 1318. [AŞ 4]

Mehmed Şerîf, *Seyâhatnâme-i İbn Batûta*: İstanbul: Matbaa-i Amire, 1333-1335. [AŞ 11]

Muallim Cevdet, *Zeyl alâ Fasli'l-(Ahiyyeti'l-Fityâni)'t-Türkiyye fî Kitâbi'r-Rihleti li'bni Batûta*, İstanbul: Matbaa-i Kurtuluş, m. 1932 h. 1351. [AŞ 11]

Yakût-i Hamevî, "Seyyid-âbâd", *Muʿcemu'l-Buldân* [AŞ 16]

Konya Halkevi Mecmuası Mevlana Özel Sayısı, Konya: 1943. [AŞ 24]

Ahmed Avni Konuk, *Menâkıb-ı Hazret-i Celâleddîn-i Rûmî*, İstanbul: Arşak Garoyan Matbaası, 1331. [AŞ 27]

Midhat Behârî Hüsâmî, *Tercüme-i Risâle-i Sipehsâlâr be-Menâkıb-ı Hazret-i Hudâvandigâr*, İstanbul: Selanik Matbaası, 1331. [AŞ 27]

Mülgâ Târîh-i ʿOsmânî Cemʿiyyeti'nin neşr eylediği ve Necîb Âsım ile Mehmed Ârif tarafından yazılan Osmânlı Târîhi [AŞ 49]

Düvel-i İslâmiyye, Halîl Edhem Beg [AŞ 49]

Şemseddîn Sâmî, *Kâmûsu'l-A'lâm*. [AŞ 51]

Ulu Arif Çelebi, *Rubâiyyât-ı Ârif Çelebi*, haz. Feridun Nafiz Uzluk, Ankara: 1949. [AŞ 113]

Sultan Veled, *Dîvân-ı Türkî-i Sultân Veled*, haz. Veled Çelebi İzbudak, İstanbul: 1341. [AŞ 145-147]

Sâkıb Dede, *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân*, [AŞ 145]

Tâhirü'l-Mevlevî, Ahmed Eflâkî Dede'nin tercüme-i hâlini yazdığı kısımda kaynak olarak kendi bilgisi ve görgüsünün yanı sıra *Dîvân-ı Türkî-i Sultân Veled*'in sonuna Veled Çelebi İzbudak'ın yazdığı bilgilerden, *Menâkıb-ı Sipehsâlâr*'dan ve

Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'nde nr. 852'de kayıtlı *Menâkıbu'l-ʿÂrifîn* nüshasından faydalanmıştır.

4. Müellifin Telif ve Tercüme Metodu

Tâhirü'l-Mevlevî'nin eserlerinin genel yapısına baktığımızda dillerinin mümkün olduğunca sade olduğu dikkatlerden kaçmamaktadır. Nitekim genel yapıyı da dikkate aldığımızda büyük bir yekûn tutan Osmanlı şâirlerinden şiir şerhleri[121] ve nesre çevirileri[122] ile klasik edebiyatın anlatılmasını ve anlaşılmasını gâye edinmiştir. Bir bakıma külliyen edebî dilin tümüne yabancı hale gelmiş bir kamuoyuna, yitirdiği Osmanlı edebiyatının güzelliğinin peçesini aralamak istemektedir. Öte yandan Tâhir Olgun özelinde bakınca, Türk milliyetçiliğinin Osmanlı Edebiyatına biçtiği rol içerisinde kendi köşesine çekilmiş, büyük bir kararlılıkla eserlerini eski harflerle ve klasik edebiyat üzerine telif etmiştir. Yeni harfleri öğretmek için açılacak kursta hocalık yapması teklif edildiğinde ise şu sözleri sarf etmiştir:

> Beyefendi, ben şimdiye kadar kanâatim hilafına söz söylemedim. Şâyet söyleyemeyecek halde bulundumsa hiç olmazsa sustum. Dil Encümeni'nin kararları benim fikrime uymuyor. Hem İstanbul şivesine göre yazılacak, diyor, hem de "gelmiştir", "yedi buçuk kuruştur." gibi yazılar yazdırıyor. Ben üç batın

[121] Tâhir Olgun'un şiir şerhleri Şener Demirel tarafından çalışılarak 2005 yılında *Tâhirü'l-Mevlevî (Olgun)'den Metin Şerhi Örnekleri* ismiyle Araştırma Yayınlarınca basılmıştır. Çalışmaya konu olan şerhler Süleymaniye Kütüphanesi Fethi Sezai Türkmen koleksiyonu nr. 92'deki mecmuada yer almaktadır. Kitabın içeriğindeki şerhler şunlardır:

Bâkî'nin Sünbül Kasîdesi ve Şerhi, Bâkî'nin Kânûnî Sultan Süleyman Hakkındaki Mersiyesi, Taşlıcalı Yahyâ'nın Şehzâde Mustafâ Mersiyesi, Nef'î'nin Hotin Kasîdesi, Sabrî'nin Ebû Saîd Efendi Vasfında Bir Kasîdesi, Fuzûlî'nin Bağdâd Kasîdesi, Fuzûlî'nin Şikâyetnâmesi

Eserin dışında kalan, Tâhirü'l-Mevlevî'nin şiir şerhleri ise şunlardır:

1. Şeyhî ve Harnâmesi (Fethi Sezai Türkmen, nr.79). Müellifin hayatında 1949'da Yeşil Gireson Matbaası'nda basılmıştır.
2. İbn Kemâl'in Yavuz Hakkındaki Bir Mersiyesi ve İzâhı (Fethi Sezai Türkmen, nr. 79)
3. İbn Kemâl'in Yavuz Hakkındaki Bir Mersiyesi ve İzâhı (Fethi Sezai Türkmen, nr. 88)
4. Mantıkî ve Bir Hezeliyyesi (Fethi Sezai Türkmen, nr. 90)
5. Tannâne Kasîdesi Şerhi (Fethi Sezai Türkmen, nr. 93)
6. Tayyâre Kasîdesi (Fethi Sezai Türkmen, nr. 94)

[122] Ahmed Paşa Dîvânı'nı nesre çevirmiştir. (Fethi Sezai Türkmen, nr. 86)

> İstanbulluyum. Kendim de yarım asırdan beri İstanbul şivesi işitiyor ve söylüyorum. Hiçbir İstanbulludan duymadığım "gelmiştir", "olmuştur" gibi sözleri müdafaa dalkavukluğuna tenezzül edemeyeceğim. Kurs açılır, elbet bir muallim gelir. Bendeniz de gider, onun takrirlerini kemal-i hayretle dinlerim.[123]

Bu alıntıdan da anlaşılacağı üzere, ne dil devriminden ne de yeni harflerden memnundur ve bu muhalefetini de açıkça dile getirmektedir. Dil Encümeni'nin fikriyatını doğru bulup bulmaması sadece yeni harflerin İstanbul Türkçesi'ni yeterince yansıtıp yansıtmaması durumundan mı kaynaklanmaktadır acaba? Bu sorunun cevabı muhtemelen hayırdır. Çünkü Olgun'un telif ettiği eserler manzumesine bakınca *Edebiyat Lügatındaki Uydurma Tabirler*[124] isimli risâlesi ki Türk Dil Kurumu'nun yayına hazırladığı *Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri Sözlüğü*'nü tenkit için kaleme almıştır, Türkçe'nin kullandığı alfabe ile birlikte kelime dağarcığından da rahatsızdır ve bunu hicvedici ve mizahi bir üslupla eserinde mümkün olduğunca işlemiştir.

Bunların dışında Olgun'a daha yakından baktığımızda, klasik edebiyat üzerinden bir varlık ispatı, anlatma ve ikna çabası içerisine girdiği gözlenmektedir. Zira kendi zamanındaki edebiyat câmiasına bakınca kültürel milleyetçi yaklaşımın ağırlıkta olduğu bilinmektedir. Osmanlı'ya dâir her şeyin ve tabii edebiyatın da horlandığı bir ortamda eserlerini anlatmak, bir nevi dinî bir vecibe addettiği tebliğ görevini yerine getirmek gâyesiyle mümkün olduğunca açık ve anlaşılır yazmış olduğu görünmektedir. Öte yandan Mevlevî kültürü içerisinde Farsçası ile kullanılan "pây-ı mâçân" gibi tabirleri Farsçası ile kullanmış ve bilâhare tanımını vermeyi de ihmal etmemiştir.

---

[123] Tâhirü'l-Mevlevî, *Matbuat Âlemindeki Hayatım (İstiklal Mahkemesi Hatıraları)*, haz. Nurcan Boşdurmaz, İstanbul: s. 385.

[124] Eserin müellif hattı Süleymaniye Kütüphanesi Ragıp Paşa koleksiyonu nr. 4112'de kayıtlıdır. Müstensih hattı bir diğer nüshası ise Süleymaniye Kütüphanesi Fethi Sezai Türkmen koleksiyonunda nr. 111'de (448-522) kayıtlıdır. Eseri *İslamın Nuru* gazetesinde yayınlamaya başlayan Tâhirü'l-Mevlevî, sadece bir tefrika yayınlayabilmiş, gerisi tefrika edilmemiştir.

Türk Edebiyatı Tarihi yazarı Agâh Sırrı Levend, eski edebiyatımızda bugünkü çeviri meselesini aşan geniş bir çeviri tarzı olduğunu ifade ederek tercüme çeşitlerini şu gruplara ayırır:

1. Aslını bozmamak için kelime kelime yapılan tercümeler
2. Kelime kelime olmamakla birlikte, aslına uygun yapılan çeviriler
3. Konusu aktarılarak yapılan çeviriler
4. Genişletilerek yapılan çeviriler

Aslını bozmamak için yapılan çeviriler Eski Anadolu Türkçesi devresinde Kurân-ı Kerîm'den yapılan tercümeler ile sınırlıdır. İkinci tür olan kelime kelime olmamakla birlikte aslına uygun yapılan çeviriler, sonraki Kurân-ı Kerîm tercümelerinde ve edebî eserlerde kullanılmaktadır. Süleyman Nahîfî'nin *Mesnevî* tercümesi bu türe örnek olarak gösterilebilir. Üçüncü tür olan tercüme metodu ise konusu aktarılarak yapılan tercümelerdir. Yazar eseri cümle cümle Türkçeye çevirmez de kavrayabildiği biçimde anlamını aktarır. Dördüncü tür olan genişletilerek yapılan çeviriler ise edebî eserlerde rastlanır. Mütercim-müellifin kendi düşüncelerini de katarak bambaşka bir düzleme ve zamana çektiği esere esası itibariyle tercüme demek gereksiz olsa da metnin asıl müellifine ihtiramen tercüme denilmiştir. Mütercim-müellif eseri tercüme ederken pek çok öğeyi metne dâhil eder. Gülşehrî'nin *Mantıku't-Tayr* tercümesi bu türe örnek verilebilir. [125] *Kudemâ-yı Mevleviyye* ikinci tasnife girer.

Kudemâ-yı Mevleviyye'yi genel olarak yukarıdaki tasnif itibariyle ikinci gruba dâhil etmekle birlikte menkıbeler özelinde bir inceleme de yapabiliriz. Lâmiî Çelebî'nin *Tercüme-i Nefehâtü'l-Üns (Fütûhu'l-Mücâhidîn li-Tervîhi Kulûbi'l-Müşâhidîn)* eserini kendisinden önceki ve sonraki gelenek açısından inceleyen makalesinde Barbara Flemming,[126] *Tercüme-i Nefehâtü'l-Üns*'ün kendinden önceki menâkıb edebiyatını kendinden sonraki edebiyata bir aktarma vazifesi gördüğü temel teziyle şu yorumda bulunur; *Tercüme-i Nefehâtü'l-Üns*'ün kendinden önceki ve

[125] Agâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: 2014, s. 80.

[126] Barbara Flemming, "Glimpses of Turkish Saints", *Journal of Turkish Studies*, Cambridge: s. 18, 1993, s. 72.

sonraki eserler menkıbe yapısı açısından incelendiğinde bunlar dört grup içerisinde incelenir.

- Çıkarma
- Farklı bir varyantını getirme
- Yerine koyma
- Ziyade getirme

Benzer bir yaklaşımla *Kudemâ-yı Mevleviyye*'yi incelediğimizde kaynak metin olan *Menâkıbu'l-Ârifîn* arasında incelendiğinde çıkarma ve yerine koyma maddelerinin geçerli olduğunu görmekteyiz. Çıkarma maddesine göre menkıbe epizotlarının bazen belli motifleri bazen de epizotun kendisi metne dâhil edilmemiştir. Bu durum Eserin *Menâkıbu'l-Arifin* ile kıyaslanması başlığı altında altında uzun uzun incelenecektir. Bunun haricinde Tâhir Olgun, yer yer çağdaşı kaynaklardan da eklemeler de yaparak metni zenginleştirmiştir.[127]

5. Eserin *Menâkıbu'l-Ârifîn* ile Mukâyesesi

Eserin *Menâkıbu'l-Ârifîn* ile mukâyesesine geçmeden evvel bahsi geçen eserlerin, Mevlevîlik tarihçesi içerisinde nerede durduğunu daha iyi anlamk için Mevlevîlik tarihi içerisindeki kaynak eserlerle kısaca kıyasını yapacağız. *Risâle-i Sipehsâlâr*, Mevlevîlik tarihinin ilk eserlerinden biri olarak addedilmektedir. Tam ismi *Risâle-i Sipehsâlâr der-Menâkıb-ı Hazret-i Hudâvendigâr*'dır.[128] Üç bölümden oluşan eserin ilk bölümünde Mevlânâ'nın babası Sultânu'l-Ulemâ Bahâüddîn Veled'in hayatına yer verilir. İkinci bölümünde Mevlânâ'nın davranışlarına, kerâmetlerine genişçe yer verilir. Bu bölüm kitabın en kapsamlı bölümüdür. Üçüncü bölüm ise Mevlânâ'nın vefâtından sonra onun makamında yer alanlara ve onun dostlarına ayrılmıştır. Bu bölümde yer alan isimler Seyyid Burhâneddîn Muhakkik-i

[127] Çağdaşı kaynaklarının sıralı bir listesi için "Devrinde Tedâvülde Olan Kaynaklar ve Tâhirü'l-Mevlevî'nin Kendi Bilgisi" başlığına bakılabilir.

[128] Eser günümüz Türkçesine de aktarılmıştır. Feridun b. Ahmed, *Mevlânâ ve Etrafındakiler (Risâle-i Sipehsalar),* çev. Tahsin Yazıcı, İstanbul: 2011. Ayrıca Mevlânâ ve çevresindekilerle alakalı şu toparlayıcı makaleye bakılabilir: Azmi Bilgin, "Mevlânâ ve Çevresi", *Çağdaşımız Mövlana Simpozyumun Meterialları (21-25 Oktyabr 2007)*, Bakü: 2008, s. 22-39.

Tirmizî, Şems-i Tebrizî, Şeyh Salâhüddîn-i Zerkûb, Hüsâmüddîn Çelebi, Sultan Veled, Ârif Çelebi, Şemsüddîn Âbid Çelebi, Salâhüddîn Emir Zâhid, Hüsamüddîn Sultan Vâcid ve bunların menkıbeleridir. "Zikr-i hulefâ vü eshâb u ruesâ-yı mürîdân" başlığı altında ise, *Kudemâ-yı Mevleviyye* ile de müşterek olan Sirâcüddîn Paybertî, Fahruddîn-i Sivasî, Kerîmüddîn Bektimur, Alâuddîn-i Amasî gibi bazı isimlerin zikri ile iktifâ edilmiştir.[129] Sultan Veled, Ulu Ârif Çelebi ve Emir Âbid Çelebi husûsundaki mâlumat, Feridun b. Sipehsalar'ın vefâtından sonra oğlu Muhammed Celâlüddîn tarafından kaleme alınmıştır. Özellikle Mevlânâ ile alakalı olan ikinci bölüm, yazarın bizzat kendi şahitliklerine dayandığı için önem arz etmektedir.[130] Eser, Mevlevîlik tarihi açısından babası Bahâüddîn Veled ve Mevlânâ'nın hayatlarının anlatılmasında önemlidir. Eser, bu özelliklerinden dolayı *Kudemâ-yı Mevleviyye*'nin kaynak eseri olan *Menâkıbu'l-ʿÂrifîn*'e kaynaklık etmiştir.

Mevlevîlik tarihi için önemli bir diğer esere baktığımızda *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân* ile karşılaşırız. Bu eser, Kütahya Mevlevihânesi şeyhi Sâkıb Dede tarafından kaleme alınan bir Mevlevîler tarihçesidir. Sâkıb Dede, *Menâkıbu'l-ʿÂrifîn*'in bıraktığı yerden devam etmiş ve kendi yaşadığı zamana kadar biyografisini verdiği şahıslar itibariyle eserini telif etmiştir. Eser üç ciltten meydana gelmektedir. Birinci ciltte müellif, *Menâkıbu'l-ʿÂrifîn*'in bıraktığı zamandan başlayarak Konya Âsitanesi'ndeki 60 çelebinin hayatlarını tek tek anlatarak kendi gününe kadar getirmiştir. Bu ciltte, çelebi kadınların yaşamlarına da yer verilmiştir. İkinci cilt farklı mevlevîhânelerde şeyhlik yapan 80 mevlevînin biyografisine tahsis edilmişken üçüncü ciltte 78 ünlü mevlevî dervîşi anlatılmıştır. Eserin kendisinden önceki yazılı kaynakların yanısıra şifâhî kaynaklara da yer veriyor olması tutarsızlıklara yol açtığı gerekçesiyle Gölpınarlı tarafından eleştirilmiştir.[131] Eserin dili oldukça ağır, Farsça ve Arapça ifadelerle bezenmiş süslü bir nesirdir. *Kudemâ-yı Mevleviyye* ile ortak olarak aldıkları şahıslar Ferîdûn bin Sipehsâlâr ve Eflâkî Ahmed Dede'dir.

[129] Feridun b. Sipehsâlâr, *Risāle-i Sipehsālār*, haz. Muhammed Afşin Vefâyî, Tahran: 1385, s. 128-129.

[130] Nuri Şimşekler, "Sipehsâlâr, Feridun", *DİA*, Ankara: 2009, c. XXXVII, s. 260.

[131] Ahmet Arı, "Sakıb Dede", *DİA*, Ankara: 2009, c. XXXVI, s. 5.

Tezimizin da hayli irtibatlı olduğu *Menâkıbu'l-Ârifîn*'e geçtiğimizde ise daha girift ve ilginç bir manzara ile karşılaşırız. Bu bölümde *Kudemâ-yı Mevleviyye*'nin nasıl telif edildiği ve 1353 yılında yazımı tamamlanan *Menâkıbu'l-ʿÂrifîn*'in bu telif-tercüme faaliyeti esnasında nasıl yeniden yapılandırıldığı incelenecektir. Tâhirü'l-Mevlevî, eserin "muhtasar" tercümesinde bulunurken her şeyi olduğu gibi doğrudan almamıştır. Olgun'un kısaltma, atlama, seçme gibi *Menâkıbu'l-ʿÂrifîn* metni üzerinde yaptığı birtakım tasarruflar böyle bir başlık açmayı ve meselenin bu başlık altında ele alınmasını zorunlu kılmıştır. Bu başlığın altında *Kudemâ-yı Mevleviyye*'nin mütercim müellifi, kaynak metinde anlatılanları kendisine göre yapılandırarak bir anlamda ona farklılık katarak ve metni kendi zamanına çekerek okuyucusuna farklı bir metin sunmaktadır. En başta, Mevlevî büyüklerinin isimlerini taşıyan on bölüm halinde yazılan kaynak eser, *Kudemâ-yı Mevleviyye*'de farklı bir sûrete bürünmüştür. Tâhirü'l-Mevlevî'nin eserinde, kaynak metindeki zikredilen bu yapı tamamiyle değiştirilmiş, bunun yerine her şahsın ismi için özel başlık açılıp çok kısa bir giriş bilgisinden sonra o ismin *Menâkıbu'l-Ârifîn*'den müellifin seçtiği menkıbeler, belirli kriterlere göre tercüme edilerek dercedilmiştir. Bu durum, *Kudemâ-yı Mevleviyye*'nin en özgün yönlerinden birisidir.

Eserin geneline bakıldığında bazı menkıbelerin alınıp bazı menkıbelerin neden alınmadığı konusu hakkında genel bir yorumda bulunmak güç olsa da ihtimal dışı değildir. Çünkü menkıbelerin genel dokusu ve Tâhirü'l-Mevlevî'nin seçimde bulunduğu menkıbeler ruh itibariyle farklılık taşımaktadır. Eser bu yönüyle Abdullah es-Sâbûnî'nin (Hemedânî) kaleme aldığı Farsça bir *Menâkıbu'l-Arifîn* ihtisarı olan *Sevâkıbu'l-Menâkıb'*a benzemektedir. Müellif, eseri telif sürecinde, hem ihtisara gitmiş, hem kendi birtakım eklemelerde bulunmuş hem de eserde gördüğü kendince "gayrı dinî" meseleleri çıkarmıştır. Dolayısıyla bu eser, *Menâkıbu'l-Arifîn*'in sünnî bir yorumudur. *Sevâkıbu'l-Menâkıb*, bu yönüyle de *Kudemâ-yı Mevleviyye*'ye benzemektedir.

Tâhir Olgun'un aldığı menkıbeler içerisinde belli motiflerini metne dâhil etmediği durumlar vardır. Örneğin Şeyh Sinânüddin-i Akşehrî bahsinde şu

menkıbeye yer verilmemesi temsil gücü yüksek bir örnektir ki Olgun'un eser boyunca devam eden genel tavrını da göstermektedir:

> Hikâye: Yine keşif sahibi olan ulu kişilerden olan Akşehirli Şeyh Sinanüddin şöyle rivâyet etti: Mevlânâ Hazretleri, ilimler elde etmek için Şam tarafına hareket ettiğinde kafile yolda Şam tarafında bir mağarada konakladı. O mağarada dünyadan elini eteğini çekmiş kırk münzevi rahip vardı. Onlar riyazetle o dereceye gelmişlerdi ki, bu dünyanın bütün sırlarını keşfediyor, bu süfli âlemin gayblerinden haber veriyor ve insanların içinde olanı söylüyordu.
>
> Mevlânâ Hazretlerini gördüklerinde bir çocuğa işaret ettiler. Çocuk havaya zıpladı ve yerle gök arasında asılı durdu. Mevlânâ Hazretleri de mübarek başını önüne eğmiş murakabedeydi.
>
> Birdenbire o çocuk "Buna bir çare bulunuz. Burada bağlanıp kaldım ve başı önüne eğik kişinin heybetinden öleceğim" diye feryat etti.
>
> Onlar "Aşağı in" dediler.
>
> "İnemiyorum, sanki beni buraya çivilemişler" dedi çocuk.
>
> Ne kadar çalıştılarsa da aşağı inemedi. Hepsi Mevlânâ'nın ayaklarını öpüp "Ey dinin sultanı! Lutfet görmemezlikten gel de bizi rezil etme" dediler.
>
> "Tevhit kelimesini söylemekten başka çare yoktur" dedi Mevlânâ.
>
> Çocuk hemen "Tanrı'dan başka Tanrı yoktur, Muhammed onun kulu ve elçisidir" diye tevhit kelimesini söyledi ve kolayca aşağı indi.
>
> Onların hepsi söz birliği ile iman ettiler ve o hazretle arkadaş olup yanında gitmek istediler. Mevlânâ müsaade etmedi, "Burada kalın, Tanrı ibadeti ile meşgul olun ve bizi de hayır duadan unutmayın" buyurdu. Onlar da orada taat ve riyazetle meşgul oldular. Her türlü bilinmeyen yüksek ve alçak şeyler yani tılsımlar onların tasarrufunda kaldı. Orada bir köşeye çekilerek gelip gidene hizmet ettiler.[132]

Yukarıdaki örnek menkıbede de görüldüğü üzere dışarıdan bir insana doğrudan müdahale ile kerâmet izharı söz konusudur. On üçüncü yüzyıl gibi klasik dönem sûfî telakkîsinin olduğu dönemde üretilen bir metin yirminci yüzyıldaki gibi yeni ilm-i kelam dönemine ait motiflerin olduğu bir düzleme taşındığında bazı yapısal farklılıklar dolayısıyla uyuşmazlıklar ve hatta çatışan yönler elbette olacaktır.

[132] Ahmed Eflâkî, *Manâkib al-Ârifîn*, haz. Tahsin Yazıcı, Ankara: 1976, c. I, s. 80-81. Ahmed Eflâkî, *Ariflerin Menkıbeleri*, çev. Tahsin Yazıcı, İstanbul: 2012, s. 122.

İşte bu çeşit durumları aşmak gâyesi ile böyle bir tercüme-telif faaliyetinde bazı menkıbeler hitap ettiği dönemin anlayışına uymadığı gerekçesi ile belki de görmezden gelinecektir.

Yine aşağıdaki örnekte de görüleceği üzere Şemsüddîn-i Malatî bahsinde Mevlânâ'nın Şemsüddîn'in çok sevdiğini söyleyip bir kusuru olduğunu söylemesi ve Şemsüddîn'in de "Ḥaḳīḳaten ibtidā-yı ḥālimde dervīşleriň, şeyḫleriň eṭrāfında dolaşır onlardan himmet ve füyūżāt umardım. Ṣoňra hepsinden geçdim ve yalňız Mevlānā'ya rabṭ-ı ḳalb etdim" örneği verilmiştir. Bu örnek ile aşağıda verilen, *Kudemâ-yı Mevleviyye*'de bulunup *Menâkıbu'l-Ârifîn*'de bulunmayan örnek Ahmed Eflâkî Dede için bir sorun değil iken belki de Olgun'un yaşadığı dönemde bir tezat teşkil etmektedir.

> Yine Malatyalı Şeyh Şemsüddin rivâyet etti: Bir gün Mevlânâ Hazretlerine gitmiştim. […] "Yakına gel!" diye buyurdu Mevlânâ. Ben biraz daha ilerledim. O birkaç kez daha yine "Yakına gel!" diye buyurdu. Ben de sürünerek o kadar yaklaştım ki dizim onun mübarek dizine değdi. Dehşet ve korkudan içimde bir ürperme hâsıl oldu.
>
> "Öyle otur ki dizin dizime yapışsın" diye buyurdu Mevlânâ. […] Ondan sonra da Mevlânâ "Sultanımız Peygamber Hazretleri 'Dini bütün kimselerin anıldığı yerde rahmet yağar' buyurmuştur. Fakat bizim anıldığımız yerde Tanrı yağar" buyurdu.[133]

Her ne kadar çok geniş bir genelleme olsa ve daha fazla çalışma ile derinleştirilmeye ihtiyaç duyuyor olsa da şunu söyleyebiliriz ki *Menâkıbu'l-Ârifîn* Horasan mektebinin etkin olduğu bir coğrafyada ve zamanda yazılmıştır. *Kudemâ-yı Mevleviyye* ise üst üste yenilgilerin yaşandığı, yeni dünya görüşleri ile tanışıldığı, tartışıldığı ve yeni fikirlere karşı savunma pozisyonu almış olan, fikrî olarak yeni ilm-i kelam dönemine ait savunmacı bir itikadî sürecin ve zâhid sünnî telakkînin bir yansıması olarak okunabilecek bir metin ortaya koymuştur.[134] Mesela, aşağıdaki menkıbenin metne dâhil edilmemiş olması bu fikri destekleyici mahiyettedir:

---

[133] Ahmed Eflâkî, *Manâkıb al-Ârifîn*, haz. Tahsin Yazıcı, Ankara: 1976, c. I, s. 125-126. Ahmed Eflâkî, *Ariflerin Menkıbeleri*, çev. Tahsin Yazıcı, İstanbul: 2012, s. 151.

[134] Kendi döneminde düşünce yapısı itibariyle Tâhiru'l-Mevlevî'nin nerede durduğunu daha iyi tespit edebilmek adına, Şeyh Galib'in vefâtının yıldönümünde yapılan ilk anma töreni üzerinden

Yine nakledilmiştir: Bir gün Mevlânâ Hazretleri, Şeyh Muhammed Hadim'e işaret ederek "Git filan işi tamamla!" diye buyurdu.

"İnşallah" dedi Şeyh Muhammed.

"Ey aptal! Söyleyen kimdir?" diye bağırarak sordu Mevlânâ Hazretleri.

Şeyh Muhammed derhal düşüp kendinden geçti, ağzından köpük çıkarmaya başladı. Dostların hepsi başlarını açtı ve "Şeyh Muhammed, dervişlerin hizmetçisidir ve çok da gereklidir, artık küstahlık etmez" deyip secde ettiler.

Mevlânâ derhal iyilik bakışı ile Şeyh Muhammed'e baktı; Şeyh Muhammed kendine gelip tevbe etti.[135]

Aşağıda verilen menkıbe de yukarıdaki tezi destekler mahiyettedir. Bu durumun sebebi muhtemelen daha kısıtlı bir zümre için üretilen metnin daha geniş kitlelere daha doğru bir ifade ile Türkçe okuyup yazan müslümanlara arz edilmesiyle birlikte metni hedef kitlenin bilgi ve dünya görüşü seviyesine çekmek istemesinin bir neticesidir:

[…] Bir gün Mevlânâ Hazretleri ilahi bilgiler saçıyordu. Bütün arkadaşlar hazır ve nazırdı. Birdenbire ins ve cinnin müftüsü, fıkhın Ebu Hanife'si, ilmin ummanı olan Şemseddin Mardinî medresenin kapısından içeri girdi.

"Gel, gel, iyi ki geldin. Bugüne kadar Tanrı'dan görmeden söz ediyorlardı ve sen de dinliyordun. Bugünden sonra doğrudan doğruya Tanrı'dan dinle!" diye buyurdu Mevlânâ Hazretleri ve sözüne devam ederek "Her ne kadar bütün kategoriler, doğalar ve devirlerde gerçek şeyh Tanrı ise de onun kullarına aracısız olarak şeyhlik etmesi için epey zaman lazımdır ve daha tuhafı şudur ki şeyh de odur mürid de o. Gerçek olarak biliyorum ki bu, o zamandır."[136]

Yine aşağıdaki menkıbe de Tâhirü'l-Mevlevî'nin yaşadığı devrin sünnî telakkîsine ağır gelecek bir örnek olmalı ki kendisi tarafından, *Kudemâ-yı Mevleviyye*'de geçen pek çok şahsın ismine yer verilmesine rağmen, metne dâhil edilmemiştir:

gerçekleştirilen bir okuma için bkz: Ayşe Değerli, "Bir Ritüel Pratiği Üretme Denemesi: Şeyh Galib İçin Düzenlenen İlk İhtifal", *Turkish Studies*, Ankara: 2013, c. 8/4, s. 573-587.

[135] Ahmed Eflâkî, *Manâkıb al-Ârifîn*, haz. Tahsin Yazıcı, Ankara: 1976, c. I, s. 145. Ahmed Eflâkî, *Ariflerin Menkıbeleri*, çev. Tahsin Yazıcı, İstanbul: 2012, s. 164.

[136] Ahmed Eflâkî, *Manâkıb al-Ârifîn*, haz. Tahsin Yazıcı, Ankara: 1976, c. I, s. 100. Ahmed Eflâkî, *Ariflerin Menkıbeleri*, çev. Tahsin Yazıcı, İstanbul: 2012, s. 169.

> […] "Kabe'de de olsa müride şeyhin huzurunda namaz kılmak caiz değildir" diye buyurdu. Nitekim vakti oldu, müridlerinden bir grup, şeyhin huzurunda öyle dalmış ve şeyhin nuru içinde öyle yok oluşlardı ki Yüce Tanrı onların basiret gözüne namaz kılanların yüzlerinin Kabe'ye taraf olmadığını ve namazlarının batıl olduğunu göstermişti.
>
> […] "Tanrı tamamen zevktir ve kim tatmazsa anlamaz. Ben, o zevkim ve o zevke tamamen gömülmüşüm. Halkın zevki bu zevkin aksidir. Çünkü imam tamamen zevk ve şevktir" dedi.[137]

Olgun'un sosyal çevresine ve yoğun münasebetlerde bulunduğu insanlara baktığımız zaman dönemin siyasi islamcılarından sayılan Mehmet Akif, Aksekili Ahmed Hamdi, İskilipli Âtıf gibi isimlerle karşılaşırız. Dolayısıyla aşağıdaki gibi bir menkıbeyi eserine dâhil etmemesinin gerekçesi de kendiliğinden açığa çıkmaktadır:

> […] Bir gün Çelebi Hüsameddin müritlerinden birine şeriate uymayan işlerle uğraşmaması için yemin verdiriyordu. Bir rahle üzerine üstü örtülmüş olduğu halde Hakîm Senai'nin *İlahinâme*'sini müridin önüne getirdiler.
>
> O anda Mevlânâ Hazretleri içeri girerek "Bu ne ant içmedir?" diye sordu.
>
> "Yemini bozmasından korktuğum için ona Mushaf ile yemin verdirmedim. *İlahinâme*'nin üzerini kapattım, bunun üzerine ant içireceğim" buyurdu Çelebi.
>
> "*Buna edilen yemin Kuran'a edilen yeminden sağlam olur.* Çünkü Kuran'ın sureti yoğurttur. Senai'nin bu mânâlarıysa Kuran'ın yağı ve kaymağıdır" diye buyurdu Mevlânâ.[138]

Aşağıdaki menkıbede görüleceği gibi Tâhirü'l-Mevlevî, genel itibariyle metne sadık bir çeviri yapıyor olsa da zaman zaman *Menâkıbu'l-Ârifîn*'den aldığı olayların anlatımında bazı parçaları, -söylediklerimiz sadece bir varsayımdan ibaret kalsa da- cümleleri belki de *Kudemâ-yı Mevleviyye*'nin genel yapısına uymuyor diye almamış olmalıdır. Şeyh Bedrüddîn-i Neccâr bahsinde geçen bir menkıbenin olay örgüsü şöyledir; Bedrüddîn çocukken hücrenin çatısı için diğer dülgerlerle birlikte çalışmaktadır. Fakat bir kalasın diğerlerinden kısa olduğunu fark ederler ve ne yapalım diye çare aramaya başlarlar. Onların bu hallerini gören Mevlânâ,

---

[137] Ahmed Eflâkî, *Manâkıb al-Ârifîn*, haz. Tahsin Yazıcı, Ankara: 1976, c. I, s. 184. Ahmed Eflâkî çev. Tahsin Yazıcı, *Ariflerin Menkıbeleri*, İstanbul: 2012, s. 190.

[138] Ahmed Eflâkî, *Manâkıb al-Ârifîn*, haz. Tahsin Yazıcı, Ankara: 1976, c. I, s. 222. Ahmed Eflâkî, *Ariflerin Menkıbeleri*, çev. Tahsin Yazıcı, İstanbul: 2012, s. 215. Vurgu tarafıma aittir.

durumlarını öğrenmek için yanlarına varır. Durumu öğrendikten sonra yanlış ölçmüş olmayasınız der ve tekrar ölçümden sonra hakiketen kısa olduğunu görürler. Mevlânâ onu eline alır ve o kalası tekrar ölçmelerini rica eder. Bu sefer o kalas, diğerlerinden gerçekten de uzundur ve herkes bu duruma hayrette kalmıştır. Hikâyenin anlatımından sonra Eflâkî Dede şöyle bir söylemde bulunduysa da Tâhirıu'l-Mevlevî tarafından bu metne dâhil edilmemiştir:

> Eşyayı istediği gibi kullanmakta, cansız şeyleri, bitkileri ve saireyi değiştirmekte, peygamberlerin mucizelerine ve velilerin kerâmetlerine son yoktur.[139]

Tâhirü'l-Mevlevî, Mahfil Dergisi'ni çıkarma sürecinde derginin hayli "yeşil" olması ile alakalı eleştirilere maruz kalmıştır. Siyasî İslâm'a yakınlaşmasını bize gösteren Teâlî-i İslâm Cemiyeti üyeliği ve Yenikapı Mevlevîhânesi gibi zâhit Mevlevîlerin yetiştiği bir ortamda dervîşliğe baş koyması gibi durumlar az çok onun İslâm telakkîsi hakkında bilgi vermektedir. Dergiye yöneltilen eleştirilerden biri ise Vakit Gazetesi'nin 12 Eylül 1337 tarihli ve 1349 numaralı nüshasında "Mecmualarımız" başlıklı, İstanbul'da çıkarılan süreli yayınların tanıtımını ve eleştirisini içeren yazıda şu ifadelerle geçmektedir.

> Vâkıa sayfaları, Mahfil-i Dinî, Mahfil-i Edebî, Mahfil-i Tarihî diye birtakım kısımlara ayrılmıştır. Böyle olmakla beraber hissolunuyor ki her Mahfil'de yeşil pûşideli bir kürsü ve her kürsüde yeşil imamesi ile aynı vaiz vardır.[140]

Neşredilen bu yazıya reddiye olarak Mahfil'de bir makale kaleme alan Tâhir Olgun, şu ifadelerle savunmasını yapmıştır.

> Sahib-i makale, mecmuayı muhtelif aksama ayıran her mahfilde yeşil puşideli bir kürsü ve her kürsüde yeşil imamesiyle aynı vaiz var diyerek Mahfil münderecatının eşhas-ı mutassıp yahut bir şahs-ı mutaassıp tarafından –ki o da abd-i aciz olacak- yazıldığını anlatmak istiyor. Taassup kelimesi, taraftarlık mânâsına alındığı takdirde Mahfil sahibi mutaassıp bir müslümandır ki mecmuasında bu hissin görülmesi pek tabii bir şeydir. … Gelgelelim "her kürsüde

[139] Ahmed Eflâkî, *Manâkıb al-Ârifîn*, haz. Tahsin Yazıcı, Ankara: 1976, c. I, s. 242. Ahmed Eflâkî, *Ariflerin Menkıbeleri*, çev. Tahsin Yazıcı, İstanbul: 2012, s. 229.

[140] Tâhirü'l-Mevlevî, *Matbuat Âlemindeki Hayatım (İstiklal Mahkemesi Hatıraları)*, haz. Nurcan Boşdurmaz, İstanbul: s. 110.

aynı vaiz"in görünmesine, yani Mahfil'in münderecatına birçoğunun kendi kalem-i âcizimle tahrir edilmesine. Ben Mahfil'i Müslümanlığa hizmet emeliyle tesis eylemiş ve efâzıl-ı İslâm'ın âsârına mecma olması emeliyle o namı vermiştim. Müslümanlığın nef'ine hâdim makalatın maaşşükr kabul ve dercedileceğini de mecmuanın baş tarafında ve her nüshasında tekrarlayıp duruyorum.

Hal böyle iken âsârı münderic zevât-ı kirâmdan başka füzelâ-yı asrın hasbi muavenetine uğramıyorum. Ücretle yazı yazdırmaya ise Mahfil'in bütçesi müsait olmadığından ekser-i sahâifini kendim karalamaya mecbur kalıyorum.[141]

Alıntılardan da anlaşılacağı üzere yeşil sarıklı başın sahibi Tâhir Olgun'dur. Derginin devrinde böyle bir tenkit alması ve tenkitin aslî merciinin Tâhir Olgun olması, dikkate değer bir durumdur. Çünkü Olgun, aynı tavrını *Kudemâ-yı Mevleviyye*'nin telifi sürecinde de korumuştur. Mesela, sonradan Mevlânâ'nın dervîşi olmak suretiyle müslümanlığa geçen Alâüddîn-i Siryânûs'a, Mevlânâ'nın "Hz. İsa hakkında Hıristiyanlar ne der?" sorusuna Alâüddîn-i Siryânûs "Tanrı derler" cevabını verir. Mevlânâ'nın cevabı ise *Menâkıbu'l-Ârifîn*'de ve *Kudemâ-yı Mevleviyye*'de farklı tonlardadır. *Menâkıbu'l-Ârifîn*'deki cevap "Bizim Muhammed'imiz daha Tanrı'dır" şeklinde iken bu ton *Kudemâ-yı Mevleviyye*'de biraz daha yumuşamış, Hz. Peygamber'in kıyasının Hz. İsa ile sınırlı kalıp Allah ile bir kıyasının yapılmadığını, zaten Allah'ın kıyas kabul etmez bir üstünlük olduğunu ihsas ettircesine "Bizim Muḥammed'imiz, daha büyük Ḫudā'dır" demiştir.

Tâhirü'l-Mevlevî, aşağıda verilen kısımda ise kendisi belki bir şerh faaliyetine girişmiş yahut da yüksek ihtimalle kaynak metinde verilen husûsî bir ifadeyi daha genel mazrûfu ile söylemekle kendi itikâdınca bir meseleye yorum getimektedir.

Yine bu müderris-zādeler bir ḫocadan naḳlen: Filān, biz de Mevlānā'nıň ʿāşıḳlarındanız, faḳaṭ şimdi ʿilm taḥṣīli ile meşġūlüz. İkmāl-i taḥṣīlden sonra kendisine mürīd olacağız diyor diye Ḥażret-i Mevlānā'ya ʿarż etdiler. Buyurdu ki elde edemedikleri bir şeyi terk edemiyorlar, elde etdikden sonra naṣıl bıraḳabilecekler.[142]

[141] Tâhirü'l-Mevlevî, *a.g.e.*, s. 111-113.
[142] *Kudemâ-yı Mevleviyye*, s. 25.

Yukarıdaki menkıbenin Farsça metnine baktığımızda fıkıhın bağ olması dile getirilmektedir ki *Menâkıbu'l-Ârifîn*'de "Elde ettiğindeyse fıkıh bağından kendisini nasıl kurtarabilir ve fakirlik âlemine ulaşabilir" ibaresi geçmektedir.[143]

Tâhirü'l-Mevlevî'nin hangi menkıbeleri aldığı ve ne surette aldığı kadar hangilerini almadığı da önem arz eder. Mesela aşağıdaki örnek, Olgun'un seçim ölçütlerine dâir iyi bir örneklik teşkil etmektedir:

> Bir gün Kira Hatun içinden "Mevlânâ Hazretleri, epey zamandır az yemek, az uyumak, semâ yapmak oruç tutmak, bilgiler saçmak ve söz söylemek husûsunda mübalağa ediyor, çetin riyazet çekiyor ve ondan dolayı da bize hiç iltifat etmiyor, cinsel yakınlık göstermiyor" diye düşündü.
>
> Hemen o gece Mevlânâ, Kira Hatun'u ziyaretle şereflendirdi ve kükremiş bir aslan gibi yetmiş defa muamelede bulundu. Nihâyet Kira Hatun, Mevlânâ'nın elinden medresenin damına kaçıp bağışlanmasını diledi. […][144]

Yukarıdaki örnek ile benzer motifleri içeren pek çok menkıbe, *Menâkıbu'l-Arifîn*'den *Kudemâ-yı Mevleviyye*'ye alınmamış yahut aşağıdaki örnekte de görülebileceği üzere menkıbeden ilgili kısmın çıkarılması ile alınmıştır.

> Bir gün Halep şehrinde medresede öğrenim yapıyordum. *Hidâye*'yi tekrarlamaya çalışıyordum. Birdenbire bir dervişin kapıdan girip benden su istediğini gördüm. Hemen kalktım, su testisini dervişe verdim ve bendeki bir miktar yemeği de bu dervişin önüne koydum.
>
> Benim bu yerinde hareketimden dolayı dervişin gâyet memnun olduğunu ve üzerime garip bir nazar attığını gördüm. (Onun bu tatlı nazarından o kadar zevk duydum ki ihtilam oldum) ve ben o hoşluk içerisinde kendimi toparlayana kadar dervişin gidip kaybolduğunu gördüm. […][145]

8. *Kudemâ-yı Mevleviyye*'de Biyografisi Verilen Şahıslar

Tâhirü'l-Mevlevî, eserinin mukaddimesinde ifade ettiği gibi *Menâkıbu'l-Ârifîn*'i istinsâh ederken buradaki râvîlerin ve şahısların fazlalığı dikkatini çekmiş, bu

[143] Ahmed Eflâkî, *Manâkıb al-Ârifîn*, haz. Tahsin Yazıcı, Ankara: 1976, c. I, s. 380. Ahmed Eflâkî, *Ariflerin Menkıbeleri*, çev. Tahsin Yazıcı, İstanbul: 2012, s. 319.

[144] Ahmed Eflâkî, *Manâkıb al-Ârifîn*, haz. Tahsin Yazıcı, Ankara: 1976, c. I, s. 449-450. Ahmed Eflâkî, *Ariflerin Menkıbeleri*, çev. Tahsin Yazıcı, İstanbul: 2012, s. 364.

[145] Ahmed Eflâkî, *Manâkıb al-Ârifîn*, haz. Tahsin Yazıcı, Ankara: 1976, c. I, s. 387; Ahmed Eflâkî, *Ariflerin Menkıbeleri*, çev. Tahsin Yazıcı, İstanbul: 2012, s. 323.

şahısların anlatılması hâlinde Mevlânâ, Sultan Veled ve Ârif Çelebi zamanında yaşamış kişilerin epeycesinin tanınmış olacağı düşüncesine kapılmıştır. Bu isimleri kendi tâbiriyle hecâ harfleri sırasına göre bir deftere yazmış, böylece 150 civarında ismin toplandığını görmüştür. Fakat eserde ayrı başlık açılarak tercüme-i hâlleri verilen isim sayısı 124'tür. Bu isimlerin unutulup gitmemesi için bulabildiği bilgileri toplayarak bir Kudemâ-yı Mevleviyye Tarihçesi yazmaya niyetlenmiştir. Tâhirü'l-Mevlevî'nin topladığı bu isimler arasında Mevlânâ'nın babası Bahâüddîn Veled ile birlikte Belh'ten gelenler olduğu gibi torunu Ârif Çelebi devrinde yetişenler de yer almaktadır. Moğol, Selçuklu ve diğer beyliklerin emirleri bulunduğu gibi ahî teşkilatına mensup isimler, esnâf, sanatkâr ve üdebâ sınıfından kimseler, âlimler ve şeyhler ile muhtelif Mevlevî dervîşleri bulunmaktadır. Bu isimlerin ortak özelliği hiç şüphesiz yukarıda zikredilen üç isimle bir şekilde irtibatlı olmaları, genellikle bu isimlerin dervîşi olmalarıdır. Bu isimlerin bir araya getirilmesi, birbiriyle ilişkisinin anlatılması 13 ve 14. asır Anadolu coğrafyasının, özellikle de Konya ve çevresinin bir panoramasını sunmaktadır. Eserde başlık açılarak verilen isimler, eserde verilen bilgiler ışığında kimin zamanında yaşadığı, kimin mürîdi olduğu ve mesleği gibi özellikler açısından *Kudemâ-yı Mevleviyye*'nin yer verdiği mâlumât ölçüsünde kısaca tanıtılacaktır.

Âteşbâz-ı Velî / Şeyh Muhammed Hâdim: Tâhirü'l-Mevlevî'nin verdiği bilgilere göre, Mevlânâ'nın babası ile birlikte Belh'ten gelen muhlis mürîdlerdendir. Şeyhinin vefâtından sonra Mevlânâ'ya intisâp etmiş ve onun vefâtına kadar hizmetinde bulunmuştur. Sultan Veled'in şeyhliği esnasında türbe civarında tekke ve mutfak yapılınca oraya "kazancı dede" olarak tayin edilmiştir. Dervîşlere yemek pişirdiği ve ateş karşısında bulunduğu için kendisine ateşle oynayan anlamında "âteşbâzî" denilmiştir. Âteşbâzî'nin hicrî 808 (m. 1281) tarihlerinde vefât ettiği düşünülmektedir. Kabri Konya'nın Meram'a giden Âşıkân yolu üzerindeki bir kümbettedir. (3-6)[146]

[146] Metne yapılan göndermelerde tam nüsha olan AŞ nüshasının sayfa numaraları verilmiştir.

Alâüddîn-i Amasyevî Veled-i Bayram: Hüsâmüddîn Çelebi halifelerinden bir zat olup memleketinde irşâd ile meşgul olmuş, muttakî birisidir. Bu özelliğinden dolayı Ulu Ârif Çelebi'nin melâmetkârâne davranışlarına itirazlarda bulunmuş, gördüğü kerâmetler üzerine ondan özür dilemiştir. (6, 83-84)

Alâüddîn-i Erzincânî: Erzincanlı bir hekimdir. Önceleri tasavvufa uzak, evliyâlara karşı birisiydi. Kapısı kapalı ve hanımından başka kimsenin olmadığı odada Sultan Rüknüddîn'e macun hazırlarken karşısında Mevlânâ'yı apansız görmesi üzerine tevbe edip ona intisâp etmiş ve muhlis mürîdlerinden biri olmuştur. (6-7)

Alâüddîn-i Kırşehrî: Kırşehirli olup Mevlânâ'nın mürîdlerinden imiş. Sultan Veled'in kaybolan paralarının bu zâtın kardeşinin kitapları arasında çıkması ile ilgili bir menkıbede adı geçmiştir. (7-8)

Alâüddîn Siryânûs: Konya köylerinde yaşayan güçlü ve kuvvetli bir Rum imiş. Mevlânâ ile tanışması ve mürîd olması hakkında iki farklı rivâyet geçmektedir. Birinci rivâyete göre bir gece rüyasında Mevlânâ'yı görmüş, bu rüyanın verdiği hayretteyken Konya'ya gelmişti. Karşılaştığı Mevlânâ ona rüyasını hatırlatınca Mevlânâ'nın rüyada gördüğü şahıs olduğunu fark etmiş ve nara atıp kendisinden vazgeçmiş, tekrar kendine geldiğinde yanında kimse olmadığını görmüştü. Birkaç gün sonra da halktan biriyle kavga ederek onu öldürmüş ve kısas gereği idamına karar verilmişti. İdam sehpasına götürülürken Mevlânâ, feracesini üstüne atarak onu idamdan kurtarmış, o da Müslüman olarak Mevlânâ'nın en muteber mürîdlerinden biri olmuştur.

İkinci rivâyete göre, Mevlânâ, babasının mezarına giderken bir kalabalık görmüş, kalabalıktan biri koşarak Mevlânâ'dan idam edilecek bir gence şefaatçi olmasını rica etmiş. Mevlânâ da feracesini üstüne atarak onu idamdan kurtarmış, hamama götürülen genç medreseye getirilerek Mevlânâ'nın huzurunda Müslüman olmuştur. Adını soran Mevlânâ'ya Siryânûs deyince Mevlânâ da bu günden itibaren Alâüddin Siryânûs denilsin diye cevap vermiş. (8-9)

Ahî Ahmed Şâh: Konya'daki ahilerin reisi olup emrinde binlerce kişi olduğu için "melikü'l-fityân" olarak anılmıştır. Moğollardan Keygatu Han'ın elli bin kişilik ordusuyla Konya'yı muhasarası esnasında gerçekleşen bir menkıbede Sultan Veled ile birlikte geçmektedir. (11-12)

Ahî Ahmed Şâh-ı Kazzâz: Hakkında Tebriz'in ileri gelenlerinden olup orada ipekçilik yaptığı ve Ulu Ârif Çelebi Tebriz'e gittiğinde onu kendi konağına davet ederek bir semâ âyîni gerçekleştirdiği yazılmıştır. (12-13)

Ahî Çoban: Konya ahilerinden olup Ahi Kayser'in oğludur. Adı, Mevlânâ'nın bir dilenciye verdiği kemer ile ilgili bir menkıbede geçmiştir. (13)

Ahî Muhammed-i Dîvâne: Sivaslı olup oradaki ahâli ve ahîler arasında itibar gören, Mevlânâ ve hanedanının muhiblerinden, Ârif Çelebi'nin mürîdlerindendir. Ârif Çelebi'nin Sivas'ta bulunduğu bir zamanda çıkan kavgayı kan dökülmeden yatıştırmıştır. Ârif Çelebi'nin Sivas'a her gelişinde semâ âyînleri tertip ettirmiştir. (13-15)

Ahî Mûsâ-yı Akşehrî: Tâhirü'l-Mevlevî tarafından Akşehirli olduğu ve muhtemelen Sultan Veled'in halifelerinden olduğu yazılmıştır. Akşehir hâkimi olan Kameruddîn ile Ârif Çelebi arasında geçen bir menkıbeyi nakletmiştir. (15)

Ahî Muhammed Seyyidâbâdî: Hakkında aslen Seydişehirli olduğu, Konya'nın ileri gelenlerinden ve Mevlânâ'nın dervîşlerinden olduğu yazılmıştır. Mevlânâ'nın buğday harmanını Moğollardan koruduğu bir menkıbede geçmiştir. (16)

Ahî Emîr Ahmed Pâybertî: Tâhirü'l-Mevlevî bu zâtın mensub olduğu Payberd'in neresi olduğunu kesin olarak bilmemekle birlikte Bayburtlu olduğunu düşündüğünü ifâde etmiştir. Mevlânâ'ya mürîd olması ile ilgili bir menkıbede geçmiştir. Ârif Çelebi zamanına kadar yaşamıştır (16-17)

Ahî Nâtûr: Tâhirü'l-Mevlevî Eflâkî Dede'den naklen bu zâtın 110 yaşlarında iken Konya Kürkçüler hamamında natırlık yaptığını ve Mevlânâ'nın babası Bahâüddîn Veled'in mürîdlerinden olduğunu yazmıştır.

Ahî Polad: Aydın şehrinde uçbeyliği yapmıştır. Ârif Çelebi'ye karşı bir küstahlık etmiş, kısa bir süre sonra Karamanlılar tarafından şehit edilmiştir. (17)

Ahmed Fakîh: Sultânu'l-ulemâ Bahâüddîn Veled'in talebelerinden ve mürîdlerinden olup *Hidâye* adlı fıkıh kitabını okurken hocasının nazarından ötürü kendisine cezbe gelmiş, dersleri bırakarak yıllarca dağlarda ve kırlarda meczûb olarak yaşamıştır. Şeyhinin vefâtından sonra Konya'ya dönerek Dervâze-i Ahmed denilen yerde ikamet etmiş, kerâmetler göstermiştir. (18-19)

Arab Noyan: Sivas hâkimi ve Ulu ʿÂrif Çelebî'nin mürîdlerindendir. Ârif Çelebi'nin Sivas ziyâreti esnasında gerçekleşen bir menkıbede zikredilmiştir. (19)

Aynu'd-Devle: Rum milletinden ve Konya'nın mâhir nakkâşlarındandır. Daha sonra Müslüman ve Mevlânâ'ya mürîd olmuştur. Gürcü Hatun'un isteği üzerine Mevlânâ'nın resmini yapmak istemiş fakat yaptığı yirmi resimde de Mevlânâ'nın gerçek sûretini yapamamıştır. Övgüsünü duyduğu İstanbul'daki bir kilisedeki levhayı görmek ve almak için oraya gidip bir sene kalmış, levhayı alarak Konya'ya dönmüştür. Bunun üzerine Mevlânâ tarafından ilâhî sanatı bırakıp suretlere yöneldiği için tekdir edilmiştir. (19-21)

Bedr-i Kemâl-i Horsâf: Konyalı muteber bir âileye mensup olan Nurüddîn adlı bir kimsenin oğludur. Yapılan sünnet düğününe Mevlânâ da katılmış, sünnet esnasında Mevlânâ'nın oğlu Emir Alîm Çelebi tarafından tutulmuştur. Önceleri Şeyh Sadrüddîn'in mürîdi iken gördüğü bir kerâmet üzerine Mevlânâ'ya intisâp etmiştir. (21)

Bedrüddîn-i Maʿdenî: Tâhirü'l-Mevlevî, Eflâkî'den naklen bu zât için Mevlânâ'nın halifelerinden ve Maden'de bir zâviye şeyhi olduğunu söyledikten

sonra Anadolu'da Ergani, Boğa Dağı ve Gümüşhacıköy'de olmak üzere üç maden bulunduğunu, bu üç yerden birine mi yoksa başka bir yere mi mensup olduğunu bilemediğini ifade etmiştir. Mevlânâ'nın beli bükük bir mutrıbına dokunarak onu iyileştirdiği şeklinde bir menkıbe nakletmiştir. (22)

Bedrüddîn-i Tebrîzî: Tebrîzli ve mütefennin bir zât olup Mevlânâ Türbesi'nin mimârlığını yapmıştır. Konya'ya geldiği sırada Emîr Alemüddîn Kayser delâletiyle Sultân Veled'e takdîm edilmiş, ihvânın sofra masrafı olmak üzere günde bin dirhem vereceğini ve bu parayı kimyâ yoluyla tedârik edeceğini söylemiştir. Mevlânâ'ya intisâp etmiştir. (22-24)

Çelebî Bedrüddîn: Konya zenginlerinden olup gördükleri bir kerâmet üzerine kardeşi Çelebi Şemsüddîn ile birlikte tecerrüd ederek Mevlânâ'ya dervîş olmuştur. Tâhirü'l-Mevlevî, Eflâkî'nin aynı isim ve ünvanda veled-i müderris diye iki kişiden bahsettiğini, bunların da bu kişiler olduklarını düşündüğünü ifade ederek naklettikleri veya içinde geçtikleri menkıbeleri vermiştir. (24-27)

Çelebi Şemsüddîn: Konya zenginlerinden olup gördükleri bir kerâmet üzerine kardeşi Çelebi Bedrüddîn ile birlikte tecerrüd ederek Mevlânâ'ya dervîş olmuştur. Tâhirü'l-Mevlevî, Eflâkî'nin aynı isim ve ünvanda veled-i müderris diye iki kişiden bahsettiğini, bunların da bu kişiler olduklarını düşündüğünü ifade ederek naklettikleri veya içinde geçtikleri menkıbeleri vermiştir. (24-27)

Mevlânâ Bahâüddîn Şeng-i Müneccim: Hem âlim hem müneccim bir zâttır. Kazan Han'ın saltanatı esnasında Ârif Çelebi'nin Irâk-ı Acem seyâhatinde maiyyetinde bulunmuştur. (27)

Çelebî Celâlüddîn Ferîdûn bin Sipehsâlâr: Selçuklu komutanlarından ve Bahâüddîn Veled ile Mevlânâ'nın dervîşlerinden Emir Mecdüddîn Sipehsâlâr'ın oğludur. Hüsâmüddîn Çelebi zamanında ortaya çıkan münkirlerin itirâzları üzerine *Risâle-i Sipehsâlâr*'ı yazan babası elinden tutarak Sultân Veled'in halifeliğinin başlangıcında onu mevlevîhâneye getirmiş ve yerine oğlunun kabul edilmesini

istemiştir. Tâhirü'l-Mevlevî, Sâkıb Dede'den naklen Celâlüddîn'in Mevlânâ zamanında intisâp edip ihvânın hâslarından olduğunu, Mevlânâ'nın sânihâtlarını zabtettiğini, Mevlânâ'nın mektubunu Emir Pervane'ye götürmek gibi vazifeler aldığını, dolayısıyla babası tarafından Sultan Veled'e getirilmesinin amacının ona hizmet etmek olduğunu ifâde etmiştir. Celâlüddîn Sipehsâlâr da Mevlânâ ile ilgili pek çok menkıbe nakletmiştir. (27-30)

Celâlüddîn-i Müstevfî: Konya hükümetinin maliye vekili imiş, verdiği bir ziyafet ile ilgili menkıbede Mevlânâ ile birlikte geçmiş. (30)

Celâlüddîn-i Kassâb: Lakabı "kassâb" olmakla birlikte at yetiştirip satmakla meşgul, Mevlânâ'nın eski ve muhlis dervîşlerinden latîfeci bir zâttır. Mevlânâ ile ilgili birkaç menkıbe nakletmiştir. (31-33)

Çoban Dellâk: Tâhirü'l-Mevlevî bu şahıs için sadece adının Çoban olduğu ve hamamda tellâklık ettiği bilgisini vermiş ve bir gün hoyrat bir şekilde Mevlânâ'nın başını tıraş ederken Mevlânâ'nın bu hoyratlığı zarîf bir şekilde iğnelediği menkıbeyi yazmıştır. (33)

Mevlânâ Efsahuddîn-i Muʿîd: Ulemâdan olup talebe müzâkereceliğinde bulunmuştur. Önceleri Mevlânâ'nın münkirlerinden iken gördüğü bir rüya üzerine Mevlânâ'nın huzuruna gelmiş ve dervîşi olmuştur. (33-34)

Ekmelüddîn-i Tabib: Mevlânâ zamânında Konya'nın en hâzık ve en meşhûr bir hekîmi iken gördüğü bir kerâmet üzerine Mevlânâ'ya intisâp etmiştir. (34-37)

Emîr Âlim Çelebî: Mevlânâ'nın üçüncü oğlu olup Selçuklu Devleti'nde emirlik derecesine çıkmış ve sultanın hazinedârı olmuştur. (37)

Emîr Alemüddîn-i Kayser: Selçuklu emirlerinden ve Mevlânâ'nın muhlis dervîşlerindedir. Vefâtından sonra Mevlânâ'nın mezarı üzerine kubbe yaptırarak oranın türbe hâline gelmesini sağlamıştır. (38-39)

Emîr Bedrüddîn-i Gevhertâş: Kale kumandanı olan bu şahıs, bir vakitler Sultân Alâüddîn'în lalalığında bulunmuş, daha sonra saray kahyalığına yükselmiş hayır sahibi bir zengindir. Mevlânâ'nın babası Bahâüddîn Veled'in bir vaazı esnasında ondan etkilenerek ona intisâp etmiştir. Bahâüddîn Veled'in isteği üzerine dervîşliğe kabul şükrânesi olarak Mevlânâ'nın ikâmet edip ders verdiği medreseyi yapmış ve ona vakıflar tahsis etmiştir. (39)

Emîr Bedrüddîn Yahyâ: Mevlânâ zamanında yaşamış bir dervîş ve şâirdir. Mevlânâ'nın ılıcadaki hastalara karşı şefkatli davranışları üzerine yazdığı bir beyit ve vefâtından sonra Emir Pervâne'nin evindeki bir semâ âyîninde Mevlânâ'dan bahsedilmesi üzerine elbisesini parçalayarak söylediği bir rubâî kaydedilmiştir. Tâhirü'l-Mevlevî bu bilgileri verdikten sonra o dönem başka şairler de olduğunu, fakat onlarla ilgili bilgi bulunmadığını, Bedrüddîn Yahyâ'nın da Mevlanâ sâyesinde unutulmaktan kurtulduğu için şükretmesi gerektiğini ifade etmiştir. (40-41)

Emîr Celâlüddîn Karatây: Sultân Rüknüddîn ve Sultân İzzüddîn'in vezirliğinde bulunmuş ve Konya'da medrese yaptırmış hayırsever bir zâttır. Mevlânâ'nın sevgisine mazhar olmuştur. Bir gün Mevlânâ o medresenin önünden geçerken durmuş, Karatây'ın "ashâbın huzuruna müştâkım" dediğini söyleyerek ihvânı toplayıp onun türbesine gitmişlerdir. Hâfızlar Kurân-ı Kerîm, ihvân da *Mesnevî* ve gazeliyyât okuduktan sonra dönmüşlerdir. (41-42)

Emîr Fahruddîn Alî: Sultan İzzüddîn'in veziri olup "Ebu'l-hayrât" ve "Sâhib Ata" diye şöhret bulmuştur. İzzüddîn tarafından kardeşi Rüknüddîn'e gönderilince alıkonarak Rüknüddîn'in de vezirliğine tayin edilmiş, Emir Pervâne tarafından azledilerek hapse atılmış, daha sonra fırsat bularak Abaka Han'a giderek vezirliğini geri almıştır. Vefâtından sonra Mevlânâ türbesine defnedilmiştir. (42-43)

Emîr Muhammed Sekûrcî: Keygatu Han'ın adamlarından olup Sultan Veled'e intisâp etmiş ve türbe civarında bir çeşme yaparak su getirmiştir. Kendisinin rivâyet ettiği gibi Sultan Veled'in şeyhliği esnâsında Moğolların Konya

muhasarasında Mevlânâ'nın gösterdiği kerâmet üzerine muhasara kalkmış, Keygatu ile birlikte Sultan Veled'e intisâp etmiştir. (43-44)

Emîr Mesʾûd Beg: Menteşe oğullarından olup hem kendisi hem oğlu Şücâʿüddîn Orhan Ârif Çelebi'nin dervîşlerindendir. (44)

Emîr Muʿînüddîn Süleymân Pervâne: Tâhirü'l-Mevlevî, Osmanlı'daki "nişancılık" gibi Selçuklularda da "pervânecilik" bulunduğu bilgisini verdikten sonra Emîr Muînüddîn'in önce pervâneci, daha sonra vezir ve nâibu's-saltana olduğunu yazmıştır. Sultan Rüknüddîn zamanında Sinop'u Trabzon imparatorluğundan alarak kendisine temlik ettirmiş ve oğlu Muhammed'i oraya nâib olarak göndermiştir. Uzun dönem yöneticilik yaptığı için Mevlânâ ile olduça irtibâtı olmuş ve onunla ilgili pek çok menkıbede zikredilmiştir. (44-62)

Emîr Necmüddîn-i Dizdâr: Gevâle kalesi muhafızı Ârif Çelebi'nin dervîşlerindendir. Şeyh Kerîmüddîn ile birlikte Ârif Çelebi ile ilgili bir menkıbede zikredilmiştir. (62-63)

Emîr Nûreddîn Veled-i Cîcâ: Emîr Pervâne'nin sâdık arkadaşlarından olup Kırşehir hâkimi ve Mevlânâ'nın muhlis mürîdlerindendi. Hacı Bektaş Velî ile olan hikâyesini anlatıp Mevlânâ'nın cevabını duyunca bir daha Hacı Bektaş'ın yanına gitmemiştir. (63-64)

Emîr Tâcüddîn Mu'tez el-Horâsânî: Sulçuklu emîrlerinden olup Mevlânâ'nın sevdiği hayır ve hasenât sahibi mürîdlerdendir. Anadolu'da medrese, tekke, hastahâne, dâru'l-gurebâ gibi pek çok eser yaptırmıştır. Defalarca mevlevî ihvânlarına para göndermiştir. (64-65)

Emîr Toman Beg: Gâzân Mahmûd Han'ın doğancıbaşı olup Konya sultânının emîr-zâdelerinden ve Mevlânâ hânedânının muhilerindendi. Irâk-ı Acem seyahati esnasında Ârif Çelebî ile Erzurum Ovası'nda karşılaşmış, hana götürmek üzere olduğu kuşla ilgili kerâmete şahit olmuştur. (66-68)

Evhadüddîn Çelebî: Samsunlu olup Ulu Ârif Çelebî'nin halîfelerindendir. Mevlânâ'nın daha önce Fahrüddîn-i Dîv-dest'e verdiği ferâceyi 660 altın karşılığında satın almıştır. (69)

Fâtıma Hâtûn: Salâhuddîn-i Zerkûb'un kızı, Sultan Veled'in hanımıdır. Bkz. **Kirâke**. (69)

Fahruddîn-i Âbgermî: Sultan Veled ve Arif Çelebi'nin muterizlerinden iken gördüğü bir rüya üzerine kardeşiyle birlikte Arif Çelebi'nin ziyaretine koşup tevbe etmiştir. (69)

Fahruddîn-i Dîvdest: Tâhirü'l-Mevlevî, bu şahsın edip, şâir ve şehzâde muallimi olduğunu söyledikten sonra neden "dîvdest" denildiğini bilemediğini, muhtemelen yazı vs. elişlerindeki mahâreti dolayısıyla bu ünvânı aldığını ifade etmiştir. *Hakâyık-ı Sülemî* adlı eseri Mevlânâ için istinsâh ederek ona takdîm etmiş, bunun üzerine Mevlânâ ona ferâcesini hediye etmiştir. Mevlânâ ile ilgili pek çok menkıbe rivâyet etmiştir. (70-74)

Fahruddîn Lâlâ: Ulu Ârif Çelebî'nin lalasıdır. (74)

Fahruddîn-i Sîvâsî: İhvânın ileri gelenlerinden olup Mevlânâ'nın mürîdi ve sır kâtibidir. Bir defa şiddetli bir sıtmaya yakalanmış, Mevlânâ onu iyileştirmiştir. Bir kaç menkıbede daha zikredilmiştir. (74-75)

Fahru'n-Nisâ: Konyâlı saliha bir kadındır. Mevlânâ'nın ziyaretine gider ve onun sohbet ve irşadından istifâde ederdi. Hacca gitmek arzusunda olduğunu bilen Mevlânâ'nın ona gösterdiği kerâmeti görünce Hicaz'a gitmekten vazgeçmiştir. (76)

Gumac Hâtûn: Selçuklu sultanlarından Rüknüddîn'in hanımı olup Mevlânâ'nın mürîdlerindendi. Mevlânâ'nın kendisini ve diğer kadınları yıkılan saray odasının altında kalmaktan kurtardığına dâir bir menkıbe nakletmiştir. (76)

Gürcî Hâtûn: Gürcistan kralının kızı olup I. Gıyâsuddîn'in hanımı ve II. Alâʾüddîn Keykubâd'ın vâlidesiydi. Mevlânâ'nın mürîdiydi, Konya'dan ayrılacağı vakit yanında götürmek maksadıyla Mevlânâ'nın resmini Aynüddevle'ye yaptırmak istemişti. (77)

Habîb Fakîh-i Akşehrî: Sultânu'l-Ulemâ Bahâüddîn Veled'in talebelerinden Akşehirli âlim ve fakîh bir zâttır. (77)

Hâce Mecdüddîn Atabeg: Emîr Pervâne'nin damadıdır. Mahmud Gazan Han'ın huzurunda Mevlânâ'ya dâir bilgi vermiştir. Tâhirü'l-Mevlevî aşağıdaki Mecdüddîn-i Merâğî ile aynı şahıs olup olmadığını bilmediği için iki ayrı başlık açmıştır. (78)

Hâce Mecdüddîn-i Merâğî: Merâgalı olup Mevlânâ'nın mükrim dervîşlerindendir. Evinde elbise, sarık, uzun konçlu mest ve pâbûc gibi şeyler bulundurur, Mevlânâ semâʿ esnâsında veya diğer zamanlarda mutriblere ve başka insanlara elbisesinden bir şey verince Hâce Mecdüddîn derhâl yenisini getirir ve giydirirdi. (78-81)

Hâce Kameruddîn Nâ'ib: Bu zat Akşehir hâkimi olup Ulu Ârif Çelebî'yi şehirden çıkarmak niyetindeyken niyetinin Çelebî tarafından keşf ve ihtâr edilmesi üzerine Çelebî'ye dervîş olmuştur. (81)

Hâce Şerefüddîn-i Semerkandî: Semerkandlı olan bu zât, Sultânu'l-ʿUlemâ'nın dervîşlerinden olup Mevlânâ'ya lâlâlık etmiştir. Mevlânâ'nın 9 yaşında iken girdiği mübâheselere dâir bir fıkra nakletmiştir. (81)

Hâcı Emîre: Konyâlı bir tâcir olup Hazret-i Mevlânâ'nın muhlis mürîdlerinden idi. Gittiği her yerde Mevlânâ'yı temessül etmiş bir şekilde gördüğünü nakletmiştir. (82)

Hamza-i Nâyî: Mevlânâ'nın çok sevdiği bu zât, gâyet iyi ney üflerdi ve Mevlevîler arasında "Kutb-ı Nâyî Hamza Dede" diye şöhret bulmuştu. Vefât edip techîz edildikten sonra Mevlânâ'nın odaya girip seslenmesi üzerine yerinden kalkarak ney üflemeye başlamış, Mevlânâ uzun müddet semâ' ettikten sonra çıkıp gidince tekrar irtihâl etmiştir. (82)

Hoşlikâ-yı Konevî: Tâhirü'l-Mevlevî'nin verdiği bilgiye göre Konyalı mübârek bir kadın olup Sultan Veled'in veya Ârif Çelebî'nin mürîdlerindendir. Tokat'ta ikamet ve oradaki halkı irşâd etmiştir. (82-83)

Hüsâmüddîn Begî: Amasya'nın eşrâfından bir kâtiptir. Ârif Çelebi'nin dervîşlerindendir. (83-84)

Hüsâmüddîn-i Debbâğ: Konya'nın tabakçı esnafından ve Mevlânâ'nın dervîşlerindendir. Çocukluğunda geçirdiği bir göz hastalığını Mevlânâ iyileştirmiştir. (85)

İbn Âyinedâr Hüsâmüddîn-i Sîvâsî: Aslen Sivaslı bir edip olup Amasyalı Şeyh Alâüddîn'in dervîşlerindendir. Mevlânâ ile birlikte bir menkıbede geçmektedir. (85-86)

İhtiyâruddîn-i Fakîh: Ulemâ ve fukahâdan olmakla beraber mürîdlerin önde gelenlerinden bir ârifti. Mevlânâ'nın son günlerine yakından şâhitlik etmiş, vefât ettikten sonra Mevlânâ'yı gasletmiştir. Vefât öncesi ve cenâze merâsimi ile ilgili pek çok menkıbe rivâyet etmiştir. (88-91)

İmâdüddîn Veled-i Kurdî: Tokat ulemasından olup Ulu Arif Çelebi'nin dervîşiydi. Bir gün Ârif Çelebi'nin kendisini nehre atması üzerine Hüsâmeddîn Beg ile birlikte nehre atlamıştır. (91)

İnanc Şücâʿüddîn Beg: Ladik/Denizli şehrinin hâkimi olup Ulu Ârif Çelebî'nin dervîşlerinden idi. Ulu Ârif Çelebi ile ilgili bir menkıbe rivâyet etmiştir. (91)

Kadı İzzüddîn-i Sîvâsî: Konya'daki sayılı âlimlerden olup önceleri Mevlânâ'nın münkirlerinden idi, daha sonra gördüğü kerâmetler üzerine muhlis bir mürîd olmuştur. (91-92)

Kadı Kürd-i Konevî: Konya eşrafındandır ve Selçuklu hükümdarlarının türbedarıdır. Gençliğinde İskenderiyye'ye yolculuk ederken gemileri bir girdâba girmiş, Mevlânâ'dan yardım isteyince hemen orada görünerek onları kurtarmıştır. (92-93)

Kadı Necmüddîn-i Taştî: Kadılık vazifesi icrâ etmiş, şehit olarak vefât etmiştir. Tâhirü'l-Mevlevî, nerede ve kimler tarafından şehit edildiğine dâir bilgi bulamadığını ifade etmiştir. (93)

Kadı Sirâcüddîn-i Urmevî: Konya kadılığında bulunan bu zât ileri gelen âlimlerden biri olduğu için ilminin verdiği gurur sebebiyle Mevlânâ'nın büyüklüğünü itiraf etmekten ve ona bağlanmaktan kaçınıyordu. Bir gün Mevlânâ ile yaptığı ilmî bir mübâheseden sonra onun muhibbi olmuştur. Hüsâmüddîn Çelebi'nin halifeliği esnasında vefât etmiştir. (94-95)

Kadı İmâdüddîn bin Sirâcüddîn: Konya kadısı Sirâcüddîn'in oğlu olup babası hakkındaki rüyâyı duyunca iki oğlu ile birlikte Hüsâmüddîn Çelebî'ye mürîd olmuştur. (95)

Kâlûyân: Rum milletinden ve Konya nakkâşlarındandır. Daha sonra diğer Rum nakkâş Aynüddevle gibi Müslümân ve Mevlânâ'ya mürîd olmuştur. (95)

Kutbuddîn-i Şîrâzî: Tâhirü'l-Mevlevî İslâm âleminin önde gelen âlimlerinden olan bu şahıs için "Meşhûr Şirâzlı allâmedir ki *Tuhfe-i Şâhî* ünvânlı bir

eser yazmış, *Külliyât-ı Kânûn* ile *Miftâhu'l-Ulûm*'u şerh ve izâh eylemiştir. Vefâtı hicrî 710'da ve Şirâzdadır" bilgisini vermekle yetinmiştir. Eserde geçtiği üzere gençliğinde on bir arkadaşıyla Konya'ya gelmiş, oranın ulemâ ve fuzelâsıyla görüşmüşler, bazı garip meseleler hazırayarak âciz bırakmak maksadıyla Mevlânâ'nın huzuruna gitmişler. Soru sormak isteyince levh-i hâfızasının tamamen silinmiş olduğunu ve Mevlânâ'nın hazırladıkları meseleleri izah etmeye başladığını görünce ihlaslı bir şekilde arkadaşlarıyla birlikte ona mürîd olmuşlar. Emîr Pervane'nin Kayseri'de yaptırdığı medreseye müderris tayin edilmiş, iclâs merâsiminde Sultan Veled de bulunmuştur. (96)

Kemâlüddîn-i Kâbî: Sivas'ta kadılık yapmış, sonradan Mevlânâ'ya intisâp ederek onun makbûl halîfelerinden biri olmuştur. Kadılık vazifesini icrâ ederken Mevlânâ'ya muhabbeti vardı. Bir devlet görevi için Konya'ya geldiğinde Mevlânâ ile görüştürülmüş ve o gün ona intisâp etmiştir. Mevlânâ ile ilgili menkıbeler rivâyet etmiştir. (96-98)

Kerîmüddîn-i Veled-i Begtimur: Eflâkî Dede'nin ârîf-i rabbânî ve ma'denü'n-nûr olarak tanımladığı bu zât, Mevlânâ'nın takdîr ettiği bir mürîdiydi. (99)

Kemâl-i Kavvâl: Mevlânâ zamanında yaşamış usta bir musikîşinâs ve bestekâr olup zâkirlik vazifesi icrâ etmiştir. Bir semâ' esnasında gerçekleşen bir menkıbede zikredilmiştir. (99)

Kemâl-i Muarrif: Büyük adamları tavsîf ile vazifeli bir teşrifâtçıydı. İlk başta biraz kibir taşıdığı için Mevlânâ tarafından tekdir edilerek terbiye edilmiş, daha sonra Mevlânâ'ya ihlasla bağlanmıştır. (100-101)

Kirâ-yı Büzürg: Mevlânâ'nın kayınvalidesi olan Semerkand'lı bir kadındır. Mevlânâ'nın eşi olan kızından fark edilmesi için Kirâ-yı Büzürg olarak anılmıştır. (101)

Kirâ Hâtûn: Mevlânâ'nın Konya'da aldığı ikinci eşidir. Mevlânâ'ya dâir pek çok menkıbe rivâyet etmiştir. (101-103)

Kirâke Hâtûn: Tâhirü'l-Mevlevî, Eflâkî Dede'nin bu kadının Ulu Ârif Çelebi'nin vâlidesi olduğunu ve Mevlânâ'nın ona "Fâtıma Hâtûn" dediğini ifade edip Ulu ʿÂrif Çelebî'nin vâlidesi, Sultân Veled'in eşi ve Şeyh Salâhuddîn-i Zerkûb'un kızı Fâtıma Hâtûn olduğu bilindiğine göre "Kirâke" onun Türkçe mahlası olacak kanâatine varmıştır. (103-104) Bkz. **Fâtıma Hâtûn.**

Kerîme Hâtûn binti Şeyh Muhammed Hâdim: Mevlânâ'nın hizmetini gören Şeyh Muhammed Hâdim'in kızıdır. Keşf ve kerâmet sahibi idi. (104-105)

Kîmyâ Hâtûn: Mevlânâ'nın dâiresinde yetişmiş ve onun tarafından Şems-i Tebrîzî'ye nikâh edilmiştir. İzin almadan diğer kadınlarla birlikte teferrüce gittiği için kocası hiddetlenmiş, dönüşte boynu tutularak üç gün sonra vefât etmiştir. (105)

Mahmûde Hâtûn: Mevlânâ'nın dervîşlerindendir. Evliliğiyle ilgili bir menkıbede zikredilmiştir. (105)

Mecdüddîn-i Cendî: Kendine güvenen ve ilmine mağrur olan biriydi. Mevlânâ'dan gördüğü bir kerâmet üzerine ondan özür dilemiş ve tövbe etmiştir. (105-106)

Melike Hâtûn: Mevlânâ'nın kızı ve Hâce Şihâbüddîn adlı birinin eşidir. Kocasının cimriliğinden şikâyet etmesi üzerine Mevlânâ'nın anlattığı bir fıkrayı nakletmiştir. (106)

Nâsıruddîn-i Kattânî: Konya'da pamukçuluk yapan bu zât, mürîdlerin kadimlerinden ve ileri gelenlerindendi. Türbede Şücâüddîn Hannâkî ile kavga ederken Tebriz'de bulunan Ârif Çelebi'nin sesini duymaları üzerine barıştıkları şeklinde bir menkıbede zikredilmiştir. (107)

Nâsıruddîn-i Vâʿiz: Ulu Ârif Çelebî'nin aleyhinde bulunduğu için Niksar'da vaaz ederken kürsüde hastalanmış, hasta olarak Tokat'a getirilmiştir. Orada tevbe etmiş, herkesi Ârif Çelebi'ye inandığını şâhit tuttuktan sonra vefât etmiştir. (107)

Nizâmüddîn-i Erzincânî: Aslen Erzincanlı olan bu zât Konya müderrislerinden ve Eflâkî Ahmed Dede'nin hocalarındandır. (107)

Nizâmuddîn-i Hattât: Konyâ hattâtlarından ve şehzâde muallimlerinden bir zâttır. Salâhuddîn-i Zerkûb'un dâmâdı, Hediyye Hâtûn binti Salâhuddîn'in eşi ve Sultân Veled'in bacanağıdır. Hüsâmüddîn Çelebi ve Sultan Veled'in arzusuyla Hediyye hatunla evlenmiş, gelinin çeyizi Mevlânâ'nın himmetiyle hazırlanmıştır. (107-108)

Nûruddîn-i Tîzpâzârî: Mevlânâ'nın eski ve has mürîdlerinden bir zattır. Mevlânâ'dan dervîşleri çalışmaya teşvik eden bir fıkra nakletmiştir. (108)

Şerefüddîn Osmân-ı Gûyende: Mevlânâ zamanında yaşamış mutrib heyetinden bir zattır. Mevlânâ'dan menkıbeler rivâyet etmiştir. (108-109)

Çelebî Polâd Beg: Kırşehir hâkimlerinden Emîr Nurüddîn Veled-i Cica'nın oğlu olup Gazan Han'ın mukarreblerindendir. Mevlânâ ile çocuklarına muhabbeti vardı. (110)

Sultân Rüknüddîn: Selçuklu sultanlarından Rüknüddîn Süleymân'dır. Tâhirü'l-Mevlevî Selçuklu tarihinden bir hülasa yaptığı kısımda, hakkında kardeşleri İzzüddîn Keykâvus ve Alâüddîn Keykubâd ile birlikte daha sonra da tek başına fakat Moğolların hâkimiyetine tâbi olarak hükümdarlık ettiği bilgisini vermiştir. Mevlânâ'yı şeyh ve baba kabul etmiş, daha sonra Baba Merendî adlı birini saraya çağırarak onu baba kabul etmiştir. Bu olaydan birkaç sonra Moğolları çıkarmak bahanesiyle Aksaray'a çağrılmış ve orada boğdurulmuştur. Vefâtı üzerine teşekkül eden bir menkıbede zikredilmiştir. (110-111)

Sâ'inüddîn-i Mukrî: Tâhirü'l-Mevlevî, Kurân'ın muhtelif makamlarda okunmasını bilenlere kendi zamanında "kurrâ hâfızı", Mevlânâ zamanında ise "mukrî" denildiğini ifade ettikten sonra bu zâtın Konyâ'dak kırâ'at üstâdlarından olduğunu söylemiştir. Kurân'ın ve Mevlânâ muhabbetinin bâtınına işlemesi ile ilgili Mevlânâ'nın tarizlerine maruz kalmıştır. (111-112)

Salâhuddîn-i Edîb: Ulu Ârif Çelebi'nin kâmil mürîdlerindendir. Ulu ârif Çelebi ile birlikte Menteşeoğullarından Emîr Mes'ûd Bey'e yaptıkları ziyaret ile ilgili bir menkıbe rivâyet etmiştir. (112-113)

Salâhuddîn-i Malatî: Konyalı dervîş bir âlimdi. Mevlânâ'nın mürîdi ve Sultan Veled'in arkadaşıydı. Daha sonra Ulu Arif Çelebi'ye ders okutmuştur. Mevlânâ ile ilgili pek çok menkıbe nakletmiştir. (113-115)

Sirâcüddîn-i Mesnevîhân: Mevlânâ'nın âlim ve kâmil mürîdlerinden olup *Mesnevî-i Şerîf*'i -Alâüddîn-i Amâsî ile birlikde- Hüsâmüddîn Çelebî'den okumuş, sonra da Eflâkî Dede'ye okutmuştur. Yerine Eflâkî Dede tayin edilinceye kadar bir müddet türbe-i şerîfede mesnevî tedrîs etmiştir. Mesnevî'nin yazılış hikayesini de nakletmiştir. (115-117)

Sirâcüddîn-i Tatarî: Konyâ'nın derin âlimlerinden ve Mevlânâ'nın ileri gelen mürîdlerindendir. (117-118)

Şemsüddîn-i ʿAttâr: Mevlânâ'nın mürîdlerindendir. Önceleri ara sıra içki içermiş. Bir gün sarhoş halde Mevlânâ'ya getirmişler, ayıldığında Mevlânâ'nın davranışlarını öğrenince sadece içkiyi değil gündüzleri yemek bile yemeyi terk etmiştir. Hz. Hızır'ın Mevlânâ'yı ziyaret ettiğine dâir bir menkıbe de nakletmiştir. (118-119)

Şemsüddîn-i Mârdînî: Gençliğinde Halep'te tahsil gören, daha sonra Konyâ'nın en fâzıl ve en muttakî âlimlerinden olan bu zât, önceleri velîlerin kerâmetlerini önemsemediği gibi hele semâ' etmeye de oldukça karşıydı. Bir gün

gördüğü bir rüya üzerine Mevlânâ'ya ihlasla mürîd olmuş ve ona hizmet etmiştir. Onunla ilgili şöyle bir rivâyet bulunmaktadır: "Bir gün Hazret-i Mevlânâ medresedeki ihvâna buyurdu ki: Şemsüddîn-i Mardînî bir velîdir ammâ kendini bilmiyor. Onu haberdâr etmeliyiz. Bazı velîler kendi velâyetini bilmez, bazısı kendini bilir, başkasını tanımaz. Bazıları da vardır ki hem kendilerini, hem başkalarını ayne'l-yakîn görürler ve hakka'l-yakîn tanırlar. Bu Şemsüddîn, bir gün ricāl-i ilâhiyyeden birinin hüsn-i nazarını kazandı ve o nazar-ı mübârekin feyziyle velāyete erişti." (119-122)

Şemsüddîn-i Malatî: Konya müderrislerinden ve Mevlânâ mürîdlerinden Malatyalı bir zattır. Önceleri diğer dervîş ve şeyhlere de rağbet gösterirken daha sonra sadece Mevlânâ'ya bağlanmış, onunla ilgili pek çok menkıbe anlatmıştır. (122-126)

Şemsüddîn-i Muʿallim: Mevlânâ'nın mürîdlerindendir. (126)

Şeref Hâtûn binti Sultân Veled: Sultan Veled'in Şeyh Salâhüddîn'ın kızı Fâtıma Hatun'dan olan ikinci kızıdır. Mevlânâ birincisine "Âbide" derken Şeref Hatun'a ise "Ârife" dermiş. Babası Sultan Veled'in kardeşi Ârif Çelebî'ye olan muhabbeti ile ilgili bir menkıbeyi nakletmiştir. (126-127)

Şerefüddîn-i Kayserî: Kâdî Sirâcüddîn'in talebelerinden ve Mevlânâ'nın mürîdlerinden fâzıl âlimdir. Emîr Tâcüddîn Muʿtez, Aksaray'da yaptırdığı bir medresenin müderrisliğine bu zâtı tayin ettirmek istemiştir. Mevlânâ'nın cenâze töreni ile ilgili bir menkıbe nakletmiştir. (127)

Şeyh Emîn Beg Âbgermî: Ilıcalı olan bu zâtı, Eflâkî Dede'nin "Melikü'l-Hulefâ" diye etmiştir. Tâhirü'l-Mevlevî, nakledilen fıkralardan yola çıkarak büyük bir ihtimalle Ârif Çelebi'nin halifesi olduğunu dile getirmiştir. (128)

Şeyh Bedrüddîn-i Neccâr: Dülgerlik yapan bu zâtı Eflâkî Dede, "seyyidü's-sülehâ, veliyy-i mestûr" diye tavsif etmiştir. Çocukluğunda Emîr

Tâcüddîn Mu'tez'in dervîşler için yaptırdığı odaların inşâsında çalışmış, bu esnada karşılaştıkları bir müşkülü Mevlânâ'nın çözdüğüne dâir bir menkıbe nakletmiştir. Tâhirü'l-Mevlevî, Mevlânâ zamanında çocuk olan bu zâtın Sultan Veled'in halifelerinden olabileceğini düşünmüştür. (129)

Şeyh Bahâüddîn-i Bahrî: Eflâkî Dede bu zât için "yâr-i büzürgvâr ve kâtib-i esrar" tabirlerini kullanmış ve onun maʿârif-i ledünnîyyede bir deniz olduğunu, Mevlânâ türbesinin imâmı bulunduğunu aktarmıştır. (130-132)

Şeyh Bedrüddîn-i Yavaş-ı Nakkâş: Eflâkî Dede'nin "yâr-ı rabbânî, sâhib-dil ve sâ'ib-nazar" diye tanımladığı bu zât, nakkâşlıkla iştigâl etmiştir. Mevlânâ ile ilgili iki menkıbe rivâyet etmiştir. (132)

Şeyh Cemâlüddîn-i Kamerî: Eflâkî Dede bu zâtı "hulâsatu'l-ashâb, mazhar-ı nûr-i ʿÖmerî, Şeyh Celâlüddîn-i Kamerî rahmetullahi ʿaleyh" diye tavsif etmiştir. Bu ibareden soyunun Hz. Ömer'e dayandığı ve *Menâkıbu'l-Ârifîn*'in telifinden önce (1353'ten önce) öldüğü anlaşılmaktadır. (133-134)

Şeyh Gehvâreger: Mevlânâ'nın babası Bahâüddîn Veled'in mürîdlerinden olup onunla birlikte Rûm'a gelenlerdendir. Konya'da beşikçilik yapmıştır. (135)

Şeyh Haccâc-ı Nessâc: Mevlânâ'nın babası ile birlikte gelmiş ve Konya'da dokumacılık yapmıştır. Kendisi ekmeği suya batırıp onunla yetinirken kazandığı paraları ihvân masrafı olsun diye medreseye getirip Mevlânâ'nın pâbûclarına dökerdi. (135)

Şeyh-i Hâcegî: Mevlânâ'nın babası Bahâüddîn Veled'in mürîdlerindendir. (135)

Şeyh ʿİzzüddîn Köse: Mevlânâ'nın mürîdlerindendir. Mevlânâ'dan dervîşiliğin önemine dâir bir nükteyi rivâyet etmiştir. (135-136)

Şeyh Kemâlüddîn Tebrîzî el-Hâdim: Eflâkî Dede bunun "server-i hüddâm-ı türbe-i mukaddese" yani Mevlânâ türbesinin baş türbedârı olduğunu nakletmiştir. Mevlânâ ile Haleb'e doğru yaptıkları bir seyahatle ilgili bir menkıbe anlatmıştır. (136)

Şeyh Mecdüddîn Veled-i Çaga: Eflakî Dede bu zâtı "imâm-ı rabbânî ve seyyidü'l-müzekkirîn" diye tavsif etmiştir. Oldukça muttakî, her ilimden nasibi olan, özellikle tasavvufa vâkıf bir zâttı. Mevlânâ'nın halîfelerindendi, hilâfet-nâmesini Mevlânâ kendi eliyle yazmıştır. (137)

Şeyh Mecdüddîn-i Aksarâyî: Mısır'da şeyhu'ş-şuyûh olmuş bir zattır. Ulu Ârif Çelebi hakkında bir menkıbe rivâyet etmiştir. (138)

Şeyh Mahmûd-i Sâhib-kırân, Şeyh Mahmûd-i Veled-i Neccâr: Tâhirü'l-Mevlevî bu şahıs veya şahıslar hakkında kuşkuda kalmış, iki ayrı kişi olabilecekleri konusunda açık kapı bırakmıştır. Bu husûstaki görüşlerini aynen aktarıyoruz: "Eflâkî Dede bu Şeyh Mahmûd'u bir yerde "sâhib-kırân", bir yerde "neccâr", bir yerde de "veled-i neccâr" diye zikr ediyor. Ben bu muhtelif kayıdlardan "Neccârzâde Şeyh Mahmûd" maʿnâsını anladığım için üç ʿunvânı birleşdirdim. Maʿâ-mâ-fîh ayrı ayrı zâtlar olması ihtimâlini de nazar-ı dikkate aldım, nakl etdikleri menkıbelerde Eflâkî Dede'nin kullandığı taʿbîrleri muhâfaza eyledim. "Sâhib-kırân" terkîbinin "sâhib-i Kurʾân" yaʿni hâfız maʿnâsına gelmek ihtimâli de vardır." (138)

Şeyh Nâsıhuddîn-i Sabbâğ: Sultân Veled'in halîfelerinden ümmî fakat ârif bir zâttır. Niğde'de mevlevî şeyhliği yapmış, ümmîliğiyle beraber irfânı dolayısıyla Niğdelilerden çoğunu kendisine bağlamıştır. Önceleri boyacılık etmiş olduğu için "sabbâğ" diye anılmıştır. (140-141)

Şücâʿuddîn-i Hannâkî: Eski mevlevîlerden olup bir gün türbe-i şerîfe içinde Nâsıruddîn Kattânî ile kavga ederken Ulu ʿÂrif Çelebî'nin sesini işitmelerine dâir bir menkıbede geçmektedir. (142)

Şeyh Saʿduddîn-i Mesnevîhân: Sultan Veled'in mürîdlerindendir. Sultan Veled'în Moġol emîrlerinden Aydıncık Noyan'ı Müslüman ettiği bir menkıbeyi nakletmiştir. (141-142)

Şihâbuddîn-i Gûyende: Mevlânâ'nın mutriblerinden bir zattır. Mevlânâ'nın bir gün onlara karşı çok eğildiğini, daha sonra Hakim Senâyî'nin ruhu temessül etmişti, ona hürmet ettim dediğini nakletmiştir. (142)

Tâcüddîn-i Mutasaddır: Konya ulemâsından olan bu zâta, her yerde baş sedire geçip oturmak meraklısı olduğu için "mutasaddır" lakabı verilmiştir. Önceleri evliyâ zümresine özellikle de Mevlânâ'ya münkir ve muârız idi. Daha sonra gördüğü kerâmet üzerine tevbe edip aile fertleriyle birlikte Mevlânâ'ya intisâp etmiştir. (142-143)

Zekeriyyâ Tokâdî: Mevlânâ'nın babası Bahâüddîn Veled'in talebelerinden ve mürîdlerindendir. (143)

Zeynüddîn Abdulmüʾmin-i Tokâdî: Tokat'ta yetişmiş bir Türk âlimi olup sadece Tokat'ta değil, bütün Anadolu'da ilminin derinliği ve takvâsının yüksekliği ile tanınmış bir zâttır. Kendisine "Nuʿmân-i sânî" ve "ʿummân-i meʿânî" gibi lakaplar verilmiştir. Eflâkî Dede'nin de hocalarından birisidir. (143-144)

Eflâkî Ârifî Ahmed Dede: Tâhirü'l-Mevlevî *Menâkıbu'l-Ârifîn*'de geçen isimler hakkında ayrı başlıklarda bilgi verdikten sonra ve ferâğ kaydından sonra Eflâki Ahmed Dede'yi de anlatmıştır. Eflâkî Dede hakkında yazdığı bilgilerin bir kısmı şu şekildedir: "Konyâlı ve "Ahî Nâtûr" isminde birisinin oğludur. Hicretin yedinci ʿasrı sonlarında yâhûd sekizinci ʿasrı ibtidâlarında doğduğu tahmîn edilebilir. Asıl adı "Ahmed" olup "Eflâkî" mahlası, heyʾet ʿilmi ile meşgûl olmasından "ʿÂrifî"liği ise Hazret-i Sultân Veled'in büyük oğlu Ulu ʿÂrif Çelebî'nin mürîdi ve halîfesi olmasındandır. Eflâkî, zamânı ʿilmlerinin -nücûm, sîmyâ ve sihre varıncaya kadar- hepsini elde etmişdi. Bedrüddîn-i Tebrîzî, Müʾeyyedüddîn-i Cendî gibi mütefennin ʿâlimlerden ders okumuş, seyâhate çıkıp bir çok fuzalâ ile görüşmüş ve sohbetlerinden istifâde ederek memleketine dönmüştü.

Doktor Ferîdûn Nâfiz Çelebî'nin rivâyetine göre "Konyâ'nın ʿAlâüddîn Tepesi'nde Eflâtûn'a nisbet edilen Bîzântînlerden kalma bir kullede rasadla iştigâl etdigi mervîdir.

Sâkıb Dede'nin *Sefîne-i Mevleviyye'*deki ifâdesine nazaran Ahmed Eflâkî, maʿlûmâtına mağrûr olduğu hâlde Sultân Veled'in meclisinde bulundukca müşârun ileyhten kendisinin bilmediği pek çoḳ şeyi işitdiği cihetle "talebe-i ʿulûm-i ledünniyye zümresine iltihâk" eylemiş, yaʿnî Sultan Veled Hazretleri'ne dervîş olmuş, Şeyhinin hicrî 712'de [m. 1312] irtihâliyle büyük oğlu Ulu Ârif Çelebî'niň makâm-ı Mevlânâ'ya geçmesi üzerine ona da beyʿat etmiştir" ... (145-146)

İKİNCİ BÖLÜM

KUDEMÂ-YI MEVLEVİYYE'NİN TENKİTLİ METNİ

I. TENKİTLİ METİNDE TAKİP EDİLEN ESASLAR

1. Süleymaniye Kütüphanesi, Fethi Sezai Türkmen koleksiyonu nr. 161'de kayıtlı nüsha müellif nüshası olduğundan AŞ 70. sayfadan (TM 80) sonraki ikinci kısımda metne esas teşkil etmiş, müellif nüshasının olmadığı kısımlarda ise (başlangıçtan Fahruddîn-i Dîv-dest maddesine kadar) AŞ nüshası esas alınmıştır.

2. Tenkitli metinde tüm kelimeler transkripsiyon sistemiyle aktarılmıştır. Eserin yazıldığı dönemdeki imla özelliklerini yansıtmasından dolayı Türkçe kelimelerde de transkripsiyon sistemi kullanılmıştır.

3. Eserde geçen âyet ve hadîslerin tahrîci yapılmış, tercümeleri Tâhirü'l-Mevlevî tarafından verildiği için çağdaş kaynaklardan yeni tercümeleri verilmemiştir. Âyet ve hadîsler metin içinde latinize edilmiş, dipnotlarda ise Arap harfleriyle dizilmiştir.

4. İkisi Arapça gerisi Farsça olmak üzere eserde geçen manzûmelerin kaynağı modern neşirlerden tespit edilmeye çalışılmış, tercümeleri ise Tâhirü'l-Mevlevî tarafından yapıldığı için tekrar verilmemiştir.

5. Arapça ve Farsça tüm alıntılar transkribe edilerek verilmiş, âyet ve hadîsler ayrıca Arap harfli ibare ile de gösterilmiştir.

6. Vāv-ı maʿdūleler, (ᵛ) işareti ile gösterilmiştir.

7. Atıf vavları, kendilerinden önce gelen kelimelerin son hecelerinin ince ya da kalın sesli olmasına göre, "u" ya da "ü" şeklinde okunmuştur

8. Metinde anlam düşüklüğü olan kısımlar dipnotla gösterilmiştir.

9. "Dîn" ile biten isimler Arapça kurala göre okunmuştur. Eserdeki isimlerin yazımında Tahsin Yazıcı'nın çevirdiği *Menâkıbu'l-Ârifîn* dizininden istifade edilmiştir.

10. Çeviriyazı için aşağıdaki transkripsiyon sistemi esas alınmıştır.

II. TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

ا	a, ā	ص	ṣ
ب	b, p	ض	ḍ, ż
پ	p	ط	ṭ
ت	t	ظ	ẓ
ث	s̱	ع	ʿ
ج	c	غ	ġ
چ	ç	ف	f
ح	ḥ	ق	ḳ
خ	ḫ	ك	k, ň, g, ğ, y
د	d	ل	l
ذ	ẕ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ü, o, ō ö, ū
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	ى	y, i , ı, ī
ش	ş	ء	ʾ

III. TENKİTLİ METİN

[Feʿilâtün Feʿilâtün Feʿilün]

[AŞ 1] Bism-i Raḥmānu Raḥīmu'l-Mevlā

Rabbenā Ḫāliḳunā mevlānā

Ḥamd o Allāh'a ki maḥmūd-i ezel

Tā ebed o, yine meşkūr-i ecell

Ṣalavāt ile selām-ı Ḫālıḳ

Ola maʿrūż-ı nebiyy-i ṣādıḳ

Āl u evlādına peygāmberiniň

Rūḥ-ı ṣāfına vāriṣleriniň

Raḥmet u tarḍiyye-i Rabb-i Bedīʿ

Hepsi olsun bize ʿuḳbāda şefīʿ

Siyyemā ẕāt-ı şerīf-i Mollā

ʿĀrif-i ekber-i Ḥaḳ Mevlānā

Çāre-baḫşā-yı dil-i mecrūḥum

İki ʿālemde penāh-ı rūḥum

Destgīrim, şeh-i vālā-şānım

Ebedī Pīr-i bülend-ʿünvānım

Ḫāk-i rāhı ser-i bī-çāreme tāc

İzi çeşmimde delīl-i minhāc

Feyżine munṭażırım dünyāda

Lüṭfuna müfteḳirim ʿuḳbāda

O Ḫudāvend-i ilāhī-māye

Ola mirʾāt-ı ebed Mevlā'ye

Ḳalemim çünki bu baḥşi dürdü

Gelelim maḳṣada emmā baʿdu:

Eflākī Aḥmed Dede'niň *Menâḳıbu'l-ʿĀrifīn* ʿunvānlı eserini istinsāḫ etmiş, 2 Ramażān 1363 ve 21 Ağustos 1944 tārīḫinde bitirmişdim. İstinsāḫ eṣnāsında ḫāṭırıma bir şey geldi. Eflākī Dede yazdığı menḳıbelerden çoğunu kimlerden naḳl etmişse rāvīleriniň adını da yazmıştır. Bināʾen ʿaleyh o rāvīleriň adları bile toplanmış olsa hicrī 7 ve 8. ʿaṣırlarda yaşamış, Ḥażret-i Mevlānā ile Sulṭān Veled'iň ve oğlu Ulu ʿĀrif Çelebī'niň mürīdi olmuş ẕevatıň epeycesi tanınmış olacaḳdı. Onuň için kitābda adı geçen ruvātıň esāmīsini hecā ḥarfleri sırasına göre bir deftere geçirdim. Yüz elli ḳadar isim toplandı. Bunlarıň müsemmāları ḥaḳḳında bulabildiğim maʿlūmātı toplamaḳla bir "Ḳudemā-yı Mevleviyye Tārīḫçesi" vücūda getirmek istedim. 15 Ramażān 1363 ve 3 Eylül 1944'ten iʿtibāren **[AŞ 2]** mütevekkilen ʿalellāh yazmaya başladım. Hemān bir ay içinde yaʿnī 11 Şevvāl 1363 ve 29 Eylül 1944 tārīḫinde tesvīdini bitirdim.

Aṣıl meʾḫazım, Eflākī Dede'niň *Menâḳıb*'ıdır. Mürācaʿatta bulunduġum bir iki eṣeri de işāret etdim. Yazdıḳlarımı *Menâḳıb*'ıň neresinden aldığımı göstermek için bendeki nüsḫanıň ṣayfa numaralarını fıḳralarıň altına yazdım. Şu muḫtaṣar kitāb ile hicretiň 7 ve 8. ʿaṣırlarında Mevlevīlikle ve Mevlevīliğe müntesib ẕevātıň baʿżıları olsun unutulmaḳdan ḳurtuldu. Dolayısıyla Ḥażret-i Mevlānā'nıň bir sürü menâḳıb ve ḫavārıḳı da meydāna ḳonuldu.

Semāvī dīnleriň hepsinde yaʿnī Yahūdīlikde, Ḫıristiyanlıḳda ve Müslümānlıḳda enbiyādan muʿcize, evliyādan kerāmet ẓuhūr etmesi ḥaḳdır ve dīnī iʿtiḳādlar cümlesindendir. Cenāb-ı Mevlānā, Müslümān velīleriniň eň büyüklerinden bulunduğu için ondan bir ṭaḳım ḫāriḳu'l-ʿāde ḥālleriň ẓāhir olması istibʿād edilemez.

Ammā inanmayacaḳlar bulunurmuş, o īmānsızlıḳ benim umūrumda değil. Ḳureyş müşrikleri de Peyġamber ʿaleyhi's-selāmıň muʿcizātına inanmamışlar, lākin Ḳur'ān-ı Kerīm'iň iʿcāzı ḳarşısında şaşırıp ḳalmışlardı. Mevlānā'nıň kerāmāt-ı kevniyyesini ḳabūl etmeyecekler de onuň kerāmet-i ʿirfānī muvācehesinde ḫuṣūṣıyla *Dīvān-ı Kebīr*'iň ve *Meṣnevī-i Şerīf*'iň ʿacz-āver şaʿşaʿası öňünde sersemleşirler, o noḳṭa-i naẓardan olsun, o veliyy-i ekmeliň fevḳaʿl-ʿāde büyüklüğünü taṣdīḳ ederler sanırım. Ẕāten maḳṣad Menâkıb-ı Mevlānā'yı aňlatmaḳ değil, oňa ve oğluyla

ṭorununa dervīş olmuş ḳudemā-yı Mevleviyyeyi ṭanıtmaḳ idi. Kitābımı okuyacaḳ olanlar Menâkıb ḳısmından ẕevḳ almasalar bile 6, 7 ʿaṣır evvel Anadolu'da yaşamış ve zamānlarında olduḳça ṭanınmış baʿżı Türkleriñ -velev gāyet muḫtaṣar olsun- adlarını ve tārīḫçelerini öğreneceklerdir.

Ṭāhir (el-Mevlevī) Olgun

[AŞ 3] Āteş-bāz-ı Velī - Şeyḫ Muḥammed Ḫādim

Ḥażret-i Mevlānā'nıñ peder-i mükerremi sulṭānu'l-ʿulemā ile birlikde Belḫ'den hicret eden muḫliṣ mürīdlerdendir. Şeyḫiniñ irtiḥālinden sonra Cenāb-ı Pīr'e dervīş olmuş, Ḥażret-i Pīr'iñ intiḳāline ḳadar ḫidmetinden feyż almışdır. Sulṭān Veled'iñ meşīḫati eṣnāsında türbe civārına tekye ve maṭbaḫ yapılınca Şeyḫ Muḥammed Ḫādim, oraya "ḳazancı dede" yaʿnī maṭbaḫ-nişīn çille-keş cānlarıñ żābıṭı taʿyīn edilmiştir. Dervīşlere yemek pişirdiği ve āteş ḳarşısında bulunduğu için kendisine āteşle oynayan demek olmaḳ üzere āteş-bāzī denilmişdir. ʿAvām arasında söylenilen şu fıḳranıñ aṣlı yoḳdur. Gūyā Ḥażret-i Mevlānā zamānında Şeyḫ Muḥammed Ḫādim yemek pişirirken āteşiñ geçmek üzere bulunduğunu gördüğü için ayaḳlarını ocağıñ içine ve kazanıñ altına sürmekle ālevlendirmiş ve yemeği pişirmiş. Pişirdiğini Cenāb-ı Pīr'e götürdüğü ṣırada saġ ayaġınıñ baş parmaġını sol ayaġınıñ baş parmaġı üstüne başmış. Buña sebeb de ayaḳlarını ocağa soktuğu vaḳit sol ayaġınıñ baş parmaġı yanmış da onu Ḥażret-i Mevlānā'ya göstermek istememiş imiş. Sol eli göğsüñ saġ ṭarafına saġ eli yine göğsüñ sol ṭarafına koymak ve saġ baş parmaġını sol ayaġıñ baş parmağı üstüne başmak ve bu vażʿiyetde eğilmek Türkistānca taʿẓīm ṭavrıdır ki o ṭaraf ahālīsince bu ṭarz ḥarekete hālā tevāżuʿ denilmektedir.[147]

[147] Tâhirü'l-Mevlevî'nin çok bilinen ve sıkça tekrarlanan bu rivâyeti önemsiz bulması ve daha önce bilinmeyen bir rivâyeti tercih etmesi ilginç bir durum arz etmektedir. Mevlevîlik üzerinde yoğunlaşan araştırmaları ile de bildiğimiz Abdulbaki Gölpınarlı da çeşitli rivâyetleri sıralayıp aralarında bir tercihte bulunmamaktadır ve bu tarz davranışın Mevlevîler'e de Kalenderîler'den geçtiğini söylemektedir. Gölpınarlı'ya göre bu tarz hareketin sebepleri şunlar olabilir:

Şeyḫ Muḥammed Ḫādim'iň ḥuẕūr-ı Mevlānā'ya tepsi götürürken ayaḳlarını mühürlemesi yaʿnī saġ ayaġınıň baş parmaġıyla sol ayaġının baş parmaġı üstüne başması, Cenāb-ı Pīr'e ḳarşı memleketinde ʿādeti vechile vaẕʿ-ı taʿẓīm almasıdır. Mevlevī maṭbaḫlarındaki ocaġıň kemeri üstüne "Yā Ḥażret-i Āteş-bāz-ı Velī" levḥası asıldığı gibi çerāġ uyandırıldığı ve naġmeden sonra çekilen gülbānkdaki "dem-i Ḥażret-i Mevlānā hū diyelim hū" cümlesine "sırr-ı Āteş-bāz-ı Velī" ḳaydı da ʿilāve olunur ve Şeyḫ Muḥammed Ḫādim'iň adı ḥürmetle yād edilirdi.

Keẕā Mevlevī maṭbaḫlarındaki meydānlarda Sulṭān Veled nāmına olduġu gibi Āteş-bāz-ı Velī nāmına da bir pōst bulunur, birincisinde üstüne -meydāna gelince- şeyḫ yāḫud aşçı dede, ikincisine de ḳazancı dede otururdu.

[AŞ 4] Yeñiḳapı Mevlevīḫānesi'niň meydān-ı şerīfinde şöyle bir levḥa asılı idi ki ṭarafımdan tanẓīm edilmiş ve dergāhıň yanmasına ḳadar orada durmuşdu.

[Fâʿilâtün Fâʿilâtün Fâʿilâtün Fâʿilün]

ʿĀlem-i bālā-yı ʿaşḳa per-küşā olmaḳ için
Dāḫil-i meydān olup tennūre aç pervāze gel

Hestī-i mevhūmuňu yakmak dilerseň ʿaşḳ ile
Maṭbaḫ-ı Mollā'ya gir, kānūn-i Āteş-bāze gel[148]

Āteş-bāz-ı Velī'niň "Kerīme Ḫātūn" nāmında bir kızı bulunduġunu Eflākī Dede yazıyor ve onu "veliyyetullāhi fi'l-arżi Kerīme Ḫātūn binti Şeyḫ Muḥammed Ḫādim raḥimehumāllāh" diye ẕikr ediyor. Her ikisine birden raḥmet okumasından da

1- Hz. Ali, çocukları Hasan ve Hüseyin'e vefat ettikten sonra cenezesini almak için yüzü kapalı atlı bir kişinin geleceğini söyler. O kişi cenazeyi isteyecek ve devesine bağlayıp götürecektir. Bunun kim olduğunu merak eden Hasan ve Hüseyin Efendilerimiz gidip o atlı kişiyi bulurlar ve yüzünü açtıklarında o kişinin de Hz. Ali olduğunu görürler. O kişiyi yakalamak için koşarken Hz. Hasan'ın ayağı taşa çarpıp kanamıştır. Hz. Ali'nin görmemesi için sağ ayak başparmağını sol ayak başparmağı üzerinde kapatmış.

2- Selmân-ı Fârisî'nin sol ayak başparmağı yok imiş. Bu sebepten hizmet ederken sağ ayak başparmağını sol ayak başparmağı üzerine koyarak bunu gizlermiş.

3- Üçüncüsü ise yukarıda da nakledilen Âteş-bâz rivâyeti. (Abdulbaki Gölpınarlı, *Mevlevî Âdâb ve Erkanı,* İstanbul: 1963, s. 8, 9.

[148] Tâhirü'l-Mevlevî *Dîvân*'ında tespit edilemedi.

Kerîme Ḫātūn'uň -*Menâkıbu'l-ʿĀrifîn*'in ḫitām bulduġu- hicrī 854 [m. 1450] tārīḫinden evvel vefāt etmiş olduġu aňlaşılıyor. Āteş-bāz-ı Velī'niň Sulṭān Veled devrinde ve taḫmīnen hicrī 808 [m. 1281] tārīḫlerinde vefāt etmiş bulunduġu Emrullāh Efendi merḥūmuň bir cildini neşr etmiş olduġu *Muḥīṭu'l-Maʿārif*'in 492 ve 493. ṣayfalarında yazılıdır. Orada deniliyor ki:

Ḳabri (Āteş-bāz'ıň) öteden beri Ḳonya'nın Merām bāġına giden ʿĀşıḳān Yolu üzerinde bir künbed olmaḳ üzere gösterilir…[149] ʿAbdulvāḥid Çelebī Efendi ḥażretleri ṭarafından taʿmīr olunup türbe-dār iḳāme edilmişdi. Ancaḳ türbeniň ṭarz-ı inşāsı, metāneti, mezār taşında oḳunmayacaḳ bir ḥālde olan baʿżı elḳāb ve tārīḫden istişmām olunduġuna göre o civārda pek çok olan umerā-i Selçūḳiyye'den biriniň ḳabrine beňzer. Çünkü ḫādimīn-i Mevlānā, o zamān yā derūn-ı türbeye (Mevlānā'nıň) yāḫūd civārına defn olunurdu. Faḳaṭ bütün Ḳonyalılar o türbeye Āteş-bāz-ı Velī türbesi derler.[150]

Emrullāh Efendi'niň bu müṭālaʿası maʿḳūldur. Belki esāsen Selçūḳī umerāsından biriniň türbesi idi de soňra Āteş-bāz-ı Velī de oraya defn olunmuşdu. Her ḥālde türbe dāḫilinde ḥissedilir derecede maʿnevī bir mehābet vardır.

Muḥīṭu'l-Maʿārif'de yazıldıġı üzere orası metrūk ve ḫarāb bir ḥāldeyken merḥūm ʿAbdulvāḥid Çelebī'niň himmetiyle taʿmīr edilmiş ve bir zāviye ḥāline getirilmiş, zāviye-dārlıġına Yeňiḳapı Mevlevīḫānesi çille-keşlerinden İstanbullu Yaʿḳūb Dede taʿyīn olunmuşdu.[151] ʿAbd-i ʿāciz hicrī 1316 [m. 1898] tārīḫinde ḥuẓūr-i Pīr ziyāretiyle teşerrüf ettiğim eṣnāda bir gece Āteş-bāz zāviyesinde kalmış ve Yaʿḳūb Dede'ye mihmān olmuşdum.

[AŞ 5] Eflākī Dede Şeyḫ Maḥmūd-i Neccār'dan rivāyet ṭarīḳiyle diyor ki:

Cenāb-ı Pīr Şeyḫ Muḥammed Ḫādim'den, bugün evde bir şey var mı? diye ṣorar. Hīç bir şey yoḳ cevābını alırsa ḫoşlanır, şükr eder ve elḥamdulillāh bugün

[149] Üç nokta müellif tarafından konulmuştur.

[150] Emrullah Efendi, *Muhîtu'l-Maârif*, İstanbul; İkdam Matbaası, 1318. Bu kısımlar aynen eserden alınmıştır. (haz. notu)

[151] *Defter-i Dervîşan*'da ismine tesadüf edemedim.

evimiz Peyġamber evine beňziyor buyururdu. Eğer Şeyḫ Muḥammed Ḫādim, maṭbaḫ levāzımı tamāmdır ḫaberini verecek olursa cānı sıḳılır ve bu evden firʿavunluḳ ḳoḳusu geliyor derdi.

Yine Şeyḫ Muḥammed Ḫādim'den rivāyet ediliyor ki:

Ḳonya'nıň şiddetli ḳış mevsiminde ḫalḳ kürklere büründüğü, tandır ve ocaḳ başında vaḳit geçirdiği gecelerde Cenāb-ı Pīr medreseniň damına çıḳar, orada ṣabāḥlara ḳadar teheccüd ḳılar ve ṣabāḥ namāzını edā etdikten ṣoňra aşağıya inerdi. O vaḳit ayaḳlarındaki mūzeleri[152] çekerdim. Topuḳlarınıň yarıḳlarından ḳanlar damlardı. Şu ḥāli görenler müteʾeṩir olur ve ağlaşırlardı. Ḥażret-i Ḫudāvendigār ise, Sulṭānımızıň yaʿni Peyġamber ʿaleyhi'ṣ-ṣalātu ve's-selām efendimiziň ḥāli de böyle değil mi idi? buyurup ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellemiň geceleri uzun uzadıya namāza ḳıyāmından mübārek ayaḳlarınıň şiştiğine ve bu münāsebetle "**Ṭāhā mā enzelnā ʿaleyke'l-Kurʾāne li-teşḳā**"[153] yaʿni "Ḥabībim! Biz saňa Ḳur'ān'ı meşaḳḳat çekesiň diye indirmedik" āyetine işāret ederdi.

Yine Eflākī Dede yazıyor ki: Meşhūr Emīr Muʿīnuddīn Pervāne bir cemʿiyyet tertīb ve bütün Ḳonya ekābirini daʿvet eylemişdi. Semāʿ meclisi ḫitām bulduḳdan soňra herkes yemeğe geçdiği sırada Ḥażret-i Mevlānā Şeyḫ Muḥammed Ḫādim'e ibrīḳ getirmesini emrederek ābdestḫāneye doġru yürüdü. Pervāne ḳoşdu, Şeyḫ Muḥammed Ḫādim'iň elinden ibrīḳi aldı ve ābdestḫāne ḳapısında Cenāb-ı Pīr'e vardı. Mevlānā Pervāne'ye teşekkür ve duʿā ederek ibrīḳi aldı ve içeriye girdi. Pervāne ḳapıda durdu. Maḳṣadı ʿavdetde ibrīḳi taşımaḳdı. Epeyce bir müddet bekledi. O eṩnāda Pervāne'niň adamlarından birḳaçı oraya geldiler ve Emīr'iň ne beklediğini sordular. Ḥażret-i Mevlānā'nıň çıḳmasına muntaẓır olduġunu öğrenince, biz Meram **[AŞ 6]** Mescidi öňünde Mevlanā'ya rāst geldik. ʿAcele ʿacele gidiyordu dediler. Pervāne, bu ḥāle ḥayretde ḳaldı. Şeyḫ Muḥammed Ḫādim'i çaġırtıp içeriye baḳmasını söyledi. Şeyḫ Muḥammed Ḫādim ḳapıyı açınca dolu bir ibrīḳden başḳa bir şey olmadıġını gördü ve Pervāne'ye gösterdi.

---

[152] Müze: çizme demekdir [müellifin notu]

[153] طٰهٰ مَا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى Tâhâ, 20/1-2.

Yine Eflākī Dede diyor ki: Bir gün Muʿīnuddīn Pervāne Ḥażret-i Mevlānā için bir semāʿ cemʿiyyeti tertīb etmiş ve şehriň ileri gelenlerini çaġırmışdı. Semāʿ gece yarısına ḳadar sürdü, ḥāżırlanmış olan yemekler soğudu. Pervāne Şeyḫ Muḥammed Ḫādim'i çaġırtdı. Keyfiyyeti Cenāb-ı Pīr'e ʿarż etmesi ricāsında bulundu. Şeyḫ Muḥammed bunu naṣıl söyleyeyim diye düşünürken Ḥażret-i Ḫudāvendigār, değirmenci suyu kesmeyince değirmen naṣıl durur? buyurdu.

Bu söz üzerine Pervāne aġladı, yemekleri fuḳārāya dağıtdırıp yeňiden yemek ḥāżırlatdı. Ṣ[ayfa] 62, 102, 224, 378.

ʿAlāʾüddīn-i Amasyevī Veled-i Bayram

Bu ẕātıň Ḥüsāmüddīn Çelebī ḫalīfelerinden bir ẕāt olup memleketinde irşād ile meşġūl olduġu, ġāyet muttāḳī ve Ulu ʿĀrif Çelebī'niň melāmet-kārāne ḥareketlerine muʿteriż bulunduġu aňlaşılıyor. Ḥüsāmeddīn Begi ve Sirācuddīn-i Meṣnevīḫān baḥiṣlerine de baḳ. Ṣ[ayfa] 477.

ʿAlāʾüddīn-i Erzincānī

Erzincānlı bir hekīm olduġu Eflākī Dede'niň "īn ḥikāyet-rā hem ṭabīb ʿAlāʾüddīn-i Erzincānī naḳl kerde-est" demesinden aňlaşılıyor. Ḥaḳḳında başḳa maʿlūmāta tesādüf edemedim. Dede'niň "īn ḥikāyet-rā" **[AŞ 7]** dediği de meşhūr ṭabīb Ekmelüddīn'den rivāyet olunan tiryāḳ iʿmāli ve o eṣnāda Ḥażret-i Mevlānā'nın ʿāmeliyātḫāňede ẓuhūr vaḳʿasıdır ki Ekmelüddīn baḥṣinde īżāḥ edilecekdir. Lākin Dede'niň yazışından bu vaḳʿanıň Erzincān'da ve Ḳonya'da olmaḳ üzere teʿaddüd etdiği aňlaşılıyor.

Menâkıbu'l-ʿĀrifīn müʾellifi Erzincān ḥādiṣesini şöyle naḳl ediyor:

Selçūḳī ḥükümdārı Sulṭān Rüknüddīn Erzincān'da bulunuyordu. Ṭabīb ʿĀlāʾüddīn'den bir maʿcūn tertīb ve iʿmāli istedi. Otuz biň dirhem ḳadar ṣarf eyleyip

eczā ḥāżırlandı. Hekīmiň oğulları, baba sen cömerd ve aḥbābı çoḳ bir adamsıň. Ziyāretiňe gelenler bu maʿcūndan isteyecek. Sen de dayanamayıp birer parça vereceksiň. Buňa meydān vermemek için bir odaya ḳapan. Orada çalış ki gelenler seni bulamasınlar dedi. Hekīm bu tedbīri doġru bulduġu için ḥaremiyle birlikde bir odaya ḳapandı. Onun yardımıyla eczāyı yoġurup maʿcūn yapmaḳla meşġūl oldu. İştiġāl eṣnāsında Ḥażret-i Mevlānā'nıň ẓuhūr etdiğini ve bir köşeye oṭurduġunu gördüler. Ḥāliň dehşetinden ikisi de kendisini ḳaybetti. Bir müddet ṣoňra ʿaḳılları başlarına gelince hekīm maʿcūnuň bulunduġu altın ṭası Mevlānā'nıň öňüne ḳoydu ve luṭf ediň, buyuruň dedi. Cenāb-ı Pīr, parmaġını maʿcūna doḳundurup çekdi ve bizim içimizde bir derd var ki dünyānıň bütün maʿcūnlarını yesek onuň ālām ve evcāʿı sükūn bulmaz dedi. Hekīm ve ḥaremi aġlaşırken Mevlānā ḳalḳdı, ḳapıya işāret etdi. Kilīdi açılıp dışarı çıḳdı. Arḳasından ḳoşdularsa da kimseyi bulamadılar.

Hekīm ʿAlāʾüddīn, öňce evliyāya ḳarşı iʿtiḳādsız bir adamdı. Bu ḥādiṣe üzerine kendi de ḥaremi de Mevlānā'nıň kemāline ʿāşıḳ oldular ve Ḳonya'ya gidip Ḥażret-i Ḫudāvendigār'a intisāb etdiler. Ṣ[ayfa] 177 ve 182.

ʿAlāʾüddīn-i Ḳırşehrī

Ḳırşehirli olan bu ẕātıň Mevlevī iḫvānından bulunduġu Eflākī Dede'niň şu fıḳrasından aňlaşılıyor. Bir gün Sulṭān Veled'iň birḳaç parası ḳaybolmuşdu. Her ṭaraf arandığı ḥālde bir türlü ele geçmedi. Sonra Kırşehirli **[AŞ 8]** ʿAlāʾüddīn'iň ḳardeşine ʿāʾid kitāblar arasında bulundu. Sulṭān Veled kitāblarıň sāḥibini tekdīr ediyordu. Cenāb-ı Pīr, o tekdīri işidince Bahāʾüddīn! (ʿalā) ḥarf-i cer değil mi? ʿAlā cerretmesin de ne yapsın? laṭīfesiyle nāzikāne menʿ etdi.

Ṣ[ayfa] 230.

ʿAlāʾüddīn-i Şiryānūs

Eflākī Dede'niň naḳline göre bu ẕāt, Ḳonya köylerinden birinde sākin güçlü, ḳuvvetli bir Rūm idi. Bir gece rüʾyāsında yüzü nūrlu bir ẕātıň dizlerini oġduġunu görmüş, bu rüʾyānıň kendisine verdiği ḥayret içinde olduġu ḥālde ertesi gün şehre gelmişdi. Yolda Ḥażret-i Mevlānā'ya teşādüf etdi. Cenāb-ı Pīr: Dün gece epeyce yorulduň, şimdi naṣılsıň? diye iltifāt buyurdu.

Şiryānūs diḳḳatli baḳınca ḳarşısındakiniň gece dizlerini oġduġu ẕāt olduġunu aňladı. Uġradığı dehşetle bir naʿra atıp kendisinden geçdi. ʿAḳlı başına gelip de gözünü açınca yanında kimse olmadığını gördü.

Birḳaç gün sonra ʿavāmdan biriyle ḳavġā ederek onu öldürdü ve ḳıṣāṣen iʿdāmına ḥüküm verildi. Maḳtele götürülürken Ḥażret-i Mevlānā rāst geldi, ferācesini onuň üstüne atdı ve cellādlarıň elindeň ḳurtardı. Şiryānūs derḥāl Müslümān oldu ve naẓar-ı Mevlānā ile az zamāň içinde o derece ʿirfān iktisāb etdi ki onuň ḳarşısında Sirācüddīn ve Faṣīḥuddīn gibi ḳādī ve müderrisler mül[ā]zım olurlar, ḥaḳāyıḳ ve maʿārif taḳrīrindeki kemālini taṣdīḳ ederlerdi.

Eflākī Dede bu vaḳʿayı şöyle de aňlatıyor:

Bir gün Ḥażret-i Mevlānā, Ḳonya'nıň At Pazarı ḳapısından çıḳaraḳ pederiniň ḳabrini ziyārete gidiyordu. Bir ḳalabalıġa rastladı. İçlerinden bir, ikisi ḳoşdu ve iʿdām edilecek bir genç ḥaḳḳında şefāʿati ricāsında bulundu. Cenāb-ı Pīr ilerledi. Şıḥne yaʿnī żābıta meʾmūru ve cellādlar Mevlānā'yı görünce taʿẓīmen geri çekildiler. Ḥażret-i Ḫudāvendigār ferācesini iʿdām maḥkūmunuň üstüne örtüp ḥimāyesine aldı ve cellād elinden ḳurtardı. Bunuň üzerine şıḥne [AŞ 9] ḥükümdārıň ḥużūruna gitdi, ḥādiṯeyi ʿarż etdi. Sulṭān, Mevlānā ḥākimdir, dilerse bir şehir ḫalḳına şefāʿat eder ve ḳurtarır dedi.

İʿdām maḥkūmu ḥammāma götürüldü, ġasl etdirilip medreseye getirildi. Mevlānā'nıň ḥużūrunda Müslümān oldu ve soňra sünnet edildi. Cenāb-ı Pīr, adıň

nedir? diye ṣordu. Ṣiryānūs cevābını alınca, saňa bu günden iʿtibāren ʿAlāʾüddīn-i Ṣiryānūs denilsin buyurdu.

ʿAlāʾüddīn-i Ṣiryānūs Mevlānā'nıň feyż-i naẓarıyla öyle mükemmel yetişdi ki söylediği maʿārif ve ḥaḳāyıḳ ḳarşısında şeyḫler ve ʿālimler ḥayretde ḳalırlardı. Bir gün Ḫażret-i Ḫudāvendigār, oňa pāpāslar ʿĪsā ʿaleyhiʿs-selām ḥaḳḳında ne derler? diye ṣormuş.

Ṣiryānūs, Ḫudā derler deyince Mevlānā; öyle ise onlara de ki bizim Muḥammed'imiz, daha büyük Ḫudā'dır buyurmuşdu.

ʿAlāʾüddīn-i Ṣiryānūs, Ḥażret-i Pīr'e farṭ-ı taʿẓīminden -efendi, seyyid, ṣāḥib maʿnāsına olmaḳ üzere- benim Ḫudāmdır derdi. Bu söz, Ḳonya ḫocālarınıň taʿaṣṣubuna doḳunduġu için Ḳāḍī Sirācüddīn'e mürācaʿat etdiler. Ṣiryānūs Mevlānā için Ḫudā diyor. Bu söz şerʿan cāʾiz değil, ḥattā küfürdür dediler. Ḳāḍī bir muḥẓır gönderip ʿAlāʾüddīn'i celb etdi. Gelince de sen Mevlānā için Ḫudā diyormuşsuň öyle mi? diye ṣordu. ʿAlāʾüddīn, ḥāşā ve kellā, Ḫudā demiyorum, "Ḫudā-sāz" yaʿnī "efendiye yetişdiren" diyorum. Görmüyor musuň, beni naṣıl yetişdirdi. Cāhil bir kāfirdim, ʿārif bir Müslümān ḥāline getirdi. Taḳlīd ile Ḫudā-ḫᵛānlıḳdan yaʿni sāde lafẓen Allāh Allāh diye ẕikretmekten yükseltdi, Ḫudā-dān kıldı, yaʿni baňa Allāh'ı ṭanıtdı diye ḥaḳīḳatden bahṣ ederek daʿvācı ḫocāları maḥcūb eyledi.

Yine bu ʿAlāʾüddīn-i Ṣiryānūs'a baʿżıları Mevlānā'yā niçin Ḫudā diyorsuň? diye ʿitāb etmişlerdi. Ondan büyük bir kelime-i taʿẓīm olmadığı için, olsaydı onuňla ḫiṭāb ederdim cevābını verdi.

Ḳonya eşrāfından Aḫī Aḥmed isminde bir mutaʿaṣṣıb, ʿAlāʾüddīn-i Ṣiryānūs'a; ben, bir "ḫar-vār" yaʿni bir eşek yükü kitāb [AŞ 10] oḳudum. Hīç birinde semāʿın ibāḥasına dāʾir bir ḳayd görmedim. Siz bu bidʿati hangi delīl ile icrā ediyorsuňuz? diye iʿtirāż etmiş, ʿAlāʾüddīn de sen, ḫar-vār oḳuduġuň için

aňlamamışsıň, biz ʿĪsā-vār[154] oḳuduġumuz için onuň sırrına vāṣıl olduḳ cevābını vermiş.

"Ḫar-vār" kelimesi hem eşek yükü hem eşekçe maʿnāsına gelir. Aḫī Aḥmed'iň sözünde birinci maʿnā, ʿAlāʾüddīn'iň cevābında ikinci maʿnā murād edilmişdir.

Şeyḫ Maḥmūd-i Neccār'ıň naḳline göre ʿAlāʾüddīn-i Ṣiryānūs "kenār-i tennūr cāy-i merd-est" yaʿni "erleriň yeri ocaḳ başıdır" beytiniň maʿnāsını ṣormuş, Cenāb-ı Mevlānā da "her kim yazın ḳışlıḳ zaḫīresini ḥāżırlarsa ḳışın ocaḳ başında rāḥat eder demekdir. Dünyā ile āḫiretiň ḥāli de böyledir" buyurmuşdu.

Eflākī Dede diyor ki:

Bir gün Ḥażret-i Mevlānā, ʿAlāʾüddīn-i Ṣiryānūs'a buyurdu ki, eğer saňa Mevlānā kim idi? diye ṣorarlarsa göremezsiň ve işidemezsiň, yaʿnī büyüklüğünü göremez ve esrārını işitmeğe taḥammül edemezsiň diye cevāb ver. ʿAlāʾüddīn-i Ṣiryānūs'uň ölümü, *Menâkıbu'l-ʿĀrifīn*'iň teʾlīfinden evvel olduġu, müʾellifiň onu raḥmetle yād etmesinden, irtiḥāl-i Mevlānā'dan ṣoňra vefāt etdiği Cenāb-ı Pīr'iň "Mevlānā kim idi diye ṣorarlarsa" buyurmasından aňlaşılıyor.

Ṣ[ayfa] 142, 212, 228

[154] Yahudilik'te, dinin mistik seviyesi idrak edilememiştir ve din, şeriat düzleminde sınırlı kalmıştır. Bu durum özellikle hahamların ellerindeki Tevrat tefsirleri olan Mişna'lar ile köklü bir yer edinmiştir. Îsâ Peygamber, Yahudilik dininin aşk, şevk ve vecdden yoksun bu yönünü tamamlamak için gelmiştir ve bir şeriat getirmemiştir, daha önceki şeriatın devamına hükmederek dine yeni bir mistik boyut eklemlemek için gönderilmiştir. Bu mânâda bir nevi İslam âriflerinin yapmaya çalıştığı durumu gerçekleştirmiştir. Daha doğru bir ifade ile İslam ârifleri Îsâ Peygamber gibidirler. Dolayısıyla "İsā-vār" yâni İsa gibi okumak da İslam dini düzleminde, bir ârife yakışacak şekilde okumak olarak anlaşılabilir.

Aḫīler[155]

Ḳudemā-yı Mevleviyye arasında baʿżı "Aḫī"ler de bulunduġunu Eflākī Dede yazıyor. Bunların esmālarını naḳl etmeden evvel "aḫī"lik ḥaḳḳında pek kısa maʿlūmāt vermesini münāsib görüyorum.

Anadolu'da Selçūḳī devletiniñ ṣoñ zamānlarında memleketiñ her ṭarafında ẓuhūra gelen iġtişāş ve iʿtisāfa ḳarşı müştereken ḳarşı ḳoymaḳ ve umerānıñ meẓālimine muḳāvemetde bulunmaḳ üzere her şehriñ eṣnāf ṭaḳımı arasında cemʿiyetler teşkīl **[AŞ 11]** edilmişti. Bu cemʿiyyetler uḫuvvet ve birbirine muʿāvenet esāsı üzerine ḳurulmuş olduġu için aʿżāsına -ḳardeş maʿnāsına- "aḫī" ve reʾīslerine "aḫī baba" deniliyordu. Aḫīleriñ her beldede bir, baʿżen müteʿaddid zāviyeleri vardı ki bekār olanlar orda yatar ḳalḳar ve zāviye maṣrafını müştereken tesviye ederdi. Memlekete gelmiş ġarībler oraya misāfir edilir, ḥattā misāfir almaḳ ḫuṣūṣunda baʿżen zāviye mensūbları arasında ḳavġā çıḳardı. Meşhūr ʿArab seyyāḥı İbn Baṭūṭa Anadolu'da dolaşdığı ṣırada bu Aḫī zāviyelerinde mihmān edildiğini, kendisini alıp götürmek için müteʿaddid zāviye mensūblarınıñ iḫtilāfa düştüğünü seyāḥatnāmesinde söylüyor. Dāmād Şerīf Paşa'nıñ tercüme etmiş olduġu "*İbn Baṭūṭa Seyāḥatnāmesi*"nde[156] aḫīlere dāʾir epeyce maʿlūmāt vardır. Muʿallim Cevdet

[155] Tahirü'l-Mevlevî'nin *Risâle-i Fütüvvetiyye Tercümesi* adlı, Ahîler ile ilgili müstakil bir risâlesi de vardır. Bu eser Şihâbüddîn el-Hemedânî'nin *Risâle-i Fütüvvetiyye* isimli Farsça eserinin tercümesidir. *Risâle-i Fütüvvetiyye Tercümesi* yazma halinde Süleymaniye Kütüphanesi Fethi Sezai Türkmen koleksiyonu nr. 62'de kayıtlı olup 13 varaktır. Tâhirü'l-Mevlevî'nin tercümesinin önsözünde belirttiğine göre eserin Farsçası esasında bir icâzetnâme olarak yazılmıştır. İçerisinde "Ahîlik tarihine dâir bilinmeyen epeyce mâlumat" vardır. Tercümeye esas aldığı nüsha Ayasofya Kütüphanesi'nde nr. 276'da kayıtlı, tasavvufî eserlerin toplandığı bir mecmuanın içerisindeki nüshadır. Bkz: *Risâle-i Fütüvvetiyye Tercümesi*, önsöz. Tâhirü'l-Mevlevî'nin Ahîler hakkında ayrı bir başlık açarak daha ayrıntılı bilgi vermek isteyişinin gerekçesi de bu eserin varlığı ile açıklanabilir. Öte yandan *Kudemâ-yı Mevleviyye*'de açtığı Ahîler başlığının yazımında, daha önce tercümesinde bulunduğu risâleden büyük oranda istifâde etmiştir.

[156] Damad-ı Hazret-i Şehriyârî Mehmed Şerîf, *Seyahatname-i İbn Batuta*; İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1333-1335.

merḥūm da Aḫīler ḥaḳḳında müstaḳil bir kitāb yazmışdı ve başdırmışdı, (ʿArabça'dır)[157].

İbtidāları insāniyyet ve muẕāheret fikriyle başlamış, ʿādetā taṣavvufī bir tarīḳāt şeklinde görünmüş olan aḫīlik ṣoňraları idārī ve siyāsī işlere de ḳarışmaya başlamış, ḥattā Anḳara ve Sivās'da bir ṭaḳım küçük ḥükūmetler teşkīline ḳalḳışmışdı. Hicrī 862'de Murād Ḫudāvendigār'ıň saṭvetiyle bu ḥükūmetcikler ve bu cemʿiyyetler ortadan kaldır[ıl]dı.

Şimdi ḳudemā-yı mevleviyyeden olan aḫīlere gelelim:

Aḫī Aḥmed Şāh

Ḳonya aḫīleriniň reʾīsi olup biňlerce kimse emrine tābiʿ bulunurdu. Bundan dolayı kendisine "melikü'l-fityān" deniliyordu. Bu ẕāt ḥikāyet etmişdir ki:

Ḥażret-i Mevlānā'nıň irtiḥālinden sonra Moġollar'dan Keyġātū Ḫān elli biň kişilik bir ḳuvvetle Ḳonya ovasına gelmiş, şehri yaġma, ahālīsini ḳatliʿām etmek ḳaṣdında bulunmuşdu. Bir gece rüʾyāsında Ḫażret-i Mevlānā'yı gördü. Cenāb-ı Ḫudāvendigār onuň boġazını sıkıyor, Ḳonya bize ʿāʾiddir, oranıň ḫalḳıyla seniň ne işiň var? diyordu. Keyġātū ıżṭırāb içinde uyandı ve meşʿūm ḳaṣdından vazgeçdi. Ertesi gün şehre girip yıḳanmaḳ ve ileri gelenlerle görüşmek istediğine dāʾir Ḳonya'ya ḫaber gönderdi.

[AŞ 12] Ahālī Aḥmed Şāh ile Sulṭān Veled'e gelip müşāverede bulundular ve iki biň Moġol ile şehre girip gezmesine ḳarār verdiler. Keyġātū şehre girdi, ahālī ṭaḳım ṭaḳım ziyāretine gitdi ve hediyeleri götürdü. Bu meyānda Aḥmed Şāh ḳıymetli tuḥfeler taḳdīm etdi. Ḫān'ıň elini öpüp ḳarşısına oṭurdu. Keyġātū telāş ederek; Aḫī Ata, yaňınızda oṭuran kimdir? diye ṣordu. Aḥmed Şāh, ben yalňız oṭuruyorum,

[157] Muallim Cevdet, *Zeyl alâ Fasli'l-(Ahiyyeti'l-Fityâni)'t-Türkiyye fî Kitâbi'r-Rihleti li'bni Batûta*; İstanbul, Matbaa-i Kurtuluş, m. 1932 h. 1351. Muallim Cevdet (trc; Cezair Yarar), *İslam Fütüvveti ve Türk Ahiliği İbn Battuta'ya Zeyl*; İstanbul, İşaret Yayınları, 2008.

yanımda kimse yoḳ cevābını verdiyse de Keyġātū, ne söylüyorsuň? Orta boylu, ḳır şaḳallı, şararmış yüzlü biri var ki ʿabā elbise giyinmiş, siyāh şarıḳ şarmış. Baňa ḥiddetli ḥiddetli baḳıyor dedi. Aḥmed Şāh işi aňladı ve Ḫān Ḥażretleri, gördüğünüz ẕāt Bahāʾüddīn-i Belḫī'niň oğlu Celālüddīn'dir, bu ṭopraḳda medfūndur deyince Keyġātū, ben dün gece onu rüʾyāmda gördüm. Bu şehir bizimdir diyerek boġazımı şıḳdı. Aḫī Baba; seni atalıḳ ittiḫāz etdim, şāhid ol ki o kötü niyyetden vazgeçdim ve tevbe etdim, Ḳonyalılara taʿarrużda bulunmayacaġım. ʿAcabā o ẕāt-ı şerīfiň evlād u aḥfādından kimse var mıdır? dedi. Aḥmed Şāh'ıň evet efendim, maḫdūmu Bahāʾüddīn Veled vardır ki şehrimiziň şeyḫidir, demesi üzerine de; o ḥālde o ẕātı ziyāret etmek bize lāzım geldi diyerek Aḥmed Şāh ile birlikde Sulṭān Veled'iň ḥużūruna gitdi ve türbe-i şerīfeyi ziyāret etdi. Ḳonya ḫalḳı da bu sāyede ölümden ḳurtuldu. Ṣayfa [] 321

Aḫī Aḥmed Şāh-i Ḳazzāz

Eflākī Dede bi'ẕ-ẕāt rivāyet ederek diyor ki:

Ulu ʿĀrif Çelebī'niň maʿiyyetinde olarak Tebrīz'e gitmişdik. Şehriň ekābiri, Çelebī'ye ḳarşı lāzım gelen taʿẓīm u ikrāmda bulundular. O şırada Aḫī Aḥmed-i Ḳazzāz da Çelebī'yi ve maʿiyyetini ḳonaġa daʿvet etdi. ʿAzīm bir cemʿiyyet oldu. Çelebī, semāʿ ederken başındaki külāhı çıḳarıp Aḫī Aḥmed'iň başına ḳoydu ve "senden cān bile esirgenmez, nerde ḳaldı ki külāh ve baş dirīġ edilsin. Faḳaṭ maʿnevī başların ḥużūrunda eğilip onlardan sır iste ve naẓar al" demek olan

[Mef'ûlu Fâ'ilâtu Mefâ'îlu Fâ'ilün]

Cān-hā dirīġ nīst çi cāy kulāh u ser

Sırr cūy ez serān ü be-nih seristān naẓar[158]

[158] Ahmed Eflâkî, *Manâkib al-Ârifîn*, Tahsin Yazıcı, s. 895.

beytini oḳudu. Sonra vāḳiʿ olan suʾāle cevāben Aḥmed Şāh dedi ki: Çelebī semāʿ ederken ḳarşısında duruyordum. **[AŞ 13]** Başındaki külāh ḫōşuma gitdi, semāʿdan sonra onu teberrüken isteyem diye bir ḫāṭıra gelmişdi ki beni yaḳaladı, ḳulaġıma bir ṭaḳım esrār söyledi, külāhı da başıma ḳoydu. Ben o ḥāliñ mehābetiyle kendimden geçdim, saḥva gelince ṣıdḳ u iḫlāṣ ile mürīdi oldum.

"Kazzāz" Aḫī Aḥmed Şāh'ıñ Tebrīz'de ipekçilik etdiği añlaşılıyor.

Ṣ[ayfa] 478.

Aḫī Çōbān

Ḳonya aḫīlerinden Aḫī Ḳayṣer'iñ oġlu olup Mevlānā'nıñ muḥiblerinden idi.

Eflākī Dede naḳl ediyor ki:

Ḳonya'nıñ Aḳsarāy ḳapısında aʿmā bir dilenci vardı. Bir gün, Mevlānā ʿaşḳına baña bir ekmek veriñ diyordu. Teṣādüfen oradan geçen Ḥażret-i Pīr belindeki kemeri çıḳardı, aʿmāya verdi ve gitdi. Bunu gören Aḫī Çōbān, saña yüz dirhem verdim, bu kemeri benim belime baġla teklīfinde bulundu. Baṣīret ṣāḥibi olan aʿmā, biñ altın verseler de vermem, ben onu boynuma baġlayıp mezāra götüreceğim dedi ve ṣabāḥa ḳadār yā Rabbī, şu kemeriñ baġlanmış olduġu bel ḥürmetine artıḳ beni bu ḥayāt baġından ḳurtar diye duʿā etdi. Ertesi gün aʿmānıñ ölmüş olduġu işitildi. Aḫī Çōbān techīz ve tekfīn maṣrafını verdi, kemeri onuñ boynuna baġladı. O ṣūretle defn etdirdi. Ṣ[ayfa] 292

Aḫī Muḥammed-i Dīvāne

Bu ẕātıñ Sivāslı olduġu, oradaki aḫīler ve ahālī arasında ḫāṭırı ṣayıldığı ve Mevlānā ḫānedānı muḥiblerinden bulunduġu şu fıḳradan añlaşılıyor.

Eflākī Dede diyor ki:

Ulu ʿĀrif Çelebī Sivās'da bulunuyordu ve bir semāʿ cemʿiyyetinden çıḳıp oradaki Mevlevī zāviyesine gidiyordu. Yolda [AŞ 14] bir ḳalabalıḳ gördü ve aralarına girdi. Baḳdı ki bir adam, başını öñüne eğmiş, ṭaş parçalarıyla oynuyor ve eṭrāfındakilere şaçma şapan söylüyor. Kendisine muʿteḳid bulunan ʿavām ṭaḳımı, yanına yemekler, ṭatlılar, yemişler ḳoymuşlar. Onları hem yiyor, hem ḳarşısındakilere atıyor. Bir şekildeki saçları uzamış ve darmadağın olmuş, ṣūreti külḫān dumāñından ḳara. Eliniñ, ayaġınıñ ṭırnaḳları canāvār pençesi gibi uzamış.

Çelebī bu kim diye ṣordu. Onuñ muʿteʿḳidlerinden biri; ḳuṭb-ı ʿālem, sırr-ı Ādem, Ḫᵛāce-i arż-ı Rūm dedi. Çelebī bu cevābı alınca ḫalḳı bu ḳallāşın ḥīlesinden ḳurtarmaḳ için atından indi, ḥerīfiñ yanına soḳulup eñsesine üç toḳat vurdu ve hemān dükkānı ḳapa diye hayḳırdı.

Toḳatlarıñ şiddetinden o şarlatan yere ḳapanınca muʿteḳidleri ayaḳlandı, ḳılıç ve bıçaḳlarını çekip Çelebī'yi ortaya aldılar. Sivās'ıñ ayaḳ taḳımları da bunlara iltiḥāḳ etdi. Dīğer ṭarafdan Ḳonyalı ve Ḳayserili yiğitler de Çelebī'yi müdāfaʿa için ḳoşdular. İki ṭaraf, biri biriniñ üstüne atılacaġı şırada Sivās ḥākimi ʿArab Veled-i Simfār Noyan ile maʿiyyeti yetişdi.

ʿArab Noyan, ʿĀrif Çelebī'niñ muḫliṣ mürīdlerinden idi. O münāsebetle şeyḫine tecāvüz etmek isteyenleri ḳılıçdan geçirecekdi. O şırada Aḫī Muḥammed-i Dīvāne, riyāsetlerinde bulunduġu aḫīlerle geldi ve ortaya atılıp īrād etdiği bir nuṭuḳla ḳan dökülmesine mānīʿ oldu. Dedi ki: ʿĀrif Çelebī ḥażretleri, Cenāb-ı Mevlānā'nıñ ṭorunu ve sırrınıñ varişidir. Ḫᵛāce-i arż-ı Rūm ise siziñ dediğinize göre Rūm abdāllarındandır. Sizlerden biri bu şehirdeki süprüntülüklerde ve külḫānlarda vaḳit geçirmişdir. Şimdi ʿĀrif Çelebī ona, "dükkānı kapa" dedi. O ise bir şey söylemedi ve yapmadı. Bunları kendi ḥāllerine bıraḳalım, biz uzaḳdan seyirci olalım. Şu mübārezede hangisiniñ ġalebe çalacaġını görelim.

Bu nuṭuḳ üzerine ḳalabalıḳ daġıldı. ʿĀrif Çelebī hemān Toḳad'a müteveccihen yola çıḳdı. Ḫᵛāce-i arż-ı Rūm da ḫastalandı, yedi gün sonra öldü. Onuñ öldüğü gün Çelebī Sivās'a döndü, aḥālī ṭarafından ḥürmetle ḳarşılandı.

Aḫī Muḥammed-i Dīvāne, ʿaẓīm bir cemʿiyyet tertīb ederek yeniden dervīş oldu. Eflākī Dede'niñ "ez-nev mürīd şod" demesinden Aḫī Muḥammed'iñ evvelce de müntesib yāḫud muḥib olduġu añlaşılıyor. İḥtimāl ki muḳaddemā Sulṭān Veled Ḥażretlerine intisāb etmiş, bu sefer de Ulu ʿĀrif Çelebī'den tecdīd-i beyʿat almışdı. Çünkü o ṣıralarda Sulṭān Veled [AŞ 15] ḥayātda idi. Aḫī ʿĀrif Çelebī'niñ Ḳonya'ya ʿavdetinde gözlerinden öpen ve ʿĀrif, o ḳallāş ḥerīfe hangi elinle vurduñ? Uzat da öpeyim, iltifātında bulunduḳdan sonra vallāhi ve billāhi, eğer bizim ʿĀrif'in hīç bir ḳıymeti olmazsa o ḥerīfi toḳatlaması ve ḫalḳı oña inanmaḳdan ḳurtarması kāfīdir, buyurmuşdu. Ṣ[ayfa] 466 ve 472

Eflakī Dede diyor ki Aḫī Muḥammed-i Dīvāne raḥimehullah, Ulu ʿĀrif Çelebī'niñ muḫliṣ dervīşlerindendi. Çelebī ne vaḳit Sivās'a gelse Aḫī, semāʿ cemʿiyyetleri tertīb ederdi. Çelebī'niñ üçüncü defʿa Sivās'a gelişinde yine bir cemʿiyyet tertīb etmiş, bütün Sivās ḫalḳını ḳonaġa çaġırmışdı. Muṭrıblar terennüm, Çelebī de semāʿ ediyordu. Aḫī Muḥammed ise ortada duruyor, Çelebī'ye kimse çarpmasın diye neẓāret ediyordu. ʿĀrif Çelebī birden bire geldi, Āḫī'niñ elinden ṭutup birlikde dönmeye başladı. O ṣıralarda Aḫī Muḥammed'de meṣāne ḫastalıġı başlamışdı, idrārını ṭutamıyordu. Semāʿ eṣnāsında şalvārınıñ ışlanacaġından ḳorḳdu faḳaṭ Çelebī; Aḫī ḳorḳma, müsteriḥ ol, rāḥatsızlıġıñ inşāʾallāh gitmişdir dedi. Ḥaḳīḳaten ondan sonra Aḫī Muḥammed o ʿilletden ḳurtuldu. Bundan dolayı; bütün hekīmlerin tedāvīsinden ʿāciz ḳaldıkları bir derdden beni şeyḫim Celālüddīn ʿĀrif Çelebī'niñ himmeti ḫalāṣ eyledi. diye memleketi şeyḫlerine baḫṣ eder dururdu. Ṣ[ayfa] 473

Aḫī Mūsā-yı Aḳşehrī

Bu ẕātıň Aḳşehirli olduġu ve Eflākī Dede'niň onu "meliku'l-ḫulefā" diye ẕikretmesinden orada Mevlevī şeyḫi bulunduġu aňlaşılıyor. İḥtimāl ki Sultān Veled'iň ḫalīfelerinden idi. Bu ẕāt demişdir ki: Aḳşehir ḥākimi olan Ḫᵛāce Ḳamerüddīn, Ulu ʿĀrif Çelebī'nin ḳaşabada oṭurmasından ve bir çok ḫalḳıň oňa dervīş olmasından ḳorḳuyor, bir fitne çıḳması iḥtimāliyle Çelebī'yi şehirden çıḳarmaḳ istiyordu. Faḳaṭ bunu ẕihninden geçirmiş, kimseye bir şey söylememişdi. Bir gün yolda Çelebī'ye râst geldi. Çelebī oňa, hey Ḳamerüddīn; dōstlar bizi şehirden çıḳarmaḳ istiyorlar. Biz çıḳarsaḳ yine geliriz, lākin bizim çıḳardıḳlarımız öyle yoḳ olurlar ki bir daha vucūda gelemezler deyince hemān atından indi, Çelebī'niň elinden öpüp ṣıdḳ ile mürīdi oldu. Ṣ[ayfa] 495

[AŞ 16] Aḫī Muḥammed Seyyid-ābādī

"Seyyid-ābād" ġālibā "Seydişehrī"[159] olacak Āḫī Muḥammed oralı olup Ḳonya'nıň ileri gelenlerinden ve Mevlānā'nıň muḥib ve müntesiblerinden idi. Cenāb-ı Pīr ona bir ferāce getirmişdi. Bu ẕāt demişdir ki:

Ḳonya ovasındaki ekinler yetişmiş, ḫarmān yapılmış, maḥṣūl yıġın ḥāline ḳonulmuşdu. O şırada Moġollar ovadaki ḫarmānları yaḳıyor, aḥālīye büyük żararlar veriyordu. Mevlānā'nıň ferācesini buġday yıġınlarından biriniň üstüne örtdüm ve onuň temās etmiş olduġu vucūd-i mübārek ḥürmetine maḥṣūluň ḳurtulmasına duʿā etdim. **Allāhuʿalīmun ve kefā bihī şehīdā**, civārındaki ḫarmānlardan biri ḳurtulmadı. Bizde ise buġday dānesi, ḥattā bir saman çöpü bile żāyiʿ olmadı. Hepsini şehre naḳl etdirdim ve misāfirlere nafaḳa olmaḳ üzere taḫṣīs eyledim. Şehre geldiğimde Cenāb-ı

[159] Yāḳūt-i Ḥamevī, "*Muʿcemu'l-Büldān*"ında "Seyyid-ābād"ıň Rey şehrinde bir köşk ve civārında bir köy olduğunu, bunlarıň "Rüstem-i İspihr"iň kızı, "Faḫruddevle bin Buye"niň karısı ve Mecdüddevle bin Faḫruddevle'niň anası Seyyide Şīrīn 394 senesinde inşāʾ ve teʾsīs etdiklerini yazıyor. Faḳaṭ bahiş mevżūʿı bulunan Seyyidābād'ın o köy olacağına iḥtimāl veremedim. [müellifin notu].

İlgili kısım için bkz., Yâkût-i Hamevî, "Seyyid-âbâd", *Muʿcemu'l-Büldân*, Leibzig: 1868, s. 211.

Pīr'e teṣādüf etdim. Tebessüm eyleyerek, Aḫī; diğer ḫarmānlarıň da ḫalāṣını isteseydiň onlar da ḳurtulurdu, buyurdu. Ṣ[ayfa] 285

Aḫī Emīr Aḥmed-i Pāybertī

Eflākī Dede'niň "meşhūr-i āfāḳ ve surūr-i bā-istiḥḳāḳ" diye tavṣīf etdiği bu ẕātıň mensūb olduġu "Pāybert"iň neresi olduġunu taʿyīn edemedim. ʿAcabā Bayburd mu? Neresi ise… Ulu ʿĀrif Çelebī zamānına ḳadar yaşamış ve müşārun-ileyhiň oraya gelişinde taʿẓīm u tekrīm ederek şöyle maʿrūżātda bulunmuşdu:

Cedd-i ʿālīniziň şöhreti buralara ḳadar gelmiş, bende de babamdan iẕin alıp Ḳonya'ya gitmek ve o muḥterem ẕātıň elini öpmekle teşerrüf etmek ārzūsu ḥāsıl olmuşdu. Faḳaṭ ebeveynim, gitmeme iẕn vermedi. Bir gece Mevlānā ʿaşḳıyla birḳaç [AŞ 17] rekʿat namāz ḳıldım, ziyāretini banā naṣīb etmesi için Allāh'a yalvardım. Ṣabāḥa ḳarşı uyumuşum. Rüʾyāmda Ḥażret'i gördüm. Ḳoşdum, ayaḳlarına ḳapandım. Birinden bir maḳāṣ istedi ve bıyıḳlarımdan birḳaç tel kesdi. Ṣoňra yüzümden öperek bārekallāh bārekallāh, Şeyḫ-i Meṣnevī'dir buyurdu. Sevinç içinde uyandım. Bıyıḳlarımdan kesilmiş ḳılları yasdıḳ üstünde buldum. Bundan soňrā biraz hediye tertīb ederek bir ʿarīża ile ḥāli Cenāb-ı Ḫudāvendigār'a ʿarż etdim. Beni mürīdliğe ḳabūl buyurdu ve bir ḫilāfetnāme gönderdi. Sonra peder-i ʿālīňiz de baňa "birāder" diye iltifātda bulundu. Şimdi siziň teşrīfiňiz ḳabūlumü teʾkīd eyledi diyerek Çelebī'ye beyʿat etdi. Ṣ[ayfa] 300

Aḫī Nāṭūr

Eflākī Dede, bu ẕātıň 110 yaşlarında olduġu, Ḳonya'daki Kürkçüler ḥammāmında nāṭırlık etdiğini ve Sulṭānu'l-ʿUlemā'nıň dervīşlerinden bulunduġunu Mevlānā'nın maḥrem ve muḥterem aṣḥābından Şeyḫ Maḥmūd-i ṣāḥib-ḳırāndan naḳlen yazıyor. Ṣ[ayfa] 18

Aḫī Pōlād

Eflākī Dede, bu ẕātıň uç vilāyetinden yaʿni serḥad-nişīn olduġunu söylüyor ve Şeyḫ Muḥammed-i Ḫādim, yaʿni Āteş-bāz-ı Velī'niň ḳızı Kerīme Ḫātūn'dan şunu rivāyet ediyor:

Uç vilāyetinden Aḫī Pōlād nāmında biri, türbeye misāfir olmuş ve icāzet alarak Aydın vilāyetinde āyīn-i Mevlevī icrā etmek emelinde bulunmuşdu. Naṣılsa Ulu ʿĀrif Çelebī'ye ḳarşı bir küstāḫlık etdi. Çelebī'niň cānı ṣıḳıldıysa da bir şey söylemedi. Ertesi gün Ḥüsāmeddīn Çelebī'niň ḳabri kenārında murāḳabe ḥālinde idim. Aḫī Pōlād türbeyi ziyārete geldi. Onu başsız gördüm ve taʿaccüb etdim. Dışarıya çıḳıp şehre doġru gitmiş. Şehriň şıḥnesi Atpāzārı'nda ona rāst gelmiş ve öldürmüş. ʿĀrif Çelebī türbeye ve benim yanıma geldi: Ṣabāḥleyin başsız gördüğüň adam şimdi ḥaḳīḳaten başsız oldu dedi. Biz ḳonuşurken, Ḳaramanlılar Aḫī Pōlād'ı şehīd etdiler diye ḫaber geldi. Ṣ[ayfa] 502

[AŞ 18] Aḥmed Faḳīh

Ḳonyalı olan bu mübārek ẕāt Sulṭānu'l-ʿUlemā'nıň ṭalebesinden ve mürīdlerinden idi. Ṣoňra kendisine ceẕbe ġalebe etdi ve mecẕūb olarak yaşadı.

Sulṭān Veled Ḥażretleri buyuruyor ki: Aḥmed Faḳīh, ceddimiň ṭalebesinden ve dervīşlerinden idi. Fıḳıh taḥṣīliyle meşġūl olurken ceddimiň bir naẕarına uġradı. Kitābı ve dersi bıraḳdı, ceẕbe-dār olarak senelerce dağlarda ve ḳırlarda yaşadı. Baʿżıları, onuň ḥālini ceddimden ṣordular: "Seyyid-i Sır-dān"ıň yaʿni Burhāneddīn Muḥaḳḳiḳ-i Tirmizī'niň içmiş olduġu esrār şarābınıň bir damlası bu ādeme naṣīb olmuşdur buyurdu. Muḫterem pederim de bir gün, Aḥmed Faḳīh'iň mestliği, Şemsüddīn-i Tebrīzī'niň müstaġraḳ bulunduġu deryāya nisbetle bir rāyiḥadan ʿibāretdir demişdi.

Mevlānā Veled-i Müderris demişdir ki bir gün Ḥażret-i Mevlānā şöyle buyurmuşdu:

Aḥmed Faḳīh dāʾimā derdi ki, ḫocalık ʿilletinden ḳurtulayım diye ḳırḳ senedir mücāhede ve riyāżet ile meşġūlum. Ḥālā bir parça eṣeri ḳaldığını görüyorum. Göñül levḥası ne ḳadar sāde bulunursa ṣāḥibiniñ Ḥaḳḳ'a taḳarrubu o ḳadār ziyāde olur.

Yine Mevlānā Veled-i Müderris rivāyet etmişdir ki: Baʿżı dervīşān, Aḥmed Faḳīh naṣıl bir ẕātdır? diye Ḥażret-i Mevlānā'dan ṣordular. Ḳonya şehriniñ abdālı "Kāmil-i Tebrīzī" ondan birḳaç derece yüksekdir buyurdu.

Kāmil-i Tebrīzī, mecẕūb bir adam olup sarāya gider, ḥükümdārıñ taḫtına oṭurur, meclislerden öte beri alıp götürür, ḫulāṣā tamāmıyla serbest ḥareket ederdi. Kimse onu menʿ eyleyemez ve yaptığı bir iş için yapma! diyemezdi.

Eflākī Dede, Aḥmed Faḳīh'e dāʾir şu maʿlūmātı da veriyor:

Aḥmed Faḳīh Sulṭānu'l-ʿUlemā'nıñ ṭalebesinden olup ondan "*Hidāye*"[160] kitābını okuyordu. Bir gün Sulṭānu'l-ʿUlemā ders eṣnāsında o ḳadār derin ḥaḳīḳatlarden baḥṣ etdi ki vāḳıf olanlar ḥayretde ḳaldılar. Aḥmed Faḳīh ise dersden ḳalḳdı, gidip kitāblarını yaḳdı. Ondan ṣoñra ḳırda, bayırda dolaşmaġa başladı. Ḫocası **[AŞ 19]** ve şeyḫi bulunan Sulṭānu'l-ʿUlemā ḥayātda bulunduġu müddetçe şehre gelmedi. Onuñ vefātından ṣoñra (hicrī 628) [m.1230-31] Ḳonya'ya geldi. "Dervāze-i Aḥmed" denilen yerde oṭurdu. Kerāmetleriyle, ġāʾibden ḫāber vermeleriyle şöhret buldu. Faḳaṭ mecẕūb olduġu için şerīʿat aḥkāmıyla muḳayyed değildi. O vaḳitler Ḥażret-i Mevlānā 24 yaşında bir genç idi. Aḥmed Faḳīh teṣādüfen onu gördükçe: esrār ḫazīnesi geliyor, çekiliñ, yol veriñ, diye bağırır, çağırır, uzaḳdan ona ḳarşı taʿẓīmen eğilirdi. Başına toplanmış olan ʿavām taḳımı bu sözden bir şey añlamazdı.

[160] *Hidâye*, el-Merginânî tarafından kaleme alınan bir fıkıh kitabıdır. Buhara Hukuk Ekolü'nce yâni Hanefi mezhebinin öncüleri diyebileceğimiz Orta Asya hukuk geleneği içerisinde kaleme alınmıştır. Sonrasında Hanefi medreselerinde ve devamı mahiyetindeki Osmanlı medreseerinde okutulmuştur. Füruʿ eseri olup ibâdât ile başlar, nikah bahsiyle devam eder ve devamında muâmelât bahislerine sahiptir. Ferâiz bahisleri ile de son bulur. Medreselerde okunuş sırası itibariyle orta ve zor arası bir seviyeye sahiptir. Fıkıh bağlamında en son okunan eser *Mültekâ*'dır. Müteaddid defalar pek çok yerde baskısı yapılmıştır.

Ḥażret-i Mevlānā ise Faḳīh'i görünce geçip gidinceye ḳadār gözlerini ḳapar ve muḳtedī olmadığı için iḳtidāya şāyān değildir. Muḳtedī-yı muḫliṣ, her ḫuṣūṣda şeyḫine uymuş olandır. Bu, münferid bir ādemdir, kilimini ṣudan çıḳarmış, kendisini ḳurtarmışdır. Faḳaṭ başḳalarını ḳurtaracak ḳudreti yoḳdur. Böylelerine "ehl" derler buyurdu.

Ḥażret-i Mevlānā'nıň ḳayın vālidesi olup "Kirā-yı Büzürg" denilen mübārek ḫātūn, bir gece seḥer vaḳtine yaḳın semāvī ve maʿnevī bir ġulġule işitmiş, ṣabāḥleyin bunu dāmād-ı mükerremine söylemişdi. Cenāb-ı Pīr: Aḥmed Faḳīh irtiḥāl etdi. Duyduġuň ġulġule, onuň rūḥunu semāya götüren melekleriň idi buyurdu. Fi'l-vāḳiʿ öyleye doġru Aḥmed Faḳīh ölmüş! diye şehriň içi çalḳandı. Cenāzesi ġaṣl ve tekfīn edildikten ṣoňra namāzı Hażret-i Mevlānā ṭarafından ḳıldırıldı ve defn olundu.

Ṣ[ayfa] 20, 211, 214, 215, 334

ʿArab Noyan

Sivās ḥākimi ve Ulu ʿĀrif Çelebī'nin muḥiblerinden idi. Aḫī Muḥammed Dīvāne baḫşine baḳ. Ṣ[ayfa] 12

ʿAynu'd-Devle

Rūm milletinden ve Ḳonya'nıň māhir naḳḳāşlarından idi. O vaḳitler insān resmi yapanlara da naḳḳāş deniliyordu. Demek ki ʿAynu'd-Devle hem naḳḳāş, hem ressām idi. **[AŞ 20]** Sulṭān Ġıyāṣuddīn-i Ṣānī'niň ḥaremi "Gürcü Ḫātūn" Hażret-i Mevlānā'nın ġāyet muḫliṣ muḥibbelerinden bulunuyordu ve Ḳayseri'ye gitmesi lāzım gelmişdi. Mevlānā'nıň resmini yapdırmaḳ ve berāber götürmek istedi. ʿAynu'd-Devle'yi bu işe meʾmūr eyledi. Naḳḳāş, Cenāb-ı Pīr'iň ḥużūruna geldi. Maḳṣad-ı ziyāreti aňlatmadan evvel Ḥażret-i Ḫudāvendigār yapabilirseň yap buyurdu ve ayaḳta durdu.

ʿAynu'd-Devle kemāl-i diḳḳatle işe başladı ve yirmi ṭabaḳa kāġıd üzerinde yirmi dāne resim yapdı. Hepsi de ġāyet ṣanʿat-kārāne olmuş, faḳaṭ her biri, Mevlānā'dan başḳa bir ādemi göstermekte bulunmuşdu.

Naḳḳāş, bunu görünce ḳalemini, fırçasını ḳırdı ve aġlaya aġlaya çekildi gitdi. Resimleri Gürcü Ḫātūn'a taḳdīm etdiler. Hepsini bir maḥfaẓaya ḳoydurdu ve sefer ve ḥaṭarda yanında bulundurdu. Mevlānā'nıň resmi! diye baʿżı kitāblarda görülen ṣūretleriň ne ḳadār uydurma olduġu şu menḳıbeden aňlaşılıyor.

O ṣıralarda yine Rūmlardan Ḳālūyān isminde dīğer bir naḳḳāş vardı ki bu da ʿAynu'd-Devle gibi ṣanʿatında māhir idi. İkisi de Müslümān ve Mevlānā'ya mürīd olmuşlardı. Naḳḳāş Ḳālūyān ḥikāye etmişdir ki: İstanbul kilīseleriniň birinde bir ʿĪsā ve Meryem levḥası vardı. Ġāyet ṣanʿat-kārāne tersīm edilmişdi. Her ṭarafdan ressāmlar gelirler, o levḥayı ḥayretle temāşā ederler, bir miṣlini yapabilmekde ʿāciz ḳalırlardı. ʿAynu'd-Devle de o levḥayı görmek ve elde etmek hevesiyle İstanbul'a gitdi. Onuň bulunduġu büyük kilīsede bir sene mücāvir ḳaldı. Pāpāslarıň ḫidmetinde bulundu. Bir gece fırsaṭ bulup o levḥayı aldı ve Ḳonya'ya getirdi. Ḳonya'ya gelince de Ḥażret-i Mevlānā'nıň ziyāretine gitdi. Cenāb-ı Ḫudāvendigār, nerelerde idiň? diye ṣordu. ʿAynu'd-Devle levḥa ḥikāyesini aňlatdı. Ḥażret-i Mevlānā, şu resmi biz de görelim dedi. ʿAynu'd-Devle levḥayı getirdi ve gösterdi. Ḥażret-i Pīr, bu iki ṣūret, bizim muḥabbetimizde ṣādıḳ değil, yalancı ʿāşıḳ! diye senden şikāyet ediyor buyurdu. ʿAynu'd-Devle naṣıl? diye istīżāh etdi. Cenāb-ı Pīr, bunlar diyor ki biz aṣlā uyumayız ve yemeyiz, içmeyiz. Ḳāʾimu'l-leyl ve ṣāʾimu'n-nehārız. ʿAynu'd-Devle ise bizi terk etmişdir, geceleri uyur, gündüzleri yer, içer, dāʾimā bize muḫālefet eder.

ʿAynu'd-Devle, onlarıň yemesi ve uyuması muḥāldir, söz söylemelerine de imkān yoḳdur. Cānsız bir naḳışdan ʿibāretdirler **[AŞ 21]** deyince Cenāb-ı Mevlānā, sen cānlı bir naḳışsıň ve bu ḳadār yüksek ṣanʿatkārsıň. Yer, gök, ʿālem ve ādem, yed-i ḳudretiniň taṣvīri bulunan bir naḳḳāşıň eşerisin. Öyle olduġu ḥālde o naḳḳāş-ı bedīʾi bıraḳıp böyle cānsız bir naḳşa ʿāşıḳ oluşuň revā mıdır? Bu bī-ḫaber ṣūretlerden ne ḥāṣıl olur ve saňa ne faydaları dokunur? buyurması üzerine ʿAynu'd-Devle Müslümāň oldu. Ṣ[ayfa] 217, 290

Bedr-i Kemāl-i Ḫorsāf

Bu ẕātıň Ḳonya muʿtebārānından Nūreddīn'iň oġlu, kendi de eşrāf ve aʿyāndan bulunduġu aňlaşılıyor. Bunuň çocukluğunda yapılan sünnet düğününe Hażret-i Mevlānā'nıň şeref verdiği ve sünnet edilirken Mevlānā-zāde Emīr ʿĀlim ṭarafından tutulmak ṣūretiyle ḫitānına yardım edildiğini Eflākī Dede yazıyor.

Bedr-i Kemāl diyor ki:

Evvelā Şeyḫ Ṣadrüddīn'iň dervīşi olmuş, onuň ḫidmetine devām etmekde bulunmuşdum. Şeyḫiň ʿādeti böyle idi ki: her cumʿa günü, namāzdan ṣoňra ʿulemā, umerā, dervīşān ve fuḳarā zāviyesinde ṭoplanır, şeyḫ ortaya bir mesʾele yāḫud bir nükte atar, herkes ona dāʾir muṭālaʿasını söyler, nihāyet şeyḫiň taḥḳīḳiyle meclise ḫitām verilirdi. Bir cumʿa günü zāviye ġāyet ḳalabalıḳtı ve ḥarāretli baḥiṣler oluyordu. Derken Ḥażret-i Mevlānā'nıň gelmekte olduġu görüldü. Şeyḫ Ṣadrüddīn istiḳbāl ve seccādesine oṭurmasını teklīf etdi. Cenāb-ı Ḫudāvendigār ṣuffanıň kenārına oṭuruverdi. Şeyḫ de: Mevlānā'nıň oṭurmadıġı seccādeniň bize de luzūmu yoḳ diye onu dürdü, bükdü, bir ṭarafa atdı. Ḥażret-i Mevlānā uzun müddet sükūt etdi. Herkesiň ḥayretde ḳaldıġı bu müddet ẓarfında Şeyḫ Ṣadrüddīn'e baḳdım. Diz çökmüş, alnı yere doḳunacaḳ derecede eğilmiş ve ter içinde ḳalmışdı. Nihāyet Ḥażret-i Mevlānā: Allāh diyerek ḳalḳdı. "Veffaḳakumullāh" yaʿni "Allāh, sizi ḫayra muvaffaḳ etsiň" duʿāsıyla çıḳıp gitdi.

Şeyḫ Ṣadrüddīn'iň o günkü sekr-i maʿnevīsi üç gün sürdü. O günlerde kimse ile ḳonuşmadı. Ben de ḥużūr-i Mevlānā'ya gitdim ve kemāl-i iḫlāṣ ile ona intisāb etdim. Ṣ[ayfa] 166

[AŞ 22] "Ḫorsāf" kelimesiniň ne demek olduġunu ve naṣıl telaffuẓ edildiğini taḥḳīḳ edemedim.[161]

[161] Tahsin Yazıcı Ḫorsāf telaffuzunu tercih ettiği için aynı şekilde teleffuz ettim. (haz. notu)

Bedrüddīn-i Maʿdenī

Ḥażret-i Mevlānā'nıň ḫalīfelerinden bulunan bu ẕātı, Eflākī Dede "yār-ı Rābbānī, meliku'l-ḫulefā, sālik-i sünnī, Bedrüddīn-i Maʿdenī raḥimehullāh" diye tavṣīf ediyor. Bu taʿbīrlerden Bedrüddīn'iň Mevlānā ṭarafından irşāda meʾẕun kılındığı ve Maʿden'de bir zāviye şeyḫi bulunduğu aňlaşılıyor. Anadolu'da Erġani, Bulġār, daha doğrusu Boğa Dağı ve Gümüşḫācıköy Maʿdeni gibi eskiden beri bilinen bir taḳım Maʿdenler vardır. Bedrüddīn-i Maʿdenī'niň bunlardan birine mi yoḳsa başḳa bir Maʿden'e mi mensūb olduğunu kestiremedim. Bu ẕāt demişdir ki:

Mevlānā'nıň güzel sesli bir muṭrıbı vardı. Lākin bī-çāreniň beli bükükdü. Bir gün Ḥażret-i Pīr kemāl-i vecd ile semāʿ ediyor, muṭrıb da iki ḳat olduğu ḥālde ʿaşḳ u şevḳle terennümde bulunuyor ve def çalıyordu. Cenāb-ı Ḫudāvendigār semāʿdan ṣoňra ona niçin doğru yürümüyorsuň? diye ṣordu. Muṭrıb da sırtını gösterdi. Ḥażret-i Mevlānā oraya mübārek elini sürünce muṭrıb doğruluverdi. Sevinerek ve serv-i revān gibi ṣalınaraḳ evine gitdi. Ḳarısı onu ṭanıyamadığı için ḳapıyı açmadı. Nihāyet mesʾele aňlaşıldı. Ṣ[ayfa] 120

Bedrüddīn-i Tebrīzī

Tebrīzli ve mütefennin bir ẕāt idi ki Mevlānā Türbesi'niň miʿmārlığını da yapmışdı. Ḳonya'ya geldiği ṣırada Emīr ʿAlemüddīn Kayṣer delāletiyle Sulṭān Veled'e taḳdīm edilmiş, iḫvānıň sofra meṣārifine medār olmaḳ üzere günde biň dirhem vereceğini ve bu parayı kimyā yoluyla tedārik eyleyeceğini bildirmişdi.

Sulṭān Veled bu teklīfi peder-i mükerremine ʿarż etdi. Hażret-i Mevlānā sükūt buyurdu. Ṣoňra Bedrüddīn-i Tebrīzī iḫlāṣ-ı kāmil **[AŞ 23]** ile ḥużūr-ı Pīr'e girdi ve dervīş oldu.

Ṣalāḥuddīn-i Zerkūb'uň kızı ve Sulṭan Veled'iň ḥaremi ve Ulu ʿĀrif Çelebī'nin vālidesi Fāṭıma Ḫatun'dan rivāyet olunuyor ki müşārün-ileyhā, kīmyā mesʾelesini iḥtimal ki zevci Sulṭān Veled'den duymuş olduğundan baḳalım Ḥażret-i

Mevlānā ne diyecek diye ḳapı aralığından diñlemiş, Ḥażret-i Pīr'iñ: Subḥānallāh, fitne başılsın, para ḥırṣı ortadan ḳalḳsın diye biz altını ṭopraḳ yapmaya çalışıyoruz. Biri gelmiş, ben toprağı altın yaparım diyor, sanki ʿazīm bir fitne çıḳarmak istiyor. Ġālibā "uykuda bulınan fitneyi uyandırana Allāh laʿnet etsin" demek olan "**el-fitnetu nāʾimetun laʿnetu'llāhi ʿalā men ayḳaḍahā**"[162] ḥadīṯinden ḫaberi yoḳ. Bu teklīf, işi azıtmak olur. Bense faẕla ṭaleb etmeyi sevmem. Yoḳsa Allāh'ıñ öyle kulları vardır ki taşa ve kerpice baḳacak olurlarsa kīmyā ve iksīre muḥtāc olmadan onları altın ve yāḳūta tebdīl edebilirler. Buyurduġunu işitmiş, ṣoñra elini orada bulunan bir mermer direğe sürünce altın olduġunu ve güneş gibi parladığını görmüş, bu kerāmet ḳarşısında Bedrüddīn-i Tebrīzī de kendisinden geçmiş, şuʿūru ʿavdet edince Cenāb-ı Pīr, maḫdūm-ı mükerremine: Bahāʾüddīn, Bedrüddīn'i Ḥüsāmüddīn Çelebī'niñ nezdine götür, onuñ ḫidmet ve ṣoḥbetine devām etsin buyurmuş.

Bir defʿa da Bedrüddīn-i Tebrīzi, ʿameliyāt-ḫānesinde meşġūl iken Ḥażret-i Mevlānā oraya gelmiş, ortada duran örsü tutup Bedrüddīn'iñ eline uzatmış, o da baḳmış ki örs, altına taḥavvül etmiş. Ḥayreti eṣnāṣında Cenāb-ı Mevlānā: Altın yapacaksan böyle yap. Böyle de altın yapmaḳ için ālāt, edevāt da istemez faḳaṭ şunu bilmiş ol ki ʿömr-i ʿazīzini bu işlere ṣarf ediyorsun. Onuñ ḫitāmında altın gibi olan varlığıñ baḳıra inḳilāb edecek olursa duyacağın nedāmetiñ faydası olmaz. Çalış ki baḳırıñ altın, altınıñ mücevher olsun. Cevheriñ de öyle bir şey olsun ki kimseniñ ḫāṭır u ḫayāline ṣıġmasın.

Bu ẕātıñ Ḥażret-i Mevlānā'dan şöyle bir rivāyeti de var:

Bir gün Cenāb-ı Ḫudāvendigār, iḫvāna maʿārifden baḥṣ ediyor ve naṣīḥat veriyordu. Buyurdu ki:

Aṣḥāb-ı kirāmdan bir cemāʿat, Ṣıddīḳ-i Ekber raḍiyallāhu ʿanhıñ kumandasında olarak ġazāya gitmişler ve düşmān yurdunu muḥāṣara etmişlerdi. **[AŞ 24]** Faḳaṭ bir türlü ẓafer ḥāṣıl olmuyordu. Ḥażret-i Ṣıddīḳ, farżdan, yāḫud sünnetden bir şey terk etmiş olmayasıñız, ʿibādetiñize diḳḳat ediñiz buyurdu.

[162] الفِتْنَةُ نائِمَةٌ لَعْنَةُ اللهِ على مَن أيْقَضَها Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, II, 83.

Araşdırdılar ve aḳşam namāzlarına ābdest alırken misvāk ḳullanmadıḳlarını aňladılar. Ṣabāḥleyin bütün seriyye ḫalḳı misvāk ṭutundu öğleye doġru da ẓafer vuḳūʿ buldu. Ey iḫvān; eliňizden geldiği ḳadār tamām bir muṭāvaʿatla ṭāʿāt u ʿibādāta raġbet gösteriňiz ve diḳḳat ediňiz ki Peyġamberimiziň sünnetinden bir şey terk edilmiş olmasın. Böyle çalışıňız ki nefs-i emmāre ḳalʿasına ẓafer bulasıňız. Nefsānī vesveseleri, şeyṭānī ḫāṭıraları maġlūb ve esīr edesiňiz. Ṣ[ayfa] 100 ve 199

Konya Ḫalḳevi'niň neşr etdiği "Mevlānā" mecmūʿasında "Mevlānā Türbesi İçin" 627'de ʿAlemüddīn Ḳayṣer'iň topladığı 133.000 dirhem altınla miʿmār Bedrüddīn-i Tebrīzī'niň neẓāreti altında inşāsına başlatılmış, 11 ay ẓarfında ikmāl etdirilmişdir. (sayfa 145)'de denilmesine göre Bedrüddīn'iň o tārīḫden ṣoňra vefāt etmiş olduġu aňlaşılıyor.[163]

Çelebī Bedrüddīn ve Şemsüddīn

Bu iki ḳardeşiň vaḳtiyle Ḳonya zenginlerinden bulunduḳları, ṣoňra tecerrüd ederek Mevlānā'ya dervīş olduḳları Eflākī Dede'niň kendilerinden naḳl etdiği bir fıḳradan aňlaşılıyor. Fıḳra şudur:

Bu Çelebīler, bir gün Lālā Medresesi'niň damına çıḳıp oṭurmuşlardı. Naşıl sa Çelebī Şemsüddīn eski ḥāllerini ḫāṭırladı ve ḳardeşine: Hani o günler ki nefīs elbise giyinir ve ḳaṭıra biner, gezerdik. Köleler arkamızdan koşarlardı. dedi. Biraz ṣoňra ḥużūr-i Mevlānā'ya gitdiler. O ṣırada Emīr Pervāne, niyāz olmaḳ üzere üç biň dirhem, içinde nefīs bir elbise bulunan boğça, bir ḳaṭır ve bir köle yollamışdı.

Ḥażret-i Ḫudāvendigār buyurdu ki: Çelebī Bedrüddīn; bunları ḳardeşiň Şemsüddīn'e ver. Elbiseyi giyinsin ve ḳaṭıra binsin, köle de ḫıdmetkārı olsun da ḳalbinden teʾessüf ve telehhüf duygularını gidersin. Faḳr u fenā ve muḫliṣ-i fuḳarā ġayretinden çekinsin. [AŞ 25] Bunuň üzerine ḳardeşleriň ikisi de aġlaşarak tevbe ve istiġfār etdiler.

[163] Konya Halkevi Dergisi Mevlânâ Özel sayısı, 1943.

Eflākī Dede bu Bedrüddīn ve Şemsüddīn Çelebīlerden başḳa ʿaynı isim ve ʿunvānda olmaḳ lākīn (veled-i müderris) bulunmak üzere iki ẕātdan baḥs ediyor ki Müderris-zādeleriñ de baḥsi geçen Bedrüddīn ve Şemsüddīn Çelebīler olduġunu sanıyorum. Dedeniñ baḥs etdiği menḳıbeler şunlardır:

Bir gün Ḥażret-i Mevlānā, Bedrüddīn Veled-i Müderrisiñ odasına girdi. Ḥakīm Senāyī'niñ (*İlāhīname*)sini arḳasına bıraḳmış olduġu ḥālde uyuduġunu görüp Çelebī'yi uyandırdı ve: Ḫᵛāce Ḥakīm burada ḥāżır iken sen uyumuşsuñ her nerede kelāmullāh bulunursa Allāh orada ḥāżırdır, nerede eḥādīṯ-i nebeviye bulunursa Resūlullāh orada ḥāżırdır. Nerede kelām-ı evliyā okunursa ervāḥ-ı evliyā orada ḥāżırdır. Edebe riʿāyet etmeli ki ġażaba uğramamalı, ẓāhirī ve bāṭınī ādāba riʿāyet eyleyenler ne mutlu kimselerdir buyurdu.

Yine bir gün Ḥażret-i Ḫudāvendigār, Şemsüddīn Veled-i Müderrisiñ ḥücresine girmiş, onu *Meṯnevī*'yi açıḳ bıraḳmış ve sırtını dönmüş olduġu ḥālde uyumuş bulmuşdu. Uyandırdı ve: bizim sözlerimiz böyle arḳaya atılmak için mi söylenilmişdir? Vallāhi ve billāhi bu sözler maşrıḳdan maġribe varıncaya ḳadār her ṭarafda okunacak ve her millet onlardan feyż-yāb olacakdır, buyurdu. Ṣ[ayfa] 223

Yine bu müderris-zādeler bir ḫocadan naḳlen: Filān, biz de Mevlānā'nıñ ʿāşıḳlarındanız, faḳaṭ şimdi ʿilm taḥṣīli ile meşġūlüz. İkmāl-i taḥṣīlden ṣoñra kendisine mürīd olacağız diyor diye Ḥażret-i Mevlānā'ya ʿarż etdiler. Buyurdu ki elde edmedikleri bir şeyi terk edemiyorlar, elde etdikden ṣoñra naṣıl bıraḳabilecekler.

Yine bu ḳardeşler naḳl etmişlerdir ki: Ḳonya'da münkir ve mütemerrid bir ḫoca vardı. Bir ʿarefe günü Ḥażret-i Mevlānā'ya rāst geldi. Cenāb-ı Pīr; onuñ elinden tutdu, meydān ḳapısından şehir ḫāricine çıḳardı, tenhā bir yere götürüp, baḳ! dedi. Ḫoca; kendisini ʿArafāt'da ve lebbeyk çağrışan ḥuccāc arasında gördü. Ḥayret ve dehşet içinde bir ṣayḥa atıp **[AŞ 26]** atıp[164] kendinden geçdi. ʿAḳlı başına gelince

[164] Müstensih atıp kelimesini iki kere kullanmıştır.

Ḥażret-i Ḫudāvendigār'ıñ gitmiş olduġunu añladı. Feryād ederek medreseye geldi, ḥādiṯeyi iḫvāna añlatdı ve Mevlānā'nıñ ḫāliṣ muʿteḳidlerinden oldu. Ṣ[ayfa] 166

Yine Şemsüddīn Veled-i Müderris'den menḳūldür ki:

Melīke Ḫātūn binti Mevlānā, bir gün cāriyesini döğüyordu. Ḥażret-i Pīr içeriye girdi ve oña bağırdı ki: Niçin döğüyor ve neden incitiyorsun? O ḫānım, sen ḫalāyıḳ olsa idiñiz ne yapardıñ[ız]? İster misiñ ki dünyāda Allāh'dan başḳasınıñ köle ve cāriyesi yoḳdur diye fetvā vereyim? Köle ve cāriyeler, ḥaḳīḳatde bizim ḳardeşlerimizdir.

Bunuñ üzerine Melīke Ḫātūn tevbe ve istiġfār eylemekle berāber cāriyeyi āzād etdi, sırtındaki elbiseyi āzādlısına giydirdi. Yaşadığı müddetçe de hīç bir ḫidmetkār incitmedi. Ṣ[ayfa] 208

Yine Şemsüddīn [Veled-i] Müderris rivāyet etmişdir ki:

Bir gün Ḥażret-i Pīr, aṣḥāba maʿrifetden baḥṯ ederken ʿaynen şu sözleri söyledi: İnsānıñ vucūdunda nefs yılanlarından üç biñ yılan vardır ki her bin dānesi bir lokma ile dirilir. Eğer üç loḳmadan birini eksik yerse o yılanların biñ tanesi, iki loḳma eksik yerse iki biñ tanesi helāk olur. Bir loḳma artırırsañ biñ nefs yılanı dirilir, bir loḳma azaltırsañ biñ tanesi ölür. İnşāʾallāh Cenāb-ı Ḥaḳḳ, bizi ve iḫvānımızı az yemeğe, az söylemeğe, az uyumağa muvafaḳ eder. Āmīn āmīn āmīn yā rabbe'l-ʿālemīn. Ṣ[ayfa] 266

Yine Şemsüddīn Veled-i Müderris ḥikāye etmişdir ki:

Bir gün Cenāb-ı Pīr'e: falan ḫoca baña: seniñ pōstuñu çıḳarırım dedi diye şikāyet etdim. Buyurdu ki o ḫoca ne iyi adammış. Biz, gece gündüz pōstdan ḳurtulup dōsta vāṣıl olmaḳ istiyoruz. Gelsin de bizi pōstdan ḳurtarsın.

Bu sözü o ḫoca işitince koşa koşa geldi ve ʿaşḳ u iḫlāṣ ile dervīş olup ḫırḳa giydi. Ṣ[ayfa] 275

[AŞ 27] Yine Şemsüddīn Veled-i Müderris demişdir ki:

İḫvāndan birḳaç kişi sefere çıḳacakları için Ḥażret-i Ḫudāvendigār ile vedāʿa gelmişlerdi. Onlara buyurdu ki: Ey iḫvān; devlet ve faẕīlet ḳaydında olmayıň, ḳalbiňizde fetḥ-i maʿnevī olmasına göňül baġlayıň. Bir de biri birinize dōst oluňuz ki düşmānlar pusu kurmuşdur. Ṣ[ayfa] 288

Mevlānā Bahāʾuddīn Şeng-i Müneccim

Bu ẕātıň ʿunvānlarından hem ʿālim, hem müneccim olduġu aňlaşılıyor. Ḳazan Ḫān'ıň salṭanatı zamānında ʿIrāḳ-ı ʿAcem'e seyāḥat eden Ulu ʿĀrif Çelebī'niň maʿiyyetinde bulunduġu da başḳalarıyla berāber kendisinden menḳūl bir fıḳradan belli oluyor. Ḥaḳḳında başḳa maʿlūmāta teṣādüf edemedim. O fıḳra, Ṭomān Bey baḥṣinde yazılacakdır. Ṣ[ayfa] 461

Çelebī Celālüddīn Ferīdūn bin Sipehsālār

Selçūḳī ḳumāndānlarından olup Sulṭānu'l-ʿUlemā ve Ḥażret-i Mevlānā'nın dervīşlerinden bulunan "Emīr Mecdüddīn Sipehsālār"ıň oġludur.

Emīr Mecdüddīn muḫliṣ bir Mevlevī olduġu için müntesib bulunduġu ṭarīḳa mālen ve bedenen ḫidmetlerde bulunmuş, Ḥüsāmüddīn Çelebī devrinde ẓuhūr eden münkirlerin iʿtirāżātına ḳarşı durmuş, meşhūdu ve mesmūʿu olan Menâḳıb-ı Mevlānā'yı da ʿārifāne bir uslūb ile ḳaleme almışdı ki "*Menâḳıb-ı Sipehsālār*" nāmıyla iştihār eden o eṣer, üstādım Meṣnevīḫᵛān Selānikli Muḥammed Esʿad Dede Efendi raḥimehullāhıň teşebbüṣü ve Hind meşāyiḫinden Şeyḫ İmdādullāh'ıň himmetiyle Hindistān'ın Kāmpūr şehrinde ve hicrī 1319 [m. 1901-2]senesinde

başılmış, İstanbul'da da merḥūm Aḥmed ʿAvnī[165] ve Midḥat Behārī[166] Beyler ṭarafından ayrı ayrı tercüme ve ṭabʿ edilmişdir.[167]

Cenāb-ı Mecdüddīn 90 yaşında bir pīr-i dil-münīr iken tīr-i ender-tīz semāʿ eder ve cūş u ḫurūşuyla nice gençlere ġıbṭa-āver olurdu. [AŞ 28] Sulṭān Veled Ḥażretleri'niň ibtidā-yı meşīḫatlerinde oġlu Celāleddīn'i ḫużūruna getirmiş ve kendi yerine onuň ḳabūlunu, bir de türbe-i şerīfedeki ʿazīzānıň ayaḳ uçlarına defnini ricā etmişdi. Az müddet ṣoňra irtiḥāli vuḳūʿ buldu ve ārzūsu vechile türbe-i şerīfe dāḫiline defn olundu.

"*Sefīne-i Mevleviyye*"[168] müʾellifi Ṣāḳıb Dede'niň yazdığı vechle Emīr Mecdüddīn'iň oġlu Celālüddīn'i Sulṭān Veled'iň ḫużūruna getirip kendi yerine ḳabūlünü ricā etmesi, kendi gibi onuň da ḫidmetde bulunması içindi. Yoḳsa Celālüddīn-i Ferīdūn'uň Mevlevīliğe intisābı, Ḥażret-i Mevlānā zamānında başlamış, iḫvānıň ḫavāṣṣından olmuş, Ḥażret-i Pīr'iň ekṣer-i sāniḥātını o żabṭ etmiş, bir defʿa da Cenāb-ı Pīr'iň bir mektūbunu Ḳayṣeri'de bulunan Pervāne'ye götürmeye o meʾmūr edilmişdi.

Eflākī Dede, Celālüddīn-i Ferīdūn'u "ḳıdvetu'l-aṣḥāb Celālüddīn el-maʿrūf bi-ibn İsfehsālār" diye taʿrīf etdikden, onuň ʿurefā-yı iḫvāndan ve şehriň emīrzādelerinden olduġunu söyledikden ṣoňra Ḳayṣeri'ye gidişini onuň lisānından şöyle aňlatıyor:

Bir defʿa Ḥażret-i Pīr, birḳaç arḳadaşla beni Ḳayṣeri'de bulunan Pervāne'ye bir mektūb götürmeye meʾmūr etdi. Ḥüsāmüddīn Çelebī'niň yazdığı mektūbu aldım

---

[165] Ahmed Avni Konuk, *Menakıb-ı Hazret-i Celâleddîn-i Rûmî*, İstanbul: Arşak Garoyan Matbaası, 1331. Ahmed Avni Konuk (sadeleştirme: Tahir Galip Seratlı), İstanbul: 2004.

[166] Midhat Behârî Hüsâmî, *Tercüme-i Risâle-i Sipehsâlâr be-Menâkıb-ı Hazret-i Hudâvendigâr,* İstanbul: Selanik Matbaası, 1331.

[167] Eserin Türkçe'ye başka bir tercümesi de şudur; Feridun Sipehsalar (trc; Tahsin Yazıcı), *Mevlânâ ve Etrafındakiler,* İstanbul: 2011. Eserin Farsça neşirleri ise şunlardır; Seyyid Mahmud Ali, _____, Cavnpur: 1901. Said-i Nefisi, _____, Tahran: 1907. Çağdaş bir neşri de Muhammed Afşin Vefayi tarafından 1385 [m. 2006]'te Tahran'da yapılmıştır. Muhammed Afşin Vefayi, *Menakıb-ı Sipehsalar*, Tahran: 2006.

[168] Eserin metni Fatih Odunkıran tarafından İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde doktora tezi olarak çalışılmaktadır.

ve sarığımıň arasına ḳoydum. Cenāb-ı Ḫudāvendigār'ıň mübārek ayaḳlarını öpüp: şifāhen bir şey ṣorarlarsa ne diyeyim? diye ṣordum. Sen ağzıňı aç, biz īcāb eden şeyleri söyleriz buyurdu. Vāḳtā ki Ḳayṣeri'ye geldik, mektūbu Pervāne'ye götürdüm ve Ḥażret-i Mevlānā'nıň selāmını söyledim. Gerek o, gerek yanındakiler ayaġa ḳalḳıp iḥtirām gösterdiler. Pervāne: Ḥażret-i Ḫudāvendigār inşāʾallāh ʿāfiyettedir, dedi. Cevāben Ḥażret-i Pīr'e dāʾir bir çok ḥaḳāyıḳ ve deḳāyıḳ söyledim. Diňleyenler aġlaşdılar ve böyle bir ẕātıň ḫidmetinden mehcūr bulunduḳlarına teʾessüfler etdiler. Benim söylediklerim, Pervāne'niň naẓar-ı diḳḳatini celb etmiş olduġu için: iziňle birḳaç defʿa müşerref olmuş, faḳaṭ bu seferki gibi ṭolgun görmemişdim dedi. Ben de ancak bir vāsıṭa olduġumu ve aṣıl söyleyeniň Ḥażret-i Mevlānā bulunduġunu aňlatdım. Bütün umerā taʿaccüb ve taḥsīn etdiler. Mektūbdaki maṭālıb maʿa ziyādehu īfā ve bir çok hediyye taḳdīm edildi.

Celālüddīn-i Ferīdūn'uň baʿżı tüccār aṣḥābı vardı. Bir gün bunlar, onuň ziyāretine geldiler, Mevlānā'ya dervīş olmaḳ istediklerini ve mallarınıň ḥesābını getirdiklerini, bu ṣervetiň şükrāne-i intisāb olarak iḫvāna tevzīʿi ārzūsunda [AŞ 29] bulunduḳlarını, şu emellerin Ḥażret-i Pīr'e ʿarż olunmasını recā etdiler. Celālüddīn-i Ferīdūn Ḥażret-i Pīr'e girdi ve tācirleriň sözlerini arż etdi. Cenāb-ı Pīr'iň cānı sıkıldı ve ābdest ibrīḳini alıp ḫelāya gitdi, uzun müddet gelmedi.

Cevāb bekleyen tācirler, Mevlānā'nıň gecikmesi sebebini aňlamak için Sirācuddīn-i Tebrīzī' ye ricā etdiler. Sirācuddīň, ābdest-ḫāneye gidince Ḥażret-i Ḫudāvendigār'ıň orada ayaḳda ṭurmakda olduġunu gördü ve sebebini ṣordu. Cenāb-ı Pīr: Sirācüddīn; dünyā nerede, biz nerede? Peyġamberimiziň dünyāda nesi vardı? Ḫavāṣṣı-ı aṣḥābı dünyāya raġbet etdiler mi idi? Doġrusu buranıň kokusu, baňa bütün dünyā ve ehl-i dünyādan ehven gelir. Luṭf et de onlara söyle ki ṭaleblerinde ṣādıḳ iseler vereceklerini fuḳarāya kendi elleriyle versinler, bizi ve aṣḥābımızı zaḥmete sokmasınlar. Hem böyle yaparlarsa işe riyā karışmayacağı için ṣevābı daha ziyāde olur buyurdu.

O cemāʿat, baḥṣ etdikleri mālları fuḳarāya ve baʿżı iḫvāna beẕl etdikden ṣoňra ḫulūṣ-i iʿtiḳād ile dervīş oldular.

Çelebī Celālüddīn-i Ferīdūn ḥikāye etmişdir ki:

Gençliğinde çok uyku mübtelāsı idim ve dāʾimā uyku sersemi bulunurdum. Bu derdden Cenāb-ı Pīr'e şikāyet etdim. Faẕla miḳdārda ḫaşḫāş getirtdi ve südünü çıḳartdı. Onu aç karnına baña içirdi. Ondan ṣoñra o sersemlikden bende eṣer ḳalmadı. Bir hafta geçerdi ki uyuduġum olmazdı.

Yine o naḳl eylemişdir ki:

Bir gün Ḥażret-i Mevlānā ile Ḥüsāmüddīn Çelebī'niñ bağına gitmişdik. Ṣabāḥdan ikindi vaḳtine ḳadār ʿaẓīm bir semāʿ oldu. Ḫitāmında Cenāb-ı Pīr, iki elini ḳaldırdı, yüksek sesle "beyāyīd beyāyīd kemer bāz küşāyīd" yaʿni "buyuruñ, buyuruñ, kemeriñizi çözüp istirāḥat ediñ" dedikden ṣoñra: uzaḳ yoldan dōst bir cemāʿat geliyor ve bizden sıcak ḥelvā istiyor buyurdu.

Fi'l-vāḳiʿ biraz ṣoñra Türkistān fużalāsından dört kişi ẓuhūr etdi. Bunlar, Ḥażret-i Pīrle teşerrüf için memleketlerinden ḳalḳmışlar, Ḳonya'ya gelmişler, Cenāb-ı Ḫudāvendigār'ıñ Ḥüsāmüddīn Çelebī bāġında bulunduġunu ḫaber alınca istirāḥat **[AŞ 30]** etmeden oraya ḳadar yürümüşler. Meğer cānları ḥelvā istiyormuş. Biraz diñlenmelerini müteʿāḳıb Ḥüsāmüddīn Çelebī'niñ ḥaremi, pişirdiği ḥelvāyı bir tepsi içinde olarak gönderdi. Ḥażret-i Mevlānā (**fekulū mimmā razaḳakumullahu ḥalālen ṭayyiben**)[169] yaʿni "Allāh'ıñ size verdiği ḥelāl ve ṭayyib rızıḳdan yiyiñiz" Eğer māʾide-i ʿĪsā istemiş olsaydıñız nüzūl ederdi, ḥelvā nerede ḳalır? Allāh rıżāsı için evliyāʾullāhdan ḥelvā istemeyiñiz, müşkilātıñızıñ ḥallini ṭaleb ediñiz ki erzāḳ-ı maʿneviyye size ġıdā olsun buyurdu. Gelenleriñ dördü de dervīş oldular.

Yine Celālüddīn-i Ferīdūn demişdir ki:

Bir gün Ḥażret-i Mevlānā Zīrvā Ḥammāmı'na gidip su ḫazīnesine girdi. Orada uzun müddet oṭurdu. Ṣoñra başını, ḫazīneniñ deliğiñden çıḳarıp ġazeller söylemeġe başladı. Ben orada durdum. Söylediklerini ṭabaḳa ṭabaḳa yazdım. Sıcakdan vucūdum terlemediği gibi ferācem ve elimdeki kāġıtlar ıslanmıyor, ben de

[169] فَكُلُواْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللهُ حَلالاً طَيِّبًا Nahl, 16/114.

yorgunluk duymuyordum. Nihāyet Sulṭān Veled geldi, niyāz ederek peder-i mükerremini oradan çıḳarıp medreseye götürdü.

Ṣ[ayfa] 185, 187, 206, 220, 221, 233

Celālüddīn-i Müstevfī

ʿUnvānından Ḳonya ḥükūmetiniň māliye vekīli olduġu aňlaşılan bu ẕāt, muʿaẓẓam bir düğün yapmış ve bütün ekābiri daʿvet etmişdi. Herkes sofraya oṭurduġu şırada Cenāb-ı Mevlānā yemeğe raġbet etmediği için Celālüddīn-i Müstevfī biʿẕ-ẕāt ricāya gelmiş, faḳaṭ ṭaraf-ı Mevlānā'dan iʿtiẕār olunmuş ve: miʿdem çok żaʿīfledi, ʿādetā sırtı yaralı ḥayvāna döndü. O ḥayvān, yük vurulunca naṣıl feryād ederse benim miʿdem de öyle oluyor dedi. Ṣ[ayfa] 297

[AŞ 31] Celālüddīn-i Ḳaṣṣāb

Bu ẕātıň laḳabı "ḳaṣṣāb" olmaḳla berāber kendisi at yetişdirmekle meşġūl olduġu, Ḥażret-i Mevlānā'nıň eski ve muḫliṣ dervīşlerinden laṭīfeci bir adam bulunduġu ve Eflākī Dede'niň ḥayātında vefāt etdiği onuň ifādesinden aňlaşılıyor.

Şeyḫ Maḥmūd-i Neccār'dan gelen bir rivāyetde Celālüddīn-i Ḳaṣṣāb demişdir ki:

Mevlevīliġiň ibtidā-yı ẓuhūrunda birçok münkiri vardı. Bir defʿa ḫocalardan mürekkeb bir cemāʿat beni yakaladılar ve bir temiz döġdüler. Dayaġıň zoruyla benden bir yel ẓuhūr etdi. Gülüşdüler ve beni salıverdiler. İḫvānıň nezdine geldim, ḥādiṯeyi ḥikāye etdikden ṣoňra "tīz ez men, ʿināyet ez Ḫudā" yaʿni "żırṭa benden, ʿināyet Allāh'dan" dedim. İḫvān da gülüşdü.

Sözlerimi işiden Ḥażret-i Mevlānā buyurdu ki bu meṯeliň mevridi şöyledir: pādişāhıň biri kan aldırmak için bir ḥacāmātcı çaġırdı. Ḥacāmātcı, nīşteri pādişāhıň

damarına daldırdığı gibi ucu kırıldı ve içerde ḳaldı. Adamcağız ḳorḳusundan bir żırṭa çekdi. Pādişāh o ḳadār güldü ki vucūdunuň ḥareketinden damarda ḳalan nīşter ucu dışarıya fırladı. Ḥacāmātcı bunu görünce "sulṭān-ı ʿālem, tīz ez men, ʿināyet ez Ḫudā" dedi. Ondan ṣoňra bu söz meṣel olarak ḳaldı. Bunuň gibi kullardan ʿubūdiyyet, Allāh'dan da ḳabūl ve ʿināyet. Nitekim "ʿale'd-dīki ṣayāḥun ve ʿale'llāhi ṣabāḥun" denilmişdir ki ötmesi ḫorōsa, geceyi ṣabāḥ etmesi de Allāh'a ʿāʾid demekdir.

Yine Celālüddīn-i Ḳaṣṣāb naḳl etmişdir ki bir gün ḥużūr-i Mevlānā'da bir şaḫṣ için "ḫūy-ı bed ü bār-ı girān dāred" yaʿni "hem kötü ḫūyu, hem ağır yükü vardır" meṣelini söyledi. Ḥażret-i Pīr buyurdu ki bu meṣeliň mevridi şudur: Vaḳtiyle bir şehriň ḳapısında iḫtiyār bir adamıň çömlekci dükkānı vardı. Şehriň ḥükümdārı ne vaḳit oradan geçse çömlekci dükkāndan çıḳar, pādişāha duʿā ve ṣenā ederdi. Bir nevrūz günü ḥükümdār geçerken iḫtiyār yine duʿasını, ṣenāsını etdi. Ḥükümdār: İḫtiyār; dile benden ne dilerseň dedi. Çömlekci: Var oluňuz, fermān buyuruňuz da umerāňız ve ʿaskerleriňizden her biri bir çanak, yāḫud destī alsınlar ve ḥużūruňuza getirsinler ṭalebinde bulundu. Ḥükümdār: Beni seven, bu iḫtiyārdan bir çanak alsın emrini verdi ve geçdi. Bütün umerā ve ʿasker birer dīnār bedel ile birer çanak alıp gitdi. En ṣoňra [AŞ 32] vezīr geldi, ḫasīs bir adam olduġu için çekişe çekişe pazarlığa ḳalḳışdı. iḫtiyār, ondan bir destī için yüz dīnār istedi, nihāyet biň dirhem muḳābilinde almaya mecbūr oldu. Çömlekçi parayı almakla berāber beni de sırtına alıp pādişāhın ḥużūruna götüreceksin, yoḳsa destīyi vermem dedi. Vezīr çāresiz ona da rāżī oldu. Parayı verdi ve destiyi eline, iḫtiyārı da sırtına aldı. Ḥükümdārıň ḥużūruna götürdü. Pādişāh bu ḥāli görünce ḥiddetlendi. Bu ne rezālet? diye ṣordu. Çömlekçi "şāh-ı ʿālem; ḫūy-ı bed ü bar-ı girān dāred"[170] dedi. Ṣoňra da ʿilāve etdi ki: vezīriňiz ṭamaʿkārlık etmeyip de herkes gibi bir dīnār verseydi, bu rezālete mübtelā olmayacakdı.

Eflākī Dede yazıyor ki: Faḫru'l-aṣḥāb Celālüddīn-i Ḳaṣṣāb, Mevlānā'nıň eski mürīdlerinden laṭīfeci ve ẓarīf bir ẕāt idi. Ḫālīṣ ʿArab taylarını satın alır, onları

[170] Eflākī Dede bu cümleyi "yavuz ḫuy, yavuz yük" diye tercüme ediyor. [müellifin notu]

besler, terbiye eder, şoňra satardı. Ṭavlasında dāʾimā cins atlar bulunurdu. İşte bu ẕāt şöyle bir fıḳra aňlatmışdı.

Cenāb-ı Pīr'e bir aralık bir ceẕbe gelmiş, kırk gün ḳadār sarığınıň ucunu ʿArab ʿādeti vechle çenesi altından geçirmek ṣūretiyle sarmışdı. Bu ṣırada bir gün ter içinde olduġu ḥālde bizim ṭavlaya geldi ve: Filān atı eğerle. emrini verdi. İstediği ata üç kişiniň yardımıyla eğer vurabildik. Bindi ve ḳıble ṭarafına doġru sürdü. Berāber gitmek istedim. Sen göňül yardımı et buyurdu. Gece vaḳti toz, ṭopraḳ içinde ʿavdet etdi. O fīl cüsseli at żaʿīflemiş ve kuzu gibi yumuşamışdı.

Ertesi gün ve daha ertesi gün gelip birer at istedi. Üçüncü günü akşam namāzı vaḳti geldi. Atdan inip eve girdi ve

[Fâʿilâtün Fâʿilâtün Fâʿilün]

Müjde müjde ey gürūh-ı ʿayş u sāz

K'ān seg-i dūzaḫ be-duzaḫ reft bāz[171]

Yaʿni "ey yaşayanlar; size müjdeler olsun. O cehennem köpeği, cehenneme ʿavdet etdi" dedi. Ben onuň mehābetinden bir şey ṣoramadım. Bir kaç gün ṣoňra Şām ṭarafından ḳalabalıḳ bir kervān geldi. Ḫaber verdiler ki **[AŞ 33]** Hülāgū 655 senesinde Baġdād'ı żabt ve ḫalīfe Muṣtaʿṣım-billāh'ı ḳatl etdikden ṣoňra 657'de Şām üzerine yürümüş, Ḥaleb'i almış, Kutboġa ismindeki ḳumandānını ḳuvvetli bir ordu ile Dımaşḳ'a gönderip muḥāṣara etdirmişdi. Nihāyet İslām ʿaskeri Moġol ordusunu perīşān etmiş ve kaçırmış, Şāmlılardan baʿżıları müslümān ṣafları arasında Mevlānā'yı müşāhede eylemiş.

Bu ḫaberi aldığım gibi ḥużūr-ı Pīr'e koşdum ve Şām muẓafferiyetini müjdelemek istedim. Ben söylemeden evvel o görülen süvārīniň kendisi olduġunu biliyordu. Ṣ[ayfa] 58, 191, 192

[171] Nicholson, *Mesnevî-i Ma'nevî*, Tahran: 1314, c. I, s. 70. Tâhirü'l-Mevlevî, *Şerh-i Mesnevî*, İstanbul: c. III, t.y., s. 712.

Çōbān Dellāk

Bu adamıň adı Çōbān, ṣanʿatı ḥammāmda dellāklık etmek olduġu Eflākī Dede'niň şu fıḳrasından aňlaşılıyor: Çōbān Dellāk, bir gün Ḥażret-i Pīr'iň başını tıraş ediyor ve usturayı mübālaġa ile sürüyordu. Cenāb-ı Ḫudāvendigār: Mādām ki tekrār çıḳacakdır, bu ḳadārı yetişir diyerek Çōbān'ıň ḫoyratlığını ẓarīfāne menʿ etdi. Ṣ[ayfa] 231

Mevlānā Efṣaḥuddīn Muʿīd

Bu ẕātıň ʿulemādan olduġu ve ṭalebe müẕākereciliğinde bulunduġu aňlaşılıyor.

Eflākī Dede diyor ki: Efṣaḥuddīn Muʿīd, Mevlānā'nıň münkirlerinden idi. Gördüğü bir ruʾyā üzerine Ḥażret-i Pīr'iň ḥużūruna geldi, başını açdı ve "pāy-ı māçān"da durdu. Cenāb-ı Pīr, maḳāṣ getirip onuň bıyığından birḳaç tel kesmeden ve dervīşliğe ḳabūl etmeden pāy-ı māçāndan ayrılmadı. Ṣayfa 108

Pāy-ı mā-çān: Bir meclisiň en aşağı maḥallidir. Ṣaff-ı niʿāl ve pāpūçluk da denilen yer gibi. Eskiden kabāḥatli olanlar orada dururlar, ʿafv işāretini orada beklerlerdi. Mevlevī maṭbaḫlarında ḳapı dibine serilmiş bir pösteki vardı ki adına "saḳā postu" denirdi ve küstāḫlık etmiş olanlar ʿafv edilinceye ḳadar oraya oṭurtulurdu. **[AŞ 34]** Bıyık kesmek meselesine gelince: (**ḳuṣṣū şevāribekum ve'rḫu'l-liḥā**)[172] yaʿni "bıyıklarıňızı kırpınız ve sakalıňızı salıveriňiz" ḥadīs-i şerīfi ṭururken rükn-i ʿAcemlerden intiḳāl etmiş olmaḳ üzere baʿżı ṭarīḳatlerde bıyık uzatmak ehemmiyetli bir mesʾele ḥālini almış, ḥattā bir de rivāyet uydurulmuşdu. Gūyā Ḥażret-i ʿAlī, cesed-i muḳaddes-i Nebevī'yi ġaṣl ederken Resūl-i Ekrem'iň göbeğinde ḳalan suyu dudaklarıyla emmiş, ondan ṣoňra da dudaklarını kimse görmesin diye bıyıklarını uzatmış!

[172] قُصُّوا شَوَارِبَكُمْ و ارْخُوا اللِحَى Müslim, Tahâret 55.

İşte Ḥażret-i Mevlānā, o uydurma rivāyeti ve sünnete muġāyır ḥareketi baltalamak için bir kimsenin bıyıklarından birḳaç tel kesmeden evvel beyʿat vermez ve dervīşliğe ḳabūl etmezdi.

Ekmelüddīn Ṭabīb

Mevlānā zamānında Ḳonya'nıň en ḥāẕıḳ ve en meşhūr bir hekīmiydi. Cenāb-ı Pīr'e intisābından evvel bir gün Ḥażret-i Ḫudāvendigār'ı ziyārete gelmişdi. Mevlānā Ḥażretleri ona on yedi kişi için müsḥil tertīb etmesini söyledi. Şerbetiň içileceği ṣabāḥ Ḥażret-i Mevlānā hekīmiň evine gitdi ve on yedi kişi için ḥāżırlanmış ʿilācları birer birer içdi. Ṣoňra ḳalḳıp gitdi. Hekīm telāş ederek medreseye geldi. baḳdı ki Mevlānā miḥrāba oṭurmuş maʿārif ve ḥaḳāyıḳ söylemekle meşġul. Mizāc-ı şerīfiňiz naṣıl ? diye ṣordu. Cenāb-ı Ḫudāvendigār laṭīfe ṭarīḳiyle "**tecrī taḥteha'l-enhār**"[173] dedi. Hekīm, su içilmemesini tavsiye etdi. Ḥażret-i Mevlānā buz getirdi verdi, ṣoňra ḥammāma gitdi, yıkandı ve uzun uzadıya semāʿ etdi.

Bu fevḳa'l-ʿāde ḥāller ḳarşısında Ekmelüddīn, ḥayretinden sarığını yere atdı ve: Bu ḥāl; insān ṭabīʿātı değil, velāyet ḳuvvetidir diyerek Cenāb-ı Pīr'e intisāb etdi.

Yine Ekmelüddīn Ṭabīb naḳl etmişdir ki:

Sulṭān Rüknüddīn, benden tiryāḳ-i fārūḳī istemişdi. Eczāsını ḥāżırladım, ʿameliyāt-ḫāneniň ḳapısını kapadım. Onları maʿcūn ḥāline getirmek için yoğurmaġa başladım. İşi bitirdiğim ṣırada Ḥażret-i Mevlānā ʿameliyāt-ḫānede göründü **[AŞ 35]** maʿcūn tasını taḳdīm etdim, iltifāt buyurmadı ve: Ey Ekmelüddīn; benim ḳalbimi öyle bir ejderhā sokmuşdur ki baḥr-i muḥīṭ tiryāḳ olsa, o zehriň ʿilācı olmaz, diyerek ġāʾib oldu.

[173] تَجْرِي تحتها الأنهار et-Tevbe, 9/100. Âyet, Kurân'da تجري من تحتها الأنهار şekli ile daha çok tekrar etmektedir.

Böyle bir vaḳʿanıñ Erzincān'da ṭabīb ʿAlāʾüddīn'in ʿameliyāt-ḫānesinde de olduġu yukarıda geçmişdi.

Yine ṭabīb Ekmelüddīn ḥikāye etmişdir ki:

Bir gün medresede ʿazīm bir semāʿ olmuş ve meşhūr Şeyḫ Faḫrüddīn-i ʿIrāḳī de orada bulunup cūş u ḫurūşa gelmişdi. Arḳasından ḫırḳası düşdüğü ḥālde dolaşıyor ve ṣayḥalar atıyordu. Ḥażret-i Mevlānā ise bir köşede semāʿ ediyordu. Ben, umerā ve ʿulemādan baʿżı ẕevāt ile ayakda duruyordum. Semāʿ bitdikden ṣoñra Ḥażret-i Ḫudāvendigār'a: Faḫrüddīn-i ʿIrāḳī şimden ṣoñra güzel ruʾyālar görecekdir dedim. Başı bu ṭarafa doġru yatarsa buyurdu. Ṣoñra onuñ iẕniyle Emīr Pervāne, Faḫruddīn'i Toḳad'a daʿvet ve orada tekye şeyḫi taʿyīn etdi.

Şeyḫ Faḫrüddīn, dāʾimā semāʿ meclislerinde bulunur, Ḥażret-i Pīr'iñ büyüklüğünden baḥṣ eder, onu kimse lāyıḳıyla tanıyamadı, dünyāya ġarīb geldi, ġarīb gitdi derdi ve şu beyti okurdu:

[Fâilâtun Fâilâtun Fâilâtun Fâilun]

Der-cihān āmed ü rūzī tu be-mā ruḫ be-nümūd

Ān-çünān zeved bīrūn şod ki ne-dānem ki ki[174] būd[175]

Meʾāli: Dünyāya geldi, bir iki gün bize yüzünü gösterdi. O ḳadār çabuk gitdi ki kim olduġunu añlayamadım. Ṣ[ayfa] 205

Yine ṭabīb Ekmelüddīn, bir gün kırmızī çūḫādan ḳāftān ve semmūr kürk giyinmiş olduġu ḥālde Ḥüsāmüddīn Çelebī'niñ evindeki semāʿ meclisine gelmişdi. Biraz ṣoñra Cenāb-ı Pīr, onuñ kulağına bir şey söyledi. Ekmelüddīn kemāl-i neşʾe ile ḳalḳdı, üstündeki o ḳıymetli elbiseyi çıḳarıp muṭrib heyʾetine atdı. Ṣoñra Ḥüsāmüddīn Çelebī, Ḥażret-i Ḫudāvendigār'ıñ ne söylemiş olduġunu ṣordu. Ekmelüddīn dedi ki: böyle kadınlara yakışacak bir ziynet ile merdān-ı ilāhī ḳarşısına naṣıl çıḳdım? Şu ḥareketim hīç de münāsib değildi diye kendi kendime levm

[174] Yazmada "key" olarak yazılmıştır.

[175] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1345, c. VII, s. 132.

ediyordum. Ḥażret-i Ḫudāvendigār geldi, endīşe etme ve utanma. Rūhumuzuň cāmesi olan cesediň bile bizim naẓarımızda iʿtibārı yoḳdur. Ḫāricī **[AŞ 36]** elbiseniň ne değeri olabilir? (**inne'llahe lā yenẓuru ilā ṣuverikum ve lā ilā aʿmālikum ve lākin yenẓuru ilā ḳulūbikum**)[176] yaʿni "Allāh siziň ṣūretleriňize ve ʿamelleriňize baḳmaz, lākin ḳalbleriňize ve niyetleriňize baḳar" çalış ki sen elbiseyi gösteresiň, elbise seni göstermesiň, buyurdu. Ben de bu iltifāta şükrāne olarak o elbiseyi muṭrıblara verdim dedi. Ondan ṣoňra mükellef elbise giyemedi

Sulṭan Veled ḥażretleri rivāyet etmişdir ki:

Bir gün medresede Ṭabīb Ekmelüddīn ile oṭuruyorduk. Pederim geldi, mübārek başını dizime ḳoydu. Baňa diḳḳātli diḳḳātli baḳdıkdan ṣoňra: Bahāʾüddīn; baňa çok çok naẓar et buyurdu. ʿAcabā ḳıyāmetde de cemāliňizi böyle görecek miyim? diye ṣordum. Ekmelüddīn atıldı ve: benim iʿtiḳādıma göre dünyāda Ḥażret-i Mevlānā'yı ṣıdḳ ve iḫlāṣ ile gören āḫiretde bütün ḳabāʾil ve ʿaşāʾirine şefāʿat edecekdir dedi. Pederim ḳalḳdı ve Ekmelüddīn'e ḫiṭāben: Vallāhi'l-ʿaẓīm ʿālemiň bütün ḥukemāsı saňa bağışlanacakdır. müjdesinden ṣoňra buyurdu ki: Bizi gören, cehennem yüzü görmeyecekdir. Bir gün gelecek ki bizim bu medrese ḫarāb olacakdır, faḳaṭ ḫarābesinden geçenler de cehennem görmeyecekdir buyurdu.

Ṣ[ayfa] 62, 177, 207, 243, 258

Eflākī Dede diyor ki: Ekmelüddīn Ṭabīb, bir gün ekābiriň bulunduġu bir meclisde şöyle demişdi:

Eski ve yeni hekīmleriň ittifāḳı vardır ki eğer ḫātemu'l-enbiyā ʿaleyhi ve ālihi ekmelü't-teḥāyā'dan ṣoňra peyġamber gelmek imkānı olsaydı o peyġamber İbn Sīnā olurdu. Faḳaṭ yüz biňlerce İbn Sīnā iʿtirāfa mecbūrdur ki Mevlānā'nıň fevḳinde kimse yoḳdur. Ḥażret-i Peyġamber ʿaleyhi'ṣ-ṣalātu ve's-selām efendimiziň (**vā**

[176] إنّ الله لا يَنْظُرُ إلى صُوَرِكم و لا إلى أعمالِكم و لكنْ يَنْظُرُ إلى قُلُوبِكم Müslim, Birr ve's-Sıla, 34.

şevḳāh ilā liḳāi iḫvānī) [177]yaʿni “ḳardeşlerimi ne ḳadār göreceğim geldi” buyurması onuň ḥaḳḳındadır.

Yine bir gün Ekmelüddīn’iň yanında Mevlānā’nıň bir ġazelinden:

[Mefâîlun Mefâîlun Mefâîlun Mefâîlun]

Derūn-i sīne çün ʿĪsā nigārī bī-peder ṣūret

Ki māned çün ḫarī be-rīḫ zi fehmeş Bū ʿAlī Sīnā[178]

Yaʿni “İlāhī; ḳalb içinde ʿĪsā gibi babasız bir ṣūret naḳş edersiň ki Ebū ʿAlī Sīnā onu aňlamak ḫuṣūṣunda **[AŞ 37]** buz üstündeki eşek gibi ʿāciz ḳalır.” beytini oḳudular. Ekmelüddīn İbn Sīnā’yı o ḳadār iltizām etdiği ḥālde bu beyte ḳarşı: Mevlānā ne söylese yakışıyor. O ḥakīm-i ilāhīdir, bütün ʿulemā ve ḥukemā, onuň ḥikmeti ḫarmānından başak toplamaktadır. Öz ve sözüň kemāli ona maḫṣūṣdur dedi.

Ṣ[ayfa] 258

Emīr ʿĀlim Çelebī

Ḥażret-i Mevlānā’nıň üçüncü maḫdūmudur ki Selçūḳī ḥükūmetinde emīrlik derecesine çıḳmış ve sulṭānıň ḫazīnedārı olmuşdu. Eflākī Dede, Şeyḫ Nefīsüdddīn-i Sivāsī’den naḳlen diyor ki:

Bir gün Cenāb-ı Pīr, medreseniň ṣaḥnında geziniyor, iḫvān da onuň mübārek cemālini temāşā ediyordu. Medrese ḳapısını kapayıňız buyurdu. Kapadılar. Biraz ṣoňra Sulṭān ʿİzzüddīn umerāsı ve erkānıyla ziyārete geldi. Ḫażret-i Ḫudāvendigār bir ḥücreye girdi ve: Gelenlere zaḥmet etmemelerini söyleyiňiz dedi. Onlar gitdikden ṣoňra ḳapı şiddetle çalındı. İḫvāndan biri açacak oldu. Mevlānā kendisi gidip kim o? diye seslendi. Bende-i bendegān Emīr ʿĀlim cevābını alınca

[177] وَا شَوْقَاهُ إِلى لِقَاءِ إِخْوَانِي Hadîs kaynaklarında bulunamadı. Şii kaynaklarda geçiyor.
[178] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems,* Tahran: 1345, c. VII, s. 121.

açdı. Emīr ʿĀlim içeriye girdi. Ḥażret-i Ḫudāvendigār ona: Emīr ʿĀlim (ḳul huvellāhu eḥad) ı biliyor musuň? diye ṣordu. Ve biliyorum cevābı üzerine: oku da işideyim emrini verdi. Emīr ʿĀlim iḫlāṣ sūresini oḳudu. Cenāb-ı Pīr buyurdu ki: Allāh, benim anam, babam, çocuğum, beňzerim, naẓīrim yoḳdur diyor. Şimdi ʿamel ve ḫidmet zamānıdır. Eliňden geldiği ḳadār ṭāʿāt ve ʿibādāta çalış. Baňa iʿtimād ederek ʿubūdiyyetden geri durma. Merdān-ı Ḫudā, Ḫudā-ṣıfatdır. (**Fe-lā ensābe beynehum yevme-iẕin ve-lā yetesāʾelūn**)[179] yaʿni ḳıyāmet gününde insānlarıň nesebi yoḳdur ve kimiň oğlu idiň diye ṣorulmayacakdır. Emīr ʿĀlim, ʿavdet etdikden ṣoňra iḫvānıň ḳalbinde bir ıżṭırāb ḥāṣıl oldu, aġlaşmaġa başladılar. Bunuň üzerine Cenāb-ı Pīr şu müjdeyi verdi: Yoḳ yoḳ… Allāh'ıň raḥmetinden meʾyūs olmayıňız. Emīr ʿĀlim'iň tenbellik etmemesini işitmedim. Mekkār nefs, dāʾimā tenbelliği ṭavsiye eder, Allāh ise tenbel ve üşengen olanı sevmez. Allāh'ıň raḥmet-i bī-nihāyesinden bildiklerimi söyleyecek olursam bütün ḫalḳ ʿamelden ḳalır, hīç biri yerinden kımıldamaz. Ṣ[ayfa] 132

[AŞ 38] Emīr ʿAlemüddīn Ḳayṣer

Mevlānā türbesiniň bānīsi olan ẕātdır ki Selçūḳī umerāsından ve Ḥażret-i Mevlānā'nıň muḫliṣ dervīşlerinden idi. Cenāb-ı Ḫudāvendigār'ın irtiḥālinden ṣoňra ḳabr-i şerīfiniň üstüne bir ḳubbe yaparak ve orasını muʿaẓẓam bir türbe ḥāline getirmek istiyordu. Bir gün Sulṭān Veled'iň ḥużūruna gidip emelini ʿarż etdi ve kaç paraň var suʾāline otuz bin dirhemi olduġunu söyledi. Sulṭān Veled: Naṣıl olur? diyerek bu miḳdārıň yetişmeyeceğini bildirdi.

Emīr ʿAlemüddīn: Ḥażret-i Ḫudāvendigār ġaybdan gönderir dedi ve o gece serāy-ı sulṭānī damına çıḳıp temcīd verdi, ʿāşıḳāne manẓūmeler oḳudu. Gürcü Ḫātūn ile Emīr Pervāne, ʿAlemüddīn'iň şu ḥareketinden ḫoşlandılar. Ertesi gün onu celb ederek ḫilʿat giydirdiler, seksen biň dirhem iḥsān etdiler. Elli biň dirhem de Ḳayṣeri emvālinden taḫṣīs eylediler.

---

[179] فلا أنْسابَ بينهم يومئِذٍ و لا يَتَسائلونَ el-Müminûn, 23/101.

Emīr ʿAlemüddīn, bu paraları da kendi naḳdine ʿilave ederek Bedrüddīn-i Tebrīzī'niň neẕāretiyle türbe-i şerīfeniň inşāsına başlatdı ve mükemmel ṣūretde bitirdi. Ṣ[ayfa] 432

Ḳonya Aksaray'ında bir vāʿiẓ, Ḥażret-i Mevlānā'nıň bir beytini taḳrīr u tefsīr ederken münkir bir ḫocanıň kendisini tekfīr etmesi üzerine vāʿiẓ kürsīden inmiş ve ḫocaya ʿaṣḳ u şevḳ ile bir yumruk indirmiş, onuň teʾṯīriyle ḫoca da ölüvermiş. Ḥażret-i Mevlānā, maḳtūlüň diyeti verilmek için Emīr ʿAlemüddīn Ḳayṣer'e bir mektūb göndermiş, o da çarşı ortasında atını, elbisesini, silāḥlarını ve müzeyyinātını satıp parayı tedārik etmiş ve diyeti vermişdi. Bu ḥādise Şemsüddīn-i Malaṭī baḥṯinde tafṣīlli yazılmışdır. Oraya da baḳ. Ṣ[ayfa] 236

Bir gün Gürcü Ḫatun, laṭīfe ṭarīḳiyle emīr ʿAlemüddīn'e: Ḥażret-i Mevlānā'dan ne kerāmet gördüň ki ona baġlanmṣsıň diye ṣordu. Emīr ʿAlemüddīn: Ḫatun ḥażretleriniň ʿömrüne bereket. Her peyġamberi bir ümmet, her şeyḫi de bir cemāʿat **[AŞ 39]** sever. Faḳaṭ Ḥażret-i Pīr'i sevmeyen ve ḥürmet etmeyen bir millet yoḳdur. Bundan büyük kerāmet lāzım mı? cevābını verdi. Ṣ[ayfa] 237

Emīr Bedrüddīn-i Gevhertaş

"Dizdār" yaʿni ḳalʿa ḳumandānı olan bu ẕāt, vaḳtiyle Sulṭān ʿAlāʾüddīn'in lālālıġında bulunmuş, ṣoňra da "ustā-serāy" yaʿni sarāy kahyāsı olmuş ḫayır ṣāḥibi bir zengīndi. Sulṭānu'l-ʿUlemāyā da dervīş olmuşdu. İntisābına sebeb de şöyle bir vaḳʿa idi:

Bir gün Sulṭānu'l-ʿulemā, Ḳonya'daki ʿAlāʾüddīn cāmiʿinde vaʿz ediyor, okunan āyetleriň sebeb-i nüzūlünü, her kelimeniň, ḥattā her ḥarfiň esrārını taḥḳīḳ ediyordu. Cemāʿat arasında bulunan Emīr Gevhertaş kendi kendine: Ne ḳutlu ḥāfıẓ ve ne geniş muṭālaʿa ki oḳuduklarını tamāmıyle ḥıfẓ etmiş öylece aňlatıyor dedi.

Sulṭānu'l-ʿUlemā kürsī üzerinden: Emīr Bedrüddīn; bir ʿaşr oḳu diye seslendi. Bedrüddīn-i Gevhertaş bu teklīf üzerine şaşırdı ve sıḳıldı ise de (ḳad eflaḥa)

sūresiniň baş ṭarafından birḳaç āyet oḳudu. Sulṭānu'l-ʿUlemā: Şimdi muṭālaʿasız ve ḥāżırlıksız taḥḳīḳātı diňle diyerek (ḳad) kelimesiniň īżāḥına dāʾir uzun uzadıya söz söyledi.

Emīr Bedrüddīn, ẕihninden geçen ḫāṭıra üzerine Sulṭānu'l-ʿUlemā'nıň teklīfini Sulṭān ʿAlāʾüddīn'e aňlatdıḳdan ṣoňra ḳalḳdı, kürsīniň ayaġını öpmek ṣūretiyle Sulṭānu'l-ʿUlemāyā taʿẓīm ederek dervīşliğe ḳabūlünü recā etdi. Sulṭānu'l-ʿUlemā: Ḳabūlüňüz şükrānesi olmaḳ üzere çocuklarım için bir medrese yapdır, dedi. Emīr Bedrüddīn de kemāl-i şükrān ile bir medrese inşā ederek vaḳıflar taḫṣīṣ eyledi. İşte Ḥażret-i Mevlānā'nıň iḳāmet ve tedrīs buyurmuş olduġu medrese budur.

Ṣ[ayfa] 22

[AŞ 40] Emīr Bedrüddīn Yaḥyā

Bu ẕātıň şāʿir olduġu, bir beytini ve bir rubāʿīsini Eflākī Dede'niň naḳl etmesinden ve ismini yazarken "melikü'l-üdebā" diye tavṣīf etmesinden aňlaşılıyor.

Menâkıbu'l-ʿĀrifīn müʾellifi diyor ki: Bir defʿa Ḥażret-i Mevlānā ılıcaya gidiyordu. İḫvān evvelce gidip her ṭarafı temīzlemiş ve tütsülemiş, ṣoňra da Ḥażret-i Pīr'iň istiḳbāline çıḳmışdı. Onlar gidince bir taḳım yaralı bereli ḫastalar gelmiş ve suya girmişdi.

Mevlānā ve maʿiyyeti gelip de onları görünce iḫvāndan baʿżıları, baġırmaḳ, çaġırmaḳ ṣūretiyle onları defʿ etmek istediler. Ḥażret-i Ḫudāvendigār ise defʿ etmek isteyenleri tekdīr ederek soyundu ve suya girdi. Ḫastalarıň yanına gitdi. Onları oḳşadı ve kirletmiş olduḳları sudan döküdü. Bu vechle göňüllerini aldı. Orada bulunanlar Cenāb-ı Pīr'iň ḥüsn-i aḫlāḳına ḥayretde ḳaldılar. Melikü'l-üdebā Emīr Bedrüddīn Yaḥyā da orada idi. Ḥażret-i Mevlānā'nıň şu raḥm u şefḳatini görünce bu beyti inşād etdi:

[Feʿilâtün Feʿilâtün Feʿilâtün Fa'lün]

Ez Ḫudā āmedei āyet-i raḥmet ber ḫalḳ

Ḫod küdām āyet-i ḥüsn-est ki der şān-i tū nīst[180]

Me'āli: Ḫalḳa Allāh ṭarafından raḥmet āyeti olarak gelmişdiñ, Ẕāten seniñ şānıñda olmayan hangi güzellik āyeti vardır? Ṣ[ayfa] 177

Yine Eflākī Dede naḳl ediyor:

Mevlānā'nıñ irtiḥālinden ṣoñra bir gece, Emīr Pervāne bir cemʿiyyet tertīb etmiş, orada Cenāb-ı Pīr'iñ ḫāṭıralarından baḥs edilmişdi. Ḥużżār arasında bulunan Emīr Bedrüddīn Yaḥyā, teʾessür ve taḥassüründen elbisesini parçaladı ve şu rubāʿīyi oḳudu:

[Mef'ûlu Mefâîlû Mef'ûlû Fe'ûl]

K'ū dīde ki der ġam-i tū nem-nāk neşod

Yā ceyb ki der mātem-i tū çāk neşod

Sūgend ber vey-i tū ez püşt-i zemīn

Mānend-i tūyī der şikem-i ḫāk neşod[181]

Meʾāli: Seniñ ġamından aġlamayan bir göz, yāḫud māteminde parçalanmayan bir yaka var mı? Yā Mevlānā; **[AŞ 41]** nurlu yüzüñe yemīn ederim ki seniñ gibi mübārek bir vücūd, zemīniñ üstünden toprağıñ içine girmemişdir.

Emīr Pervāne, şu rubāʿīsine cāʾize olmaḳ üzere Bedrüddīn Yaḥyā'ya bir ḫilʿat giydirdi ve bir ḳaṭır iḥsān etdi. Ṣ[ayfa] 311

Bu beyit ve rubāʿīsinden Emīr Bedrüddīn Yaḥyā'nıñ değerli bir şāʿir olduġu añlaşılıyor. Ṭabīʿī başḳa şāʿirler de vardı, faḳaṭ nerede ḳaldı? Ne onlar mevcūd, ne de

[180]Sadi (thk: Nurullah İranperest), *Gazelha-yı Sa'di*, Tahran: t.y. s. 124.

[181] Kaynaklarda tesadüf edemedim.

tercüme-i ḥāliyle ölüm tārīḫi mażbūṭ. Yine şükr etsiň ki sāye-i Mevlānā'da adı olsun unutulmaḳdan ḳurtulmuş. Raḥmetullāhi ʿaleyhi.

Emīr Celālüddīn-i Ḳarāṭāyī

Sulṭān Rüknüddīn ve Sulṭān ʿİzzüddīn'iň vezīrliğinde bulunmuş ve hicrī ( )[182] tārīḫinde vefāt etmiş olan bu ẕāt ḫayr-ḫᵛāh ve ḫayr-perver bir kimse idi ki Ḳonya'da bir medrese yaptırmış ve resm-i küşādında Cenāb-ı Mevlānā, en aşağı ṭarafa oṭurup ekṣer-i ekābir onuň yanına gelmekle ṣaff-ı niʿāl, ṣadr-ı meclis ḥālini almışdı. Emīr Pervāne baḫşine de baḳ. Ṣ[ayfa] 62

Celālüddīn-i Ḳaraṭāyī, bir gün ṣabāḥ namāzını Ḥażret-i Mevlānā'nıň arḳasında ḳılmaḳ için erkenden ve yalnızca medreseye gelmiş, Cenāb-ı Pīr'iň miḥrābda namāza durmuş olduġunu görmüşdü. Birden bire baḳdı ki Mevlānā uzamış, semirmiş, o dereceye varmış ki vücūdu bütün ṣaḥnı, ṣuffayı ve medreseyi doldurmuş. Ḳaraṭāyī, bu ḥāliň dehşetinden bir naʿra atıp kendinden geçdi. Ṣaḥva geldiği vaḳit Cenāb-ı Pīr'iň ṭabīʾī ḥāliyle secde etmiş olduġunu müşāhede etdi. Namāzdan ṣoňra Ḥażret-i Ḫudāvendigār buyurdu ki: Emīr Celālüddīn; ne vaḳit Cenāb-ı ʿizzet bizi talṭīfe tenezzül buyursa öyle, ne zamān bizi nezdine daʿvet ederse böyle oluruz.

Emīr Celālüddīn aġlaya aġlaya medreseden çıḳdı ve o gün iḫvāna bir çok niyāz gönderdi. Ṣ[ayfa] 118

Cenāb-ı Pīr, sevdiği ve ḥürmet etdiği bu ẕātıň vefātından ṣoňra bir gün onuň medresesi öňünden geçiyordu. Bir müddet durdu, ṣoňra: Dostumuz Celālüddīn-i Ḳaraṭāyī, aṣḥābıň ḥużūruna müştāḳım diye sesleniyor buyurdu.

[AŞ 42] Ve iḫvān u yārānı toplayıp bir müddet türbesinde oṭurdu. Ḥāfiẓlar Ḳurʾān oḳudular, iḫvān, *Meṣnevī* ve ġazeliyyāt ḳırāʾat ve ṣoňra ʿavdet eylediler. Ṣ[ayfa] 113

[182] Müellif tarafından boş bırakılmıştır.

Emīr Faḫrüddīn ʿAlī

"Ebu'l-ḫayrāt" ve "Ṣāḥib Ata" diye şöhret almış olan ẕātdır ki Sulṭān ʿİzzüddīn'iñ vezīri idi. ʿİzzüddīn ṭarafından ḳardeşi Sulṭān Rüknüddīn'iñ nezdine gönderilmiş, oraya gidince alıḳonularaḳ Rüknüddīn'iñ vezīrliğine taʾyīn olunmuş, ṣoñra Emīr Muʿīnüddīn Pervāne bunu ʿazl ve ḥabs ettirmiş ise de Ṣāḥib Ata fırṣat bularak Abaḳa Ḫān nezdine gitmiş ve onuñ fermānıyla vezāreti istirdād eylemişdi.

Bu ẕāt bir gün: Mevlānā pek büyük bir sulṭāndır ammā onu mürīdleri arasından çekmeli, intisāb daʿvāṣında bulunanları öldürmeli! demiş. Bunu işiden Cenāb-ı Ḫudāvendigār tebessüm ederek: Çekebilirlerse! dedikden ṣoñra: ʿAcabā iḫvānımız, neden ehl-i dünyāya mebġūż oluyor? Ġālibā maḥbūb-i Ḥaḳḳ olduḳlarından. Ben bütün dünyāyı eledim, ancak bunlar ḳalbūr üstünde ḳaldı. Bizim vücūdumuz iḫvānımızıñ, iḫvānımızıñ vücūdu daʿālemdekileriñ rūḥudur, buyurdu.

Ṣ[ayfa] 66

Eflākī Dede diyor ki: Ṣāḥib Faḫrüddīn, kendisine Ḥażret-i Mevlānā'nıñ naṣīḥat vermesini Sulṭān Veled vāsıṭasıyla recā etmiş ve bir ṣabāḥ Ḥażret-i Ḫudāvendigār'a gelmişdi. Cenāb-ı Pīr, ḳuşluḳ zamānına ḳadār murāḳebede bulundu. Allāhu ekber Allāhu ekber demekle meşġūl oldu. Ḥīç bir söz söylemedi. Ṣāḥib Faḫrüddīn ḳalḳıp gitdi. Sulṭān Veled söz söylenmeyişiniñ sebebini ṣordu. Ḥażret-i Mevlānā buyurdu ki: Hīç derdi olmayan bir adam! Rūhen uyanık değil, maʿnā ʿāleminden ḫaberdār olmadıġı gibi olmaḳ iḥtimāli de yoḳ. Kime söyleyem ve ne söyleyem? Maʿa mā-fīh ḫātimesi ḫayırlı olur. Ṣ[ayfa] 288

Yine Eflākī Dede Şeyḫ Maḥmūd-i Ṣāḥib-ḳırāndan naḳlen yazıyor ki: Ṣāḥib Faḫrüddīn'îñ vefātından ṣoñra iḫvānıñ büyüklerinden biri, onu ruʾyāsında mesrūr bir ḥālde gördü. **[AŞ 43]** Saña Ebu'l-ḫayrāt derlerdi. Yapdıġıñ ḫayr u ḥasenāt muḳābilinde Allāh saña ne muʿāmele etdi? diye ṣordu. Ṣāḥib: Onlar hīç bir işe yaramadı. Ancak Mevlānā'nıñ türbesine ḳonulmaḳ üzere benden bir ağaç almışlardı. Cenāb-ı Ḥaḳḳ ona muḳābil baña raḥmet etdi, cevābını verdi. Ṣ[ayfa] 264

Emīr Muʿīnuddīn Pervāne baḥşine de baḳ.

Emīr Muḥammed Sekūrcī

Bu ẕātıň Keyġātu Ḫān'ıň adamlarından olup Sulṭān Veled'e intisāb etdiği ve türbe civārında bir çeşme yapdırıp su getirdiği Eflākī Dede'nin muḫtaṣar yazılarından aňlaşılıyor.

Emīr Sekūrcī demişdir ki: Ḥażret-i Mevlānā'nıň irtiḥālinden ṣoňra Keyġātū Ḫān ordusuyla Aḳsarāy'a gelmiş, muṭāvaʿat ve istiḳbāl etmeleri için Ḳonya'ya da elçi göndermişdi. Elçi, Ḳonyalılar ṭarafından öldürüldü. Onuň ḳatl edilmesi, Keyġātū'yu fevḳa'l-ʿāde ḥiddetlendirdi. Ordunuň hemān Ḳonya üstüne yürümesine, şehri muḥāṣara ve żabṭ ile ahālīsini ḳatl ve emvālini yağma etmesine emr verdi. Maʿiyyetindeki ḳumāndānlar bu emre ḳarşı bir şey diyemediler. Muḥāṣaraya uğrayan Ḳonyalılar da Mevlānā'nıň türbesinde duʿā etmekden başḳa bir şey yapamadılar. Emīr Sekūrcī, şu muḳaddimeden ṣoňra devām ediyor ki:

Bir ṣabāḥ erkenden Keyġātū, bütün umerāyı çaġırtmış. Yanına gitdim. Hem ağlıyor hem tir tir titriyordu. Biz ṣormadan aňlatmaya başladı. Ruʾyāsında görmüş ki Ḥażret-i Mevlānā kemāl-i heybetle türbesinden çıḳmış, sarıġını çözüp onuňla Ḳonya sūrunu kuşatdıktan ṣoňra Keyġātū'nuň yanına gelmiş, boġazını sıḳmaya başlamış ve: Ey bī-ḫaber Moġol; fikriňi ve ḥareketiňi değişdir. Bir ān evvel Moġollarıňı toplayıp buradan çekil. Yoḳsa cānıňı ḳurtaramazsın demiş.

Diňleyen umerānıň hepsi de: Ḳonya iḳlīmi Mevlānā'nıň ḥimāyesindedir. Oraya tecāvüz edeniň felāḥ bulmayacağını biliyorduḳ lākin bunu mehābetiňizden ʿarż edemiyorduḳ dediler. Keyġātū ordunuň derḥāl geri çekilmesini [AŞ 44] emr etdi. Ertesi gün de biẕẕāt türbeyi ziyārete gitdi. Ben o vaḳte ḳadar türbeyi görmemişdim. Keyġātu Sulṭān Veled'i daʿvet etdi ve görüşdü. Ḫattā mürīdi oldu. Ḳurbānlar kesdirdi, fuḳarāya dağıtdırdı. Ahālī sevinerek hediyeler getirdiler. Benim Mevlānā ḥaḳḳındaki ḥürmetim birken biň oldu. Sulṭān Veled ḥażretlerine intisāb etdim ve türbe-i şerīfeye bir çeşme yapdırdım.

Emīr Sekūrcī'niň şoňra Ulu ʿĀrif Çelebī'ye de ḥürmet ve taʿẓīmde bulunduġu Emīr Ṭōmān'ıň baḥşinde gelecekdir. Ş[ayfa] 464

Ḳonya muḥāsarası için Aḫī Aḥmed Şāh baḥşine de baḳ.

Emīr Mesʿūd Beg

Menteşe[183] oġullarından olup hem kendisiniň, hem oġlu Şücāʿüddīn Orḫān'ıň Ulu ʿĀrif Çelebī'ye mürīd olduḳlarını Eflākī Dede yazıyor. Ṣalāḥuddīn Edīb baḥşine de baḳ. Ş[ayfa] 466

Emīr Muʿīnuddīn Süleymān Pervāne

ʿOşmanlı devletindeki "nişāncılık" gibi Selçūḳī ḥükūmetinde "pervānecilik" vardı ki verilen fermānlar, onuň işāretiyle taṣdīḳ olunurdu. İşte Emīr Muʿīnuddīn, Selçūḳī ḥükūmetinde bu işle muvaẓẓaf büyük bir meʾmūr idi. Şoňra vezīr, daha şoňra da nāʾibu's-salṭana olmuşdu. Onuň ḥayātını muḫtaṣar ṣūretde aňlayabilmek için Selçūḳī devriniň bir ḳısmını ḳısaca gözden geçirmek lāzımdır.

Anadolu'daki Selçūḳī devletiniň eň büyük ḥükümdārı şübhesiz ki "Birinci ʿAlāʾüddīn Keyḳubād" idi. Bu ʿaḳıllı ḥükümdār, Moġollara ġalebe edemeyeceğini aňladığı için onlarla ḫōş geçinmeyi tercīḥ etdi. Lākin o da eslāfı gibi Sūriye'yi elde etmek emelinden vaz geçmedi. Bu emeline ḥulūl-i muṣliḥāne yoluyla nāʾil olmayı düşündüğü cihetle Eyyūbīlerden Melik-i Muʿaẓẓam bin ʿĀdil'iň[184] kızı "Melike ʿĀdile" ile evlendi. Ondan doğan ʿİzzüddīn **[AŞ 45]** ismindeki oğlunu da veliyy-iʿahd taʿyīn etdi.

[183] Nüshada münşā yazılıdır.

[184] Eyyûbîlerin Dımaşk vâlisi olup tam künyesi "Ebü'l-Feth el-Melikü'l-Muazzam Melikü Mülûki'l-Arab ve'l-Acem Şerefüddîn Îsâ b. el-Meliki'l-Âdil Ebî Bekr Muhammed b. Eyyûb" şeklindedir, 624 [1227] yılında vefât etmiştir. Cengiz Tomar, DİA, c. XXIX, s. 71-73.

Ġıyāṣüddīn ve Rüknüddīn nāmında iki oġlu daha varken bir Eyyūbī prensesinden doğan küçük oğlunu velī-ʿahd yapması, Sūriyelilere bir cemīle göstermek içindi. Faḳaṭ vefātında bu arzūsu yerine getirilmedi. Selçūḳī umerāsı, büyük şehzāde Ġıyāṣüddīn'i "İkinci Keyḫüsrev" ʿunvānıyla taḫta geçirdiler.

Babası ne ḳadār tedbīrli ve ḥüsn-i aḫlāḳ ṣāḥibi ise Ġıyāṣüddīñ tamāmiyle onuñ maʿkūsu idi. Ẕevḳ u ṣafāya mübtelā ve ẓulm u ʿudvāna ḥarīṣ olmasına ʿilaveten "Saʿüddīn Köpek" isminde şerīr ve dalḳavuḳ bir ḥerīfi vezīr taʿyīn etmiş, onuñ tezvīriyle ṣādıḳ ve deġerli umerānıñ çoğunu öldürtmüşdü. Yine Köpek tavṣiyesiyle ḳardeşleri ʿİzzüddīn Ḳılıç Arslan'ı ve Rüknüddīn Selcān'ı, ügey anası ʿĀdile ile birlikde ḥabs etdirmiş, bir çocuğu dünyāya gelince de her üçünü boğdurmuşdu.

Bi'l-āḫire Saʿüddīn Köpek'in mefsedetini añladı ve cezāsını verdi ise de Kösedaġ mevḳiʿinde Moġollarla etdiği muḥārebede maġlūb ve onlara ḫarāc vermeğe mecbūr oldu (h 641). Maġlūbiyyet yeʾsiyle kendini bütün bütün sefāhete verdi ve (h 644) [m.1246]'de öldü.

Ġıyāṣuddīn'[iñ] de üç oġlu ve üç ḳarısı vardı. Birinci ḥaremi bir Türk ḳadını olup "ʿİzzüddīn İkinci Keyḳāvūs"u, ikinci zevcesi bir Rūm cāriyesi olup "Rüknüddīn Ḳılıç Arslan"ı, üçüncü ḳadını Gürcistān ḳralınıñ ḳızı olup "İkinci ʿAlāʾüddīn Keyḳubād"ı doğurmuşdu.

Ġıyāṣüddīn bunlardan eñ ziyāde Gürcü prensesini sevdiği için onuñ doġurduġu İkinci ʿAlāʾüddīn'i velīyy-i ʿahd taʿyīn etmiş, babasının kendi ḥaḳḳında yapdığı ḥaḳsızlığı o da evlādına taṭbīḳ eylemişdi. Lākin umerā[185] onuñ vaṣıyyetini diñlemedi. Selçūḳī taḫtına şehzādeleriñ en büyüğü olan "ʿİzzüddīn İkinci Keyḳāvūs"u geçirdi. İclās günü dīġer şehzādeler de maḥzūn olmamak için taḫtıñ iki ṭarafına ḳonup onlar da oṭurtuldu. Bu ṣıralarda Moġol ḥükümdārı Ögetay Ḳaan ölmüş, oğlu Güyük[186] Ḫān'ıñ ḫaḳanlığa intiḫābı için toplanacak ḳurultaya Ḳonya

[185] Bu kelime unutulmuş, daha sonra satır üzerine yazılmıştır.

[186] Cengiz Hân'ın torunu ve Ögetay'ın oğlu olup Moğol İmparatorluğu'nun üçüncü hânıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ata Melik Cüveynî, *Târîh-i Cihân-güşâ*, çev. Mürsel Öztürk, Ankara: TTK yayınları 2013, s. 233-242.

sulṭānı ʿİzzüddīn Keyḳāvūs da çağrılmışdı. Çünkü Moġollar onu kendi tābiʿlerinden sayıyorlardı. ʿİzzüddīn bu daʿvetden ürkdü. Bizans İmparaṭorluġu ve sāʾir ḥükūmetler ṭarafından mülküne tecāvüz iḥtimāli bahānesiyle kendi [AŞ 46] gitmedi, ḳardeşi Rüknüddīn Ḳılıç Arslan'ı gönderdi.

Rüknüddīň, ḳurultayda bulundu ve Güyük Ḫān'ıň iltifātına nāʾil oldu, ḥattā ḳardeşi ʿİzzüddīn Ḳonya sulṭānlığından ʿazl ve onuň yerine kendisi taʿyīn edildi. Buňa dāʾir eline bir de fermān verildi.

Rüknüddīn maʿiyyetine verilen biň atlı ile Sivās'a geldi. Orada "sulṭānu'l-aʿẓam rüknü'd-dünyā ve'd-dīn Ḳılıç Arslan" ʿunvānıyle nāmına ḫuṭbe okutdu (h 644). O eṣnāda Sulṭān ʿİzzüddīn Antalya'ya gitmişdi. Ḳonya'da vezīr Şemsüddīn Ṣāḥib bulunuyordu. Rüknüddīn, berāber gelen atlıları Atabegi "Şemsüddīn Tercümān" ḳumāndasıyla Ḳonya'ya gönderdi. Şemsüddīn Ṣāḥib'i yakalatdırıp öldürtmüş olduġu umerānıň oġullarına teslīm etdirdi.

Sulṭān ʿİzzüddīn'iň atabegi "Celālüddīn-i Ḳaraṭāy"[187] Rüknüddīn Ḳılıç Arslan'a mürācaʿatla mülküň iki ḳardeş arasında taḳsīmini recā etdi. Sulṭān Rüknüddīn buňa rāżī olduġu için iki atabeg ḳonuşdu. Ülkeniň şarḳ ṭarafı Rüknüddīn'iň, ġarb ciheti ʿİzzüddīn'iň idāresinde bulunması ve Rüknüddīn'iň Sivās'da oṭurup ʿİzzüddīn'iň Ḳonya'da ḳalması ḳarārlaştırıldı. Faḳaṭ bu uyuşma çoḳ sürmedi. Sulṭān Rüknüddīn umerānıň teşvīḳiyle ve bütün Selçūḳī salṭanatını ele geçirmek emeliyle ḳardeşiniň üstüne yürüdü. Aḳsarāy civārında yapılan bir çarpışmada ordusu maġlūb, kendisi esīr oldu. Ḳardeşiniň ḳarşısına çıḳarıldı. Sulṭān ʿİzzüddīn birāderini esīr vażʿiyyetinde görünce müteʾeṣṣir olup aġladı. Derḥāl ellerini çözdürüp yanına oṭurtdu, onu ve küçük ḳardeşi ʿAlāʾüddīn'i şerīk-i ḥükūmet ittiḫāẕ etdi. Üç ḥükümdār da Celālüddīn-i Ḳaraṭāy'ı vezīr taʿyīn eyleyerek memleketiň idāresini ona bıraḳdılar. (h 647) {1249-50]

[187] *Kudemâ-yı Mevleviyye*'de hakkında başlık açılmış, Anadolu Selçukluları'nın önde gelen devlet adamlarından olup târihçiler başarısı ve hayırseverliği konusunda ittifak etmişlerdir. Hayırseverliği ve Mevlânâ'nın ona muhabbet duyması *Menâkıbu'l-Ârifîn*'den naklen târih kaynaklarında yer almaktadır. Aydın Taneri, "Celâleddin Karatay", *DİA*, Ankara: 1993, c. VII, s. 251-252.

O vaḳit vezīrlik etmek, eň ağır yüküň altına girmek demekdi. Çünkü ḫazīne boşalmış, vāridāt azalmış, Moġollar'a verilecek vergi, maṣārıfıň miḳdārını yoġaltmışdı. Her şey'e tercīḥ edilen bu vergi, zamānında ayrılamadığı için Moġolларıň şikāyetini mūcib oluyor, ordu ḳumāndānı "Baycu Noyan" Ḳonya ḥükūmetini sıkıştırıyordu. Nitekim bu ḳumāndānıň Ḳonya'yı muḥāṣara edişi, aşağıda Ḫᵛāce Mecdüddīn-i Merāġī baḥṣinde gelecekdir.

Güyük Ḫān'ıň yerine ḫaḳanlıġa geçen "Mengü Ḳaġan" elçi gönderip Sulṭān ʿİzzüddīn'i nezdine daʿvet etdi. ʿİzzüddīn hediyelerle yola çıḳdı ve Sivās'da iken baʿżı umerānıň Sulṭān Rüknüddīn'i müstaḳil olarak taḫta çıḳarmak **[AŞ 47]** istediklerini ḫaber aldı. Vezīri Celālüddīn Ḳaraṭāy da o eṣnāda vefāt etmiş olduġundan güvenecek kimsesi ḳalmamışdı. Bināʾen-ʿaleyh Ḳonya'ya döndü. Atabegi Celāüddīn'iň ölmüş ve ġarb ṭaraflarında düşmen ẓuhūr eylemiş olduġu cihetle kendi gelemeyip sulṭān bulunan ḳardeşini gönderdiğine dāʾir ḫaḳana ḫiṭāben bir ʿarīża yazdırdı ve birāderi İkinci ʿAlāʾüddīn Keyḳubād ile yolladı. ʿAlāʾüddīn Keyḳubād yolda öldü. Sulṭān ʿİzzüddīn de Rüknüddīn'i tutup ḥabs etmek istedi. Faḳaṭ ṭarafdārları onu Ḳayṣeri'ye kaçırdılar, müstaḳil sulṭān iʿlān etdiler ve nāmına sikke başdırdılar. (h 652) [m. 1254-55]

Sulṭān ʿİzzüddīn bunlara naṣīḥat için meşhūr Şeyḫ Sadrüddīn Ḳonevī'yi gönderdi. Diňlemediler ve ʿasker toplayıp ʿİzzüddīn'iň üstüne yürüdüler. Vuḳūʿa gelen muḥārebede Rüknüddīn ikinci defʿa esīr oldu ve birāderi ṭarafından Burgulu Ḳalʿası'nda[188] iḳāmete meʾmūr edildi.

Sulṭān ʿİzzüddīn gūyā salṭanatda müstaḳil olmaḳla berāber Moġol ḳumāndānı Baycu Noyan'ıň bir ṭalebine maʿrūż ḳaldı. Ḳışı Anadolu'da geçireceği için kendisine ḳışlaḳ gösterilmesini ve erzāḳ gönderilmesini istiyordu.

Bu ṭaleb üzerine ʿİzzüddīn umerāsını topladı, müşāverede bulundu. Tecrübeli olanlar, ḥüsn-i muḳābele edilmesini, tecrübesizler ise ḳarşı çıḳılıp çarpışılması reʾyinde idiler. Ḫuṣūṣuyla Ḳāḍī ʿİzzüddīn Atabeg bu fikriň āteşli

[188] Günümüzde Uluborlu Kalesi'dir.

ṭarafdārı idi. Nihāyet onuň reʾyi ġālib geldi ve ḳumāndāsında olarak Baycu üzerine bir ordu gönderildi. Aḳsarāy civārında ordular ḳarşılaşdı. Selçūḳī ordusu bozuldu, Ḳāḍī ʿİzzüddīn şehīd oldu. Sulṭān ʿİzzüddīn de bu ḫaberi alınca ʿāʾilesi ve ḫavāṣṣ-ı bendegānıyla Antalya'ya kaçdı. (h 654) [1256-57]

Ḳonya'da bulunan umerā Burgulu Ḳalʿası'na sıvışdılar. Yalnız "üstādü'd-dār Emīr Niẓāmüddīn ʿAlī" Ḳonya'nıň muḥāfaẓasına çalışdı. Baycu Noyan Ḳonya'yı muḥāṣara etdiyse de girmeye muvaffaḳ olamadı.

Burgulu'ya gidenler, orada maḥbūṣ bulunan Sulṭān Rüknüddīn'i yine taḫta çıḳarıp hep birlikde Baycu'nuň ḳarārgāhına gitdiler ve hediyelerini taḳdīm etdiler. Baycu Noyan, ʿİzzüddīn'le ḥarb etmiş olduġu ḥālde onuň salṭanatda ḳalması fikrinde idi. Bundan dolayı Sulṭān Rüknüddīn'e ḥürmet göstermiş, lākin ʿİzzüddīn'i getirmek üzere torununu Antalya'ya göndermişdi. Sulṭān ʿİzzüddīn Baycu'nuň torunu ile Ladik, yaʿni Deňizli'de görüşdü. Onuň daʿvetine ḳarşı gelirim demekle berāber **[AŞ 48]** büyük babasına emniyet edemediği için İznīḳ İmparaṭorluġu'na kaçdı.

ʿİzzüddīn'den ümīdini kesen Baycu, Rüknüddīn'iň salṭanatına rıżā gösterdi ve ḳışı Anadolu'da geçirdi. Bahār gelince Hülāgū ordusuyla birleşmek üzere Īrān'a gitdi.

Baycu'nuň çekildiğini ḫaber alan ʿİzzüddīn Anadolu'ya ʿavdet etdi. Başına toplananlarla Ḳonya üzerine yürüdü. Ḳarşı duramayacağını aňlayan Rüknüddīn ise Ḳayṣeri'ye çekildi. Birāderiniň müştereken salṭanat teklīfini ḳabūl etmeyerek Hemedān'da bulunan Hülāgū'nuň maʿiyyetine gitmişdi.

Ṭuġrāyī ile ʿİzzüddīn ve Rüknüddīn arasında cereyān eden müẕākere netīcesinde yine iki ḳardeşiň müştereken salṭanatda bulunması ve ġarbī Anadolu'nuň ʿİzzüddīn'e, şarḳī Anadolu'nuň da Rüknüddīn'e ṭābiʿ olması kararlaşdı.

Bundan ṣoňra ʿİzzüddīn Tebrīz civārında ordu kurmuş olan Hülāgū'nuň nezdine gitdi ve getirdiği hediyeleri taḳdīm etdi. Birḳaç gün ṣoňra Rüknüddīn de maʿiyyetinde "Ṣāḥib Ṭuġrāyī" ve "Emīr Pervāne" olduġu ḥālde vürūd etdi. Ḥülāgū

iki ḳardeşi barıştırdı, Anadolu'da müştereken salṭanat etmeleri tavṣiyesinde bulundu. Sūriye üzerine yürüyeceğinden sulṭānlarıň da bu sefere iştirākini istedi. Maṣārif-i lāzımeleri için onlara ödünç para verdi. Berāber gitdiler ve Ḥaleb'i tesḫīr etdiler. Ḥülāgū, Sūriye fütūḥātınıň ikmālini ḳumāndānlarına bıraḳdı, kendisi Āzerbaycān'a gitdi. Sulṭānlarıň memleketlerine dönmeleri için izin verdi.

İki ḳardeş Anadolu'ya geldiler. Ṣāḥib Şemsüddīn Maḥmūd Ṭuġrāyī ikisiniň de vezīrliğini yapıyor ve ḫōş geçinmelerine çalışıyordu.

Onuň vefātı üzerine Sulṭān ʿİzzüddīn "Ṣāḥib Ata" diye şöhret bulmuş olan "Faḫrüddīn ʿAlī'yi, Sulṭān Rüknüddīn de "Emīr Muʿīnuddīn Süleymān Pervāne"yi vezīr taʿyīn etdi.

Emīr Muʿīnuddīn Moġollarla münāsebet peydā etmiş, evvelce ḳumāndān Baycu Noyan'ıň ṣoňra da Balat Hülāgū'nun teveccühünü kazanmışdı. Onuň bu nüfūẕu, Sulṭān ʿİzzüddīn'i endīşeye düşürüyor ve ʿaleyhinde Pervāne'niň bir jurnāl yazacağından ḳorḳuyor, bundan ḳurtulmak için Tebrīz'e ḳadār gitmeye ḥāżırlanıyordu.

O ṣırada Sulṭān ʿİzzüddīn'iň Mıṣırlılarla muḫāberede bulunduġu Pervāne'ye ḫaber verildi. O da bu ḫaberi, Anadolu'da [AŞ 49] Hülāgū'nuň ḳumāndānı bulunan "Alıncaḳ Noyan" ile müştereken ilḫāna bildirdi.

ʿİzzüddīn'iň Mıṣır'dan imdād ḳuvveti almadan evvel izālesi ḥaḳḳında emir geldi. Bināʾen-ʿaleyh Sulṭān Rüknüddīn, toplayabildiği ʿasker ve Moġol ordusuyla Ḳonya üzerine ḥareket ederek Aḳsarāy'a ḳadār geldi.

Sulṭān ʿİzzüddīn bu ḥareketiň sebebini aňlamak için vezīri Ṣāḥib Ata'yı Rüknüddīn ordusuna gönderdi. Ṣāḥib Ata, orduda alıḳonuldu ve siyāseten vezāretden çekilen Pervāne yerine vezīr taʿyīň olundu.

Sulṭān ʿİzzüddīn bunu istiḫbār edince Anadolu'ya oradan da deñiz yoluyla İstanbul'a giderek İmparaṭor Miḫāʾīl Palegoloġos'a ṣıġındı (h 660)[189]

Sulṭān Rüknüddīn ṣūretā müstaḳil ḥükümdār, faḳaṭ ḥaḳīḳatde Moġollara ḫarac-güẕār olmuşdu. Kendisiyle vezīri Ṣāḥib Ata'nıñ hīç ḥükmü yoḳdu. Bütün idāre Emīr Pervāne'niñ elinde idi. O da "Şerefüddīn Mesʿūd bin Ḫaṭīr" nāmında birini Niğde'ye vālī göndermişdi. Şerefüddīn, ahālīyi ḫoşnūd edemediği için ḥaḳḳında şikāyetde bulundular. Sulṭān Rüknüddīn, bu şikāyetler üzerine İbn Ḫaṭīr'a bir şey yapamadı. Ṭabīʿī müteʾeṩsirdi. Bir gece muḳarrebleri ile ḳonuşurken teʾeṩsürüñü iẓhār etdi: Niğde'yi Ḫaṭīr oġlundan, bütün memleketi Pervāne ile adamlarından ḳurtarmaḳ lāzım. Bunuñ için İlḫān-ı Aʿẓam'ıñ ḥużūruna gidip şikāyetde bulunmalıyım dedi.

Bu muḳarrebleriñ hepsi de Pervāne'niñ adamları idi. Sulṭān'ıñ sözünü İbn Ḫaṭīr'e naḳl etdiler. O da Toḳad'da bulunan Pervāne'niñ yanına gitdi ve mesʾeleyi añlatdı. Sulṭānıñ Mışır ḥükümdārı "Melik-i Ẓāhir Baybars" ile ittifāḳı **[AŞ 50]** ve muḫāberesi olduġu, Anadolu'da bulunan Moġollarıñ müşterek bir ḥareketle izāle edilmesiniñ ḳarārlaşdıġı Moġol umerāsına bildirildi. Onlar ṭarafından Sulṭān Rüknüddīn Aḳsarāy'a daʿvet edildi ve orada İbn Ḫaṭīr ile ḳardeşi ṭarafından yay kirişi ile boğuldu. (h 664) [m. 1265]

Pervāne, umerāyı ve Moġol ḳumāndāñlarını yanına alarak Ḳonya'ya geldi. Rüknüddīn'iñ altı yaşındaki oġlu "Ġıyāṩüddīn"i "Üçüncü Keyḫüsrev" ʿunvānıyla ḥüklümdār iʿlān ederek taḫta oṭurtdu, taʿlīm ve terbiyesine iʿtinā etdi ve "İkinci Ġıyāṩüddīn"iñ ḥaremi Gürcü Ḫātūn ile evlendi. Nāʾibu's-salṭana olup on iki sene ḳadār memleketi ḥüsn-i idāre etdi.

[189] Sulṭān ʿİzzüddīn Keykāvūs firār etdikden sonra ḫayli müddet Ḳosṭanṭıniyye'de Bizans imaraṭoru nezdinde muʿazzezen iḳāmet etdi. Sonra maʿiyyetinde bulunanlar, imparaṭora sūʾ-i ḳaṣd ile ithām olunduklarından onlar iʿdām ve kendi bir ḳalʿede ḥabs edildi. Moğollardan Deşt-i Ḳıpçakda ḥükümrān olan "Mengü Timür Ḫān" ʿasker göndererek taḫlīṣ edip nezdine getirdi. ʿAmcası meşhūr "Berke Ḫān"ıñ kızını da vererek Ḳırım ḫıṭṭasını kendine tevcīh etdi. ʿOṩmāñlı tārīḫi - Necīb ʿĀṣım ve Meḥmed ʿĀrif. ʿİzzüddīn Ḳırım'da vefāt etdi. (h 678) [müellifin notu]

.

Yalñız vezīr Ṣāḥib Ata'yı istirḳāb eylediği cihetle Moġolların yardımıyla onu ʿazl etdirmiş ve ʿOṩmāncıḳ Ḳalʿasına ḥabs etmişdi. Faḳaṭ İlḫān'ıñ irādesiyle Ṣāḥib Ata Tebrīz'e celb olundu. Ḳabāḥati bulunmadığı añlaşıldığı için Ḳonya'ya iʿāde edildi. Bundan ṣoñra Pervāne ile ḫōş geçindiler.

Bir aralık Ṣāḥib Ata ile Emīr Pervāne, Sulṭān Ġıyāṩüddīn'i Ḳonya'daki umerāya emānet ederek Tebrīz'e gitdiler. Ḳonya'daki umerā da sulṭānı Ḳayṣeri'ye götürdüler. Ḫaṭīr oğulları, meydānı boş buldukları için ʿiṣyāna ḳalḳdılar, Ḳayṣeri'yi başdılar, sulṭānı ve umerāsını yakalayıp Niğde'ye sevḳ etdiler.

Bu ʿiṣyān Tebrīz'de duyuldu. Ṣāḥib Ata ile Emīr Pervāne'ye "Konġurṭay"[190] nāmındaki bir ḳumāndān terfīḳ edilerek Anadolu'ya gönderildi. Ḳonġurṭay, Niğde'yi muḥāṣara ve İbn Ḫaṭīr ṭarafdārlarına ġalebe etdi. Sulṭānı ve umerāsını yakaladı. İbn Ḫaṭīr kaçdıysa da tutulup iʿdām olundu. Sulṭān ve umerāsınıñ ḳabāḥati olmadığı añlaşıldığından onlar Pervāne'niñ şefāʿatiyle ḳurtuldu.

Ertesi sene Mışır ḥükümdārı "Melik-i Ẓāhir Baybars" Anadolu'ya hücūm etdi. Emīr Pervāne ve Moġol umerāsı Elbistān ovasında onu ḳarşıladılar. Selçūḳ ordusu firār etdi, Moġollar ṩebāt gösterdiler ve maġlūb oldular. Ḫattā ḳumāndānlarından "Tuḳo" ile "Tedavun" da maḳtūl düşdü.

Melik-i Ẓāhir; evvelā Ḳayṣeri'ye, ṣoñra da Toḳad'a kaçmış olan Pervāne'ye "beni çaġırdığıñ ḥālde niçin kaçdıñ? Maḳṣad: Selçūḳī Devleti'ni Moġollar'ıñ elinden ḳurtarmaḳ deġil mi idi?" diye ḫaber gönderdiyse de cevāb alamadı. Bunuñ üzerine Ḳayṣeri'de Selçūḳ taḫtına oṭurdu ve nāmına ḫuṭbe okutdukdan ṣoñra Şām'a döndü.

[AŞ 51] Abāḳā Ḫān, ordusunuñ maġlūb ve ḳumāndānlarınıñ maḳtūl olduġunu işidince çok müteʾeṩṩir oldu. Hemān Elbistān'a geldi. Mışır'a hücūm etmek istediyse de mevsīm ḳış olduġu için cesāret edemedi. Sulṭān Ġıyāṩüddīn'i ve Emīr Pervāne'yi

[190] lhanlı hükümdarı Hülâgû'nun oğlu ve ayrıca Hülâgû'nun halefi Abaka'nın da kardeşi olup, Abaka tarafından Moğol istilası altındaki Anadolu'ya vâli olarak gönderilmiş İlhanlı şehzadesidir. Kerîmüddîn Mahmûd-i Aksarâyî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr ve Müsâyeretü'l-Ahyâr*, çev. Mürsel Öztürk, Ankara: 2000,s. 80.

alıp Ḳayṣeri'ye gitdi. Elbistān ḥarbinden kaçan umerāyı ṭutdurup iʿdām etdirdi. Sulṭān ve Pervāne ile Tebrīz'e dönerken Pervāne'den Ḳaraḥiṣār-ı Şarḳī Ḳalʿası'nı istedi. Pervāne, hemān teslīmine emr verdiyse de muḥāfıẓı teslīm etmediği için Pervāne'yi ḥabs etdi. Bir ṭarafdan da Melik-i Ẓāhir Baybars, Pervāne'niñ daʿveti ḥāvī olarak kendisine yazdığı mektūbları Abāḳā Ḫān'a yollamışdı. Bu mektūblar üzerine Pervāne ḫıyāñetle ithām ve Abāḳā'nıñ emriyle iʿdām olundu. Tārīḫiñ şu beyānātından Emīr Muʿīnuddīn Süleymān'ıñ evvelā salṭanat kavġāsını, ṣoñra Moġol istīlāsını ber-ṭaraf ederek Anadolu'da bir sükūn ve āsāyiş teʾmīnine çalışdığı, bunuñ için de siyāsī bir taḳım ḥareketlerde bulunduġu añlaşılıyor. Ḥüsn-i niyet ṣāḥibi bir adam olduġu da Ḳonya'da, Ḳayṣeri'de, Toḳad'da ve sāʾir maḥallerde yapdırmış olduġu ḫayr müʾessesātından ve on iki sene ḳadār memleketi refāh içinde yaşatmış olmasından bellidir.

Pervāne Oġulları

Emīr Muʿīnuddīn Süleymān, Sulṭān Rüknüddīn zamānında Sinob şehrini Ṭrabzon İmparaṭorluġu'ndan żabṭ ile kendisine temlīk etdirmiş oġlu Muʿīnuddīn Muḥammed'i oraya nāʾib olarak göndermişdi. Kendisiniñ iʿdāmı üzerine oġlu Moġollarla ḥarb etmeyi göze alıp Sinob'da istiḳlālini iʿlān eylemiş, faḳaṭ (h 679) [m. 12280] da ölmüşdü. Onuñ oġlu Müheẕẕibüddīn Mesʿūd Beg Moğollarla ḫōş geçinmiş ise de memleketine gelen Cenevizliler, onu yakalamış, müstaʿmereleri bulunan Kefe'ye götürmüş, Mesʿūd Beg fidye-i necāt verip ḳurtulmuş ve (h 700) [m. 1300] tārīḫinde vefāt etmişdi ki onuñ vefātıyla da ancak 24 sene süren "Pervāne Oġulları Begliği" munḳariż olmuşdur. Mülġā Tārīḫ-i ʿOṯmānī Cemʿiyyeti'niñ[191] neşr

[191] Târîh-i Osmânî Encümeni, tarih araştırmaları yapmak maksadıyla 1909'da kurulmuştur. Yeni siyâsî anlayışın etkisiyle halka millî şuur ve vatan sevgisi kazandırılması amaçlanmış ve bu amaç doğrultusunda "mükemmel" bir Osmanlı Tarihi yazmak için Târîh-i Osmânî Heyeti oluşturulmuş, sadrazam Hüseyin Hilmî Paşa'nın teklifi ve Sultan Mehmed Reşâd'ın irâdesiyle 27 Kasım 1909'da bu encümen kurulmuştur. Cumhuriyet devrinde Türk Tarih Encümeni adını alıp önce Maarif Vekâletine, sonra Telif ve Tercüme Heyeti Hars Müdürlüğüne daha sonra ise yüksek tedrisata bağlanmıştır. Abdulkadir Özcan, "Târîh-i Osmânî Encümeni", *DİA*, c. 40, s.83-86.

eylediği "*ʿOṣmānlı Tārīḫī*"[192] ile merḥūm Ḫalīl Edhem Beg'iñ[193] "*Düvel-i İslāmiyye*"sinden[194] ve *Ḳāmūsu'l-Aʿlām*'dan[195] Emīr Muʿīnuddīn Pervāne'niñ tārīḫī şaḫṣiyyeti ḥaḳḳında ḫulāṣa etdiğim maʿlūmāt burada bitdi. Şimdi onuñ menâkıbına dāʾir Eflāḳī Dede'niñ rivāyātını naḳl edelim:

[AŞ 52] Eflākī Dede diyor ki:

Bir gece Emīr Pervāne'niñ ḳonağında semāʿ cemʿiyyeti vardı. Ḥażret-i Mevlānā, orada Ḥüsāmüddīn Çelebī'ye "beyā dīn-i men, beyā īmān-ı men, beyā cān-ı men, sulṭān-ı men" diye ḫiṭāb ve iltifāt buyurdu. Çelebī cūş u ḫurūşa geldi, münceẕibāne ṣayḥalar atdı ve gözyaşları aḳıtdı. O ṣırada Pervāne, Emīr Tācüddīn Muʿtezz-i Ḫorāsānī'ye: ʿAcaba Mevlānā'nıñ Çelebī ḥaḳḳındaki tavṣīfātı ḥaḳīḳī mi, yoḳsa muḥabbet eṣeri mi? dedi. Çelebī Ḥüsāmüddīn, hemān Pervāne'niñ yanına gitdi, onu sıḳı sıḳı tutduḳdan ṣoñra: Emīr Muʿīnuddīn; Bilmiş ol ki eġer Cenāb-ı Ḫudāvendigār'ıñ ḥaḳḳımdaki iltifātı teveccüh eṣeri olsa bile mādām ki o teveccühde bulundu elbetde ẓuhūr edecekdir dedi. Pervāne maḥcūb oldu ve ʿöẕür diledi.

Yine Eflākī Dede diyor ki:

---

[192] Neşredilmesi amaçlanan Osmanlı Tarihinin taslağı, Encümen'in yayın organı olan *Târîh-i Osmânî Encümeni Mecmuası*'nın 1 Ağustos 1329 tarihli 21. sayısında yayımlanarak okuyuculardan gelecek eleştiri ve tekliflerin değerlendirileceği ifade edilmiştir. Bu taslak Yusuf Akçura (hânedan tarihçiliğinden vazgeçilmeyip genel Türk tarihi yaklaşımının benimsenmemesi) ve Fuad Köprülü (vakanüvislik etkisinden kurtulunamayıp çağdaş metotların bilinmemesi) tarafından çeşitli açılardan dolayı eleştirilse de Necip Asım ve Mehmed Ârif'in telif ettiği birinci cilt 1917 yılında basıldı. Bu ciltte Ortaçağda Türkler, Bizanslılar, Anadolu Selçukluları ve Beylikler, Osmanlıların Anadolu'ya gelmesi, devletin ortaya çıkması anlatılmıştır. Birinci cildin neşredilmesi üzerine eleştiriler daha da artmış, fakat halktan rağbet görmüş ve ikinci cilt için görev dağılımı yapılmasına rağmen bu cilt tamamlanamamuıştır. Abdulkadir Özcan, "Târîh-i Osmânî Encümeni", *DİA*, c. 40, s.83-86.

[193] Osmanlı'nın son dönem sadrazamlarından İbrahim Edhem Paşa'nın oğlu, ressam Osman Hamdi ile eski sikkeler uzmanı İsmail Gâlib beylerin kardeşi olup 15 Zilhicce 1277 (24 Haziran 1861)'de doğmuştur. Viyana'da jeoloji ve kimya tahsili görmüştür. Yurda döndükten sonra mineroloji ve jeoloji alanında dersler vermiş, eserler yazmıştır. Daha sonra müzelerde çeşitli makamlarda idarecilik yaparak çalışmalarını bu alanda yoğunlaştırmış, eski eserler ve müzecilik alanında kitaplar, yazılar kaleme almıştır. Semavi Eyice, "ELDEM Halil Ethem", *DİA*, c. 11, s. 18-21.

[194] İngiliz oryantalist Stanley Lane-Poole'ün yazdığı eserin yeni düzenlemelerle ve ilavelerle tercümesi olan bu eser 640 sayfa olup Maârif Vekâleti tarafından (hicrî 1345) 1927 yılında İstanbul'da Devlet Matbaasında bastırılmıştır.

[195] Şemseddin Sami, *Kamusu'l-A'lam*, İstanbul: Mihran Matbaası, 1889-1898, 6 c.

Bir gece Emīr Muʿīnuddīn Pervāne'niň sarāyında bir ictimāʿ vardı. Umerā, ʿulemā, meşāyiḫ toplanmış, meclisiň ṣadrını işġāl etmişdi. Pervāne, bu meclisde Ḥażret-i Mevlānā'nıň da bulunmasını istedi. Daʿvet için dāmādı Mecdüddīn Atabeg'i gönderdi. Cenāb-ı Pīr de Ḥüsāmüddīn Çelebī ve sāʾir iḫvānı toplayıp yola çıḳdı Pervāne, soḳaḳ ḳapısından istiḳbāle koşdu, Cenāb-ı Pīr'iň mübārek elini öpdü. Ḥażret-i Ḫudāvendigār içeri girip de sedīrleriň dolu olduġunu görünce es-selāmu ʿaleykum ve raḥmetullāh diyerek meclisiň eň aşağı ṭarafında bir yere oṭurdu. O, oraya oṭurunca sedīrde bulunanlarıň çoğu yanına geldi Şeyḫ Nāṭıruddīn, Şeyḫ Şerefüddīn, Seyyid Şerefüddīn gibi ʿilmine maġrūr olanlar yerlerinden ḳımıldanmadılar. Faḳaṭ şerefü'l-mekān bi'l-mekīn ḥaḳīḳati ẓuhūra gelmiş, ṣaff-ı niʿāl; Mevlānā'nıň oṭurmasıyla ṣadr olmuş, Seyyid Şerefüddīn ve emṣāliniň ḳımıldanmadıḳları ṣadr ise ṣaff-ı niʿāl derekesine düşmüşdü. Seyyid Şerefüddīn bu ḥāli görünce: Ṣadr neresidir, ehl-i ṭarīḳata göre ṣadr nereye derler? diye ṣordu. Ḳāḍī Sirācuddīn: Medresede ṣadr: ṣuffanıň ortası ve müderrisiň maḳāmıdır dedi. Şeyḫ Şerefüddīn: Ḫorāsān erenlerince zāviyeniň köşesi ṣadrdır dedi. Şeyḫ Ṣadrüddīn: Ḫānḳāhlarda ṣadr: ṣuffanıň kenārıdır ki ḥaḳīḳatde orası ṣaff-ı niʿāl demekdir dedi.

Ḥażret-i Mevlānā'ya: Sizce ṣadr neresidir? suʾālinde bulundular. Yār'iň bulunduġu yerdir cevābını verdi. Seyyid Şerefüddīn: Yār nerede? dedi. Ḥażret-i Pīr: Kör müsüň ki görmüyorsuň? buyurdu ve semāʿa **[AŞ 53]** ḳalḳdı.

Seyyid Şerefüddīn demişdir ki: Mevlānā'nıň bu ḫiṭābı üzerine gözlerimiň öňüne siyāh bir perde gerilmiş gibi oldu. Eşyānıň rengini ayırd edemeyecek bir ḥāle uğradım.

Mevlānā'nıň irtiḥālinden ṣoňra Seyyid Şerefüddīn Şām'a gitmiş ve orada gözlerine ʿamā gelmişdi. Ziyāretine gelenlere: Mevlānā'ya ḳarşı etdiğim küstāḫlıġıň cezāsını çekiyorum, maʿa-mā-fīh yine onuň ʿināyet ve şefāʿatini umarım. Çünkü velīleriň luṭfuna nihāyet yoḳdur derdi. Ṣ[ayfa] 60, 62

Yine Eflākī Dede diyor ki: "Ḳuṭbuddīn Ḥayder"iň ḫalīfelerinden ve Ḥażret-i Mevlanā'nıň muḫliṣ muḥibblerinden bulunan "Ḥācī Mübārek Ḥayder'i" Tācüddīn vezīriň Ḳonya'da "Dāru'ẕ-Ẕākirīn" denilen zāviyesine şeyḫ taʿyīň etmişlerdi. İclās

günü ʿaẕīm bir cemʿiyyet oldu. Ḥażret-i Mevlānā kemāl-i ẕevḳ u şevḳ ile semāʿ etdi. O şırada Seyyid Şerefüddīn birḳaç münkirle bir köşeye çekilmiş, Mevlevī iḫvānını çekişdirmeġe başlamışdı.

Ḥażret-i Mevlānā semāʿ ederken (**Eyuḥibbu eḥadukum en yeʾkule laḥme eḫīhi meyyiten fe-kerihtumūhu**)[196] yaʿni "sizden biriñiz ölmüş ḳardeşiñiziñ etini yemekden ḫōşlanır mısıñız? Ḥālbuki iġrenirsiñiz" āyetini kelāmullāhda okumadıñ mı? diye baġırdı.

Cenāb-ı Pīr, ḫiṭābında şaḫṣı taʿyīn etmemiş ve kimseniñ yüzüne baḳaraḳ oḳumamışdı. Seyyid Şerefüddīn, şaşḳınlıġından cevāb vermeye ḳalḳışdı, muḫāṭabıñ kendisi olduġunu herkese añlatdı ve: Ḥāşā ḥāşā! Mevlānā ḫayāle ḳapılmış dedi. Ḥażret-i Mevlānā: Sus! Ḫayāl sendedir. Ḫayāl ne köpekdir ki ehlullāhda ẓuhūr edecek buyurdu.

Şeyḫ Ṣadrüddīn-i Ḳonevī ile Emīr Muʿīnuddīn ḥiddetlendiler ve Şerefüddīn'e sen sus! Mevlānā'nıñ sözüne ḳarşı söz olmaz, o ne derse ḥaḳdır dediler. Şerefüddīn meclisden çıḳdı ve taʿrīżden ḳurtulmak için aylarca evinden dışarıya çıḳamadı. Ṣ[ayfa] 311

Bu vaḳʿanıñ ʿaynı da "Celālüddīn-i Ḳaraṭāy"ıñ yapdırdıġı medreseniñ resm-i küşādında olmuş, Ḥażret-i Mevlānā, ṣadr-ı meclisden ḳalḳıp ṣuffada oṭuran Şems-i Tebrīzī'niñ yanına gitmişdi.

[AŞ 54] Yine Emīr Pervāne'niñ bir ictimāʿında ve yemek yenileceği şırada Ḥażret-i Mevlānā'nıñ ābdest-ḫāneye gitdiği ve Pervāne'niñ ibrīḳ götürüp ḳapıda beklediği, ṣoñra gelenlerden Ḥażret-i Ḫudāvendigār'ıñ Meram yolundan Ḳonya'ya gitmekde olduġunuñ görüldüğü, ḫelā ḳapısı açılınca da içeride kimse bulunmadıġı Āteş-bāz baḫṣinde yazılmışdı.

Ṣ[ayfa] 62

[196] أ يُحِبُّ أحدُكم أنْ يأكُلَ لَحْمَ اخِيه مَيّتاً فَكَرِهْتُمُوه Hucûrât, 49/12

Yine Eflākī Dede diyor ki:

Ḥażret-i Mevlānā bir şaḫs ḥaḳḳında Pervāne'ye bir teẕkere yazmış, adam öldürmüş olan o şaḫṣıñ ʿafvını iltimās etmişdi. Pervāne: Bu başḳa işe beñzemez. Ḳan mesʾelesidir demiş, Cenāb-ı Ḫudāvendigār da: Ḳātil "veled-i ʿAzrāʾīl" imiş. Adam öldürmez de ne yapar? buyurmuşdu. Bu ẓarīf cevāb, Pervāne'niñ ḫōşuna gitdiği için maḳtūlüñ diyetini verdi, ḳātili ölümden ḳurtardı. Ṣ[ayfa] 79

Yine Eflākī Dede Sulṭān Veled'den naḳl ediyor ki: Emīr Muʿīnuddīn Pervāne, Ḥażret-i Mevlānā'dan naṣīḥat ṭalebinde bulunmuşdu. Cenāb-ı Pīr: Emīr Muʿīnuddīn; İşitdiğime göre kelāmullāhıñ ḥāfıẓı imişsiñ, Şeyḫ Ṣadrüddīn'den de *Cāmiʿu'l-Uṣūl-i Eḥādīṯ*'i okumuşsuñ. Allāh kelāmını ve Peyġamber ḥadīṯini bildiğiñ ḥālde onlardan hīç biriyle ʿamel etmiyorsuñ. Ben saña ne söyleyeyim? buyurdu. Pervāne aġlaya aġlaya ḳalḳdı. Ondan ṣoñra da ḫayr u ʿadle çalışdı. Ṣ[ayfa] 84

Yine Eflākī Dede diyor ki:

Bir gece Emīr Muʿīnuddīn bir semāʿ cemʿiyyeti tertīb etmişdi. Daʿvetliler gelmiş ve birer mum getirip öñüne ḳoymuşdu. Ḥażret-i Mevlānā ise küçük bir mum getirip öñünde yaḳdırmışdı. Meclisdekiler, dīğer mumlarıñ büyüklüğü yanında o mumuñ küçüklüğüne ḥayret etdiler.

Cenāb-ı Pīr: Bütün şu mumlarıñ rūḥu, bizim bu muḥaḳḳar mumcaġızımızdır dedi. Baʿżılarınıñ tereddüd göstermesi üzerine bir "hū" deyiverince o mum söndü. Onuñla berāber dīğer mumlar da söndüğü için meclis karañlıkda ḳaldı. Bir müddet ṣoñra bir "āh" çekdi. O mum yandıġı gibi öbür mumlar da uyandı ve meclis aydınlandı. Ṣabāḥa ḳadār süren semāʿ eṣnāsında dīğer mumlar eriyip bitdiği ḥālde o mumcaġız devām etdi. Ṣ[ayfa] 94

Yine Eflākī Dede diyor ki:

[AŞ 55] Emīr Pervāne bir gece semāʿ tertīb etmiş ve şehriñ ekābirini daʿvet eylemişdi. Semāʿdan ṣoñra sofralar kuruldu. Altın bir kāse içine bir kīse altın ḳoyup üstüne pirinç doldurdular ve Mevlānā'nıñ ḥużūruna getirdiler. Pervāne, Cenāb-ı

Pīr'iň bir iki loḳma almasını recā ve ışrār etdi. Ḥażret-i Ḫudāvendigār: Mekrūh bir yemeği mekrūh bir ẓarfa ḳoydurup ricālullāhıň öňüne getirmek dīne de, mürüvvete de yakışmaz. Biz, el-ḥāmdulillāh o kāseden de, içindeki kīseden de müstaġnīyiz diyerek:

[Feʿilâtün Feʿlâtün Feʿlâtün Feʿilün]

Be-Ḫudā meyl nedārem ne be-çurūb ü ne be[197]-şīrīn

Ne bedān kīse-i pür-zer ne bedīn kīse-i zerrīn[198]

Yaʿni "Allāh'a yemīn ederim ki ne yağlı, ne tatlı yemeğe meylim var. Ne o altın dolu kīseye ne de bu altın kāseye ḥarīṣim" maṭlaʿlı ġazelini inşād etdi. Pervāne etdiği tecrübeden peşīmān oldu ve kemāl-i ṣıdḳ u iḫlāṣ ile Ḥażret-i Ḫudāvendigār'ıň ayaḳlarına ḳapandı ki şu tecrübe, ilk zamānlarda idi. Ṣ[ayfa] 98

Yine Eflākī Dede diyor ki: Ḥażret-i Pīr'iň muḥibblerinden bir mültezimiň iki üç biň dirhem ḳadār ḥükūmete borcu vardı ve teeddīye ḳudreti yoḳdu. Bu ẕāt ḥużūr-ı Mevlānā'ya geldi, borcundan bir miḳdār tenzīl edilmesine, yāḫūd kendisine biraz mühlet verilmesine dāʾir Pervāne'ye bir şefāʿat-nāme yazması recāsında bulundu. Cenāb-ı Pīr bir iltimās-nāme yazıp gönderdi. Pervāne: Bu iş, dīvāna ʿāʾiddir dedi. Ḥażret-i Mevlānā da: Ḥāşā dīvān, Süleymān'ıň altındadır. Süleymān dīvāna tābiʿ değildir, buyurdu. Bu cevāb Pervāne'niň o ḳadār ḫōşuna gitdi ki Mevlānā'nıň teẕkeresini öpdü ve mültezimiň borcunu kendi verdi.

Pervāne'nin aṣıl adı "Süleymān" idi. Süleymān Peyġamber de dīvlere ve cinlere ḥāḳimdi. Cenāb-ı Pīr: "dīvān be-ḥükm-i Süleymān est" demekle bir tevriye yapmış, yaʿni "Süleymān Peyġamber dīvlere ḥākim olduġu gibi ḥükūmet dīvānı da Emīr Süleymān'ıň emrine tabiʿdir" demek istemişdi. Ṣ[ayfa] 112

Yine Eflākī Dede diyor ki:

---

[197] Vezne uyum noktasında sorun teşkil etmektedir. Kaynak metin olan *Külliyât-ı Şems*'e bakıldığında da beyitte [be] ziyadesi görülmektedir.

[198] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1338, c. III, s. 219.

Bir gün Emīr Muʿīnuddīn Pervāne, eski şeyḫlerden baʿżılarınıň “lā ilāhe illallāh” baʿżılarınıň yalnız “İllallāh” baʿżılarınıň “Allāh” baʿżılarınıň “hū” olmaḳ üzere ẕikirleri vardı. baʿżı zāhidler “lā ḥavle ve lā ḳuvvete.” [AŞ 56] illā billāhi’l-ʿaliyyi’l-ʿaẕīm” baʿżıları “estaġfirullāhi’l-ʿaẕīm” derler. Baʿżıları da “subḥānallāhi ve’l-ḥamdu lillāhi subḥānallāhi ve bi-ḥamdihi subḥānallāhe’l-ʿaẕīm” tesbīḥini okurlardı. ʿAcabā Ḥażret-i Ḫudāvendigār’ıň ẕikri nedir? diye ṣormuşdu. Cenāb-ı Pīr: Bizim ẕikrimiz “Allāh, Allāh, Allāh”dır. Çünkü biz, Allāhīlerdeniz, Allāh’dan geldik, Allāh’a gidiyoruz. Pederim Bahāʾuddīn Veled ḳuddise sırruhu da dāʾimā Allāh’dan işidir, Allāh’dan söyler, ve ismullāhı ẕikr ederdi. Ḥaḳḳ Teʿālā cemīʿ-i enbiyā ve evliyāya ayrı bir isim ile tecellī etmişdir. Biz Muḥammedīleriň tecellīsi ise ism-i celāl iledir ki bütün esmā ve ṣıfātı cāmiʿdir cevābını verdi. Ṣ[ayfa] 130.

Yine Eflākī Dede Şeyḫ Maḥmūd ʿAzab’dan naḳl etmişdir ki: Ḥażret-i Mevlānā, uzun geceleri “Allāh” ismini ẕikr ile geçirir, mübārek başını medreseniň dīvārına dayar, yüksek sesle Allāh, Allāḥ diye ẕikr ederdi. Ṣ[ayfa] 130

Yine Eflākī Dede diyor ki:

Bir gün Emīr Muʿīnuddīn Pervāne, yanında umerādan baʿżıları olduġu ḥālde Ḥażret-i Mevlānā’yı ziyārete geldi. Cenāb-ı Pīr, onlara görünmedi. Birçok beklediler. Nihāyet Pervāne’niň ḫāṭırına geldi ki: Ulu’l-emr olan umerāya iḫtirāmda bulunmak ekābir-i dīne yardım olur, umerā da onlarıň irşādından hidāyet bulur. ʿAcabā Ḥażret-i Mevlānā mülūk ve umerādan niçin kaçınıyor? Dīğer ḫocālar ve şeyḫler, umerānıň iltifātını ʿādetā mumla arıyorlar. Ḥāl bu ki Mevlānā bizden, ehl-i cennetiň cehennemden ve uçan kuşuň tuzaḳdan çekindiği gibi çekiniyor. Bu ḫāṭıra üzerine Ḥażret-i Pīr, medreseniň cemāʿat-ḫānesinden, yaʿni iḫvānıň topluca bulunduġu odadan kükremiş arslan gibi göründü ve şu fıḳrayı söyledi:

Maḥmūd-i Ġaznevī’niň oġlu Sulṭān Mesʿūd, Şeyḫ Ebu’l-Ḥasan Ḫaraḳānī’yi ziyāret etmek istedi. Vüzerā ve erkān-ı devleti evvelce gidip Sulṭān’ıň gelmekde olduġunu ḫaber verdiler. Şeyḫ aldırmadı. Sulṭān tekyeniň bāġçesine ḳadār geldi. Vezīr Ḥasan Hindī Şeyḫ’iň yanına girdi ve: Allāh rıżāsı için bir iki adım zaḥmet et, ḳarşıla da Sulṭān’ıň şerefi yerine gelsin dedi. Şeyḫ kımıldamadı. Sulṭān, Şeyḫ’iň

ḥücresi ḳapısına geldi. Vezīr: Ey dīn ulusu! Ḳurʾān'da **(aṭīʿullāhe ve aṭīʿu'r-resūle ve ulu'l-emri minkum)**[199] yaʿni "Allāh'a iṭāʿat ediňiz, Peyġamber'e **[AŞ 57]** iṭāʿat ediňiz ve onlara tabʿen araňızdan veliyyu'l-emr olanlara da iṭāʿat ediňiz" emrini okumadıň mı? Ulu'l-emre iṭāʿat, vācibāt cümlesindendir. Ḫuṣūṣuyla böyle velī-sīret bir pādişāha dedi. Şeyḫ o vaḳit şu cevābı verdi. Ben **(aṭīʿullāh)** maḳāmında o ḳadār müstağraḳ ve müstehlik bulunmakdayım ki **(aṭīʿu'r-resūle)** emriyle meşġūl olamıyorum. **(ulu'l-emr)** nere ḳalır?Bunu işiden Sulṭān Mesʿūd aġladı ve Şeyḫ'iň ḥużūrundan çıḳdı. Cenāb-ı Pīr'iň fiḳrası üzerine de Pervāne ile yanındakiler aġlaşarak gitdiler. Ṣ[ayfa] 131

Yine Eflākī Dede diyor ki: Emīr Pervāne bir gün dīvānda: Ḥażret-i Mevlānā miṣli bulunmaz maʿnevī bir sulṭāndır ki ʿaṣırlarca müddetde emsāli ẓuhūr etmez, faḳaṭ mürīdleri ġāyet kötü kimselerdir demişdi. Orada bulunan iḫvāndan biri bu sözü Ḥażret-i Pīr'e ʿarż etdi. Cenāb-ı Ḫudāvendigār da şu meʾālde bir teẕkire yazdı, Pervāne'ye gönderdi. Eğer mürīdlerim iyi adam olsalardı ben onlara mürīd olurdum. Kötü olduḳları ve iyi olmaları için onları ḳabūl etdim, yoḳsa:

[Müfte'ilun Müfte'ilun Fâ'ilun]

Kūr neyem līk merā kimyā'st

İn derem ḳalb ez an mī ḫarem[200]

Yaʿni "Kör değilim, lākin bende bir iksīr var ki onuňla altın yapmaḳ için bu ḳalp parayı alırım". Pederimiň rūḥ-ı pākine yemin ederim ki Cenāb-ı Ḥaḳḳ, onlara raḥmet etmeye ve cümle-i maḳbūlīnden olmalarına żāmin olmadıkça ḳabūl edilmediler ve evliyā ḳatında ḳalbinde yer tutmadılar.

Pervāne bu teẕkireyi okuyunca ḳalḳdı, ve yaya olark medreseye geldi, Ḥażret-i Pīr'den ʿöẕür diledi. Ṣ[ayfa] 66

---

[199] اطِيعُوا اللهَ و اطِيعُوا الرسولُ و اولي الأمْرِ منكم en-Nisa, 4/59.

[200] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1339, c. IV, s. 86.

Yine Emīr Pervāne bir gece bir cemʿiyyet tertīb etmiş, semāʿdan soňra herkes sofraya oṭurmuş, Ḥażret-i Mevlānā ise yemeğe el sürmemişdi.

Pervāne bir kāse ḥummāż şerbeti doldurup kendi eliyle Cenāb-ı Pīr'e taḳdīm eyledi. Bir yudum olsun içmesini recā, ḥattā ıṣrār etdi. Cenāb-ı Ḫudāvendigār ise mübārek liḥyesini tutup: Emīr Muʿīnuddīn; sakalımdan utanmıyor musuň ki beni ḳademġāhī gitmek mecbūriyetine düşürmek istiyorsuň? dedi. Ṣ[ayfa] 153

[AŞ 58] Sulṭān Veled'den menḳūldür ki:

Bir gün Emīr Muʿīnuddīn Pervāne, pederimi ziyārete gelmişdi. Uzun müddet oṭurup bekledi. Ben iʿtiẕār ediyordum ve pederim çok defʿa söylemişdir ki benim müstağraḳ bulunduġum zamāňlar olur, onuň için emīrler ve dōstlar beni her vaḳt göremezler. Onlarıň ḫalḳ umūruyla ve kendi işleriyle[201] meşġūl olmalarına mānīʿ olmamaḳ için biz ziyāretlerine gider ve görüşürüz diyordum. Bu sözlerime ḳarşı Pervāne tavāżuʿ gösteriverdi. Derken pederim geldi. Pervāne ʿarż-ı taʿẕīmden ṣoňra dedi ki: Mevlānā Behāü'd-dīn ʿöẕrler diledi ve nezāketler gösterdi. Lākin bendeňiz Ḥażret-i Ḫudāvendigār'ıň ḥareketiňden şunu istifāde ettim ki: Ey Pervāne; benim geç gelişim, aṣḥāb-ı mürācaʿatı bekletmeniň ne ḳadar acı olduġunu saňa aňlatmaḳ içindir.

Pederim buyurdu ki: Bu taṣavvur çok güzeldir. Lākin bir kimseniň ḳapısına bed şekilli ve girye sesli bir sāʾil gelse yüzü görülmemek ve sesi işitilmemek için bir şey verilir, hemān ṣavulur. Lākin şekli ve sesi güzel bir faḳīr gelirse onu bekletirler, ondan ṣoňra bir şey verirler. Benim gecikişimiň sebebi şu idi ki: siziň ehlullāha olan ʿaşḳıňız ve niyāzıňız, merdān-ı ilāhī naẓarında ḫoş görülmektedir. İstedim ki o ḫōşluḳ ve maḳbūliyyet ʿindallāh faẓla olsun.

Bu iltifāt üzerine Pervāne yerlere ḳapandı: Benim Ḥażret-i Ḫudāvendigār'ıň ḳapısına gelmekden maḳṣadım: Benim de o ḳapının bendelerinden olduġumu herkesin bilip aňlamasıdır. diyerek ḳalḳıp gitdi ve faẓla miḳdārda niyāz gönderdi.

[201] Bu kelime satırın üzerinde yazılmıştır.

Pederim de iḫvāna taḳsīm etmesi için parayı Ḥüsāmüddin Çelebī'ye yolladı. Ṣ[ayfa] 157

Yine Sulṭān Veled Ḥażretlerinden naḳl olunmuşdur ki:

Faḫruddīn-i Sivāsī Sivās'tan Ḳonya'ya gelmiş ve Ḥażret-i Mevlānā'nıň ziyāretine ḳoşmuştu. O geldiği ṣırada Emīr Pervāne ile baʿżı umerā da Mevlānā'nıň ḥużūrunda bulunuyordu.

Cenāb-ı Pīr, dün gece hangi menzilde idiňiz? diye Faḫruddīn'e ṣordu ve Pervāne Ḫānı'nda cevābını alınca: Emīr Pervāne'nin yolda ḫānı var, öyle mi? buyurdu. Faḫruddīn: Evet, ama Emīr'in zamānında memleketde öyle emniyyet var ki bir kārvān; ḳırda, bayırda, her istediği yerde geceleyebiliyor. diye ḫulūṣ çaḳmaḳ istedi. [AŞ 59] onuň bu ḫulūṣkārlıġı Pervāne'niň ḫoşuna gitti.

Cenāb-ı Pīr bir fıḳra naḳl etdi ve dedi ki: Benī İsrāīl zamānında bir deve vardı ki boynuna bir ṭılsım ṭaḳılmışdı. Onuň sāyesinde deveyi görenler ḥürmet ederler, bāġlardan, bāğçelerden oňa yemişler verirlerdi. Günüň birinde o ṭılsım ḳopdu. Ondan ṣoňra deveye angarya olarak yük yüklediler. Ey Emīr-i Kebīr; maʿlūmun olsun deve: ʿālimdir, onuň boynundaki ṭılsım biziz. Biz bu dünyādan göçünce bu ḥaḳīḳat meydāna çıḳacaḳdır.

Emīr Pervāne: Allāh bizi Ḫudāvendigār'ımızdan ṣoňraya bıraḳmasın. temennīsinde bulundu. Ḥaẓret-i Mevlānā: Ḫayır ḫayır… Siz bizden ṣoňraya ḳalacaḳsıňız, faḳaṭ memleketde āsāyiş olmayacaḳdır buyurdu. Ve dediği gibi oldu. Çünkü Ḥażret-i Pīr 673'de intiḳāl etti. Pervāne dört sene daha Moġollar'ıň taġallübü altında yaşadı. 676'da yine Moğollar ṭarafından iʿdām olundu. Ṣ[ayfa] 163.

Yine Eflākī Dede diyor ki:

Emīr Pervāne "Veled-i Tācvezīr"i Ḳonya ḳāḍīsi taʿyīn etmek istedi. O da üç şarṭ ile ḳabūl ederim. Birincisi: rebāb çalınmaması, ikincisi maḥkeme cellādı olan muḥżırlarıň çıḳarılması, üçüncüsü; yeňi gelecek muḥżırlara -ḫalḳdan para almamaları için- maʿāş bağlanması dedi.

Pervāne: ikisini yaparım. Faḳaṭ rebābı yasaḳ edemem. Çünkü pek büyük bir ẕātıň vaṣfıdır cevābını verdiği için Veled-i Tāc ḳāḍīlıġı ḳabūl etmedi.

Ḥażret-i Mevlānā bunu işitince: Hay mübārek rebāb hay! Ḥamd olsun onuň destgīri oldu da kendisini sū-i ḳażādan ḳurtardı buyurdu. Ṣoňunda Veled-i Tāc'ın oġulları mürīd oldular. Ṣ[ayfa] 213.

Yuḳarıda yazıldığı vechile Sulṭān Rüknüddīn boġulduḳdan ṣoňra altı yaşındaki oġlu "Ġıyāṣuddīn" ḥükümdār iʿlān edilmiş, Pervāne de nāʾibu's-salṭana olmuşdu.

Nāiʾbu's-salṭana, Selçūḳī Ḫānedānıyla bir de ṣıhrıyyet teʾsīs etmiş olmaḳ için ḥükümdārıň büyük babası "İkinci Ġıyāṣuddīn"iň ṭul ḥaremi "Gürcü Ḫātūn" ile evlendi.

Naṣılsa bir gün Gürcü Ḫātūn, ḳocasına darıldı. Bütün erkān-ı devlet, barışması için şefāʿatde bulundu. **[AŞ 60]** Ḫātūn her istediğim şeyʾi vereceğine dāir ṭalāḳ-ı ṣelāṣe ile yemīn ederse barışırım dedi. Nāʾibu's-salṭana bu şarṭı ḳabūl ve yemīni edince de baňa ṭalāḳ versin teklīfinde bulundu.

Pervāne bu teklīf ḳarşısında şaşırdı ve ḳoşup Mevlānā'dan şerʿī çāresini ṣordu.

Ḥażret-i Ḫudāvendigār: Ṭalebini mevḳūf ṭutarsıň ve her söyleyişinde vereceğim dersin, ṭalāḳ vāḳıʿ olmaz buyurdu. Ṣ[ayfa] 333.

Yine Eflākī Dede diyor ki:

Emīr Pervāne, bir gün Şeyh Ṣadrüddīn'in ziyāretine gitmiş, meşāyıḫa verilen taḫṣīṣāta dāʾir ḳonuşulmuş, baḥiş Mevlānā'nıň yarım dīnār yevmiyyesine intiḳāl etmişti. Şeyḫ Ṣadruddīn, Ḥażret-i Mevlānā iki ʿālemden müstaġnī bir ẕātdır, oňa verilen yevmiyye faḳīr dervīşlere taḫṣīṣ edilse daha iyi olur dedi. Ṣoňra Pervāne, Mevlānā'yı ziyārete geldi. Ḥażret-i Pīr: Şeyḫ Ṣadruddīn'in maṣārifi çoḳ, maʿīşeti

şāhānedir. Bināʿen ʿaleyh bizim yevmiyyenin de onuň maṭbaḫına taḫṣīṣi evlādır buyurdu. Ṣ[ayfa] 335.

Yine Eflākī Dede diyor ki:

Bir gün Emīr Pervāne, Ḥażret-i Pīr'e gelmişti. Ṣoḥbet eṣnāsında Cenāb-ı Mevlānā şöyle buyurdu:

Seyyidünā Muḥammedü'l-Muṣṭafā ṣalla'llahu ʿaleyhi ve sellem bir yoldan geçerken bir kemik parçası gördü. Onu mübārek eliyle gömdü. Biraz ileride bir kemik daha gördü ki üstünde bir ʿaḳreb bulunuyordu. Baḳtı ve gömmeksizin yürüdü. Maʿiyyetinde bulunanlar biriniň gömülüp diğeriniň açıḳda bıraḳılmasınıň sebebini ṣordular. 'Aleyhi'ṣ-ṣalātu ve's-selām efendimiz buyurdu ki: Birinci kemik, bir maẓlūma ʿāʾid idi, ḥāline acıdım ve gömdüm. İkincisi raʿiyyetine teʿaddī eden bir ẓālimiňdi. Cenāb-ı Ḥaḳ, onu muʿaẕẕeb ḳılmaḳ için onuň ẓulmünden bir ʿaḳreb yaratdı. İşte onu taʿẕīb ediyor. Gömmem için de emir yoḳdu. Bināʾen ʿaleyh görenler ʿibret alsınlar, günāhlarına istiġfār etsinler. ʿĀzīz-i ẕüntiḳām olan Allāh'ıň nıḳmetinden ḳorḳsunlar diye bıraḳdım.

Pervāne aġlaya aġlaya ḳalḳdı ve o gün bütün ʿulemāya ʿaṭıyye, fuḳarāya da ṣadaḳa dağıtdı. Ṣ[ayfa] 324.

Faḫruddīn-i Dīv-dest demişdir ki:

[AŞ 61] Bir gün Ḥażret-i Mevlānā, Pervāne'niň ḳonaġındaki bir toplantıda bi'l-münāsebe (**el-müʾminūne lā yemūtūne bel yenteḳılūne min dārin ilā dārin**)[202] yaʿnī "Müʾminler ölmezler, belki bir dārdan, yaʿnī bir ʿālemden bir ʿāleme intiḳāl ederler" dedi. Pervāne Ḫānḳāhı'nıň şeyḫi "Tācuddīn-i Erdebīlī" o ḥālde niçin (**küllü nefsin ẕāiḳatü'l-mevt**)[203] yaʿnī "her nefs ölüm çāşnīsini ṭadacaḳdır" buyurulmuşdur?

[202] المؤمنون لا يَموتونَ بل ينتقلون من دلرٍ إلى دارٍ Ali el-Kârî, *Mirkâtu'l-Mefâtîh*, VIII, 6'da şu lafızlarla: أولياء الله لا يموتون ولكن ينتقلون من دار إلى دار

[203] كلُّ نفسٍ ذائقةُ الموت Ali İmran, 3/185.

diye şordu. Ḥażret-i Pīr cevāb verdi ki "küllü nefsin" denilmiş "küllü ḳalbin" denilmemişdir. Sen de yā ḳalb ol, yāḫud müʾmin bir ḳuluň ḳalbinde ol ki müʾmin ḳalbi gibi ölmeyesiň. Eġer ḳālıb olursaň aṣlā naḳde erişemezsiň. Sen ki nefsiň hevāsına uymuşsuň ve oňa ālet olmuşsuň (küllü nefsin ẕāiḳatü'l-mevt) seniň ḥaḳḳıňdadır. Bu cevāb üzerine Şeyḫ Tācuddīn mülzem ve sukūta mecbūr oldu. Ṣ[ayfa] 364.

Eflākī Dede diyor ki:

Ḥażret-i Mevlānā, Pervāne'niň meclisinde: Bu ʿālem, erbāb-ı ḥaḳīḳate mirʾāt-ı dīdārdır buyurmuşdu. Tācu'ddīn-i Erdebīlī: O ḥālde Ḥażret-i Peyġamber ʿaleyhi's-selâm niçin (**ed-dünyâ cīfetün ve ṭālibuhā kilābun**)[204] yaʿnī "dünyā, bir leşdir, onuň ṭālibleri köpeklerdir" buyurdu? diye şordu. Cenāb-ı Ḫudāvendigār da: Sen dünyā ṭālibi olma ki saňa leş görünmesin, sen de köpekler ṣırasına geçmeyesiň. Muḥabbetullāhdan başḳa her ne ile meşġūl olursaň o cīfedir, ḥatta cīfeden beterdir. Hemen Allāh ṭālibi ol ki lāyıḳ-ı dīdār olasıň ve her şeyde onu görebilesiň, (**mā raʾeytü şeyʾen illā ve raeytü'llahe fīhī**)[205] yaʿnī "her gördüğüm şeyde Ḥaḳḳ'ı müşāhede etdim diyenlerden olasıň. cevābını verdi. Ṣ[ayfa] 364.

Yine Emīr Pervāne'niň ḳonāġındaki bir cemʿiyyetde gece yarısına ḳadar semāʿ devām etmiş, uyḳusuz ḳalmış ve pek ziyāde yorulmuş olan Pervāne – adamlarından olup şoňra ʿiṣyān eden ve nihāyet öldürülen- Şerefüddīn ibn Ḫaṭīr'iň ḳulaġına: Sen, Ḥażret-i Ḫudāvendigār'ın emrine munṭaẓır bulun ben gidip biraz yatayım da ḳuvvet iktisāb edeyim, tekrār ḫıdmetinde bulunabileyim dedi. O ṣırada Cenāb-ı Pīr semāʿ ediyordu. Birden bire şu ġazeli oḳumaya başladı:

[AŞ 62] **[Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilun]**

Ger ne-ḫasbī şebī ey cān çi şeved

Ver nekūbī der-i hicrān çi şeved

[204] الدنيا جيفة و طالبها كلاب Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ,* I, 409.

[205] ما رأيتُ شيئاً إلاّ ما رأيتُ الله فيه Hadîs kaynaklarında bulunamadı. Şii kaynaklarda Hz. Ali'ye nisbet ediliyor.

Ver be-yārī şebegī rūz ārī

Ez berāy-ı dil-i yārān çi şeved

Ver Süleymān sūy-i mūrān āyed

Tā şeved mūr Süleymān çi şeved

Ver du-dīde be-tū rūşen gerded

Kūrī-i dīde-i şeyṭān çi şeved[206]

Meʾāli: Ey cān; bir gece uyumasaň ve ayrılıḳ ḳapısını çalmasaň ne olur? Bir gececiği dostlarıň ḫātırı için bir dost ile birlikde geçirseň ne çıḳar? Ḳarıncanıň Süleymān olması için Süleymān, ḳarıncalarıň yanına gelse, şeyṭāna raġmen iki gözüm seni görmekle münevver olsa ne olur?

Aṣıl adı Süleymān olan Emīr Pervāne, bu iltifāt üzerine cūş u ḫurūşa geldi. Neşʾesinden elbisesini parçaladı ve yerlerde yuvarlandı. Gidip yatmaḳ şöyle ḍursun, ṣabāḥa ḳadar ḫıdmetde ḳıyām etti. Ṣ[ayfa] 385.

Yine Eflākī Dede diyor ki:

Ḥażret-i Mevlānā'nıň irtiḥālinden ṣoňra mutaʿaṣṣıblardan birḳaç kişi Pervāne'ye mürācaʿatla rebāb çalınmasınıň menʿini istediler. Pervāne, Ṣadruddīn-i Ḳonevī'niň ziyāretine gitdi, bu mesele ḥaḳḳında reʾyini ṣordu. Şeyḫ Ṣadruddīn: Beni diňler ve sözüme iʿtimād ederseň bu işe ḳarışma dedi. Pervāne de mutaʿaṣṣıblarıň sözüne aldırmadı. Ṣ[ayfa] 302.

[206] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1337, c. II, s. 168.

Emīr Necmüddīn Dizdār

Bu ẕātıň Gevāle Ḳalʿası[207] muḥāfıẓı ve Ulu ʿĀrif Çelebī'niň muḥibbi olduġu Eflākī Dede'niň ifādesinden añlaşılıyor. Dede merḥūm "yār-ı ʿazīz" dediği Şeyḫ Kerīmüddīn'den naḳlen diyor ki: Bir sene Emīr Necmüddīn bōstān ekdirmişdi. Bir gün Ulu ʿĀrif Çelebī bōstāna geldi. Emīr Necmüddīn ve maʿiyyeti istiḳbāline ḳoşdular. Ṣoḥbet eṯnāsında Çelebī: Necmüddīn arḳadaşlara birḳaç dane ḫıyār getirmez misin? dedi. **[AŞ 63]** Necmüddīn: cān fedā olsun, ama daha dün ekildi. Hīç olmazsa bir ay geçmeli ki maḥṣūl alınabilsin. cevābını verdi. Çelebī: Çoḳ söyleme, git de getir dedi. Şeyḫ Kerīmüddīn diyor ki: Ben de Emīr Necmüddīn ile birlikde tarlaya gitdim. Bir ocaḳda dört tane körpe ḫıyār olmuşdu. Dördünü de kesdim, Çelebī'niň ḫużūruna getirdim. Bunlar küçük. Ṣararmış ve toḫumluḳ olmuşlarından getir. emrini verdi. Tekrār gitdim ve bir taḫtede iki dane iri ve ṣaramış ḫıyār bulup getirdim. Tebessüm ederek: Bunlar bizim Kerīmüddīn'iň himmetiyle yetişdi yoḳsa şimdi ḫıyār mevsimi deġildir dedi.

Meğer Emīr Necmüddīn: Bu ḫıyārlar naṣıl yetişdi? Allāhʿıň Çelebī'ye verdiği bu naṣıl ḳuvvet ve taṣarrufdur? diye düşünüyormuş. Bunu keşf eden Çelebī: Emīr Necmüddīn; (**ve hezzā ileyke bi-cizʿin-naḫleti**)[208] āyetini oḳumadıň mı? Ḥażret-i Meryem ʿaleyha's-selām, ḫurma aġacını vaḳitsiz ṣallamış üzerine ḫurmalar dökülmüşdü dedi. Ṣ[ayfa] 491.

Emīr Nūreddīn Veled-i Cicā

Muʿīnuddīn Pervāne'niň ṣādıḳ arḳadaşlarından bulunan bu ẕāt, Ḳırşehri ḥākimi ve Ḥażret-i Mevlāna'nıň muḫliṣ mürīdi idi. Bir defʿa Ḳonya'ya gelişinde Cenāb-ı Pīr'iň ziyāretinde bulunmuş ve Ḥācī Bektāş'dan baḥṯ açaraḳ demişdi ki: Bir gün ziyāretine gitmişdim. O, namāz ḳılmaz ve ẓāhire riʿāyet etmez bir kimse idi. Namāz ḳılması için ıṣrār etdim. Ṣu getir de ābdest alayım dedi. Bir maşraba aldım,

[207] Günümüzde Konya sınırları içinde kalan Takke Dağ'daki kaledir.

[208] وَ هُزِّی إِلَيكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ Meryem, 19/25.

çeşmeden kendi elimle ḍoldurup getirdim. Eline aldı ve: Dök! diye bana verdi. Eline dökünce gördüm ki getirdiğim şu ḳan olmuşdu. Ḥażret-i Mevlānā buyurdu ki: Kāşki ḳanı şu yapsaydı. Yetmez şuyu ḳan yapmaḳ hüner deġildir. Mūsā ʿaleyhi's-selām Nīl şuyunu Ḳıbṭīlere ḳan yapmaḳla berāber o ḳanı Sıbṭīlere ṣāf şu yapmışdı. O şaḫışda bu ḳuvvet yoḳdur. Onuñ yapdıġına "tebdīl-i tebẕīr" derler. (**inne'l-mübeẕẕirīne kānū iḫvāne'ş-şeyāṭīn**)[209] yaʿnī "müsrifler, şeyṭānlarıñ ḳardeşleridir" Tebdīl-i ḫāṣṣı: şarābıñ sirke, müşkilin ḥall, baḳırıñ altına ve kāfir nefsiñ müslümān olması, çamuruñ göñül ḥālini almasıdır.

[AŞ 64] Mevlānā'nıñ şu sözleri üzerine Emīr Nūreddīn, bir daha Ḥācī Bektāş'ıñ yanına uġramadı. Eflākī Dede bu menḳıbeyi yazdıkdan ṣoñra *Meṣnevī*'den şu beyti ʿilāve etmişdir:

[Fâ'ilâün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

Çün besī İblīs-i Ādem-rūy hest

Pes be her destī ne-şāyed dād-ı dest[210]

Meʾāli: İnsān ṣūretde bir çoḳ şeyṭān olduġu için her ele el vermek, yaʿnī intisāb etmek doġru deġildir. Ṣ[ayfa] 257

Emīr Tācuddīn Muʿtez el-Ḫorāsānī

Selçūḳī umerāsından ve Haẕret-i Pīr'iñ sevgili mürīdlerinden ḫayr u ḥasenāt ṣāḥibi bir ẕāt idi. Anadolu'da medrese, tekye, ḫastaḫāne ve dāru'l-gurebā olmaḳ üzere bir çoḳ binā yapdırmışdı.

Bu ẕāt, bir gün üç biñ altını keselere ḍoldurup iḫvāna ḥamām parası olsun diye ḥużūr-ı Mevlānā'ya taḳdīm etdi. Cenāb-ı Pīr, parayı geri gönderdi. Emīr

[209] إنّ المُبَذِّرين كانوا اخوانَ الشيطان İsra, 17/27

[210] Nicholson, *Mesnevî-i Ma'nevî*, Tahran: 1314, c. I, s. 18. Tâhirü'l-Mevlevî, *Şerh-i Mesnevî*, İstanbul: c. I, t.y., s. 230.

Tācuddīn, Sulṭān Veled'iň vesāṭat ve şefāʿatine mürācaʿatde bulundu, eġer Ḫażret-i Ḫudāvendigār müsāʿade buyurursa bunuňla iḫvān için bir ḳaç oḍa yapılsın diye ricā etdi ve dediği gibi yapıldı. Ṣ[ayfa] 125.

Eflākī Dede diyor ki:

Bir gün Emīr Tācuddīn-i Muʿtez el-Ḫorāsānī: İḫvāna sofra maṣrafı olsun diye Aḳsarāy'dan 7000 dirhem taḳdīm etmişdi. Ḥażret-i Mevlānā: Hepsini Ḥüsāmüddīn Çelebī'ye götürsünler dedi. Çünkü ẓuhūrātıň ḳabżına ve lāzım gelen maṣārifiň tesviyesine o meʾmūr idi. Sulṭān Veled Ḥażretleri: Her şeyʾi Ḥüsāmüddīn Çelebī'ye gönderiyorsunuz. Bizde ise bir şeyler yoḳ, ne yapalım? dedi. Cenāb-ı Ḫudāvendigār buyurdu ki: vallāhi, billahi ve tallāhi yüz biň zāhid açlıḳdan ölecek ḥāle gelse ve benim bir ekmeġim bulunsa onu da Çelebī'ye gönderirim. Vāḳıʿā onuň ḥāli, vaḳti yerindedir. Faḳaṭ kendisi merd-i Ḫudā'dır. Onu dünyā mālı meşgūl etmez. (**niʿme'l-mālü'ṣ-ṣāliḥu li'r-racüli'ṣ-ṣāliḥ**)[211] yaʿnī "ḥelāl māl, ṣāliḥ bir adam için ne iyidir"

Ḥüsāmüddīn Çelebī, o paraları aldıḳdan ṣoňra biň dirhemini Sulṭān Veled'e, biň dirhemini de Kirā Ḫaṭūn'a, **[AŞ 65]** beş yüz dirhemini de Emīr ʿĀlim Çelebī'ye yolladı. İḫvānıň her birine de ayrı ayrı ḥişşe gönderdi. Ṣ[ayfa] 411.

Yine Eflākī Dede Ḫʷāce Nefīsüddīn'den naḳlen diyor ki:

Cenāb-ı Pīr zamānında bir şeyḫ vardı ki iki tekyeniň post-nişīni bulunuyordu. Bu ẕāt vefāt etdi. Emīr Tācuddīn-i Muʿtez, onuň ʿuhdesindeki tekyelerden "Żıyaʾüddīn Vezīr Ḫānḳāhı"na Ḥüsāmüddīn Çelebī'yi taʿyīn etdirmek istedi ve sulṭāndan fermān aldı. İclāsı günü ʿazīm bir cemʿiyyet tertīb eyledi. Ḥażret-i Mevlānā bütün iḫvān ile tekyeye gitdi. Ḥüsāmüddīn Çelebī'niň seccādesini Ḫocā Nefīsüddīn omzunda ṭaşıyordu. Cenāb-ı Ḫudāvendigār, seccādeyi ondan alıp kendi omzuna ḳoydu ve tekyeye ḳadar götürüp ṣuffanıň ṣadrına yayılmasını emretdi. O ṣırada Ḳonya aḫīlerinden ve müntesiblerden Aḫī Aḥmed nāmında biri atıldı ve seccādeyi ḳaldırıp atdı. Biz onu şeyḫliġe ḳabūl etmiyoruz dedi. Aḫī Aḥmed'iň şu

[211] نِعْمَ المال الصالح للرجل الصالح Ahmed b. Hanbel, IV, 197.

küstāḫlıġı üzerine Aḫī Ḳayṣer, Aḫī Çōbān, Aḫī Muḥammed-i Sebzvārī gibi Mevlevī muḥibbi olanlar, ḳılıç ve bıçaḳlarını çekdiler. Orası ḳarışdı. Cenāb-ı Pīr sükūt buyuruyordu. Ṣoňra: bu işiň ḳuyruġu neden küfrān-ı niʿmetde bulunuyor? (**yaḫribūne buyūtehum bi-eydīhim**)[212] yaʿnī "evlerini kendi elleriyle yıḳıyorlar" meʿālindeki āyet-i kerīmeden gaflet gösteriyor. Çoḳ geçmeyecekdir ki onuň ve emṣāliniň taʿaṣṣubu ortadan ḳalḳacak ve bizim ṭarīḳimiz, bütün ṭarīḳleriň pīşrevi olacaḳdır dedi. Ve pābuçlarını giymeksizin tekyeden çıḳdı. Umerā ve meşāyıḫ, arḳasından koşdular ve recāde bulundularsa da dönmedi.

Aḫī Aḥmed'iň edebsizliğini ḫaber alan sulṭān onu öldürmek istediyse de Ḥażret-i Mevlānā rıżā göstermedi. Ondan ṣoňra o küstāḫ ḥerīf, hīç ḳabūl edilmedi. Metrūk ve muḥaḳḳar olaraḳ öldü oġulları Aḫī Aḥmed ve Aḫī ʿAlī, ṣoňradan Ṣulṭān Veled'e dervīş oldular. Ḥüsāmüddīn Çelebī de hem "Ḫānḳāh-ı Żiyā"ya, hem de "Ḫānḳāh-ı Lālā Faḫruddīn"e şeyḫ taʿyīn edildi. Ṣ[ayfa] 413.

[AŞ 66] Emīr Ṭōmān Beg

Eflākī Dede, Atabegiyye Medresesi'niň muʿīdi Tācuddīn ibn Naḳīb, Şeyḫ Mecdüddīn Aḳsarāyī ve Bahāʾüddīn Şeng-i Müneccim'den şu menḳıbeyi naḳl ediyor. Bu ẕātlar demişler ki:

Ulu ʿĀrif Çelebī, ʿIrāḳ-ı ʿAcem'i görmek ve ora ekābiriyle görüşmek için sefere çıḳmışdı ki biz de maʿiyyetinde bulunmuşduḳ. Erżurum Ovası'na ḳonduġumuz sırada Ġāzān Maḥmūd Ḫan'ıň ṭoġancı başı olup Ḳonya sulṭānınıň emīr-zādelerinden ve ḫanedān-ı Mevlevī'niň ḫāliṣ muʿteḳidlerinden olan Emīr Ṭōmān Beg'e teṣadüf etdik. Bileğinde beyāż bir sunġur olduġu ḥālde Ulu ʿĀrif Çelebī'niň ziyāretine geldi ve elini öpüp iḥtirām ile oṭurdu. Ṭaʿām ve kelāmdan ṣoňra Çelebī ayaġa ḳalḳdı ve ḳuşu Ṭōmān Beg'iň elinden alıp havāya fırlatdı. Ḳuş serbest ḳalınca uçdu ve gözden ḳayboldu. Ṭōmān Beg bunu görünce feryāda başladı ve: böyle ḳıymetli bir ḳuşuň żıyāʿı üzerine ben ḫāḳāna ne cevāb vereceġim? Onu elde etmek

[212] يخرِبون بُيُوتَهم بأيديهم el-Haşr, 59/2.

için neler çekmiş, ne ḳadar maṣraf etmiş ve ne türlü uġraşmışdım. Onu deñiz aşırı yerlerden getirmişler, getirmeden evvel geleceġine dāʾir ḫaberci göndermişlerdi. Benim bütün ümīdim bu ḳuşda idi. Onuñ sāyesinde Ḫān'dan iltifāt göreceğimi ve rütbe alacaġımı umuyordum, dedi.

Çelebī: Kuşuñ geldiğini istemez misin? diye ṣordu. Ṭōmān Beg: hem isterim, hem de ne varsa veririm dedi. Çelebī, başındaki külāhını çıḳardı ve: Mevlānā ḥürmetine gel! diye üç defʿa seslendi. Baḳdıḳ ki sunġur, havāda göründü ve oynaya oynaya geldi, Çelebī'niñ külāhına ḳondu. Çelebī, onu Ṭōmān Beg'iñ bileğine, külāhı da başına ḳoydu.

Bunu gören Ṭōmān Beg, üç at hediyye ve iki biñ dirhem niyāz taḳdīm etdi. Çelebī'ye mürīd olup Tebrīz'e ḳadar berāber geldi. Ṣoñra aldığı müsāʿade üzerine ḳuşu Ḫān'a götürdü. Umduġundan faẓla iltifāt gördü. Kendisine otuz at, altmış biñ dīnār iḥsān edildiği gibi Ḫānʿıñ yediği yemeġiñ artığı da ikrām olundu ki bu, eñ büyük bir şerefdi. Keẕā Sivās ṭaraflarından on köy verildi. Ṭōmān Beg bunlarıñ hepsini Çelebī'ye taḳdīm etdiği gibi her sene bir çoḳ dīnār gönderirdi.

[AŞ 67] Bir ḳaç gün ṣoñra Ṭōmān Beg, sunġur vaḳʿasını ḫāna añlatdı. Ḫān, Çelebī ile görüşmek istedi. Ṭōmān Beg, bu ṭalebi Çelebī'ye bildirince: eñ iyisi ne o beni görsün, ne ben onu göreyim. Sulṭān-ı ʿādile uzaḳdan duʿā etmek evlādır dedi. Bu cevāb, ḫāna bildirilince mülāḳāt arzūsu birken biñ oldu. Vezīrlerine görüşmemiz için bir çāre buluñ dedi. Ḳarısı İltermiş Ḫātūn: Ben bir semāʿ tertīb ile daʿvet ederim o vaḳit görürsüñüz diyerek memleket Şeyḫülislāmınıñ oġlunu daʿvetci gönderdi.

Yolda giderken Çelebī'niñ ṣoḥbet ve faẓīletine meclūb olan Şeyḫulislām-zāde bilāḫire oña ḳızını vermek istediyse de Çelebī ḳabūl etmedi.

İltermiş Ḫātūn'uñ otāġında yemekler yenildi. Ḳurʾān tilāvet edildi, ġazeller oḳundu. Çelebī semāʿa ḳalḳdı. Ḫān uzaḳdan baḳıyor ve şaşıyordu Ṣoñra da Ḳuṭbuddīn-i Şīrāzī, Hümāmüddīn-i Tebrīzī, Ḫōcā Reşīdüddīn ve sāʾire gibi maḥallī ʿulemā, şuʿarā ve üdebādan Mevlānā'nıñ aḥvālini ṣoruyor, ġazellerini oḳutdurup īżāḥ

etdiriyordu. Bir defʿa Ḫōcā Mecdüddīn Atabeg, Ḫān'ıň ḥużūruna gitmiş ve suʾāl-i vāḳıʿ üzerine Cenāb-ı Pīr'iň Menâkıbından baḥṣ etdiği gibi onuň:

[Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün]

Çü yekī sāger-ı merdī zi ḫum-ı yār ber ārem

Dü cihān-rā vü nihān-rā heme ez kār ber ārem

Tu zi-Tatār-ı hirāsī ki Ḫudā-rā ne-şināsī

Ki du ṣad leşker-i īmān sūy-i Tātār ber ārem[213]

Yāʿnī "yāriň kübünden bir merdlik ḳadeḥi ḍolduracak olursam iki cihānı da, görünmeyen ʿālemleri de ṭaʿṭīl eder, bıraḳırım, sen Allāh'ı ṭanımıyorsuň ki ḳorḳuyorsun. Ben Tatar'a ḳarşı iki yüz sancaḳ īmān ʿaskeri sevḳ ederim" ġazelini de oḳumuş va aňlatmışdı. Ḫān, bu ġazelden o ḳadār ḫoşlanmışdı ki onuň beytlerini işleterek bir elbise yaptırdı. Resmen taḫta oṭurduġu vaḳitler o elbiseyi giyerdi. Mevlānā-yı Rūm, bu ġazeli benim için söylemiş. Çünki Moġollar arasında īmān sancaġını yükselten benim. Bu ṭāʾife, bu zamānda müslümān oldu derdi.

Atabeg Necmüddīn, Rūm salṭanatını "Sulṭān ʿAlāʾüddīn bin Ferāmūz" için Ḫān'dan istiḥṣāl etdi. Onu taḫta çıḳardı, kendisi de Atabeg salṭanat oldu.

[AŞ 68] Ulu ʿArif Çelebī'niň ikinci ʿIrāḳ seferinde epeyce mühim bir ḥādiṣe olmuşdu. Eflākī Dede diyor ki:

Çelebī Ḥażretleri, maʿiyyetinde ʿulemā ve umerādan bir cemāʿat, ḫuṣūsiyle Keyġātū ve Maḥmūd Gazī'niň umerāsından Emīr Pōlād Beg ve Emīr Maḥmūd Sekūrcī olduġu ḥālde Merend şehrine vāṣıl ve bir bāġçeye misāfir olmuşdu. İḫvān yemek pişirmekle meşgūl olduḳları ṣırāda Çelebī bāġçede geziniyordu. İleride güzel

[213] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1338, c. III, s. 297. Bir gazelin farklı beyitleridirler. Yukarıdaki beyit gazelin birinci beyti iken diğeri 9. beyittir.

bir köşk gördü. Burası nedir ve kimiňdir? diye ṣordu. Şeyḫ Cemālüddīn İsḥāḳ-ı Merendī'niň zāviyesidir dediler.

Şeyḫ-i Merend, hemşehrīleriniň muʿteḳidi ve ʿādetā Merend şehriniň muʿīdi idi. Ara ṣıra munṭaẓam söz söyler ve Mevlānā'nıň ġazeliyyātını kendi ve hemence tanẓīr eder, ben Mevlānā-yı Rūm'uň sırrına maẓharım derdi.

ʿĀrif Çelebī, iḫvāndan bir ḳaç kişi ile Şeyḫiň ziyāretine gitdi. Ḳapıdan girince selām verip oṭurdu. Şeyḫ: Hey deliḳanlı nerelisin, neden baş kesmediň ve ḥużūrumda yer öpmediň? suʾālinde bulundu. Çelebī: Rūm diyārındanım. cevābını verince: İyi dediň, ben de Mevlānā-yı Rūm'uň sırrıyım! bedi. Bunuň üzerine Çelebī: Hey soysuz eşek; onuň ḳapısındaki köpekleriň sırrı bile olamazsın! diye baġırdı. Şeyḫ ayaġa ḳalḳdı ve Çelebī'yi ṭutdu. O da onu yaḳalayıp yere atdı ve ḳafasına bir ḳaç yumruḳ indirdi. Şeyḫiň dervīşleri ṣaldırdılar. İḫvāndan baʿżıları da Emīr Sekūrcī ve Emīr Pōlād Beg'e ḫaber verdikleri için onlar da adamlarıyla birlikde hücūm etdiler, Merendī'niň meredesini dağıtdılar ve Çelebī'yi onlar arasından çıḳardılar.

Şeyḫ Merendī: O genci maʿnen yaraladım, üç günden fażla yaşamayacaḳdır! diye hayḳırıverdi. Çelebī Tebrīz'e ḥareket etdi. Üçüncü gün Şeyḫ İsḥāḳ-ı Merendī'de bir ḥāl peydā oldu. Zāviyeniň damına çıḳdı, orada dönmeye başladı. Nihāyet damıň kenārından aşaġıya düşdü ve öldü.

Merend ahālīsi: O genç gālibā gizli ve bir velī idi ki şeyḫimiziň oňa dāʾir söylediği kendi başına geldi. diye ḥayret ve merāḳ içinde ḳaldı. Çelebī Tebrīz'den ʿavdet edince de bütün Merendliler istiḳbāline çıḳdı. Ṣ[ayfa] 464.

[AŞ 69] Evḥadüddīn Çelebī

Samsunlu olup Ulu 'Ārif Çelebī'niň ḫalīfelerindendir. Cenāb-ı Pīr'iň muḳaddimen Faḫruddīn-i Dīv-dest'e vermiş olduġu ferāceyi altı yüz altmış muḳābilinde ṣatın almışdı. Ṣ[ayfa] 317. Faḫruddīn-i Dīv-dest māddesine de baḳ.

Fāṭıma Ḫātūn

Şeyḫ Ṣalāḥuddīn-i Zerkūb-i Ḳonevī'niň kerīmesi ve sulṭān Veled Ḥażretlerinň ḥalīlesidir. Eflākī Dede onu "veliyyetullāhi fi'l-arḍ" diye tavṣīf etdikden ṣoňra şöyle dediğini naḳl eyliyor:

Bir gece Ḥażret-i Mevlānā'yı ayrı ayrı Ḳırşehir'de yapılacaḳ semāʿ cemʿiyyetine daʿvet etdiler. Hepsine: Gelirim buyurdu. Ṣoňra babamla birlikde ṣabāḥa ḳadar namāzla meşgūl oldular. Ertesi gün: Cenāb-ı Ḫudāvendigār, dün gece bizde bıraḳmışlar diye birer tek pābuc getirildi ve bunlardan Ḥażret-i Pīr'iň o cemʿiyyetlerde ḥāżır bulunmuş olduġu aňlaşıldı. Ḥālbuki gerek o, gerek babam ṣabāḥa ḳadar namāz ḳılmışlar, bir yere gitmemişlerdi.

O pābuclar, muʿteḳidlere hediyye edildi. Bir danesi babamıň ḥiṣṣesine düşmüş ve ṣaḳlanılmışdı. Ṣoňra ʿĀrif Çelebī onu Ḳasṭamonu ḥākimi Süleymān Paşa'ya hediyye etdi. Ṣ[ayfa] 238.

Faḫruddīn-i Ābgermī

Bu ẕātıň Sulṭān Veled dervīşlerinden ve Ulu ʿĀrif Çelebī'niň melāmet-kārāne ḥarekātı muʿteriżlerinden olup gördüğü bir rüʾyā üzerine hemşehrīsi "Şeyḫ Emīn Beg Ābgermī" ile birlikde Çelebī'niň ziyāretine ḳoşduġunu Eflākī Dede yazıyor. Ṣ[ayfa] 487.

Şeyḫ Emīn māddesine de baḳ.

[AŞ 70] [TM 80] Faḫruddīn-i Dīv-dest

Eflākī Dede'niň "melikü'l-üdebā" ve "üstādü's-selāṭīn" diye taʿrīf etmesinden bu ẕātıň edīb, şāʿir ve şehzāde muʿallimi olduġu[214] belli oluyorsa da

[214] olduġu: bulunduġu AŞ

“dīvdest” yaʿnī “şeyṭān elli” denmesiniň sebebi aňlaşılamıyor. Belki yazı ve sāʾir el işlerindeki sürʿat ve mahāreti ḍolayısıyla verilmiş bir laḳabdır. Eflākī Dede bir yerde “Faḫruddīn-i Muʿallim” diyor. Ẓannımca “Faḫruddīn-i Muʿallim ile” “Faḫruddīn-i Dīv-dest” bir adam olacaḳ. Çünkü “dīv-dest” olan Faḫruddīn için de “üstādü’s-selāṭīn” demişdi.[215]

Bu ẕāt naḳl etmişdir ki:

Bir gün Ḥażret-i Mevlānā, medreseniň cemāʿatḫānesine geldi ve iḫvānı orada müctemiʿ görünce: Dāʾimā derli ṭoplu oluňuz, cemāʿatden ayrılmayıňız ki (**el-cemāʿatü raḥmetün ve’l-firḳatü ʿaẕābün**)[216] denilmişdir. Eġer bir ḳoyunu yalňız başına bir çayıra ṣalıverseler[217], beslenmez[218] belki ölür, belki ḳurt ḳapar. Sürüsü ile birlikde otlarsa semirir ve yaşar. Keẕā[219] Bir aġacı da yalňızca bir yere dikerlerse nādiren ṭutar ve büyür. Cemʿiyyetiň ve nifāḳsız ittifāḳıň[220] mühim teʾşīri olduġu bunlardan da aňlaşılıyor.

Yine Faḫruddīn-i Dīv-dest ḥikāye etmişdir ki:

Ḥaḳāyıḳ-ı Sülemī ismindeki kitābı Ḥażret-i Mevlānā için istinsāḫ ve taḳdīm eylemişdim. Cenāb-ı Pīr çoḳ beğendi ve ferācesini baňa giydirdi. Bunu uzun olduġu için kirlenmesin diye eteklerini iki elimle ḳaldırdım. Ḥażret-i Ḫudāvendigār: Faḫruddīn; boyuňa göre yapdır ki saňa zaḥmet vermesin buyurdu. Eteġinden bir mikdār[221] kesdim ve rāḥatca giydim. Zihnimden geçdi ki: günde iki ṭabaḳa yazsam ikişerden dört altın ücreti vardır. Yazdıġım kitāb ise ḳırḳ ṭabaḳadan faẓladır. ʿAcabā Cenāb-ı Pīr, onuň muḳābili olmaḳ üzere bu ferāce ile iktifā buyuracaḳ mı, yoḳsa

[215] demişdi: diyor AŞ

[216] الجماعة رَحْمةٌ و الفِرْقَة عَذابٌ Ahmed b. Hanbel, IV, 278.

[217] ṣalıverseler: ṣalıverirlerse AŞ

[218] beslenmez: - AŞ

[219] keẕā: - AŞ

[220] nifāḳsız ittifāḳıň: nifāḳsızlıġıň AŞ

[221] Eteġinden bir miḳdār: Eteklerinden bir parça AŞ

daha başḳa bir şey verecek mi? Cenāb-ı Pīr[222] żamīrimi keşf etdi ve: Ḫāyır Faḫruddīn ḫāyır[223].. Düşünceň yaňlışdır. [TM 81] dedikden ṣoňra şöyle bir ḥikāye söyledi:

Baġdād'da bir faḳīr vardı. Perşenbe günleri çıḳar, zenbīl dolaşdırır, yaʿnī dilenirdi. Bir gün büyük bir ḳonaġıň [AŞ 71] öňünde ḍurdu ve şeyʾen liʾllah dedi. Ḳafes arḳasından bir el göründü, onuň zenbīline dürülmüş bir yufḳā atdı. Faḳīr, menziline gelince zenbīli boşaltdı. Ekmek parçaları arasında o yufḳāyı gördü: Öyle büyük bir ḳonaḳdan bu ḳadar az bir nafaḳa verilmesi şaşılacak şey dedikden ṣoňra yufḳayı açdı. İçinden ḳızarmış ṭavuḳ çıḳdı. Ṭavuġu ḳaldırınca aġır olduġunu aňladı ve ḳarnınıň dikilmiş olduġunu gördü: dikişi sökünce içinden mücevherāt ve inciler döküldü. Onları ṣatıp[224] faḳr u żarūretden ḳurtuldu.

ʿAbd-i ʿāciz bu ḥikāyeyi işidince düşüncemden utandım ve aġladım. Ḥażret-i Pīr'iň irtiḥālinden ṣoňra Ḳonya'da bir müddet yaġmur yaġmadıġı için ahālī yaġmur duʿāsına çıḳdı. Faḳat[225] edilen duʿā teʾsīrsiz ḳaldı. O ṣırada Sulṭān Veled de Ḳonya'da deġildi. Şehriň aʿyānı baňa geldiler ve Mevlānā'nıň iḥsān etmiş olduġu ferāceyi istediler. Emāneten verdim. Onu yanlarına alıp ikinci defʿa istisḳāya çıḳdılar: Yā Rabbī; şu ferāce ṣāḥibiniň ḥürmetine bize raḥmet iḥsān eyle diye duʿa etdiler.[226] Derḥāl yaġmur yaġdı, eṭrāfdaki ḳuraḳlıḳ zāʾil oldu. Ferāceyi baňa getirdiler, birçoḳ da ikrām ve inʿāmda[227] bulundular. O sene bāġımıň maḥṣūlünü doḳuz biň dirheme ṣatdım. Tarlamdan o ḳadar buġday ḳaldırdım ki anbārlarım ve sepetlerim doldu.

Eflākī Dede Faḫruddīn'iň bu rivāyetini naḳilden[228] ṣoňra şunu ʿilāve ediyor:

Ṣamsunlu Evḥadüddīn Çelebī ki melikü'l-ḫulefā, iftiḫāru'l-ʿārifīn, maḳbūlu'l-evliyā bir ẕāt idi ve Ulu ʿĀrif Çelebī'den ḫilāfet almışdı. Ḳonya'ya

[222] Cenāb-ı Pīr: Ḥażret-i Mevlānā AŞ
[223] Ḫāyır Faḫruddīn ḫāyır: Ḫāyır ḫāyır Faḫruddīn AŞ
[224] ṣatıp: ṣatdı AŞ
[225] faḳat: - TM
[226] diye duʿa etdiler: dediler AŞ
[227] ikrām ve inʿāmda: inʿām ve ikrāmda AŞ
[228] rivāyetini naḳilden: sözlerini naḳl eyledikden AŞ

gelişinde Faḫruddīn'iň nezdindeki o ferāceyi altı yüz altın muḳābilinde iştirā etdi.[229] Ḥālā o mübārek ferāce onuň nezdindedir.[230]

Yine Faḫruddīn-i Dīv-dest'den naḳl olunmuşdur ki:

Emīr Pervāne, Ḳayṣerī'de ʿālī bir medrese yapdırmış, efḍalü'l-müteʾaḫḫirīn, Ḳuṭbuddīn-i Şīrāzī'yi müderrisliġine taʿyīn etmek istemişdi. İclās cemʿiyyetinde bulunmaḳ üzere bir çoḳ ekābir çaġrıldıġı [TM 82] ṣırada Emīr ʿAlemüddīn Ḳayṣer gönderilip Sulṭān Veled de daʿvet olundu.

İclās günü ṭoplanan umerā, ʿulemā[231] ve meşāyıḫ arasından[232] Sulṭān Veled mesclisiň ṣadrına oṭurdu, herkesi ḥayretde bıraḳan bir nuṭḳ īrād etdi, ṣoňra Ḳuṭbuddīn-i Şīrāzī'ye döndü: Şimdi nöbet siziň buyurdu.

[AŞ 72] Ḳuṭbuddīn ʿumūmī[233] bir ders verdi. Baʿdehū semāʿ başladı. Ḫitāmında Ḥażret-i Sulṭān Veled'iň bir mevʿiẓa[234] yapmasını Emīr Pervāne'den ricā etdiler. Pervāne de bu ricāya iştirāk eyledi.

Sulṭān Veled: bizim sözlerimiz kürsī ḫarcı deġildir, herkes onları diňlemeġe taḥammül edemez. Ẓāhir ʿulemāsınıň ʿavāma aňlatmaḳ üzere söylemiş olduḳları da ḥamele-i ʿilmiň maʿlūmudur. diye iʿtiẕār etdi.[235] Ricāda ıṣrār eylediler.[236] Cumʿa günü Cāmiʿ-i Kebīr'de söyleyelim buyurdu.

O gün ṣarıġını eğri ve ʿulemā-vārī ṣardı. Kürsīye çıḳıp oṭurdu. Ḥāfıẓlar Ḳurʾān oḳuduḳdan ṣoňra belīġ bir ḫuṭbe ile söze başladı ve: Ḥaddeṣenī Şeyḫī ve imāmī ve ḳıbletī ve kuvvetī ve seyyidī ve senedī ve muʿtemedī ve mekānu'r-rūḥimin

[229] iştirā etdi: ṣatın aldı AŞ
[230] onuň nezdindedir: ondadır AŞ
[231] ʿulemā: - AŞ
[232] arasından: arasında AŞ
[233] ʿumūmī: şumūllü AŞ
[234] mevʿiẓa: vaʿaẕ AŞ
[235] etdi: eylediler AŞ
[236] ricāda ıṣrār eylediler: ıṣrār etdiler AŞ

cesedī[237] ve ẕaḫīreti yevmī ve ġadī sulṭānu kümmeli'l-muhaḳḳıḳīn[238] surruʾllahi beyne'l-muḥiḳḳīn mevlāye ve meʾvāye ve vālidī Celālül-ḥaḳḳi ve'd-dīn[239] … dedi söz buraya gelince cāmiʿde ʿumūmī bir ceẕbe ḥāṣıl oldu. Emīr Pervāne elbisesini yırtdı, Ḳuṭbuddīn-i Şīrāzī ṣarıġını yere atdı, ḳadın, erkek ayaġa ḳalḳdı, herkesiñ gözünden çeşme gibi yaşlar aḳdı. 'Umūmī coşḳunluḳ arasında söz söylemeġe imkān ḳalmadı. Sulṭān Veled ṣarıġını düzeltdi ve duʿā edip kürsīden indi. Emīr Pervāne ḳoşdu, Sulṭān Veled'iñ elini öpdü ve: Mevlānā Bahāüʾddīn Veled Ḥażretleri,[240] bugün taḳrīr ü tefsīre[241] şurūʿ etmemekle berāber kendileri[242] Mevlānā-zādedir ve onuñ ḫülāsa-i[243] sırrı ve Ṣıddīḳ-ı Ekber nesliniñ zübdesidir. Bütün vaʿẓ u naṣīḥatleriñ rūḥu oña ḥürmet ve ḥiss-i iʿtiḳāddır. Ümīd olunur ki bu ʿāciz Pervāne de o sulṭān-ı maʿnevīniñ ʿināyetinden maḥrūm ḳalmaz dedi.

[TM 83] Pervāneʿniñ Sulṭān Veled'e olan bu ḥürmetini çekemeyenlerden baʿżıları: Bugün Mevlānā Bahāʾüddīn'e dehşet ġalebe etdi, lāzım geldiği gibi söz söyleyemedi diyecek oldular. Şeyḫ Muḥammed-i Selmāstī isminde bir ẕāt hemān atıldı ve ḥaḳīḳat, siziñ[244] ẓannetdiğiniz gibi değildir. Sulṭān Veled evvelā: Bizim sözümüz kürsī ḫarcı değildir, esrārımız iḫbār edilemez diye ʿöẕür diledi. Ṣoñra destārını tersine çevirince ʿālem ḳarmaḳārışıḳ oldu. Ṣanki ḳıyāmet ḳopdu. Bütün cemāʿat, bu ʿālemden öbür ʿāleme teveccüh etdi. Ṣarıġını düzeltince de ḥużżārıñ hepsi birden bire[245] sükūn buldu. Bu kerāmet yetişmez mi? dedi. Muʿteriżler şuşmaya mecbūr oldular.

Yine o muʿteriżlerden baʿżıları: Mevlānā fevḳa'l-ʿāde mücāhid bir ẕāt idi. Keşret-i riyāżetden yüzü ṣapṣarı kesilmişdi. Sulṭān Veled'iñ yüzü **[AŞ 73]** ise

---

[237] ve mekānu'r-rūḥi min cesedī: - AŞ

[238] sulṭānu kümmeli'l-muhaḳḳıḳīn: sulṭān-ı kümmel-i muḥaḳḳıḳīn AŞ

[239] Şeyhim, imamım, kıblem, kuvvetim, efendim, dayanağım, güvenilir kimsem, bugünümün ve yarınımın azığı, hakikate erişenlerin kâmillerinin sultanı, hak neyi gerektiriyorsa onu yapanların arasında Allâh'ın sırrı, efendim, sığınağım, babam hakikatin ve dinin Celal'i (Mevlânâ Celalüddin kastedilmektedir) şöyle dedi.

[240] Veled Ḥażretleri: - AŞ

[241] tefsīr ü taḳrīre: taḳrīr ü tefsīre AŞ

[242] kendileri: kendisi AŞ

[243] ḫülāsa-i: - AŞ

[244] siziñ: - TM

[245] birden bire: birden AŞ

ḳıpḳırmızıdır dediler. Şeyḫ Muḥammed-i Selmāstī onlara da cevāb verdi: Hażret-i Mevlānā, ezelden Ḥaḳḳ'ıñ cemāl ve celāline ʿāşıḳdı. 'Aşıḳlarıñ yüzü dāʾimī ṣūretde ṣararmış bulunur. Sulṭān Veled ise maʿşūḳ-ı ilāhī olaraḳ daġmuşdur. Maʿşūḳlarıñ yüzleri de ḳırmızı ve dudaḳları ʿāḳīḳ renginde olur dedi.

Şeyḫ Muḥammed-i Selmāsṭī, oradan ḳalḳıp Sulṭān Veled'iñ ḥużūruna geldi. Ḥażret-i Veled, onu ḳucaḳladı, yüzünü, gözünü öpdü: Şeyḫ Muḥammed; ne güzel ve ne doġru söylediñ. Evet, ḥaḳīḳat dediğiñ gibidir buyurdu. Yine Faḫruddīn-i Dīv-dest, Sulṭān Veled'iñ şöyle dediğini naḳl etmişdir:

Gençliğimde bir ḳaç gün pederimi görmediğim için çok[246] göreceğim gelmişdi. Bir de beni çaġırtmış. Ḥużūruna girdim. Yüzüme üç defʿa diḳḳatli diḳḳatli baḳdı. Bu baḳışlarıñ teʾṯīriyle ikimiz de kendimizden geçdik. Ṣoñra buyurdu ki: ilk baḳışımda onda hīç bir mevcūdda[247] bulunmayan bir ḥāl ve cemāl gördüm. İkinci baḳışımda başında Süleymānī bir tāc[248] müşāhede etdim. Üçüncü baḳışımda ḳulaġında ḳıymetdār bir küpe manẓūrum oldu.

[TM 84] Sulṭān Veled buyurdu ki: Bende gördüğü o cemāl ve kemāl kendisiniñ olduġunu ve baña baġışladığı maʿrifet ve esrārdan ʿibāret bulunduġunu, başımdaki tāc-ı Süleymānī, üzerimdeki sāye-i ʿināyeti, ḳulaġımdaki küpe ise Celālüddīn-i ʿĀrifim'iñ sırrını temṯīl etdiğini şimdi añladım. Lillāhi'l-ḥamdü ve'l-minne pederimin ʿināyeti sāyesinde sırrımda bir maʿrifet deryāsı, başımda bir ʿaẓamet tācı bulunduġu gibi ʿārif miṯilli bir evlādım da vardır.[249] Benim ẓāhirī ve bāṭınī bütün maʿlūmātım o sulṭān-ı dīniñ bereketi āṯārıdır.

[246] çoḳ: ġāyet AŞ
[247] mevcūdda: ṣūretde AŞ
[248] Süleymānī bir tāc: bir tāc-ı Süleymānī AŞ
[249] vardır: var AŞ

[Mefâʿîlün Mefâʿîlün Feʿûlün]

Veled-rā nīst ʿilm ü nīy velāyet

Cüz ān ʿilm ü velāyet keş peder dād[250]

Meʾāli:[251] "Babasınıň verdiği ʿilm ile velāyetden başḳa Veled'iň ne ʿilmi, ne velāyeti vardır"

Ṣ[ayfa] 215, 242, 274, 316, 442.

Yine Faḫruddīn-i Dīv-dest, Ḥażret-i Mevlānā'nıň Pervāne meclisinde Tācuddīn-i Erdebīlī'niň su'āline ḳarşı (**küllü nefsin ẕāʾiḳatü'l-mevt**) āyetini tefsīr eylediğini naḳl eylemiş ve o tefsīr, Emīr Muʿīnuddīn[252] Pervāne baḥṣinde yazılmışdır. Ṣ[ayfa] 264.

Eflākī Dede[253] diyor ki; Melikü'l-üdebā Mevlānā Faḫruddīn Muʿallim raḥimehullāh şöyle demişdi:

Bir gün Ḥażret-i Mevlānā, pederiniň ḳabrini ziyārete geldi, namāz ḳıldı, evrād oḳudu, bir müddet murāḳabede bulundu. **[AŞ 74]** Ṣonra benden divit ve ḳalem istedi. Getirince ḳalḳdı, maḫdūmu ʿAlāʾuddīn Çelebī'niň kireç sürülmüş olan[254] ḳabri üstüne şu beyti yazdı:

[Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün]?

İn kāne lā yercūke illā muḥsinun

Fe-bimen yelūẕu ve yestecīru'l-mücrimu[255]

[250] Kaynaklarda tesadüf edemedim.
[251] Meʾāli: Yaʿnī AŞ
[252] Muʿīnuddīn: - AŞ
[253] Dede: - TM
[254] olan: - TM
[255] Ebu Nüvas, *Divan*, thk. Ewald Wagner, Wiesbaden: 1982, s. II, s. 173.

Yaʿnī “iyi olandan başḳası senden raḥmet ümīdinde bulunamazsa mücrim bulunanlar,[256] kime ilticā ve kimden ḥimāye ṭaleb etsinler?”

Ondan ṣoñra ʿAlāʾüddīn Çelebī’ye, raḥmet oḳudu ve: Seyyidim Şems-i Tebrīzī’niñ ʿālem-i ġaybda ʿAlāʾüddīn ile barışdığı ve şefāʿat istemesiyle onuñ[257] raḥmete maẓhar olduġunu gördüm buyurdu. Ṣ[ayfa] 275.

[TM 85] Faḫruddīn Lala

Ulu ʿĀrif Çelebī Ḥażretleriniñ lalası idi. Çocuḳluġunda onu omuzuna[258] alır, Ḥüsāmüddīn Çelebī’niñ nezdine götürürdü. Ḥüsāmüddīn Çelebī, o muḥterem maʿṣūmu ḳarşılar ve ḳucaklayıp yüzünü, gözünü ḥatta ellerini öperek ḥarem dāʾiresine götürür,[259] şekerler, yemişler, ḳumāşlar hediyye ederdi. Kāşkī Ḥażret-i Veled, ʿĀrif’i baña emānet verse de oña ben lālālıḳ etsem ve istediğim gibi yetişdirsem derdi. Maʿa-māfīh uzaḳdan lālālıġını ediyorum. Rūḥāniyyetleriñ parmaḳla gösterecekleri bir ẕāt olacaġını umarım. Çünkü yedi velīniñ nūru onda icmāʿ etmişdir müṭālaʿasını da ʿilāve ederdi. Ṣ[ayfa] 497.

Faḫruddīn-i Sivāsī

Mevlānā’nıñ mürīdlerinden ve sır kātibi olduġu añlaşılan bu ẕāt ḥaḳḳında Eflākī Dede “yār-ı rabbānī” ve “der ān ʿahd-i kitābet-i esrār u meʿānī ber-ʿuhde-i ū būd”[260] diyor ve şu menḳıbeyi naḳl ediyor:

İḫvānıñ ileri gelenlerinden olan Faḫruddīn-i Sivāsī’yi şiddetli bir ışıtmā ṭutuyordu ki hekīmler tedāvīsinden ʿāciz **[AŞ 75]** ḳalmışlardı. Ḥażret-i Mevlānā, onu ʿiyādete gitdi ve ṣarımṣaḳ döġdürüp yedirdi. Bunu işiten hekimler, Faḫruddīn’iñ

[256] bulunanlar: olanlar AŞ
[257] şefāʿat istemesiyle onuñ: onuñ şefāʿat istemesiyle AŞ
[258] omuzuna: omuzlarına AŞ
[259] götürür: götürürdü AŞ
[260] Mevlânâ hakkında mânâların ve sırların yazımı, onun uhdesindedir.

ḥayātından ümīd kestiler. Faḳaṭ ḫasta o gece terledi ve iyileşdi. Hekīmler: Bu tedāvī, Mevlānā'nıň kerāmeti eşeridir, ḳānūn-ı ṭıbba uygun deġildir. dediler. Ṣ[ayfa] 173.

Yine Faḫruddīn bir defʿa Sivās'dan Ḳonya'ya gelmiş ve Ḥażret-i Pīr'iň ziyāretine koşmuşdu. O geldiği vaḳit Emīr Pervāne ile baʿżı umerā da ḥużūr-ı Mevlānā'da bulunuyordu. Cenāb-ı Ḫüdāvendigār, Faḫruddīn'e dün gece hangi menzilde idiňiz? diye şordu. Faḫruddīn: Pervāne Ḫānı'nda. cevābını verdi. Ḥażret-i Mevlānā Emīr Pervāne'niň yolda ḫānı var öyle mi? buyurdu. Faḫruddīn: **[TM 86]** evet ama onuň zamānında memlekette o ḳadar emniyyet var ki bir kārvān istediği ḳırda ve bayırda geceleyebilir, diye bir ḫulūş çaḳdı. Bu söz Pervāne'niň ḫōşuna gitdi. Onuň üzerine Cenāb-ı Mevlānā'nıň beyānātı Emīr Pervāne'niň baḫşinde yazılıdır.[261] Ṣ[ayfa] 163

Bu Faḫruddīn, Cenāb-ı Pīr'iň manẓūm, mensūr baʿżı sāniḥātını yazar, faḳaṭ baʿżı kelimeleri deġiştirir, fikrince taṣḥīḥ edermiş. Bir gün Ḥażret-i Mevlānā ḥiddetle oňa: saňa bir şey şoracaġm. Ādem ve şeyṭān ʿaynı ʿiṭāʿatsizlikde bulunduḳları ḥālde Ādem'iň merhūm, şeyṭānıň maṭrūd ve mercūm olmasınıň sebebi nedir? dedi. Faḫruddīn sükūt ile muḳābele etdi. Mevlānā: Sebebi, şeyṭānıň iştirāk daʿvāsına ḳalkışması idi buyurdu. Birḳaç gün şoňra Faḫruddīn kendini bilmez bir ḥāle uġradı.[262] Faḫruddīn çıldırdı! dediler Ḥażret-i Mevlānā:

[Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün]

Ey ʿāşıḳān ey ʿāşıḳān yek lüʾlüʿī dīvāne şod

Ṭaşten fütād ez bām-ı mā nek sūy-i maḫbūn ḫāne şod[263]

---

[261] Bu menkıbe AŞ nüshasında şu şekilde geçmektedir: Yine bu Faḫruddīn, bir defʿa Sivās'dan Ḳonyā'ya gelmiş ve Ḥażret-i Pīr'iň ziyāretine ḳoşmuşdu, ḥużūrda bulunan Emīr Pervāne'niň ḫoşuna gidecek söz söylemiş, onuň üzerine Cenāb-ı Mevlānā'nıň baʿżı iḫbārātda bulunmuş olduġu Emīr Pervāne baḫşinde yazılmışdı.

[262] uġradı: geldi AŞ

[263] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1337, c. II, s. 3. Beyit ufak bir farkla şu şekilde kayıtlıdır.

Ey lūliyān ey lūliyān yek lüʾlüʿī dīvāne şod
Ṭaşten fütād ez bām-ı mā nek sūy-i maḫbūn ḫāne şod

Yaʿnī “ey ʿāşıḳlar, ey ʿāşıḳlar; bir inci delirdi. Bizim dāmdan onuň legeni düşdü,[264] işte tīmārḫāneye gitdi” maṭlaʿlı ġazeli inşād etdi. Biraz müddet geçince de Faḫruddīn öldü. İḫvāndan biri, ʿaẕāb meleklериniň demīr çubuḳlarla onuň dişlerini ḳırmaḳda olduġunu rüʾyāsında gördü. Bu ʿaẕābıň sebebini ṣordu. Faḫruddīn Cenāb-ı Pīr’iň sözlerini yazarken baʿżı kelimātı[265] deġiştirdim, o küstāḫlıġıň cezāsı dedi.

Bu rüʾyā iḫvān arasında duyulunca hepsi müteʾeṩṩir oldu. İttifāḳ ile ḳabrine gidip ḥaḳḳında duʿā etdiler ve o gece Faḫruddīn’iň cennetde gezdiğini ve iḫvānıň duʿāsıyla Allāh beni maġfiret etdi dediğini rüʾyāda[266] görüp işitdiler. Ṣ[ayfa] 163.

Şu rüʾyānıň görülmesi ve gidilip Faḫruddīn’iň ziyāret ve ḥaḳḳında duʿā edilmesi[267], Ḥażret-i Mevlānā’nıň intiḳālinden ṣoňra olsa gerekdir. Çünkü Cenāb-ı Pīr ḥayātda bulunmuş olsaydı kendisine ʿarż edilirdi.

[AŞ 76] Faḫru’n-Nisāʾ

Ḳonyalı ṣāliḥa ve ṣıddīḳa bir ḳadın olup zühd ü ṣalāḥı dolayısıyla hemşehrīleriniň ḥüsn-i ẓannını ḳazanmışdı. Hemān her vaḳit Ḥażret-i Mevlānā’nıň ziyāretine gider ve onuň ṣoḥbet ve irşādından istifāde ederdi. Naṣılsa Ḥicāz’a gidip ḥaccetmek ārzūsuna düşmüş ve Cenāb-ı Pīr’den istīẕān eylemişdi. Ḥażret-i Ḫudāvendigār:[268] sefer mübārekdir, belki berāber bulunuruz buyurdu. Faḫru’n-Nisāʾ o gece misāfir ḳaldı. Gece yarısından ṣoňra Cenāb-ı Mevlānā[269] medreseniň damına çıḳıp teheccüd namāzı ḳıldı ve Faḫru’n-Nisāʾ; buraya gel, maḳṣūd ḥāżır diye seslendi. Faḫru’n-Nisāʾ geldi ve[270] Mevlānā’nıň başı üstünde Kaʿbe’niň ṭavāf ve

[264] bizim dāmdan onuň leġeni düşdü: onuň leġeni bizim damdan düşdü AŞ

[265] kelimātı: kelimelerini AŞ

[266] rüʾyāda: - AŞ

[267] Bu ibâre AŞ nüshasında “Fahrüddīn ḥaḳḳındaki şu rüʾyānıň görülmesi ve gidilip ḳabrinde duʿā edilmesi” şeklindedir.

[268] Ḫudāvendigār: Mevlānā AŞ

[269] Mevlānā: Ḫudāvendigār AŞ

[270] ve: , AŞ

semāʿ etmekde olduġunu görünce dehşetle bir ṣayḥa atdı ve kendinden geçdi. Ṣaḥva gelince de[271] Ḥicāz seferinden ferāġat etdi.[272] Bunuñ üzerine Ḥażret-i Pīr:

[Müfteʿilün Mefâʿilün Müfteʿilün Mefâʿilün]

Kaʿbe ṭavāf mī-koned ber-ser-i kūy-i yek bütī

Īn çi büt-est ey Ḫudā behr-i belā vü āfetī[273]

Yaʿnī "Kaʿbe, bir güzeliñ maḥallesi üstünde ṭavāf ediyor. İlāhī; bu güzel, naṣıl bir belā ve āfetdir?" maṭlaʿlı ġazelini[274] inşād eyledi.

Ṣ[ayfa] 150.

[TM 87] Gumac Ḫātūn

Selçūḳī ḥükümdārı Sulṭān Rüknüddīn'iñ ḥaremi olan bu ḫātūn Ḥażret-i Pīr'iñ mürīdlerinden idi. Kendisisnden naḳl edilmişdir[275] ki: Sarāyıñ bir odasında baʿżı ḳadınlarla oṭuruyor ve ḳonuşuyorduḳ. Ansızın Ḥażret-i Mevlānā ḳapıdan girdi ve çabuk buradan çıḳınız buyurup[276] gitdi. Hemān dışarıya fırladıḳ, biz çıḳar çıḳmaz ṣuffanıñ kemeri yıḳıldı. Dışarıda bulunan Mevlānā'nıñ ayaḳlarına yüz sürdüm fuḳarāya şükrāne olaraḳ ṣadaḳa dağıtdırdığım gibi iḫvāna da yedi biñ dirhem niyāz gönderdim.

Ṣ[ayfa] 176.

---

271 de: - AŞ
272 ferāġat etdi: vaz geçdi AŞ
273 Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1339, c. V, s. 211.
274 ġazelini: ġazeli AŞ
275 kendisinden naḳl edilmişdir: kendisi naḳl etmişdir AŞ
276 buyurup: buyurdu AŞ

[AŞ 77] Gürcī Hatun

Bu da Gürcistān ḳralınıň ḳızı olup Birinci Ġıyāṣuddīn'iň ḥaremi ve İkinci ʿAlāʾüddīn Keykubād'ıň[277] vālidesi, Ḥażret-i[278] Mevlānā'nıň da mürīdesi idi. Ḳayseri'ye giderken Cenāb-ı Pīr'iň resmini yapdırmaḳ istediği ve bu işe naḳḳāş ʿAynu'd-Devle'yi meʾmūr etdiği ʿAynu'd-Devle baḥṣinde yazılmışdı. Oraya[279] baḳ. Ṣ[ayfa] 217.

Gumac Ḫātūn baḥṣinde yazıldığı üzere bulunduḳları odadan Cenāb-ı Pīr'iň iḫtārıyla çekilmeleri üzerine ṣuffanıň kemeri yıḳıldığı gibi Hüsāmüddīn Çelebī de meşīḫati zamānında Gürcī Ḫātūn'a bir dervīş yollamış, başḳa bir sarāya naḳl etmesini, çünki damıň yıḳılacaġını bildirmişdi. Gürcī Ḫātūn oradan çıḳdı ve eşyā naḳledildi. Onuň üzerine sarāyıň damı yıkıldı, faḳaṭ kimseye żarar vermedi.

Ṣ[ayfa] 413.

Bu Gürcī Ḫātūn, ṣoňra Emīr Muʿīnuddīn Pervāne'ye varmış, bir müddet ṣoňra da darılmışdı. Bütün erkān-ı devlet, Pervāne'yi ʿafv etmesi ve barışması ḥaḳḳında şefāʿatde bulundu. Her istediğimi vereceğine dāʾir ṭalāḳ-ı ṣelāṣe ile yemīn ederse barışırım dedi. Pervāne şarṭı ḳabūl ve yemīn edince de baňa ṭalāḳ versin teklīfinde bulundu. Pervāne bu mesʾele karşısında şaşırdı ve koşup Mevlānā'dan çāresini ṣordu. Ḥażret-i Ḫudāvendigār ṭalebini mevḳūf tutarsaň ve her söyleyişinde vereceġim derseň ṭalāḳ vāḳiʿ olmaz buyurdu[280] Ṣ[ayfa] 222.

Emīr ʿAlemüddīn ve Emīr Pervāne baḥiṣlerine de baḳ.

---

[277] ʿAlāʾüddīn Keykubād'ıň: ʿAlāüddīn'iň AŞ

[278] Ḥażret-i : - TM

[279] Oraya: Oraya da AŞ

Bu ibare AŞ nüshasında "Bu teklīfe ḳarşı ṭalebiň mevḳūf ṭutulması ve ṭalāḳı her isteyişinde vereceğim demesi Ḥażret-i Mevlānā ṭarafından Pervāne'ye taʿlīm olundu." şeklindedir.

[TM 88] Ḥabīb Faḳīh-i Aḳşehrī

Aḳşehirli bir ʿālim ve fakīh olan bu ẕātıň Sulṭānu'l-ʿUlemā ṭalebesinden olduġunu Eflākī Dede yazıyor ve onu "veliyyu'llahi fi'l-ʾarż" diye tavṣīf ediyor. Ṣ[ayfa] 215.

[AŞ 78] Ḫᵛāce Mecdüddīn Ata Beg

Eflākī Dede bu ẕātı "ṣadr-ı ʿālī-ḳadr" diye tavṣīf ediyor, Emīr Muʿīnuddīn Pervāne'niň dāmādı olduġunu söylüyor, Maḥmūd Ġāzān Ḫān'ıň ḥużūrunda Ḥażret-i Mevlānā'ya dāʾir īżāḥātda bulunduġunu da yazıyor.[281] Bunuň[282] aşaġıda adı yazılı "Ḫᵛāce Mecdüddīn-i Merāġī" ile bir ẕāt[283] olup olmadıġını kesdiremediğim için ayrı ayrı yazmaya mecbūr oldum.

Eflākī Dede naḳl ediyor ki:

Ḫᵛāce Mecdüddīn Ata Beg ḫalvete girmek ve bir erbaʿīn çıḳarmaḳ istemişdi. Ḥażret-i Mevlānā onu başḳa biriyle bir ḥücreye ḳapadı. İki üç gün ṣoňra Mecdüddīn'e açlıḳ galebe etdi, ṣabredemeyecek ḥāle geldi. Ḫalvet arḳadaşıyla birlikde gece vaḳti ḥücreniň penceresinden çıḳdılar, bir aḥbābıň evine gidip orada ḳaz ḍolması yediler. Ṣoňra gelip yine pencereden ḥücreye girdiler.

Cenāb-ı Pīr, ṣabāḥleyin ḥücre ḳapısına geldi: ʿAcāʾib ḥāl! Bizim ḥücreden ḳaz ve pirinç ḳoḳusu geliyor diyerek ḫalvetdekileri[284] çıḳardı. Onlara ḫitāben: Kendini bir mürşid-i kāmile teslīm etmeli, onuň işine ḳarışmamalı. Şeyḫ mürīdini istiʿdādına göre teslīk eder buyurdu. Onlar, Mevlānā'nıň ayaḳlarına ḳapandılar ve böyle bir merḥamet deryāsı varken ḥücre köşesine çekilip de kendini ḳadīd ḥāline getirmek doġru deġildir dediler. Ṣ[ayfa] 172.

---

281 Bu cümle müellif nüshasında derkenâr yazılmıştır.

282 bunuň: bu ẕātıň AŞ

283 bir ẕāt: ʿaynı adam AŞ

284 ḫalvetdekileri: ḥücredekileri AŞ

Emīr Ṭōmān Beg baḫşine de baḳ.[285]

Ḫᵛāce Mecdüddīn-i Merāgī

Merāgalı olup Cenāb-ı Pīr'iň dervīşlerinden münʿim ve mükrim bir ẕāt idi. Evinde elbise, şarıḳ, uzun ḳonçlu mest ve pābūc gibi şeyler bulundurur, Ḥażret-i Mevlānā semāʿ esnāsında, yāḫūd sāʾir vaḳitlerde muṭriblere, yāḫūd başḳasına elbisesinden bir şey verince Ḫᵛāce Mecdüddīn derḥāl yeňisini getirir ve giydirirdi.

Bir gün Ḥażret-i Mevlānā müstaġraḳ bir ḥālde namāz ḳılıyordu. Bir dilenci onu o ḥālde görünce ayaġınıň altındaki **[AŞ 79]** seccādeyi çekdi ve[286] doġruca pāzāra götürdü.[287] Mecdüddīn-i Merāgī yetişdi, dilenci ve ḥırsızıň seccādeyi satmaḳda olduġunu görünce ḥerīfi yaḳaladı, Mevlānā'nıň ḥużūruna getirdi. Cenāb-ı Pīr:[288] Maʿẕūr gör, iḥtiyācından yapmışdır. Seccādeyi ondan ṣatın almalı buyurdu.

Bir defʿa Ḳonya ḥükümdārı Sulṭān Rüknüddīn, Cenāb-ı Mevlānā'ya beş ṭorba ḍolusu gümüş para göndermiş, Mecdüddīn-i Merāgī onları ḳaldırıp ḥużūr-ı Pīr'e getirmişdi. Ḥażret-i Ḫudāvendigār: Dışarı at, kim isterse alsın dedi. Atdılar, kimse almadı. Mecdüddīn bunu ḫaber verince: Sen ḫarc et buyurdu. Mecdüddīn[289] de ḫarc edemedi. Nihāyet Cenāb-ı Pīr: beni severseň onları götür ḳale ḫendeġine at dedi. Paralarıň ḫendeġe atıldığını gören baʿżı kimseler, onları ḳapışmaḳ için kendilerini ḫendeġe atdılar ve bir ḳaç para için oradaki mülevveṯ suya bulandılar. Ṣ[ayfa] 200.

[TM 89] Bir gün ḥużūr-ı Mevlānā'da rebāb çalınıyordu. O eṣnāda Ḫᵛāce[290] Mecdüddīn telāş ve ʿacele ile içeriye girdi: Rebābı ḳaldırıň, umerādan bir ḳaç kişi ile Şeyḫu'l-meşāyıḫ Şerefüddīn-i Mevṣılī geliyor dedi. Geldiler ve Mevlānā'nıň ḥużūrıyla müşerref oldular. Giderken de iḫvān ṭarafından teşyīʿ edildiler. Şeyḫ

[285] Bu cümle AŞ nüshasında yoktur.
[286] ve: - AŞ
[287] AŞ nüshasında "doġruca pāzāra götürdü" iki defa yazılmıştır.
[288] Pīr: Ḫudāvendigār AŞ
[289] Mecdüddīn: o, AŞ
[290] Ḫᵛāce: - AŞ

Şerefüddīn, iḫvāna dağıdılmaḳ üzere iki biň dirhem bıraḳdı. Ḫᵛāce Mecdüddīn, bunu Ḥażret-i Pīr'e ʿarż etdi. Cenāb-ı Ḫudāvendigār: āh bu para, āh o gelen ṣoġuḳ ve ölüler! Sen öyle bir ʿacele ile içeriye girdiň ki[291] bir nebiyy-i mürsel geliyor, yāḫuḍ Cebrāīl nāzil oluyor ẓannedilecekdi. Biz kendi işimizle meşgūlüz. İsteyen gelir, dileyen gider. Sen ne telāş ediyorsuň? buyurdu. Ḫᵛāce Mecdüddīn, iʿtiẕar ve istiġfār etdi. Cenābı Pīr, ṣoňra oňa: O parayı Ḥüsāmüddīn Çelebī'ye götür, iḫvānıň iḥtiyācına ṣarf etsin dedi.

Eflākī Dede diyor ki:

Hülāġū'nuň ḳumandanlarından "Bācū" Ḳonya'yı muḥāṣara etmiş, ahālīniň dışarıda bulunan ḥayvānlarını żabt eylemişdi. Ḫᵛāce Mecdüddīn'iň de[292] biň baş ḳoyunu vardı. Bunlar için Ḥażret-i Mevlānā'dan himmet ṭaleb etdi. Cenāb-ı Pīr: merāḳ etme buyurdu. Fiʿl-vāḳīʿ Mecdüddīn'iň ḥayvānı żiyāʾa uġramadı.

[TM 90] Muḥaṣara eṣnāsında Ḥażret-i Mevlānā,[293] Ḳonya meydānınıň arḳasındaki tepeye çıḳmış, orada işrāḳ namāzına ḍurmuşdu. Bācū'nuň çādırı da o tepeniň altına ḳurulmuşdu. Moġollar, tepeniň üstünde siyāh ṣarıḳlı bir ẕātıň ferāgat-ı kāmile ile namāz ḳıldığını gördüler ve üzerine oḳ atmaḳ istediler. Hīç biri yāyınıň kirişini çekemedi. Tepeye at sürmek **[AŞ 80]** istediler atlar ḥareket etmedi. Bācū'ya ḫaber verdiler. Çādırından çıḳdı, oḳ atmaḳ, at sürmek ve piyāde gitmek istediyse de muvaffaḳ olamadı. Nihāyet: bu adam; Allāhlıḳdır, her memleketde böyle adamlar bulunur, onlarıň ḫışmından ṣaḳınmalıdır dedi ve muḥāṣarayı ḳaldırıp ordusunu Filobat Ovası'na[294] götürdü.

Bunuň üzerine ahālī, Bācū'nuň ḳarārġāhına gidip hediyyeler taḳdīm etdiler. O da Ḳonya'nıň tesḫīrinden vazgeçdi ve: O, büyük adam kimdir? ve nerelidir diye ṣordu. Belḫ'den gelmiş olduġunu aňlatdılar. Bācū: Ben bu şehri taḫrīb eylemek için yemīn etmişdim. Ḫāṭırım için ḳalʿanıň bārūlarını yaʿnī duvarları üstündeki siperleri

[291] ki: - TM
[292] Mecdüddīn'iň de: Mecdüddīn'iň AŞ
[293] Muḥaṣara eṣnāsında Ḥażret-i Mevlānā : Ḥażret-i Mevlānā muḥaṣara eṣnāsında AŞ
[294] Neresi burası azizim.

yıḳıñız dedi. Ḳonyalılar ḳalʿanıñ siperlerini yıḳmaya başladılar. İḫvān da bunu Cenāb-ı Pīr'e ʿarż etdiler. Ḥażret-i Mevlānā buyurdu ki;[295] yıḳsınlar ve Ḳonya şehriniñ maʿnevī bir[296] burc ve bārū ile muḥāfaẓa edilmekde olduġunu añlasınlar ki[297] eger ehlullāh himmeti bulunmamış olsaydı burası da ʿĀd ve Ṣemūd ḳavimleriniñ yurdlarına dönerdi.[298]

O esnāda iḫvāndan biri, laṭīfe ṭarīḳiyle: Ḫudāvendigārımız, Bācū'nuñ ordusundan ḳorḳmadı. O ḳıyāmet gününde tepe üstünde namāza durdu. Ḥaḳīḳaten büyük bir[299] ḳahraman imişler dedi. Cenāb-ı Pīr: eyvallāh. sulṭānımız, peyġamber efendimiz de (**enā eşceʿu**)[300] buyurmamış mı idi? diyerek:

[Mefâʿîlün Mefâʿîlün Mefâʿîlün Mefâʿîlün]

Men in eyvān-i nüh-turā nemīdānem nemīdānem

Men in naḳḳāş-i cādū-rā nemīdānem nemīdānem[301]

Yaʿni "Ben bu doḳuz ḳatlı feleği ve o siḥirbāz naḳḳāşı ṭanımam" maṭlaʿlı ḳaṣīdeyi inşāda başladı ve

[Mefâʿîlûn Mefâ'îlûn Mefâ'îlûn Mefâ'îlûn]

Bedestem yarlıġī āmed ez ān ḳān heme ḳānān

Men īn bācū-yi bānū-rā nemīdānem nemīdānem[302]

---

[295] Ḥażret-i Mevlānā buyurdu ki: - AŞ

[296] bir: - TM

[297] ki: - AŞ

[298] -: buyurdu AŞ Bu kelimeden sonra AŞ nüshasında "buyurdu" yer almaktadır.

[299] Bir: - AŞ

[300] أنا أَشْجَعُ

[301] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1337, c. III, s. 206.

[302] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1338, c. III, s. 207. Beyit ufak farklarla şu şekilde kayıtlıdır.

Bedestem yarlıġī āmed ez ān ḳān heme ḳānān
Ki men īn bāçū vü bātū-rā nemīdānem nemīdānem

Çi Rūmī-çihregān dārem çi Türkān-nihāden dārem

Çi ʿayb-est er Hülāvū-rā nemīdānem nemīdānem[303]

[TM 91] Yaʿnī "o ḫānlar ḫānı olan Allāh ṭarafından elimde bir fermān vardır. Onuň için ḳadın gibi olan bu Bacū'yu ṭanımam. Benim bir çoḳ rūmī çehreli[304] ve gizli Türklerim bulunmaḳdadır. Eğer Hülāgū'yu da tanımayacak olursam[305] ʿayıb mı işlemiş olurum" beytlerini de[306] oḳudu.

Ṣ[ayfa] 136.

Mecdüddīn-i Merāġī'niň Rūm'dan dönme bir cāriyesi vardı ki Ḥażret-i Mevlānā ona "ṣıddīḳa" derdi. Bu ḳadıncaġız dāimā: şu rengde bir nūr gördüm, fülān meleġi müşāhede etdim, fülān nebī yāḫūd fülān velīniň rūḥu baňa gözükdü[307] diye ḫaber verir, onuň bu ḫaberleri, evdeki ḫalāyıḳlar ṣuver-i ġaybiyyeyi görüyorlar da ben bir şey göremiyorum diye Mecdüddīn'i **[AŞ 81]** müteʾessir ederdi.

Bir gün ḥużūr-ı Mevlānā'da bundan baḫş ve[308] şikāyet etmek istediyse de daha o söylemeden evvel Cenāb-ı Pīr: Evet, baʿżısını[309] böyle müşāhedeye mübtelā, baʾżısını da ḥarem-i maʿşūḳa götürmek için ʿismetle muḥāfaẓa ederler. Çünkü bir kimse yoldaki güzellere baḳmaḳla meşgūl olursa evdeki hatun ondan gizlenir. Bunuň gibi Ḥaḳ Teāʿlā bir kimseye gaybı gösterirse gören oňa mübtelā olur ve orada ḳalır. "**sübḥānī mā eʿẓame şānī**"[310] diyenler gibi. Baʿżısı da o ḳadar çalışdığı ḥālde ḥuṣūṣī

---

[303] *a.g.e.*, s. 207. Beyit şu şekilde kayıtlıdır:
Çi rūmī-çihregān dārem çi türkān-nihān dārem
Çi ʿayb-est er Hülāvū-rā nemīdānem nemīdānem

[304] çehreli: yüzlülerim AŞ

[305] ṭanımayacak olursam: ṭanımazsam AŞ

[306] de - AŞ

[307] gözükdü: göründü AŞ

[308] baḫş ve: - AŞ

[309] baʿżısını: baʿżılarını AŞ

[310] سُبْحاني ما أعْظَمَ شاني Tasavvuf geleneği içerisinde Bâyezid-i Bistâmî'ye atfedilen bir sözdür. Şathiyye kategorisi içerisinde değerlendirilir. Kuşeyrî *er-Risâle*'de şathiyyelere hiç temas etmemiştir.

bir rüʾyete maẓhar ve muḳarrebiyyīn-i ilāhiyyeden olmaḳ için oňa bir şey gösterilmez buyurdu. Mecdüddīň bu cevāba mütesellī ve münşeriḥ oldu.[311]

Ṣ[ayfa]. 289.

[TM 92] Ḫᵛāce Ḳamerüddīn Nāʾib

Bu ẕatıň Aḳşehir ḥākimi olduġu, Ulu ʿĀrif Çelebī'yi şehirden çıḳarmaḳ niyetinde bulunduġu, ṣoňra niyetiniň Çelebī ṭarafından keşf ve iḫṭār edilmesi üzerine Çelebī'ye[312] dervīş olduġu[313] Aḫī Mūsā-yı Aḳşehrī baḥsinde yazılmışdı. Ṣ[ayfa] 495.

Ḫᵛāce Şerefüddīn-i Semerḳandī

Semerḳandlı olan bu ẕāt, Sulṭānu'l-ʿUlemā'nıň dervīşlerinden olup Ḥażret-i Mevlānā'ya lālālıḳ etmişdi. Bu ẕāt demişdir ki:

Ḥażret-i Mevlānā[314] 9 yaşında iken dānişmend ve ʿālimlerle mübāḥaṣe eder[315] ve onları mülzem bıraḳırdı.[316] Mübāḥaṣe eṣnāsında ʿulemānıň ʿādeti vechile "lā nüsellimu" yaʿnī "ḳabul edemeyiz" demezdi. Bir gün kendisine sen niçin lā nüsellimu demiyorsuň diye ṣordum. Muʿārıżım benden yaşlı, naṣıl diyeyim? buyurdu.

Ṣoňra da ṣoḥbetinde bulunanlara: aḥbābıňızdan mesāvīye dāʾir size bir şey naḳl olununca[317] onu ḫayr ile teʾvīl ediňiz. Teʾvīl edecek ṭarafını bulamazsaňız sebebini o bilir diyerek düşünmeden fāriġ oluňuz. Böyle yaparsaňız dostsuz, aḥbābsız ḳalmazsıňız diye naṣīḥat verirdi. Ṣ[ayfa] 168.

---

311 Bu cümle AŞ nüshasında yoktur.
312 Çelebī'ye : - TM
313 dervīş olduġu: intisāb eylediği: AŞ
314 Ḥażret-i Mevlānā: Cenāb-ı Ḫudāvendigār AŞ
315 eder: - AŞ
316 mülzem bırakırdı: ilzām ederdi AŞ
317 size bir şey naḳl olununca: bir şey işidirseňiz AŞ

[AŞ 82] Ḥācī Emīre

Ḳonyalı bir tācir olup Ḥażret-i Mevlānā'nıň muḫliṣ mürīdlerinden idi. Ḥicāz'a gitmek ve ḥaccetmek için Cenāb-ı Pīr'den iẕin aldı. Kendisi diyor ki: hangi menzile, hangi maḳāma ve şehre vardımsa orada Mevlānā'yı temeşşül etmiş gördüm. Beyt-i şerīfde ṭavāfda, ʿArafāt'da münācātda müşāhede eyledim. Ḳonya'ya ʿavdetimde ḥużūruna gitdim ve elini öpdüm. Evet Ḥācī Emīre: Allāh adamları, ḳudret-i ilāhiyye deñizinde balıḳ gibi gezerler. Nerede isterlerse başlarını çıḳarırlar, muḥibleri onları ne vaḳit ve nerede ārzū ederlerse bulurlar buyurdu. Ş[ayfa] 237.

[TM 93] Ḥamza-i Nāyī

Mevlevīler arasında "Ḳuṭb-ı Nāyī Ḥamza Dede" diye meşhūr olan[318] bu zāt, gāyet iyi ney üfler, Ḥażret-i Mevlānā da onu pek[319] çoḳ severdi.

Eflākī Dede Şemsüddīn Veled-i[320] Müderris'den naḳl ediyor ki:

Ḥamza Dede ḫastalandı ve öldü. Vefātını Cenāb-ı Pīr'e bildirdiler ve techīziyle meşgūl oldular. Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḳalḳdı, Ḥamza Dede'niň evine[321] gitdi ve: Yār-ı ʿazīz Ḥamza berḫīz diye seslendi. Ḥamza Dede eyvallāh diyerek yatdığı yerden fırladı ve ney üflemeġe başladı. Ḥażret-i Pīr uzun müddet semāʿ etdi ve ḳalḳıp gitdi. O ḳapıdan çıḳınca[322] irtiḥāl etdi. Ş[ayfa] 120.

---

[318] diye meşhūr olan: denilen AŞ

[319] pek: - AŞ. Müellif nüshasında gāyet yazılıp daha sonra üstü çizilip kelimenin üstüne pek çok yazılmıştır.

[320] Veled-i : - AŞ

[321] evine: yatdığı yere AŞ

[322] çıkınca: çıkınca da AŞ

Ḫoş-liḳā-yı Ḳonevī

Ḳonyalı mübārek bir ḳadın olup yā Sulṭān Veled'iñ, yāḫūd Ulu ʿĀrif Çelebī'niñ mürīdlerinden idi. Toḳāt'da oṭurur, ora ḫalḳına naṣīḥāt ve doġru yola irşād ederdi. Bu muḥterem ḳadın demişdir ki:

[AŞ 83] Sulṭān Veled'iñ mürīdlerinden Rüknüddīn'iñ oġlu Nāṣıruddīn Vāʿiẓ, bir müddet Toḳāt'da baña misāfir olmuş ve[323] taḳrīrindeki selāset ve leṭāfet dolayısıyla şehir ḫalḳını tesḫīr eylemişdi. Bir gün ʿĀrif Çelebī ʿaleyhinde bir söz söylediği için onuñla ḳavgā etdim. Baña darıldı, ḳalḳdı Niksar'a gitdi. Gidişiniñ ilk cumʿasında vaʿẓ ederken ḫastalanmış. Toḳād'a gitdiler. Ahālī, ʿiyādet ederek ne derdi olduġunu ṣordular. Dedi ki: Nīksār'a gitdim. Cumʿa günü cāmiʿde kürsīye çıḳdım, vaʿẓıñ ḥarāretlendiği bir ṣırada[324] gördüm ki ʿĀrif Çelebī, at üstünde ve elinde mızrāḳ olduġu ḥālde cāmiʿden içeriye[325] girdi. Kürsīniñ öñüne ḳadar gelip[326] mızrāḳıyla ṣol ṭarafıma vurdu ve ḳāyıb oldu. Ben kürsiden düşmüşüm,[327] cemāʿat beni ḳaldırmış, eve [TM 94] getirmiş. Kendimi iḫvān ve yārān arasına atmaḳ için buraya geldim. Şāhid oluñ ki bundan ṣoñra ben[328] ʿĀrif Çelebī'niñ muḫliṣ bir bendesiyim. Onuñ ʿafv u ʿināyetiyle īmānlı olaraḳ öleceġimi umuyorum. Vaṣıyyet ediyorum: Benim ḥürmet ve taʿẓīmlerimi Çelebī'ye bildiriñiz. Bīçāre Nāṣıruddīn üç gün ṣoñra öldü. Ḳırḳ gün ṣoñra Ḥażret-i[329] Çelebī Toḳād'a geldi ve: Nāṣıruddīn ġarīb gitti dedi. Ne ḥālde gitdi? diye ṣordum. Kürsī üstünde iken ġafletden ḳurtardım, īmān ve ʿirfān ile gitdi. cevābını verdi. Ertesi ṣabāḥ[330] da iḫvān ile birlikde ḳabrini ziyāret etdi. Ṣ[ayfa] 505.

[323] ve: - AŞ
[324] ṣırada: demde AŞ
[325] içeriye: içeri AŞ
[326] gelip: geldi AŞ
[327] düşmüşüm: düşdüm AŞ
[328] ben: - AŞ
[329] Ḥażret-i: - AŞ
[330] ṣabāḥ: gün AŞ

Ḥüsāmüddīn Begi

Amasyā'nıň muʿteberānından ve kātiblerinden bir ẕāt olduġu Eflākī Dede'niň şu fıḳrasından aňlaşılıyor:

Ulu ʿĀrif Çelebī, ʿāʾilesi ve iḫvānıyla birlikde Toḳāt'dan Amāsya'ya gelmişdi. O vaḳit "Melikü'l-Ḫulefā, Maḳbūl-i[331] Evliyā ʿAlāʾüddīn-i Amāsyevī" orada bulunuyor ve pek muttaḳī davranaraḳ irşād ile meşgūl oluyordu.

Ulu ʿĀrif Çelebī, Amāsya'da ḫastalandı. Hekīmler, ṣuyla ḳarışıḳ şarāb içmesini tavṣiye etdiler Şeyḫ ʿAlāʾüddīn ise oruç ṭutmasını ve ṣūret-i ẓāhireye riʿāyetle ḫalḳı daʿvet etmesini istiyordu. Bināʾen ʿaleyh iḫvān arasında bir dediḳodu peydā olmuşdu. Bundan müteʾeṣṣir olan ʿĀrif Çelebī de[332] ḫalvetḫānesine ḳapanıp on beş gün bir loḳma ekmek[333] yememiş, bir damla ṣu içmemişdi. Bir parça bir şey yemesi için edilen teklīfi reddediyor ve: bizim ġıdāmızıň şarāb ve kebāb **[AŞ 84]** olduġunu ve onlarla yaşadıġımızı mı[334] ṣanıyorlar? Bu ẓanda bulunanlar (**enā ebītü ʿinde rabbī yetʿumunī ve yesḳīnī**)[335] yaʿnī "ben rabbimiň ʿindinde gecelerim, beni yedirdi ve içirdi" ḥadīṯinden gāfil olanlardır. Bilmiyorlar ki biz başḳa bir şarābıň mestiyiz. Onlar, bizi nefislerine[336] ḳıyās ediyorlar. Çünki bir iki gün yemek yemeseler hīç neşʾeleri ve şeyḫlikleri ḳalmaz, beş gün yemeseler helāk olmalarından ḳorḳulur dedi.

[TM 95] Ḫalvete girişiniň on yedinci cumʿa günü idi. İḫvān-ı mevleviyye, zāviyeniň ṣuffasında ṭoplanmışdı. Semāʿ başladı. O ṣırada ʿĀrif Çelebī ḫalvetden çıḳdı, semāʿ meclisine geldi, ceẕbedārane semāʿa başladı. Derken ṣuffanıň penceresinden kendini nehre atdı. Yaġmurlar ḍolayısıyla nehir bir mızrāḳ boyu ḳadar yükselmiş, deġirmenleriň dolaplarını söküp götürecek ḳadar coşmuşdu. Mevlānā ʿİmādüddīn Veled-i Ḳurdī ve Şeyḫ Ḥüsāmüddīn Begi Çelebī'niň arḳasından ṣuya

---

[331] Maḳbūl-i: Maḳbūlü'l- AŞ

[332] de: - AŞ

[333] Ekmek: - AŞ

[334] mı: - AŞ. AŞ nüshasında mı soru edatı unutulmasına rağmen soru işareti konulmuştur.

[335] أنا أبِيتُ عند ربّي يتعمني و يَسْقِيني Buhârî, 1964,

[336] Müellif nüshasında bu kelimeden önce kendi kelimesi yazılmıştır ve üstü çizilmiştir.

atıldılar. Çelebī, iki oḳ atımı ḳadar ileride gidiyordu. ʿİmādüddīn ve Ḥüsāmüddīn yüzerek yaḳlaşınca Çelebī'niñ şu üzerinde[337] bağdaş ḳurmuş olduġunu gördüler. Çelebī bunlara niçin geldiñiz, ḥayātımdan ne istiyorsuñuz? varlıḳ ḳaydından ve[338] münkirleriñ ṭāʿnından ḳurtulmaḳ için o ḳadar uġraşıyorum, ḥalāṣ mümkün olmuyor. dedi. Onlar da and verdiler ve ṣudan çıḳması için yalvardılar. Nihāyet ḳaraya çıḳdı. İḫvān ve Şeyḫ ʿAlāʾüddīn ʿöẕür dilediler. Ḳabūl etmedi.

Bir defʿa da Amāsya ḥākimi Çelebī Muḥammed Beg Veled-i Ṭurumṭay raḥimehu'llah, Ulu ʿĀrif Çelebī için bir cemʿiyyet tertīb etmiş, Şeyḫ ʿAlāʾüddīn de iḫvānıyla birlikde cemʿiyyete gelmişdi. Ḳurʾān ve Meṣnevī oḳunduḳdan ṣoñra Şeyḫ ʿAlāʾüddīn: Çelebī Ḥażretleri bir miḳdār meʿanī beyān buyursalar da müstefīd olsaḳ, çünkü meʿānī çeşmesi, onlarıñ ḫānedānından nebeʿān etmiş, kendileri de ḥikmet-i ilāhiyye kaynaġı bulunmuşdur dedi. ʿĀrif Çelebī cevāb verdi ki: ne söyleyem? Kendi aḥvālimden baḥṣ etsem siziñ idrākiñize ṣıġmaz, siziñ ḥālleriñizden söylesem benim için tenezzül ṣayılır. Ne gaflet ki Meṣnevī'mizi oḳuyorsuñ, lākin onuñ esrārına bīġāne bulunuyorsuñ. Kāşkī oḳumasaydıñ bilmemezlik içinde bizi ṭanımış olsaydıñ. Ṣ[ayfa] 479 ve 480.

[AŞ 85] [TM 96] Ḥüsāmüddīñ Debbāġ

Eflākī Dede'niñ "yār-ı rabbānī, veliyy-i pinhānī" diye tavṣīf etdiği bu ẕāt, Ḳonya'nıñ debbāġ eṣnāfından ve Ḥażret-i Pīr'iñ muḫliṣ mürīdlerinden idi. Seksen iki yaşında olduġu bir ṣırada demişdir ki:

Çocuḳluġumda göz aġrısına ṭutulmuşdum ki hīç bir ʿilācla geçmiyordu. Bir gün mevlevīlerden biri babama: Çocuġuñu Cenāb-ı[339] Ḫudāvendigār'a götür. Ondan himmet ṭaleb et demiş. Babam, beni aldı[340] Mevlānā'nıñ ḥużūruna götürdü. Baḳdım

[337] üzerinde: üstünde AŞ
[338] ve: - AŞ
[339] Cenāb-ı: Ḥażret-i AŞ
[340] aldı: - AŞ

ki onuň da gözleri rāhatsız. İçimden kendi gözlerini[341] iyi edememiş, başḳasına ne yapabilir? dedim. Ḥüsāmüddīn; yaḳına gel, gözlerine baḳayım dedi. Gitdim.[342] İki eliniň şehādet parmaḳlarını aġzında ışlatdı, benim gözlerime sürdü. Ve: oġlum; bıçaḳ kendi ṣapını kesmez, faḳaṭ başḳa şeylere ẕü'l-fiḳār teʾṣīri gösterir. İnsānlarıň biribirine muḥtāc olmaları sünnet-i ilāhiyye iḳtiżāsıdır. O iḥtiyāc ve iftiḳārıň hepsi de Allāh'a ʿāiddir[343] buyurdu. İki gün ṣoňra gözlerimdeki[344] rāḥatsızlıḳ geçdi. Eskisinden daha iyi görmeye başladım. Bugün sekseni geçdim ki bir daha göz aġrısı görmedim. Gözlerimiň iyileşmesi üzerine babam bir cemʿiyyet tertīb ve şehriň ekābiriyle Ḥażret-i Ḫudāvendigār'ı[345] daʿvet etdi. Ev ḫalḳı hep birden oňa intisāb eyledik.

Yine Hüsāmüddīn Debbāġ naḳletmişdir ki:[346]

Bir gün Ḥażret-i Mevlānā, Ḳonya'nıň Bāġistān Ḳapısı'nda ḍurmuş, şehirden çıḳıp oraya dökülen kirli ṣulara baḳmaḳda bulunmuşdu. Bir müddet temāşā etdikden[347] ṣoňra: zavallı ṣu; hāydi git ve ḥāline şükr et ki şehir ḫalḳınıň içine girip çıḳmadıň. Öyle olsaydı o vaḳit ḥāliňi görürdüň. Seni takrār pāk ve ṭāhir bir ḥāle getirmesi, sübbūḥ ve ḳuddūs olan Allāh'ıň luṭfundan umulur buyurdu. Ṣ[ayfa] 218 ve 267.

[TM 97] İbn Āyinedār Ḥüsāmüddīn-i Sīvāsī

Bu ẕātıň Sivāslı ve üdebādan olup Amāsyalı Şeyḫ ʿAlāʾüddīn'iň dervīşlerinden olduġu[348] Eflākī Dede'niň ifādesinden aňlaşılıyor.

[AŞ 86] İbn Āyinedār, şeyḫi Alāʾüddīn-i Amāsī'den naḳl etmişdir ki:

---

[341] kendi gözlerini: kendini AŞ
[342] gitdim: - AŞ
[343] ā'iddir: mümāsikdir AŞ
[344] gözlerimdeki: gözlerdeki AŞ
[345] Ḫudāvendigār'ı: Mevlānā'yı AŞ
[346] Bu cümle AŞ nüshasında bulunmamaktadır.
[347] etdikden: eyledikden AŞ
[348] olduġu: bulunduġu AŞ

Bi’l-āḫire türbe-i şerîfe miʿmârlığında bulunan Bedrüddîn-i Tebrîzî bir çoḳ ʿulūma vāḳıf, ḫuṣūṣiyle sīmyā ve kīmyāya āşinā idi. Bir gün meclis-i iḫvānda şöyle bir ḥikāyede bulundu:

Bir defʿa Ḥażret-i Mevlānā’nıň maʿiyyetinde Ḥüsāmüddîn Çelebī’niň bāġına gitmişdik. O gece geç vaḳte ḳadar sürmek üzere semāʿ oldu. Ṣoňra iḫvānıň her biri bir ṭarafa uzanıp yatdı. Ben kendimi uyumuş gösteriyor, Cenāb-ı Pīr’iň ḥarekātını tedḳīḳ ediyordum. O eṣnāda ḫāṭırıma geldi ki enbiyā ve evliyādan her biriniň kendine maḫṣūṣ muʿcizesi ve kerāmeti vardı. ʿAcabā Cenāb-ı Pīr’iň de kerāmeti[349] var mı? Olmaması[350] mümkün deġil, muṭlaḳā şöhretden iḫtirāz ediyor da iżhār etmiyor. Ben bu düşüncede iken Cenāb-ı Ḫudāvendigār yanıma geldi: Bedrüddîn; ḳalḳ, benimle berāber gel dedi. Ḳalḳdım. Ṣaġ eline bir ṭaş aldı, ṣol eline ḳoyup baňa verdi. (**fe ḫuẕ mā ātāke’llahu ve kün mine’ş-şākirīn**)[351] yaʿnī “Allāhʿıň saňa verdiğini al ve şükret” āyetini oḳudu. Mehtābıň aydınlığında baḳdım ki o tāş parçası gāyet şeffāf bir laʿl pāre idi. Hīç bir pādişāhıň ḫazīnesinde eşi yoḳdu. Bu kerāmetiň mehābetiyle öyle bir ṣayha atdım ki uyuyanlar uyandılar: bir parça istirāḥat ediyorduḳ, şimdi bu hayḳırmanıň ṣırası mı? dediler. Mesʾeleyi aġlaya aġlaya aňlatdım.

Cenāb-ı Pīr, o laʿl pāreyi baňa luṭf etdi. Ben de onu Gürcü Ḫātūn’a götürdüm ve Mevlānā’nıň eṣer-i kerāmeti olduġunu söyledim. Muḫamminler oňa yüz seksen biň dirhem ḳıymet biçdiler. Gürcü Ḫātūn o parayı baňa verdiği gibi bir de ḫilʿat giydirdi ve iḫvāna niyāzlar gönderdi. Ṣ[ayfa] 72.

---

[349] kerāmeti: - AŞ

[350] olmaması: olmamaḳ AŞ

[351] فَخُذْ ما آتاك الله و كُنْ من الشاكرين el-A’râf, 7/144. Âyette şu şekilde geçmektedir. فخذ ما آتيتُكَ و كن من الشاكرين

[TM 98] İḫtiyāruddīn Fakīh

Bu ẕātıň ʿulemādan, fukahādan olmaḳla beraber ʿurefā-yı iḫvāndan bulunduġu ve iḫvāna imāmet[352] etdiği Eflākī Dede'niň onu "melek-i mücessem, ḳıdvetü'l-aḫyār, Mevlānā İmām İḫtiyāruddīn ravveḥa'llahu rūḥahu ez mürīdān-ı vāṣıl-ı Mevlānā būd" gibi ve emṡāli evṣāf ile taʿrīf etmesinden aňlaşılıyor. İrtiḥāl-i Mevlānā'da[353] ġasl eden de bu **[AŞ 87]** mübārek zāt idi.

Eflākī Dede diyor ki:

Bir cumʿa günü İmām İḫtiyāruddīn'iň namāzdan gelmesi gecikmiş,[354] Hażret-i Mevlānā onu birḳaç defʿa ṣormuşdu. Gelince: iḫvān-ı ṣafāya ne mānīʿ oluyor ki geç geliyorlar? dedi. İḫtiyāruddīn: Vāʿiz-i Ḫōcendī ḫalḳa vaʿẓ ediyordu. Cemāʿatiň izdiḥāmından çıḳıp gelemedim diye ʿöẕür diledi. Cenāb-ı Pīr: nelerden baḥṡ etdi ve neler söyledi? diye ṣordu. İḫtiyāruddīn: Cenāb-ı Ḥaḳḳ'a çoḳ şükür ki bizi kāfirler zümresinden yaratmadı, onlardan efḍal ḫalḳ etdi diyordu deyince Ḥażret-i Ḫudāvendigār tebessüm ederek: Ne ḳadar ḍāll ve muḍill bir adam! Kendini kāfirler terāzīsiyle ṭartıyor ve onlardan bir denk aġırım diye memnūn oluyor.[355] Enbiyā ve evliyā terāzīsiyle ṭartılsa da kendi noḳṣānını ve ricālullahıň kemāl-i ḥāliňi aňlasa olmaz mı? buyurdu.

Yine İḫtiyāruddīn Faḳīh'den menḳūldür ki:

Ḥażret-i Mevlānā bir rüʾyā görmüş ve taʿbīr etmişdi. Rüʾyāsı ve taʿbīri şöyle idi: ʿAzīm bir deryā kenārında ulu bir aġaç, onuň dalları üstünde büyük büyük[356] ḳuşlar, türlü elhān ile ẕikr ü tesbīh etmekde.

Deryā: ʿaẓamet-i ilāhiyyeyi, aġaç Muḥammed Muṣṭafā ṣalla'llahu ʿaleyhi ve sellemiň vücūdunu, dalları enbiyā ve evliyānıň **[TM 99]** derecāt ve maḳāmātını,

---

[352] imāmet: imāmlıḳ AŞ

[353] İrtiḥāl-i Mevlānā'da: Cesed-i Mevlānā'yı AŞ

[354] İḫtiyāruddīn'iň namāzdan gelmesi gecikmiş: İḫtiyāruddīn namāzdan gecikmiş AŞ

[355] memnūn oluyor: iftiḫār ediyor AŞ

[356] büyük büyük: büyük AŞ

ḳuşlar: onlarıň rūḥlarını, naġmeleri ise: onlarıň muḫtelif lisānlardaki meʿānī ve esrārını temṯīl ediyordu.

Yine bu İḫtiyāruddīn'e[357] rüʾyāsında "**Allāhümme'rḥam ve taḥannen ʿalā seyyidī ve senedī ve Şeyḫī ve muʿtemedī ve mekāni'r-rūḥi min cesedī ve zaḫīrati yevmī ve ġadī Mevlānā Celālü'l-ḥaḳḳi ve'd-dīn ve ʿalā ābāʾihī ve ecdādihī ve ümmehātihi ve evlādihi ve ḫulefāihi ve etbāʿihi**"[358] duʿāsı taʿlīm edilmiş, ṣoňra bu duʿā Mevlevī evrādınıň ṣoňuna ʿilāve olunmuş ve oḳunmuşdu.[359]

Yine İḫtiyāruddīn Faḳīh'den menḳuldür[360] ki:

Bir gün Ḥażret-i Mevlānā ile Ḥüsāmüddīn Çelebī'niň bāġına gidiyorduḳ. O öňde bulunuyor,[361] ben de yavaş yavaş izini taʿḳīb ediyordum. Ẕü'l-celāl ve'l-ikrām olan Allāh'a yemīn ederim ki yerden bir arşın yüksekde ve ayaḳları havāda gidiyordu. Bunu görünce oraya yıġılmışım. Kendime gelince Ḥażret-i Pīr'iň gitmiş olduġunu gördüm. Ṣoňrā bir gün ḳulaġıma: ḳuşlardan, **[AŞ 88]** ḫuṣūṣiyle ʿarş-ı ilāhī ḳuşlarından geri ḳalmamalı deyip şu beyti oḳudu:

[Feʿilâtün Feʿilâtün Feʿilâtün Feʿilün]

Murġ-i bāġ-ı melekūtem, neyem ez ʿālem-i ḫāk

Du se rūzī ḳafeṣī ez bedenem sāḫte end

---

[357] İḫtiyāruddīn'e: İmām İḫtiyāruddīn'e AŞ

[358] الهمَّ ارْحَمْ و تَحَنَّنْ على سَيِّدي و سَنَدي و شَيْخي و مُعْتَمَدي و مكان الرُوح مِن جسدِي و زَخيرةِ يَومي و غَدي مولانا جلال الحقِّ و الدين و على آبائه و أجداده و أمَّهاته و أولاده و خلفائه و أتْباعه Allahım! Efendim, dayanağım, şeyhim, güveneceğim kimsem, bedenimdeki ruhun mekânı, bugünümün ve yarınımın azığı, dinin ve hakikatin celâli Mevlânâ'ya, annesine babasına, atalarına, annelerine, çocuklarına ve halifelerine rahmet et ve şefkat göster. Bu dua Fethi Sezai Türkmen koleksiyonu nr. 67'de kayıtlı *Evrâd-ı Kebîr-i Mevlânâ* yazmasında vr. 43'te bulunmaktadır.

[359] oḳunmuşdu: oḳunmuşdur AŞ

[360] menḳuldür: naḳl olunmuşdur AŞ

[361] bulunuyor: - AŞ

Meʾāli:[362] "Melekūt bāġınıň ḳuşuyum, bu ṭopraḳ ʿāleminden deġilim. İki üç günlük olmaḳ üzere bedenimden baňa bir ḳafes yapmışlardır"

Yine İmām İẖtiyāruddīn Ḥüsāmüddīn Çelebī'niň şöyle demiş olduġunu ḥikāye[363] etmişdir:

Cenāb-ı Mevlānā'nıň ṣoň günü idi ki baş ucunda oṭuruyordum. Ḫudāvendigār'ım, ʿazīzim, efendim de baňa dayanmışdı. O ṣırada güzel yüzlü bir ẕāt peydā oldu. Ḥażret-i Pīr yerinden fırladı ve onu ḳarşıladı. Bize ẖiṭāben de: yataġımı ḳaldırsınlar dedi. O ẕāt bir miḳdār ḍurdu. Ben yanına gitdim, kimsiň ne istiyorsuň? diye ṣordum.[364] Melekü'l-ġaram ʿAzrāʾīl'im. Emr-i ilāhī ile geldim, Ḥażret-i Mevlānā ne[365] buyurursa onu icrā edeceġim dedi. Ben bu cevābıň mehābetinden **[TM 100]** bī-hūş oldum. O ṣırada Mevlānā[366]'nıň:

[Fâʿilâtün Fâʿilâtün Fâʿilün]

Pīş-i tu-rā pīş-i tu-rā cān-ı men

Peyk-i der-i Ḥażret-i Sulṭān-ı men

(**ifʿal mā tuʾmer seteciduni in şāe'llahu mine'ṣ-ṣābirīn**)[367]. Yaʿnī "Sulṭānımıň ẖabercisi ve meʾmūru[368] olan cānım; ileri gel, yaḳlaş ve meʾmūr olduġuň vaẕīfeyi icrā et. İnşāAllāh beni ṣabırlı bulursuň" dediğini işitdim. Cenāb-ı Pīr bir legen ṣu getirtdi. Ayaḳlarını onuň içine ḳoydu. Oradan ṣu alıp göġsüne ve alnına sürüyor, şu beyitleri[369] söylüyordu.

---

[362] Meʾāli: Yaʿnī AŞ

[363] ḥikāye: rivāyet AŞ

[364] diye ṣordum: dedim AŞ

[365] ne: ne emir AŞ

[366] Mevlānā: Cenāb-ı Ḫudāvendigār AŞ

[367] افْعَلْ ما تُأمَرُ سَتَجِدُني إنْ شاء الله من الصابِرين es-Saffât, 37/102.

[368] ve meʾmūru: - AŞ

[369] şu beyitleri: şöyle beyitler AŞ

[Feʿilâtün Feʿilâtün Feʿilâtün Feʿilün]

Dōst yek cām pür ez zehr çü āverd be pīş

Zehr çün ez kef-i ū būd be-şādī ḫordīm

Be derūn ber felekīm ü be-beden zīr-i zemīn

Be-ṣıfat zinde şodīm er çi be-ṣūret murdīm

Cān çü āyine-i ṣāf-est[370] ber ü ten gerdīst

Ḥüsn-i der mā nenümāyed çü be zīr gerdīm

Īn du ḫāne'st u du menzil beyaḳīn mülk-i vey est

Ḫıdmet-i ū kon ü şābāş ki ḫıdmet kerdīm[371]

Meʾali: Dost, öñümüze içi zehir ḍolu bir ḳadeḥ getirdi. Onuñ elinden olduġu için o zehri sevinerek içdik. Derūnumuzla, yaʿnī rūḥumuzla semānıñ fevḳında, bedenimizle ṭoprağıñ altındayız. Ṣūretā öldük. Faḳaṭ Ḥay ṣıfatına maẓhar olduḳ. Rūḥ, ṣaf bir āyine,[372] ten onuñ üstüne ḳonmuş toz gibidir. Toz altında **[AŞ 89]** bulunduḳça bizdeki güzellik görünmüyor. Bu iki ev ve iki menzil, ḥaḳīḳatde onuñ mülküdür. Onuñ ḫıdmetinde bulun.[373] Müjde ve şükür ki biz ḫidmet etdik.

O eṣnāda muṭribler geldiler ve Mevlānā'nıñ ʿāfiyeti tenmiyesine dāʾir bir rubāʿī oḳudular. Cenāb-ı Pīr: İḫvānımız, bizi bu ṭarafa çekiyorlar, Mevlānā Şems-i

[370] Kaynakta ṣāfī-est şeklindedir.
[371] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1345, c. VII, s. 131.
[372] āyine: āyinedir AŞ
[373] bulun: bulunun AŞ

Tebrīzī ise o ṭarafa çağırıyor. (**ecībū dāʿiyellahi ve āmenū bihi**)[374] yaʿnī "Allāh'ıň daʿvetçisine icābet ve onu taṣdīḳ ediňiz. Gitmek żarūrīdir" buyurdu.

O sırada Sulṭān Veled geldi. Kederinden ve uyḳusuzluḳdan çoḳ żaʿīflemişdi. Aġlıyor, elbisesini parçalıyordu. Ḥażret-i Mevlānā: Bahāʾüddīn; ben iyiyim, sen git de bir parça istirāḥat et dedi ve şu ṣoň ġazelini söyledi. Ben de onu aġlaya aġlaya yazdım.

[Mef'ûlu Fâʿilâtu Mefʿûlu Fâʿilâtu]

[Müstefʿilün Fe'ûlün Müstef'ilün Feʿûlün]

[TM 101] Rev ser be-nih bebālīn tenhā me-rā rehā kon

Terk-i men-i ḫarāb şebgerd-i mübtelā kon

Māyīm vü mevc-i sevdā şeb tā be rūz tenhā

Ḫ^{v}āhī beyā be-baḫşā ḫ^{v}āhī be-rev cefā kon

Ber şāh-ı ḫūb-rūyān vācib vefā nebāşed

Ey zerd-rūy-i ʿāşıḳ tū ṣabr kon vefā kon

Ḫīre küşīt mā rā dāred velī çü ḫārā

Bo'gşod kes negūyed tedbīr-i ḫūn-behā kon

[374] أَجِيبُوا داعيَ الله و آمَنُوا به el-Ahkâf, 46/31.

Derdī’st ġayr-ı mürden ān rā devā nebāşed

Pes men çi gūyem k’in derd rā devā kon

Der ḫ̬ʷāb dūş pīrī der kūy-i ʿışḳ dīdem

Bā dest işāretem kerd ki ʿazm-i sūy-i mā kon[375]

Meʾāli: Git, başıñı yaṣdıġa ḳoy, beni yalñız bıraḳ. Benim gibi ḫarāb olan ve gece dolaşan bir mübtelāyı terk et. Biz, geceleri gündüz oluncaya ḳadar sevdā dalgaları arasında yalñızca[376] çırpınıyoruz. İsterseñ gelip,[377] luṭf eyle, dilerseñ gidip,[378] cefā et. Güzeller şāhına vefā vācib deġildir. Ey yüzü ṣararmış ʿāşıḳ; sen ṣabr et, vefādan ayrılma. Bizim maẓlūm öldüren bir sevgilimiz var ki yüreği ṭaş gibidir. ʿĀşıḳlarını öldürür ve kimse oña diyet tedāriki çāresine baḳ diyemez. Bir derde mübtelāyım ki onuñ ölümden başḳa devāsı yoḳdur. O ḥālde ben naşıl olur da bu derdi tedāvī et diyebileyim? Dün gece rüʾyāmda ʿaşḳ maḥallesini gördüm. Orada bulunan bir Pīr, bizim ṭarafa gel diye eliyle baña işāret ediyordu.

Yine İmām İḫtiyāruddīn’iñ şöyle dediği Ulu ʿĀrif Çelebī Ḥażretleri’nden naḳl edilmişdir:[379]

[AŞ 90] Cenāb-ı Pīr’iñ naʿş-ı mübārekini teneşir üstüne ḳoydum ve taʿẓīm ü tekrīm ile, daha doġrusu mehābet ve dehşet içinde yıḳamaya başladım. Ġasl eṣnāsında ḥāżır bulunan[380] yārān-ı maḥrem, dökülen ṣuyuñ bir damlasını yere dökülmeye bıraḳmıyor, teberrüken hepsini içiyordu. Yıḳarken elimi mübārek

[375] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1339, c. IV, s. 250-251.
[376] yalñızca: yapayalñız AŞ
[377] gelip: gel AŞ
[378] gidip: git AŞ
[379]edilmişdir: ediliyor AŞ
[380] bulunan: olan AŞ

göġsüne[381] ḳoymuşdum, bir ḥareket ḥissetdim ve bī-iḫtiyār bir naʿra atdım. Yüzümü göġsünüň üstüne ḳoyup aġladım.[382] Saġ eliyle[383] ḳulaġımı ṭutup çekdi, yaʿnī ṣuṣ, feryād etme! işāretini verdi.

Vaḳtā ki cenāze dışarıya çıḳarıldı, bütün Ḳonya ḫalḳı, gayr-ı müslimlere varıncaya ḳadar bekleşiyor ve aġlaşıyordu. Yahūdīler ve[384] Ḫıristiyānlar, Zebūr'dan, Tevrāt'dan ve İncīl'den āyetler oḳuyorlar, Müslümānlarıň çekiliň! diye menʿ etmelerine aldırmıyorlardı. Ḥattā Pervāne'niň haham ve pāpāslara[385]: Bu ẕāt bizim imāmımız ve muḳtedāmızdı, size ne taʿalluḳu var? [TM 102] demesine ḳarşı: Müslümānlar, Mevlānāyı zamānıň Muḥammed'i biliyorlarsa biz de onu ʿaṣrıň Mūsā'sı ve devriň ʿĪsā'sı diye[386] ṭanıyoruz. cevābını vermişlerdi. Nitekim kendisi de:

[Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün]

Heftād ü du millet şünūd sırr-ı ḫōd ez mā

Demsāz-ı du ṣad kīş be-yek perde çü nāyīm[387]

Yaʿnī "yetmiş iki millet sırrını bizden işidir. Ney gibi bir perdede iki yüz meẕhebiň dem-sāzıyız" buyurmuşdu. Bir Rūm pāpāsı da demişdi ki: Mevlānā, ekmek gibi idi. Aç bir kimseniň ekmekden çekinmesi ḳābil midir? Siz onuň naşıl bir ẕāt olduġunu aňladınız mı idi.

Bir ṭarafdan ḥāfıżlar Ḳurʾān oḳuyor, müʾeẕẕinler tekbīr getiriyor, bir ṭarafdan da āyin-ḫᵛānlar, Cenāb-ı Pīr'iň evvelce söylemiş olduġu merṣiyyeleri oḳuyordu. O ḳadar ḳalabalıḳ vardı ki cenāze türbe-i şerīfeye götürülünceye ḳadar aḳşam olmuşdu. Cenāze namāzınıň Şeyḫ Ṣadruddīn-i Ḳonevī ṭarafından ḳıldırılmasını Mevlānā vaṣıyyet etmişdi. Şeyḫ namāz ḳıldırmaḳ için ilerledi, faḳaṭ bir

[381] göġsüne: göġsü üstüne AŞ
[382] Bu cümle AŞ nüshasında yoktur.
[383] eliyle: - AŞ
[384] ve: - AŞ
[385] haham ve pāpāslara: - AŞ
[386] diye: - AŞ
[387] Kaynağı bulunamadı.

ṣayḥa ataraḳ geri çekildi ve[388] Ḳonya ḳāḍīsi Sirācuddīn'i ileri sürdü. Namāzı[389] ḳıldırmaḳ oňa naṣīb oldu. Ṣoňra Şeyḫ Ṣadruddīn'e niçin geri çekildiňiz? diye ṣordular. Melekleriň keṣretinden ʿaḳlım başımdan gitdi cevābını verdi.

Şāʿir[390] Bedrüddīn Yahyā'nıň merṣiyye olaraḳ söylediği iki beyit, oňa ʿāʾid baḥiṣde yazılmışdı. Dīger bir ʿāşıḳ da şunları inşād etmişdi.

[Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün]

Kāş ān[391] rūz ki der-pā-yı tū şod ḫār-ı ecel

Dest-i gītī be-zedī tīġ-i helākem ber-ser

[AŞ 91] Tā derīn rūz-i cihān bī-tū nedīdī çeşmem

Īn menem ber ser-i ḫāk-i tū ki ḫākem ber-ser[392]

Meʾāli: Ecel dikeni, seniň ayaġıňa batdığı gün feleğiň eli de benim başıma helāk ḳılıcını vurmuş olaydı da gözlerim dünyāyı sensiz görmeye idi. Mezārıňın başında duran[393] bu şaḫṣ, ʿacabā ben miyim? Hay toprak başıma olaydı" Ṣ[ayfa] 71, 195, 224, 300, 308, 310.

[388] ve: , AŞ
[389] Namāzı: Namāz AŞ
[390] Şāʿir: - TM
[391] Kaynakta kʿān şeklinde kayıtlıdır.
[392] Sa'dî, *Gülistan*, thk. Nurullah İranperest, Tahran: s. 183.
[393] Başında duran: - AŞ

[TM 103] ʿİmādüddīn Veled-i Ḳurdī

Toḳād ʿulemāsından ve Ulu ʿĀrif Çelebī[394] müntesiblerinden olduġu ve[395] Çelebī'niň nehre atılması üzerine Şeyḫ Ḥüsāmüddīn Begi ile kendilerini nehre atdıḳları Ḥüsām Begi baḥsinde yazılmışdı. Ṣ[ayfa] 477. Oraya da baḳ.

İnanc Şücāʿeddīn Beg

Lādiḳ, yaʿnī Deňizli şehriniň[396] ḥākimi olup Ulu ʿĀrif Çelebī'niň dervīşlerinden idi. Şöyle bir ḥikāyede bulunmuşdur: Ben ve birāderim Doġan Paşa ʿĀrif Çelebī Ḥażretleri'ni bir żiyāfete daʿvet etmişdik. Çelebī o gün beyāż bir Mevlevī külāhı giymişdi. Çoḳ ḫoşuma gitdiği için Çelebī şu külāhı baňa verseydi de miġfer altına giyseydim diye ḫāṭırımdan geçdi. Bu ḫāṭıra üzerine Çelebī yerinden ḳalḳdı. Benim yanıma geldi ve o külāhı başıma ḳoyup[397] bunu ṣaḳla, ḥarb günü[398] miġferin[399] altına giyersin dedi. Bunuň üzerine bütün ʿāʾilece oňa intisāb eyledik.[400] Ṣ[ayfa] 472.

Ḳāḍī ʿİzzüddīn-i Sivāsī

Ḥażret-i Mevlānā zamānında üç dāne Ḳādī ʿİzzüddīn vardı ki biri Ḳonyalı, biri Amasyalı, biri de Sivāslı olup her üçü de ṣayılı ʿālimlerden idi. Bir gün bunlarıň üçü bir araya gelmiş ve: Siziň ṭarīḳıniz nedir? **[AŞ 92]** diye Ḥażret-i Mevlānā'dan ṣormuş, o da (**ḳul hāẕihi sebīlī ud'ū ilaʾllāhi ʿalā baṣīratin ene ve menʾittebeʿanī**)[401]

---

394 Çelebī: Çelebī'niň AŞ
395 ve: , AŞ
396 şehriniň: - AŞ
397 ḳoyup: ḳoydu AŞ
398 ḥarb günü: muḥārebede AŞ
399 miġferiň: miġfer AŞ
400 eyledik: etdik AŞ
401 قُلْ هذه سَبِيلِي أَدْعُوا إلى الله على بَصِيرة أنا و مَن اتَّبَعَني Yusuf, 12/108.

yaʿnī “ḥabībim; de ki: işte benim yolum ben ve baňa uyanlar baṣīret üzere olduġumuz ḥālde insānları Allāh’a daʿvet ediyorum” āyet-i kerīmesini okumuşdu.

[TM 104] ʿİzzüddīn-i Sivāsī ibtidāları Cenāb-ı Pīr’iň fevḳa’l-ʿāde münkir ve muʿteriżi idi. Ḥattā bir gün Ḥażret-i Ḫudāvendigār’ıň verdiği bir fetvāyı ḳabūl etmemişdi. Cenāb-ı Pīr[402] oňa göründü ve[403] verdiğim fetvā fülān kitābda yazılıdır. Sen de onu oḳumuş, bulunduġu ṣaḥīfeye kāġıd ḳoymuşduň buyurdu. ʿİzzüddīn o kitāba baḳdı, hem kāġıdı buldu, hem mesʾeleniň orada yazılı olduġunu gördü.

Yine bir gün Ḥażret-i Mevlānā coşḳun bir ḥālde semāʿ ederek medreseden çıḳdı ve Ḳāḍī ʿİzzüddīn’iň yanına gidip yaḳasından tutdu, ḳalḳ Allāh meclisine gel dedi, çeke çeke medreseye ḳadar getirdi. Ḳāḍī ʿİzzüddīn vecde gelerek[404] elbisesini yırtdı, dönmeye ve ṣayḥa atmaya başladı. Nihāyet mürīd-i muḫliṣ oldu.

Yine bu Ḳāḍī ʿİzzüddīn, Ḳonya’da bir cāmiʿ yapdırmış, açılışında vaʿẓ u naṣīḥatde bulunmasını Mevlānā’dan[405] rica etmişdi. Cenāb-ı Pīr, vaʿẓ eṣnāsında: fülān iḳlīmde bir ḳuş vardı ki başında tüy yoḳdu… diye bir ḥikāye naḳl eyliyordu.[406] Muʿarrif yaʿnī büyük adamları[407] taʿrīf ve tavṣīf ile muvaẓẓaf[408] olan Kemālüddīn: Ey sulṭān-ı süḫan, ḥüsn-i edebiňe[409] ḳurbān olayım dedi. Ḳadī nāibi Mevlānā Ruknüddīn, Cenāb-ı Pīr’iň taʿbīrindeki leṭāfet dolayısıyla o meclisde mürīd oldu.[410] Ḳāḍī ʿİzzüddīn ile emīr-i maḥfil bulunan Kemālüddīn kel olduḳları için maḥcūb olmasınlar diye Ḥażret-i Mevlānā, ḳuşu aňlatırken başında tüy yoḳdu demişdi. Ṣ[ayfa] 53, 216.

[402] Cenāb-ı Pīr: Ḥażret-i Mevlānā AŞ
[403] ve: , AŞ
[404] gelerek: geldi, AŞ
[405] Mevlānā’dan: Ḥażret-i Mevlānā’dan AŞ
[406] eyliyordu: ediyordu AŞ
[407] büyük adamları: ekābiri AŞ
[408] muvaẓẓaf: mükellef AŞ
[409] ḥüsn-i edebine: edebine AŞ
[410] Bu cümle AŞ nüshasında bulunmamaktadır.

[TM 105] Ḳāḍī Kürd-i Ḳonevī

Bu ẕāt Ḳonya eşrāfından olup Selçūḳī ḥükümdārlarınıñ türbedārı bulunuyordu. Bir gün Ḳonya ekābiriniñ ḥāżır olduġu bir meclisde ḥikāye etdi ki:

Gençliġimde İskenderiyye'ye bir sefer yapmışdım. Gemi arḳadaşları muʿteber tācirlerdi. Birdenbire gemi bir girdāba uġradı. Herkes, şeyḫine ve pīrine ilticā ve istiġāṯe ediyordu. Ben de: Mevlānā, Yā Mevlānā diye Ḥażret-i Pīr'den istimdād etdim. **[AŞ 93]** Hemān göründü ve gemiyi o girdābdan ḳurtarıp arḳasından dayandı. Selāmete erdik. Şu hāli gemidekileriñ hepsi gördü. Anṭalya'ya çıḳdıḳ. Şükrāne olaraḳ fuḳarāya ṣadaḳalar verdik. Biraz ṣoñra da Ḳonya'ya geldik. Ḥażret-i Pīr'iñ ziyāretine gitdik. Tācir arḳadaşlar, Mışır ve İskenderiyye maʿmūlātından baʿżı hediyyeler getirmişlerdi. Luṭfen onları ḳabūl etdi ve Ḥüsāmüddīn Çelebī'ye gönderdi. Ṣoñra bize: Biraz geç yetişdik, ḳuṣūra baḳmayın. Şimdi naṣılsınız? Dünyā zaḥmet ʿālemidir. Elḥamdülillah selāmete çıḳdıñız buyurdu. Dışarıya çıkdık. [411]

Eflākī Dede diyor ki: Sulṭān Veled Ḥażretleri, geminiñ taḫlīṣ ḥādiṯesini Ḳāḍī Kürd'den öġrenince Mevlānā'nıñ ḥużūruna girdi ve: Ey sulṭān-ı ṣādıḳīn; deñizde gemi ḳurtarırsıñ, ḳarada imdāda ḳoşarsıñ, bizim ḳıyāmetde ne olacaġımızı ve ne ḥālde bulunacaġımızı beyān buyurmaz mısıñ?[412] dedi.

Ḥażret-i Mevlānā buyurdu ki: Bahāʾüddīn bir ḳılıç ḳın içinde iken bu ḳadar keserse ḳından çıḳınca naṣıl olacaġını düşün. Ṣ[ayfa] 244.

[TM 106] Ḳāḍī Necmüddīn-i Ṭāşṭī

Eflākī Dede'niñ bu ẕātı "Mevlānā efḍalü'l-müteʾaḫḫirīn es-saʿīd eş-şehīd el-ḳāḍī Necmüddīn-i Ṭaşṭī raḥmetullahi ʿaleyh" diye tavṣīf ü[413] taʿrīf etmesinden onuñ

[411] Bu cümle AŞ nüshasında bulunmamaktadır.
[412] mısıñ: mısıñız AŞ
[413] tavṣīf ü: - AŞ

şehīden irtiḥāl etmiş olduġu aňlaşılıyor. Faḳaṭ nerede ve kimler[414] ṭarafından şehīd edilmiş olduġunu öġrenemedim.

Bu ẕāt bir gün ekābiriň bulunduġu bir meclisde demişdir[415] ki:

Dünyāda üç kelimeniň maʿnāsı ʿumūmī iken Ḥażret-i Mevlānā'da ḫuṣūṣiyyet kesb etmişdir. Biri "meṣnevī"dir ki her beyti ayrıca ḳāfiyeli manẓūmeye meṣnevī denilirken Ḥażret-i Pīr'iň kitābına ʿünvān olmuşdur. Meṣnevī denilince o kitāb-ı kerīm ḫāṭırlara gelmekdedir.

İkincisi "Mevlānā"dır ki her ʿālime Mevlānā fülān denilir, faḳaṭ doġrudan doġruya Mevlānā denilince Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḫāṭıra gelir.[416]

Üçüncüsü "türbe"dir ki mezār maʿnāsınadır. Lakin Ḳonya'da türbe denilince[417] muṭlaḳā Cenāb-ı Pīr'iň[418] merḳad-i mübāreki aňlaşılıyor. Ṣ[ayfa] 312.

[TM 107] Ḳāḍī Sirācüddīn-i Urmevī

Ḳonya ḳāḍīlıġında bulunan bu ẕāt da[419] bidāyeten Cenāb-ı Pīr'iň[420] Ḥażret-i Mevlānā'nıň muʿteriżlerinden idi. Çünki kendisi cidden ʿālim bir adamdı. Gurūr-ı ʿilmiyyesi dolayısıyla kemāl-i Mevlānā'yı iʿtirāf edemiyordu. Bir ara kitāb ḳarıştırmış, bir ṭaḳım müşkil mesāʾil bulmuş, onlar üzerinde tedḳīḳāt yaparaḳ ḫāżırlanmış ve ṭalebesine: Mevlānā ile ḳarşılaşacaġımız bir meclisde ʿālim ne demek olduġunu ve naṣıl olacaġını[421] oňa göstereceġim. Şāyed mübāḥaṣe eṣnāsında bir şey unudursam baňa ḫāṭırlatıň diye tenbīh etmişdi.

Bu tenbīhiň ertesi günü Ḥażret-i Mevlānā maḥkemeye gidip ḳāḍīya selām verdi. Ve yüzüne baḳdıḳdan ṣoňra ḳalḳıp gitdi. Ḳāḍī arḳasından ḳoşduysa da kimseyi

---

414 kimler: kimiň AŞ
415 demişdir: demişdi AŞ
416 Ḥażret-i Ḫudāvendigār ḫāṭıra gelir: ẕihinlere **[AŞ 94]** Ḥażret-i Mevlānā tebādür eder. AŞ
417 Denildi mi: denilince AŞ
418 Cenāb-ı Pīr'in:-AŞ
419 ẕāt da: zāt, AŞ
420 Cenāb-ı Pīr'iň: Ḥażret-i Mevlānā'nıň AŞ
421 ve naṣıl olacaġını: - AŞ

göremedi. Bir müddet ṣoñra Mevlānā'nıñ yuḳarıki katdan inip gitdiğini gördü. Derḥāl yuḳarıya çıḳdı. Bir de baḳdı ki tertīb etdiği mesʾeleler ile muḥaḳḳiḳāne cevābları dīvārıñ ṣaṭḥına yazılmış. Ḳāḍī, ḥayretle bir ṣayḥa atdı. Düşündüğü mübāḥaṣe ve imtiḥāndan tevbe ve istiġfār ederek medreseye ḳoşdu, Mevlānā'dan ʿöẕür diledi ve muḥibb-i muḫliṣi[422] oldu. Bu ḥādiṣeyi ʿulemā ve meşāyıḫ ḥużūrunda naḳl eder, dururdu, ḥattā Mevlānā'nıñ vefātından[423] ṣoñra rebāb çalınmasınıñ ve semāʿ edilmesiniñ menʿini isteyenlere ḳarşı bu ẕāt ʿulūm-i ẓāhirede ʿadīmü'l-miṣl, maʿneviyyātda ise müeyyed min ʿindi'llahdır. İşine ḳarışmaya gelmez diyerek mümānaʿatda bulundu .

Evvelce Ḥüsāmüddīn Çelebī: Ḳāḍī Sirācüddīn bizim hemşehrīdir, naṣıl bir adamdır? diye ṣormuş, Ḥażret-i Ḫudāvendigār: İyi adamdır, ḥavż kenārında dolaşıyor, içine girmek için bir dürtmek istiyor. Umulur ki meʾyūs olmaz buyurmuşdu. Ṣ[ayfa] 210.

Çelebī Şemsüddīn Veled-i Müderris ile Faḫruddīn-i Dīv-dest'den naḳl edilmişdir ki:

Ḥażret-i Mevlānā'nıñ rebāb çaldırmasına baʾżı ḫōcālar iʿtirāż etmişler ve menʿine çalışmışlardı. Cenāb-ı Pīr, onlarıñ bu uġraşmalarına ḳarşı: ṣoġuḳ demir döġüyorlar. Vallāhi ṣümme billahi onlarıñ mezārında rebāb çalınacaḳdır **[AŞ 95]** buyurdu. Ḥażret-i Ḫudāvendigār'ıñ irtiḥālinden ṣoñra bir gün Ḳonya meydānında semāʿ edilirken şiddetli bir yaġmur başlamasıyla iḫvān-ı Mevleviyye, Ḳāḍī Sirācüddīn-i Urmevī'niñ türbesine girdiler. Orada rebāb çalmaya ve semāʿ etmeye devām eylediler[424]. Sirācüddīn-i Urmevī de vaḳtiyle muʿretiżlerden idi. Ṣoñra fikrini deġişdirmiş ve Mevlānā'nıñ muḥiblerinden olmuşdu. Ṣ[ayfa] 265.

[TM 108] Sulṭān Veled Ḥażretleri'nden menḳūldür ki:

[422] muḫliṣi: ḫālişi AŞ
[423] Vefātından: irtiḥālinden AŞ
[424] eylediler :etdiler AŞ

Ḥüsāmüddīn Çelebī'niñ meşīḫati eṣnāsında Ḳonya ḳāḍīsi Sirācüddīn-i Urmevī ölmüşdü (683)[425] [m. 1284] Çelebī ile cenāzesinde bulunduḳ. Cesedi ḳabre ḳoyduḳlarında siyāh bir duman ẓuhūr etdi, yine ḳabre girdi. Çelebī baña: Gördüñ mü diye ṣordu. Gördüm dedim. O dumān, müteveffanıñ Ḥażret-i Ḫudāvendigār ve sāʾir evliyā ḥaḳḳındaki inkārıdır. Onuñ diġer aḥvālini görseñ[426] acırdıñ dedi. Ḥaḳīḳaten öyle bir ʿallāmeniñ böyle muʿaẕẕeb olmasına acıdım. Ḥüsāmüddīn Çelebī buyurdu ki:[427] Bu günden ṣoñra senin raḥmetiñ dolayısıyla Ḫudāvendigārımız oña şefāʿat eder de ḳurtulur[428] dedi ve on defʿa İḫlāṣ sūresi oḳuyup mezārına[429] üfledi. Üç gün ṣoñra da[430] ḳāḍīyi rüʿyāsında cennetde gördü. Sebeb-i maġfiretini ṣordu. Sultān Veledʿiñ ḳudūmü bereketi ve Ḥażret-i Mevlānā'nıñ şefāʿatiyle cevābını aldı. Bu rüʾyā duyulunca Sirācüddīn'iñ oġlu Ḳādī ʿİmādüddīn iki evlādıyla birlikde Çelebī'ye mürīd oldu.[431] Ṣ[ayfa] 419.

Ḳāḍī ʿİmādüddīn bin Sirācüddīn

Ḳonya ḳāḍīsi Sirācüddīn'iñ[432] oġlu olup babası ḥaḳḳındaki rüʾyāyı işidince iki oġlu ile birlikde Ḥüsāmüddīn Çelebī'ye mürīd olmuşdu. Ṣ[ayfa] 419.

Ḳālūyān[433]

Rūm milletinden ve Ḳonya naḳḳāşlarından idi. Ṣoñra müslümān ve Mevlānā'ya mürīd olmuşdu. Ṣ[ayfa] 18.

ʿAynü'd-devle baḥşine de baḳ.

---

425 Bu tarih TM nüshasında bulunmayıp müstensih taafından koyulmuştur.
426 görseñ: görseydin AŞ
427 buyurdu ki: - AŞ
428 kurtulur: kurtarır AŞ
429 mezārına: ḳabre AŞ
430 da: - AŞ
431 Bu cümle AŞ nüshasında bulunmamaktadır.
432 Sirācüddīn'iñ: Sirācüddīn AŞ
433 Bu başlık TM nüshasında derkenar yazılmıştır.

[AŞ 96] Ḳuṭbuddīn-i Şīrāzī

Meşhūr Şīrāzlı ʿallāmedir ki "*Tuḥfe -i Şāhī*"[434] ʿünvānlı bir eṣer yazmış, "*Külliyyāt-ı Ḳānūn"* ile *"Miftāḥu'l-ʿUlūm*"u şerḥ ve īżāḥ eylemişdir. Vefātı hicrī 710'da [m. 1310] ve Şīrāz'dadır.

Eflākī Dede onu "melikü'l-müderrisīn ve[435] sulṭānu'l-ḳuḍāt" diye tavṣīf ediyor ve ondan şöyle bir naḳilde bulunuyor: Gencliġimde on bir arḳadaş ile Ḳonya'ya gitmiş, oranıň ʿulemā ve fużelāsıyla görüşmüşdüm. Arḳadaşlarla sözleşdik ve baʿżı garīb mesʾeleler ḥāżırlayıp Mevlānā'nıň ḥużūruna gitdik. Niyyetimiz, onları ṣormaḳ ve bu ṣūretle onu ʿāciz bıraḳmaḳ, hīç olmazsa yormaḳdı. Vaḳtā ki suʾāle başlamaḳ istedim, levḥ-i ḫāfıẓam külliyen silinmiş gibi ḫāṭırıma ḥīç birşey gelmiyordu. Ben de taṣarruf ederek bütün bildiklerimi unutdurmuş olduġunu añladım ve ḥayret içinde ḳaldım. Ṣoňra kendi taḳrīr-i meʿārife başladı. Benim ḥāżırlamış olduġum mesāʾile inceden inceye taḥḳīḳ ederek cevāblar verdi ve her birini öyle netīcelendirdi ki o netīceler[436] ḳarşısında ʿaḳıllar dururdu. Bi-lā iḫtiyār ḳalḳdım ve kemāl-i ṣıdḳ u iḫlāṣ ile mürīd oldum. Arḳadaşlarım da intisāb ile feyż aldılar.

Bu ẕatıň Ḳayṣerī'de Emīr Pervāne'niň yapdırdıġı medreseye müderris taʿyīn edildiği ve iclās cemʿiyyetinde Sulṭān Veled'iň de bulunduġu Faḫruddīn-i Dīv-dest baḥsinde yazılmışdı. Oraya da baḳ.[437] Ṣ[ayfa] 176.

[TM 109] Kemālüddīn-i Kābī

Bu ẕātıň Sivās'da ḳāḍīlik etdiği, belki orada ḳāḍī'l-ḳuḍāt bulunduġu, ṣoňradan Ḥażret-i Mevlānā'nıň ḫalīfelerinden olduġu Eflākī Dede'niň "melikü'l-

[434] "Tuḥfe" kelimesi metinde "Tuḫfe" şeklindedir.
[435] Nüshada "ve" sulṭān kelimesinden sonra yazılmıştır.
[436] Netīceler: neticeleriň AŞ
[437] Bu cümle TM nüshasında yoktur.

ḳuḍāt ve'l-ḥükkām" "melikü'l-ḫülefā veliyyullahi fi'l-ʾarḍ Şeyḫ Mollā el-Kābī" demesinden añlaşılıyor.

Mevlānā Kemālüddīn demişdir ki:

Hicrī 656 [m. 1258] senesinde Sulṭān ʿİzzüddīn ile görüşmek ve Dānişmendiyye Vilāyeti'ne ʿāʾid emirnāme[438] ve fermānları **[AŞ 97]** alıp dönmek üzere Ḳonya'ya gitmişdim. İşlerim az bir zamān ẓarfında[439] görüldü. Döneceğim şırada Şemsüddīn-i Mārdīnī, Efṣaḥuddīn, Zeynüddīn-i Rāzī, Şemsüddīn-i Malāṭī gibi maḥallī ʿālimler, beni Mevlānā ile görüşmek için teşvīḳ etdiler. Evvelce de onuň faẓl u kemālini işitmiş isem de mevḳiʿmiň verdiği kibr ü ʿaẓamet dolayısıyla ḥużūrundan istifāża edememişdim. Bu defʿa vāḳiʿ olan teşvīḳ ve Allāh'dan gelen tevfīḳ üzerine ziyāretde bulunmaḳ için içimde bir ārzū ḥāṣıl oldu. Baḥṣ etdiğim ʿulemā ile birlikde medreseye gitdik. Ḥażret-i Mevlānā bizi ḳarşıladı, arḳadaşlar arasından beni ḳucaḳladı:

[Fâʿilâtün Fâ'ʿilâtün Fâʿilün]

Mī gürīzī her zemān ez kār-ı mā

Der-meyān-ı kār çünet yāftīm[440]

Yaʿnī "her vaḳit bizim işimizden ḳaçıyorsuň, iş arasında seni naṣıl bulduḳ?" beytini oḳudu. Ve: elḥamdülillah Kemālüddīnimiz, celāliň kemāline teveccüh ederek dīniň ekmellerinden oldu buyurdu. Ṣoňra ḥaḳāyıḳ ve maʿārife dāʾir öyle sözler söyledi ki onları hīçbir kitābda görmemiş, hīçbir ʿālim ve şeyḫden işitmemişdim. Ḥażretiň büyüklüğünü añladım, biň cān ile muḥibb-i muḫliṣi oldum. Oğlum Ḳāḍī Ṣadruddīn ile Mecdüddīn Atabeg'i de oňa intisāb etdirdim.

Ḳarārġāhıma dönünce içime bir āteş düşdü. Ḥażret-i Ḫudāvendigār'a bir semāʿ cemʿiyyeti tertīb etmek ve mürīdliği şerefini ḳazanmaḳ istedim. Bu ḫuṣūṣda

[438] emirnāme: baʿżı emirnāme AŞ

[439] ẓarfında: içinde AŞ

[440] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1339, c. IV, s. 220.

arḳadaşlarla ḳonuşdum. Tekmīl Ḳonya şehrini aradıḳ, otuz zenbīl ve birḳaç sepet şekerden başḳa bulamadıḳ. Toḳatlı Gumac Ḫātūn'uň dāʾiresine gidip mesʾeleyi ʿarż etdim. O da bir miḳdār şeker verdi. Ben bu ḳadar şekeriň toplanacaḳ ḳalabalıġa yetişeceġini ummuyordum. **[TM 110]** Ṣoňra ʿavām taḳımı için bal şerbeti yapdırmaya ḳarār vermişdim ki Ḥażret-i Mevlānā ḳapıdan içeri girdi ve: Kemālüddīn; misāfir faẕla gelince şerbete ṣu ʿilāve ediňiz diyerek gitdi.

Şekerleriň hepsini Karaṭāyī Medresesi'niň ḥavẕına boşaltıverdim. Üstüne ṣu dökdürdüm. Birkaç dāne kocaman küp[441] şerbetle doldu. Onları Sulṭān'ıň şarābdārına, yaʿnī şerbetçibaşına[442] teslīm ederek: Amān tatsız olmasın, dāʾimā tadına baḳıň dedim. Bir kāse doldurup baňa uzatdı. Şerbet, boġaz yaḳacak derecede tatlı idi. Biraz ṣu istiyor dedim. Birḳaç destī ṣu ḳoydular. İkinci defʿa tadına baḳdım, evvelkinden daha tatlı buldum. Ḥavẕdakinden mā ʿadā on dāne büyük küp doldurdular. Şerbet ḥālā tatlı idi ve şu ḥāl Mevlānā'nıň kerāmeti bereketindendi. Dīġer yemekler buňa ḳıyās edilsin. Bütün Ḳonya ḫalḳını daʿvet **[AŞ 98]** etdim. Taʿrīf edilemeyecek derecede ḳalabalıḳ toplandı. Ḥażret-i Mevlānā teşrīf buyurdu ve gece yarısına ḳadar ceẕbedārāne semāʿ etdi. Ben ḳapı öňünde duruyor, ṣuṣamış olanlara şerbet veriyordum. Emīr Pervāne ile sāʾir umerā da[443] ayaḳda ve münceẕib bir ḥālde idiler. Birden bire Cenāb-ı Pīr, beni nezdine çaġırdı, ḳucaḳlayıp yüzümü gözümü öpdü ve:

[Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fa'lun]

Me-rā eġer tū ne-dānī be-pors ez- şebhā

Be-pors ez ruḫ-ı zerd ü zi ḫuşkī-i lebhā[444]

---

[441] Birkaç dāne ḳocaman küp: Ḳocaman bir ḳaç küp AŞ

[442] Şerbetçibaşına: kilercibaşına AŞ

[443] Da: - AŞ

[444] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1336, c. I, s. 145. Kaynakta beyit şu şekilde geçmektedir:

Çü ʿaşḳ-rā tū nedānī be-pors ez şebhā
Be-pors ez ruḫ-ı zerd ü ḫulkī-i lebhā

Yaʿnī “Eğer sen, beni tanımıyorsaň gecelerden ve yüz ṣarılığı ile dudaḳ ḳuruluḳlarından ṣor” diye başlayan uzun bir ġazel inşād etdi. Hemān başımı açdım, şevḳimden elbisemi yırtdım ve kemāl-i iḫlāṣ ile mürīdi oldum. Ondan ṣoňra ẓāhirī mevkiʿim, dem-be-dem yükseldiği gibi bāṭınī füyūẓātım, söylenemeyecek derecede teraḳḳī etdi. Nitekim kendisi buyurmuşdur:

[Müfteʿilün Müfteʿilün Müfteʿilün Müfteʿilün]

Mülk-i saʿādet be-bered her ki me-rā bende şeved

Gerded şāh-ı du serā her ki güzīned der-i men

Yaʿnī “ baňa bende olan saʿādet mülkünü elde eder, benim ḳapıma ilticā eyleyen[445] iki ʿālemiň şāhı olur”

Ṣ[ayfa] 94.

[TM 111] Yine Kemālüddīn-i Kābī naḳl etmişdir ki:

Bir ṣabāḥ namāzı vaḳti[446] Şemsüddīn-i Mārdīnī ile Mevlānā’nıň medresesinde bulunduḳ. İḫvān, Cenāb-ı Pīr’iň imām olaraḳ namāz ḳıldırmasını niyāz etdi. Ḥażret-i Ḫudāvendigār bu niyāzı ḳabūl ve imāmet buyurdu. Namāzdan ṣoňra birtaḳım duʿālarda bulundu ki şu on cümleyi ḥıfẓ edebildim.

“Aʿdedtü li-külli hevlin lā ilāhe illā’llah ve li-külli hemmin ve ġammin mā şāe’llah ve li-külli niʿmetin el-ḥamdü li’llah ve li-külli rıżāʾin eş-şükrü li’llah ve li-külli uʿcūbetin subḥāna’llah ve li-külli ẕenbin estaġfiru’llah ve li-külli ḳażāʾin ve ḳaderin tevekkeltü ʿalaʿllah ve li-külli muṣībetin innā liʾllahi ve innā ileyhi rāciʿūn ve

[445] eyleyen: eden AŞ

[446] namāzı vaḳti: namāzı AŞ

li-külli ṭāʿatin ve maʿṣıyetin lā ḥavle ve lā ḳuvvete illā biʾllahi'l-ʿaliyyi'l-ʿaẓīm"[447] bundan şoňra buyurdu ki: sulṭānu'l-enbiyā ve'l-evliyā ʿaleyhi ekmelü't-tehāyā efendimiz her ṣabāḥ namāzınıň farżını ḳıldıḳdan şoňra şu duʿāyı oḳurdu; **Allāhümme'cʿal lī nūran fī ḳalbī ve nūran fī semʿī ve nūran fī baṣarī ve nūran fī şaʿrī ve nūran fī beşerī ve nūran fī laḥmī ve nūran fī demī ve nūran fī ʿiẓāmī ve nūran beyne yedeyye ve nūran min ḫalfī ve nūran min taḥtī ve nūran min fevḳī ve nūran ʿayne yemīnī ve nūran ʿayne şimālī allāhümme zidnī nūran ve eʿṭınī nūran ve'cʿalnī nūran yā nūre'n-nūr bi-raḥmetike yā erḥameʿr-rāḥimīn**[448]**.**

Şeyḫ Kemālüddīn'iň naḳl etdiği bu duʿālar, Mevlevī evrādında münderic olup mevlevīler ṭarafından ṣabāḥları oḳunurdu.

Ṣ[ayfa] 150.

---

[447] اعْدَدْتُ لكلِّ هَوْلٍ لا اله إلا الله و لكُلِّ هَمٍّ و غَمٍّ ما شاء الله و لكلِّ نعمةٍ الحمد لله و لكلِّ رِضاءٍ الشكر لله و لكلِّ أعْجوبةٍ سبحان الله و لكلِّ ذنْبٍ أستغفر الله و لكلِّ قَضاءٍ و قَدَرٍ توكلت على الله و لكلِّ مصيبة إنّا لله و إنّا إليه راجعون و لكلِّ طاعةٍ و مَعصيةٍ لا حوْلَ و لا قوَّةَ إلاّ بالله العليّ العظيم Her korku için la ilahe illallah (Allah'tan başka ilah yoktur) , her üzüntü ve keder için maşaallah (Allah'ın dilediği olur), her nimet için elhamdülillah (tüm hamdler Allah'a mahsustur), razı olduğum her durumda eş-şükrü lillah (tüm şükürler Allah'a mahsustur), aciz bırakan her şey için subhanallah (Allah tüm noksanlıklardan münezzehtir), her günah için estağfirullah (Allah'tan bağışlanma talep ederim), tüm kaza ve kader için tevekkeltü ala'llah (Allah'a tevekkül ettim), her musibette inna li'llahi ve inna ileyhi raciun (Allah'tan geldik ve tekrar ona döneceğiz), her kulluk ve itaatsizlik için la havle ve la kuvvate illa bi'llahi'laliyyi'l-azim (ulu ve yüce olan Allah'tan başka güç ve irade yoktur) derim.

Bu ibare Mevlevî evradında geçmemektedir.

[448] الهمّ اجْعلْ لي نوراً في قلبي و نوراً في سمعي و نوراً في بصري و نوراً في شعري و نوراً في بشري و نوراً في لحمي و نوراً في دمي و نوراً في عظامي و نوراً بين يديّ و نوراً من خلفي و نوراً من تحتي و نورا من فوقي و نوراً عين يميني و نوراً عين شمالي الهمّ زِدْني نوراً أو اعطِني نوراً و اجعلني نوراً يا نورَ النور برحمتك يا أرحم الراحمين Allahım, kalbimde bir nur, işitme duyumda bir nur, görme yetimde bir nur, saçımda bir nur, tenimde bir nur, etimde bir nur, kanımda bir nur, kemiğimde bir nur, önümde bir nur, arkamda bir nur, altımda bir nur, üstümde bir nur, sağımda bir nur, solumda bir nur yarat. Allah'ım beni nur bakımından artır yahut bana bir nur ver ve beni baştan ayağa nur kıl ey nurun parlaklığını aldığı nur. Rahmetinle bizleri kuşat ey merhametlilerin en merhametlisi. Bu dua Fethi Sezai Türkmen nr. 67'de kayıtlı Evrad-ı Kebir-i Mevlânâ yazmasının 46 ve 47 numaralı varaklarında farklı iki varyantı ile beraber Dua-i Nur başlığı altında bulunmaktadır.

[TM 112] [AŞ 99] Kerīmüddīn Veled-i Begtimur

Bu ẕātın ekābir-i iḫvāndan bulunduġu, Eflākī Dede'niň onu "ʿārif-i rabbānī, maʿdenu'n-nūr" diye tavṣīf ü taʿrīf[449] etmesinden aňlaşılıyor.[450] Eflākī Dede diyor ki:

İḫvānıň büyüklerinden biri vefāt etmişdi. Mezāra ṭābūtla mı ḳoyalım? diye ṣordular[451]. Ḥażret-i Mevlānā[452]: Yārān[453], naşıl münāsib görüyor dedi. Kerīmüddīn Veled-i Begtīmūr –ki ehl-i maḳāmātdan başīret ṣāḥibi bir ẕāt idi- tābūtsuz ḳoymaḳ evlādır dedi. Niçin diye ṣordular. Cevāb verdi ki: Bir evlāda ḳardeşinden ziyāde anası şefḳatlidir. İnsānıň cesediyle ağaç ṭoprakdan yaradıldığı için ḳardeş demekdir. Ṭoprak da onlarıň anası ṣayılır. Onuň için evlādı anasınıň ḳoynuna bıraḳmalıdır[454].

Ḥażret-i Mevlānā, Kerīmüddīn'iň nüktesini taḳdīr etdi. Ve: Bu söz, hīç bir kitābda yazılı deġildir buyurdu. Ṣ[ayfa] 91.

Kemāl-i Ḳavvāl

"Ḳavvāl" ve "ġūyende" kelimeleri, Mevlānā ʿaṣrında bizim "hᵛānende" yāḫūd "ẕākir" dediğimiz kimselere verilen bir[455] ʿünvāndı. Bu Kemāl-i Ḳavvāl'iň

---

[449] tavṣīf ü taʿrīf: taʿrīf AŞ

[450] Bu sayfada derkenâr olarak şunlar yazılıdır. Bu ibareler TM nüshasında olmayıp müstensih tarafından ilave edildiğ düşünülmektedir.

Ḥażret-i Mevlānā'nıň aḫfād u emcādından ṭabīb-i edīb Profesör Ferīdūn Nāfiẕ Çelebī diyor ki: Evliyā-yı aḫfiyādan olup post ve muḳābele-i şerīfe ṣoňundaki duʿālarda adını Şeyḫ Kerīmüddīn diye oḳuduġumuz ẕāt-ı ʿālīdir. İbtidānāme'de ḥaḳḳında iki uzun merṣiyye ve medḥiyye var. *Ḍīvān-ı Sulṭān Veled* -ki ʿāciz başdırmışdır- eň ṣoňunda bir rubāʿī var, rubāʿī şudur:

Ger nezd-i kesān Kerīm bin Begtimūrī
Nezdīk-i men ez dāniş ü bīniş-i tū berī
Yek dürr-i yetīmī çü derīn-i cism-i ṣadef
Çi cāy-ı dürr ü ṣadef ki ṣad baḥr-i durrī

[451] diye ṣordular: diye Ḥażrert-i Mevlānā'dan AŞ

[452] Ḥażret-i Mevlānā: - AŞ

[453] yārān: iḫvān AŞ

[454] Bu kısım AŞ nüshasında şu şekildedir: insānıň cesedi ile aġaç ṭoprakdan yaradılmışdır. Bu iʿtibār ile ḳardeş ṣayılırlar. Ṭoprak da onlarıň anası demekdir. Bir evlāda ḳardeşinden ziyāde anası şefḳatlidir. Onuň için evlādı anasınıň ḳoynuna bıraḳmalıdır cevābını verdi.

[455] bir: - AŞ

māhir bir mūsiḳī-şinās ve üstād bir bestekār olduġunu Eflākī Dede yazdıḳdan ṣoňra diyor ki: ʿAcabā bu semāʿda[456] baňa ne ḳadar "ḳavvāl endāzı" ḥāṣıl olacaḳ diye semāʿ eṣnāsında[457] Kemāl-i Ḳavvāl'iň ẕihninden geçmişdi. Ḥażret-i Mevlānā yerden bir avuç ṭopraḳ aldı ve: al gözüňe ṣoḳ"! diye onuň define dökdü. Ṭopraḳ altın olmuş ve def altınla dolmuşdu. Cenāb-ı Pīr bundan ṣoňra:

[Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün]

Ey ʿāşıḳān ey ʿāşıḳān men ḫāk-ra gevher konem

Ey muṭrıbān ey muṭrıbān deff-i şümā pür-zer konem[458]

Yaʿnī "ey ʿāşıḳlar, ey ʿāşıḳlar; ben ṭopraġı cevher yaparım. Ey muṭrıblar ey muṭrıblar; siziň defiňizi altınla doldururum" maṭlaʿlı ġazeli inşāda başladı. Ṣoňraları Kemāl-i Ḳavvāl'iň gözleri kör olmuş ve gösterdiği ḥırṣ ve ṭamaʿıň cezāsını görmüşdü.

[AŞ 100] Semāʿ eṣnāsında cūş u ḫurūşa gelenler, para, mücevher, elbise ve sāʾir gibi şeyleri muṭrıblara baḫşīş olmaḳ üzere atarlar, o atılan şeylere "ḳavvāl endāzı" derlerdi. Ṣ[ayfa] 233.

[TM 113] Kemāl-i Muʿarrif

Büyük adamları tavṣīf ve taʿrīf ile vaẕīfedār, iḫtimāl ki bir nevʿ teşrīfātçı olan bu ẕāt, bir semāʿ eṣnāsında iḫvāna ḳarşı ṣırtını dönmüştü. Bunu gören Ḥażret-i Mevlānā: Hey Kemāl-i Nāḳıṣ; ehl-i kemāle ḳarşı a[r]ḳaňı çevirmişsiň, ʿaḳlıňı başıňa al! diye seslendi. Kemāl-i Muʿarrif, bu ḫiṭābıň mehābetinden sersemledi ve düşüp başı yarıldı. Ṣoňra Cenāb-ı Pīr'iň ayaḳlarına ḳapandı. Derūnī nedāmet gösterdi. Ḥażret-i Ḫudāvendigār da oňa destārı ile ferācesini hediyye etdi.

[456] semāʿda: semāʿ eṣnāsında AŞ

[457] Semāʿ eṣnāsında : - AŞ

[458] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1338, c. III, s. 168.

Bir defʿa da Emīr Pervāne, Şeyḫ Ṣadruddīn'iň zāviyesinde bir cemʿiyyet yapmış, orada bulunan Ḥażret-i Mevlānā tīz-ender-tīz semāʿ etmişdi. Semāʿ eṉnāsında bu Kemāl-i Muʿarrif Pervāne'niň yanına ṣoḳulmuş, Mevlānā'nıň dervīşleri ʿavāmdan ve eṣnāf ṭaḳımı[459] kimselerdir. Nerede terzi, bezci, ve baḳḳāl varsa onları ḳabūl ediyor! diye iḫvānı çekişdirmeye başladı.

Ḥażret-i Pīr, oňa seslendi ve: Manṣūr ḥallāc deġil mi idi, Şeyḫ Ebū Bekr nessāc, yaʿnī doḳumacı[460] deġil mi idi? Şeyḫ Muḥammed zeccāc, yaʿnī şişeci deġil mi idi? Ṣanʿatıň maʿrifete ne ziyānı vardır? dedi. Gerek Kemālüddīn, gerek Pervāne nedāmet ve istiġfār[461] etdiler.

Bu vaḳʿa Muʿarrif'iň[462] düşüp başı yarılmasından evveldir. Çünkü ṣoňradan müʾeddeb olmuş, ḥattā ʿİzzüddīn-i Sivāsī baḥṣinde yazıldıġı vechile Mevlānā vaʿẓ eṉnāsında "başı tüysüz ḳuş" diye bir taʿbīr ḳullanınca ḥüsn-i edebiňe[463] ḳurbān olayım demişdi. Ṣ[ayfa] 78.

Yine[464] Eflākī Dede diyor ki:

Ḳonya eşrāfından biri ölmüş, bütün Ḳonya ḫalḳı cenāzesinde bulunmuşdu. Ḥażret-i Mevlānā da geldi. Faḳaṭ **[AŞ 101]** tābūt evden çıḳarılıncaya[465] ḳadar ḳapınıň öňünde gezindi. Kemāl-i Muʿarrif, ḳapıda durmuşdu. Ekābiri taʿbīrāt-ı maḫṣūṣa ile taʿrīf ediyor ve: Bismillah Ḫᵛāce Ṣadruddīn, merhabā Aḫī Nūreddīn, bismillah Emīr Kemālüddīn, ḫoş āmedī Mevlānā Saʿduddīn, şād āmedī Şeyḫ ʿİzzüddīn gibi sözler söylüyordu.

[459] ṭaḳımı: ṭaḳımından AŞ
[460] doḳumacı: bez doḳumacı AŞ
[461] nedāmet ve istiġfār: istiġfār AŞ
[462] Muʿarrif'iň: Kemāl-i Muʿarrif'iň AŞ
[463] ḥüsn-i edebiňe: edebiňe AŞ
[464] Yine: - AŞ
[465] çıḳarılıncaya: çıḳıncaya AŞ

Cenāzeyi ḳaldırdılar ve laḥd kenārına götürdüler. Ḥażret- i Mevlānā ilerledi: Kemāl-i Muʿarrif'i çaġırıň dedi. Kemāl geldi. Oňa ḫitāben şimdi seniň Ṣadruddīn'iň Bedrüddīniň Kemālüddīn'iň[466] belli olacaḳ ve kimlerden olduġu meydāna çıḳacaḳdır. Onuň Ṣadruddīn deġil, ṣadrında dīn olmamasından, bedrinde nūr bulunmamasından, kemālinde noḳṣan olmasından, seyf-i dīni nefsine vurmadıġı[467] için münkereyniň sāṭırına uġramasından ḳorḳuyorum buyurdu.

Ṣ[ayfa] 89.

[TM 114] Kirā-yı Büzürg[468]

Ḥażret-i Mevlānā'nıň ḳayın[469] vālidesi olan Semerḳandlı[470] mübārek ḳadındır. Kızından yaʿnī Cenāb-ı Mevlānā'nıň ḥarem olan muḥterem hatundan ayırd edilmek için buňa "Büyük Kirā" maʿnāsına "Kirā-yı Büzürg" denilir.[471]

Aḥmed Faḳīh'iň irtiḥāli eṣnāsında Kirā-yı Büzürg'uň semāvī bir ġulġule işitdiği ve ṣorması üzerine Faḳīh'iň rūḥunu āsumāna götüren melekleriň tesbīḥi olduġunuň ṭaraf-ı Mevlānā'dan ḫaber verildiği Aḥmed Faḳīh baḥṣinde yazılmışdı. Ṣ[ayfa] 215.

---

[466] Kemālüddīn'iň: - AŞ

[467] vurmadığı: urmadığı AŞ

[468] "Kirā-yı büzürg: Mevlānā'nıň ḳayın vālidesi. Kirāke: Sulṭān Veled'iň refīḳası Fāṭıma ḫātūn. Kirā: Mevlānā'nıň zevcesi. Kirā: ʿAlāʾuddīn Çelebī'niň refīḳası 687'de ölmüş. Kirāçe Ḫātūn: Ṣāh ana. Yaʿḳūb ḫān-ı Germiyānī II. ḳarısı." [müstensih notu] Bu not TM nüshasında bulunmamakla birlikte müstensihin metne katkısı sayılabilir.

[469] ḳayın: kadın AŞ

[470] Semerḳand: - TM

[471] Bu cümle AŞ nüshasında şu şekilde geçmektedir: Cenāb-ı Pīr'iň ḥareminden ayırd edilmek için buňa Kirā-yı Büzürg yaʿnī "Büyük Kirā" denilir.

Kirā Ḫātūn

Ḥażret-i Ḫudāvendigār'ıñ Ḳonya'da aldığı ikinci zevcesi olan Muḳaddes Ḥātūn'dur.[472] Zamānınıñ Meryem'i, belki de Zehrāsı bulunan bu ḳadın demişdir ki:

Tām ḳara ḳış içinde bir gün Ḥażret-i Mevlānā, Şemsüddīn-i[473] Tebrīzī'niñ dizine dayanmış olduġu ḥālde yalñızca oṭurmuşlardı. Ben baḳayım ne ḳonuşuyorar? diye aralıḳdan onlara baḳıyordum. Birden bire odanıñ dīvārı açıldı. Heybetli altı kişi içeriye girdi ve selām verdi. İçlerinden biri Mevlānā'nıñ öñüne bir demet gül bıraḳdı. Öġle vaḳtine ḳadar **[AŞ 102]** oṭurdular. Faḳaṭ hīç biri tek kelime söylemedi. Nihāyet Ḥażret-i Mevlānā Şems-i Tebrīzī'ye: İmām ol da namāz ḳılalım dedi. Cenāb-ı Şems: **[TM 115]** Siz varken imāmlıḳ kimseniñ ḥaddi deġildir cevābını verdi. Mevlānā'nıñ imāmetiyle namāz ḳıldılar. Namāzdan ṣoñra o altı kişi taʿẓīm ü tekrīm ederek[474] ḳalḳıp gitdi.

Ben o manẓaranıñ mehābeti dolayısıyla kendimden geçdim. ʿAḳlım başıma gelince gördüm ki Mevlānā geliyor, elindeki gül demetini baña verdi ve bunu ṣaḳla dedi. O güllerden bir ḳaç yapraḳ ḳopardım, ḫidmetçiniñ eline verip nere maḥṣūlüdür ve adı nedir? añlamaḳ için ʿaṭṭār, yaʿnī kökçülere yolladım.

Kökçüler, tām kışıñ ortasında böyle güzel ve fevḳa'l-ʿāde ḫōş ḳoḳulu gül bulunmasına şaşmışlar, nere maḥṣūlü ve ne gülü olduġunu da[475] bilememişler. Ṣoñra dāʾimā Hindūstān'a[476] gidip gelen Ḫᵛāce Şerefüddīn-i Hindī nāmındaki bir tācir, Serendīb civārında böyle bir gül olduġunu söylemiş. Faḳaṭ Serendīb gülünüñ ḳışın Ḳonya'da naṣıl bulunduġuna o da ḥayret etmiş. Ḫidmetci gelip[477] bunları añlatınca benim de ḥayretim birken biñ oldu. Derken Ḥażret-i Mevlānā geldi. Gül demetini iyi

[472] "691'de [m. 1291] ölmüşdür Ḳonya'da ḥużūrda yatıyor. Kitābesi vardır. Mecālis-i Sebʿa muḳaddimesinde yazdım" [derkenar]

[473] Şemsüddīn-i: Şems-i AŞ

[474] ederek: ile AŞ

[475] da: - AŞ

[476] Hindūstān'a: Hindistān'a AŞ

[477] gelip: gelip de AŞ

ṣaḳla, maḥrem olmayanlara gösterme. Onu Hindistān'ıň[478] ḳuṭubları saña hediyye getirmişler buyurdu.

Eflākī Dede diyor ki:

Kirā Ḫātūn, o gülleri ölünceye ḳadar ṣaḳladı. Renkleri ṣolmadığı gibi ḳoḳuları da geçmedi. Mevlānā'nıň müsāʿadesiyle bir ḳaç yapraġını Gürcü Ḫatūn'a hediyye etmişdi. Gözü aġrıyanlarıň gözlerine de bir yapraġını sürer ve aġrısı geçerdi.

Yine Kirā Ḫātūn naḳl etmişdir ki:

Bizim evde insān boyu yüksekliġinde bir (çerāġpāye) yaʿnī üstünde ḳandīl yanan (çırāḳmān) vardı. Mevlānā onuň yanında durur, ṣabāḥlara ḳadar pederiniň "*Maʿārifnāme*"sini müṭālaʿa ederdi.

Bizim ev civārında sākin olan[479] cinler; bizim aydınlıġa taḥammülümüz yoḳdur, yanan çerāġdan çoḳ zaḥmet çekiyoruz. Belki ev ḫalḳına bir żararımız doḳunur dediler. Ben de bunu Mevlānā'ya arż etdim. Güldü, cevāb veremedi. Üç gün ṣoňra da: Bundan böyle ġam yeme, cinler bize mürīd oldular, kimseye żararları doḳunmayacaḳdır dedi.

[TM 116] **[AŞ 103]** Yine Ḥażret-i Kirā naḳl etmişdir[480] ki:

Bir ḳış gecesi Ḥażret-i Mevlānā, eviň ṣuffasında namāz ḳılıyor, sūre-i fātiḥayı kelime kelime ve başḳalarınıň on sūre oḳuyacaḳları müddetde oḳuyor, gözlerinden yaġmur gibi yaşlar aḳıyordu. Feryād ederek ayaḳlarına ḳapandım ve: Bizim bütün ümīdimiz sende. Sen bu ḥālde bulunursaň vāy bizim ḥālimize! diyerek aġladım. Buyurdu ki: vallāhi ve billahi Ḥaḳḳ'ıň ʿaẓamet ve celāline ḳarşı şu gördükleriň hīçdir. Elimden bu ḳadar geldiği için Allāh'a iʿtiẕār ederim. ʿAleyhi'ṣ-ṣalātu ve's-selām efendimiz, tamāmıyla maġfūr ve maʿṣūm olduġu ḥālde (**e fe lā**

[478] Hindistān'ıň: Hindistān AŞ
[479] olan: - AŞ
[480] naḳl etmişdir: demişdir AŞ

ekūnu ʿabden şākiren)[481] yaʿnī "ben Allāh'a karşı[482] şükrān-kār bir ḳul olmayayım mı?" buyurur ve mücāhedelerde bulunurdu. Bundan başḳa bize intisāb etmiş bu ḳadar iḫvān var. Eğer biz ferāġate çekilir, mücāhede etmeyecek olursaḳ onlar ne yaparlar ve kimiň ḳapısına giderler?

Yine Cenāb-ı Kirā bir gün (**ekṣerü ehli'l-cenneti el-beleh**)[483] yaʿnī "cennet ehliniň çoġu ṣāf-derūn kimselerdir" hadīṯ-i şerīfiniň ne demek olduġunu ve ehl-i cennetiň neden (ebleh) bulunduġunu Ḥażret-i Mevlānā'dan[484] ṣordu. Cenāb-ı Pīr: Ebleh olmasalar cennetdeki köşklere ve nehirlere ḳanāʿat etmezlerdi. Yāriň cemāli yanında cennet ve nehirleriniň ne deġeri vardır? buyurdu. Ve şu rubāʿīyi oḳudu:

[Mef'ûlü Mefâ'ilün Mefâ'îlü Fa'lun]

Der dūzaḫ eger zülf-i tū der çenġ āyed

Ez ḥāl-i behiştiyān me-rā nenġ āyed

V'er bī-tū be-ṣaḥrā-yı behiştem ḫ^{v}ānend

Ṣaḥrā-yı behişt der dilem tenġ āyed[485]

Meʾāli: Cennetde seniň zülfüň elime geçerse cennetdekileriň ḥālinden utanırım, yaʿnī o ḥāle tenezzül etmek istemem, sensiz beni cennet ṣaḥrāsına çağırsalar cennetiň o geniş ṣaḥrāsı benim göňlüme dar gelir. Ṣ[ayfa] 46, 47, 103, 176, 203.

---

[481] أ فلا أكُونُ عبداً شاكرا, Buhârî, Teheccüd, 6.

[482] Karşı: - AŞ

[483] أَكْثَرُ أهلِ الجَنَّةِ البَلَهُ Güvenilir hadîs kaynaklarında tesadüf edilememiştir.

[484] Ḥażret-i Mevlānā'dan: - AŞ

[485] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1342, c. VIII, s. 139.

TM 117] Kirāke[486] Ḫātūn

Eflākī Dede bu mübārek ḫātūn için Ulu ʿĀrif Çelebī'niň vālidesi diyor ve Ḥażret-i Mevlānā'nıň oňa "Fāṭıma Ḫātūn" diye ḫitāb etdiğini yazıyor. Ulu ʿĀrif Çelebī'niň vālidesi, Sulṭān Veled Ḥażretleri'niň zevcesi, **[AŞ 104]** ve Şeyḫ Ṣalāḥuddīn-i Zerḳūb'un[487] kerīmesi Fāṭıma Ḫātūn olduġu bilindiğine göre "Kirāke" onuň Türkçe maḫlaṣı olacaḳ. Ṣ[ayfa] 208.

Kerīme Ḫātūn Binti Şeyḫ Muḥammed-i Ḫādim

Āteşbāz-ı Velī'niň ḳızı olan bu mübārek kadınıň[488] keşf ü kerāmet ṣāḥibesi olduġunu Eflākī Dede Menâkıbıň bir ḳaç yerinde söylüyor. Naṣıl ki Aḫī Pōlād'ı türbe-i şerīfe dāḫilinde başsız görmüş, biraz ṣoňra o ẕātıň şehādeti vuḳūʿa gelmiş olduġu[489] Aḫī Pōlād baḥsinde yazılmışdı.

Yine[490] Eflākī Dede yazıyor ki: 717 [m. 1317] senesiniň ḳurbān bayramı ʿarefesinde Ulu ʿĀrif Çelebī maʿiyyetinde ve Sulṭāniyye şehrindeki Şeyḫ Suhrāb-ı Mevlevī zāviyesinde bulunuyorduḳ. Çelebī Ḥażretleri, ḳaylūle yapmaḳ için yatmışdı. Birden bire başını ḳaldırdı[491] ve dehşetli bir ṣayḥa atdıkdan ṣoňra yine uyudu. Biz şaşırmış ḳalmışdıḳ. Uyandığı vaḳit kendisinden[492] ṣordum. Ceddimiň türbesini ve[493] orada iḫvāndan Nāṣırüddīn-i Ḳaṭṭānī ile Şücāʿüddīn'iň yaḳa paça ḳavgā etdiklerini gördüm, ayrılmaları için onlara baġırdım. Beni orada iki erkek ile ṣāliḥa[494] bir ḳadın gördü cevābını verdi. Hemān tārīḫini żabṭ etdim. Vaḳtā ki ʿavdet ve Lādīḳ şehrine

[486] Kirāke: Kirā AŞ. Müstensih burada hata yapmıştır. Çünkü birkaç satır sonra Kirāke diye belirtmiştir.

[487] Zerkūb'uň: Ḳonevī'niň AŞ

[488] ḳadınıň: ḫatunuň AŞ

[489] gelmiş olduġu: gelmişdi ve ḥādi e AŞ

[490] yine: - AŞ

[491] Bu kelime TM nüshasında sehven kaldı şeklinde yazılmışdır.

[492] Kendisinden: kendisne AŞ

[493] Ve: ziyārete Ḳonyā'ya gitmişdim AŞ

[494] ṣāliḥa: - AŞ

muvāṣalāt etdik. Yār-ı ʿazīz Nāṣırüddīn-i Ḳaṭṭānī'yi orada bulduk.[495] Çelebī Ḥażretleri, iḫvān arasında oňa: Şücāʿüddīn ile neden ḳavgā ediyordunuz[496] diye ṣordu? Nāṣırüddīn: ʿArefe günü türbe-i şerīfe[497] dāḫilinde idim. Şücāʿüddīn geldi, münāsebetsiz bir ḥareket yapdı,[498] ben iʿtirāż edince de yaḳama ṣarıldı. Ben de muḳābelede bulundum. O ṣırada Ḥażret-i Çelebī'niň sulṭān-ı ʿulemānıň ayaḳ ucundan[499] ṣayḥasını işitdik. Birbirimizden el çekdiğimiz gibi yekdīġerimizi ḳucaḳladıḳ ve barışdıḳ. Başḳa bir şey bilmiyorum dedi. Çelebī, benim yüzüme baḳdı **[TM 118]** ve: ḥikāyeyi iḫvāna aňlat dedi[500]. Ben ḥādiṣeyi söyledim, żabṭ etdiğim tārīḫi de gösterdim. Çelebī buyurdu ki Mevlānā'nıň rūḥ-i muḳaddesine yemīn ederim ki ben gösterişi sevmem ve kerāmet iẓhārından ḫoşlanmam. Ara ṣıra vuḳūʿa gelen ḥāller, iḫvānı tergīb için oluyor. Bizim Eflākī Dede de benim kerāmetlerimden ḫoşlanıyor ve onları yazıyor. Bu nevʿ kerāmetlere meşāyıḫ "temeṣṣül ve insilāḫ" derler.

Ḳonya'ya gelince de Şeyḫ Maḥmūd-i Neccār **[AŞ 105]** ve üstādım Mevlānā Niẓāmüddīn-i Erzincānī ile Şeyḫ Muḥammed Ḫādim'iň ḳızını Kerīme Ḫātūn ʿarefe günü türbede Ṣulṭān Veled'iň ayaḳ ucunda Ārif Çelebī'niň sesini işitdik diye şehādetde bulundular.

Ṣ[ayfa] 490, 502.

Kīmyā Ḫātūn

Ḥażret-i Pīr'iň[501] dāʾiresinde yetişmiş ve Cenāb-ı Ḫudāvendigār ṭarafından Şems-i Tebrīzī'ye nikāḥ edilmiş bir kadındı.[502] Bir gün Ṣulṭān Veled'iň büyük annesi

[495] Kattānī'yi orada bulduk: Kattaānī zāviyeniň ḳapısından girdi. AŞ
[496] Ediyorduňuz: etdiňiz AŞ
[497] türbe-i şerīfe: ben türbe-i şerīfe AŞ
[498] ḥareket yapdı: ḥareketde bulundu AŞ
[499] sulṭān-ı ʿulemānıň ayaḳ ucundan: - AŞ
[500] buyurdu: dedi AŞ
[501] Pīr'iň: Mevlānā'nıň AŞ
[502] Kadındı: kızdır AŞ

ve sāʾir ḳadınlar onu da alıp teferrüce gitdiler. Hażret-i Şems o eşnāda evde degildi. ʿAvdetinde Kīmyā'yı şordu. Ḳadınlarıñ teferrüce götürdüğünü[503] söylediler. İẕin almadan gitdiği için çoḳ ḥiddetlendi. Ḳadıncağızıñ dönüşünde boynu ṭutuldu ve ḥareketden ḳaldı. Üç gün şoñra da vefāt etdi ki 644 [m. 1247] Şaʿbān'ı içinde idi. Ṣ[ayfa] 348.

Maḥmūde Ḫātūn

Cenāb-ı Pīr'iñ muḥibbelerinden Maḥmūde nāmında bir ḳadın vardı. Bunu evlendirdiler ve gerdeğe ḳoydular. Dāmād Çelebī ḳadını beğenmediği için ḳabż içinde bir köşeye oṭurdu, ṭabīʿī gelin de o ḥālde idi. O eşnāda Ḥażret-i Mevlānā ẓuhūr etdi. Bir ḳaç altın ṣaçı serpdikden şoñra: Maḥmūde ḳābıż deġildir, Maḥmūde'de ḳabżın ne işi var? diyerek gitdi. Bu söz ikisine de ḫōş teʾsīr etdiği[504] için duyduḳları ḳabż zāʾil oldu. Ṣ[ayfa] 230.

Eskiden müshil olmaḳ üzere ḳullanılan bir ʿilāca maḥmūde derlerdi.

[TM 119] Mecdüddīn-i Cendī

Bu ẕātıñ kendine güvenen ve ʿilmine maġrūr olan ʿālimlerden bulunduġunu Eflākī Dede ḫaber verdikden şoñra **[AŞ 106]** şöyle bir fıḳra naḳl ediyor:

Bir gün Emīr Pervāne'niñ ḳonagında bir toplantı vardı ki Ḳonya'nıñ bütün ʿulemāsı, umerāsı,[505] meşāyıḫı gelmişdi. Mecdüddīn-i Cendī, Şeyḫ Ṣadruddīn-i Ḳonevī ve sāʾir ẕevātıñ ḥużūrunda "hele Mevlānā gelsin, ne söyleyecek olsa lā nüsellimu" diyerek ilzām edeceġim dedi. Şeyḫ Ṣadruddīn: Ekābir-i ṭarīḳatı imtiḥāna ḳalḳışmaḳ meẕmūmdur dediyse de fikrinden vazgeçmedi. Bir de Ḥażret-i Mevlānā ḳapıdan içeriye girer girmez lā ilāhe illallāh buyurdu. Oṭuranlar ḥayret nidāsı

[503] götürdüğünü: götürdüklerini AŞ
[504] ikisine de ḫōş teʾsīr etdiği: ikisiniñ de ḫōşuna gitdiği AŞ
[505] umerāsı,: umerāsı ve AŞ

ṣalıverdiler. Mevlānā'nıň her sözünü reddedecek ve lā nüsellimu diyecek olan Mecdüddīn-i Cendī de sükūta mecbūr oldu. ʿÖzürler[506] dileyerek tevbe ve istiġfār etdi. Ṣ[ayfa] 216.

Melike Ḫātūn

Ḥażret-i Mevlānā'nıň kerīmesi bulunan bu muḥterem kadın,[507] Ḫᵛāce Şihābüddīn[508] isminde bir ẕātıň[509] ḥaremi idi. Bir gün pederine ḳocasınıň ḫasīsliġinden şikāyet etdi ve: Bu ḳadar ṣerveti, kölesi, ḫalāyıḳı[510] varken ʿādetā aç ve çıplaḳ geziyor dedi.

Cenāb-ı Ḫudāvendigār: iyi yapmıyor dedikden ṣoňra: maʿa-māfīh ḫasīsleriň imsaki olmasaydı bu ḳadar māl, metāʿ naṣıl toplanırdı? buyurdu ve şöyle bir ḥikāye[511] naḳl etdi:

Zengin ve ḫasīs biri, bir gün cāmiʿe gitmişdi. Evdeki ḳandīliň kapalı[512] olup olmadıġında şübhelendi. Ḳoşaraḳ eve geldi, cāriyesine seslendi[513]: ḳapıyı açma, ḳandīliň ḳapaġını ḳapa ki[514] yaġ uçmasın dedi. Cāriye ḳapıyı niçin açmayayım diye ṣordu. Ḫasīs[515] eşik aşınmamaḳ için! dedi.[516] Cāriye: Efendi; bu ḳadar ince ḥesāb ediyorsuň da cāmiʿden buraya ḳadar gelişinde pābūcunuň eskiyeceġini niçin

[506] ʿözürler: ve ʿöẕür AŞ
[507] muḥterem ḳadın: mübārek ḫātūn AŞ
[508] Şihābüddīn-i Neccār idi Mektūbātda daḫi adı geçer. [derkenar]
[509] bir ẕātıň: biriniň AŞ
[510] ḫalāyıḳı: cāriyesi AŞ
[511] ḥikāye: fıḳra AŞ
[512] ḳapalı: ḳapaġı AŞ
[513] seslendi: dışarıdan seslendi AŞ
[514] ḳapa ki: ḳapa, AŞ
[515] ḫasīs: - AŞ
[516] dedi: cevābını verdi AŞ

düşünmüyorsuň? demesine ḳarşı[517]: Yalın ayaḳ geldim, işte pābūclarım ḳoltugumuň altında! cevābını verdi.[518]

Bu fıḳra üzerine Melike Ḫātūn güldü ve şikāyetden vaz geçdi. Ṣ[ayfa] 170.

Çelebī Celālüddīn baḥşine de baḳ.[519]

[TM 120] [AŞ 107] Nāṣırüddīn-i Ḳaṭṭānī

Ḳonya'da pamuḳculuk eden bu ẕāt, iḫvānıň eskilerinden ve ileri gelenlerinden iken bir gün türbe-i şerīfe dāḫilinde yine iḫvāndan Şücāʿüddīn Ḫannāḳī[520] ile ḳavgā etdikleri ve Ulu ʿĀrif Çelebī'niň Tebrīz'de iken rūḥen ziyārete geldiği türbede[521] bir ṣayḥasiyle ayrılıp barışdıḳları Kerīme Ḫātūn binti Şeyḫ Muḥammed-i Ḫādim baḥşinde yazılmışdı. Ṣ[ayfa] 490.

Oraya da baḳ.

Nāṣırüddīn-i Vāʿiz

Ulu ʿĀrif Çelebī'niň ʿaleyhinde bulunması dolayısıyla Niksār'da vaʿẓ ederken kürsīde ḫastalanmış ve ḫasta olaraḳ Toḳād'a getirilip orada tevbe ve istiġfār ederek: Çelebī'ye ḳarşı hüsn-i ẓann peydā ettiğine herkesi işhād ederek[522] ölmüş olduġu Ḫoş-liḳā-yı Ḳonevī baḥşinde yazılmışdı. Oraya da baḳ. Ṣ[ayfa] 505.

---

[517] ḳarşı: ḳarşı da AŞ
[518] cevābını verdi: diye gösterdi AŞ
[519] Bu cümle TM nüshasında derkenar yazılıdır.
[520] Ḫannāḳī: - TM
[521] Tebrīz'de iken rūḥen ziyārete geldiği türbede: - TM
[522] Çelebī'ye ḳarşı hüsn-i ẓann peydā ettiğine herkesi işhād ederek : - AŞ

Nizāmüddīn-i Erzincānī[523]

Eflākī Dede bu ẕātıň Ḳonya ḫocalarından olduġunu, kendisinin de üstādlarından bulunduġunu, türbe-i şerīfe dāḫilinde Nāṣıruddīn ile Şücāʿüddīn ḳavġā ederken Ulu ʿĀrif Çelebī'niň sesini işitmekle barışıp aġlaştıḳlarını bu ẕātıň da görüp işittiğini yazıyor. Ḥaḳḳında başḳa maʿlūmāt yoḳtur. Ṣ[ayfa] 190.

Niẓāmüddīn-i Ḫaṭṭāṭ[524]

Ḳonya ḫaṭṭāṭlarından ve şehzāde muʿallimlerinden olan bu ẕātıň, Ṣalāḥuddīn-i Zerkūb'uň[525] dāmādı, Hediyye Ḫātūn binti Ṣalāḥuddīn'iň zevci ve Sulṭān Veled Ḥażretleri'niň bacanağı olduġunu Eflākī Dede yazıyor. Hediyye Ḫātūn'uň düğününe dāʾir de şu maʿlūmātı veriyor:

Şeyḫ Ṣalāḥuddīn'iň kerīmesi Hediyye Ḫātūn gelinlik çağına gelmiş, Ḥüsāmüddīn Çelebī ile Sulṭān Veled, onuň Niẓāmüddīn-i Ḫaṭṭāṭ'a tezvīci ārzūsunda bulunmuşdu. Çünkü Hediyye Ḫātūn, Cenāb-ı[526] Sulṭān Veled'iň baldızı, yaʿnī ḫareminiň küçük hemşīresi idi. Faḳaṭ çeyiz (cihāz) tedāriki düşünülecek ve ḥall edilecek bir mesʾele idi. Bunu Ḥażret-i Mevlānā'ya ʿarż etdiler. Cenāb-ı Pīr, sizdeki usta ḳadına[527]: Ḳızım Gürcü Ḫātūn'a selām söyle. Hediyye Ḫātūn için selāṭīn ve umerā ḳadınlarınıň yardımıyla çeyiz tedārik etsinler de Şeyḫ Ṣalāḥuddīň'iň duʿāsını alsınlar diye ḫaber verdi

[TM 121] [AŞ 108] Bütün ḳadınlar sevine sevine hediyye verdiler. Usta ḳadınıň cibāyetiyle cemʿ edilen müzeyyenāt, ev eşyāsı, yataḳ ve maṭbaḫ ṭaḳımı

---

523 Bu zât hakkındaki bu bilgiler sadece TM nüshasında yer almaktadır.

524 AŞ nüshasında bu şahsın biyografisinin verildiği kısımda derkenârda şu kayıt yazılmıştır. "Ḥażret-i Pīr'iň güzel bir de gazeli vardır, maṭbūʿ Hind *Dīvān-ı Kebīr*'inde oḳudum."

525 Zerkūb'uň: Zerkūb-i Ḳonevī'niň AŞ

526 Cenāb-ı : - AŞ

527 İki nüshada da derkenârda şu bilgi verilmiştir: "usta ḳadın: ʿOṣmānlı sarāylarında ḫazīnedār usta denilen ve bütün cāriyeleriň başı ve müdīresi bulunan ḳadın olacaḳ."

ḳatırlar yükü teşkīl etdi.[528] Hepsini de medreseye yolladılar. Ḥażret-i Mevlānā gelen şeyleriñ yarısını Fāṭıma Ḫātūn'a, yarısını da Hediyye Ḫātūn'a verdi. Muʿaẓẓam ve müdebdeb bir dügün yapıldı ki Ḳonyalılar senelerce ondan baḥş etdiler. Ṣ[ayfa] 396.

Nūreddīn-i Tīzpāzārī

Ḥażret-i Mevlānā'nıñ eski ve ḫāṣ mürīdlerinden bir ẕāt olduġunu Eflākī Dede yazıyor ve ondan şu fıḳrayı naḳl ediyor:

Bir gün Ḥażret-i Mevlānā maʿārif taḳrīr ederken buyurdu ki: Bir dervīş bir ormana gidip senelerce orada istiğrāḳ içinde ḳalmışdı. Günüñ birinde oradan geçen ḳuṭub: ḥarām yiyici! diyerek onuñ eñsesine bir ṭoḳat vurdu. Dervīş ṣaḥva geldi ve: ben yıllardan beri ḥelāl loḳma bile yemedim. Naṣıl ḥarām yiyici olurum? dedi. Ḳuṭub: havāyı teneffüs etmiyor musuñ, çiçek ḳoḳularını duymuyor musuñ? Bunlar, seniñ çalışmañ olmaḳsızın vuḳūʿa gelmiyor mu? Kümmelīn-i ricāle göre mesāʿī ṣarf etmeksizin yenilen şeyler ḥarāmdır. Seyyidü'l-mürselīn ʿaleyhi's-selāmıñ (**kül min keddi yemīnike ve ʿaraḳi cebīnike**)[529] yaʿnī "eliñiñ emeğiyle[530] ve alnıñıñ teriyle ḳazanıp ye" buyurduġunu işitmediñ mi" dedi.

Ḥażret-i Pīr, bu gibi fıḳārāt ile[531] iḫvānı mesāʿīye teşvīḳ buyururdu.

Ṣ[ayfa] 128.

---

[528] AŞ nüshasında derkenârda yazılan ve TM nüshasında bulunmayan "Aḳsarāy ḥalıları da var." ibâresi mevcuttur.

[529] كُلْ من كَدِّ يَمِينِك و عَرَقِ جَبِينِك Hadîse güvenilir hadîs kaynaklarında tesadüf edemedim. Çokça bilinen fıkıh kitabı *el-Hidaye*'nin şerhi *el-Binaye*'de hadîs senedi ve metin tenkidi yapılmaksızın geçmektedir. Bkz; Ahmed el-Ayni, *el-Binaye fī Şerhi'l-Hidaye*, Şam: 1980, c. IV, s. 706. Ayrıca bkz.Ebu Nuaym, Hilyetü'l-Evliya, XII, 178.

[530] emeğiyle: emeği AŞ

[531] fıḳārāt ile: fıḳralarıyla AŞ

[TM 122] Şerefüddīn ʿOṣmān-ı Gūyende

Gūyende: söyleyen demekdir. Bunuň Ḥażret-i Mevlānā zamānında ḫᵛānende, muṭrib, ẕākir maʿnāsına ḳullanıldığı bu **[AŞ 109]** Şerefüddīn-i ʿOṣmān'ıň da muṭrib heyʾetinden –yaḳın zamāndaki taʿbīr vechile- bir āyīn-ḫᵛān olduġu aňlaşılıyor. Şerefüddīn ʿOṣmān-ı Gūyende'den naḳl edilmişdir ki:

Bir gün medresede ʿaẓīm bir semāʿ oldu. Cenāb-ı Pīr, fevḳa'l-ʿāde cūş u ḫurūş gösterdi. Vaḳit vaḳit muṭribleriň bulunduġu yere geldi ve eġilip ʿöẕür diledi, yine semāʿa başladı. Bütün iḫvān, ʿacāba kime ḳarşı tevāżuʿ gösteriyor? diye merāḳ etdi. Semāʿdan ṣoňra Ḥüsāmüddīn Çelebī,[532] alınmış olan[533] eṭvār-ı tevāżuʿuň sebebini ṣordu. Ḥażret-i[534] Ḫudāvendigār: Ḥakīm Senāyī'niň rūhu temeṩül ederek ʿOṣmān ile Şiḥabüddīn'iň arasında durmuşdu ve def çalıyordu. Onuň bu nezāketine ḳarşı tevāżuʿ gösterdim ve iḫtirāmda bulundum. Maʿlūmuňuz olsun ki ʿālem-i gaybdeki ricālullāh, kimi isterlerse onuň ḳarşısında görünebilirler. Naṣıl ki Cebrāʾīl Meryem'e ve Ḥażret-i Muḥammed'e ʿaleyhimü's-selām[535] görünmüşdü. Dervīşler, bu ḥāle "terevḥun[536], temeṩül ve tecessüd" derler. buyurdu. Ṣ[ayfa] 115.

Yine ʿOṣmān-ı Gūyende'den menḳūldür ki:

Ḥażret-i Mevlānā -zamānıň veliyyesi bulunan- Kirāmā Ḫātūn'uň bāġında, geceli, gündüzlü semāʿ etmiş, muṭrib heyʾeti yorġunluḳdan ve uyḳusuzluḳdan bī-tāb bir ḥāle gelmişdi. Muṭriblerden Zekī'niň kulağına: üç gündür eve gitmedik, ʿacābā evdekiler ne ḥālde? dedim. Bunu söyler söylemez Cenāb-ı Ḫudāvendigār, bizim ṭarafa bir avuç yeňi başılmış para atdı. Defimiziň içine düşen bu paralar, defiň derisini yırtdı, yere döküldü. Topladıḳ ve ṣaydıḳ, 1700 dāne dirhem-i sulṭānī idi. Ṣ[ayfa] 168.

[TM 123] Yine ʿOṣmān-ı Gūyende demişdir ki:

---

[532] durmuşdu: duruyor AŞ
[533] olan: - AŞ
[534] Ḥażret-i: Cenāb-ı AŞ
[535] Muḥammed'e ʿaleyhimü's-selām: Muḥammed ʿaleyhi's-selām AŞ
[536] terevḥun: terevḥan AŞ

Yeñi evlenmiş ve parasız ḳalmışdım. Fevḳa'l-ʿāde żarūretimi aňlayan Ḥażret-i Pīr, ḳalḳdı, ḥarem dāʾiresine gitdi. Kirā Ḫātūn'dan ödünç olaraḳ altı dāne Mıṣır altını almış, gelip oṭurdu. Söz arasında ʿOṣmān; seniň güzel bir ʿādetiň vardı, her vaḳit bizimle muṣāfaḥa ederdiň. Bir müddetden beri o sünneti niçin terk itdin? buyurdu. Mübārek elini öpmek için ḳoşdum. Altınları güzelce elime tutuşdurdu: ve bu sünneti, farż namāz gibi muḥāfaża et buyurdu.

Bir müddet ṣoňra yine iflāsa uğradım ve ḥużūr-ı pīre gidip: el öpme sünnetini yerine getirme zamānı geldi dedim. **[AŞ 110]** Düşünme, saňa bu gün yağlı bir loḳma gelecekdir buyurdu. Gece vaḳtine[537] ḳadar medresede oṭurdum. Bir ẓuḫūrāt olmadı. Baňa Cenāb-ı Ḫudāvendigār'ıň müjdesi naṣıl oldu da çıḳmadı? diye ḥayret geldi. Aḳşam üstü yağmur yağmış, arḳadaşlar birer ikişer evlerine gitmişdi. Fażla ḳaraňlıḳ başmadan ben de gideyim diyerek medreseden çıḳdım. Baḳdım ki seyl aḳıyor, faḳaṭ yol tıḳanmış olduġu için ileri gidemiyordu. Toplanan süprüntüyü ayaġımla itdim ve seyliň yolunu açdım. O ṣırada ayaġıma bir ip dolaşdı. Eġildim baḳdım ki para dolu bir torbanıň bağı imiş. Torbayı alıp eve götürdüm. İçinde 700 dirhem varmış. Bir miḳdārını ḳadına verdim, üst ṭarafını[538] da maṣraf etdim. Ertesi gün medreseye gitdim ve ẓuhūrāt olmadı diye maḥzūnāne oṭurdum. Ḥażret-i Pīr beni görünce: Oṣmān; ne surat ediyorsun? Torba ile parayı eve götürdüğün ḥālde żarūretden dem urmak istiyorsuň, ʿaṭā-yı ilāhīye ḳarşı şükr etmelisiň buyurdu. Ṣ[ayfa] 179[539].

Çelebī Pōlād Beg

Ḳırşehir ḥākimi Emīr Nūreddīn Veled-i[540] Cīcā'nıň oġlu olup Ġazān Ḫān'ıň muḳarreblerinden ve evlād-ı Mevlānā muʿteḳidlerinden bulunduġunu Eflākī Dede yazıyor. Ṣ[ayfa] 483.

---

[537]gece vaḳtine: geç vaḳte AŞ
[538] ṭarafıyla: ṭarafını
[539] 179: 79 AŞ
[540] Veled-i: - TM

[TM 124] Sulṭān Rüknüddīn

Selçūḳī sulṭānlarından olup evvelā ḳardeşleri ʿİzzüddīn Keykāvūs ve ʿAlāʾüddīn Keyḳubād[541] ile birlikde ṣoňra da yalňız başına, faḳaṭ Moğollarıň emr-i irādesine ve emīrine[542] tābiʿ olaraḳ ḥükümdārlıḳ etdiği, Selçūḳī tārīḫiniň ḫülāṣası ḳısmında yazılmışdı.

Bu ẕāt, rivāyete göre Ḥażret-i Mevlānā'yı şeyḫ ve peder ittiḫāẕ eylemiş, ṣoňra (baba Merendī)[543] nāmında birini sarāyına[544] daʿvet ederek: Cenāb-ı Ḫudāvendigār ile sāʾir meşāyıḫ ve ʿulemānıň maʿlūmu olsun ki ben, Şeyḫ babayı peder ittiḫāẕ eyledim[545], [AŞ 111] o da beni evlādlığa ḳabūl etdi[546] demişdi. Bunuň üzerine Ḥażret-i Mevlānā: ḥiddetle[547] Sulṭān başḳa bir baba bulduysa biz de başḳa bir oğul bulalım diyerek sarāydan[548] ayrıldı.

Ḥüsāmüddīn Çelebī demişdir ki: Cenāb-ı Pīr sarāydan çıḳınca dönüp sulṭāna baḳdım, onuň başsız oṭurduġunu gördüm. Bir ḳaç gün ṣoňra, Moğollar'ı Anadolu'dan çıḳarmaḳ için müşāvere edeceğiz diye sulṭānı Aḳsaray'a çaġırdılar. Ḳalḳdı, Ḥażret-i Mevlānā'yı ziyāret ederek duʿā istedi. Cenāb-ı Ḫudāvendigār: Gitmesen iyi olur dedi. Faḳaṭ[549] tekrār tekrār daʿvet edildiği için gitdi ve orada – yazıldıġı veçhile- yay kirişi ile boğuldu. Rüknüddīn[550] iḫnāḳ edilirken: Mevlānā, Mevlānā! diye bağırmış, Ḳonya'da medresede semāʿ eden Cenāb-ı Pīr, bir müddet ḳulaḳlarını ṭıḳadıḳdan ṣoňra:

---

[541] ʿİzzüddīn Keykāvūs ve ʿAlāʾüddīn Keyḳubād: -TM

[542] emr-i irādesine ve emīrine: emr ü irādesine AŞ

[543] TM nüshasında bulunmayan ve AŞ nüshasında dipnot halinde verilen şu ibâre mevcuttur: "Buňa Eflākī Dede Şeyḫ Būzāgū diyor ki mükemmel bir Bābāīdir. İşte bizim Bābāīlerle mücādelemiz bu tārīḫden başlar."

[544] Sarāyına: sarāya AŞ

[545] Eyledim: etdim AŞ

[546] Etdi: eyledi AŞ

[547] Mevlānā: Mevlānā ḥiddetle: AŞ

[548] Sarāydan: sarāydan pā-bürehne AŞ

[549] Faḳaṭ: lākin AŞ

[550] Rüknüddīn: - AŞ

[Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün]

Ne-goftemet merev āncā ki āşināt menem

Der-īn serāb-ı fenā çeşme-i ḥayāt menem[551]

Yaʿnī "Saňa[552] oraya gitme ki seni ṭanıyan ve serāb-ġāh-ı fenā olan bu dünyāda ḥayāt çeşmesi benim demedim mi idi?"

[Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün]

ve Ne goftemet merev ān cā ki mübtelāt konend

Ki suḫt dest-dırāzend beste pāt konend[553]

Yaʿnī "Oraya gitme, seni belaya uğratacaḳlar, o mütecāvizler seniň ayaġıňı baġlayacaḳlar diye demedim mi idi?" maṭlaʿlı ġazelleri inşād etdi. Daha ṣoňra ferācesini miḥrāba yaydı, cenāze namāzı ḳıldırdı. Namāzı müteʿāḳib kimiň namāzı olduġunu ṣoran Sulṭān Veled'e: Zavāllı Rüknüddīn'i boğdular. O eṣnāda beni çağırıyordu. Taḳdīr-i ilāhī böyle olduġu için sesini işitmek istemedim, ḳulaḳlarımı ṭıḳadım. Lakin öbür ʿālemde ḥāli iyi olacaḳdır. dedi.

Ṣ[ayfa] 75, 76

[TM 125] Ṣāʾinuddīn Muḳrī

Kelimāt-ı Ḳurʾāniyye'niň muḫtelif ṣūretde oḳunmasını bilen ve bizde eskiden "ḳurrā ḥāfıẓı" denilenlere Mevlānā zamānında "muḳrī" taʿbīr edilirdi. Bu Ṣāʾinuddīn de Ḳonya'daki ʿilm-i ḳırāʾat üstādlarından idi. Bir gün **[AŞ 112]** Mevlānā'nıň bulunduġu bir cemʿiyyetde Ṣāʾinuddīn (**ve'ḍ-Ḍuḥā**) sūresini ḳırāʾat

[551] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1339, c. IV, s. 58.
[552] saňa: - AŞ
[553] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1337, c. II, s. 209.

etdi[554] ve oradaki “ḍuḥā” “secā” “ḳalā” ve emṣāli kelimeleri[555] imāle ile oḳudu[556]. Cenāb-ı Pīr’iñ bu oḳunuşa[557] cānı ṣıḳıldı. Ḥüsāmüddīn Çelebī: Maʿẕūr görün, Kisāʾī ḳırāʿatine göre oḳuyor dedi. Ḥażret-i Ḫudāvendigār: Doġru. dedikden ṣoñra şu fıḳrayı naḳl etdi:

Cāhil Mollā’nıñ biri seferden gelmişdi. Bir naḥvī oña: “min eyne ente” yaʿnī nerelisiñ diye ṣordu. Mollā “min Ṭīs” cevābını verdi[558] yaʿnī Ṭūs şehrindenim demek istedi[559]. Naḥvī: ʿÖmrümde böyle bir memleket işitmedim[560] deyince Mollā: Bilmiyor musuñ “min” ḥarf-i cerrdir “Ṭūs”a dāḫil olunca onu cerr ederek “Ṭīs” yapmışdır! ʿuḳalālığında bulundu. Naḥvī “ min” bir ḥarfi cerr eder ama bir şehri alt üst etdiğini bilmiyorum dedi. Bunu işiten Ṣāʾinuddīn, Mevlānā’ya gelip mürīd oldu. Ṣ[ayfa] 69.

Eflākī Dede diyor ki:

Bir gün ḥużūr-i Ḥażret-i Mevlānā’da Ṣāʾinuddīn-i Muḳrī’den baḥṣ açılmış, devrimiziñ “Ebū Ḥafṣ”ı ve zamānımızıñ “Ḳālūn”udur[561] denilmişdi. Ḥażret-i Mevlānā[562], evet, iyi ceviz ṣayar, faḳaṭ içinden naṣībi yoḳdur. Kitābullah’da ʿibāre, işaret, leṭāʾif ve ḥaḳāyıḳ olmaḳ üzere dört şey vardır. ʿİbāre ʿavāma, işāret ḫavāṣṣa, leṭāʾif evliyāya, ḥaḳāyıḳ enbiyāya maḫṣūṣdur. O ʿazīz ise dāimā ʿibāre ile meşgūldür buyurdu.

Ṣ[ayfa] 209

---

554 ḳırāʾat etdi: oḳudu AŞ

555 kelimeleri: kelimātı AŞ

556 oḳudu: ḳırāʾat etdi AŞ

557 oḳunuşa: oḳuyuşa AŞ

558 Cevābını verdi: - AŞ

559 yaʿnī Ṭūs şehrindenim demek istedi: - TM

560 böyle bir memleket işitmedim: Ṭīs nāmında bir şehir duymadım AŞ

561 TM nüshasında bu bilgi dipnot şeklinde verilmiştir: “Ebû Ḥafṣ ve Ḳālūn ḳırāʾat imāmlarındandır.”

562 Mevlānā: Pīr AŞ

Yine bir gün Ṣāʾinuddīn-i Muḳrī: bu gece Mevlānā ʿaşḳıyla[563] bir ḫatim indirdim demişdi[564]. Ḥażret-i Ḫudāvendigār: naṣıl oldu da çatlamadın? dedikden ṣoñra buyurdu ki: İmām Ebū Ḥanīfe bir gece yatsı namāzı ḳılarken (**iẕā zülzileti'l-ʾārḍu**) sūresini oḳuyordu. (**fe-men yaʿmel**) āyetine gelince bir ṣayḥa atarak kendinden geçdi. Ḳurʾān oḳuyacaḳsaň böyle oḳu ki seni daʿvet etsinler, ġafletle oḳuma ki seni[565] ṭard etmesinler. (**rubbe tāli'l-Ḳurʾāne ve'l-Ḳurʾānu yelʿanuhu**)[566] yaʿnī "çoḳ kimse vardır ki Kurʾān oḳur, Ḳurʾān ise oňa laʿnet eder" kelāmınıň sırrı budur. Ṣ[ayfa] 210

[TM 126] Ṣalāḥuddīn-i Edīb

Ulu Ārif Çelebī'niň kāmil mürīdlerinden olduġunu Eflākī Dede yazıyor ve ondan şu fıḳrayı naḳl ediyor:

[AŞ 113] Ulu ʿĀrif Çelebī Ḥażretleri'niň maʿiyyetinde olaraḳ Menteşe'ye gitmişdik. Oranın ḥākimi Menteşeoġullarından Emīr Mesʿūd Beg idi. Mevlevī Ḫānedānı muḥiblerinden olan bu ẕāt, bir semāʿ meclisi tertīb ve memleketin ʿulemāsını, meşāyıḫını daʿvet etdi. Orada ümmī bir şeyḫ vardı ki her dediği çıḳdıġı için ḫalḳıň ḥüsn-i ẓannını ḳazanmışdı. Semāʿ meclisine o da geldi. Selām vermeksizin baş sedīre geçip oṭurdu, kendi kendine ḫomurdanmaya başladı. Semāʿa başlayınca Çelebī Ḥażretleri geldi, Şeyḫi yaḳasından ṭutup ḳaldırdı ve meclisiň ortasına getirip:

[Mef'ûlü Mefâ'ilün Mefâ'îlü Fe'ûl]

ʿUşşāḳ ḳadem çü der reh-i nīst nehend

Ez hestī-i ġayr dōst küllī be-rehend

[563] Mevlānā ʿaşḳıyla: ʿaşḳ-ı Mevlānā AŞ
[564] demişdi: dedi AŞ
[565] seni: - AŞ
[566] رُبَّ تالِ القُرْآنَ و القُرْآنُ يَلْعنه Gazzali, İhyâ, II, 32, şu lafızlarla: ربّ قارئ القرآن و القرآن يلعنه

Z’īn zindeġī-yi müzevvir-i nā-ber-i cāy

Fānī gerdened ü ʿāşıḳāne be-cehend[567]

Yaʿnī “ʿāşıḳlar yoḳluḳ yoluna adım atınca dostuň ġayrı bütün varlıḳdan ḳurtulurlar. Āşıḳāne bir şıçrayışıyla yerinde olmayan bu müzevvirāne ḥayātdan fānī olurlar” rubāʿīsini oḳudu, şoňra yaḳasını bıraḳdı. Şeyḫ şırt üstü düşdü, ağzından köpükler geldi, iki gün şoňra da öldü.

Bu vaḳʿa üzerine Mesʿūd Beg ḳorḳdu[568], Menteşeliler fevc fevc gelip dervīş oldular. Emīr Mesʿūd Beg de hediyyeler taḳdīm ederek[569] mürīdler şırasına geçdiği gibi oġlu Şücāʿuddīn Orḫān’ı da[570] Çelebī’ye intisāb etdirdi. Ṣ[ayfa] 466

Ṣalāḥuddīn-i Malāṭī

Ḳonya’nın dervîş ʿālimlerinden ve Ḥażret-i Mevlānā’nıň sevgili mürīdlerinden olan bu ẕāt, Ṣultān Veled’iň de ṣaḥīḥ dostlarından idi. Bundan dolayı Cenāb-ı Pīr, oňa “yârek-i Bahāʾüddīn” yaʿnī “Bahāʾüddīn’iň arḳadaşcığı” derdi. Ṣoňraları Ulu ʿĀrif Çelebī’ye de ders oḳutmuşdu.

---

[567] Ulu ʿĀrif Çelebī’niň rubāʿīlerindendir. [derkenar]

Ulu Arif Çelebi (trc; Feridun Nafiz Uzluk), *Ulu Arif Çelebi’nin Rubaileri Rubaiyyat-ı Arif Çelebi*, Ankara: 1949. s. 115.

Kaynakta rubai şu şekilde geçmektedir:

ʿUşşāḳ ḳadem çü der-i reh-i nīst nehend
Ez hestī-i gayr dōst küllī be-rehend
Zin zindeġī-i müzevvir nā-ber-cāy
Fānī kerdend vü der beḳāyî pāy nehend

[568] Mesʿūd Beg ḳorḳdu: - TM

[569] hediyyeler taḳdīm ederek: - AŞ

[570] da: - AŞ

Bu ẕāt demişdir ki: Cenāb-ı Ḫudāvendigār'a mürīd oldum. Şunuň bunuň işi için her gün Pervāne'ye on, on iki teẕkire yazdığını gördüm ve tavṣiye etdiği işlerin derḫāl[571] yapıldığını gördüm[572]. ʿAcabā āḫiretde de böyle dest-gīrlik edecek mi? suāli ḫāṭırıma geldi. Bu ḫāṭıra üzerine: eyvallāh, niçin edilmesin? buyurdu. Ṣ[ayfa] 187

[TM 127] [AŞ 114] Yine Ṣalāḥuddīn-i Malāṭī ḥikāye etmişdir ki:

Ḳonya Ereġlisi'nde eḥibbādan Nūreddīn'iň evinde meşāyıḫdan baʿżılarıyla oṭuruyorduḳ. Derken Şeyḫ Müʾeyyidüddīn-i Cendī, baʿżı mürīdleriyle Ḳonya'dan geldi. İstiḳbāl olunup iʿzāz ve ikrām edildi. Yemekden ṣoňra ve ṣoḥbet arasında: Şeyḫ Ṣadruddīn, Mevlānā ḥaḳḳında ne dedi? diye ṣordum. Şeyḫ Müʾeyyidüddīn cevāb verdi ki: Bir gün Şemsüddīn-i İykī, Faḫruddīn-i ʿIrāḳī, Şerefüddīn-i Mevṣılī, Saʿīd-i Fergānī, Naṣīruddīn-i Ḳonevī gibi kibār-ı meşāyıḫ ile Şeyḫ Ṣadruddīn'iň meclisinde bulunuyorduḳ. Mevlānā'dan söz açıldı. Şeyḫ Ṣadruddīn ṣıdḳ-ı kāmil ile dedi ki: Bāyezīd-i Bistāmī ve Cüneyd-i Baġdādī bu zamanda bulunsalardı onuň ġāşiyesini [at örtüsü] ṭaşımayı cānlarına minnet bilirlerdi. ʿUrefā-yı Muḥammedī sofrası onuňdur. Biz o sofrada onuň ṣığıntılarıyız. Ẕevḳimiz ve[573] şevḳimiz onuň sāyesindedir. Oṭuranlar Şeyḫiň sözünü taṣdīḳ ve inṣāfını taḳdīr etdiler. Ben de o sulṭānıň bendegânındanım. Şeyḫ Müʾeyyidüddīn bu ifadeden ṣoňra şu beyti de oḳudu:

Lev kāne fīnā li'l-ulūheti ṣūreten

Huve ente lā eknī ve lā etereddedü[574]

Yaʿnī "bizde ulūhiyyetiň bir ṣūreti olsa idi o ṣūret, sensiň derdim, bu ḫuṣūṣda kināye söylemez ve tereddüd göstermezdim."

Ṣ[ayfa] 189

---

[571] derḫāl: - AŞ
[572] gördüm: ḫaber aldım AŞ
[573] ve: - AŞ
[574] Kaynaklarda tesadüf edemedim.

Yine Ṣalāḥuddīn-i Malāṭī naḳl etmişdir ki:

Bir gece Emīr ʿAlemüddīn-i Ḳayṣer'iñ ḳonağında semāʿ olmuş, Ḥażret-i Mevlānā ceẕbe ḥālinde semāʿ etmiş ve elbisesini kâmilen muṭriblere vermişdi. Emīr ʿAlemüddīn, derḥāl ḳırmızı çuḫaya ḳaplı ve altın düğmeli bir kürk ile ḳıymetli bir Mışır ṣarığı getirip[575] Cenāb-ı Pīr'e giydirdi. Ḳonāḳdan çıḳdıḳ. Medreseye giderken bir meyḫāne öñünden geçdik. İçeride rebāb çalınıyordu. Ḥażret-i Ḫudāvendigār durdu, bir müddet dinledi, ṣoñra semāʿa başladı ve ṣabāḥa[576] ḳadar devam etdi. Meyḫānedekiler dışarıya çıḳmış[577] ve Mevlānā'nıñ ayaḳlarına ḳapanmışlardı[578]. Meġer onlar Ermenī imişler. Ḥażret-i Pīr[579] ʿAlemüddīn'iñ giydirdiği elbiseyi tamāmıyla onlara verdi. Ermenīler ṣabāḥleyin medreseye geldiler, müslümān ve mürīd oldular. Ṣ[ayfa] 252

Yine Ṣalāḥuddīn-i Malāṭī ḫaber vermişdir ki:

[AŞ 115] Celālüddīn ʿĀrif, yaʿnī Ulu ʿĀrif Çelebī altı yaşında bulunuyor, benden Ḳurʾān oḳuyordu. Medrese ḳapısından içeriye girince Sulṭān Veled ayaġa ḳalḳar ve onu miḥrābdaki yerine ve yanı başına oṭurturdu. Bir gün küstāḫlıḳ ederek: ʿĀrif siziñ oġluñuz deġil mi? Bir çocuğa bu ḳadar ḥürmet etmek lāzım gelmez. Ekābirden biri de[580] böyle yapmamışdır ḫalḳ ʿayıblar dedim. Buyurdu ki ḫayır, ḫayır… böyle söyleme, ḫalḳıñ ʿayıblamasını da bir ṭarafa bıraḳ. Vallāhi ve billāhi ʿĀrif medrese ḳapısından girince pederim geliyor ṣanıyorum. Yürüyüşü, gelişi, gidişi ṭıbḳı onu añdırıyor. Gençlikde pederimi böyle görürdüm. Semāʿ edişi ise onuñ ʿaynıdır. Pederim irtiḥāl etdiği vaḳit ʿArif süt emer bir maʿṣūm idi. Büyük olsa idi pederimi görüp ḥārekātını oña beñzetdi derdim. Faḳaṭ taḳlīd değil, kesbī deġil, vehbīdir.

[575] getirip: getirdi, AŞ
[576] ṣabaḥa: ṣabāḥlara AŞ
[577] çıḳmış: çıḳdılar AŞ
[578] ḳapanmışlardı: ḳapandılar AŞ
[579] Ḥażret-i Pīr: - TM
[580] de: - AŞ

Ṣ[ayfa] 458

[TM 128] Sirācüddīn-i Meşnevī-ḫᵛān

Ḥażret-i Mevlānā'nıň ʿālim ve kâmil mürīdlerinden olup Meşnevī-i Şerīf'i -ʿAlāʾüddīn-i Amāsī ile birlikde- Ḥüsāmüddīn Çelebī'den oḳumuş, ṣoňra da Eflākī Dede'ye oḳutmuş, bir müddet de[581] türbe-i şerīfede meşnevī tedrīs[582] etmişdi ki ṣoňra yerine Eflākī Dede taʿyīn olunmuşdu. Bu ẕāt-ı şerīfden mervīdir ki: Ḥażret-i Mevlānā dāimā:

[Müstef'ilün Fâ'ilün Müstef'ilün Fâ'ilün]

er-Rūḥu min nūri ʿarşi'llāhi mebdeʾuhā

Ve türbetü'l-ʾarḍi aṣlu'l-cismi ve'l-bedeni

Ḳad ellefe'l-melikü'l-cebbāru beynehümā

Li-yaṣlaḥā li-ḳabūli'l-ʿahdi ve'l-miḥeni

er-Rūḥu fī ğurbetin ve'l-cismü fī vaṭanin

Fe'rḥam ġarīben keʾīben nāriḫu'l-vaṭani[583]

Yaʿnī "rūḥuň mebdeʾi, ʿarş-ı ilāhī nūrudur. Cismin aṣlı ise arżıň ṭopraġıdır. ʿAhdi ve miḥnet-i mücāhedeyi ḳabūl edebilmeleri için melik-i cebbār onları ülfet etdirmişdir. Şu ḥālde rūḥ gurbetde, cisim ise vaṭanındadır. İlāhī; vaṭan-cüdā, ġarīb ve maḥzūn olan rūḥa merḥamet et" beyitlerini oḳur, Ḥüsāmüddīn Çelebī'ye ezberletir,

[581] de: - AŞ

[582] meşnevī tedrīs: meşnevī-ḫᵛānlıḳ AŞ

[583] Seyyid Burhaneddin Tirmizi'nin diye geçiyor fakat Maârif'te yok.

baña sen de ḥıfẓ et ki şeyḫim Seyyid Burhānuddīn'iñ yadigârıdır, **[AŞ 116]** buyururdu.[584]

Sirācüddīn-i Tatarī'niñ Mevlānā'yı irtiḥālinden ṣoñra rüʾyāsında görüp: o ʿālem naṣıl? diye ṣorduġunu, Cenāb-ı Pīr'iñ burada da bizi bilemiyorlar buyurduġu da Sirācüddīn-i Meṣnevī-ḫᵛāndan menḳūldür. Ṣ[ayfa] 313

Yine Sirācüddīn-i Meṣnevī-ḫᵛān Meṣnevī'niñ naẓma naṣıl başlanılmış olduġunu añlatmaḳ içün demişdir ki:

Meṣnevī-i Maʿnevī'niñ tanẓīminden evvel iḫvānımız, Ḥakīm Senāyī'niñ "*İlāhīnāme*"siyle Ferīdüddīn-i ʿAṭṭār'ıñ "*Manṭıḳu'ṭ-Ṭayr*"ını ve "*Muṣībet-nāme*"sini ʿaşḳ u şevḳ ile oḳurlardı. Buna muṭṭaliʿ olan Ḥüsāmüddīñ Çelebī bir gün Ḥażret-i Mevlānā'ya bunu ʿarż etdi ve: Elḥamdülillah ġazeliyyāt dīvānları çoğaldı, münderecātı eṭrāfa yayıldı.[585] Bir de Ḥakīm Senāyī'niñ *İlāhīnāme*'si, yaḫud Şeyḫ ʿAṭṭār'ıñ *Manṭıḳu'ṭ-Ṭayr*'ı ṭarzında bir kitāb meydana getirilse çok büyük bir luṭuf olur. Ben istiyorum ki iḫvānımız, sizden başḳasıyla ve başḳasınıñ bir eṣeriyle meşġūl olmasın dedi.

Cenāb-ı Pīr, ṣarıġınıñ içinden bir kāġıd çıḳardı ki üstünde:

[Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilun]

[TM 129] Bişnev īn ney çün şikâyet mīkoned

Ez cüdāyīhā ḥikāyet mīkoned[586]

Yaʿnī "neyi dinle ki naşıl şikâyet ve ayrılıḳları ḥikāye ediyor" beytinden:

---

[584] sen de ḥıfẓ et ki şeyḫim Seyyid Burhānuddīn'iñ yadigârıdır, buyururdu: Şeyḫim Seyyid Burhānuddīn'iñ yadigârıdır. Sen de [116] ḥıfẓ et buyururdu AŞ

[585] yayıldı: yayılındı AŞ

[586] Nicholson, *Mesnevî-i Ma'nevî*, Tahran: 1314, c. I, s. 3. Tâhirü'l-Mevlevî, *Şerh-i Mesnevî*, İstanbul: c. I, t.y., s. 49.

[Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilun]

Der neyābed ḥāl-i puḫte hīç ḫām

Pes süḫen kūtāh bāyed ve's-selām[587]

Yaʿnī "ḫāmlar, pişkin olanlarıň ḥālinden aňlamaz. Onuň için sözü ḳısa kesmek lāzımdır ve's-selām" beyti yazılı idi. Buyurdu ki: Bu fikir, senin ḫāṭırına gelmeden evvel böyle bir kitāb teʾlīfi ʿālem-i ġaybdan baňa ilhām olunmuşdu. Şimdi sen ṭalebiňi ve himmetiňi yükselt ki bizim ḳarīḥamızda coşḳunluḳ ḥāṣıl olsun. Ondan ṣonra Ḥażret-i Pīr söyler ve Ḥüsāmüddīn Çelebī yazardı. Baʿżı geceler söylemek ve yazmaḳla ṣabāḥladıḳları olurdu. Çelebī, yazdıḳlarını yüksek sesle oḳur, Ḥażret-i Pīr[588] dinlerdi. Bu ṣūretle birinci cilt[589] tamām oldu. O ṣırada Çelebī'niň ḥaremi vefāt etdi. Bināʾen ʿaleyh iki sene müddet bir şey yazılamadı. Ondan ṣoňra yine Hüsāmüddīn Çelebī'niň ṭalebiyle naẓma ibtidā ve kitābıň ṣoňuna ḳadar devam edildi. Ṣ[ayfa] 404

Yine Sirācüddīn-i Meṣnevī-ḫᵛān bir gün mecmaʿ-i iḫvānda ḥikāye etmişdi[590] ki:

Amasyalı Mevlānā ʿAlāʾüddīn, gençliğinde Ḥüsāmüddīn Çelebī'niň ḫidmetine mülāzemet eder ve ondan Meṣnevī-i Şerīf oḳurdu. **[AŞ 117]** Ben de ders şerīki idim. Bir müddet ṣoňra memleketine dönmek ārzūsuna ḳapıldı. Çelebī Ḥażretleri: daha sefer zamānı değildir, böylece bir ḳaç yıl iḫvānıň ṣoḥbetinde bulun, ondan ṣoňra sen bilirsin dedi. ʿAlāʾüddīn muṭlaḳā gitmek isteyince de kendi eliyle icāzetnamesini[591] yazdı ve ḫilāfet verip Amasya'ya gönderdi. O gitdikden ṣoňra Çelebī buyurdu ki: Yazıḳ! Bu adamıň ḳoruġuna ben? düşmüşdü, ammā iyice de[592]

[587] Nicholson, *Mesnevî-i Ma'nevî*, Tahran: 1314, c. I, s. 3. Tâhirü'l-Mevlevî, *Şerh-i Mesnevî*, İstanbul: c. I, t.y., s. 73.

[588] Pīr: Ḫudāvendigār AŞ

[589] birinci cilt: cild-i evvel AŞ

[590] etmişdi: etmişdir AŞ

[591] kendi eliyle icāzetnamesini: icāzetnamesini kendi eliyle AŞ

[592] de: - AŞ

ṭatlılaşmadan güneşden gölgeye ḳaçdı. ʿArif-i ġayūruň ġazabına uġramasından ḳorkarım dedi. Ṣ[ayfa] 481

Hüsāmüddīn Begi baḥṣine de baḳ.

[TM 130] Sirācüddīn-i Tatarī

Ḳonya'nıň derin ʿālimlerinden ve Ḥażret-i Mevlānā'nıň ileri gelen mürīdlerinden olan bu ẕātdan menḳūldür ki:

Bir gün Ḥażret-i Mevlānā, bunun ḥücresine girmiş ve beyān etdiği maʿārif ve ḥaḳāyıḳ ṣırasında demiş ki: Ḥakīm Senāyī ile Şeyḫ ʿAṭṭār ḳaddesallāhu sırrahumā dīn büyüklerinden idiler. Faḳaṭ ʿale'l-ekṣer firāḳdan baḥṣ etdiler. Biz ise ekṣeriyyet iʿtibāriyle viṣālden söz söylüyoruz.

Yine buyurmuş ki İmām Ebū Ḥanīfe ve İmām Muṭṭalibī, yaʿnī Şāfiʿī ve sāʾir imāmlar raḍiyallāhu ʿanhum ʿālem ber-miʿmārī idiler. Her kim onlara tābiʿ olur ve yollarına giderse eşrār ve ḳuṭṭāʿ-i ṭarīḳ şerrinden emīn olur. Lākin Cüneyd, Ẕü'n-nūn-i Mıṣrī, Ebū Yezīd, Şaḳīḳ, Edhem ve Manṣūr gibileri, ṣu ḳuşları ve meʿānī deñiziniň yüzgeçleri idiler. Her kim de onlara tābiʿ olursa nefs-i mekkārıň ḥīlelerinden ḳurtulur ve ḳudret deñizi içine yol bulur. Ṣ[ayfa] 114

Ḥażret-i Mevlānā'nıň irtiḥālinden ṣoňra Sirācüddīn-i Tatarī onu rüʾyāsında görmüş ve o ʿālem naṣıl diye ṣormuşdu.[593] Cenāb-ı Pīr: Sirācüddīn; beni ne o ʿālemde, yaʿnī dünyāda ṭanıdılar, ne burada biliyorlar. Hīç bir melek-i muḳarrebiň (denā fe-tedellā) maḳāmından ḫaberi yoḳ. Vuḳūfu olanlar da o maḳāmdan başḳa bir yerde tevaḳḳuf etmiyorlar buyurdu. Ṣ[ayfa] 313[594]

[593] Bu cümle AŞ nüshasında şu şekilde geçmektedir: Yine Sirācüddīn-i Tatarī Ḥażret-i Mevlānā'nıň irtiḥālinden ṣoňra bir gece onu rüʾyāsında murāḳıb ḥālinde görmüş ve o ʿālem naṣıl? diye ṣormuş.

[594] Ṣayfa 313: Ṣayfa 114 AŞ

Sulṭān Veled'iň ḥaremi Fāṭıma Ḫātūn, on iki, on üç çocuk doğurmuş, hepsi[595] de vefāt etmiş olduġu **[AŞ 118]** için artıḳ doġurmaḳdan vaz geçmişdi. Faḳaṭ yine ḥāmile[596] ḳaldı. Bir evlād acısı daha duymamaḳ için onu düşürmek emeliyle ʿilāclar içiyor, şiddetli ḥareketlerde bulunuyordu.

Sirācüddīn-i Tatarī diyor[597] ki:

Bir gün Ḥażret-i Pīr beni çaġırdı ve buyurdu ki: Fāṭıma Ḫātūn'a git, benden selām söyle. ḳarnındakini muḥāfaẓa etsin, düşürmeye ḳalḳışmasın. Yoḳsa bizim neslimizden utanıyor mu? Lā-mekândan merkez-i mekâna gelmekde olan büyük bir misāfiri ḥıfẓ etsin ki kendi de ḥıfẓ-ı ilāhiyyede[598] olsun. Gitdim, söyledim. Fāṭıma Ḫatūn bu müjdeyi alınca yapdıġı ḥareketden vazgeçdi. 675 sene-i hicriyyesi[599] ẕi'l-ḳaʿidesiniň sekizinci pazar ertesi günü ikindiden ṣoňra da [m. 1286] ʿĀrif Çelebī doğdu. Ṣ[ayfa] 450.

[TM 131] Şemsüddīn-i ʿAṭṭār

Ḥażret-i Mevlānā'nıň mürīdlerinden bulunan bu ẕātıň şöyle demiş olduġunu Eflākī Dede naḳl ediyor:

Bir gün Cenāb-ı Ḫudāvendigār vaʿẓ ediyor ve Mūsā ʿaleyhisselām ile Ḫıżır ʿaleyhisselām ḳıṣṣasını aňlatıyordu. Baḳdım ki köşede oṭuran biri taṣdīḳ maḳāmında başını ṣallıyor, ṣanki üçüncümüz imişsiň gibi doğru aňlatıyorsuň[600] diyordu. Bunuň Ḫıżır olduġunu aňladım ve eteġiňe ṣarıldım dedi ki: bugün abdāl, evtād, aḳṭāb ve efrād olmaḳ üzere ne ḳadar velī varsa hepsi de, hepimiz de, Mevlānā'dan istimdād etmekteyiz. Beni bıraḳ da onuň[601] eteğine ṣarıl ve ne istiyorsaň ondan iste.

---

[595] hepsi: faḳaṭ hepsi AŞ
[596] Faḳaṭ yine ḥāmile: yine gebe AŞ
[597] diyor: demişdir AŞ
[598] Kendi de ḥıfẓ-ı ilāhiyyede: kendisi de ḥıfẓ altında AŞ
[599] Sene-i hicriyyesi: - AŞ
[600] Doğru aňlatıyorsuň: naḳl ediyorsuň AŞ
[601] Onuň: git onuň AŞ

Bunu söyledikden ṣoñra eteğini çekdi ve ḳāyıb oldu. Vaʿẕı müteʿāḳib Cenāb-ı Pīr'iñ elini öpmeye gitdim. Ḥażret-i Mevlānā:[602] Ḫıżır ve sāʾir ʿazīzān bizim ʿāşıḳlarımızdandır buyurdu. Ben de kendisine mürīd oldum. Ṣ[ayfa] 875[603]

Eflākī Dede diyor ki:

Şemsüddīn-i ʿAṭṭār ara ṣıra gizlice demlenirdi. Bir gün serḫōş olduġu ḥālde ḥużūr-ı[604] Mevlānā'ya gelmiş ve Cenāb-ı Pīr'den şarāb, meze ve sāḳī istemişdi. Ḥażret-i Ḫudāvendigār'ıñ emriyle onu medrese odalarından birine ḳoydular. Bir mum yaḳdılar ve ḥaremini çaġırıp yanına bıraḳdılar, birḳaç türlü yemiş de getirdiler. Şemsüddīn ṣızıp ayıldıḳdan **[119]** ṣoñra kendisini medresede, ḳarısını yanında görünce bu ne ḥāl? diye ṣordu. Zevcesi ḥādiṣeyi añlatınca utancından çıldıracaḳ dereceye geldi. Feryād ederek ḳalḳdı, üstünü başını yırtaraḳ aġlaya aġlaya gitdi, Ḥażret-i Pīr'iñ ayaḳlarına ḳapandı, tevbe ve istiġfār etdi.[605] Cenāb-ı Ḫudāvendigār onu ḳaldırıp ḳucaḳladı ve tesliyyetde bulundu. Ondan ṣoñra Şemsüddīn-i ʿAṭṭār içki içmek değil gündüzleri yemek bile yemedi ve ṣıyām-ı dehre devām etdi. Ṣ[ayfa] 299

[TM 132] Şemsüddīn-i Mārdīnī

Ḳonya'nıñ eñ fāżıl ve eñ muttaḳī ʿālimlerinden olan bu ẕāt, evvelce meşāyıḫıñ kerāmetine ehemmiyyet vermez, hele semāʿ etmeyi hīç ʿafv etmezdi.[606] Kendisine Ḥażret-i[607] Mevlānā'nıñ Menâkıbından, aḥlāḳ-ı ḥamīdesinden, semāʿ eṣnāsında bile fetva verecek derecedeki faẓl u kemālinden baḥṣedenlere karşı da:[608] böyle ḫayāllerden geçmeli, dāimā dīnī ʿilimlerle meşgūl olmalı derdi.

Bir gün ders okutduḳdan ve bir ḳaç rekʿat namāz ḳıldıḳdan ṣoñra ḳaylūle yapmaḳ için yatıp uyudu. Rüʾyāsında gördü ki ʿaleyhi's-ṣalātu ve's-selām efendimiz,

---

602 Ḥażret-i Mevlānā: - TM
603 Ṣayfa 875: Ṣayfa 175 AŞ
604 ḥużūr-ı: Ḥażret-i AŞ
605 tevbe ve istiġfār etdi: - AŞ
606 etmezdi: eylemezdi AŞ
607 Ḥażret-i: - AŞ
608 Edenlere karşı da: edilecek olsa AŞ

Celāleddīn Ḳaratāyī Medresesi'niň[609] ṣuffası ṣadrında ve aṣḥāb-ı kirāmı ḥużūrunda olduġu ḥālde oṭuruyor, öňünde de bir ṭabaḳ pişmiş et ḍuruyor. Şemsüddīn ilerledi ve kemal-i edeble selām verdi. Ṣallallahu ʿaleyhi ve sellem ḥażretleri: ve ʿaleyke's-selām buyurduḳdan ṣoňra öňündeki ṭabaḳdan Şemsüddīn'e bir parça et verdi. Şemsüddīn: yā Resūlallah; etiň eň iyi ve eň leẕẕetli yeri neresidir? diye ṣordu. Resūlallah ʿaleyhi's-selām[610] efendimiz (**ḫıyāru'l-laḥmi ma'tteṣale bi'l-ʿaẓmi**)[611] yaʿnī "etiň leẕẕetlisi kemiġe yapışıḳ olan yeridir" buyurdu.

Şemsüddīn uyandı. Ḥażret-i Peyġamber'i rüʾyāda gördüğü ve kendisine naṣīb verdiği için sevincinden ḳabına ṣığamıyordu. Medresenin ḥücresinden ṣuffasına çıḳdı. Baḳdı ki ṣuffanıň ṣadrında ve Resūlullahıň oṭurduġu yerde Ḥażret-i Mevlānā oṭuruyor. Selām verdi. Cenāb-ı Pīr iḥtirāmen ḳıyām etdi. Şemsüddīn Ḥażret-i Ḫudāvendigār'ıň elini öpdü ve yanına oṭurdu. Kendi kendine: gördüğüm rüʿyāyı aňlatayım dedi. Ṣoňra fikrini değiştirdi. **[AŞ 120]** Yalňız suāli[612] ṣorayım, baḳayım[613] ne cevāb verecek dedi. Faḳaṭ o, daha ṣormadan Cenāb-ı Mevlānā:

Muḥammedü'l-Emīn ʿaleyhi'ṣ-ṣalātu ve's-selāmıň rüʾyāda buyurduġu gibi (**ḫıyāru'l-laḥmi ma'tteṣale bi'l-ʿaẓmi**)[614] dedi bu keşfiň mehābetiyle Şemsüddīn kendinden geçdi. ʿAḳlı başına gelince Mevlānā'yı gitmiş buldu. Ḥādiṣeyi kimseye açamadı, lakin Mevlānā'ya ḳarşı içinde bir muḥabbet ḥāṣıl oldu. Ṣ[ayfa] 107

[TM 133] Eflākī Dede, Şemsüddīn-i Mārdīnī'niň dervīşi olduġunu şöyle aňlatıyor:

Şemsüddīn-i Mārdīnī'niň kendi aňlatdı[615] ki: Ḥażret-i Peyġamber ʿaleyhi'ṣ-ṣalātu ve's-selāmıň rüʾyāda ikinci defʿa müşahedesiyle teşerrüf etdim ve ḥużūruna gidip selām verdim. Mübārek yüzünü diġer ṭarafa çevirdi. O ṭarafa gitdim, yine öyle

---

609 Celāleddīn Ḳaratāyī Medresesi'niň: medreseniň AŞ

610 ʿaleyhi's-selām: ʿaleyhi'ṣ-ṣalātu ve's-selām AŞ

611 خِيار اللَحْمِ ما اتَّصَلَ بالعَظْمِ kaynaklarda tasedüf edemedim.

612 suāl: şu suāl AŞ

613 baḳayım: baḳalım AŞ

614 Hadîs kaynaklarında bulunamadı.

615 aňlatdı: demişdir AŞ

yapdı. Aġladım ve: yā Resūlallah; ʿāṭıfet ve ʿināyetiñiz ümidiyle senelerce taḥṣīle çalışdım, oḳudum ve oḳutdum. ʿAcabā iltifātıñızdan maḥrūm oluşumun sebebi nedir? dedim.[616] Buyurdu ki: Dediklerin doġru. Faḳaṭ iḫvānımıza, ḫuṣūṣiyle ferzend-i cānım[617] olan Mevlānā'ya naẓar-ı inkâr ile baḳıyorsuñ ki bu ḥāliñ bize[618] ḫōş görünmüyor. Çünkü bu günah, bütün günāhlardan büyükdür. Uyandım, tevbe ve istiġfār etdim amma henüz Mevlānā'nıñ şeref-i irādetini ḳazanamadım.

Bir gün Mevlānā'nıñ medresesinde ʿaẓīm bir semāʿ cemʿiyyeti[619] vardı. Bizim medrese de oraya yaḳīn olduġu için işidilen sesler beni de heveslendirdi. Ḳalḳdım, medreseye gitdim ve arḳa ṭarafda bir yerde durup,[620] içimden sūre-i Secde'yi oḳumaya başladım. Secde āyetini oḳuyunca Ḥażret-i Mevlānā secde etdi. Belki teşādüfdür diye bir ḳaç secde āyetini daha oḳudum. Ḥażret-i Pīr, her defʿasında secde etdi. Baña da ḳanāʿat geldi. Ḥayret içinde bulunduġum ṣırada yanıma gelip yaḳamdan ṭutdu ve çekdi: Bu secdeler; ehl-i ʿādāt secdesi deġil, ehl-i saʿādāt secdeleridir. Artıḳ dānişmendliġi bıraḳ da bīnişmendliġe, yaʿnī ehl-i baṣīret olmaya çalış. Ehlullahı bundan ziyāde imtiḥān etmek ḥarāmdır. buyurdu. Ben, kendimden geçmişim. Ṣaḥva gelince kendi kendime: Ey bīçāre Şems; ne vaḳte ḳadar böyle bir maʿrifet güneşinin envārından[621] maḥcūb ḳalacaḳsıñ? Ḳaç defʿa burhānını gördün, ḥālā mı tereddüd ediyorsuñ diyerek aġlaya aġlaya ḳalabalığın arasından çekilip eve gitdim. Gece olunca adamlarımı ve ṭalebemi ṭopladım, Mevlānā'nıñ medresesine gitdim. Biz **[AŞ 121]** çalmadan Şeyḫ Muḥammed Ḫādim ḳapıyı açdı. Ve Ḥażret-i Ḫudāvendigār: Dostlardan bir cemāʿat geliyor, ḳapıyı aç diye emir buyurdu dedi. İçeriye girince Cenāb-ı Pīr'iñ ayaḳlarına ḳapandım ve yüzüne,[622] gözümü sürdüm. Dervīşliġe ḳabūl etdi ve mübarek ferācesini baña giydirdi. Ṣ[ayfa] 171

[616] dedim: - AŞ
[617] cānım: rūḥum AŞ
[618] bize: - AŞ
[619] semāʿ cemʿiyyeti: cemʿyyet AŞ
[620] durup: durdum AŞ
[621] envārından: żiyāsından AŞ
[622] yüzüne: yüzümü AŞ

Şemsüddīn-i Mārdīnī o derece bir iḫlāṣ peyda etmişdi ki Ḥażret-i Mevlānā ne vaḳit[623] semāʿa başlasa o, ḳudūmü başına alır, ḥaḳḳan ḥaḳḳan diye tesbīḥ ediyor, her kim semāʿ ḥarāmdır derse ḥarāmzādedir derdi.

Bir gün de şöyle bir rivāyetde bulunmuşdu:

Ḥażret-i ʿAlī kerremallahu vechehu nāḳūs sesini işitmiş ve yanındakilere: Bu nāḳūs ne diyor, aňlıyor musuňuz? diye ṣormuş. Onlar da Allāhu ve resūlehū aʿlemu ve ibn ʿammi resulihi demişlerdi. Şāh-ı Velāyet Ḥażretleri buyurdu ki: Benim ʿilmim resūlullahdan, **[TM 134]** resūlullahıň ʿilmi Cebrāīl'den, Cebrāīl'iň ʿilmi Allāh'dandır. Bu nāḳūs: Ḥaḳḳan ḥaḳḳan ḥaḳḳan ḥaḳḳan ṣıdḳan ṣıdḳan ṣıdḳan ṣıdḳan diyor. Şemsüddīn-i Mārdīnī bu rivāyetden ṣoňra demişdi[624] ki: Mecūsīleriň nāḳūsu böyle derse Sübbūḥ ve Ḳuddūs ʿāşıḳlarınıň ḳudūmü ʿacabā ne söyler? (**ve in min şeyʾin illā yüsebbiḥu biḥamdihi**)[625] yaʿnī "Allah'ı tesbīḥ etmeyen hiçbir şey yoḳdur" āyet-i kerimesi mūcebince tesbīḥ eder.

Onuň bu sözlerini muʿīdi bulunan Zeynüddīn de naḳl etmişdir. Ṣ[ayfa] 109

Eflākī Dede şu vaḳʿayı da Ṣulṭān Veled Ḥażretleri'nden rivāyet[626] ediyor:

(Emīr Arslan Doġmuş Atabeg)iň medresesine Şemsüddīn-i Mārdīnī müderris[627] taʾyīn edilmiş ve iclās günü ʿazīm bir cemʿiyyet yapılmışdı. Şemsüddīn-i Mārdīnī müderrislik maḳāmında oṭuruyor, sağında Ḳāḍī Sirācüddīn, ṣolunda Şeyḫ Ṣadruddīn bulunuyor, medrese ṣāḥibi Atabeg ise ayaḳda ḫidmet ediyordu. Eň ṣoňra pederim geldi, selām verip ṣuffanıň kenārına oṭurdu. Emīr Pervāne ve Mecdüddīn Atabeg pederimiň yanına ḳoşdular. O ise başını öňüne eġmişdi. Ḳāḍī Sirācüddīn de[628] yerinden ḳalḳdı. Gelip pederimin elini öpdü ve yalvara yaḳara getirdi, üst

---

[623] vaḳit: zamān AŞ

[624] demişdi: demişdir AŞ

[625] و إنْ من شيء إلاّ يُسَبِّحُ بحمده el-İsrâ, 17/44.

[626] rivāyet: naḳl AŞ

[627] Bu kelime AŞ nüshasında parantez içinde verilmişdir.

[628] de: - AŞ

ṭarafına oṭurtdu. Şemsüddīn-i Mārdīnī de: Bu cemʿiyyet, mürīdiňiz ve bendeňiz olan Şemsüddīn'iňdir. Sizin cemʿiyyetiňiz ise ʿālem-i melekūtuň üst ṭarafındadır diyerek ʿöẕür diledi. Ondan ṣoňra pederim ikindiye ḳadār ḥaḳāyıḳ ve maʿārifden baḥṣ etdi. Ṣ[ayfa] 159

[AŞ 122] Yine Eflākī Dede[629] diyor ki:

Bir gün Ḥażret-i Mevlānā medresedeki iḫvāna buyurdu ki:[630] Şemsüddīn-i Mārdīnī bir velīdir ammā kendini bilmiyor. Onu ḫaberdār etmeliyiz. Baʿżı velīler kendi velâyetini bilmez, baʿżısı kendini bilir, başḳasını ṭanımaz. Baʿżıları da vardır ki hem kendilerini, hem başḳalarını ʿayne'l-yaḳīn görürler ve ḥaḳḳa'l-yaḳīn tanırlar.[631] Bu Şemsüddīn, bir gün ricāl-i ilāhiyyeden[632] biriniň ḥüsn-i naẓarını ḳazandı ve o naẓar-ı mübārekiň feyżiyle velāyete erişdi.[633]

[TM 135] İḫvāndan baʿżıları bu müjdeyi Şemsüddīn'e bildirdiler. Sevindi ve dedi ki: Cenāb-ı Pīr'iň buyurduġu doġrudur. Gençliğimde Ḥaleb'de taḥṣīl ediyor ve "*Hidāye*" kitābını oḳuyordum. Bir gün bir dervīş, ḥücremden içeriye girdi ve ṣu istedi. Hemān ḳalḳdım, ṣu verdiğim gibi ne varsa biraz da yiyecek bulup öňüne ḳoydum. Ḥareketim, dervīşiň ḫōşuna gitdi. Baňa ʿacīb ve cāẕib bir naẓarla baḳdı. O baḳışıň teʾşīriyle ʿādetā kendimden geçdim, ʿaḳlım başıma gelince dervīşiň gitmiş olduġunu gördüm. O naẓarıň ẕevḳi, ḥuẓūr-ı Ḫudāvendigār'a gelinceye ḳadar bende bākī idi. Vaḳtā ki naẓar-ı Pīr'e müṣādif oldum, bu ʿināyet ḳarşısında eskisiniň ẕevḳi, güneşe nisbetle ẕerre, deňize nisbetle ḳaṭre gibi ḳaldı. Elḥamdülillah ki sāye-i Mevlānā'da velī-şinās oldum. Ṣ[ayfa] 198

Yine Şemsüddīn-i Mārdīnī, bir mesʾeleniň ḥallinde ʿāciz ḳalmış, istenilen bir fetvāyı verememişdi. Rüʾyāsında Ḥażret-i Mevlānā'yı gördü. Cenāb-ı Pīr: O mesʾele için *Kitābu'l-Hidāye*'niň felān ṣaḥīfesine ve felān saṭrına baḳ buyurdu.

---

[629] Dede: - AŞ
[630] Buyurdu ki: - AŞ
[631] tanırlar: bilirler AŞ
[632] ricāl-i ilāhiyyeden: ricālullahdan AŞ
[633] erişdi: erişdi buyurdu AŞ

Şemsüddīn, uyanınca o kitābda mesʾeleyi buldu ve fetvāyı verdi. Ṣoňra bu rüʾyāyı[634] bütün ḫōcalara aňlatdı.

Ṣ[ayfa] 217

Şemsüddīn-i Malaṭī

Bu ẕātıň Ḳonya müderrislerinden Malaṭyalı bir ẕāt olduġunu ve Ḥażret-i Pīr'iň sevgili mürīdlerinden bulunduġunu Eflākī Dede yazıyor ve kendisinden naḳlen diyor ki:

Bir gün Cenāb-ı Ḫudāvendigār,[635] medresede buyurdu ki:[636] Ben Şemsüddīn'i çoḳ severim. Lākin bir ʿaybı var, Allāh'ıň keremiyle o ʿaybın[637] da zāʾil olacaġını umarım.[638] Ben, tażarruʿ ederek o ʿaybıň[639] ne olduġunu öġrenmek istedim. Her vücūdda **[AŞ 123]** Allāh'ıň bulunduġunu taṣavvur ediyor ve öyle bir ḫayāl peşinde ḳoşuyorsuň dedi. O ḥālden istiġfār etdim. Baňa öyle bir temyīz baḫş eyledi ki ṣıddīḳlar zümresinden[640] oldum. Ḥaḳīḳaten ibtidā-yı ḥālimde dervīşleriň, şeyḫleriň eṭrāfında dolaşır onlardan himmet ve füyūżāt umardım. Ṣoňra hepsinden geçdim ve yalňız Mevlānā'ya rabṭ-ı ḳalb etdim. Cenāb-ı Pīr, baňa naṣīḥat verdiği ṣırada şu beyti inşād etmiş ve iḫvānıň ḫāṭırında ḳalsın diye mükerreren oḳumuşdu:

[TM 136] **[Mefâ'îlun Mefâ'îlun Mefâ'îlun Mefâ'îlun]**

Der īn bāzār-ı ʿaṭṭārān merev her sū çū bī-kārān

Be-dükkān-ı kesī ben'şīn ki der dükkân şeker dāred[641]

---

[634] bu rüʾyāyı: bunu AŞ
[635] Cenāb-ı Ḫudāvendigār: Ḥażret-i Mevlānā AŞ
[636] buyurdu ki: - AŞ
[637] ʿaybıň: ʿaybınıň AŞ
[638] umarım: umarım buyurdu AŞ
[639] ʿaybıň: ʿaybınıň AŞ
[640] ṣıddīḳlar zümresinden: ṣıddīḳlardan AŞ
[641] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1337, c. II, s. 22.

Yaʿnī “bu ʿaṭṭārlar çārşısında, işi gücü olmayanlar gibi başıboş dolaşma. Şekeri bulunan biriniň dükkānında oṭur” Ṣ[ayfa] 80.[642]

Yine Şemsüddīn-i Malaṭī demişdir ki:

Şeyḫ Seyfüddīn-i Bāḫarzī’niň oġlu Şeyḫ Maẓharuddīn Ḳonya’ya gelmiş, Ḳonyalılar ṭarafından iʿzāz ve ikrām edilmiş, teşādüfen Ḥażret-i Mevlānā da iḫvāndan baʿżılarıyla Merām ṭarafına gitmişdi.

Şeyḫ Maẓharuddīn: ʿAcabā Ḥażret-i Mevlānā (**el-ḳādimu yüzāru**)[643] yaʿnī “yoldan gelenin ziyaretine gidilir” ḥadīṯini işitmedi mi? demiş. Ḥażret-i Pīr’iň mürīdlerinden biri de bunu işitmiş.

Dīğer ṭaraftan Cenāb-ı Pīr,[644] Merām’da taḳrīr-i ḥaḳāyıḳ[645] ederken birden bire:[646] Birāder; yoldan gelen siz değilsiňiz, biziz. Saňa ve emṯāline bizi ziyāret ederek müşerref olmaḳ lāzımdır buyurdu. Meclisde bulunanlar, ḫiṭābıň kime ʿāid olduġunu aňlayamadılar. Ṣoňra Cenāb-ı Ḫudāvendigār:[647] Biri Baġdād’dan, biri de evinden ve maḥallesinden geliyor, bunlardan[648] hangisi ziyāret edilmelidir? diye ṣordu. Baġdād yolcusunu dediler. Buyurdu ki: Ḥaḳīkāt-ı ḥālde[649] biz lāmekân Baġdādından geldik. Bu ʿazīz Şeyḫzāde ise dünyā maḥallesinden geldi. O hālde ziyāret ve taʿẓīme biz daha ziyāde[650] lāyıḳız.

---

642 ṣayfa 80: - AŞ

643 القادمُ يُزارُ Hadîs kaynaklarında bulunmamaktadır. *Menâkıbu’l-Ârifîn* indeksinde Tahsin Yazıcı, bunun zâhiren mesel olduğunu, Eflâkî’nin onu hadis olarak getirdiğini ifade etmektedir. Ahmed Eflâkî, *Menâkıbü’l-Ârifîn*, haz. Tahsin Yazıcı, s.1058. *İbn Batuta Seyâhatnamesi*’nde İbn Batuta’yı Sadru’ş-Şeria’nın Harezm’e gelmesi sebebiyle ziyareti esnasında şu ifade ile geçer. القادم ينبغي له أن يزار “Gelen kimseyi ziyaret etmek gerekir” İbn Batuta, Rıhletu İbn Batuta, Beyrut: Daru Sadır, t.y., s. 366.

644 Pīr: Ḫudāvendigār AŞ

645 taḳrīr-i ḥaḳāyıḳ: ḥaḳāyıḳ taḳrīr AŞ

646 Birden bire: - AŞ

647 Cenāb-ı Ḫudāvendigār: Ḥażret-i Pīr AŞ

648 Bunlardan: bunlarıň AŞ

649 Ḥaḳīkāt-ı ḥālde: - AŞ

650 Ziyāde: - AŞ

Vaktā ki şehre döndük. Maẕharuddīn'iň mürīdlerinden birine: Bu gün Şeyḫiňiz ne söyledi diye ṣordum. (**el-ḳādimu yüzāru**) ḥadīṯini oḳuduġunu ḫaber verdi. Bu ḫaber üzerine Cenāb-ı[651] Pīr'iň ifadesindeki ḥikmet aňlaşıldı. Ḥażret-i[652] Mevlānā'nıň beyānātı da Şeyḫ Maẕharuddīn'e naḳl edilince piyāde olaraḳ ḥużūr-ı Pīr'e[653] geldi ve taʿẓīmātda bulundu. Pederim; ayaġa demir çarıḳ giymeli, ele demir ʿaṣā almalı, onlar aşınıncaya ḳadār yürümeli, Mevlānā'yı ziyāret etmeli, onuň ziyāreti farżdır derdi. Doġru söylemiş dediğinden çoḳ fażla imiş diye inṣāf gösterdi. Ṣ[ayfa] 73

[TM 137] [AŞ 124] Yine Şemsüddīn-i Malaṭī ḥikāye etmişdir ki:

Bir gün Ḥażret-i Pīr'iň maʿiyyetinde olaraḳ Ḥüsāmüddīn Çelebī'niň bāġına gitmişdik. Cenāb-ı Ḫudāvendigār, mübārek ayaḳlarını dereye ṣoḳmuş olduġu ḥālde ḥaḳāyıḳ ve maʿārifden baḥṯ ediyordu. Söz arasında Şemsüddīn-i[654] Tebrīzī'niň medḥ u ṯenāsında bulundu. Bedrüddīn Veled-i Müderris, bir āh ederek, ne ḳadar yazıḳ! dedi. Ḥażret-i Mevlānā ḫayıflanmasınıň sebebini ṣordu. Bedrüddīn, Şems-i Tebrīzī Ḥażretleri'niň[655] ḥużūrundan müstefīd olamadığıma teʾessüf ediyorum cevābını verdi. Cenāb-ı Pīr bir müddet sükūt eyledikden[656] ṣoňra, pederimiň rūḥ-i muḳaddesine yemin ederim ki, öyle birine yetişdiň ki her bir ḳılında yüz biň Şems-i Tebrīzī aşılıdır ve onuň sırrını idrāk edebilmekde ḥayrāndır.[657]

---

[651] Cenāb-ı: Ḥażret-i AŞ

[652] Ḥażret-i: Cenāb-ı AŞ

[653] ḥużūr-ı Pīr'e: Ḥażret-i Ḫudāvendigār'a AŞ

[654] Şemsüddīn-i: Şems-i AŞ

[655] Tebrīzī Ḥażretleri'niň: Tebrīzī'niň AŞ

[656] eyledikden: etdikden AŞ

[657] Şu beyit, hem TM hem de AŞ nüshalarında dipnot olarak verilmiştir.

Öyle raḫşende ki ol şemʿa-i nūr
Şems-i Tebrīz oňa pervāne olur

Ṭāhiru'l-Mevlevī [müellif notu]

[Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün]

Şems-i Tebrīzī ki şāh u dilber est

Bā heme şāhenşehī cāndār-i māst[658]

Yaʿnī “Şems-i Tebrīzī; şāhdır, dilberdir, lākin o ʿazīmetle berāber bizim adamlarımızdandır” buyurdu.

İḫvān sevindi ve semāʿa ḳalḳıldı. Ḥażret-i Ḫudāvendigār semāʿ eṣnāsında şu ġazeli oḳudu:

[Müfte’ilün Fâ’ilün Müfte’ilün Fâ’ilün]

Güft lebem nāgehān nām-ı gül ü gülsitān

Āmed ān gül-ʿiẕār kûft merā der dehān

Güft ki sulṭān menem cān-ı gülistān menem

Ḥażret-i çün men şehī v’angehī[659] yād-ı fülān[660]

Yaʿnī “dudağım, gül ü gülistān diyecek oldu. O gül yanaḳlı güzel hemān gelip ağzıma vurdu ve sulṭān benim, gülistānıň rūḥu benim. Benim gibi bir şāhıň ḥużūrunda iken[661] başḳasını yād ediyorsuň” dedi. Ṣ[ayfa] 520

[TM 138] Yine Şemsüddīn-i Malatī naḳl eylemişdir ki:

Mütebaḥḥir ʿālimlerden biri, yetişkin ṭalebesiyle ve ʿādetā imtiḥān ḳaṣdıyla Ḥażret-i Mevlānā’nıň ziyāretine gelmişdi. Cenāb-ı Pīr, baʿżı maʿārif īrādından ṣoňra buyurdu ki: bir fakih ile bir naḥvī[662] yol arḳadaşlığı ediyordu. Ḫarāb bir köprü başına

658 Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1336, c. I, s. 250.

659 Kaynakta vʾengeh olarak kayıtlıdır.

660 Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1339, c. IV, s. 264-265.

661 Şāhıň ḥużūrunda iken: ẕātıň ḥużūrundasıň, öyle iken AŞ

662 TM nüshasında bu kelimeden sonra sehven “ile” kelimesi yazılmıştır.

geldiler. Fakīh **(ve bīrin muʿaṭṭalatin)** dedi. Naḥvī: (ve biʾrin) de ve hemze ile oḳu ki faṣīḥi öyledir[663] tavṣiyesinde bulundu. Bunuñ üzerine aralarında bir mübāḥaṣe açıldı ve uzadıḳca uzadı. Bu yüzden bir[664] **[AŞ 125]** maʿmūreye varamadılar. Gece ḳırda ḳalmaya mecbūr oldular. Naḥvī, ḳarañlıḳda derince bir çuḳura düşdü ve: Allāh ʿaşḳına beni ḳurtar diye arḳadaşına seslendi. Fakīh: "biʾr"iñ hemzesini ḥaẕf ederseñ çıḳarırım dedi. Naḥvī, hemzeyi ḳaldırmadıkca çuḳurdan ḳurtulamadı.

Ḥażret-i Ḫudāvendigār, bu fıḳrayı naḳl etdikden ṣoñra ḫoca ile ṭalebesine ḫiṭāb etdi ki: İnkâr ve tereddüd hemzesi ḳaldırılmadıḳca ṭabīʿat çuḳurundan ve nefs-i emmāre ḳuyusundan ḳurtulup arżullah-i vāsiʿa ṣaḥrāsına çıḳmaḳ imkānı yoḳdur. Bu ḫiṭāb üzerine gerek ḫoca, gerek ṭalebesi, ṣıdḳ-ı tām ile mürīd-i muḫliṣ oldular.

Ṣ[ayfa] 54

Yine Şemsüddīn-i Malatī'den menḳūldür:

Aḳsarāy şehrinde vāʿiẓiñ biri, kürsīde Ḥażret-i Mevlānā'nıñ bir beytini oḳumuş ve cūş u ḫurūşa gelmişdi. Orada bulunan münkir bir ḫoca, vāʿiẓi taḥḳīr ve tekfīr etdi. Vāʿiẓ, kürsīden inip ḫocaya bir yumruḳ vurunca adamcağız ölüverdi. Vāʿiẓ ḳaçıp[665] Ḳonya'ya ḳadar geldi ve Cenāb-ı Pīr'e ṣığındı. Ḫocanıñ[666] ḫışım ve aḳrabası da Ḳonya'ya geldiler ve daʿvāya ḳalḳışdılar. Ḥażret-i Ḫudāvendigār Emīr ʿAlemüddīn Ḳayṣer'e bir mektūb yazdı. Maḳtūlüñ ḳırḳ biñ dirhemden ʿibāret olan diyetini verip vāʿizi ḳurtarmasını tavṣiye etdi. Mektūbu götüren, Emīr ʿAlemüddīn'i Zergerān Çarşısı'nda bulup verdi. ʿAlemüddīn Mevlānā'nıñ emirnāmesini oḳur oḳumaz atından indi. Atını, silāḫını, ḥattā elbisesini ṣatdırıp bedeli olan elli biñ dirhemin ḳırḳ biñini vereṣesine[667] verdi. On biñini şükrāne olaraḳ iḫvāna gönderdi. Vāʿiẓe de ester ve ḫilʿat iḥsān etdi.

[663] de ve hemze ile oḳu ki faṣīḥi öyledir: oḳu ki faṣīḥi hemze iledir AŞ
[664] bir: - AŞ
[665] ḳaçıp: kaçdı AŞ
[666] ḫocanıñ: - AŞ
[667] vereṣesine: vārişlerine AŞ

[TM 139] Gürcī Ḫatūn, Emīr ʿAlemüddīn'iň şu hareketini işitmiş, gösterdiği semāhati takdīr ile berāber[668] çarşı ortasında ṣoyunmasını ḫōş görmemiş olduġu için niçin eve gidip yāḫūd sarāya gelip para tedārik etmediň? diye tekdīr etdi.[669] Emīr[670] ʿAlemüddīn: Ḥażret-i Mevlānā, kimseden bir şey istemez. Öyle olduġu ḥālde ben bendesine böyle bir lüṭufda bulunması üzerine emriniň infāẕı gecikmesin diye öyle yapdım cevabını verdi.

Gürcī Ḫātūn da emīrin şu ḥüsn-i edebine ḳarşı oňa yüz biň dirhem iḥsānıyla beraber bir ḫilʿat giydirdi. Ṣ[ayfa] 236

Eflākī Dede diyor ki:

Şemsüddīn-i Malaṭī bir gün Cenāb-ı Pīr ile iḫvānı bāġına daʿvet etmiş ve Ḥażret-i Ḫudāvendigār'ıň binmesi içi bir ester ḥāżırlamışdı. **[AŞ 126]** Ḥażret-i Ḫudāvendigār[671] binmemek istediyse de Şemsüddīn'iň ḫāṭırı için süvār oldu. Faḳaṭ bir iki adım gidince ester çökdü. İḫvān: Bismillah, bismillāh diyerek ḳoşdular ve ḳaldırdılar. Böyle dinç bir ḥayvān naṣıl oldu da çökdü? dediler. Cenāb-ı[672] Pīr: Bismillāh yükünüň aġırlıġından buyurdu ve bāġa ḳadar iḫvān arasında gāh maʿārif söyleyerek, gāh cūşa gelip[673] semāʿ ederek yürüdü. Ṣ[ayfa] 315

Şemsüddīn Muʿallim

Bu ẕātıň semāʿ eṣnāsında durup Ḥażret-i Mevlānā'ya ḥaṣr-ı naẓar etdiği, Cenāb-ı Pīr'iň, niçin semāʿ etmiyor da baňa bakıyorsuň suʾaline mübārek yüzüňüzden başḳa bakılacaḳ ve feyż alınacaḳ ne var? Ben, müşāhede-i cemāliňizden bulduġum ẕevḳi başḳa hiçbir şeyde bulamıyorum cevābını verdiğini, Ḥażret-i

668 şu hareketini işitmiş, gösterdiği semāhati takdīr ile berāber: - AŞ

669 ḫōş görmemiş olduğu için niçin eve gidip yāḫūd sarāya gelip para tedārik etmediň? diye tekdīr etdi: ḫōş görmediği için eve gidip, yāḫuḍ saraya gelip para tedārik etmediğinden dolayı kendini tekdīr etdi AŞ

670 Emīr : - AŞ

671 Ḥażret-i Ḫudāvendigār: Cenāb-ı Mevlānā AŞ

672 Cenāb-ı : Ḥażret-i AŞ

673 cūşa gelip: - TM

Pīr'in[674] de Allāh mübārek etsin. Ammā bizim[675] bir de vech-i maʿnevīmiz vardır onu görmeye çalış ki bu vech-i ẓāhirī ḳayıb olunca o vech-i bāṭınīyi müşāhede edebilesiň buyurduġunu Eflākī Dede yazıyor. Ṣ[ayfa] 96

[TM 140] Şeref Ḫātūn Binti Sulṭān Veled

Sulṭān Veled Ḥażretleri'niň Şeyḫ Ṣalāḥuddīn kerīmesi Fāṭıma Ḫātūn'dan bir oġlu iki ḳızı doğmuşdu ki oġlu: Ulu 'Ārif Çelebī, ḳızları da: Muṭahhara ve Şeref Ḫātūnlar idi. Ḥażret-i Mevlānā bu kerīmelerden birincisine "'Ābide" ikincisine "'Ārife" derdi. Her ikisi de muḥterem ve mübārek ḳadınlardı.

Eflākī Dede diyor ki:

Aḳşehir'de bulunuyorduḳ. Şeref Ḫātūn'uň baňa ḳarşı şefḳat ve ʿināyeti vardı. Onuň için Şeyḫim Ulu ʿĀrif Çelebī'niň aḥvālinden baḥṣ ederek irşād eylemek üzere[676] dedi ki: Bir gün vālidem Kirāke, ablam Muṭahhara Ḫātūnlar ve şehriň baʿżı ḳadınları ile birlikde pederimiň ḥużūrunda oṭuruyorduḳ. Babam, maʿārif ve ḥaḳāyıḳdan[677] baḥṣ ediyordu. **[AŞ 127]** Derken ʿĀrif Çelebī içeriye girdi, bir müddet oṭurduḳdan ṣoňra ḳalḳıp[678] gitdi. Pederim buyurdu ki: Subḥānallāhü'l-ʿAliyyi'l-Ḳādir ben, Şeyḫim Şems-i Tebrīzī, Seyyid Burhānüddīn Muḥaḳḳıḳ-i Tirmīzī, Ṣalāḥuddīn-i Zerkūb, Ḥüsāmüddīn Çelebī ve saʾire gibi bir çoḳ ʿazīzānıň ḥużūrunda bulundum; sözlerini diňledim, kerāmetlerini gördüm. Ḥamd olsun bir parça da feyż-yāb oldum. Faḳaṭ bu ʿĀrif'iň ḥāline ḳarşı ḥayretdeyim. Bu, ne ḳadar yükseklerde uçan bir ḳuşdur. Onu görünce ḥālim değişiyor. Pederimiň rūḥ-i muḳaddesine yemīn ederim ki ʿĀrif gibi bir ẕāt dünyāya gelmemişdir ṣanırım. Pederimiň baḥṣ etmiş olduġu yedi velīniň envārını onuň sīmāsında görüyorum.

---

674 Pīr'iň: Ḫudāvendigār'ıň AŞ
675 bizim: - AŞ
676 ederek irşād eylemek üzere: ile beni irşād etmek için AŞ
677 maʿārif ve ḥaḳāyıḳdan: ḥaḳāyıḳ ve maʿārifden AŞ
678 ḳalḳıp: ḳalḳdı, AŞ

Babamıň bu sözleri üzerine annem laṭīfe tarīḳiyle: öyle der de niçin onu dāʾimā iḫvān arasında tekdīr ediyorsun? diye ṣordu. Pederim cevāb verdi ki: benim öyle yapışım; naẓar deġmesin diye āteşe üzerlik atış ḳabīlindendir. Yoḳsa söylediklerim ciddī deġildir. Muḥterem pederim, o istiġrāḳ ḥālinde bile ʿĀrif'i çoḳ severdi. Bir gün dilini onuň ağzına soḳdu[679]. O da ʿaşḳ u şevḳ ile emdi. Ben çocuġu almaḳ istedim. Buyurdu ki: Bahāʾüddīn; ʿĀrif seniň deġil, benim evlādımdır, o sulṭān-ı abdālāndır. Dāʾimā kemāl-ender-kemāl ḥālinde olacaḳdır. Ṣ[ayfa] 491[680]

[TM 141] Şerefüddīn-i Ḳayṣerī

Ḳāḍī Sirācüddīn'iň tilmīẕlerinden ve Ḥażret-i Mevlānā'nıň mürīdlerinden fāżıl bir ʿālim idi ki Emīr Tācüddīn-i Muʿtez, Aḳsaray'da bir medrese yapdırmış, müderrisliġine Şerefüddīn'i göndermesi için Cenāb-ı Pīr'e[681] mürācaʿātda bulunmuşdu. Ḥażret-i Ḫudāvendigār'ıň cenaze namāzını ḳıldırmaḳ için ilerleyen Şeyḫ Ṣadruddīn-i Ḳonevī'niň aġlaya aġlaya geri çekildiğini, sebebi ṣorulunca: Ḥażret-i Peyġamber'i ve meleʾ-i aʿlā rūḥānīlerini gördüm, namāz ḳılıyorlardı dediğini naḳl eden bu ẕātdır.

Yine bu, Şerefüddīn demişdir ki:

İrtiḥāl-i Mevlānā'dan ṣoňra bir gün üstādım Ḳāḍī Sirācüddīn, ḳabr-i şerīf muvācehesinde durmuşdu. Aġlaya aġlaya:[682]

[Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün]

Kāş ān rūz ki der-pāy-i tū şod ḫār-ı ecel

Dest-i gītī be-zedī tīġ-i helākem ber-ser

[679] soḳdu: ḳoydu AŞ
[680] 491: 450 AŞ
[681] Cenāb-ı Pīr'e: Ḥażret-i Mevlānā'ya AŞ
[682] Ağlaya ağlaya: Hem ağlıyor, hem de AŞ

Tā derīn rūz-i cihān bī-tū ne-dīdī çeşmem

Īn menem ber-ser-i ḫāk-i tū ki ḫākem ber-ser[683]

[AŞ 128] beyitlerini oḳuyordu[684]. Ṣ[ayfa] 94, 185

[TM 142] Şeyḫ Emīn Beg Āb-germī

Ilıcalı olan bu ẕātı, Eflākī Dede'niň "Melikü'l-Ḫulefā" diye taʿrīf edişinden yā Sulṭān Veled'iň yaḥūd Ulu ʿĀrif Çelebī'niň ḫalīfelerinden olduġunu, ve naḳl ettiġi[685] fıḳradan ikinci iḥtimāliň ḳuvvetli bulunduġu aňlaşılıyor. Şeyḫ Emīn Beg demişdir ki:

Gençliğimde birāderim Mecdüddīn ve Aḫī Muẓafferuddīn ile birlikde bize kīmyā yapmasını öġretecek diye bir dervīşe baġlanmış, kīmyā mesʾelesini kimseye söylememek üzere yemīn etmişdik. Dervīş bizden bir çoḳ eczā ṭaleb ediyordu ki çoġunu bulamıyorduḳ. Bir defʿa da "zaʿferān-ı ḥadīd" istedi. Aramaḳ için Ḳonya'ya gitdik. Ulu ʿĀrif Çelebī'niň eviniň[686] öňünden geçmişiz. Kendisi ḳapıdan çıḳdı, Aḫī Muẓafferuddīň'iň yaḳasından ṭutdu: Eşek ḥerīf; kīmyā arıyorsaň ekin ek, sīmyā istiyorsaň Mevlānā'nıň ʿaşḳına baġlan dedi. Aḫī Muẓafferuddīn ʿādetā kendinden geçdi. Çelebī Ḥażretleri de eve girdi.

Ilıca'ya dönüşümüzde o dervīşiň muḥabbeti ḳalbimizden zāʾil olmuşdu.[687] Bināʾen ʿaleyh oňa yol verdik. Aḫī Muẓafferuddīn zirāʿatle meşgul ve o sāyede zengin oldu.

Yine Şeyḫ Emīn Beg demişdir ki:

---

[683] Sadi (thk: Nurullah İranperest), *Gülistan*, Tahran: s. 183. Beyit. *Ḳudemā-yı Mevleviyye* sayfa 90-91'de de aynen geçmektedir.

[684] oḳuyordu: oḳudu AŞ

[685] ettiġi: eylediġi AŞ

[686] eviniň: - AŞ

[687] olmuşdu: oldu AŞ

Ben ve hemşehrim Faḫruddīn-i Āb-germī, Ṣulṭān Veled'den[688] ṣoňra ʿĀrif Çelebī'niň baʿżı ḥarekātına muʿteriż bulunuyorduḳ. Bir gece rüʾyāmda gördüm ki geniş bir ṣaḥrāda yüksek[689] bir çadır ḳurulmuş, içerisinde ʿĀrif Çelebī oṭuruyor, eṭrāfda[690] da bir çoḳ güzel ḳuşlar bulunuyor. Derken bir rūzġār esdi, o ḳuşlar ḳayboldu. Yerlerine başḳaları ve daha büyükleri geldi, güzel güzel ötmeye başladılar. Birine ṣordum. Evvelki ḳuşlar Sulṭān Veled'iň mürīdleri idi, bunlar da Ulu ʿĀrif Çelebī'niň dervīşleri cevābını verdi. Uyandım ve Faḫruddīn-i Āb-germī'ye bu rüʾyāyı söyledim. İkimiz de ḥāżırlandıḳ ve Aḳşehir'de bulunan Çelebī Ḥażretleri'niň ziyāretine gitdik. Zāviye ḳapısından girer girmez: **[AŞ 129]** Bu eşekler, rüʿyāda görürler, yine inanmazlar dedi. Tecdīd-i ʿahd ederek yeňiden mürīd olduḳ. Ṣ[ayfa] 487

[TM 143] Şeyḫ Bedrüddīn-i Neccār

Bu ẕātıň dülgerlikle işṭigal etdiği ve büyük bir adam olduġu Eflākī Dede'niň onu "seyyidü's-süleḥā, veliyy-i mestūr, Şeyḫ Bedrüddīn Neccār-ı Mevlevī" diye tavṣīfinden aňlaşılıyor.

Ḥażret-i Mevlānā'nıň ḫavāṣṣ-ı mürīdānından Emīr Tācüddīn Muʿtez el-Ḫorāsānī, niyaz-ı maḫṣūṣ olmaḳ üzere ḥużūr-i Cenāb-ı Pīr'e üç biň altın göndermiş, Ḥażret-i Ḫudāvendigār[691] ṭarafından ḳabūl edilmemek istenilmişdi. Emīr Muʿtez Sulṭān Veled'iň şefāʿatine mürācaʿat ederek bu para ile medrese yanına dervīşler için bir ḳaç oda yapılsın teklīfinde bulundu, Sulṭān Veled'iň recāsıyla bu teklīfe[692] müsāʿade buyruldu ve dervīşāna maḫṣūṣ olmak üzere[693] birḳaç ḥücre inşā olundu. Şeyḫ Bedrüddīn diyor ki:

---

[688] Veled'den: Veled'iň irtiḥālinden AŞ
[689] bir ṣaḥrāda yüksek: - AŞ
[690] eṭrāfda: etrāfında AŞ
[691] Ḫudāvendigār: Pīr AŞ
[692] bu teklīfe: ṭaraf-ı Mevlānā'dan AŞ
[693] olmak üzere: - AŞ

Ben çocuḳdum ve o ḥücreleriñ inşasında çalışıyordum. Çatı için ḳullanılacaḳ kirīşlerden biri, yarım arşın ḳışa geldi. Ustalar ṭoplandılar, ne yapalım? diye çāre aramaya başladılar. O şırada Ḥażret-i Mevlānā geldi ve ne düşünüyorsuñuz? diye şordu. Mesʾeleyi ʿarż etdiler. Yañlış ölçmüş olmayasıñız? buyurdu. Ustam ikinci defʿa ölçdü ve ḳışa olduġunu gösterdi. Cenāb-ı Ḫudāvendigār: O kirīşe mübārek elini sürdü ve: böyle munṭaẓam bir ağaç naṣıl ḳışa[694] olur? Sehv ustalarda.[695] Bir daha ölçün. emrini verdi. Üçüncü defʿa ölçdüler, diġer kirīşlerden yarım arşın uzun bulundu. Ustalarıñ ḥayreti arasında Cenāb-ı Pīr gitdi. O kirīşi ḳullandılar ve[696] çatıyı o gün tamāmladılar.

Bedrüddīn-i Neccār'ıñ ölüm tārīḫi maẓbūṭ deġil[697], Ḥażret-i Mevlānā zamanında çocuḳ bulunmasına göre Ṣulṭān Veled'iñ dervīşlerinden ve ḫalīfelerinden olacaḳ. Ṣ[ayfa] 126

[TM 144] [AŞ 130] Şeyḫ Bahā'üddīn-i Baḥrī

Eflākī Dede bu ẕāt için "yār-i büzürgvār ve kātib-i esrar" taʿbīrlerini ḳullanmaḳla berāber onuñ maʿārif-i ledünnīyyede bir baḥr olduġunu ṣoñra da türbe-i şerīf imāmı bulunduġunu yazıyor:

Bahāʾüddīn-i Baḥrī diyor ki:

Bir gün Ḥażret-i Mevlānā şöyle buyurdu: Her kim Şeyḫ ʿAṭṭār'ıñ sözleriyle meşgul olursa Ḥakīm Senāyī'niñ sözlerinden istifāde eder, her kim Ḥakīm Senāyī'niñ sözlerini diḳḳatle oḳursa benim sözlerime vāḳıf olabilir.

Yine Bahāʾüddīn-i Baḥrī rivāyet ediyor:

---

[694] ḳışa: - AŞ
[695] Sehv ustalarda: - AŞ
[696] Ve: , AŞ
[697] Bedrüddīn-i Neccār'ıñ ölüm tārīḫi maẓbūṭ deġil: Bedrüddīn-i Neccār AŞ

Bir gün Cenāb-ı Ḫudāvendigār[698] medresede oṭuruyordu. Vaḳtiñ ḫāḳānīsi ṣayılan Şāʿir Emīr Bahāüddīn-i[699] Ḳāniʿī, büyüklerden bir ḳaç kişi ile ziyārete geldi. Bir çoḳ suāl ve cevābdan ṣoñra: Bendeñiz, Senāyī'yi hīç sevmem dedi Ḥażret-i Pīr sebebini ṣordu. Ḳāniʾī: çünkü müslümān değildir, Ḳurʾān-ı Kerīm'iñ āyetlerinden iktibās yapmış, onları kendi sözleri arasında ẕikr etmişdir cevābını verdi.

Cenāb-ı Mevlānā[700] ḥiddetlendi ve buyurdu ki: Ṣuṣ! Eġer müslümānlıḳ Senāyī'niñ maʿnevī ʿaẓametini görseydi başından külāhı düşerdi. O müslümān değil de sen ve seniñ gibileri müslümān öyle mi? Senāyī iki ʿālemden azāde bir ẕāt-ı ʿālī idi. Ḳurʾān'dan iḳtibās yapması, kelāmullahı şerḥ eden sözlerine ḳıymet vermemek içindi. Sen bunu añlamazsıñ, çünkü ẓāhire ḳāniʿsiñ. Sen ve seniñ gibileriñ esrār-ı evliyādan naṣībi yoḳdur. Oñlarıñ añlamadıġıñız ḥāllerini inkâr etmek ve kendiñizi varṭa-i helāke düşürmek maʿḳūl bir ḥareket değildir. Senāyī ve emṣāli ḥaḳḳında ḥüsn-i ẓanda bulunmak[701] ḳıyāmetde seniñ için vebāl teşkil etmez. Belki ṣıdḳ-ı iʿtiḳādıñla onları kendine şefīʿ ittiḫāẕ etmiş ve sāyelerinde ḳurtulmuş olursuñ.

Bu iḫṭār üzerine Emīr Ḳāniʿī ayaġa ḳalḳdı ve başını açıp tevbe ve istiğfār ettikden ṣoñra mürīd-i muḫliṣ oldu.

[TM 145] Yine Bahāʾüddīn-i Bahrī naḳl ediyor:

[AŞ 131] Daha emīrliġim,[702] yaʿnī vaẓīfede bulunduġum ṣırada Ḥüsāmüddīn Çelebī ile iyi görüşür, ekṣeriyā ziyāretine giderdim. Baʿżen de o bize gelirdi. O eṣnālarda Ḥażret-i Mevlānā ile müşerref olamamışdım.[703] Bir gün Çelebī Ḥüsāmüddīn bize gelmişdi ṣoḥbet eṣnāsında Cenāb-ı Ḫudāvendigār teşrīf buyurdu. Emīr Bahāüddīn; gālibā Çelebī'yi elimizden almaḳ istiyorsuñ ṭarzında[704] bir laṭīfede bulundu. İkimiz de efendimiziñ muḫliṣ bendeleriyiz[705] dedim ve yemek ḥāżırlatmaḳ

[698] Ḫudāvendigār: Pīr AŞ
[699] Bahāüddīn-i: - AŞ
[700] Cenāb-ı Mevlānā: Ḥażret-i Ḫudāvendigār AŞ
[701] Bulunmak: - AŞ
[702] emīrliğim, : emirliğim zamānında AŞ
[703] Bu cümle AŞ nüshasında kayıtlı değildir.
[704] ṭarzında: diye AŞ
[705] bendeleriyiz: bendelerindeniz AŞ

istedim. Yenecek bir şey getir buyurdu.[706] Ḳalḳdım. Ḫidmetkāra seslen, getirsin dedi.[707] Uşağı çaġırdım, Rūmca olaraḳ: Yenecek ne var? diye ṣordum. Ne varsa şimdi yedik. Bulaşıḳ yıḳamaḳ için tencerede ṣu ısıtıyorum cevābını verdi. Ḥażret-i Pīr muḥāveremizi aňladı ve: o tencere ile ṣaḥan kāse ve kepçe getir emrini verdi. Tencere ve sāire gelince kendi eliyle[708] oradan pirinç ḳalyesi çıḳartıp saḥanlara ḳoydu. Ben kendi kendime boş tencereden bu yemek naṣıl çıḳdı? dedim. (**hüve min ʿindallah**) yaʿnī[709] Allāh ṭarafındandır buyuruň, yiyiň dedi. Ḥüsāmüddīn Çelebī ile yemeġe başladıḳ. Kendisi namāza durdu. İşte emāretden çekilişimiň ve tamāmiyle tecerrüd ʿālemine girişimiň sebebi budur.

Yine Bahāʾüddīn-i Baḥrī aňlatıyor:

Ḥażret-i Pīr'iň maʿiyyetinde olaraḳ Ilıca'ya gitmişdik. Orada on gün bir şey yemedi. Ṣoňra bir Türk köylüsü, büyük bir kāse ile yoġurt getirmişdi. Onu aldı, içine bol ṣarmıṣaḳ ḳoydurdu ve yedi. Ḳırḳ gün daha bir şey yemeyip semāʿ ile meşgūl oldu.

Yine Bahāʾüddīn-i Baḥrī naḳl ediyor:

Rūm bir dülger, medresede taʿmīr ile meşgūl oluyordu. İḫvāndan baʿżıları oňa[710]: niçin müslümān olmuyorsuň? İslām, bütün dinleriň ekmelidir dediler. Dülger, elli yıldır ʿİsā dīnindeyim, ondan utanır ve ḳorḳarım dīnini terk edemem cevābını verdi.

O ṣırada Ḥażret-i Pīr geldi: **[TM 146]** īmānıň sırrı ḥavfdır. Her kim Allāh'dan[711] tersā (ḫā'if) olursa tersā (ḫıristiyān) bulunsa[712] bile bī-dīn deġildir, dīndārdır, buyurup gitdi. Bu söz üzerine dülger müslümān ve dervīş oldu.

---

[706] buyurdu: dedi AŞ
[707] dedi: buyurdu AŞ
[708] kendi eliyle: - AŞ
[709] yaʿnī: yaʿnī "bu AŞ
[710] oňa: - AŞ
[711] Allāh'dan: - AŞ
[712] bulunsa: olsa AŞ

Yine Bahāüddīn-i Baḥrī, bir Ilıca seferi eṣnāsında o ḳadar ḫastalanmışdı ki ḥayātından ümīd kesilmişdi. Mevlānā'nıň emri üzerine yatağıyla ḳaldırıp ḥavżıň kenārına götürdüler. Cenāb-ı Pīr onu ḥavża ṣoḳdu, müteʿaddid defʿalar **[AŞ 132]** daldırıp çıḳardı. Herkes böyle bir tedāvī görmediği için şaşırmış ve ḫastadan ümīd kesmişdi. Faḳaṭ kimse bir şey söylemeye cesāret edemiyordu. Nihāyet ḫastanıň oġlu Ṣalāḥuddīn feryād etmeġe başladıġı için[713] Ḥażret-i Mevlānā ḫastayı ḥavżdan çıḳardı ve yataġına yatırdı. Bir müddet istirāḥatdan ṣoňra Bahāüddīn[714] ḳalḳıp oṭurdu, yemek isteyip yedi ve iyileşdi. Ṣ[ayfa] 96, 109, 114, 126, 180, 227, 234, 251, 296, 313.

Şeyḫ Bedrüddīn-i Yavaş-i Naḳḳāş

Eflākī Dede'niň "yār-ı rabbānī, ṣāḥib-dil ve ṣā'ib-naẓar"[715] diye tavṣīf etdiği bu ẕātıň naḳḳāşlıḳla iştigāl eder bir ṣanʿatkār olduġu aňlaşılıyor.

Şeyḫ Bedrüddīn diyor[716] ki:

Bir gün Ḥażret-i Mevlānā, iḫvāna ḫiṭāben şöyle buyurdu: Bütün meşāyıḫ, mürīdiň kibr ü aẓametini gidermek ve ünf-i istikbārıňı ḳırmaḳ için dilenmesini, zenginlerden ödünç para, zekāt ve ṣadaḳa almasını, hediyye ḳabūl etmesini cāʾiz görmüşlerdir. Resūlullāh ṣallallahu ʿaleyhi ve sellem efendimiz[717] (**isteʿfif ʿani'n-nāsi me'staṭaʿte**)[718] yaʿnī "Eliňden geldiği ḳadar ḫalḳdan bir şey almamaḳ ṣūretiyle ʿiffetini muḥāfaẓa et" buyurmuş olduġu için biz, teseʾʾül ḳapısını iḫvānımıza ḳapatdıḳ. Her biri yā ṣanʿat, yā[719] ticāret veyāḫūd[720] kitābet ṣūretiyle çalışıp ḳazanmalıdır. Yārānımızdan bu yolu taʿḳīb etmeyenleriň bir pul ḳadār deġeri yoḳdur.

---

[713] Ṣalāḥuddīn feryād etmeġe başladıġı için: Ṣalāḥuddīn'iň feryādı üzerine AŞ

[714] müddet istirāḥatdan ṣoňra ḫasta: müddet ṣoňra Bahāüddīn AŞ

[715] ṣā'ib-naẓar: ṣāḥib-naẓar AŞ

Müstensihin müellifin doğru yazımını bozduğu örneklerdendir. Tahsin Yazıcı tarafından hazırlanan tenkitli metinde de bu ibâre "ṣāyib- naẓar" şeklindedir. bkz. .c.1, s.244.

[716] Diyor: demişdir AŞ

[717] efendimiz: - AŞ

[718] سْتَعْفِفْ عن الناسِ ما اسْتَطَعْتَ / *Şâşî, Müsned, II, 165, no. 719.*

[719] yā: yāḫūd AŞ

[720][720] yāḫūd: veyāḫūd AŞ

Böyleleri ḳıyāmetde bizim yüzümüzü göremeyecekdir.[721] Başḳasına el uzatanlardan ben yüzümü çeviririm. Ṣ[ayfa] 98[722]

[TM 147] Yine Bedrüddīn-i Yavaş şöyle bir rivāyetde bulunmuşdur:

Bir gün iḫvāndan müderris Sirācüddīn-i Tatari ile[723] teferrüce çıḳmışdıḳ. Yolda Cenāb-ı[724] Pīr'iñ yalñız başına gitmekde olduġunu gördük. Biz de uzaḳca olaraḳ arḳasından yürümeye başladıḳ. Bir aralıḳ döndü ve bizi gördü. Siz ayrıca gidiñiz, ben ḳalabalıḳdan ḫōşlanmıyorum. Elimi öpmelerinden ve ḳarşımda eġilmelerinden ḥaẕẕ etmediğim için ḫalḳdan çekiniyorum dedi. Biz, biraz ilerledik ve[725] bir vīrānede bir ḳaç köpeġiñ biri birine ṣoḳulup yatmış olduḳlarını **[AŞ 133]** gördük. Sirācüddīn: Şu zavallılar, ne güzel geçinirler ve ne ḫōş yatmışlar dedi. O ṣırada Ḥażret-i Pīr yetişdi ve: Evet Sirācüddīn, dediğiñ gibi ḫōş geçinir görünüyorlar. Faḳaṭ onlarıñ dostluḳlarını añlamaḳ isterseñ öñlerine[726] bir kemik parçası at da ḫırlaşmalarını seyr et. Ehl-i dünyānıñ ve māla ṭapanlarıñ ḥāli de böyledir. Aralarında menfaʿat fikri olmayınca biri biriniñ muḥibb-i muḫliṣi olurlar. Faḳaṭ cüzʾī bir istifāde gördüler mi yıllarca olan ülfet ve muḥabbeti unuturlar, yekdiġerini taḥḳīr ve terẕīl ederler buyurdu.

Şeyḫ Yavāş'ıñ da ölüm tārīḫi belli değildir.[727]

Ṣ[ayfa] 98[728], 127

[721] göremeyeceklerdir: göremeyecekdir AŞ
[722] Sayfa 98: - TM
[723] Bir gün iḫvāndan müderris Sirācüddīn-i Tatari ile: İḫvāndan Sirācüddīn-i Tatari ile bir gün AŞ
[724] Cenāb-ı: Ḥażret-i AŞ
[725] ve: - AŞ
[726] öñlerine: aralarına AŞ
[727] Bu cümle AŞ nüshasında bulunmamaktadır.
[728] 98: - AŞ

Şeyḫ Cemālüddīn-i Ḳamerī

Eflākī Dede bu ẕātı “ḫulāṣatu’l-aṣḥāb, maẓhar-ı nūr-i ʿÖmerī, Şeyḫ Celālüddīn-i[729] Ḳamerī raḥmetullahi ʿaleyh” diye taʿrīf ve tavṣīf ediyor. Şu taʿrīfden Şeyḫ Cemālüddīn’iñ mübārek bir ẕāt olduġu ve *Menâkıbu’l-Ārifīn*’iñ ḫitāmından evvel öldüğü añlaşılıyor.

Bu ẕāt rivāyet ediyor[730] ki:

Bir gün Ḳonya ḥükümdārı Sulṭān ʿİzzüddīn Keykāvūs, Ḥażret-i Mevlānā’yı ziyāret için medreseye geldi. Cenāb-ı Ḫudāvendigār sulṭāna iltifāt etmedi. Sulṭān teẕellül ederek[731] naṣīḥat ṭalebinde bulundu. Ḥażret-i Mevlānā buyurdu ki: Naṣıl naṣīḥat edeyim? Seni çōbān yapmışlar, ḳurdluḳ ediyorsuñ, bekci taʿyīn etmişler, ḫırsızlıḳ ediyorsuñ, Raḥmān seni sulṭān etmiş, sen şeyṭān sözüyle ʿamel ediyorsuñ!

Bu sözler üzerine sulṭān aġlaya aġlaya dışarıya çıḳdı. Medrese ḳapısında [TM 148] başını açdı, tevbe ve istiğfār etdi. İlāhī; Ḥażret-i Mevlānā baña sert sözler söyledi, faḳaṭ seniñ rıżā-yı şerīfiñ için söyledi. Bu bīçāre ḳuluñ da seniñ salṭanat-ı ilāhiyyeñ ḥużūrunda teẕellül ve tażarruʿ ediyorum. Gerek onuñ gerek benim riyāsız ḥareketimiz ḥürmetine baña merḥamet et dedi ve şu rubāʿīyi oḳudu.

[Mef’ûlü Mefâ’ilün Mefâ’îlün Fa’]

Ber āb-ı dū dīde-i ġamem raḥmet kon

Ber sīne-i pür-sūz u ġamem raḥmet kon

Ey raḥmet-ı tū bīşter ez her bīşī

[729] Müellif nüshasında yanlışlıkla “Celâlüddîn” olarak yazılmıştır.
[730] ediyor: etmişdir AŞ
[731] ederek: eyleyerek AŞ

Ber men ki zi her kemī kemem raḥmet kon[732]

[AŞ 134] **Me'āli:**[733] "İlāhī; aġlayan gözlerimizin yaşına ve ġamlı göġsümüzn yanışına raḥmet et. Ey raḥmeti her faźladan faźla olan Rabbim, her noḳṣāndan nāḳış bulunan ben ḳuluňu mağfiret buyur"

Sulṭānıň bu münācāṭı üzerine Ḥażret-i Mevlānā yanına geldi, onu ṭalṭīf eyledikden ṣoňra, h adi git, Cenāb-ı Ḥaḳ seni yarlıġadı buyurdu. Ṣ[ayfa] 227

Yine Cemālüddīn-i Ḳamerī naḳl ediyor[734] ki:

Bir gün Emīr Pervāne bir ḳaç kişi ile birlikde Ḥażret-i Pīr'iň ziyāretine geldi ve naṣīḥat ṭalebinde bulundu. Cenāb-ı Ḫudāvendiġar: Emīr Muʿīnuddīn; eliňden geldiği ḳadar dört ḳıbleye ḫidmet et buyurdu. Emīr Pervāne: biz, bir ḳıble biliyoruz, diġer üç ḳıble hangileridir? diye ṣordu. Ḥażret-i[735] Mevlānā dedi ki birincisi, beş vaḳitdeki namāz ḳıblesi, ikincisi, duʿā ḳıblesi olan semādır. İḫtiyācıň olunca duʿā ḳıblesine teveccüh ve teẕellül-i tām ile maḳṣadını ṭaleb etmelisiň. Üçüncüsü, ʿācizleriň ve maẓlūmlarıň ḳıblesi olan ḥukūmetdir. Bir maẓlūm, yāḫūd bir ʿāciz saňa mürācaʿatda bulundu mu onuň maṭlūbuňu īfā etmelisiň ki Allāh da seniň dīnī ve dünyevī[736] ḥācetleriňi iḥsān buyursun. Dördüncüsü, ehlullāhıň ḳıblesidir ki naẓar-ı ilāhī ḳıblesidir. Ṣaḳın o ḳıbleye ṭaş atmayasıň ve oraya teveccühden ḫālī ḳalmayasıň ki Allāh da seniň dīn ve dünyā[737] devletini muḥāfaẓa etsin. Esselāmu ʿaleykum ve raḥmetullāhi.[738]

Ḥażret-i Mevlānā bu sözleri söyledikden ṣoňra ayaġa ḳalḳdı. Pervāne de yerlere ḳadar eġilerek dışarıya çıḳdı. Ṣ[ayfa] 289

[TM 149] Yine Cemālüddīn-i Ḳameri ḥikāye etmişdir ki:

732

733 Me'āli :Yaʿnī AŞ

734 ediyor: eylemişdir AŞ

735 Ḥażret-i : Cenāb-ı AŞ

736 dīnī ve dünyevī : dīn ve dünyā AŞ

737 dīn ve dünyā: dīnī ve dünyevī AŞ

738 AŞ nüshasında "ve berekātuhu" kısmı da bulunmaktadır.

Bir gün ḥużūr-i Mevlānā'da Atabeg Arslan'ıñ büyük bir medrese yaptırdığını, lākin müderrisiniñ Ḥanefī ve Ṣufī olup fıḳh-ı Ḥanefī ve taṣavvuf tedrīs etmesini, müderrisliġe Şāfiʿīleriñ getirilmemesini şarṭ ḳoşduġunu söylediler. Cenāb-ı Pīr buyurdu ki: İbn Mesʿūd radiyallāhu ʿanhdan mervī olduġuna göre ḫayr-i muḳayyed iyi deġildir. Allāh rıżāsı için yapılan bir ḫayır, bilā-ḳayd u şarṭ olmalı ki Allāh rıżāsı için olsun ve faẕla ṣevāb ḳazansın. Ḫayr-i muḳayyed şuña beñzer ki Hindli bir dervīş, Nīşābūrlu bir zenġīn ile yoldaş olmuşdu. Nīşāpūrlu rākib[739] olduġu ḥālde Hindli yalın ayaḳ yürüyordu. Nīşāpūrlu oña acıdı pābūclarını verdi. Ḥindli duʿā ederek pābūcları giydi. Faḳaṭ biraz ṣoñra Nīşāpūrlu: ṭaşlara başma, dikenleri çiġneme, başdıġıñ yere[740] diḳḳat et gibi sözlerle **[AŞ 135]** taḥakküme başladı. Hindli, pābūcları Nīşāpūrluya iʿāde etdi ve baña ḫayr-ı muḳayyediñ lüzūmu yoḳ. Otuz yıldır bilā-ḳayd u şarṭ yalın ayaḳ yürüyorum. Şimdi bir pābūc için ḳayd altına giremem dedi. Bundan añlaşılıyor ki ḫayr-ı muḳayyediñ fāʾidesi yoḳdur. Eġer bütün ḳaydlardan āzāde olmasını[741] isterseñ ḫayr-ı muṭlaḳda bulun. Ṣ[ayfa] 295

Şeyḫ Gehvāre-ger[742]

Sulṭānu'l-'Ulemā Ḥażretleri'niñ mürīdlerinden olup birlikde Rūm'a gelenlerdendir. Demişdir ki: bir gün şeyḫimden bir adam şarāb içerse ne olur? diye ṣorulmuşdu.[743] Köpek olur, domuz olur, maymun olur cevābını verdi. Ṣ[ayfa] 12, 24

Şeyḫ Ḥaccāc-ı Nessāc

Bu ẕāt da Sulṭānu'l-ʿUlemā ile birlikde gelmiş, Şeyḫ Gehvāreger beşikçilik yaptığı gibi bu da Ḳonya'da doḳumacılıḳ etmişdi. Kendisi ekmeġi suya batırıp

---

739 rākib : rāḥib AŞ

740 yere: yerlere AŞ

741 olmasını: olmaḳ AŞ

742 Müellif burada arka sayfada (s.150) yazdığı bu şahıs için "arḳadaki Şeyḫ Gehvāre-ger buraya yazılacaḳdır" notunu düşmüştür.

743 ṣorulmuşdu : ṣordular AŞ

onuñla ifṭār eder, ḳazandığı paraları iḫvān meṣārifi olmaḳ üzere medreseye getirip Mevlānā'nıñ pābūclarına dökerdi. Ṣ[ayfa] 12, 20

Şeyḫ Ḫᵛāceġī[744]

Bu da Sulṭānu'l-ʿUlemā'nıñ bendelerinden[745] idi. Ṣ[ayfa] 12

Şeyḫ ʿİzzüddīn Köse[746]

Mevlānā'nıñ mürīdlerinden olduġu añlaşılan bu ẕāt ḥaḳḳında Eflākī Dede "ez vāṣılān-ı Ḥaḳ būd" diyerek **[AŞ 136]** ondan şu fıḳrayı naḳl ediyor:

Bir gün Ḥażret-i Mevlānā buyurdu ki: Bir kuş uçunca gökyüzüne varamaz ammā yeryüzünüñ ṭuzaḳlarından uzaḳlaşmış olur. Bunuñ gibi biri, dervīş olunca kemāle ermese bile ḫalḳıñ ʿavāmından yükselir[747] ve dünyā zaḥmetlerinden ḳurtulmuş olur[748]. Ṣ[ayfa] 164

[TM 150][749] Şeyḫ Kemālüddīn-i Tebrīzī el-Ḫādim

Bu ẕātıñ "server-i ḫüddām-ı türbe-i muḳaddese" yaʿnī Ḥażret-i Mevlānā türbesiniñ baş türbedārı olduġunu Eflākī Dede yazıyor ve ondan şunları naḳl[750] ediyor:

Şeyḫ Kemāl demişdir ki: Cenāb-ı Pīr'iñ maʿiyyetinde olaraḳ Ḥaleb'de bulunuyorduḳ. Bir ḳaç gün orada oṭurduḳ. Bir gün pazara gitdim, bir baḳḳāldan öteberi aldım. Ḥerīf baña sövdü ve ḳalbimi ḳırdı. ʿAvdetde Ḥażret-i Ḫudāvendigār'a

[744] Bu şahıs *Menāḳıbu'l-ʿĀrifīn*'de Gehvāre-ger-i Ḫācegī şeklinde geçiyor. (haz. notu)
[745] bendelerinden: mürīdlerinden AŞ
[746] Bu şahıs TM nüshasında derkenarda yazılmıştır. (haz. notu)
[747] yükselmiş: yükselir AŞ
[748] ḳurtulmuş olur : ḳurtulur AŞ
[749] TM nüshasında 150. sayfa "Şeyh Gehvâre-ger" ile başlamasına rağmen müellifin önceki sayfada düşmüş olduğu kayıt icâbınca önceki sayfada yazılmıştır. (haz. notu)
[750] naḳl: rivāyet AŞ

bu ḳavmiñ garīb düşmānı olduḳlarını söyledim. Cānı ṣıḳıldı. Bu şehirden gitmek gerek, Moġol ordusu geliyor, Ḥaleb'i ḫarāb edecekdir, Dımaşḳ ṭarafına yollanalım dedi. Fi'l-vāḳiʿ biz çıḳdıḳtan[751] ṣoñra Moğollar gelmişler ve zavallı baḳḳālı parçalamışlar. Ṣ[ayfa] 219

Yine Şeyḫ Kemālüddīn demişdir ki:

Devecimiz, yolda bu menzile ḳonalım diye ışrār etdi. Ḫazret-i Ḫudāvendigār rıżā göstermedi. Deveci, ben gidemem deyince Ḥażret-i Pīr oña bir yumruḳ vurup devirdi.[752] Ellerini baġlayıp omuzuna aldı, bir fersaḫ ḳadar mesāfeye götürdükden ṣoñra çayırlı bir yerde[753] indirdi, ellerini çözdü: Ey aḥmaḳ; hadi bize acımadıñ, develeriñe de mi acımıyorsuñ? Seniñ ḳonalım dediğiñ yer ḳuraḳdı, ṣoñra orası bu gece Moğollar'ıñ ḳarārġāhı olacaḳdı. buyurdu. Ḥaḳīḳaten Moğollar, o gece oraya ḳondular, ertesi gün Ḥaleb'e gittiler ve taḫrīb etdiler. Ṣ[ayfa] 219

Yine Şeyḫ Kemālüddīn-i Tebrīzī demişdir ki:

[AŞ 137] Şeyḫ Ṣadruddīn-i Ḳonevī bir gece Resūllullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellemi rüʾyāsında gördü. Ḥall edemediği baʿżı müşkilātı istifsār ederek cevāblarını aldı. O eṯnāda[754] Cenāb-ı Ḫudāvendigār'ıñ ʿaleyhi'ṣ-ṣalātu ve's-selām Efendimiziñ muvācehesinde oṭurmuş ve iltifāt-ı peygāmberīye maẓhar olmuş bulunduġunu müşāhede etdi. Uyanınca sevincinden ḳabına sığamayacaḳ derecede bir neşʾe duydu. Ansızın Ḥażret-i Mevlānā ḳapıdan girdi ve muvācehe-i peygāmberīde oṭurduġu yere oṭurdu. Şeyḫiñ ṣorduġu mesʾeleleri cevāblarıyla birlikde bir bir[755] tekrār etdi. Ṣ[ayfa] 220

[751] çıḳdıḳtan: gittikten AŞ

[752] devirdi: yere devirdi AŞ

[753] yerde: yere AŞ

[754] Bu kelime TM nüshasında "eṯnāsında" şeklinde yazılmıştır. Metnin akışı gereği "o rüʾyā eṯnāsında" olmalıdır. (haz. notu)

[755] bir bir: - AŞ

[TM 151] Şeyḫ Mecdüddīn-i Aḳsarāyī[756]

Bi'l-āḫire Mısır'da şeyḫu'ş-şuyūḫ olan bu ẕātıň ʿĀrif Çelebī[757] ḥaḳḳında bir rivāyeti vardır ki o rivāyet[758] Tomān Bey baḥsinde yazılmışdır.[759] Ṣ[ayfa] 461

Şeyḫ Mecdüddīn Veled-i Çāġā el-Ḳırşehrī[760]

Eflakī Dede "imām-ı rabbānī ve seyyidü'l-müẕekkirīn" diye tavṣīf etdiği bu ẕātıň gāyet muttaḳī, her ʿilimden naṣībdār ḫuṣūsuyla ʿulūm-i evliyāya vāḳıf olup Cenāb-ı Pīr'iň ḫalīfelerinden bulunduġunu ve bunuň ḫilāfet-nāmesini Ḫażret-i Ḫudāvendigār'ıň kendi eliyle yazdıġını ḫaber veriyor.

Şeyḫ Mecdüddīn'iň şöyle dediği de *Menâkıbu'l-ʿĀrifīn*'de yazılıdır.[761] Ḳırşehīr'den Türk bir ṭalebeyi Ḳonya'ya getirmişdim. Bu çocuḳ hem taḥṣīlde bulunuyor, hem de Mevlānā'nıň medresesinde baňa ḫiẕmet ediyordu. Bir gece Ḥażret-i Pīr medreseniň ṣaḥnında nıṣfu'l-leyle ḳadār gezindi. Bütün iḫvān uyumuşdu. Yanımdaki ṭalebe derse çalışıyor ve Cenāb-ı Ḫudāvendigār'ıň[762] ḫarekātına diḳḳat ediyordu. Bense uyḳu ġalebesiyle kendimden geçmişdim. Birden bire ṭalebe beni uyandırdı. Ḥażret-i Mevlānā'nıň yerden yükselip oṭurduġumuz odanıň penceresi ḫiẕāsına geldiğini ḫaber verdi. Baḳdım, ben de gördüm, taḥammül edemeyerek bir ṣayḥa atdım ve kendimden geçdim. ʿAḳlım başıma geldiği zamān Cenāb-ı Pīr[763] nezdime[764] geldi ve Mecdüddīn; niye naʿra atıyorsuň ve naṣībiňi ḫavṣalaňdan dışarıya fırlatıyorsuň? Yeni dervīş olmuş bir ṭalebe gördüğüne taḥammül ediyor da

---

[756] Müstensih Şeyh Mecdüddîn-i Aksarâyî ile Şeyh Mecdüddîn-i Veled-i Çaga arasında takdim tehir yapmıştır. Böylece AŞ nüshasının 138. sayfası Şeyh Mecdüddîn-i Aksarâyî başlığı ile başlamaktadır.

[757] ʿĀrif Çelebī: Ulu ʿĀrif Çelebī AŞ

[758] ki o rivāyet : - AŞ

[759] baḥsinde yazılmışdır : baḥsine baḳ AŞ

[760] el-Ḳırşehrī: - AŞ

[761] Şeyḫ Mecdüddīn'iň şöyle dediği de Menāḳıbu'l-ʿĀrifīn'de yazılıdır : Onuň şöyle demiş olduğunu da yazıyor: AŞ

[762] Ḫudāvendigār'ıň : Pīr'iň AŞ

[763] Pīr : Ḫudāvendigār AŞ

[764] nezdime: yanıma AŞ

sen edemiyorsuň. Bu gibi ḥāller abdālān-ı ilāhīde çoḳ vuḳūʿa gelir. Maḥremiyet ḥāṣıl et ki maḥrūm ḳalmayasıň buyurdu.

Ṣ[ayfa] 197, 198

[TM 152] [AŞ 138][765] Şeyḫ Maḥmūd-i Ṣāḥib-ḳırān, Şeyḫ Maḥmūd Veled-i Neccār

Eflākī Dede bu Şeyḫ Maḥmūd'u bir yerde "ṣāḥib-ḳırān", bir yerde "neccār", bir yerde de "veled-i neccār" diye ẕikr ediyor. Ben bu muḫtelif ḳayıdlardan "Neccārzāde Şeyḫ Maḥmūd" maʿnāsını aňladığım için üç ʿunvānı birleşdirdim. Maʿā-mā-fīh ayrı ayrı ẕātlar olması iḥtimālini de naẓar-ı dikkate aldım, naḳl etdikleri menḳıbelerde Eflākī Dede'niň ḳullandığı taʿbīrleri muḥāfaẓa eyledim.[766] "Ṣāḥib-ḳırān" terkībiniň "ṣāḥib-i Kurʾān" yaʿni ḥāfıẓ maʿnāsına gelmek iḥtimāli de vardır.[767]

Eflākī Dede diyor ki:

Bir şaḫṣ, Mevlevī iḫvānınıň biri biriyle ḳavġā etmekde olduġundan Ḥażret-i Mevlānā'ya şikāyet etmiş, Cenāb-ı Pīr de[768]: Ḳardeşler ceng ederler ammā peder hepsiyle de[769] ṣulḥ ḥālindedir. buyurmuş olduġunu Şeyḫ Maḥmūd-i ṣāḥib-ḳırān naḳl etmişdir. Ṣ[ayfa] 224.

Bu mesʾeleye dāʾir Sulṭān Veled Ḥażretleri de dīğer dervīşleriň yek-dīğeriyle ḫōş geçindikleri ḥālde bizim iḫvānımız, biri biriyle dāʾimā ḳavġā ediyor demiş. Cenāb-ı Ḫudāvendigār: Evet Bahāʾüddīn; bir evde biňlerce ṭavuḳ bulunsa ḳavġā, gürültü etmezler. Ammā iki ḫorōs bir yerde geçinmez. Dīğer dervīşlere

[765] AŞ nüshasının bu sayfası Şeyh Mecdüddîn-i Aksarâyi başlığı ile başlamaktadır. Müstensih takdim tehir yapmış, fakat biz müellif nüshasını esas aldığımız için başlığı yukarıda verdik. (haz. notu)

[766] Bu cümle TM nüshasında dipnot olarak yazılmıştır.

[767] gelmek iḥtimāli de vardır: olması da muḥtemeldir AŞ

[768] Pīr de: Pīr'iň AŞ

[769] hepsiyle de: hepsiyle AŞ

nisbetle bizim iḫvān ḫorōs gibi olduḳları için coşḳunluḳ ediyorlar buyurmuşdu. Ṣ[ayfa] 213[770]

Yine Şeyh Mahmud-i Neccar'ın evde yiyecek bir şey olmadığını Şeyh Muhammed-i Ḥâdim'den işiden Mevlânâ'nın el-hamdulillah evimiz Peyġamber evine dönmüş dediğini rivâyet etdiği yazılmışdı.

Yine Şeyḫ Maḥmūd-i ṣāḥib-ḳırān demişdir ki: Cenāb-ı Pīr'e yeñi mürīd olduġum ṣırada Şām'dan bir ḥuccāc ḳāfilesi gelmişdi. Aralarında Ḳonyalı bir genç de vardı. Bu genç ḥācī ḥużūr-i Pīr'e geldi. Hediyeler taḳdīm ve fevḳa'l-ʿāde bir mertebede[771] taʿẓīm etdi. Ṣoñra iḫvān arasında şöyle añlatdı ki:

[AŞ 139] Bir gece yolda baña uyḳu ġalebe etdi. Gözümü açdığım vaḳit ḳāfileniñ gitmiş olduġunu gördüm. Eṭrāfta kimse yoḳdu. Ben ne ṭarafa gideceğimi bilemiyordum. Bağırdım, çaġırdım, bir ṭarafa teveccüh ederek ḫaylī[772] yürüdüm. Derken uzaḳda büyük bir çādır ḳurulmuş olduġunu gördüm, oña doġru ḳoşdum. Ḳapısınıñ öñünde heybetli bir ẕāt duruyordu. Selām verdim. ʿAleyke's-selām dedikden ṣoñra içeriye gir, oṭur ve diñlen teklīfinde bulundu. Girdim, içeride ḥelvā pişiyordu[773]. Ḥayretle: Ey veliyyullāh; Böyle bir çölde, böyle bir çādır, böyle bir ḥelvā, böyle ṣoğuḳ bir ṣu naṣıl bulunuyor, luṭf et de baña bildir dedim.

Maʿlūmuñ olsun ki Bahāʾüddīn Veled-zāde Ḥażret-i Mevlānā her gün buradan geçer. Ben de onuñ mürīdlerindenim. Bir iki loḳma alsın diye bu ḥelvāyı anıñ için pişiriyorum. cevābını verdi. Ḥayretim birken biñ oldu. Biraz ṣoñra Cenāb-ı[774] Ḫudāvendigār çādır ḳapısından göründü. Ṣaḥib-i ḫayme, ḥelvā çanaġını taḳdīm etdi. Ḥażret-i[775] Pīr, fındıḳ ḳadār bir loḳma aldı, Ondan[776] baña da verdiler. Ben,

[770] Bu menkıbe 152. sayfada yazılmış fakat müellif tarafından önceki menkıbenin altında yazdığı "bundañ ṣoñra 152. ṣahīfeniñ 22 numarasında ḳayıdlı Sultān Veled ile Mevlānā'nıñ muhāveresi yazılacaḳdır" notu gereği burada yazılmıştır. (haz. notu)

[771] Bir mertebede: - AŞ

[772] ḫaylī: - AŞ

[773] pişiyordu: pişiriyordu AŞ

[774] Cenāb-ı: Ḥaẓret-i AŞ

[775] Ḥażret-i: Cenāb-ı AŞ

[776] Ondan: Helvādan AŞ

Mevlānā'nıň atıňa ṣarıldım, Ḳonyalı'yım ḳāfileden geri **[TM 153]** ḳaldım, ne yapacaġımı bilmiyorum dedim. Cenāb-ı Mevlānā mādām ki hemşehrī imişiz hiç ḳorḳma[777] ḳapa gözüňü buyurdu. Ḳapadım ve açdıġım vaḳit[778] kendimi ḳāfile arasında buldum.. Ṣ[ayfa] 137

Bir gün medresede muʿaẓẓam bir semāʿ olmuş, Şeyḫ[779] Faḫruddīn-i ʿIrākī de düşecek derecede[780] cūş u ḫurūşa gelmiş, Ekmelüddīn Ṭabīb, Şeyḫ Faḫruddīn bundan ṣoňra güzel rüʾyālar görür demiş. Cenāb-ı Mevlānā da: evet başını bu ṭarafa çevirip yatarsa buyurmuş olduġu, bi'l-āḫire Toḳat'daki Pervāňe tekyesine Şeyḫ taʿyīn edildiği Şeyḫ Maḥmūd-i Neccār'dan naḳlen Ṭabīb Ekmelüddīn[781] baḥṣinde yazılmışdı. Ṣ[ayfa] 205.

Celālüddīn-i Ḳaṣṣāb'ıň "tīz ez men, ʿināyet ez Ḫudā" meṣelini söyleyerek mutaʿaṣṣıbларıň dayaġından ḳurtulmuş olduġu da Celālüddīn-i Ḳaṣṣāb baḥṣinde Şeyḫ Maḥmūd-i ṣāḥib-ḳırān'dan naḳl ṭarīḳiyle yazılmışdı. Ṣ[ayfa] 191

Yine Şeyḫ Maḥmūd-i ṣāḥib-ḳırān'ıň Ṣāḥib Faḫruddīn ḥakkında görülen[782] gördüğü bir rüʾyāyı naḳl etdiği[783] Emīr Faḫruddīn baḥṣinde yazılmışdı. Ṣ[ayfa] 264

Yine Şeyḫ Maḥmūd-i Ṣāḥib-ḳırān demişdir ki: Bir genç Mevlānā'ya dervīş olmuş, Ḥażret Pīr onuň bıyığından keserek beyʿat vermişdi. Genciň babası, Şeyḫ Evḥadüddīn-i Kirmānī'ye: ʿAcabā oġlum kendi ʿameliyle mi Allāh'a vāṣıl olacaḳ, yoḳsa Mevlānā mı onu Ḫudā'ya erişdirecek? diye ṣordu.

[AŞ 140] Şeyḫ Evḥadüddīn ki Cenāb-ı Ḫudāvendigār'ıň muḫliṣ muḥiblerinden idi[784]: Buňa dāʾir söz söyleme diye onu menʿ etdi. Ḥażret-i Mevlānā, Evḥadüddīn'e

---

[777] Cenāb-ı Mevlānā mādām ki hemşehrī imişiz hiç ḳorḳma: - AŞ

[778] vaḳit : zamān AŞ

[779] Şeyḫ: - AŞ

[780] düşecek derecede: - AŞ

[781] Ṭabīb Ekmelüddīn : Ekmelü'ṭ-ṭabīb AŞ

[782] görülen: gördüğü AŞ

[783] etdiği: eylediği AŞ

[784] Şeyḫ Evḥadüddīn ki Cenāb-ı Ḫudāvendigār'ıň muḫliṣ muḥiblerinden idi: Cenāb-ı Ḫudāvendigār'ıň muḫliṣ muḥiblerinden olan Şeyḫ Evḥadüddīn AŞ

ḫiṭāben: Bıraḳ, söylesin, vallāhi ve billāhi bu genç evvelā Allāh'a vāṣıl oldu, ṣoňra Ḥaḳḳ'ıň ceẕbe-i ʿināyeti onu bizim mürīdliġimize çekdi buyurdu. Ṣ[ayfa] 291[785]

[TM 154] Yine Şeyḫ Maḥmūd-i Neccār demişdir ki:

Bir gün iḫvān,[786] Şeyḫ Ṣadrüddīn'iň bu ḳadār taḫṣīṣātı olduġu ḥālde Cenāb-ı Pīr'iň[787] yarım dīnār yevmiyesi var diye şikāyetde bulundu. Ḥażret-i Mevlānā buyurdu ki: Şeyḫ Ṣadrüddīn'iň geleni, gideni, bināʾen-ʿaleyh maṣrafı çoḳdur. Bizde ise o gibi maṣārıf yoḳdur. Onuň için bizim yarım dīnārı da oňa vermeli. Ṣ[ayfa] 225

Bu mesʾele bir defʿa da şöyle cereyān etmişdi:

Bir gün Emīr Pervāne; Şeyḫ Ṣadrüddīn'iň ziyāretine gitmiş, meşāyiḫe verilen taḫṣīṣāta dāʾir ḳonuşulmuş, baḥs[788] söz Mevlānā'nıň yarım dīnār yevmiyesine intiḳāl etmişdi. Şeyḫ Ṣadrüddīn: Ḥażret-i[789] Mevlānā iki ʿālemden müstaġnī bir ẕāt-i ʿālīdir. Oňa verilen, faḳīr dervīşlere verilse daha münāsib olur dedi.

Ṣoňra Pervāne,[790] Mevlānā'yı ziyārete geldi. Ḥażret-i Pīr Şeyḫ Ṣadrüddīn'iň maṣārıfı çoḳ, maʿīşeti şāhānedir. Bināʾen-ʿaleyh bizim yevmiyeniň de onuň maṭbaḫına taḫṣīṣi evlādır buyurdu.

Pervāne, iki cevāb arasındaki farḳı düşünüp aġladı.

Ṣ[ayfa] 225.

---

[785] Bu sayfanın sonunda "Bu mesʾeleye dāʾir Sulṭān Veled Ḥażretleri de dīğer dervīşleriň yek-dīğeriyle ḫōş geçindikleri ḥālde bizim iḫvānımız, biri biriyle dāʾimā ḳavġā ediyor demiş. Cenāb-ı Ḥudāvendigār: Evet Bahāʾüddīn; bir evde biňlerce ṭavuḳ bulunsa ḳavġā, gürültü etmezler. Ammā iki ḫorōs bir yerde geçinmez. Dīğer dervīşlere nisbetle bizim iḫvān ḫorōs gibi olduḳları için coşḳunluḳ ediyorlar buyurmuşdu. Sayfa 213" menkıbesi yazılmıştır fakat müellifin önceki sayfada düştüğü not üzerine bu menkıbe oraya yerleştirilmiştir.

[786] iḫvān: iḫvān arasında AŞ

[787] Pīr'iň: Ḫudāvendigār'ıň AŞ

[788] baḥṣ: söz AŞ

[789] Ḥażret-i : - AŞ

[790] Ṣoňra Pervāne : Pervāne, ṣoňra AŞ

Şeyḫ Nāṣiḥuddīn-i Ṣabbāġ

Sulṭān Veled ḫalīfelerinden ümmī, lākin ʿārif bir ẕāt olup Niğde'de mevlevī Şeyḫi bulunuyordu.[791] Evvelce boyacılıḳ etmiş olduġu için kendine "ṣabbāġ" deniliyordu. Ümmīliġiyle berāber ʿirfānı dolayısıyla Niğdelilerden çoğunu ceẕb eylemişdi. Sāʾir şeyḫler bunu çekemedikleri için Şeyḫ Nāṣıruddīn tekyesinde ṭoplandılar ve semāʿ ḥaḳḳında mübāḥaṣe edilmek üzere gelmesi için Şeyḫ Nāṣıḥuddīn'e ḫaber yolladılar. Şeyḫ daʿvete icābet etdi. Kıṭmīr ismindeki köpeği de peşini bıraḳmadı. Şeyḫ tekyeye girince köpek ḳoşdu, tekye şeyḫiniň[792] seccādesi üstüne siġdikden ṣoňra çekilip **[AŞ 141]** gitdi. Şeyḫ Nāṣıḥuddīn: ʿAzīzler; bunu da köpeğe ben mi öġretdim? dedi. Şu ḥāliň maʿnevī bir tekdīr olduġunu aňlayan tekye Şeyḫi Nāṣıruddīn utancından aġladı ve ümmī ʿārifden ʿöẕür diledi. Ṣ[ayfa] 498

Ṣoňra bu ḳıṭmīri Ulu ʿĀrif Çelebī istemiş, Şeyḫ Nāṣıḥuddīn de taḳdīm etmiş,[793] köpek Çelebī'niň arḳasında giderken dönüp eski ṣāḥibine baḳmış ve Şeyḫ Nāṣıḥuddīn'iň: Ne baḳıyorsuň? Keşke seniň yerinde ben olsaydım demesi üzerine yeňi efendisini taʿḳīb eylemişdi[794] Ṣ[ayfa] 513

[TM 155] Şeyḫ Saʿdüddīn-i Meşnevīḫʷān[795]

Sulṭān Veled ḥażretleriniň mürīdānından olduġu aňlaşılan bu ẕātdan naḳlen Eflākī Dede diyor ki: Moġol umerāsından "Aydıncıḳ Noyan" bir gün Sulṭān Veled'iň ziyāretine gelmişdi. Söz arasında ṣordu ki: Bizim (baḫşı)larımız ḳırḳ taňrı olduġunu söylerler ve tamāmıyla onlara inanırlar. ʿAcabā o meẕhebiň ḥaḳīḳati ve ḥikmeti var mıdır? Sulṭān Veled buyurdu ki: Baḫşılarıňıza göre bu ḳırḳ taňrınıň elbet biri eň büyükleridir ki otuz doḳuzu onuň emrine tābiʿdir. Sen, onuň ṭālibi ve ʿāşıḳı ol ki diğerleri de oňa muḥtācdır. Bundan başḳa o Ḫudā-yı ekberiň büyüklüğünü ve oňa

[791] bulunuyordu. : bulunuyor, AŞ

[792] şeyḫiniň : şeyḫiNāṣıruddīn'iň AŞ

[793] etmiş, : eylemiş, AŞ

[794] eylemişdi: etmişdi AŞ

[795] Bu isimden önce AŞ nüshasında "Şücāʿeddīn Ḥannāḳī" anlatılmıştır. TM nüshasında ise bu isim iki isimden sonra gelmektedir.

iṭāʿatiň lüzūmunu aňlatmaḳ için peyġamberler gelmiş, peyġamberleriň sözünü diňleyenler ʿind-i İlāhī'de[796] maḳbūl olmuşdur. Seniň köleleriň ve ḫidmetkārlārıň var ki seni efendi biliyorlar. Sen de kendi ḫānıňıň bendesisiň. O ḫān da ḫaḳān-ı aʿẓamıň bendesidir. Her biriňiziň mā-fevḳına iṭāʿati lāzımdır ki siyāsete uğramayasıňız. Ḥaḳīḳatde **[AŞ 142]** bunlarıň hepsi Allāh'ıň taḳdīri ve meşiyyetiyledir. Bütün peyġamber ile[797] velīler, ilāh-ı ekberiň muḳarrebleri olup ḫalḳı onuň ḫidmet ve ʿibādetine daʿvet ederler. ʿAḳıllı olan bir kimse ḥükümdāra taḳarrüb için onuň muḳarreblerine mutābaʿat ve muḥabbet eder.[798]

Aydıncıḳ Noyan, bu sözleri diňledikden ṣoňra: Ben şimdiye ḳadār ʿulemā ve ḥukemādan bir çoḳ kimseye ṣordum hīç biri bu ḳadar açıḳ ve maʿḳūl cevāb vermedi. Bugün himmetiňizle müslümānlıġa teveccüh ve baḫşılarıň dīninden teberrī ediyorum dedi. Ṣ[ayfa] 426

[TM 156] Şehābeddīn-i Gūyende

Ḥażret-i Pīr'iň muṭriblerinden olup bir gün Cenāb-ı Ḫudāvendigār'ıň onlara ḳarşı mutevāżıʿāne eğildiğini, bi'l-āḫire: Ḥakīm Senāyī'niň rūḥu temeṣṣül eylemişdi, oňa ʿarż-ı ḥürmet etdim dediğini naḳl etmişdir. ʿOṣmān Gūyende baḫşine de baḳ.

Ṣ[ayfa] 115

Şücāʿeddīn Ḥannāḳī[799]

Eski mevlevīlerden olup bir gün türbe-i şerīfe dāḫilinde[800] Nāṣıruddīn Ḳaṭṭānī ile ḳavġa ederken Ulu ʿĀrif Çelebī'niň sesini işitmeleriyle barışdıḳlarını

[796] ʿind-i İlāhī'de: Allāh ʿindinde AŞ. Müstensihin metni dönüştürmesinin örneklerindendir.
[797] peyġamber ile : peyġamberler ile AŞ
[798] Bu kelime TM nüshasında "ederler" şeklinde yazılmış.
[799] Müstensih takdim yaparak bu ismi önceki iki şahsiyetten önce anlatmıştı.
[800] şerīfe dāḫilinde: şerīfede AŞ

Eflākī Dede yazıyor. Nāṣıruddīn Ḳaṭṭānī baḥṣine de[801] baḳ. Şücāʿeddīn'iñ nisbeti olan (Ḥannāḳī) kelimesiniñ ne demek olduġunu añlayamadım,[802], naṣıl telaffuẓ edileceğini de[803] bilmiyorum.

[TM 157] Tācüddīn-i Mutaṣaddır

Ḳonya ʿulemāsından bulunan bu ẕāta, her yerde baş sedire geçmek[804] merāḳlısı olduġu için "mutaṣaddır" derlerdi. Zümre-i evliyāya, ḫuṣūṣuyla Ḥażret-i Mevlānā'ya ḳarşı[805] münkir ve muʿteriżdi. O ḥāliyle berāber ṣoñradan tāʾib ve müstaġfir olup Ḥażret-i Pīr'e intisāb etdi; hem de bütün ʿāʾilesi efrādıyla.

Sebebine gelince: Bir gece rüʾyāsında[806] kendisini cehennem ḳapısında gördü ve içeridekileriñ naṣıl ʿaẕāb çekdiklerini müşāhade etdi. O eṣnāda zencīrler buḳaġılar içinde birini cehennemiñ dīğer ṭabaḳasına götürmek için çıḳardılar ve evliyā sözlerinden bir şey oḳu ki bu ʿaẕābdan ḳurtulasıñ dediler. O adam, Allāh rıżāsı için[807] baña o sözlerden[808] bir ḳaç kelime öğretiñ diye yalvardı. Mevlānā'nıñ bir ḳaç beytini oña taʿlīm etdiler. Oḳuyunca da zencīrlerini çözüp cennete yolladılar.

Tācüddīn, uyanır uyanmaz Ḥażret-i Ḫudāvendigār'ıñ[809] medresesine ḳoşdu. Cenāb-ı Pīr: Mevlānā Tācüddīn, o gördüğüñ adam **[AŞ 143]** seniñ sāyende ḳurtuldu. Evliyānıñ sözü,[810] böyle dest-gīr olursa onlarıñ ṣoḥbetleri ve muḥabbetleriniñ ne ḳadār fāyidesi doḳunacaġını düşün buyurdu.

Ṣ[ayfa] 319

---

[801] baḥṣine de: baḥṣine AŞ
[802] olduġunu añlayamadım,: olduġunu ve AŞ
[803] edileceğini de: edileceğini
[804] geçmek: geçip oṭurmaḳ AŞ
[805] ḳarşı: - AŞ
[806] rüʾyāsında: - AŞ
[807] Rıżāsı için: rıżāsı-çün AŞ
[808] baña o sözlerden: o sözlerden baña AŞ
[809] Ḥażret-i Ḫudāvendigār'ıñ: Mevlānā'nıñ AŞ
[810] sözü: sözleri AŞ

Zekeriyyā Toḳātī

Bu ẕātıň sulṭānu'l-ʿulemā tilmīẕlerinden ve mürīdlerinden olduġunu Eflākī Dede yazıyor. Ṣ[ayfa] 215

Zeynüddīn ʿAbdulmu'min-i Toḳātī

Toḳātda yetişen bu Türk ʿālimi; yalňız Toḳāt'da değil, bütün Anadolu'da ʿilminiň derinliġi, taḳvāsınıň yüksekliği ile ṭanınmışdı. Kendisine "Nuʿmān-ı ṣānī" ve "ʿummān-ı meʿānī" deniliyordu. Eflākī Dede'niň de ḫocalarından idi. Dede, ḫocasından şöyle bir rivāyetde bulunuyor:

Toḳāt'da Muʿīnuddīn[811] Pervāne raḥimehullāhıň[812] medresesinde bir gün maḥallī ʿulemā ṭoplanmışdı. ʿİlmī muṣāḥabede bulunuyorlardı. Münāsebet dolayısıyla ḫocam dedi ki:

Mevlānā zamānında ben, Ḳonya'da müderris Şemsüddīn-i Mārdīnī'niň muʿīdi idim. Bir gün Celālüddīn Ḳaraṭāyī medresesinde bir ʿulemā ṭoplantısı olmuşdu.[813] Söz arasında Mevlānā'nıň ḥaseb u nesebinden, ḥüsn-i aḫlāḳından, keşf u kerāmātından[814] baḫṣ edildi.[815] Müderrisimiz, söylenilen sözleri ṣıdḳ u iḫlāṣı ile [TM 158] taṣdīḳ etdi. Hem o, hem sāʾirleri aġlaşdılar. Ben, baḫṣ edilen büyüklük ile onuň semāʿ ve raḳṣını yaḳışdıramadıġım için böyle büyük bir ẕāt, şerʿa muḫālif bir ḥareketi naṣıl oluyor da[816] cāʾiz görüyor? diye düşündüm. Faḳaṭ bu ḫāṭırayı lisānen söylemedim. Ertesi ṣabāḥ yolda Mevlānā'ya rāst geldim. Müderris Şemsüddīn-i Mārdīnī de ḳarşıdan ẓuhūr etdi, ḥürmetle Mevlānā'nıň[817] elini öpdü. Ben de

[811] Muʿīnuddīn: Emīr Muʿīnuddīn AŞ
[812] raḥimehullāhıň: - AŞ
[813] olmuşdu: olmuş AŞ
[814] Kerāmātından: kerāmetinden AŞ
[815] edildi: edilmişdi AŞ
[816] şerʿa muḫālif bir ḥareketi naṣıl oluyor da: naṣıl oluyor da şerʿa muḫālif bir ḥareketi AŞ
[817] Mevlānā'nıň: Cenāb-ı Pīr'iň AŞ

müderrisim gibi taʿẓīm u tekrīm ile Ḥażret'in elini taḳbīl etdim.[818] Baña ḫitāben buyurdu ki:

[AŞ 144] Mevlānā Zeynüddīn; aḥkām-ı şerʿiyye arasında bir mesʾele vardır ki onu oḳumuş olduġuňu biliyorum. Mecbūriyyet ve maḫmaṣa ḥālinde bulunan bir adama ḥarām bir şeyʾiň yenilmesi ḥelāl olur. Nefs-i insānīniň beḳāsı ve helāk olmaması için şu ḥareket, ʿulemā-yı dīn ṭarafından tecvīz edilmişdir. Bunuň gibi Allāh adamlarınıň da maḫmaṣa ve istisḳā ṣayılabilecek bir ḥāli vardır ki onuň defʿi, ancaḳ, semāʿ, raḳṣ, tevācüd ve tefenniyyāt iledir. Bunlar olmayınca Ḥaḳḳ'ıň envār-ı celāli tecellīsiniň heybetinden onlarıň vücūdu, temmūz güneşi ḳarşısındaki buz gibi erir. ʿAleyhi'ṣ-ṣalātu ve's-selām efendimizin ara ṣıra Ḥażret-i ʿĀyişe'ye (**kellimīnī yā Ḥümeyrā**)[819] yaʿnī "yā ʿĀyişe baňa laḳırdı söyle" buyurmaları bundan dolayıdır. Maʿẕūr tut ki bizde o müdhiş maḫmaṣa ve elīm istisḳā bir ḥāl olmuşdur. Onuň için bu ḥarām, bizim için ḥelālden evlādır.

[Mef'ûlü Mefâ'ilün Mefâ'îlü Fe'ûl]

Ān ʿilm ki der medrese ḥāṣıl kerdī

Kār-ı dīgerest ü ʿışḳ kār-ı dīgerest[820]

Yaʿnī "seniň medresede öġrendiğin ʿilm başḳadır, ʿaşḳ ise daha başḳa bir şeydir"

Mevlānā'nıň meḥābetinden ʿādetā kendimden geçdim, kendime gelince de elini, ayaġını öpdüm, tevbe ve istiğfār etdim, kemāl-i iḫlāṣ ile mürīdi oldum. Ondan ṣoňra semāʿ, benim için ġıdā-yı maʿnevī ḥālini aldı.

[818] etdim: eyledim AŞ
[819] كَلِّمِينِي يا حُمَيْراء Ali el-Kârî, *Mirkâtu'l-Mefâtîh,* IV, 359.
[820] Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Külliyât-ı Şems*, Tahran: 1342, c. VIII, s. 39.

Mevlānā Zeynüddīn'in ölüm[821] tāriḫi żabṭ edilmemiş.[822] Eflākī Dede onuň adını raḥmetle yād etdiği cihetle vefātı hicrī sekizinci ʿaṣrıň ortalarına doğru, 754'den evvel olmak lāzım geliyor. Ṣ[ayfa] 393.[823]

Tebyīżiň ḫitāmı 25 ẕilḳaʿide 1363 ve 12 teşrīn-i sānī 1944

Şu süṭūru yazan faḳīr-i ḥaḳīr

Ṭahirü'l-Mevlevī-i pür-taḳṣīr

İstinsāḫ tārīḫi: 29 Ṣafer 1372 ve 18 teşrīn-i ṣānī 1952

[821] ölüm: vefātı AŞ

[822] żabṭ edilmemiş: mażbūṭ değil AŞ

[823] Bu cümle AŞ nüshasında şu şekilde kayıtlıdır: Eflākī Dede'niň onu raḥmetle yād etmesinden *Menākıbu'l-ʿĀrifīn*'iň ḫitām-ı teʾlīfi olan hicrī 754 [m. 1353] tāriḫinden evvel irtiḥāl eylemiş olacaḳ. Raḥmetullahi ʿaleyhi ve ʿaleyhim. TM nüshas burada sona ermektedir.

[AŞ 145] Eflākī ʿĀrifī Aḥmed Dede

Ḳonyalı ve "Aḫī Nāṭūr" isminde birisiniň oġludur. Hicretiň yedinci ʿaṣrı ṣoňlarında yāḫūd sekizinci ʿaṣrı ibtidālarında doğduġu taḫmīn edilebilir. Aṣıl adı "Aḥmed" olup "Eflākī" maḥlaṣı, heyʾet ʿilmi ile meşgūl olmasından "ʿĀrifī"liġi ise Ḥażret-i Sulṭān Veled'iň büyük oġlu Ulu ʿĀrif Çelebī'niň mürīdi ve ḫalīfesi olmasındandır.

Eflākī, zamānı ʿilmleriniň -nücūm, sīmyā ve siḥre varıncaya ḳadar- hepsini elde etmişdi. Bedrüddīn-i Tebrīzī, Müʾeyyedüddīn-i Cendī gibi mütefennin ʿālimlerden ders oḳumuş, seyāḥate çıḳıp bir çoḳ fużalā ile görüşmüş ve ṣoḥbetlerinden istifāde ederek memleketine dönmüşdü.

Doḳtor Ferīdūn Nāfiẕ Çelebī'niň rivāyetine göre "Ḳonya'nıň ʿAlāüddīn Tepesi'nde Eflāṭūn'a nisbet edilen Bīzāntīnlerden ḳalma bir ḳullede raṣadla iştigāl etdiği mervīdir. Bu ḳulleye ʿAbdulʿazīz devrinde büyük bir sāʿat konulmuş, üzerine de bunu ḥākī bir kitābe vażʿ olunmuşdu. Kitābeniň ṣoň mıṣraʿ-ı tārīḫisi şu idi:

[Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün]

Raṣadġāh-ı Felāṭūn'ken yapıldı ḳulle-i sāʿat

Bu ḳulle, bilāḫare bir ʿiṣyānda yıḳılmışdır.[824]

Ṣāḳıb Dede'niň "*Sefīne-i Mevleviyye*"deki ifādesine naẓaran Aḥmed Eflākī, maʿlūmātına maġrūr olduġu ḥālde Sulṭān Veled'iň meclisinde bulunduḳca müşārun ileyhden kendisiniň bilmediği pek çoḳ şeyi işitdiği cihetle "ṭalebe-i ʿulūm-i ledünniyye zümresine iltiḥāḳ" eylemiş, yaʿnī Sulṭān Veled Ḥażretleri'ne dervīş olmuş, Şeyḫiniň hicrī 712de [m. 1312] irtiḥāliyle büyük oġlu Ulu ʿĀrif Çelebī'niň maḳām-ı Mevlānā'ya geçmesi üzerine oňa da beyʿat etmişdir.

[824] Sultan Veled (haz: Veled Çelebi İzbudak), *Dīvān-ı Türkī-i Sulṭān Veled*, İstanbul: 1341, s. 126.

ʿİlm ü ʿirfānı dolayısıyla Ḳonya Mevlevīḫānesi meşnevīḫānlığına -Sirācüddīn-i Meşnevīḫāndan ṣoňra- taʿyīn ḳılınan Eflākī Dede, ʿĀrif Çelebī'niň ḫavāṣṣ-ı mürīdānından ve ḫulefāsından olup Çelebī'niň Āẕerbāycān ve Anadolu seyāḥātlerinde birlikde bulunmuş, şeyḫiniň 719'da vefātına ḳadar yanından ayrılmamışdı. Mürşidiniň vaṣiyyeti mücebince onuň intiḳālinden ṣoňra da türbe-i şerīfe ḫidmetinde ḳaldı. Bir ṭarafdan *Meşnevī* taḳrīri, bir ṭarafdan *Menâkıbnāme*'siniň taḥrīri ile meşgūl **[AŞ 146]** oldu. Hicrī 761 [m. 1359] tārīḫinde vefāt eyleyerek *Sefīne-i Mevleviyye*'nin żabṭına göre Mecdüddīn- i Sipehsālār'ıň ḳabri yanına defn edildi. Ferīdūn Nāfiẕ Çelebī'niň yazışına nazaran mezārı "Dergāh-ı Mevlānā civārında bir ḫāne derūnundadır, Sipehsālār'ıň oġlu da o, Topbaş Ḫocā'nıň evinde bināʾen ʿaleyh Eflākī'ye ḳarşıdır.

Ferīdūn Nāfiẕ Çelebī'niň bundan baḥş eden maḳālesi, Veled Çelebī ṭarafından tertīb edilip Meʿarif Vekāletince hicrī 1341 tārīḫinde baṣdırılan "Dīvān-ı Türkī-i Sulṭān Veled" ṣoňuna ʿilāve edilmişdir.[825] O dīvāndaki ḥāşiyelerden birinde Eflākī Dede'niň 745 tārīḫinde vefāt etdiği gösterilmekde ve "Ḳonya'da Derġāh-ı Mevlānā civārında cihet-i şarḳīde Ṭopbaş Ḫoca ḫānesinde medfūn olup "mezār ṭaşında muḥterem nāmı ʿālī ʿünvānlariyle teşbīt" edildiği bildirilmekdedir.[826] Üsküdār Mevlevīḫānesi'niň sābıḳ ve fāżıl Şeyḫi Aḥmed Remzī Efendī'niň baňa gönderdiği bir puṣulada Eflākī Dede'niň ḳabir ṭaşında şu saṭırlarıň maḥkūk olduġu ḫaber verilmiş ve o saṭırlarda Dede'niň ölümü tārīḫi hicrī 761 olmaḳ üzere yazılmışdır.

"Allāh bāḳī. İnteḳale min dāri'l-fenā ilā dāri'l-beḳā eṣ-ṣadru'l-kebīr ve'l-baḥru'l-baḥīr ferīdu dehrihi ve vaḥīdu ʿaṣrihi el-merḥūmu'l-mağfūr Şeyḫ Eflākī el-ʿĀrifī teġammede bi-gufrānihi yevme'l-iṯneyni āḫiru Receb sene iḥdā ve sittīne ve sebʿamiete. "Menâkıbu'l-ʿĀrifīn" ʿunvānlı eṯerini de hicrī 754 tārīhinde bitirmiş olduġu Menâkıb'ıň Üsküdār'da Selīm Ağa Kütübḫānesi'nde bulunan 852 numaralı nüsḫasınıň ṣoňundaki şu ʿibāreden aňlaşılıyor.

[825] Eser Matbaa-i Âmire'de basılmışır.

[826] Sultan Veled, (haz: Veled Çelebi İzbudak), *Dīvān-ı Türkī-i Sulṭān Veled*, İstanbul: 1341, s. 121, 167.

“Tārīḫu taṣnīfi’l-muṣannif efḍalu’l-fudelā Mevlānā Şemsüddīn Aḥmed Eflākiyyi’l-ʿĀrifī raḥimehullah sene erbaʿa ve ḫamsīne ve sebʿamie”[827]

Eflākī Dede’niň mütenevviʿ fażīletlerine żamīmeten şāʿirliġi de vardır. Ḥażret-i Mevlānā ile Sulṭān Veled Ulu ʿĀrif Çelebī vaṣfındaki üç manzūmesi “*Dīvān-ı Türkī-i Sulṭān Veled*”e teẕyīl edilmişdir.[828] Onlarıň ikişer beytini şuraya naḳl eyledim:

[Müstef'ilün Fâilün Müstef'ilün Fâilün]

Her kime kim bir nefes ʿaşḳ selām eyledi

Göňlü ulaşdı Ḥaḳḳ’a cānda maḳām eyledi

Maḳṣūdun Eflākī’nüň bir naẕar ile bugün

Ḳuṭb-ı cihān Mevlānā verdi temām eyledi[829]

[Müstef'ilün Fâilün Müstef'ilün Fâilün]

[AŞ 147] Ey ki hezār āferīn bu niçe sulṭān olur

Ḳulı olan kişiler hüsrev ü ḫāḳān olur[830]

[827] Eflâkî Dede, *Menâkıbu’l-ʿÂrifîn*, Süleymaniye Ktp., Hacı Selim Ağa 852 no., vr., 540a.

[828] Veled Çelebi İzbudak tarafından toplanmış olan manzumeler Kilisli Rifat Bilge tarafından tashih edilmiştir.

[829] Sultan Veled, *Dīvān-ı Türkī-i Sulṭān Veled*, (haz: Veled Çelebi İzbudak),İstanbul: 1341, s. 118. On beyitlik manzumenin ilk ve son beyitleri iktibas edilmiştir.

[830] Sultan Veled, a.g.e., s. 120.

Her ki bugün Veled'e inanuban yüz süre

Yoḫsūl ise bāy olur, bāy ise sulṭān olur[831]

[Mefâ'îlün Mefâ'ilün Fe'ûlün]

Zihī gözler ki gözler anı gözler

Oňa beňzer güzel görmedi gözler

Çelebī ʿĀrif'e Eflākī ḳulduň

Naṣīb iltür cānı gaybı arzular[832]

Ṭāhirü'l-Mevlevī

[831] Sultan Veled, a.g.e., s. 122.
[832] Sultan Veled, a.g.e., s. 118-119.

[AŞ 148]

Fihrist

1 Muḳaddime

3 Āteşbāz-ı Velī - Şeyḫ Muḥammed Ḫādim

6 ʿAlāüddīn-i Āmāsyevī Veled Bayram

6 ʿAlāüddīn-i Erzincānī

7 ʿAlāüddīn-i Ḳırşehrī

8 ʿAlāüddīn-i Şiryānūs

10 Aḫīler

11 Aḫī Aḥmed Şāh

12 Aḫī Aḥmed Şāh-ı Kazzāz

13 Aḫī Çōbān

13 Aḫī Muḥammed-i Dīvāne

15 Aḫī Mūsā-yı Aḳşehrī

16 Aḫī Muḥammed Seyyidābādī

16 Aḫī Emīr Aḥmed Pāybertī

17 Aḫī Nāṭūr

17 Aḫī Pōlād

18 Aḥmed Faḳīh

19 ʿArab Nōyān

19 ʿAynu'd-Devle

21 Bedr-i Kemāl-i Ḫorsāf

22 Bedrüddīn-i Maʿdenī

22 Bedrüddīn-i Tebrīzī

24 Çelebī Bedrüddīn ve Şemsüddīn

27 Mevlānā Behāüddīň Şeneg-i Müneccim

27 Çelebī Celālüddīn Ferīdūn bin Sipehsālār

30 Celālüddīn-i Müstevfī

31 Celālüddīn-i Ḳaṣṣāb

33 Çōbān-ı Dellāk

33 Mevlānā Efsaḥuddīn Muʿīd

34 Ekmelüddīn-i Ṭayyib

37 Emīr ʿĀlim Çelebī

38 Emīr ʿAlemüddīn-i Ḳayser

39 Emīr Bedrüddīn-i Gevhertāş

40 Emīr Bedrüddīn Yaḥyā

41 Emīr Celālüddīn-i Ḳaraṭayī

42 Emīr Faḫruddīn ʿAlī

43 Emīr Muḥammed Sekūrcī

44 Emīr Mesʾūd Beg

[AŞ 149] 44 Emīr Muʿīnüddīn Süleymān Pervāne

51 Pervāne Oġulları

62 Emīr Necmüddīn-i Dizdār

63 Emīr Nūreddīn Veled-i Cīcā

64 Emīr Tācüddīn Mu‘tez el-Ḫorāsānī

66 Emīr Ṭoman Beg

69 Evḥadüddīn Çelebī

69 Fāṭıma Ḫātūn

69 Faḫruddīn-i Ābgermī

70 Faḫruddīn-i Dīvdest

74 Faḫruddīn Lala

74 Faḫruddīn-i Sīvāsī

76 Faḫru’n-nisāʾ

76 Gumac Ḫātūn

77 Gürcī Ḫātūn

77 Ḥabīb Faḳīh-i Aḳsārāyī

78 Ḫᵛāce Mecdüddīn Atabeg

78 Ḫᵛāce Mecdüddīn-i Merāġī

81 Ḫᵛāce Ḳameruddīn Nā’ib

81 Ḫʷāce Şerefüddīn-i Semerḳandī

82 Ḥācı Emīre

82 Ḥamza-i Nāyī

82 Ḫōşliḳā-yı Ḳonevī

83 Ḥüsāmüddīn Beg

85 Ḥüsāmüddīn-i Debbāġ

85 İbn Āyinedār Ḥüsāmüddīn-i Sīvāsī

86 İḫtiyāruddīn-i Fakīh

91 ʿİmādüddīn Veled-i Ḳurdī

91 İnanc Şücāʿüddīn Beg

91 Ḳāḍī ʿİzzüddīn-i Sīvāsī

92 Ḳāḍī Kürd-i Ḳonevī

93 Ḳāḍī Necmüddīň-i Ṭaştī

94 Ḳāḍī Sirācüddīn-i Urmevī

95 Ḳaḍī ʿİmādüddīn bin Sirācüddīn

95 Ḳālūyān

96 Ḳuṭbuddīn-i Şīrāzī

96 Kemālüddīn-i Kābī

99 Kerīmüddīn-i Veled-i Begtimur

99 Kemāl-i Ḳavvāl

100 Kemāl-i Muʿarrif

101 Kirā-yı Büzürg

101 Kirā Ḫātūn

103 Kirā[ke] Ḫātūn

104 Kerīme Ḫātūn binti Şeyḫ Muḥammed Ḫādim

[AŞ 150] 105 Ḳīmyā Ḫātūn

105 Maḥmūde Ḫātūn

105 Mecdüddīn-i Cendī

106 Melike Ḫātūn

107 Nāṣıruddīn-i Ḳaṭṭānī

107 Nāṣıruddīn-i Vāʿiẓ

107 Niẓāmuddīn-i Ḫaṭṭāṭ

108 Nūruddīn-i Tīzpāzārī

108 Şerefüddīn Oşmān-ı Ġūyende

110 Çelebī Pōlād Beg

110 Sulṭān Rüknüddīn

111 Ṣā'inüddīn-i Muḳrī

112 Ṣalāḥuddīn-i Edīb

113 Ṣalāḥuddīn-i Malaṭī

115 Sirācüddīn-i Meşnevī-ḫ^{v}ān

117 Sirācüddīn-i Tatarī

118 Şemsüddīn-i ʿAṭṭār

119 Şemsüddīn-i Mārdīnī

122 Şemsüddīn-i Malaṭī

126 Şemsüddīn-i Muʿallim

126 Şeref Ḫātūn binti Sulṭān Veled

127 Şerefüddīn-i Ḳayṣerī

128 Şeyḫ Emīn Beg Ābgermī

129 Şeyḫ Bedrüddīn-i Neccār

130 Şeyḫ Bahāüddīn-i Baḥrī

132 Şeyḫ Bedrüddīn-i Yavaş-ı Naḳḳāş

133 Şeyḫ Cemālüddīn-i Ḳamerī

135 Şeyḫ Gehvāreger

135 Şeyḫ Ḫaccāc-ı Nessāc

135 Şeyḫ-i Ḫᵛācegī

135 Şeyḫ ʿİzzüddīn Köse

136 Şeyḫ Kemālüddīn-i Tebrīzī el-Ḫādim

137 Şeyḫ Mecdüddīn Veled-i Çaġa

138 Şeyḫ Mecdüddīn-i Aḳsarāyī

138 Şeyḫ Maḥmūd-i Ṣāḥib-ḳırān, Şeyḫ Maḥmūd-i Veled-i Neccār

140 Şeyḫ Nāṣıḥuddīn-i Ṣabbāğ

141 Şücāʿuddīn-i Ḥannākī

141 Şeyḫ Saʿduddīn-i Meşnevīḫʷān

142 Şühābuddīn-i Güyende

142 Tācüddīn-i Mutaṣaddır

143 Zekeriyyā-yı Tōḳādī

143 Zeynüddīn ʿAbdulmüʾmin-i Tōḳādī

145 Eflākī ʿĀrifī Aḥmed Dede

SONUÇ

13. asır sonlarında Konya'da ortaya çıkan Mevlevîlik kısa bir sürede çok geniş bir coğrafyaya yayılmış, etkisini kaybetmeden günümüze kadar devam etmiş bir tasavvuf mektebidir. Mevlânâ Celâleddîn Rûmî de yazdığı eserlerle yeni bir çığır açmış, edebiyat ve irfanda zirvedeki yerini korumuştur. Bu sebeple Mevlânâ, gerek eserleri gerekse tasavvufî şahsiyeti açısından sürekli rağbet görmüş, tasavvuf tarihini şekillendirmiş öncü bir şahsiyettir.

Mevlânâ'nın çevresinde erken devirlerden itibaren geniş bir mürîd kitlesi oluşmuştur. Her ne kadar kendi yaşadığı dönemde çevresinde kurulu bir tarîkat yapılanması olmasa da oğlu Sultan Veled zamanında ve sonraki çelebiler dönemlerinde müesses bir tarîkat yapılanması içine girilmiştir. Bununla birlikte bu tarîkata dâir eser telifi gelişme göstermiş ve müstakil menâkıbnâmeler, biyografiler ve daha farklı türde eserler kaleme alınmıştır. Menâkıbnâme ve biyografi eserleri özelinde baktığımızda ilk olarak Ferîdûn b. Sipehsâlâr tarafından kaleme alınan *Risâle-i Sipehsâlâr der-Menâkıb-ı Hazret-i Hudâvandigâr* isimli eseri ve Sultan Veled'in *İbtidanâme*'si telif edilmiştir. Bu eserler Mevlânâ'nın babası Bahaüddîn Veled'i ve Mevlânâ'yı etraflıca konu edinirler. Yazarların kendi şahitliklerine, bilgi ve görgülerine dayanması hasebiyle kıymeti hâiz eserlerdir. *Kudemâ-yı Mevleviyye*'nin de kendisinden faydalanması dolayısıyla bizim için önem arz eden *Menâkıbu'l-Arifin* ise m. 1353 senesinde Ahmed Eflâkî Dede tarafından telif edilmiştir.

Osmanlı'nın son döneminde ve Cumhuriyet'in ilk döneminde yaşayan şair, müellif, mutasavvıf ve eğitimci Tâhirü'l-Mevlevî oldukça velûd bir şahsiyettir. Edebiyat, tarih, din ve tasavvuf gibi konularda 80'i aşkın irili ufaklı eser meydana getirmiştir. Bu eserlerden biri de mensûbu bulunduğu tasavvufî çevrenin ilk dönem sûfîlerine dâir yazdığı ve çalışmamızın konusunu oluşturan *Kudemâ-yı Mevleviyye*'dir. Yapılan çalışma neticesinde biri eksik olan müellif nüshası olmak üzere eldeki iki nüsha esas alınarak eserin tenkitli metni transkripsiyon sistemiyle ilim ve kültür camiasına kazandırılmıştır.

Kudemâ-yı Mevleviyye Tâhirü'l-Mevlevî'nin Mevlevîlik kültürü çerçevesinde yazdığı eserlerden biridir. Bugün Süleymaniye Kütüphanesi Nâfiz Paşa nr. 1205'te kayıtlı fakat o dönem Yenikapı Mevlevîhânesi vakfında bulunan *Menâkıbu'l-Arifin* nüshasından bir nüsha istinsâh ettiği sırada hâtırına gelen bir düşünce üzerine eserdeki râvîlerin isimlerini bir deftere kaydetmiş daha sonra ulaşabildiği mâlumâtı derleyerek eserini vücûda getirmiştir. Dibâce kısmında da belirttiği üzere 3 Eylül'de başladığı eseri 29 Eylül 1944'te bitirerek bir ay gibi kısa bir sürede tamamlamıştır. Eserin genel özelliklerine baktığımızda *Kudema-yı Mevleviyye*, Mevlânâ'nın çevresinde yaşayan 124 Mevlevînin menkıbelerini ihtivâ etmektedir. *Menâkıbu'l-Ârifin'*de olduğu gibi on fasıl halinde tertip edilmeyip burada her bir isim için ayrı başlıklar açılmış ve her bir ismin kendisi ile ilgili olan menkıbeleri o başlık altında sıralanmıştır. Menâkıbnâme türü ile ilişkisi öğretici olma ve İslâm'ın propagandasını yapma şeklindedir. Telif ve tercüme esnâsında dikkati çeken husûslardan ilki Tâhirü'l-Mevlevî'nin ele aldığı isimlerle alakalı olarak tüm menkıbeleri almayıp seçici davranması konusudur. Bu konu, "Eserin *Menâkıbu'l-Ârifin* ile Kıyaslanması" başlığı altında ayrıntısı ile ele alınmış ve örnekleri ile birlikte konu incelenmiştir.

Eserin önemli noktası, kaynak metnin Tâhir Olgun tarafından yeni bir sistem ve yapı içerisinde farklı bir zemine çekilerek yazılmış olmasıdır. Bir diğer önemli husûsiyeti, bir Mevlevî olarak Mevlevîlik ile ilgili telif çalışmalarında bulunan Tâhiru'l-Mevlevî'nin kaleminden çıkmasıdır. Müellifin bu özelliği, hâssaten metin içerisindeki Mevlevîlik geleneğinin içerisinden kavramları, durumları ve ritüelleri açıklarken ortaya çıkar. Daha önceden Ahmet Remzi Akyürek Dede ile de yazışmalarında bahsini ettiği, Mevlevîlik çalışmalarının bir meyvesi durumunda bulunan bu eser, bir ay gibi kısa bir sürede kaleme alınmasına rağmen geriye dönük geniş bir müktesebat ve fikrî olgunluk neticesinde ortaya çıkmıştır. Yapılan çalışma neticesinde, bir nüshası özel kütüphanede bulunan ve diğer nüshası yarım olan *Kudemâ-yı Mevleviyye* adlı Mevlevî ileri gelenlerine dâir bu eser, ilim câmiasına arz edilmiştir.

DİZİN

A

Abaḳa Ḫān, 140
Abdulvāḥid Çelebī, 98
Aḫī Aḥmed, 103
Aḫī Aḥmed, 166, 167
Aḫī Aḥmed Şāh, 142
Aḫī ʿAlī, 167
Aḫī Çōbān, 108, 167
Aḫī Ḳayṣer, 108, 167
Aḫī Muḥammed-i Dīvāne, 109, 110, 115
Aḫī Muḥammed-i Sebzvārī, 167
Aḫī Pōlād, 113
Aḥmed ʿAvnī, 124
Aḥmed Faḳīh, 113, 114
Aḥmed Şāh (Ahî), 106, 107
Aḳsarāy, 141, 144, 146, 147, 148, 166
Aḳsarāy ḳapısı, 108
Aḳşehir, 111
Alāʾuddīn Çelebī, 177
Alāʾüddīn (Selçuklu Sultanı), 136
Alāʾüddīn cāmiʿi, 136
Alāʾüddīn-i Erzincānī, 100
Ālāʾüddīn-i Erzincānī, 100
Alāʾüddīn-i Şiryānūs, 103, 104
Alemüddīn Ḳayṣer, 120
Alıncaḳ Noyan, 147
Anadolu, 96, 105, 118, 142, 145, 146, 147, 148, 149, 165
Anḳara, 106
Antalya, 144, 146
Arab Noyan, 109
Arab Veled-i Simfār Noyan, 109
Arafāt, 121
Ārif Çelebī, 109
Āşıḳān Yolu, 98
At Pazarı, 102
Atabegiyye Medresesi, 167
Āteş-bāz-ı Velī, 97, 98
Āteş-bāz-ı Velī, 113
Atpāzārı, 113
Aydın, 113
Aynu'd-Devle, 73, 115, 116, 182
Āzerbaycān, 147

B

Baġdād, 129, 173
Bahāʾuddīn Veled, 156
Bahāʾüddīn, 101
Bahāʾüddīn (Sultan Veled), 101
Bahāʾüddīn Şeng-i Müneccim, 167
Bahāüʾddīn Veled, 107, 175
Bahāʾüddīn-i Belḫī, 107
Balat Hülāgū, 147
Bayburd, 112
Baycu Noyan, 145, 146, 147
Bedrüddīn Veled-i Müderris, 121
Bedrüddīn-i Gevhertaş, 136
Bedrüddīn-i Maʿdenī, 118
Bedrüddīn-i Tebrīzī, 119, 120, 136
Belḫ, 96
Benī İsrāīl, 159
Berke Ḫān, 148
Birinci ʿAlāʾüddīn Keyḳubād, 142
Birinci Ġıyāşuddīn, 182
Bizans İmparaṭorluġu, 144
Boġa Dağı, 118
Bulġār, 118
Burgulu Ḳalʿası, 145, 146

C-Ç

Cāmiʿu'l-Uṣūl-i Eḥādīṣ, 154
Celālüddīn, 107
Celālüddīn (Mevlânâ), 107
Celālüddīn ʿĀrif Çelebī, 110
Celālüddīn-i Ferīdūn, 124, 126
Celālüddīn-i Ḳaraṭāy, 144, 145, 153
Celālüddīn-i Ḳaraṭāyī, 139
Celālüddīn-i Ḳaṣṣāb, 127, 128

Celālüddīn-i Müstevfī, 127
Cemālüddīn İsḥāḳ-ı Merendī, 170
Cenāb-ı Ḫudāvendigār, 125, 126, 130, 131, 140, 151, 157, 158, 162, 166, 171
Cenāb-ı Mevlānā, 95, 104, 109, 116, 119, 127, 139, 161, 179, 180, 184, 197, 217, 243, 252, 258, 270
Cenāb-ı Pīr, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 111, 112, 115, 116, 119, 121, 122, 124, 125, 126, 129, 130, 131, 132, 134, 137, 138, 139, 140, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 162, 164, 165, 166, 169, 170, 172, 173, 179, 180, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 189, 194, 195, 197, 198, 200, 201, 204, 206, 207, 211, 212, 215, 217, 220, 223, 226, 228, 230, 232, 234, 236, 238, 240, 242, 243, 244, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 254, 256, 257, 260, 264, 265, 267, 268, 269, 271, 274, 275
Cenevizliler, 150
Çelebī Şemsüddīn, 120
Çōbān Dellāk, 130

D

Dāmād Şerīf Paşa, 105
Dāru’ẕ-Ẕākirīn zâviyesi, 152
Deñizli, 146
Dervāze-i Aḥmed, 114
Dımaşḳ, 129
Dīvān-ı Kebīr, 95
Düvel-i İslāmiyye, 151

E

Ebū ʿAlī Sīnā, 134
Ebu’l-Ḥasan Ḫaraḳānī, 156
Ebu’l-ḫayrāt, 140
Eflākī Aḥmed Dede, 95
Eflākī Dede, 89, 95, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 105, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 117, 118, 120, 121, 124, 127, 128, 130, 133, 134, 137, 138, 140, 141, 142, 151, 152, 154, 155, 156, 157, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 169, 171, 173, 177,178, 183, 185, 189, 191, 192, 193, 195, 205, 209, 214, 215, 216, 219, 221, 222, 223, 226, 227, 229, 230, 232, 233, 237, 241, 242, 243, 245, 246, 247, 252, 253, 255, 256, 257, 260, 262, 265, 268, 272, 274, 275, 277, 279, 280
Efṣaḥuddīn Muʿīd, 130
Ekmelüddīn Ṭabīb, 100, 131, 133
Elbistān, 149
Emīr ʿAlemüddīn Ḳayṣer, 118, 136, 174, 182
Emīr ʿĀlim, 135
Emīr ʿĀlim Çelebī, 117, 166
Emīr Bedrüddīn Yaḥyā, 137, 138
Emīr Gevhertaş, 136
Emīr Maḥmūd Sekūrcī, 169
Emīr Mecdüddīn, 124
Emīr Mecdüddīn Sipehsālār, 123
Emīr Muʿīnuddīn Pervāne, 99, 140, 141, 151, 152, 154, 156, 158, 177, 182, 183, 275
Emīr Muʿīnuddīn Süleymān, 150
Emīr Muʿīnuddīn Süleymān Pervāne, 147
Emīr Necmüddīn, 164
Emīr Niẓāmüddīn ʿAlī, 146
Emīr Nūreddīn, 165
Emīr Pervāne, 120, 125, 132, 135, 138, 139, 146, 148, 149, 153, 154, 157, 159, 160, 161, 162, 174, 175, 179
Emīr Pōlād Beg, 169
Emīr Sekūrcī, 141, 142
Emīr Tācuddīn, 166
Emīr Tācuddīn-i Muʿtez, 166
Emīr Tācüddīn Muʿtezz-i Ḫorāsānī, 151
Emīr Ṭōmān Beg, 142,167
Emrullāh Efendi, 98
Erġani, 118
Erzincān, 100, 132
Erżurum Ovası, 167
Evḥadüddīn Çelebī, 173
Eyyūbīler, 142

F

Faḫru’n-Nisā, 180
Faḫruddīn Muʿallim, 172, 177

Faḫruddīn-i Dīv-dest, 170, 172, 174, 177
Faḫruddīn-i Sivāsī, 159, 178
Faḫrüddīn ʿAlī, 147
Faḫrüddīn-i ʿIrāḳī, 132
Faṣīḥuddīn, 102
Fāṭıma Ḫatun, 118

G

Ġāzān Maḥmūd Ḫan, 167
Gevāle Ḳalʿası, 164
Ġıyāṣuddīn-i Ṣānī, 115
Ġıyāṣüddīn (Selçuklu Sultanı), 143
Gumac Ḫātūn, 182
Gümüşḫācıköy, 118
Gürcī Ḫātūn, 182
Gürcistān, 143, 182
Gürcü Ḫatun, 136
Gürcü Ḫātūn, 115, 116, 135, 148, 160
Güyük Ḫān, 143, 144, 145

H

Ḥācī Bektāş, 164
Ḥācī Mübārek Ḥayder, 152
Ḥaḳāyıḳ-ı Sülemī, 172
Ḥaleb, 129
Ḫalīl Edhem Beg, 151
Ḫānḳāh-ı Lālā Faḫruddīn, 167
Ḫānḳāh-ı Żiyā, 167
Ḥasan Hindī, 156
Hażret-i ʿAlī, 130
Ḥażret-i Ḫudāvendigār, 99, 100, 101, 102, 103, 115, 120, 121, 122, 123, 125, 131, 132, 134, 135, 137, 139, 140, 152, 153, 155, 156, 158, 160, 172, 180, 182, 184, 189, 193, 195, 204, 206, 207, 208, 210, 212, 215, 218, 232, 252, 256, 267
Ḥażret-i Mevlānā, 95, 96, 97, 99, 100, 101, 102, 104, 106, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 121, 123, 124, 125, 126, 127, 131, 132, 133, 134, 136, 137, 139, 140, 141, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 165, 166, 167, 171, 172, 173, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 193, 194, 195, 196, 197, 199, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 223, 224, 226, 227, 228, 230, 232, 234, 236, 237, 238, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 256, 257, 258, 260, 262, 263, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 274, 280
Ḥażret-i Peyġamber, 133, 162, 243, 254
Ḥażret-i Pīr, 96, 108, 116, 118, 122, 124, 128, 130, 132, 136, 137, 162, 165, 171, 173, 179, 181, 226
Hemedān, 146
Ḥicāz, 180, 181
Hidāye, 114
Hind, 123
Hindistān, 123
Ḫocā Nefīsüddīn, 166
Ḫōcā Reşīdüddīn, 168
Ḫorsāf, 117
Hülāgū, 129, 146, 147
Hümāmüddīn-i Tebrīzī, 168
Ḥüsāmeddīn Begi, 100
Ḥüsāmüddīn Çelebī, 100, 113, 119, 123, 124, 126, 132, 151, 152, 159, 166, 167, 178, 182
Ḫᵛāce Ḳamerüddīn, 111
Ḫᵛāce Nefīsüddīn, 166
Hz. Ādem, 179
Hz. Īsā, 103
Hz. Îsā, 116
Hz. Meryem, 116, 164
Hz. Muḥammed, 103
Hz. Mūsā, 165
Hz. Süleymān, 163

I-İ

Irāḳ, 169
Irāḳ-ı ʿAcem, 123, 167
İbn Baṭūṭa, 105
İbn Baṭūṭa Seyāḥatnāmesi, 105
İbn Ḫaṭīr, 148, 149

İbn Sînā, 133, 134
İkinci ʿAlāʾüddīn Keyḳubād, 143, 145, 182
İkinci Ġıyāṡüddīn, 148, 160
İkinci Keyḫüsrev, 143
İlāhīname, 121
İlḫān, 149
İlḫān-ı Aʿẓam, 148
İltermiş Ḫātūn, 168
Īrān, 146
İstanbul, 116, 124, 148
İznīḳ İmparaṭorluġu, 146
İzzüddīn Ḳılıç Arslan, 143
İzzüddīn (Selçuklu Sultanı), 134, 139, 140
İzzüddīn İkinci Keyḳāvūs, 143

K

Kaʿbe, 180, 181
Ḳāḍī ʿİzzüddīn Atabeg, 145
Ḳāḍī Sirācuddīn, 152
Ḳālūyān, 116
Kāmil-i Tebrīzī, 114
Kāmpūr, 123
Ḳāmūsu'l-Aʿlām, 151
Ḳaraman, 113
Ḳasṭamonu, 171
Ḳayṣeri, 109, 115, 124, 135, 145, 146, 149, 174, 182
Ḳazan Ḫān, 123
Kefe, 150
Kerīme Hatun (Muhammed Hâdim'in kızı), 97
Kerīme Ḫātūn, 113
Keyġātu, 106, 141, 169
Keyġātu Ḫān, 106, 141
Ḳıbṭīler, 165
Ḳırṣehir, 101, 171
Ḳırşehri, 164
Kirā Ḫaṭūn, 166
Konġurṭay, 149
Ḳonya, 24, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 120, 121, 126, 127, 131, 136, 139, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 152, 153, 159, 164, 166, 167, 173, 179, 184, 185, 189, 192, 193, 201, 202, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 216, 218, 222, 223, 225, 226, 230, 231, 234, 235, 240, 242, 247, 248, 251, 255, 262, 264, 267, 274, 275, 278, 279
Kösedaġ, 143
Ḳur'ān-ı Kerīm, 95
Ḳureyş, 95
Kutboġa, 129
Ḳuṭbuddīn Ḥayder, 152
Ḳuṭbuddīn-i Şīrāzī, 168, 174, 175
Kürkçüler ḥammāmı, 112

L

Ladik, 146
Lālā Medresesi, 120

M

Maḥmūd ʿAzab, 156
Maḥmūd Gazī, 169
Maḥmūd-i Ġaznevī, 156
Maḥmūd-i Neccār, 98
Mecdüddīn Aksarāyī, 167
Mecdüddīn Atabeg, 152, 169
Mecdüddīn-i Merāġī, 145
Melike ʿĀdile, 142
Melīke Ḫātūn binti Mevlānā, 122
Melik-i Muʿaẓẓam bin ʿĀdil, 142
Melik-i Ẓāhir Baybars, 148, 149
Menâkıb-ı Sipehsālār, 123
Menāḳıbu'l-ʿĀrifīn, 95, 98, 100, 104, 137, 265, 267, 277, 279, 280
Mengü Ḳaġan, 145
Menteşeoġulları, 142
Meram, 98, 99, 153
Merend, 169, 170
Meṣnevī, 121, 139, 165
Meṣnevī-i Şerīf, 95

Mevlānā, 95, 112, 120, 121, 125
Mevlānā Türbesi, 118, 120
Mevlānā Veled-i Müderris, 113
Mevlānā-yı Rūm, 169, 170
Mışır, 147, 148, 149
Mışırlılar, 147
Midḥat Behārī, 124
Miḫāʾīl Palegoloġos, 148
Moġol, 106, 129, 141, 147
Moġollar, 106, 111, 143, 145, 147, 148, 149, 150, 159, 169
Muʿallim Cevdet, 105
Muḥammed Esʿad Dede, 123
Muḥammed Ḫādim, 96, 97, 98, 99, 100
Muḥammed-i Selmāsṭī, 175, 176
Muḥammedü'l-Muṣṭafā, 161
Muḥīṭu'l-Maʿārif, 98
Muʿīnuddīn Muḥammed (Pervâne'nin oğlu), 150
Muʿīnuddīn Pervāne, 164
Murād Ḫudāvendigār, 106
Muṣtaʿṣım-billāh, 129
Müheẕẕibüddīn Mesʿūd Beg, 150

N

Nefīsüdddīn-i Sivāsī, 134
Niğde, 148, 149
Nīl, 165

O-Ö

Oşmāncıḳ Ḳalʿası, 149
Ögetay Ḳaan, 143

P

Pāybert, 112
Pervāne Ḫānı, 159, 179
Pervāne Ḫānḳāhı, 161
Peyġamber ʿaleyhi's-selām, 95

R

Resūl-i Ekrem, 130
Resūlullāh, 121, 260
Rūm, 115
Rüknüddīn (Selçuklu Sultanı), 100, 131, 139, 140, 143
Rüknüddīn Ḳılıç Arslan, 143, 144
Rüknüddīn Selcān, 143

S

Ṣadruddīn-i Ḳonevī, 145, 153, 163
Saʿüddīn Köpek, 143
Ṣāḥib Ata, 140, 147, 149
Ṣāḥib Faḫrüddīn, 140
Ṣāḥib Şemsüddīn Maḥmūd Ṭuġrāyī, 147
Ṣāḳıb Dede, 124
Ṣalāḥuddīn Edīb, 142
Ṣalāḥuddīn-i Zerkūb, 118, 226, 253
Ṣalāḥuddīn-i Zerkūb-i Ḳonevī, 171
Ṣamsun, 170, 173
Sefīne-i Mevleviyye, 124
Selānik, 123
Selçūḳ ordusu, 149
Selçūḳī devleti, 105
Selçūḳī Devleti, 149
Senāyī, 121, 228, 238, 240, 257, 258, 273
Seydişehrī, 111
Seyyid Şerefüddīn, 152, 153
Seyyid-ābād, 111
Sıbṭī, 165
Ṣıddīḳ-i Ekber, 119, 175
Sinob, 150
Sirācuddīn-i Meşnevīḫān, 100
Sirācuddīn-i Tebrīzī, 125
Sirācüddīn (kadı, Urmevî), 102
Ṣiryānūs, 102
Sivas, 106, 108, 109, 110, 115, 144, 145, 168, 179
Sulṭān ʿAlāʾüddīn bin Ferāmūz, 169
Sulṭān Ġıyāṣüddīn, 149
Sulṭān ʿİzzüddīn, 144, 145, 146, 147
Sulṭān Mesʿūd, 156, 157
Sulṭān Rüknüddīn, 145, 146, 147, 148, 150, 160, 181

Sulṭān Veled, 74, 95, 96, 98, 101, 106, 107, 110, 111, 113, 118, 124, 127, 135, 140, 141, 154, 158, 159, 166, 167, 171, 173, 174, 175, 176, 236
Sulṭānu'l-ʿUlemā, 112, 113, 114, 123, 136
Sūriye, 142, 147
Süleymān Paşa (Kasatamonu hâkimi), 171
Süleymān Peyġamber, 155

Ş

Şām, 129, 149, 152
Şems-i Tebrīzī, 153, 178
Şemsüddīn Ṣāḥib, 144
Şemsüddīn Tercümān, 144
Şemsüddīn Veled-i Müderris, 121, 122, 123
Şemsüddīn-i Malaṭī, 136
Şemsüddīn-i Tebrīzī, 113
Şerefüddīn ibn Ḫaṭīr, 162
Şerefüddīn Mesʿūd bin Ḫaṭīr, 148
Şeyḫ Emīn Beg Ābgermī, 171
Şeyḫ İmdādullāh, 123
Şeyḫ Kerīmüddīn, 164
Şeyḫ Maḥmūd-i Neccār, 127
Şeyḫ Maḥmūd-i ṣāḥib-ḳırān, 112
Şeyḫ Maḥmūd-i Ṣāḥib-ḳırān, 140
Şeyḫ Muḥammed-i Ḫādim, 113
Şeyḫ Nāṭıruddīn, 152
Şeyh Ṣadrüddīn, 160
Şeyḫ Ṣadrüddīn, 117
Şeyḫ Ṣadrüddīn, 117, 152, 154
Şeyḫ Şerefüddīn, 152
Şeyḫ-i Meşnevī, 112
Şücāʿüddīn Orḫān, 142

T

Ṭabīb Ekmelüddīn, 133

T

tāc-ı Süleymānī, 176
Tācuddīn ibn Naḳīb, 167
Tācuddīn-i Erdebīlī, 161, 177
Tācüddīn vezīr, 152
Tārīḫ-i ʿOṣmānī Cemʿiyyeti, 150
Tatar, 169
Tebrīz, 107, 118, 146, 149, 168, 170
Tedavun, 149
tiryāḳ-i fārūḳī, 131
Toḳad, 110, 132, 148, 149
Ṭomān Bey, 123
Ṭrabzon İmparaṭorluġu, 150
Tuḳo, 149
Türkistān, 126

U-Ü

Ulu ʿĀrif Çelebī, 50, 80, 95, 100, 107, 109, 110, 111, 112, 113, 115, 118, 123, 142, 164, 167, 169, 170, 171, 173, 178, 188, 190, 191, 192, 200, 203, 221, 225, 226, 233, 234, 236, 253, 255, 256, 267, 272, 273, 278, 280
Üçüncü Keyḫüsrev, 148

V

Veled-i Tāc, 160
Veled-i Tācvezīr, 159

Y

Yaʿḳūb Dede (İstanbullu), 98
Yeñiḳapı Mevlevīḫānesi, 97, 98

Z

Żıyaʾüddīn Vezīr Ḫānḳāhı, 166
Zīrvā Ḥammāmı, 126

KAYNAKÇA

Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, thk., Ahmed el-Kalâş, (2 cilt), Beyrut: 2000.

Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü Ahmed bin Hanbel*, (6 cilt), İstanbul: 1413/1992.

Ahmed Eflaki, *Ariflerin Menkıbeleri*, (2 cilt), çev. Tahsin Yazıcı, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1995.

Ahmed Eflaki, *Manâiıb al-Ârifîn*, (2 cilt), haz. Tahsin Yazıcı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1976.

Ahmed el-Ayni, *el-Binaye fi Şerhi'l-Hidaye*, Şam: Daru'l-Fikr, 1980.

Ahmet Yaşar Ocak, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2010.

Ali el-Kârî, *Mirkâtu'l-Mefâtîh Şerhu Mişkâtu'l-Mesâbîh*, thk. Cemal el-Aytânî, Dâru'l- Kütübi'l-İlmiyye, t.y.

Alparslan, Ali, "Abdülvehhâb es-Sâbûnî", *DİA*, c. I, 286-287.

Arı, Ahmet, "Sâkıb Dede", *DİA*, c. IIIVI, s.4-5.

Ata Melik Cüveynî, *Târîh-i Cihân-güşâ*, çev. Mürsel Öztürk, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013.

Ateş, Ahmed, "Menâkıb" *MEB İslam Ansiklopedisi*, c. VII, İstanbul: 1988, 701-702.

Baldick, Julian, *Imaginery Muslims: The Uwaysi Mystics of Central Asia*, Londra: I.B. Tauris Yayınları, 1993.

Baran, Yılmaz, Tâhirü'l-Mevlevî'nin Tedrisât-ı Edebiyyeden Nazm ve Eşkâl-i Nazm'ı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray 2016.

Bedir, Murteza, "Bir Biyografi Türü Denemesi: Akhisarî'nin Nizamü'l-Ulema Adlı Eseri", *İslam Telif Geleneğinde Biyografi Yazıcılığı Sempozyumu*, İstanbul: 11.11.2016.

Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin b. Ali b. Musa Ebû Bekr, *Şu'abü'l-Îmân,* (7 cilt), thk. Muhammed es-Saîd Besyûnî Zağlül, Beyrut, 1410.

Bilgin, Azmi, "Mevlânâ ve Çevresi", *Çağdaşımız Mövlana Simpozyumun Meterialları (21-25 Oktyabr 2007)*, Bakü: 2008, s. 22-39.

Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, *Sahîhu'l-Buhârî*, I-VIII, İstanbul 1413/1992.

Değerli, Ayşe, "Bir Ritüel Pratiği Üretme Denemesi: Şeyh Galib İçin Düzenlenen İlk İhtifal", *Turkish Studies*, Ankara: 2013, c. 8/4, s. 573-587.

Delehaye, Hippolyte, *The Legends of the Saints: An Introduction to Hagiography*, çev. Donald Attwater, New York: Fordham Üniversitesi Yayınları, 1962.

Demirel, Şener, *Tâhirü'l-Mevlevî (Olgun)'den Metin Şerhi Örnekleri,* Isparta: Araştırma Yayınları, 2005.

Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ,* (9 cilt), Beyrut 1405.

Ebu Nüvas, *Divan*, thk. Ewald Wagner, Beyrut: Orient-Institut Beirut, 1982.

el-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ,* Halep: Mektebetü't-Turasi'l-İslami, c. I, t.y.

el-Aynî, Ahmed, *el-Binaye fî Şerhi'l-Hidaye,* Beyrut: Daru'l-Fikr, 1980.

Emrullah Efendi, *Muhîtu'l-Maârif*, İstanbul; İkdam Matbaası, 1318.

Erbaş, İlknur, *Eflaki'de Kültür ve Sanat Fiziki Çevre ve Sanatlar,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1999.

Ernst, Carl W., "From Hagiography to Martyrology: Conflicting Testimonies to a Sûfî Martyr of the Delhi Sultanate", *History of Religions,* Chicago: 1985, c. XXIV, sy. 4, s. 311.

Eyice, Semavi, "Eldem, Halil Ethem", *DİA*, Ankara: 1995, c. XI, 18-21.

Felek, Özgen, *Kitâbu'l-Menâmât Sultan III. Murad'ın Rüya Mektupları*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2014.

Feridun Sipehsalar, *Mevlânâ ve Etrafındakiler,* çev. Tahsin Yazıcı, İstanbul: Pinhan Yayınları, 2011.

Flemming, Barbara, "Glimpses of Turkish Saints", *Journal of Turkish Studies*, Harvard: 1993, sy. 18, s. 59-73.

Gölpınarlı, Abdulbaki, *Mevlevi Âdab ve Erkânı*, İstanbul: Remzi Yayınları, 1963.

Gölpınarlı, Abdulbaki, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevilik*, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1982.

Güngör, Zülfikar, *Tâhirü'l-Mevlevî (Olgun) Hayatı, Eserleri ve Dinî Edebiyatla İlgili Şiirleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1994.

"Hagiography", *The Oxford Dictionary of Islam*, New York: 2003. (http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t125/e767# erişim 29.12.2016)

Hermansen, Marcia K., "Biography and Hagiography", *The Oxford Encyclopedia of Islamic World,* New York: 2009. (http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t236/e0116 erişim 29.12.2016)

İbn Batuta, *Rıhletu İbn Batuta*, Beyrut: Daru Sadır, t.y.

İbn Manzur, *Lisânu'l-Arab,* I-XV, Beyrut: Daru Sadır, 2010.

Kafadar, Cemal, *Kim Var İmiş Biz Burada Yoğ İken,* İstanbul: Metis Yayınları, 2014.

Kahraman, Âlim, "Tâhirülmevlevî", *DİA*, c. XXXIX, Ankara: 2010, s. 407-409.

Kerîmüddîn Mahmûd-i Aksarâyî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr ve Müsâyeretü'l-Ahyâr*, çev. Mürsel Öztürk, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000.

Konuk, Ahmed Avni, *Menâkıb-ı Hazret-i Celâleddîn-i Rûmî*, İstanbul: Arşak Garoyan Matbaası, 1331.

Köprülü, M. Fuad, *Tarih Araştırmaları I*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2006.

Levend, Agah Sırrı, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014.

Mehmed Şerîf, *Seyahatname-i İbn Batuta*, İstanbul: Matbaa-i Amire, 1333-1335.

Mevlânâ Celaleddin Rumi, *Külliyât-ı Şems*, (8 cilt), thk. Bediüzzaman Füruzanfer, Tahran. Danişgeh-i Tehran, 1336-1345.

Mevlânâ Celaleddîn-i Rûmî, Kulliyât-ı Shams, Tehran: Danişgah-ı Tehran, 1345.

Mevlânâ Celaleddin-i Rumî, *Mesnevi-i Manevi*, thk. Reynold Alleyne Nicholson, Tehran: Kitabhane-i Beruhim, 1314-1317.

Midhat Behârî Hüsâmî, *Tercüme-i Risâle-i Sipehsâlâr be-Menâkıb-ı Hazret-i Hudâvendigâr*, İstanbul: Selanik Matbaası, 1331.

Muallim Cevdet, *Zeyl alâ Fasli'l-(Ahiyyeti'l-Fityâni)'t-Türkiyye fî Kitâbi'r-Rihleti li'bni Batûta*, İstanbul: Matbaa-i Kurtuluş, m. 1932 h. 1351.

Müslim, *Sahîh-i Müslim*, (3 cilt), İstanbul 1413/1992.

Mütercim Âsım Efendi, *Kâmûsu'l-Muhît Tercümesi*, haz. Mustafa Koç, Eyüp Tanrıverdi, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2013.

Özcan, Abdulkadir, "Târîh-i Osmânî Encümeni", *DİA*, İstanbul: c. XL, 2011, 83-86.

Râgıb el-İsfehânî, *el-Müfredât*, Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, t.y.

Sa'dî-i Şîrâzî, *Gazelhâ-yı Sa'dî,* thk. Nurullah İranperest, Tehran: y.y., 1976.

Sa'dî-i Şîrâzî, *Gülistan*, thk. Nurullah İranperest, Tehran: Daniş-i Sadi, 1976.

Sayar, Ahmed Güner, *Hasan Âli Yücel'in Tasavvufî Dünyası ve Mevleviliği*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2002.

Schmidt, Jan, "Ottoman Autobiographical Texts by Lāmiʾī and Others in the Collection of Turkish Manuscripts at the Leiden University Library", *The Joys of Philology*, İstanbul: ISIS Press, 2002, s. 155-164.

Sinan Nizam, Betül, *Kemal Ahmed Dede's Verse Narrative Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*, Harvard Üniversitesi Yayınları, Cambridge 2010.

Sultan Veled, *Dîvân-ı Türkî-i Sultân Veled*, haz. Veled Çelebi İzbudak, İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1341.

es-Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr ve Ziyâdâtuhû,* el-Mektebetu'l-İslamî, t.y.

Şahin, Haşim, "Menâkıbnâme" *DİA*, Ankara 2004, c. XXIX, s. 112-114.

Şahin, Haşim, "Tarih Kaynağı Olarak Evliyâ Menkıbeleri", *Prof. Dr. Işın Demirkent Anısına*, İstanbul: Dünya Yayıncılık, 2008, 547-566.

Şemseddîn Sâmî, *Kamusu'l-A'lâm*, İstanbul: Mihran Matbaası, 1889-1898.

Şentürk, Ahmet Atilla, *Tahir'ül-Mevlevi Hayatı ve Eserleri,* İstanbul: Nehir Yayınları 1991.

Şimşekler, Nuri, "Sipehsâlâr Ferîdun", *DİA*, c. IIIVII, s. 260.

Tâhir Olgun, *Çilehâne Mektupları*, haz. Cemal Kurnaz, Gülgün Erişen, Ankara: Akçağ Yayınları, 1995.

Tâhirü'l-Mevlevî, *Matbuat Âlemindeki Hayatım (İstiklâl Mahkemesi Hatıraları)*, haz. Nurcan Boşdurmaz, İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2012.

Tâhirü'l-Mevlevî, *Nisâbü'l-Mevlevî Tercümesi*, haz. Yakup Şafak, İbrahim Kunt, Konya: Tekin Kitabevi, 2005.

Tâhirü'l-Mevlevî, *Risâle-i Fütüvvetiyye Tercümesi*, Süleymaniye Ktp., Fethi Sezai Türkmen nr. 62.

Tâhirü'l-Mevlevî, *Şerh-i Mesnevî*, İstanbul: Şamil Yayınevi, [t.y.]

Taneri, Aydın, "Celâleddin Karatay", *DİA*, Ankara: 1993, c. VII, s. 251-252.

Tomar, Cengiz, "el-Melükü'l-Muazzam", *DİA*, Ankara 2004, c. XXIX, s.71-73.

Trepanier, Nicolas, *the Menāqib al-ʿĀrifîn as a Source of Political History,*Yayımlanmamış Doktora Tezi, Institute of Islamic Studies, McGill University, Montreal 2001.

Ulu Arif Çelebi, *Rubaiyat-ı Arif Çelebi*, çev. Feridun Nafiz Uzluk, Ankara: [y.y], 1949.

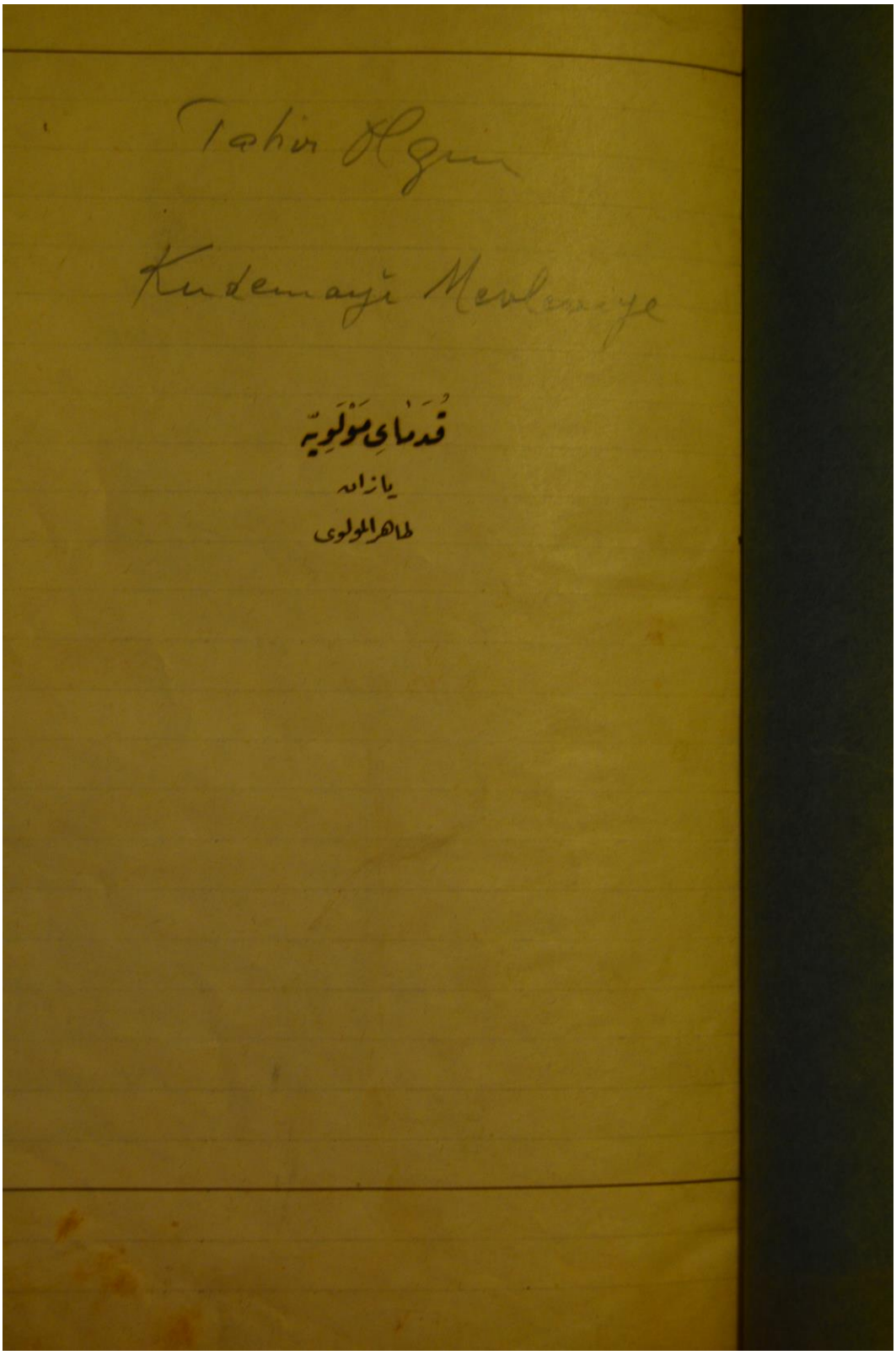
Waugh, Earle, "Following the Beloved: Muhammad as Model in Sufi Tradition", *The Bibliographical Process: Studies in the History and Psychology of Religion*, Mouton: 1976 s. 63-86.

Yâkût-i Hamevî, *Muʿcemu'l-Büldân*, Tehran: Mektebetü'l-Esedi, 1965.

Yardım, Emine Seval, *Menkıbe ve Menkıbelerle İlgili Eserler İçin Açıklamalı Bir Bibliyografya Denemesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1999.

TIPKIBASIM

Ahmet Atilla Şentürk Nüshası [AŞ]

İç Kapak

بسم رحمه رحیم المولی — ربّنا خالقنا مولانا
حمد او الله کم محمود ازل — تا ابد اوزینه مشکور اصل
صلوات ایله سلام خالقه — اولامعروف رحمه بنی صادقه
آل واولادینه پیغمبرینك — روح صافیسه وایلرینك
رحمت ورضیهٔ ربّ بدیع — ایسیا ولسونه بزه عبادهٔ شفیع
سیما ذات شریف ملاّ — عارف اکبر همه مولانا
چاره بخشای دل مجروحم — ایکی عالمده پناه روحم
دستگیرم، شه والاشانم — ابدی پیر بلند عنوانم
خاك راهی سر بچاره متاع — ایزده چشمه دلیل سرباع
فیضه منظرم دنیاده — لطفه مفتقرم عبادده
اوخداوند آلهی مایه — اولامرآت ابد مولایه

قلمم چونکه بوبحثی دوردی
گلدیم مقصده، امّا بعدُ :

افلاکی احمد ده ده نك «مناقب العارفین» غوانلی اثرینی استنساخ ایتمه ، ٧ رمضان ١٢٦٢ و ٢١ آغستوس ١٩٤٤ تاریخنده بیتیرمشم . استنساخ اثنا سنده خاطرمه بزی گلدی : افلاکی ده ده یازدیغی منقبه لرده هیچ بر گیلدره نقل ایتمه رایلرینك آدینی ده یازمشدر . بناءً علیه او راویلرك اسمارینی بیله طویلامق ایسه لکجی ٧ و ٨ نجی عصرلرده یاشامه، حضرت مولانا ایله سلطانه ولدك واوغلی اولو عارف چلبی ده مریدلرندن ذواتك ایچندن طانیمه اولاجقدی . اونك ایچون کتابده آدی گچن ذواتك اسمینی لجم حرفلری صیرامسنه گوره بر دفعه گیردم . بوزالی قادار اسم طویلاندی . بونلرك مسمّالری حقنده بولابیلدیگم معلوماتی طویلامقله بر « قدمای مولویه تاریخچه سی » وجوده گتیرمك ایسته دم . ١٥ رمضان ١٢٦٢ و ٢ آغستوس ١٩٤٦ دیه اجتنار

آتشبار ولی ــ شیخ محمد خادم

حضرت مولانا خالد نقشبندی سلطان العلما ایله برلکده بلخده بولنمش مریدلرندن . شیخک ارتحالندن صوکرا جناب پیر دیسه اولسه، حضرت پیرلق انتقال قازاندقده فیلحال آلمشدر . سلطانه دلدلق مشیختی آتاسندن توبه بوارینه تیکه و بلخ یا بلنجه شیخ محمد خادم، اوراده « قازانجی ده ده » یعنی بلخ نشین حد کسه جاندارک ضابطی قیمه ایدیلمشدر . ده ویشلره یمک پیشیرمک واتسه قاز شیشه بولوندیغی ایچون کندیسنه ــ آتشفشانیا یاخود دیمک اولمق اوزره ــ « آتشبار وطی » ده نیلمشدر . عوام آراسنده سویله نیلن شوفقره نک اصلی بوقدر : گویا حضرت مولانا زمانندن شیخ محمد خادم یمک پیشیرمکه آتش گرک اوزره بولوندیغی گورولمکی ایچون آیاقلرینی اوجاغک ایچنه وقازانلرنی آتش سورمکله آلهٔ ولندیرمسه ویمک پیشیرمسه . پیشیرمکی جناب پیره گوتورمیوب صیراده صانع آیاغنک باسدیغی صول آیاغنک باسدیغی یرلرینی یاقمسه . بوکا سبب ده : آیاقلرینی اوجاغک صوقیغی وقت یاکز صول آیاغنک باسدیغی یرلرینی یاقمسه ده اولی حضرت مولانایه گوسترمک ایسته مریدلرینک ایسمه . صول آیاغی گوگسنک صانع طرفنه ، صانع آیاغی ده گوگسنک صول طرفنه قویمه و صانع آیاغنک باسدیغی یرلرینی صول آیاغنک باسدیغی یرلرینی یاقمسه وبو وضعیتده اگیلدکدن ، تورکستانجه تعظیم ظهور ایدرکه اوطرفلرده ایسه بوطرز حرکته حالا « تواضع » ده نیلمکده در .

شیخ محمد خادمک حضور مولانا یه تیسی گوتورکه آیاقلرینی مهرلدیکی ، یعنی صانع آیاغنک باسدیغی یرلرینی صول آیاغنک باسدیغی یرلرینی یاقمسی ادعاسی ، جناب پیره قارشی ممکنمی عادت وجهله وضع تعظیم آلمامسیدر . مولوی مطهر ندهک اوجاغنک کری اوتسنه « یا حضرت آتشبار وطی » لومه سی آصیلدیغی کی چراغی اویاندیرمکه ویقوده حوکزا چیقیلمه جلبانکده کی « دم حضرت مولانا هودیه لم هو » جمله سنه « ست آتشبار وطی » قیدینک علاوه اولونمسی شیخ محمد خادمک آدی مرحمتله یاد ایدیلدیکی کبی .

کذا مولوی مطهر ندهک میدانه کتیردیکی سلطانه ولدنامه اولدیغی کبی آتشبار وطی نامه ده بر پوست بولونمیوب ، برنجیسنک اوتسنه ــ میدانه گلنجه ــ شیخ یاخود آشجی ده ده ، ایکنجیسنه ده قازانجی ده ده اوطورولدی .

مولانا زیاءالدینه؛ احکام شرعیه آراسنده بر مسئله وارد رکه اوخ اوقوسه اولدیغنه بیلیوم. بجوریت وفحصه حاکمنده بولونانلر برآدم حرام برشیئنه یاخود کسب حلال اولور. نفس انسانینه بقاء وحفظ اولماسی ایچون شوحرکت، علماء دینه طرفندن تجویز ایدیلمشدر. بونکله برابر آدملرینه وفحصه و استقصا صایلابیلیجک برحاط وارد رکه اونک وفقی، آنجاق، سماع، رقص، تواجد وتغنیات ایله در. بونلر اولمایه حقنده انوار جلالی تجلیسنه لیاقتدار اولمق وجودی، تموز گونشی قارشیسنده کی بوزگی ایریر. علیه الصلوة والسلام افندیمزك آرا صیرا «حنتعایشه» (کلمتین یاحیراء) یعنی «یاعایشه بکا لاقیردی سویله بولور ماری بوندن اولا یدیر. معذورانه که بزده اوحسه وفحصه دایم استقصا دائمی برحال اولمشدر. اونله ایچون بوحرام، بزم ایچون حلالدر اولور.

آنکه علم کرد ودرس حاصل کردی کار دگرست وعشوه کار دگرست

یعنی «سنه مدرسه ده اوگرندیگك علم باشقه در، عشوه یی داها باشقه بر شیدر».

مولانانك مهابتندن عاجزانه کندیمی گیدم، کندیمه گلیبوده آلمق، آیاغنی اوپدم، توبه واستغفار ایتدم، کمال اخلاص ایله مریدی اولدم. اوندن صوکرا سماع، بزم ایچون غذای معنوی حالنی آلدی.

مولانا زیاءالدینك وفاتی تاریخی مضبوط دگل. افلاکی ده وفاتنه اوچ سنه یاخود سنه مناقب العارفین ختام تألیفی اولان هجری ۷۵۴ تاریخندن اول انتحال ایلمسه اولاجقدر. رحمة الله علیه وعلیهم.

تسویدك ختامی ۲۵ ذی القعده ۱۳۶۲ و ۱۷ سرین‌ای ۱۹۶۱

شوسطوری یازان فقیر حقیر

طاهرالمولوی برتقصیر

استنساخ تاریخی: ۲۹ صفر ۱۳۷۷ و ۱۸ سرین‌ای ۱۹۵۷

افلاکی عارفی احمد دده

قونیالی و « اخی ناالمور » اسمنده برذات اوغلیدر . لقبرندن یانی عارفی صوکلرنده یاخود سکزنجی عارفی اتبالرنده دوغدیغی تخمین ایدیلیر بیلیر . اصل آدی « احمد » اولوب « افلاکی » مخلص ، هیئت علمی ایله مشغول اولماسندن « عارفی » لقبایله حضرت سلطانه ولدی بویوك اوغلی اولوعارفچلبی ندن مریدی و خلیفه‌کی اولماسندندر .

افلاکی ، زمانی عالملرندن — نجوم ، سیما و سحره واریخچی قادر — شمس الدین تبریزی ، بدرالدین تبریزی ، مؤیدالدین جندی کبی متفننه عالملرله دوستلق ، سیاحت یقینده بولوندقجه فضلا ایله کورشمه و صحبتلرنده استفاده ایدرك محکمه دوشمشدی .

دوقتور فریدون فائق چلبی ندن روایتله کوره « قونیالی عارف والدینه یازیلمش افلاطونه نسبت ایدیلن بیزانتیلرده خالما برقلمده رصدلرله اشتغال ایتدیکی مرویدر . بوقلمه عبدالعزیز دورمده بویوك برساعت قونیلیلره اوزرینده بوفی ماکث بر کتابه وضع اولونمشدی . کتابدن صوك مصرع تاریخی شوایدی :

رصدگاه فلاطونکه یاپیلدی قلهٔ ساعت

بوقلهٔ بالاخره برعصیانده یقیلمشدر »

تاجیده‌دن « سفینهٔ مولویه » ده کی افاده‌یه نظراً احمد افلاکی ، معلوماتنه مغرور اولدیغی حالده سلطانه ولدی مجلسنده بولوندقجه شاگردلرندن بیلیکلی بیلیکسز بیلیکلی بیلیکسز ایتمکدکی جرئتله « طبقهٔ علوم لدنیهٔ زمره‌سنه التحاق » ایدیلمسی ، یعنی سلطانه ولدی مظهر تلرینه درجه‌سی ، شعبان ۷۱۷ ده ارتحالیله بویوك اوغلی اولوعارفچلبی ندن مقام مولانایه گچمسی اوزرینه ادکا ده بیلمشدر .

علم و عرفانی لولایه‌سیله قونیا مولویخانه‌سی مثنوی‌خوانلغنه — سراج الدین مثنوی‌خوانلغنه صوکرا — تعیین قیلنمش افلاکی دده ، عارفچلبی ندن فواضل یتیشدیرمش و فضلا سندن اولوب چلبی ندن آذر بایجانه دوکیلیا طاریزده برلکده بولونمسی ، شعبان ۷۱۹ ده وفاتنه قادر یانندن آیریلامشدی . مرشدینك وصیتی موجبنجه اوندن انتقال ندن صوکرا ده تربهٔ شریفه خدمتنده قالمشدی . برطرفدن مثنوی تقریری ، برطرفدن مناقبنامه‌سنك تحریری ایله مشغول

ای که هزار آذیه بوینچی سلطانه دلور — قولی اوتو کیشیلر خسرو خاقانه دلور
هرکی بوگونه ولده اینانوبه بیوز سوره — بیوخودایله باغادلور، بایایه سلطانه دلور

زهی گوزلرکه گوزلرآفی گوزلر — اکا بنزه رگوزه لی گوزه ری گوزلر
چلبی عارفه افلاکی قولدی — نصیب اولسون جانی غیبی اوروزلر

ظاهر المولوی

فہرست

۱	مقدمہ	۲۱	بدر کمال خرساف
۲	آتشباز ولی ـ شیخ محمد خادم	۲۲	بدر الدین معدنی
۶	علاء الدین آماسیہ وی ولد بایرام	۲۳	بدر الدین تبریزی
۶	علاء الدین ارزنجانی	۲۴	چلبی بدر الدین و شمس الدین
۷	علاء الدین خرشہری	۲۷	مولانا بہاء الدین شنف نجم
۸	علاء الدین ثریانوس	۲۷	چلبی جلال الدین فریدون بہ بیہالار
۱۰	اخیلر	۲۰	جلال الدین مستوفی
۱۱	اخی احمد شاہ	۲۱	جلال الدین خضاب
۱۲	اخی احمد شاہ قزاز	۲۲	چوبانہ ولدلر
۱۲	اخی چوبانہ	۲۲	مولانا افضل الدین معید
۱۲	اخی محمد دیوانہ	۲۴	اکمل الدین طیب
۱۵	اخی موسای آقشہری	۲۷	امیر عالم چلبی
۱۶	اخی محمد سید آبادی	۲۸	امیر علم الدین قیصر
۱۶	اخی امیر احمد بایبرتی	۲۹	امیر بدر الدین گوہرتاسہ
۱۷	اخی ناصور	۴۰	امیر بدر الدین یحیی
۱۷	اخی یولار	۴۱	امیر جلال الدین قاراطای
۱۸	احمد فقیہ	۴۷	امیر فخر الدین علی
۱۹	عربد نویہ	۴۲	امیر محمد سکورجی
۱۹	عہد الدولہ	۴۴	امیر مسعود بک

۴۴	امیر معین الدین سلیمان پروانه
۵۱	پروانه اوغولاری
۶۲	امیر نجم الدین وزیر
۶۲	امیر نور الدین ولد شجاع
۶۴	امیر تاج الدین مقتدر خراسانی
۶۶	امیر طوماربک
۶۹	اوحد الدین حلبی
۶۹	خاتمه خاتون
۶۹	فخر الدین آبگرمی
۷۰	فخر الدین دیوست
۷۴	فخر الدین لار
۷۴	فخر الدین سیواسی
۷۶	فخر النساء
۷۶	گوماج خاتون
۷۷	گوری خاتون
۷۷	حبیب فقیه آقشهری
۷۸	خواجه مجد الدین آنابک
۷۸	خواجه مجد الدین مراغی
۸۱	خواجه فخر الدین نائب
۸۱	خواجه شرف الدین سمرقندی
۸۷	حاجی امیره
۸۷	حمزهٔ نایب
۸۷	خواجه لقای قونوی
۸۲	حسام الدین بکی
۸۵	حسام الدین دباغ
۸۵	ابهر آینه دار حسام الدین سیواسی
۸۶	اختیار الدین فقیه
۹۱	عماد الدین ولد قروی
۹۱	اینانج شجاع الدین بک
۹۱	قاضی عز الدین سیواسی
۹۷	قاضی گرو قونوی
۹۲	قاضی نجم الدین لهشتی
۹۴	قاضی سراج الدین ارموی
۹۵	قاضی عماد الدین بهسراج الدین
۹۵	قالویانه
۹۶	قطب الدین شیرازی
۹۶	کمال الدین کاتب
۹۹	کریم الدین ولد بکتمور
۹۹	کمال قوال
۱۰۰	کمال معرف
۱۰۱	گرای بزرگ
۱۰۱	گرا خاتون
۱۰۲	کرا خاتون
۱۰۴	کریمه خاتون بنت شیخ محمد خادم

۱۰۵ کیمیا خاتونہ

۱۰۵ محمودہ خاتونہ

۱۰۵ مجدالدین ہندی

۱۰۶ ملکہ خاتونہ

۱۰۷ ناصرالدین قطانی

۱۰۷ ناصرالدین واعظ

۱۰۷ نظام الدین خطاط

۱۰۸ نورالدین تیزبازاری

۱۰۸ شرف الدین محتاط گوینده

۱۱۰ جلبی بولاوبدی

۱۱۰ عطاء رکن الدین

۱۱۱ صائن الدین مقری

۱۱۷ صلاح الدین ادیب

۱۱۲ صلاح الدین مطهر

۱۱۵ سراج الدین شونخواجه

۱۱۷ سراج الدین تتری

۱۱۸ شمس الدین عطار

۱۱۹ شمس الدین ماردینی

۱۲۷ شمس الدین مطهر

۱۲۶ شمس الدین معلم

۱۲۶ شرف خاتون بنت عطاء ولد

۱۲۷ شرف الدین قیصری

۱۲۸ شیخ امیر بدی آب گرمی

۱۲۹ شیخ بدرالدین نجار

۱۴۰ شیخ بهاؤالدین بحری

۱۴۲ شیخ بدرالدین یوسف نقاش

۱۴۲ شیخ جمالالدین قمری

۱۴۵ شیخ گلوار گر

۱۴۵ شیخ حجاج نساج

۱۴۵ شیخ خواجگی

۱۴۵ شیخ عزالدین کوسه

۱۴۶ شیخ کمالالدین تبریزی الخادم

۱۴۷ شیخ محمدالدین ولد چاغا

۱۴۸ شیخ محمدالدین آقرایی

۱۴۸ شیخ محمود صاحب قرانه، شیخ محمود ولد نجار

۱۴۰ شیخ ناصح الدین صباغ

۱۴۱ شجاع الدین ضاقی

۱۴۱ شیخ سعدالدین شونخواجه

۱۴۷ شهابالدین گوینده

۱۴۷ تاج الدین متصدر

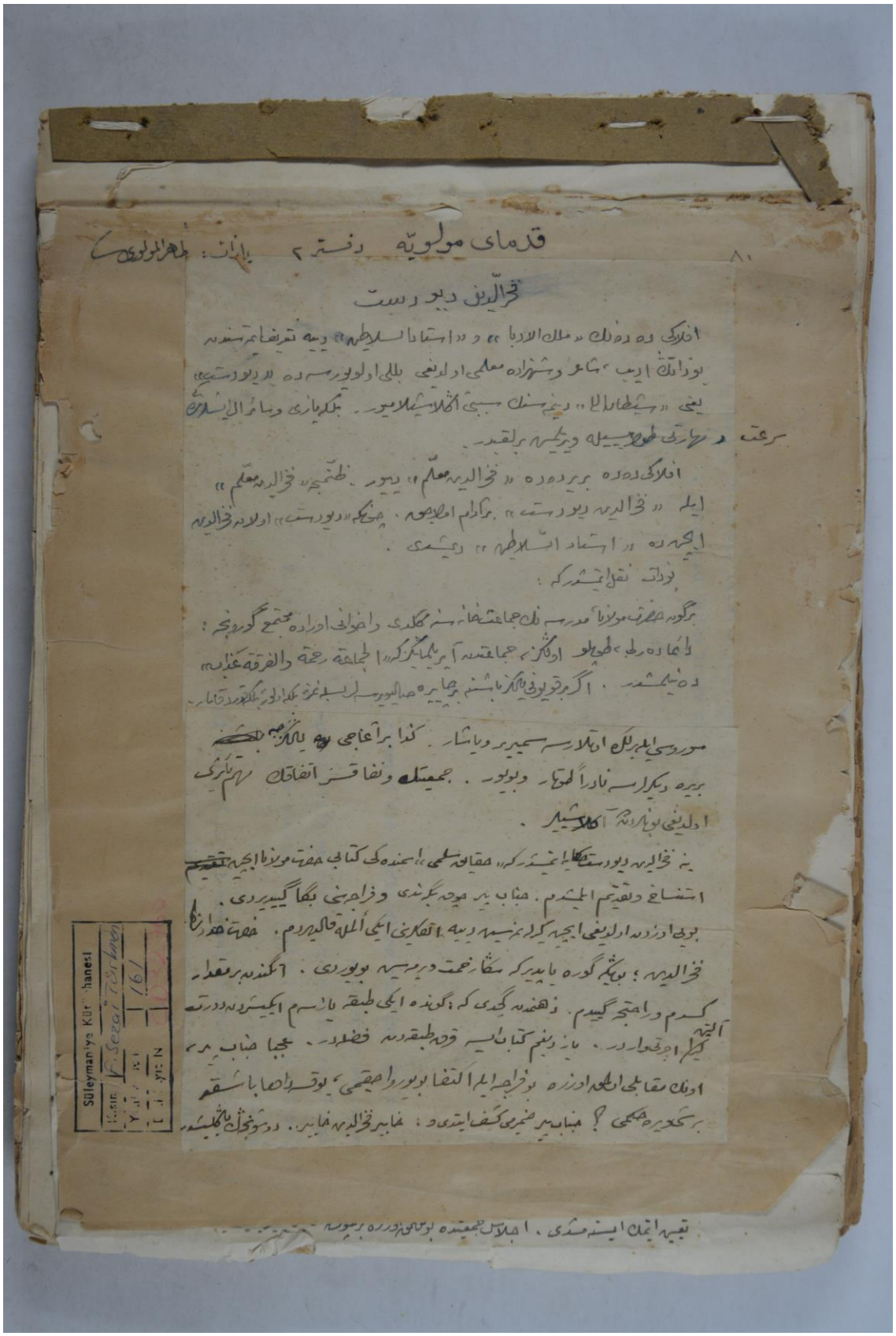
۱۴۲ زکریای توقادی

۱۴۷ زینالدین عبدالمؤمن توقادی

۱۴۵ اخلاک عارفی احمد دده

Süleyaniye Kütüphanesi

Fethi Sezai Türkmen Koleksiyonu nr. 161

دیدکده صوکرا شیخ بهطایه سویلدی :
بغداده برفیق واردی . پرشنبه گونی بیقار ، یعنی دولاسدیریر ، یعنی دیله نیردی . برگون
بویوك برقوناغك اوگنده طوردی و شیخاً لله دیدی . قصص آرقاسنده براك گوردندی ، اوندن
زنبیلی دورلسه بریوقه آتدی . فقیر ، منزله گلنجه زنبیلی بوشالتدی . المك بایه جه اری
آراسنده اویوقیار گوردی . اویله بویوك برقوناقده بوقادار آزیغی ویرلیدی شیخلاموه
دیدکده صوکرا بوقیار آچدی . ایچنده قرامسه بر طاووق بیقدی . طاووغی
قالدیرنجه آلتنده اولدیغی آکلادی و قارنك دیکیلسه اولدیغی گوردی . دیکیشی سوکنجه
ایچنده محوهرات رایحه لر دوکولدی . اونلری صاتوب فقر و ضرورتدن قورتولدی
عبد عاجز ، بوهطایه ایشیدنجه دن شوکجه مدن اوتاندم و آغلادم .
حضرت پیرك ارتحالندن صوکرا قونیاده برمدت باغمور یاغماریغی ایچه اهالی یاغمور دعاسنه
بیقدی . ایکیله دعا تأثیر سز قالدی . اوچیده سلطانه ولده قونیاده دگلدی . شهرك
اعیانی بقا گلدیلر و سلطانك احسانیتمه اولدیغی فراجیق ایستدیلر . امانه ویردم .
اوچی بابدنه آلوب یاکمی دفعه استسقایه بیقدیلر ، یاریی ، شوفراجه صاحبلك حرمتنه
بزه رحمت احسانه ایلد دیه دعا ایتدیلر . رجال یاغمور یاغدی ، اطرافده کی قورا قلوه
زائل اولدی . فراجیق بقا گزیلر ، برموجبده اکرام و انعامده بولونیلر . اوسنه
باغمك محصولنی دوقوزیك درهم صاتدم . تارلامدن اوقادار بوغدای قالدیردم کرانبارم
دسیتدم طولدی .

اخلاقی دده فخرالدینك بوروایتی نقلدن صوکرا بیوك شوفی علاوه ایدیور :
صاحبلو ارمغانیه یلجی کرسلان الخلفا ، افتخار العارفین ، مقبول الاولیا برذات
ایدی و اولوعارف ایلیدیه خلافت آلمشدی . قونیایه گلیشنده فخرالدینك
تزنده کی آلتی یوز مقابلنده استرایدی . حالا او مبارك فراجه ،
اوغلك تزنده در .

یه فخرالدینه دیو دستده نقل اولنمشدر که :
امیر پروانه قیصریه عالی بر مدرسه یاپدیرمش ، افضل المتأخرین قطب الدین شیرازی یه مدرسلکنه
تعیین ایتمك ایسته مشدی . اجلاس جمعنده بولونمق اوزره بر موده لا برماغ یلدیغی حرده

ایرعلم الدینه قیصر گونده یلوب سلطانه ولده دعوت اولوندی.

اجلاس گون طویلانه امرا، علما و مشایخ آراسنده سلطانه ولد مجلس صدینه اولدوردی لکن کسی هیبت بزاقانه بر موعظه ایراد ایده بیلوسی. صوکرا قطب الدینه یازدی، شیدی نوبت سزدر بویوردی.

قطب الدینه، عمومی بر درس ویردی. بعده سماع باشلادی، فرمانده حضرتلری سلطانه ولدك بر موعظه بایماسنی، ایرپروانه ده رجا ایتدیلر. پروانه ده بو رجایه اشتراك ایلدی. سلطانه ولد: بزم سوزلرمز، کرسی خوجه اگلدر. لکن کسی اونلری دیکله مکه تحمل ایده مز. فقط علمالرمز عوامه آکلاتمق ایچون اون سکز سوز یازدی ده همه علمك معلومیدر بیله اعتبار ایتدی. رجاده اصرار ایلدیلر. جمعه گون جامع کبیره سویله یم بویوردی. اوگونه، صاریغنی اگری و علماداری صاردی، کرسیه چیقوب اوطوردی. حافظه قوته اوقودقدن صوکرا بلیغ بر خطبه ایله سوزه باشلادی و: حمدنی شیخی و امامی و قبلتی و فوقی و سیدی و سندی و معتمدی و مکانه الروح مهدی و ذخیرة یومی و غدی سلطانه کل المحققه سر الله به المحقق مولای و مأوای و والدی جلال الحق والدین ... دیدی. سوز بورایه گلنجه: عبارتده عمومی بر جذبه حاصل اولدی. ایرپروانه، البرسنی یرندی، قطب الدینه یازدی صاریغنی یره آتدی، قاره ارکان آیاغه قالقدی، لکن کسلر گوزندن یاشلر آقدی. عمومی بو مشقتلی سوزی آراسنده سوز سویلمگه امکانه تالمادی. سلطانه ولد صاریغنی دوزه لتدی و دعا ایدوب کرسیدن اینجی

ایرپروانه قونیه سلطانه ولدك آلتی اوجی و: مولانا بهاء الدین ولد حضرتلری بوگون تفسیر و تقریره شروع ایتمکله برابر کندیلری مولانازاده یه اونلری خلاصه ستری وصیت ایله اکر نسلنك زیده سیدر. بوتون وعظ و نصیحتلرك روحی، اوکا حرمت و صمیمی اعتقاددر. امید اولونورکه برعاجز پروانه ده سلطانك معنوی عنایتندن محروم قالمایه دیدی.

یدانه تک سلطانه ولده اولا بوحرفنی ایکیمیزده بیضاری: بوگونه سوزلرا بهاءالدینه
وهشت غلبه ایتدی، لازم گلدیگی گبی سوز سویلیه مدی دیه بهانه اولدیلر. شیخ محمد
سلماسی اسمنده برذات گلهاره آتیلدی و: «اگر شما حقیقت» ظهایتیکار گبی دگلدر
سلطانه ولد اولا بزم سوزلرمزی خرجی دگلدر، اسرارمز اغیارایله بیلمز دیه
عذر دیلدی. صوکرا دستاربنی ترسنه دیرنجه عالم قارماقاریشیره اولدی، صانکه
قیامت قوپدی. بوتوه جماعت بوعالمده، اوبرعالم توپه اتدی. صاریغی دوزه لیتخته ده
همقارل لهیی بردنبره سکوته بولدی. بوکامت یتیشمزمی؟ دیدی. مقرضار
صوصمایه مجبور اولدیلر.

بر اوقرضاردن بیضاری: مولانا نوده العاده مجاهده برذات ایدی، کرت ریاضتدن
بوزی صاپ صاری کیلمشدی. سلطانه ولدك یوزنه ایله قیمه قرمزیدی. دیدیلر،
شیخ محمد سلماسی اوکا اونلره جواب دیردی: حضرت مولانا ازلدن حقك جمال
وجلالنه عاشقدی. عاشقلرك یوزی دائمی صورتده صاریمه بولونور. سلطانه ولدایله
معشوقه آلهی اولدیغندن دائمی قرمزی ورد داری عشقی عقیقه
رنگنده اولور دیدی.

شیخ محمد سلماسی، اوراده قالقوب سلطانه ولدك حضورینه گلدی. حضرت ولد، اونی
قوجاقلادی کوزینی گوزینی اوپدی. شیخ محمد؛ نه گوزه ل ونه روغوز سویلرك. اوت
حقیقت دیدیگك گیبدر. بویورك.

بر فخر ایله دیوردی، سلطانه ولدك سویله دیگنی نقل ایتمدر.

گنجلگنده برقاچ یدرمی گوره دیگم ایچیه صوده گوره جگم گلمشدی. برده بنی هیچ اغیرتمه.
حضورینه گردم. بوزم اوچ دفعه رنگلی رنگلی یاقدی. بوباقیشلرك تأثیرله ایکمزده کندیمزدن
گیدیلد. صوکرا بویوردی که ایلك باقیشده اوندن هیچ بربوبوده بولونمایانه برحال وجمال
گوردم. ایکنجی باقیشده باشنده سلیمانی برتاج شاهده ایتدم. اوچنجی باقیشده
قولاغنده قیمتدار برکوپه منظورم اولدی.

Eser : Bu nushada miktarı belirsiz yaprak noksanı bulunduğu gibi bazı sahifeler mücellit hatası olarak yanlış dikilmiş olduğundan mündericatı tesbit edilememiştir. 71 - 77 inci yapraklarda Belgrad güzellerine dair uzun bir (Şehri engiz) vardır.

Bşç. :

سلطانه ولد بویور دیور که : ~~بندی~~ بنده گور دیگی اجمال وکمال کندیسنك ادلیغی وبقا بانیسنك لیغی معرفت واسراره عبارت بولوندیغی ، باشمده کی تاج سلیمانی ~~سلیمانی~~ ~~سلیمانی~~ اوزه رمده کی سایهٔ عنایتی ~~سلیمانی~~ ~~سلیمانی~~ ، قولاغمده کی کوپه ~~کوپه~~ سایه هلال الدینه عارفلك سرینی تمثیل ایتدیگنی شمدی آکلادم . لله الحمد والمنه . بدرملك عنایتی سایه سنده ، سرمده بر معرفت دریاسی ، باشمده بر عظمت تاجی بولوندیغنی گی عارف کاملی براولادم وه واردر . بنم ظاهری وباطنی بوتونه معلوماتم ، اولطانه دینك برکتی آثاریدر .

ولدرا نیست علم دنی ولایتی جز آنه علم ودولایت کسرهیدرا

نالی " بابانسك دیگر علم ایله ولایتده باشقه ولدك نه علمی ، نه ولایتی واردر . "

ص ٢١٥ ، ٢٢٤ ، ٢٧٤ ، ٢٧٦ ، ٢٧٧

یه فخرالدینه دیورلدی ، حضرت مولانانك برداماد مجلسنده تاج الدینه اردبیلینك شرح الفاتحه قاضی (کل نفس ذائقة الموت) ایتی تفسیرینی نقل ایلدیکنه واز تفسیر ایتمیه الدینه رد ایله بخش بایزیدیه ص ٢٦٤

ایشته کی دیور که ملك الادبا مولانا فخرالدینه معلم رحمة الله سوکیلی رئیسی : برگونه حضرت مولانانك بدرینك تربیه نه غایه قیلدی ، نهایه قیلدی ، اوزاراوتوردی ، زحمت راقبه ده بولوندی ، صوکرا بنده رویت وفهم ایتدیری ، کیتدیکجه قالدی ، مخدومی علاء الدینه اردبیلینك کیمسه مخدومنه قرشی ایتمه شجیتی یازدی :

ان کان لایرجوك الا محسن فبمن یلوذ ویستجیر المجرم

یعنی " ایا الله سنی یالکز ایمدن بولونانلره مجرم بولونانلر کیم التجا وکیدیه حمایه طلب ایتسنلر ؟ "

اوزمنه صوکرا علاء الدینه اردبیلی رحمة اوتوردی ، " مستدعم شمس تبریزی نك علاء الدینه یازدیغی وشفاعت ایتمیله اونك رحمته مظهر اولدیغی گوردم بویورلدی ص ٢٧٤

فخرالدین لالا

اولو عارف جلبی حضرتلرینک لالاسی ایدی. ~~کریلک~~ مبهم و تلفظده ادق اولمق اوزره آیرا حسام الدین جلبی نک نزدینه گوتوردی. حسام الدین جلبی اونو تم معصومی قارشیلادی. وقتصا قلایاب یونیتی گوزینی اویرمک حرم دائره سنه گوتوردی، شکر، بیمثال، تمثال هیه ایلیوردی. کائنکی حضرت ولد، عارفی بکا امانت ویرسه ده ادکا به لالالغ ایتسم و ایتدیگم گبی بنه شیخ یرسم ویردی. سع مافیه اوزاقدنه لالالغنی ایدیورم. روحانیلرک یارماقلرینی کوسترمکلری برزات اولمقی ادعا ایدرم. فقط بیلدیکم نوری اولنده اجتماع المیشدر. مصاحبه ده علاوه ایدردی ص ٤٩٧

فخرالدین سیواسی

مولانانک مریدلرندن اولوالعزم اکابرندن بولنان مفتده افندیک دده «یار ربانی» ~~یکلک~~ «در ترجمه کتاب اسرار دهمانی برهنه ادبود» ~~یکلک~~ دیوب ~~کتابلرینی~~ ادکا دائر منقبه نقل ایدیور:

اخوانک ایدی کلنلرندن اولان فخرالدین سیواسی سنه تلی بر ایختیما طوتیوردی که حکیمباشی دیدیکی عاجز قالمشاردی. حضرت مولانا اونی عیادته گیتدی وصاریسیا ده دوگدوروب یه دیردی. بونی ایشیدن حکیم، فخرالدینک مهاتنه ایکسیدیلر. فقط فخرالدین ایگیلی ترلادی وایلندی. حکیم، بونداوی مولانانک کرامتی ائیدر، قانونه طبه اویغون دگلدر دیدیلر

ص ١٧٢

بنه بو فخرالدین بردفعه میواسنده قونیایه گلمشده حضرت پیرلی زیارته قونمشلر. او گلدیگی وقت امیر پروانه ایله بعض امرادن حضور مولانا ده بولونیوردی. مهاب مهذر نظر، فخرالدینه:

— دده گیجه صاقلرنی نه ایدیکز؟ دیه مصور دی. فخرالدین:

— پروانه فهمنده. جواب ویردی. حضرت مولانا،

— امیر پروانه نک یولده قمانی وار، ادیلمی؟ بویوردی. فخرالدین:

— اوت ، امّا اونك زمانده ممكنده اوقادار امنيت وارکه برکاروانه ايستونگ قيرزه و
بايرده گيجه ليه بيلر . ديه برخلوص ياخدی . بی سوز برداشان فوشه گيدی . اونك
اوزينه جناب مولانانك بياتی ، ايير برداشه بخت يار ايدير . ص ۱۶۲

فخرالديه سوانی ، جناب پيرك منظوم منثور بوجه ساحاتی يازار ، فقط بوجه كلمه ای ده گيسه ديی
فكر نجه صحيح اولمه . برگونه حضرت خداوندگار حضرتلری اونك مرحوم شيخ بهاء
ـ بخارا می صوه آجيم . آدم وشيخ ده يعنی اوشترنكده بولونديقلری حالی آدمك مرحوم شيخ بهاء
طرفدن مرحوم اولماسنك سببی نه در ؟ ديدی . فخرالديه سكوت ايله مقابله ايتدی . مولانا :
ـ سببی : شيخ بهاء نك استراك وعوامنه تالقيشماسی ايدی بويوردی .
برقاچ گونه صوكرا فخرالديه كينه سيله جمله اظهاری . فخرالديه جيلديردی ويتدی . حضرت مولانا :
ای عاشقانه ای عاشقانه يك لولوئی ريوانه شد مشتمه فتاد ازبام مانك سوی بخونه خانه شد
يعنی « ای عاشقانه ای عاشقانه ، برانجی ده ليردی . بزمدده طاقمدده اونك لگی دوشدی ، ايشته
تيمارخانه يه گيتدی » مطلعلی غزلی انشا بيتدی . براز مدت گيجنده فخرالديه اولدی .
اوخونده بی ، غذاء مطلعينك ده بر جوبتدله اونك ديشدنی قيرمقده اولديغنی رويا يمش
گوردی . بوغذايك سببی صوردی . فخرالديه ، جناب پيرك سوزنی يازار كه بوجه كلماتی ده گيسه يدرم
اوكسا مخلصك جزاسی ديدی .
بوروياً اخوانه آرسنده ودولبنجه هيبتی تأثر اولدی . اتفاقه ايله قرينه گيدوب حضرت خداوندگار
ايستيلر واگيجه فخرالديه هبتده گرگنی واخوانك وعاصلة الله نی معرفت ايتدی ويدگی
روياسنی گوردوياً گوردوكلرينی وكيفيتلوبه فخرالديه بيان ايتدی ويدگی ص ۱۶۲

حضرت مولانانك اشتغاله صوكرا اولسه گرك . چونكه حضرت جناب پيرك
صحبتلرينه وصاياسنه مظهريت بولونديقی كندينه وصايه ايدرلر .

قوينالی

فخرالنساء

صالحه صديقه برقادينه اولوب كرك شهرلرينك هنرطنی قازانمشدی . لكنه كوردقت
حضرت مولانانك زيارتنه گيدوب واونك صحبت وارشادندن استفاده ايتمشدی .
ناصيه ~~جناب~~ جهازه گيدوب جهاز ايله آزوسنه اوگرنه وجناب پيرك اشيقنه ايلرشوی
حضرت خداوندگار : سفرمبارك اولسون . بلكه برلره بولونورز بويوردی . فخرالنساء اوگيجه
مسافرقالدی . گيجه يارسنده صوكرا حضرت جناب مولانا مدرسه لك دامنه متصل
تهجد نمازی قيلدی ~~صوكرا~~ فخرالنساء بوراده گل ، مقصود حاصل . ديه
سسلنمدی . فخرالنساء : گلدی و ~~باشلاشنه كعبه~~ مولانانك باشی
اوستنده كعبه نك طواف وجماع ايتمكده اولديغنی گورونجه دهشته گيجه آندی
وكنديسنه گلدی . صحوه گلنجه ده جهازه سفرنده فراغت ايتمش . بونك اوزه
حضرتيه : كعبه طواف ميكند برگردی يك بتی ايله چه حكمتدر ای خداوندا
يعنی « كعبه ، برگونه لك محترمی اوستنده طواف ايدير . آلهی ، ~~بوقدر اولديه~~
برگونه لك ، ناصيه بر بلوا فتده » مطلعلی غزلی انشاد ايلدی .

ص ۱۵۰

گوهر خاتون

۸۷

سلجوقی شکداری سلطان رکن الدنیا حرمی اولان بو خاتون حضرت پیرك رنجیده اینلری. کندیسنده نقل ایدیلمشدر که:

سرایله مجهد برادر سنده بعضی قاریلرله اوطورویور وقونوشویوردی. آنلرده حضرت مولانا قایده گیردی: صایوجه بوراده هیچ یاکز. بویوروب گیتدی. لکن دنیاری پیرلاده. بزهیچ هیچ صفرنك کری یچیلدی.

دنیاریده بولونان مولانانك آیاقلرنه یوز سوردم. فقیره صدقه راغب دیو نعم گبی اخوانه ده بدی بین درهم نیاز گوندردم. ص ۱۷۶

بوده گوهر خاتونه والنك قرنی اولوب گوهر خاتون حرمی و بجنی سلطان رکن الدنیا حرمی و بجنی علاء الدنیا واردی مولانانك ده پریده ی ایدی. قیصریه گیده رکه جناب پیرك رسمی ایدیرمه ایسته دیگی وبوایشه نقاش عمه الدوله مأمور ایتدیگی عمه الدوله بخش یاز یلمشدی. اوراده باده ص ۲۱۷ جناب پیرك اصفهانه گوهر خاتونه بخشنده یازیلمش اولدیغی اوزره جناب پیرك اصفهانه بولونمقلری اوطرده چکلمه ای اوزره صفرنك کری یچیلدیغی حسام الدینه چلبی ده شیخی زمانده گوهر خاتونه مردویه بولدقلرنه، باشقه بر سرایه نقل ایتمش، چونکه ده مان یچیلا جغنی بیلدیرمشدی. گوهر خاتونه اوراده چیقدی واشیا نقل ایلدی. اوراده اوزره سرایلی رامی یچیلدی. فقط کیمسه ضرر دیمه دی. ص ۲۱۲

بو گوهر خاتونه، صوکرا ایرمیه الدینه پروانه وامسه، برمدت صوکرا ده دارلمشدی. بو ترکه ارکان دولت، پروانك عفو ایتمی هفته شفاعتده بولونمشلر. لکن ایشتکان دیره هنگه واردقده ثلاثه ایام یمه ایرمیه باریشیرم دیدی، پروانه شوملی قبول ایتمیجه ده بغا طلاده دیرمیه تکلیف بولوندی.

پروانه بو سوزلرنه شاشیردی وقتیکه موصلدن اخبار هایره کچ یوردی حضرت مولانا: طلبنی موقوف طوتماسنی وهم سویله یشنده ویره جکم دیرسه طلاده واقع اولمق اوزره بویوردی ص ۲۲۲ ایرمیه دیر پروانه بخاریزاده یازمه.

مبیب فقیه آقشهری

آقشهرلی بر عالم و فقیه ارجمند پرداتان سلطان العلما طلبه سندن اولدینی افلاکی ده ده ن
یازیور و اردنی «ولی الله فی الارض» دیه توصیف ایدیور ص ۵۱۵

خواجه مجدالدین آنابك

محمود غازانه خاتون افلاکی ده ده یوزلرجه «صدر عالیقدر» دیه توصیف ایدیور و ایر معجدالدین یوزلرجه
محضوص همتله مولانایه داماد اولدینی سویلیور. بونلر آشاغیده آدی یازیلی «خواجه مجدالدین مراغی ایله پرداتان
دائر ایضا حاتده بولدیغوزدن اولب اولمادینی کسدره مدیگم ایچون آیری آیری یازمایه جیور. اولدم
یازیور.

افلاکی ده ده نقل ایدیور که:

خواجه مجدالدین آنابك خلوتی گرمك دیر ایچون هیچ بر یره ایتمه سکوی. همتله مولانا اردنی باشقه بر یره
برجوه قناری. هرکیم چوقرا مجدالدینه آچلوغنه ایدی، خواجه معین الملك حاکم گلدی.
خلوتی ارقاداشیله برلکده گیجه وقتی چوقرلق پنجره سندن هیچدیل، براسیاك اوزینه گیدوب
اوراده قاز طوللمی دیدی. چوقرلر صوقلرینه پنجره دن چوقره گردیلر.
جناب پیر، صاحبلرینه چوقره قاچیمه گلدی، عجائب حاك! نرم چوقره دن قاز دیرنجی
توقوسی گلیور دیه رك خلوتی کیرلیه جکلری، اوزاره دقیقه: کیدنی برموشد
کامل تسلیم ایتمك کاوزلك ایسته قاریشمامك، شیخی، مریدینی استعدادینه گوره
تسلیك ایدر بولوردی.

اولی مولانانك آیاقلرینه قاپانیدیغی وقت بویله بر محبت دریاسی وارکه
چوقره کوچسنه بکیلیوب ده کیدنی قدیر حالنه گریان و دوغرو کلدیر دیدیکی
ایرطوبانه بخشیده باقه.

ص ۱۷

خواجه مجدالدین مراغی

مراغه لی اولوب جناب پرتك درویشلرینه منعم و محکم برذات ایدی. اوزده آلیمه
صهایه، اوزده توپخانه مسقی و پاپوچ گبی شیلر بولونیوردی، حضرت مولانا
سماع آیاغه قالقدیغی وقت خواجه مجدالدین بیخود سائر وقتلرده مظهره، بیخود باشقه لرینه البسه لرینی
بکی ویرمکله خواجه مجدالدین درحال بکلمی گیدیر دگیدیردی.

برگون حضرت مولانا مستوره خاتونه خاله قیلوردی. بردنبی اوغلی اولوچالق گوردیغی
آیاقلرینه آلتن کی خلخاله یی چکدی و دوغرو چهارباغه گوندردی. مجدالدین مراغی
یه تیشدی و یلمی و چوبرك کاوه و صاتمق اولدینی گوردیغی حالی یاریدی
مولانانك حضورینه گیردی.

جناب پیر: مضمون گور. اچیاجندیه یاپمشه. خلخالی یاداندیه صاتیمه
آلمالی بولوردی.

بردفعه قونیه حکمداری سلطان رکن الدین جناب مولانایه بسیه طوربانلولوسی
کوندیه یاراگوندیه رسمه، مجدالدین مراغی اوندی قالیردوب حضوره یه گیرمشدی.
حضرت مولانا: دیباریه آت، کیم ایستر آلسیه دیدی. آیتیل کیه آلاری.
مجدالدین بوف فندیم بنی سن فرجه ایت بولوردی. مجدالدین ده فرجه ایده مدی.
مولانا: جناب پیر: بنی سه ده رسك اوندی گوتور، قله فندقه آت
دیدی. یارالك فندقه آیتیلدیغی گوردیکجه اوندی قاچیمه ایچون
کندینی فندقه آیتیل ویرتاچ یاره ایچون اوراده ملوث موایچه بولدیغی
۸۹
ص

برگون حضور مولانا زاده رباب عالیشورده ی ، اداشاده خواجه مجدالدینه تلاسه وعجله ایله ایجری یه گردی . رباب
قالدیرق ، اوراده برتاج کیشی ایله شیخ المشایخ شرف الدینه موصلی گلیور دیدی . گلدیلر ومولانانک حضوریله
شرف اولدیلر . گیده کهوده اخوان طرفندن تقدیم ایدلدیلر . شیخ شرف الدینه ، اخوانه داغیدیلمه
اوزره ایکیبیک درهم براقدی . خواجه مجدالدینه ، موفق حضرتلرینه عرض ایتدی . جناب مولانا حضرتلری
آه بویورلر ، آه او کلمه صوغوده وأولولر ! سن اولیاء عجله ایله ایجری یه گیرمک برنجی مرتبه گلیورسن
یاخود جبرائیل نازل اولیور ظن ایدیلر . بزکندی ایشمزله مشغول . ایشته بوگلن ریالرله گیده سن
سنه تلاسه ایدیورسك ؟ بویوردی . خواجه مجدالدینه ، اعتذار واستغفار ایتدی . جناب پیر ، صوگرا اوکا : ادبا ایلی

افلاکی کوره نقل ایدیورکه
خواجه مجدالدینه خلوته گیرمك وبر اربعینه هیچ چیقمامق اوزره ایسته مشدی . حضرت مولانا اولی بر حجره یه
قاپادی . برایکی ایرجی صوگرا مجدالدینه آچیلمق غلبه ایتدی . صبر ایده یه جك برحال گلدی
خلقت آرقاداشیله برلکده گیجه وقتی حجره نك پنجره سنده چیقدیلر ، براصحابلر اونه گیدوب
اوراده قاز طولاسی بر دیلم توتاره پنجره دن حجره یه گردیلر . جناب حضرتلری مجدالدینه
حجره قاپیسنه گلدی . عجائب حال ! بزم حجره ده قاز وبرنجی قوقوسی گلیور ! دیه رك
خلوتده کیدی بیقاردی . اونده غضباً ، کندینی برمسئله کامله تسلیم ایتمك واولنك
ایشنه قاریشمامالی . شیخ مریدینی استعجادینه گوره تسلیم ایده بویوردی .
اونك ، مولانانك آیاقلرینه قاپانیلر وبویله بر حضرت دریاسی دارکه حجره کوشه سنه
میکیلوب ده کندینی قیدسه مالکز گرمك دوغرو دگلدیر دیدیلر

ص ۱۷۲ ، ۱۷۳

افلاکی نه ده یازیورکه مولانا خواجه (یاخود) قونیالی
محاجه ایتمیه ، اهالیدن دیناریده پولونه صیوانديغی ضبط
ایلمشدی . خواجه مجدالدینه ده بیك یاکه قیوتی واردی . بونلر
ایچه حضرت مولانا ده حاضر لقلر ایتدی . جناب پیر : واقعه ایمش .
بویوردی . فی الواقع مجدالدینك تك صیوانی ضیاع اوغرامادی .

Ali Emîrî ef. , manzum eserler (Millet Kth.) No. 361

Eser : Divanın bir kısmını ihtiva eden bu nüshedeki 600 kadar beyit yalnız istihraca dairdir.

Bşç. :

Son :

محاوره آشنا سنده حضرت مولانا ، قونیا میدانک آرخاسنده کی
تپه یه چقمه ، اورایه استراحه نمایه طوروشدی . باجونک
هیادرده اوتهنک آلتنه قورولمشدی . مغولک تپه نک اوتهسنده
سیاه صاریقلی بر ذاتک فراغت کامله ایله نماز قیلدیغنی گوردیلر و اونه یه
اوده آتمه ایسته دیلر . بقیمچی بری بابانک کرشنی ایکیه دی . تپه یه آت
سورمك ایسته دیلر . آتلر حرکت ایتمدی . باجو پیاده یوردیلر . چادرنه
یه چقدی . اوده آتمه ، آت سورمك و پیاده گیتمك ایسته دیسه ده
موخه اولدمادی . نهایت : بوآدام ؛ الله لقدر ، لامکلنده بویله
آرامل بولونور ، انلرك خشمنه صاقینمالیدر دیدی و
اوسوده محاوره یی قالدیردی . اوردوسنك فلوباطه اودونسه گوتوردی .
بونك اوزه ینه اهالی ، باجونك اوطاقه گیروب لحیه لرینی تقدیم ایتدیلر .
اوله قونیانك تسخیرنده واقع اولدی : او بویوك آدام کیمدر ، وزه لیدر ؟
دیه صوردی . بلخدن گلمسه اولدیغنی آکلاتدیلر . باجو :

به بو شهری تخریب ایدملمایه یمه ایتمسم . مقاصدم ایچیه
قلعه نك یاوزلرینی یقیکز دیدی .

قونیالیلر ، قلعه نك سیرلرینی یقمایه باشلدیلر . اخواند ه بوغی
هنباب یره عرصه ایتدیلر . حضرت مولانا بولوردیلرکه : یقینلرو قونیا شهرینك معنوی برج و باروایله
آکلاسینلر که قونیا شهری معنوی بر حصار طایله محاطه ایدیلمکدر . محاطه ایدیلمکدن اولدیغنی
اگر اهل الله لقبنی بولمغه استحقاقی بوراسی ده عاد و ثمود قوملرنه
یورولرینه دونه ری .

اوآنده اخوانده بری لطیفه طریقیله : خداوندکارم ، باجونك
اردوسنده قورتماری ، اوقیامت گونده تپه دستنده نماز
قیلوردی . حقیقة بویوك برحرمانه ایمشلر دیدی . هنباب
پیر : ایوالله ، سلطنم ، سیمز افندیمز ده « انا ابیجی » بویورمشلی
ایدی ؟ دیه رك همه :

سهلوانه نه تورا نمیلغم غیلغم سهلوانه نقاسه صاوورا نمیلغم غیلغم

یعنی « به بو دونوز قاتلی خلقی و اوسوز باز نقاشی صویلغم »
مطلعلی قصیده یی انشاده باشلدیلر و :

بتدیم یه لیمی آمه ازانه قادیکم خانانه سهلوانه باجوی بانوز انمیلغم غیلغم
هیه رومی چیرگانه دوام هیه رکانه زاهدانم هیچ بیست اهلاوز انمیلغم غیلغم

قلعه دیوارلرینی یقمشلرکی سیرلری

tir.

Bşğ. :

Son :

Md.ta : yk: I89 , Üç: 10 X 150 - 138 X 70, at: I9, yz: talik sibi ,
el: kırmızı , kt: aharlı , ct: yeşil kumaş kaplı.

یعنی « اوغانر خانی اولاً الله طرفنده آلمده رخصانه واردر .
اونك ایچون قادینلغی اولاً بو تاجیق طاینمام .
نم [illegible] روی وجه‌ملی دیگرلی تورکلام بولوشمقده در ،
اگر تصلاگوی ده ص نیاباجه اولور سم عیسی ایشله مسه اولورم »
دیمکدر ده اوتودی .

ص ۱۲۶

محمد الدین مراغی نك مومه‌ی رزغم برحایه‌ی کلمه‌ای
حضرت مولانا اوزکا (صدیقه) دیردی ، بوقادینجغز
دائما : شو بنکده بر نوره گورورم ، فلانه ملکی مشاهده
ایدیورم ، فلانه‌نی ، یاخود فلانه ولیلك روحی بکا
گورندیکی یرلری خبر ویرر ، اونك بوخبرلری ، اوده‌کی
خلایقلر صورتلرینی گوریورلرده بر بر کی
گوریورم ، دیه محمد الدین نقل ایدردی .
بر گون حضرت مولانا ده بولندیغی وقت اوغانر ایشیدیلر دیه راها
خط [illegible] او سویلدیکی اول جناب پیر : اوت ،
بویله‌دیر بویله مشاهده‌یه مستغرق (ایچه‌ایچه) اولدیغی گوزیله
محافظه ایدرلر ، چونکه بر کیسه یولده کی
گزرده لره باقمقله مشغول اولورسه اوده‌کی فائده اولمز
گیدر ، بولیلك گی حضرتلره بر کیسه غیبی گوستریر
گوزینه اوغانر مثلاً اولور ، داوراده قیاس ، [illegible] جانب عالمه
نقل یتیلدیگی ، بویله‌سی ده اوقادار حالیه‌ی حال
حضرتلره بر رتبه فضلیلر ایله ایچه اوغانر بر کی گوستریلر .
دیمکدر .
بویوردی .
محمد الدین بو مواجیده‌ی مثنوی و شرح اولدی ص ۲۸۹

Birinci yaprakta Mustafa III'ün tuğra ...
ile mir Mustafa imzası ve mührü vardır.

خواجه قرالدینه نائب

بوزاتك آده شهر حاكمی اولدیغی، اولوعارف چلبی یه سوزوبه هیچ قاریوه نیتسنده بولوندیغی، صوكرا
یتمش چلبی طرفندن كتخدا و افضل ایدیلدیكی اورده یه درویشه اولدیغی اخی موسای
آقشهری بحثنده یازیلمشدر ص ۴۹۵

خواجه شرف الدینه سمرقندی

سمرقندلی اولوبوزات، سلطان العلمانك درویشلرندن حضرت مولانا یه لالالوغه یتیشمشدی.
بوزات دیشدركه حضرت مولانا ۹ یاشنده ایكن دانشمند و عالملرله مباحثه ایده رواركن
سلام براقردی. مباحثه آنلاشنده علمانك عادتی وجهله تسلم یعنی قبول ایده میز
دیمزدی. برگون كندیسنه سن نیچون تسلم دیمیورسك دیه صوردم. معارضم بنده
یاشلی، ناصل دیه یم؟ بویوردی.
صوكرا ده صحبتده بولوناركه: اصباح كوده مسادیه دائر سوزه بر نقل اولونجه اونی
غیر ایله تأویل ایدیكز. تأویل ایده جك طرفی بولامازسه كز سبحانی ما اعظم شانی
دیه رك صوكونمه ده فارغ اولكز. بویله یاپارسه كز دیشنز، اصباح قالمازسه كز
دیه نصیحت ویردی ص ۱۶۸

حاجی ایره

قونیالی برتاجر اولوب حضرت مولانانك مخلص مریدلرندن ایدی. جنازه
گیمك وحج اتمك ایچون ذهابه یرندن آلدی. كندی دیورکه هانگی منزل، هانگی مقام
وشهره وارسه اداره مولانایه تمثل ایتمه گوردم. بیت سرایده طواف ده
عرفاتده مناجاتده شاهده ایلدم. قونیایه عودتمده حضوریه گیتدم والی ایدیم.
اوت حاجی ایره؛ الله آلامادی، قدرت آلیه دوگرینده بالیوه گی گوردك، نزوه ایسترایسه
باشكزینی هیچ یرل، مجبل اولماری نوقت وزده آرزو ایده رایسه بولورلر بویوردی
ص ۵۲۷

Eser : Dört bin kadar beyiti ihtiva eden bu divanda mün'cat, na't, medhiye vesair manzumeler karma karışık olarak yazılmıştır. Medhiyelerin çoğu Abdülkadir Keylani'ye ait ve manzumelerin bir kısmı istihraca dairdir.

Bşç. :

حمزهٔ ثانی

مولیٰ یه آلاسنده «قطب ثانی حمزه ده ده» یه سرحوم اطلاعات بولونان ثانیتای نی اوغلی، حضرت مولانا ده ادنی غایت سوه ردی.

افلاکی ده ده، سمنلی یه ولد مدرسه نقل ایدیور که:

حمزه ده ده خسته لاندی و اولدی. وفاتنی جناب حق یه ریل و تجهیز یله مشغول اولدیلر. حضرت خداوندگار قالقدی، حمزه ده ده نك اوینه گیتدی و: یا عزیز، حمزه بر ضیا یه سلندی. حمزه ده ده ایوالله یه رك تلقین یاپدیغی فرلادی و نی اوغلم گل بابندی. حضرت یه اوزون مدت سماع ایتدی و قالقوب گیتدی. اوتایه یه یقینجه حمزه ده ده ارتحال ایتدی ص ۱۰۶

خوسه لقای قونوی

قونیالی مبارك برقادیه اولوب یاسلطان ولدك، یعنی اولو عارف جلبی نك مرید اولدیغی توقاتده اطلاعاتیمیز اولدوقجه اوراخلفنه نصیحت ویدوغو پولارشاد ایه ردی. بو محترم قادیه دیمشدر که:

قونیالی سلطان ولدك مریدلرندن بری که الدینك اوغلی ناصرالدین واعظ، بر مدت توقاتده بکا مسافر اولمشدر و تقریرنده کولطفت طویدیسیله شهر خلقنی تنویر ایلدیگی،

برگونه عارف جلبی عیادتنه واردقده بر سوز سویله یکا بیجه اوزکلر قاوغا ایتدم. بکا ویلدی، قالقدی نیکساره گیتدی. گیدیشنك ایلك جمعه سنده وعظ ایده رکن خسته لاندی. توقاده گزدیلر اصالی عیادتنه ایده رك قونه ردی گر اولدیغی صوره یلر. دیدی که نیکساره گیتدم، جمعه کوفی جامعده کرسیه صیقدم. وعظك اورتاسنده بر پاره گوردم که! عارف جلبی، آت ادستنده والذه فرار اولدیغی حالده جامعه ایچری گیردی، کرسی نك اوکنه قادار گلوب، فرا غیله صول طرفه ووردی و قایب اولدی. بو کرامتی لوتمشم. جماعت بنی قالیدیرمه آده

گیرمسه . کندیمی اخواله دیارله آراسنده آنجه ایچه بوریه گلدم . سوشا حمدالله کبوزه صوکرا به عارف چلبی نک مخلص برنده سی یم . اونک عفو و عنایتیله ایمانله اولدیغمی اولدیغمی او میورم . وصیت ایدیورم : بنم حرمتم و تعظیمی چلبی یه بیلدیرینز .

بچاره نامرالدیه اویله گوره صوکرا اولدی . قرق گوره صوکرا حضرت چلبی توقاتی گلدی و نامرالدیه غریب گیتدی دیدی . نه حالده گیتدی؟ دیه صوردم . کرسی استنده یاتیه غفلتده قورتاردم ، ایمانه و عرفانه ایله گیتدی . هوا نی ویردی . ایرتسی صباح ده اخواله ایله برلکده قرینی زیارت ایتدی .

ص ۵۰۵

حسام الدین بگ

آتالاری کبوز .

آتاسیانک معتبر اندن و کتابلرندن برزات اولدیغی افلاکی لره دک نک موفقه سندن اولو عارف چلبی ، عائله سی و اخوانی ایله برلکده توقاتده آتاسیانه گلمشدی . اوقت ملک الخلفا مقبول اولیا حسام الدین آتاسیده وی اوراده بولونیور . دیل متقی و اورانلره اشارایله مشغول اولیوردی .

اولو عارف چلبی ، آتاسیاده خسته لاندی . لکلکه ، صوایدقاریشوه شراب ایچمزنی توصیه ایتدیلر . شیخ حسام الدین ایسه اوردوع طوقاتسنی و صورت ظاهره رعایتله خلقی رعوت ایتمنی ایستیوردی . بناءً علیه اخواله آراسنده بر دیدی تودی پیدا اولدی . بو نوع متأثر اولمه عارف چلبی ده خلوتخانه سنه قاپانوب اوده بر گوشه برلقه اکلک یرمسه ، بر املا صوایچمشدی . بر یاپرجه بزی یرمسی ایچه ایپله تکلفی رد ایدیورد : بنم غدانم شراب و کباب اولدیغنی معلومیکز ؟ و اونلره باشا یغمزی می صانیورلر . بو لفظنده بولونانلر « انا ابیت عند ربی یطعمنی و یسقینی » یعنی « به ربمک عندنده گیجه لردم . بنی یدیرری و ایچیرری » مدتنه غافل اولدقلرندن بیلمیورلرکه بز باشقه بر شرابان مستیز . اونلرینی کندو نفسلرینه قیاس ایدیورلر . چونکه برچوق گوره بیمسل هیچ نشه لری قالمامش و سنگلکلری قالماز . نیچه بیمه گوره بیمسل هلال اولمازدن قورتولور دیدیلر .

خلوتگریشنلک اردیبخی گونی جمعه ایدی . اخوانه مولویه ، زاویه نلک صفه سنده طوپلانمشدی
سماع باشلادی . اوچیاده عارف چلبی خلوتده بیقدی ، سماع جلسه سنه گلدی
هیچ واراته سماع باشلادیلک . دیرکه صفه نلک پنجره سنده کیمسنی نظره آلدی

٩٥

یانمجوار طرفده بیسلم بر مزاره بویو یوکلیسه ، دوگرمنلک دوربیرنی سوکوب گوتوره جک
قادار جوشمشدی . مولانا ~~جلال الدین~~ عمادالدینه ولد فردی وشیخ حسام الدین بیگی
چلبی نلک آرقاسنده صیره آیتلیدیلر . چلبی ، ایکی اوچ آیتمی قادار ایلیرده گیدیسوردی .
عمادالدینه وحسام الدینه یوزه رک یاواشجه چلبی نلک صوالرینه باغلاسه قورسه
اولدیغنی گوردیلر . چلبی بونلره : نیچه گلدیکز ، صیاتمدنه ایستویورسکز ؟ دیاوه جقدنده
ومنکرلک طعنندنه قورتولوب ایچه اوقادار اوغراشیورم ، خلاص ممکن اولمیور دیدی .
اوقادار آندیرمیلر وصوندن بیقتماسی ایچه یالوارمیلر . نهایت قادار چیقدی .
اخوانه وشیخ علاءالدینه عذر دیلیلر قبول ایتمدی . بیوشه
بردفعه ده آماسیه حاکمی چلبی محمد بک ولد طرنطای رحمه ~~الله~~ الله ، اولوعارف
چلبی ایچه برجمعیت ترتیب ایتمش ، شیخ علاءالدینه ده اخوانیله برلکده جمعیته گیتمشدی .
قرآنه ومثنوی اوقونوب قدیمدن صوکرا شیخ علاءالدینه : چلبی حضرتلری برمقدار معانی بیانه
بویورسه لرده مستفید اولسه ، چونکه معانی چشمه سی اونلرك خاندانده نبعان ایتمه ،
کندیلری ده حکمت آیه قاینا غی بولونمشدر دیدی . عارف چلبی جواب ویردی که :
نه سویلیم ؟ کندی احوالمدنه بحث ایتمم سزلك اوراکلره صیغماز ، سزلك حالکزدنه
سویلیسم بنم ایچه تنزل صایلیر . نه غفلت که مثنوی اوقویورسکز ، لکن اوزلك
اسراینه بیگانه بولونیورسکز . کاشکی اوقوماسیدکز و بیلمزلك ایچون بزی رنجیده
اولمسیدکز .

ص ٤٧٩ ـ ٤٨٠

Bkcr : Bu nüshada 173 varaq, 12 rubai, 23 hüsrev mündericatdır.
Dalia Iamail et. (Murad Odjan ktb.) no. 457/2.

حسام الدین باغی

افلاکی ده دوئك «یار ربانی» ولی یزدانی» دیه توصیف ایتدیگی بوزات، قونیالی
دباغ اضافتده وحضرت پیرك مخلص مریدلرندن ایدی. کندیسی دیمشدر که:
(بکساله بایتمده اولدیغی بر کچه ده)
«موجب قلمده برگوز آغریسنه طوتولمشدم که یکجه بنلاجله گچیوردی، برگونه مولویلردن بری،
بابامه موجب تسلی جناب خداوندگاره گوتور، اوندن همت طلبایت دیه، بابام بنی آلدی،
مولانانك حضورینه گوتوردی. باقدم که اوئك ده گوزلری راحتسز. کندیسنه

٨٥

ایتمیدیه: کندی گوزلرینی ایله دیه بایقه سنه بابا بیلیر؟ دیدم. حسام الدین: یاقینه
گل، گوزلرکه باقایم. دیدی، گیتدم. ایکیلنك سرلرندن یارا تدارینی آغزنده ایصلاتدی
بنم گوزلرمه سوردی و: اوغلم؛ بیچاره، کندی صاینی تأثیر ایلمز، فقط بایقه
شیاره ذوالفقار تأثیری گوسته یر. انسانلر بری برینه محتاج اولمای سنت
الهیه اقتضاسیدر. اداحتیاج وافتقارلرینی ده الله عائددر. بویوردی.
ایکی گونه صوکرا گوزلرمده کی راحتسزلوغی گیدی. اکیندن اصالی گورمه یه
باشلادم. بوگونه سکسان یتمش گچیم که براصلا گوزلرمده دم.
گوزلرمك ایله شمدی اوزه رینه بابام، جمعیت ترتیب سرلرك اکابریله حضرت خداوندگاری
دعوت ایچون، اونیلقی لطیف یردن اوتاغه انتقاب ایلدیلر.

یه حسام الدین دباغ نقل ایتمشدر که:
برگونه حضرت مولانا قونیالی بایقسنده قایینده طورمش، شهرده بیقوب اولیا دوکولمکله
صوقاق باقمقده بولونمشدی، برصدق تماشا ایتکده صوکرا: زوالالصو؛ دیه ایدی گیت
وهاکذا شکایت که شهر خلقنك ایچنه گروب بیقیلدك. ایله اولسایدی اودقت هلاکنی
گوروردك. سبوح وقدوس ربنا الله لطفنده اولمولور بویوردی.
سنی تکرار یاك وهو هو بهاله گیدرسی

ص ٢١٨ و ٢١٧

Beyazid (Umumî Kütb.) No. 3357

Kd.tm : Yk: 76 , Bş: 240 X 177 , Bt: 15, Yz: hurufatlı yıldız neşih, Kt:
Kullanıcı , Ct: rikaat neşih, ebrî kenarlı.

ابن آینه دار حسام الدین سیواسی

بوزاتك سیواسلی دابادن اولوب آماسیالی شیخ علاء الدینك دردیسیدندن اولدیغی
اخلاکی رده ده نك اخاده سندن آکلاشیلیور.

ابن آینه دار، شیخی علاء الدین آماسی دن نقل ایتمکدر که:

باتاخره تربه شریفه معمار لفنده بولونان بدر الدین تبریزی برمجموعه علوم واقف، خصوصیله سیما
وکیمیایه آشنا ایدی، برگون مجلس اخوانده شویله رحایت ده بولوندی:

بر دفعه حضرت مولانانك معتنده حسام الدین چلبی نك باغنه گیتمشدك. اوگیجه گیج وقته قادر
سورمك اوزره سماع اولدی. صوکرا اخوانك هربری برطرفه دوزانوب یاتدی. بن کندیمی
اویوسه گوستریوب، خباب پیرك وطاتی تدقیق ایدیوردم. اوآشاده مناظره گلدی که
انبیا واولیاده هرینك کندینه مخصوص معجزه سی وکراتی واردی. عجبا خباب پیرك ده
کراتی وارمی؟ اولماسی ممکن دگل، مطلقا ظهوره اقتران ایدیوره ظاهر ایتمیور.
بن بو دوشونجه ده ایکن خباب حضرتلری بانم گلدی، بدر الدین، قالقه، نعلین برگل دیدی

قالقدم مبنع آلنه بوصه آلدی، صول النه دوتوب بکا ویردی، «فکلوا مما امسکن علیکم واذکروا اسم الله علیه»
یعنی «الدیکلرك بکا ویردیکی اك وشکارایت» آیتنی اوقودی. متحیر آیدنلنده باقدم که
اوصوبه پارچه سی غایت شفاف برلعل پاره ایدی بقیچی برپادشاهك خزینه سندن آشی
یوقدی. بوکرامتك مراتبنده اعلی برصیغه ایدیکم که بوقومه اویونلرنده اویانمدیلر. برپارچه
اشراقت ایدیوردی، سیمدی بوطاش یقوملرنك حراسیمی ایدی؟ دیدیلر. مسئله یی آغلیه آغلیه آکلاتدم.

خباب پیر، اولعل پاره یی بکا لطف ایتدی. بن ده اونی گوجی فناتونه گوتوردم ومولانانك
انکراتی اولدیغنی سویلدم، مختصر اوکا یوز هکسانه بیك درهم قیمت بچدیلر.
گوجی فناتونه اویارایه بکا ویردیگی برده خلعت گیدیردی واخوانه نیاز اگوندردی

ص ٧٧

اختیار الدین فقیه واعظ امامت ایدگی

بو زمان علمادن، فقرادن اولمقله برابر عرفای مشهوردن بولونمغی افلاکی ده ده نک اولی
در ملاک مجسم، قدوة الاخیار مولانا امام اختیار الدین روح الله روحه ازمیدانه واصل مولانا بولدی،
بکی وامثالی اوصاف ایله
سیمی تعریف ایتمکدن آکلاشیلیور. ارتحال مولاناده غسل ایدن ده بومبارک زات ایمش.

افلاکی ده ده دیورکه: برجمعه گونی امام اختیار الدین نماز دن گلدکجه گلدکجه، حضرت مولانا
اولی برقاچ دفعه صورمشدی. گلنجه: افوه صفایه نه وارمش اولیورکه گیدگلیورلر؟ دیدی.
اختیار الدین: واعظ فخندی، خلقه وعظ ایدیوردی. جماعتك از دهامندن صیقلب
گلدم دیه، دیه لفظ دیلدی. جناب پیر: نه دیه بحث ایتدی ونه ارسویلدی؟ دیه صوردی.
اختیار الدین: جناب حق حضرتلرکه بزی کافرلردن سنده یارامازدی، اونلردن افضل
خلق ایتدی دیوردی دینجه حضرت خداوندگار تبسم ایده رك بیورمشکه: نه قادار
ضلال وجهل برآدام! کندینی کافرلردن بسیط طاریور. واونلردن بردنك آغزم دیه
سمنده اولیور. انبیا واولیادن بسیله تیله ده کندی نقصانی و رجال الله
کمال حالنی آکلاسه المازمی؟ بولیوردی.

بنه اختیار الدین فقیهدن منقولدرکه:

حضرت مولانا بر رؤیا گورمش وتعبیر ایتدی. رؤیاسی وتعبیری سویله ایدی:
عظیم بردریا، کناره اولیور آغاچ، اوزنك والاری اوستنده بویول بویول قوشلر، تورلو لغاتله
ذکر وتسبیح ایتکده.
دریا: حضرت آیه یه، آغاچ محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم وجهوری، والاری: انبیا واولیانك

Son :

İst.th: M. 1244 - M. 1828

Yzr : Halil Şükrü

İst.kd:

99

درجات ومقاماتی ، قوشسلر: اونلرك روحلرینی ، نعمتلرایله : اونلرك مختلف لسانلرله كی معانی واسراری تمثیل ایدیوردی .

یه بو افتخارالدینه رؤیابسنده « اللهم ارحم وتحنن علی سیدی وسندی وشیخی ومعتمدی ومكاله الربع مهجدی وذخیرة یومی وغدی مولانا جلال الحق والدین وعلی آبائه واجداده واتباعه وخلفائه واولاده » دعای تعلیم ایتمسنه ، صوكرا بودعا ، مولوی اوراینك صوكنه علاوه اولونمسنه واقف اولمشدی .

یه افتخارالدینه فقیه ده منقولدر كه :

برگون حضرت مولانا ایله حسام الدینه چلبی نك باغنه گیدیورلرمش ، اوراده گوله بولونیورمش ، بهره یاپراغنه باقاراق ابزنی تعقیب ایدیوردی . ذوالجلال والاكرام اولله بیمه ایدرم كه بیلدیرمه برآرپه یوكسكده وآیاقلری قوماده گیدیوردی . بوفكورنجه اوراده بیغیلمشكه كندیسنی گلنجه حضرت پیرك گیتمه اولدیغنی گوردم . صوكرا برگون قولاغمه : قوشلرده ، فصوصیله عرعر آلی قوشلرنده گری قالمامالی دیه سویلیتی اوتوردی :

مرغ باغ ملكوتم ، نیم از عالم خاكم دوسه روزی قفصی از بدنم ساخته اند

تالی : ملكوت باغنك قوشی یم ، بوطبیعتده عالمنده دكلم . ایكی اوچ گونلك اقامت اوزره بدنمده بقا برقفس یاپیلمشدر .

یه امام افتخارالدینه حسام الدینه چلبی نك سویله دیكمه اولدیغنی مطایه اتمشدر :

جناب مولانانك صوك گونلرایدیكه ناصحه اوچنده اوطوردیوردم . هذا ولدم ، عزیزم ، دیدم ده بكا باقمشدی . اوجراده گوزه ل یوزلو برذات پیدا اولدی . حضرتلرینه برنده فرلادی واوده قارشیلادی . بزه حضرتلرینه بیلمدیدی . اوذات برمقدار طوردی بر یانه گیتدی ، گیتدی ونه ایتورسك ؟ دیه صورمدم . ملك الغرض غزایله ، اراكی ایله گلدم ، حضرت مولانانه بویوردیسه اوخاجه ایده شكم دیدی . بر بوجوابك سلاجتنده

بیرنجی اولدم ، اوچراده مولانانك :

بیشترا بیشترا جانه مه بیلك در حفته سلطانه مه

یعنی ... سلطانمك خزینه سی اولتمیانم ؛ ایری گل ، یاتالم مه ... افضل ماتورید

سنجرلی اه شاءالله مه الصابریه » یعنی : سلطانمك خزینه سی وماموری اولتمیانم ؛ ایری گل ، یاتالم مه و ماموراولیغمك وظیفه جاجرایت ، اه شاءالله بنی جرلی بولورسك .

دیدیگی ایشیتدم .

جناب پیر ، برگله صوگیرتدی . آیاقاری اونك ایچنه قویدی . اوراده صوآلوب گوگسنه وآلنه سوردیلر ، شوبیتاری سویلیوردی :

دوست یك جام پر از زهر چو آورد بنیه زهر چون از کف دلبر بستانی خوشست

بدرونه برخلیم و بیدله زیر زمینه بصفت زنده شویم ایچه بصورت مردیم

جانه چو آینه صافلق برونه گردیست صیقل ورما نشاید چو بزیر گردیم

ایچه دوغانمست و دونرل بیقیه ملك دستی خدمت اوکه وشاباسه که خدمت کردیم

سئالی : دوست ، اوگزه ایچی زهر طولو برقدح گیردی . اونك الندن اولدیغی ایچیه اوزهری سه ویه رك ایچدك . دردنجی مرتبه سمانك فوقنده ، یعنی روحنده ، بدنمزله طویرانمك آلتنده یز ، صورتا اولدن فقط حی صفتنه مظهراولدوه . روح ، صاف برآینه ، نه اونك اوستنه قونسه توز گیدر ، توز آلتنده بولونه قیه بزده کی گوزه للك گوردیگی . بوایکی اوایکی مرتبه حقیقتده اونك مکیدر . اونك خدمتنده بولون . مژده وشکرکه خدمت ایتدك .

اوآناده مطربلر گلدیلر و مولانانك عافیتی تمنیه دائر برربا عی اوقودیلر . جناب پیر اخوانمز ، بزی بولوفه میکورلر ، مولانامز تربه لیه اوطرفه طاغیلیور . اجیبوا داعی الله وآمنوا به یعنی الله ین دعوتجیسنه اجابت واوکی تصدیقه ایدیکز . گیتمك صرددیر ، بولیوردی .

اوچراده سلطانه ولد گلدی . کدرنده داوقونه رك قدنه موجه ضعیفلامسدی . آغلیور ، البسی یاپه لیوردی . حضرت مولانا : برادرلریم ؛ بنه ایی یم . سن گیت ده بربار چاستراحت ایت دیدی و شو صورتله غزلی سویلدی . بنده اوکی آغلایه آغلایه یازدم :

رو سر بنه ببالین تنها مرا رها کن — ترک مه خراب شبگرد مبتلا کن
بیا بیم و موج سودا شب تار و نرز تنها — خواهی بیا بخسپ خواهی برو جفا کن
برشاه خوبرویان واجب وفا نباشد — ای زن تو روی عاشق توجه کن وفا کن
خیره کشیت ما را دارد دلی بدین سان — یکشب که نگوید تدبیر خود بما کن
در دیده غیر مردم آبی روان نباشد — بس مه که گویم که درد را دوا کن
در خواب روی یاری در کوی عشق دیدم — با دست اشارتم کرد که عزم سوی ما کن

مالی : گیت ، تاشی یا صیغه قوی ، بنی یا کز براده . بنم گی خوابارتگه دیگه دوشاله برمبتلایی
ترک ایت . بز ، گیجه اوگوندوز اولوبخیه قادار سودا لغاری آسنده یاکزجه پیرینیورز .
امیرتش گلوب لطف ایله ، پیرتشه گیدوب جفا ایت . گوزه للر شاهنه وفا واجب دگلدر .
ای یوزی صاری مه قامتلم ؟ سن جرایت ، وفا دیه آیریلما . بزم مظلوم اولدوزه برسم گیلمز وار که
یوره گی ده سنه گیده . اولدوزه سوگیمه اوکا : دیمک تدارکی چاره سنه باقه دیه مز . اولدوزه
آینه بیلدوم . دوه گجه رؤیامده عشوه محله سنی گوردم . اوراده بولونماه برپیر ، بزم طرفه گلدیم
الیله بکا اشارت ایدیوردی .
نه امام افتیارالدینك سویله دیگی اولوعارف هیلی حقه رمزنده نقل ایدیکدر :
جناب پیرك نفسه مبارکی نه شیرای سنه قویدم وتوظیم وتکریم ایله راضا وغوزی وسلامت
ودهشت ایچنده یقایاله یاشیلادم . دوکولمه صویلك غسل آشامنده بولونماه یارا ایله جرم ،
دوکولمه صویلك برده املاسنی دوکولمه برقیور ، تهینی ایچیوردی . یقاره کهالمی مبارك
گوگسنه قویدیلم . برحرکت حس ایدم ولی اختیار برقوه آتدم . بوزمی گوگسنك اوستنه
قویوب آغلادم . صباغ الیله قولاغمی طوتوب فیکدی ، بنی صوص ، فریاد اتمه شاکردیوردی .
وقتاکه جنازه دیاریه چیقاریلدی . بوتوده قویها خلقی ، تکلر غسلخانه وایچیه قادار
کلهیوردی . آغلاشیوردی . پرهویل وغریشمالر ، زلوره دوه ، توراتده وانجیلده آیتلر
اوقویورل ، مسلمانلر فیکیلتی ! بزیه منع ایتمزلر آلدیرمیورلردی . حتی غلخانهاری دیکلدکدن
ایرتسی یرواغنك خاخامی وپاپاسی : بوزات بزم امامز وسقدلرزدی ، سزه نه تعلقی وار ؟

بدیعه قارشی: مسلمانلر، مولانانک زمانلرنده محمدی بیلورلرسه نزده اوتی عصرک موسیقی و
ادبیاتی عباسی دیسه ده یانیلمز. جوانی ویرسه دی. بنه کم کندیسی ده:
لقضا و دولت شنود شهود سرخوش از ما و ما دو صد کیسه بیک پرده هونایم
یعنی "یتمه ایکی ملت سرینی بزده ایشیدیر. لی گی بر پرده ده ایکی یوز فدصیک
دمازی یز" بویورمشدی.
بردوم بابای ده دیمشدیکه: مولانا آلمان گیمیدی. ها ایچ کیمسه نک امکده یوکینه قالمیدی؟
سز ادنک ناصل بر ذات اولدیغنی آکلادیکزمی ایدی؟
برطرفده حافظ قرآنه اوقویور، مؤذنلر ~~صلات~~ تکبیر گیریور، برطرفده ده آیینه خوانلر،
خباب پرتاک اوچ سوه یمه اولدیغی مرثیه لری اوقویوردی. اوقادار قالابالغه واردی که:
همانه نک تربه شریفی، کوتورولمه گوتورولوجه یه قدار آقسام اولمشدی.
همانه نمازینی شیخ صدرالدینه قونوی طرفندن قیلدیریلمشی مولانانک وصیتیمش.
شیخ، نماز قیلدیرمه ایچیه الیرادی، فقط برصیحه آتاردیه گی یکیلدی و قوناقاضیسی
سراج الدینی ایاری سوردی. نمازی قیلدیرمه اوکا نصیب اولدی.
صوکرا شیخ صدرالدینه نیچیه گی یکیلدیکز؟ دیه صورولمش. ملکلرک کرشدنه عقلم
باشمدن گیدی هوایی ویردی. صدرالدینه یحیی نک مرثیه اولاردن سوه یلیگا ایکی بیت،
اوکا عائد بخدمه یازیلمشدی. دیگر برعاشوه ده شونلری انشاد ایتمشدی:
کاسه آده روزکه ~~طوفان~~ دریای تو شد خمار اهل دستمیگنی بزدی تینغ هلاکم بر سر
تادیده روز جز به بی تو ندیدی چشمم ابهنم بر سر خاک تو که خاکم بر سر
تالی. اهل یکنی، سنک آبافکه باندیغی گونه، ~~نه اولورسه~~ طلاق آلی ده بنم باشمه هلاک
قیلمغی دوشمه اولایدی ده گوزلرم دنیایی سنسز گورمه ایدی. مزاریکنک باشنده
طورایه بو شخص عجبا بنمیمی؟ ها ی طوراده باشمه اولایدی!
صلا ۷۱، ۱۹۰۵، ۲۰۰۷، ۲۰۰۸، ۲۱۰،

Md.tu : uk: 94, Bq: 207 X 152, st: 2I, yz: ince nəsih cibi, əəb: Şirvəzi,
kt: abâdi təklidi, ct: siyah nəşin.
Birinci yaprakta Ali Emîrî'nin vakıf mührü basılı, bir ilaç tarifçesi ve
94 üncü yaprakta Fuzulî'nin iki, Sururi'nin bir, K[illegible]'nin bir gazeli yazılı-
dır.

عماد الدینه دلد فردی

توقات [illegible] عماد الدینه واد لو عارف چلبی نسبدارنده اولدیغی جهلیلی نهره آیتماک
اوزره بنه شیخ حسام بگ ایله کندیلرینی نهره آندقاری حسام بگی محضره یازیلمشدی
اوراده یازه

ص ٤٧٧

اینانیج سجاع الدینه بك

یعنی وه شرزلی
لاوبوه سرهنك عاکلی اولوب اولو عارف چلبیلر دن ایدی شهید وطنیه ده بولنمشدر.
بنه برادرم طوغانه پاشا، عارف چلبی حضرتلرینی رضیافته دعوت ایتمشلر. چلبی افندیلر
بیاضه بر مولوی کلاهی گیمشدی. موده خوشم گیتدیگی ایچون چلبی شو کلاهی بکا ویرسه دیدیکده
مغفرت آلتنه گیه ایدم دیه مناظره ده گیدی. چلبی بوفاظه اوزره بنه چلبی برنده قالقدی.
بنم باشمه گلدی واو کلاهی باشمه قویوب، بوش صاتلا، حرب گوفی مغفرت آلتنه گیرسنلر
دیدی. بونك اوزره بنه بوتون عائلهم اوکا انتساب الدیلر. ص ٤٧٨

قاضی عز الدینه سیواسی

حضرت مولانا زمانده اوچ دانه قاضی عز الدینه واردی که بری قونیالی، بری آماسیالی،
بری ده سیواسلی اولوب لکن اوچی ده صاحبلی عالملردندایدی. برگون بونلرك
اوچی برآرایه گلمشلر و: سزك طریقتگز نه ؟ حضرت مولانا دن صورمشلر اوده
(قل هذه سبیلی ادعوا الی الله علی بصیرة انا ومن اتبعنی) یعنی " صیبم ده که:
ایشته بنم یولم، بنه وبکا اویانلر بصیرت اوزره اولدیغمز حالده انسانلری الله
دعوت ایدیورم " آیت کریمنی اوقومشلر.

muhammes , Farisi I müseddes , bazıları Farisi 133 gazel , 18 kıt'a
II rubai , 81 beyit , 9 lugaz ve 12 beyitlik bir mesnevi vardır.

غزالیه سوالی ابتداری جناب پرتاو فوق العاده متکر و معترضی ایدی . حتی
برگون حضرت خداوندگار دیر دیگه برفتوای قبول ایتمشدی . جناب پیر ، اوکا
گوروندی و : دیر دیگم فتوی ، فلانه کتابده یازیلیدر . سزده اوفی اوقومه
بولونه یعنی صحیفه کاغذ قوشدق بویوردی . غزالیه اوکتابه باقدی بهم
کاغذی بولدی ، هم مسئله نك اوزره یازیلی اولدیغنی گوردی .

یه برگون حضرت مولانا جوشقونه برخالده سماع ایدرك مدرسه دن چیقدی
و قاضی عزالدینك یانه گیدوب یاقاسنه طوتدی . قالوه ، الله مجلسنه گل .
دیدی ، هیکه هیکه مدرسه یه قادار گیتدی . قاضی غزالیه وجده گلدیلر البسنی
یرتدی ، دونیه وصحه ایتمه باشلادی ، نهایت مریدلکدن اولدی .

یه بوقاضی غزالیه قونیاده برجامع یاپدیرمه ، آیه لیشنده وعظ ونصیحت بولونمانی
مولانادن رجا ایتمشدی . جناب پیر ، وعظ اتناسنده فلانه اقلیمده برقصبه
واردی که باشنده توی یوقدی ... دیه برحکایه نقل ایلیوردی .
معرف ، یعنی بویوك [illegible] آرامدی توصیف وتعریف ایدر مزاحف اولان
کمال الدینه ، ای سلطانه خسرو ، حسن ادبکز قربانه اولایم ، [illegible] دیدی . قاضی نائبی
مولانا رکن الدینه ، جناب پرتاو بیرنده کلدقت طولایسیله اوجلسه مریدلکدن
[illegible] قاضی غزالیه ایله ایرمحفل بولونانه کمال الدینه کل اولدقاری ایچون [illegible]
محجب اطمینان دیه مولانا قونیه اکلاتیرکه باشنده توی یوقدی دیمشدی .

صو ۵۲ ، ۵۱۶

قاضی کرد قونوی

بوذات، قونیا استرافنده اولوب سلجوقی سلطانلرینك تربه داری بولونویوردی
برگونه قونیا اکابرینك [illegible] صاحب اولدیغی برجلسده حضاره ایتدی که :

گنجلکمده اسکندریه یه برسفر ایمیدم. گمی آرقاداسنری معتبر تاجرلری، بردنبره گمی
برگرداب اوغرادی. هرکس شیخه ویرینه التجا واستغاثه ایتیوردی. بنده : مولانا،
یامولانا یه حضرتیدیه استمداد ایتدم. لکمانه گوروندی و گمی اوگرداب دن قورتاروب
آرقاسندن زایاندی. سلامته [illegible] شوحالی گیدوگلنلره گوردی. آنلر گیایه
جیقدیلر. شکرانه اولاروه فقراء صدقه لر ویردیلر. براز صوکراده قونیایه گلدك. حضرتیدیلر بانه گیدنلر
تاجر آرقاداشلر، مصر و اسکندریه معمولاتندن بوحاله کیمسه لرگوزمشلردی. لطفاً اونلری
قبول ایتدی وهمان الدیه میلیه گونده ردی. صوکرا بنده : براز گچ یه تیشدك،
قصوره باقمیانلر. سیمدی ناصیلسکز ؟ دنیا زحمت عالمیدر. الحمدلله سلامته جیقدیکز
بویوردی. دیسکریه جیقدك

انلرك ده ده ریورکه، سلطانه ولد حضرتلری، گینه تخلیصی [illegible] حادثه نی قاضی
سلیمه کردوه اوگرمنجه مولانانك حضورینه گردی و : ای سلطانه صایقه، دیگرزه
گمی قورتاریرسك، قاراده امداده قوشارسك، بزم قیامتده نه اولاجغمزی دنه حالده
بولونیاجغمزی بیانه بویورمازمیسك ؟ دیدی. حضرت مولانا : بویوردیکه : بزاراله،
برتیلیچ قیه ایچنده ایکه بوقادار کسر قیمنده بیتقیجه ناصل اولاجغنی دوشونه.

صـ ٤٤٢

قاضی نجم الدین طشتی

~~بونلر~~ افلاکی ده ده نك بوزاق « مولانا افضل المتأخرین السعید الشهید القاضی نجم الدین طشتی » رحمة الله علیه توصیف وتعریف ایتمسندن اونك شهیداً اتحاك ایتمه اولدیغی آکلاشیلیور. فقط نزه ده وکیمدر طرفندن شهید ایدیلمسی اولدیغی آکلاشیلمه مکله برابر بوزاق، برگون آکابرك بولوندیغی بر مجلسده دیمشدر که :

— دنیاده اوچ کلمه نك معنای عمومی ایکن حضرت مولانا زاده حضرتلری کسب خصوصیت ایتمشدر. بری : « مثنوی » در که هر بیتی آیری آیری قافیه لی منظومه مثنوی دینیلکن حضرت پیرك کتابنه عنوان اتخاذ ایتمشدر. مثنوی دینیلنجه او کتاب کریم خاطره گلمکده در.

ایکنجیسی : « مولانا » در که هر عالمه مولانا فلانه دینیلیر. فقط دوغرودن دوغرویه مولانا دینیلنجه حضرت خداوندگار خاطره گلیر.

اوچنجیسی : « تربه » در که قرار معناسنه در. لکن قونیاده ~~قونیاده~~ تربه ده دینیلمی مطلقا جناب پیرك مرقد مبارکی آکلاشیلیر ص ۲۱۴

قاضی سراج الدین ارموی

قاضی سراج الدین ارموی

قونیا قاضیلغنده بولونان بوزات ده بدایة جناب پیرك مقرضندندی. چونکه کندیسی جداً عالم بر آدمدی، عزد علمیسی طوپیله کمال مولانایی اعتراف ایده مهوردی. برآز کتاب قدیشدیرمش، برحقیم مشکل مسائل بولمش، ارتلاوزه رنده تدقیقات یاپاردی حاضر لانمش و طلبه سنه: مولانا ایله قاریشمیکز بر مجلسده عالم نه دیمك اولدیغنی و ناصیل اولدیغنی اوگرهجکم. شاید مباحثه آنماسنده برشی اونوتورسم بکا خاطرلاتك، دیه تنبیه ایتمشدی.

بو تنبیهات ایرتسی گون حضرت مولانا محکمه یه گیدوب قاضیه سلام ویردی دیوزینه ساجده صوقدی تا تقبیل گیتدی. قاضی آرقاسنه قوشدیره گیرمیه گورهدی. برمدت صوقدی مولانانك یوقاریکی قاعده اینوب گیتدیگنی گوردی. درحال یوقاریه صیقدی، برده باقدی که ترتیب ایتدیگی مسئله لرایله محققانه جوابلری دیوارك سطحنه یازیلمش. قاضی حیرتله برشیه آیدی، دوشونمیکه مباحثه واتحاننده توبه واستغفار ایده رك صدرسیره قوشدی. مولانانه عذر دیله دی ومحب مخلصی اولدی. بو حادثه یی علما و مشایخ حضورنده نقل ایده طوردی. حتی مولانانك قاعده صوقدی ربابه چالینماسنك وسماع ایدیلمسنك منعنی ایتمیندن قاضی بحث منعقده بولوندی. بوزات، علوم ظاهره ده عدیم المثل، معقولاته مؤیده عند الله، ایشه قاضیمز گلمز دیه رك

اولجه حسام الدین چلبی: بزم همشهری قاضی سراج الدینه ناصیل برآدمدر؟ دیه صوردی، حضرت خداوندگار: ایی آدمدر، حوض کناره دولاشیور، ایچنه گرمیلر ایچه بر دورتمك ایستیور. اوموللر که مایوس اولماز بویورمشدی.

صوصدی

چلبی حسام الدینه ولدمدرسی ایله فی الدینه ریوایتده نقل ایتمشدر که: حضرت مولانانك ربابه چالیلدیغنی، بوحالی اقراه ایتمشدر ومنعه قالقمشدی، جناب پیر، اندرك بو اولحاسمه قاشی: صوغوقده دیمه دوگریوسل. والله ثم بالله اوزرك مراده ربابه چالینماجقدر بیوردی. حضرت خداوندگار ایرتسی گونه صوقدی برگونه قونیا میدانی سماع ایدیلرکه مشتمل بر یاغموره باشلادیلر. اعزه مولویه قاضی سراج الدینه اوموللرینك تره سنه گیردیلر، اوزاده ربابه چالمایه وسماع ایتمیه دوام ایدیلدی. سراج الدین ارموی ده مرتجلا مقرضنده ایدی. صوقدی فکرینی ده گیشدیرمش و مولانانك محبی اولمشدی.

۱۰۸

سلطان ولد حضرتلرینه منقولدر که صمام الدین چلبی نام مشیخی آشنا سنده قونیها قاضی سراج الدین
آرموی الطشدی. چلبی ایله همخانه سنده بولونوب. همیشه قره قوینه سیاه بردوماله ظهور ایتدی،
یه قره گردی. چلبی، نگا، گوردگی؟ یه صوردی. گوردم دیدم. اودوماله، متوقانک حقیقتنه واقف
دیگر اولیا حقیقتنه کی انکایه. اوندن بعضی دیگر احوالنی گوردیلر آچدیلر دیدی. حقیقة
اولیا بر علامتلر بولمق معتقد اطاسنه آچدیم. صمام الدین چلبی یه بولوردی که: بوگونده صوکرا
سنک وقتنک طوغسیله فلانجه طرفه شفاعت ایده. ده قوتولور دیدی و ادنه دنعه
اخلاص سوزونی اوتوروب فراینه اوندی: اوچ گونه صوکرا ده قاضی رحمه
قاضی یی رؤیاسنده جنته گوردی. سبب مغفرتی صوردی. سلطان ولد
قدومی برکتی و همتی مولانانک شفاعتیله جوابنی آلدی.
بو رؤیا و دیولوگنجه سراج الدینک اوغلی قاضی عماد الدینه ایکی اولادیله برلکده
چلبی یه مرید اولدی ص ۴۱۹

قاضی عماد الدینه سراج الدین

قونیها قاضی سراج الدینک اوغلی اولوب باباسنک وفاتنده صوکرا ایکی اولادیله برلکده
صمام الدینه چلبی یه مرید اولمشدی ص ۴۱۹

قالوبان: رسم منتشره وقونیها
نقاشه گیدیلدی. صوکرا
سلطان ولد رایله مرید اولمش
عماد الدوله یه خشته نادر
ص ۱۷۶

قطب الدین شیرازی

شیرازی علاوه رکه «تحفه شاهی» عنوانله فارسجه «کلیات قانون»
ایله «مفتاح العلوم» یه شرح و ایضاح ایلمشدر. وفاتی هجری ۷۱۰ ده
شیرازده در.

اخلاقی ده اونی «ملک المدرسین و سلطان القضاة» دیه توصیف ایدیورلر
شویله نقل ده بولونیور:

گنجلگمده اون بر آرقداشیله ایکی قونیایه گیتمشم، اورانک علما و فضلاسیله گورشدم،
آرقداشلرله سوزلشدک و بوصره غیبت مسئله لرندن حضرت یعقوب مولانانک حضورینه گیتدک.
بنم اونی صوریشم و بوصورتله اونی عاجز براقمه، بکیمی اطمانیورمقدی.
وقتاکه سوزلرنی بابشدیره ایستدم. لوح محفوظم کلیاً سیلنمش گبی خاطره بکیمی برشی
گلمیوردی. بو ده تعرف ایده رک بوقدر بیلدکلرمی اونوتدیرمسه ایدی یغنی آقلادم
وحیرتده بیخوده قالدم. صوکرا کندی تقریر معارفه باشلادی. بنم حاضر اولدیغم
مسائله اینجه ده اینجه تحقیقه ایده رک جوابلر ویردی و لطیفه لر ایله تنبیه لر ویردی که
اونلرنی آرقداشمز عقلا طوروردی. بلا اختیار قالقدم و کمال صدق و اخلاص
ایله مرید اولدم. آرقداشلرم ده انتساب ایله فیضیاب اولدیلر فرحه آلدیلر.

بو ذاتک فیضیده اولمه سنه باعث یغنی مدرسه یه مدرس تعیین ایدیلدیگی واحد بن جهتنه
سلطان ولد ده بولونمغنی فخر الدین دیوسته بخشنده یازمشدی
ص ۱۷۶

کمال الدین کاتب

بو زاتک سیواسده قاضیلق ایتدیگی، بلکه اوراده «قاضی القضاة» اولدیغی صوگرا ده حضرت مولانانک خلیفه لرندن اولدیغی افلاکی ده ده نک «ملک القضاة والحکام»، «ملک الخلفاء والآله فی الارض» شیخ مولی الکمال» دیه یاد ایتدیکلری کمال شیخلیدر.

مولانا کمال الدین دیمشدر که:

هجری ٦٥٦ سنه سنده سلطان عزالدین ایله گوردیگی واقعه دن سکز سنه صوکره ایدی. دونکی کون اوزره قونیایه گیتمشدم. ایشدم که بر زمانه طرفنده گورولدی. دونه بکم مراده شمس الدین، افضل الدین، زین الدین رازی شمس الدین ملطیی گبی محلی عالملر، بنی مولانا ایله گوردیگم ایچون تشویه ایتدیلر. اوقدر ده اونلک فضل وکمالی ایشیتمه ایسترم ده موقعمک ویرمدیگی کبر وعظمت طولایسیله حضورنده استفاضه ایده مه مشدم. بو دفعه واقع اولان تشویه والده مه محله توجه اوزره زیارتنده بولنمق ایچون ایچمده بر آرزو حاصل اولدی. بحث ایتدیگم علما ایله برلکده مدرسه یه گیتدیک. حضرت مولانا بزی قارشیلادی کوآرقاداشلرآ اسندن بنی توحیاتلادی سوه

میگریزی هر زمانه از کار ما در میانه کار هونت یافتیم

یعنی: هر وقت بزم ایشمزدن قاچیورسک. ایسه آ اسنده سنی ناصل بولدوم. بنی اوقودی و: الحمدلله، کمال الدینمز، جلال الدینمز توجه ایده رک دینلک اکملرندن اولدی بویوردی. صوگرا حقایق ومعارفه دائر ایله سوزلر سویله دی که انلری یازیه رکنایه گورمسه ده یازیه رک عالم دیکنده ایشیتمدم. حضرتک بویوکلکنی آکلادم، بیک جانه ایله محب مخلص اولدم. اوغلم قاضی صدر الدینه ایله مجد الدینه اتابکی ده اوقا انتساب ایتدیردم.

قرارگاهمه دونوبنجه ایچه برآ ستهدوشدی. حضرت خداوندگاره برسماع جمعیتی ترتیب ایتمک و مریدلکی شرفنی قازانمغه ایسته دم. بوخصوصه آقاداشلرله تزلزل شدم. تکمیل قونیا سفرینی آراده، اوتوزنجیل و برقاچ میت شکردن باشقه بولنمادیغه، توقاتلی گومایچ خاتونک دائره سنه گیدوب مستدعی عرصه ایتدم. اوده برمقدار شکر ویردی. به بوقدار شکرک طویلره نه قدر یاقیشه جغنی دوشوردم.

صوکرا عوام صفتیمی ایچه بال شربتی بایدیرمایه قرار ویرمشدم که حضرت مولانا قایدیه
ایچری گردی و: کمال الدینه، مسافر فضله گلنجه شربته صو علاوه ایدیکز، دیمک
دیه رك گیتدی.
سکرك یعنی قره طایی مدرسه سنك حوضنه بوشالتیریم، اوستنه صو دوکدیردم،
برقاچ پارچه قوپامامه کوب شربتله طولدی. اونی سلطانك شرابدارینه، یعنی شربتجی باشینه
تسلیم ایدوب: امانه صه تزاطماسیه، دائماً صه ینه باقاجق دیدم. بر ساعه طولمزدن بکلادیکم
شربت، بوغدای یاقاجه درجه ده صه لی ایدی. براز صوایتیوردیدم. برقاچ دفعه صه ینه باقدم.
ایکنجی دفعه صه ینه باقدم، اوتکندن داها صه لی بولدم. حضرت سیده ماعدا اوندن داها
بویوك کوب طولدوریلدی. شربت حالا صه لی ایدی و سوصاك مولانانك
کراتی برکتندی. دیگر همکار بوقدا قیاس ایدیلسیه. بوتونه قوپا ملقنی دعوت ایتدم.
تعریف ایدیلدیکی جاك درجه ده قالابالجه طوپلاندی. حضرت مولانا تشریف بویوردی
و گیجه یارینه قدار
جمله یه اذن سماع ایتدی. بنه، قاپی اوکنده طوردیلر، صوصامسه اطرافنده شربت
دیریوردم. امر بیورمایه سائر اماده آیاقده و منجذب برحالده ایدیلر. بردنبره
شباب بر بنی نردبان هایغردی و قوپا قلایوب یوزمی، گوزمی اویدی و:

مرا اگر تو ندانی بپرس از شبها بپرس از رخ زرد و ز اشکبار لبها

یعنی: اگر سن بنی صه نیمیورسه اك گیجه لردن و یوزصاریلغی ایله دولاده قورو لقلارندن
صورمه، دیه بابلایانه اوزونه برغزل انشاد ایتدی. لهمانه باشمی آچدم، شوقمدن
البسمی یرتدم و کمال افتخارله ایله رقصیدی اولدم.
اوندن صوکرا حضرتی موقعه دیدم بوکه لدیکمگی باطنی فیضاتم سویله نیلدیکی جاك
درجه ده ترقی ایتدی. بنتیجه کندیسی بویورمشدر:

ملك سعادت برد کرمرا بنده شود گردد شاه اورا که گزیند درمه

یعنی: "بکا بنده اولمق سعادت ملکنی آلده ایدر. بزم قپیجه قاپیمه التجا ایدیکی ملك
شاهی اولور".

ينه كمال الدينه كلمش نقل اتميشدركه :

برصباح نمازى وقتى شمس الدينه ماردينى ايله مولانا نك مدرسه سنده بولوندقده، افواه عنباب بيرله امام اعظم ابوحنيفه نماز قيلدقدن صكره نيازايتدى، حضرت خداوندكار بونيازى قبول وامامت بويوردى. نمازدن صوكره برطاقيم رعاردده بولوندى كه شوادن حمدك مضمونايده بيليدم : اَعْدَدْتُ لِكُلِّ قَوْلٍ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَلِكُلِّ هَمٍّ وَغَمٍّ مَا شَاءَ اللّٰهُ وَ لِكُلِّ نِعْمَةٍ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلِكُلِّ رَخَاءٍ اَلشُّكْرُ لِلّٰهِ وَلِكُلِّ اُعْجُوبَةٍ سُبْحَانَ اللّٰهِ وَ لِكُلِّ ذَنْبٍ اَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ وَلِكُلِّ قَضَاءٍ وَقَدَرٍ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ وَلِكُلِّ مُصِيبَةٍ اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ وَلِكُلِّ طَاعَةٍ وَمَعْصِيَةٍ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ اَلْعَلِيِّ اَلْعَظِيمِ.

بوندن صوكرا بويوردى كه : سلطان الانبيا والاوليا عليه اكمل التحيا افندمز حضرتلرى صباح نمازينك فرضى قيلدقدن صوكرا شو دعايى اوقوردى : اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ لِي نُوراً فِي قَلْبِي وَنُوراً فِي سَمْعِي وَنُوراً فِي بَصَرِي وَنُوراً فِي شَعْرِي وَنُوراً فِي بَشَرِي وَنُوراً فِي لَحْمِي وَنُوراً فِي دَمِي وَنُوراً فِي عِظَامِي وَنُوراً بَيْنَ يَدَيَّ وَنُوراً مِنْ خَلْفِي وَنُوراً مِنْ تَحْتِي وَنُوراً مِنْ فَوْقِي وَنُوراً عَنْ يَمِينِي وَنُوراً عَنْ شِمَالِي اَللّٰهُمَّ زِدْنِي نُوراً وَاَعْطِنِي نُوراً وَاجْعَلْنِي نُوراً يَا نُورُ النُّورِ بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

شيخ كمال الدينك نقل ايتديكى بو دعالر، مولوى اوراننده مندرج اولوب مولوينك طرفندن صباحلرى اوقونوردى. ص ١٥٠

کریم الدینه ولد یکتیمور

بوزنلک اکابرلرندن بولونمدینی انلاشیلکده دونلک «عارف ربانی، معدن النور» دیه توصیف وتوقیف ایتمشدم. انلاشیلیور. انلاشیلکده دیورکه:

امرانک بویکلرندن بری وفات ایتمشدی. فراق تابوتلری قوچالم؟ دیه صوریلر. حضرت مولانا: یارانه ناصل مناسب گورورسز؟ دیدی. کریم الدینه ولد یکتیمورکه اهل تعاشتدن بعضی اشخاص برزات ایدی

تابوتنی قومه اولاد دیدی. نیچون؟ دیه صوریلر. جواب ویردیکه: براولاده قاره شمدن زیاده آناسی شفقتلیدر. انسانک عیالی اغلاسه لعل اقدیه یارادیلدیغی ایچون قاره سه دیمکدر. طیراده ده اخرلک آناسی صایلیر. اونک ایچون اولادی آناسنک قوینینه براقمالیدر.

حضرت مولانا، کریم الدینک نکته سنی تقدیر ایتدی ویوزینه گلیچ برکتابده یازیلی دیکلدر. بروسه دی، صـ ۹۱ـ

کمالِ قوّال

«قوّال»، «گوینده» کمالی، مولانا عصرنده بزم «خواننده»، «یانوده اوناکر» دیمکدر. کیمسه ویریلمه برعنوانی، بو کمال قوّالک ماهر موسیقی شناس واستاد برلشکار اولدیغنی، انلاشیلکده یازدقده صوکرا دیورکه: «قاره یا سماع آنانده کمال قوّالک عجبا بوسماعده بکا «قوّال اندازی» حاصل اولدیمی دیه سماع آنانده کمال قوّالک زحمتنه گچمشدی. حضرت مولانا یردن برآدیچ طیراده آلدی و: «آل، گوزکه صوده! دیه اونک رفع ردکدی. طیراده آلینه الدی ودف آلتینه طولمشدی. جناب پیر بوندن صوکرا:

ای عاشقانه ای عاشقانه مه خاکا گوهر کنم ای مطربانه ای مطربانه دف شما یرزر کنم

دیمی: «ای عاشقانه ای عاشقانه، مه طیراغی گوهر یارم. ای مطربان ای مطربان؛ دف آلتینه طولدیرم» مطلعلی غزلی انشاده نایلادک.

صوکرالری کمال قوّالک گوزلی کورالمسه وگی ستردیگی حرص وطمعک جزاسنی گورمشدی سماع آنانده جمعه وخوشگلنه، یارا، مجوهه، البسه وسائره گچیدی مطربده بخشیش اولمدیغنی آثارلرنده آدلرلی «قوال اندازی» دیدیکلری.

صـ ۲۲۲ـ

کمال معرّف :

بویله آرامی توصیف و تعریف ایله وظیفه دار، احتمال که برنوع تشریفاتچی اولاً بوزات، لکن برسماع آنماسنده اخوانه قارشی چرتی دوشمه‌دی. بونی گوردیکده حضرت مولانا : هی کمال ناقص ! اهل کمال قارشی آرقاکی یه دوشمک، عقلکی باشکه آل ! دیه سسلندی. کمال معرّف بوخطابک برسماعتسز سرسملری و دوشوب باشی یاریلدی. جرگه‌نک هنابیرك آیاقلرینه قاپاندی، و دوفعه‌ده شیخ صدرالدین زاویه‌سنده برجمعیت یاپمسه، اوراده بولونماسه حضرت مولانا تیز اندیتیز سماع ایتمه‌دی. سماع آنماسنده بوکمال معرّف، پروانه‌نک یانلنه صوقولمسه، مولانانک درویشلری، عوامدن واصناف قیمی کیمسلر. نره‌ده ترزی، پرچمی و بقال وارسه اوندی قبول ایدیور ! پیسه اخوانی هیکیسنه یاپیشلدیرمشدی، حضرت پر، اوکا مسلندی و : منصور، حلاج گلمی ایدی، شیخ ابوبکر شبلی دوقوماجی گلمی ایدی، شیخ محمد زجاج، یعنی شیشه‌جی گلمی ایدی ؟ صنعتك معرفته نه زیانی وارد ؟ دیدی. گرك کمال الدینه، گرك پروانه ندامت و استغفار ایتدیلر. بووقعه، معرّفك درویش باشی یاریلماسندن اولدی. یعنی هوگراده مرید مؤدب اولسه، متی عزالدینه سیواسی بجمشه یازیلدیغی وجهله مولانا، باشی قوپسن قوسه،، دیه متعاقبنجه برتعبیر قوللانیجه ،، حسه ابکه قربانه ایدلم،، دیمه‌دی صـ ۷۸

یه افلاکی دیه‌دیکم : قونیالی اولسه، بوقونه قونیاخلی جهانه سنده بولونمشدی. حضرت مولانادن گلدی. بانوت فقط افندیه حیثیتله قالدی خاتینك اوگنده گزیندی. کمال معرّف، تایفه طوپلدی. اکابری تعبیرات مخصوصه ایله توقف ایدیور و : بسم الله حواجه صدرالدینه، مرحبا اهلی نورالدینه، بسم الله ایرکمال الدینه، خوش آمدی مولانا صدرالدینه، شاد آمدی شیخ عزالدینه گبی سوزلر سویلیوردی.

هپاره‌جی، قالدیرمیلر و لحوکنارینه گوتوریلر. حضرت مولانا الیله‌ری : کمال معرّفی چاغرك دیدی. کمال گلدی. اوکا حضرتلری : سنی منك صدرالدینك، بدرالدینه، کمال الدینك یاننه اوطورمه وکیمسه‌یه اوطوردیغی میدانی چیقارمه‌مه، اوتك صدرینه اوطاماسنه، بدرینه نور مولانا اوطاماسنه، کمالنه نقصانه اوطاماسنه، سیف‌ینی نفسنه دور مادیغی ایچینه منکرینك باطنیا دوغرلماسنه نور قویورم دیو بویوردی. صـ ۸۹

zade ebu Bekir ve 819 tarihli müderris Mustafa Nezif imzaları
vardır.

کرای بزرگ

حضرت مولانانک قایناوالده‌سی ~~وحدت الیه مرقد فاضل صنعی~~ اولو مبارک قاریندہ، ~~چیکلہ~~ یعنی جناب مولانانک جدات اولو محترم خاتوندہ آیرادیلمک ایچون بوکا «بویوک کرا» معناسنه «کرای بزرگ» دینیلر.

احمد فقیرک ارتحال آثار سنده سماوی بر غلغله ایشیدیلمکله صورتلری اوزه رینه فقیرلرک روحنی آسمانه گوتورن ملکلرک تسبیحی اولدیغنی طرف مولانادن جنوبریلدیکی احمد فقیره بخشنده بازیلمشدی. ص ۲۱۵

کرا خاتون

~~اوگلی بر اولیا حضرت مولانا حضرت~~ حضرت خداوندکارک زوجه‌سی اولو مقدس خاتوندر. زمانلرک بویوکی، بلکه ده زمانلرک بولونماز بر قادین دیمکدر که تمام قارا قیسمی ایچینه برگونه حضرت مولانا، شمس الدین تبریزی نک و بزنینه دایانمه اولدیغی حالده یالکز جه اوطورمشلردی. بنه، باقایم نه اولوشویورلردیه آرالقده اونلرک یانه قیوردم. بر دنبره اوطه‌نک دیواری آچیلدی. لبسنلی آلتی کیشی ایچری گردی و سلام ویردی. ایچلرنده بری مولانانک اوگنه بر ~~دسته~~ ده‌سته گل براقدی. ~~اوگلی~~ اوگله وقتنه قارا اوطه دیلر، فقط لهجه‌لری تک کلمه‌سنی بیلمیوردی.

نظریت حضرت مولانا: شمس تبریزی امامک اولده نماز قیلاملم دیدی. جناب شمس:

سز وارکه اسامله کیمسنک هدی دگلدر. هیوانی دیردی. مولانانک امامیله نماز قیلدیلر
نماز دن صوکرا اوآلتی کیشی تنظیم ترکیم ایه رک قالقوب گیتدی.

بنه اوسنطره نک مساعی سیله کندیسنه گیتمشدم. عقلم باشمه گلنجه گوردم که مولانا
گلیور. السنده کی گل دسته سنی بکا ویردی و بونی صاقلا دیدی.

بنه، اوگلاردن برقاچ پارچه قوپاردم، هندستانک السه دیروب نه محصولیدر وآدی نه در؟
آکلادم ایسه عطار، یعنی کوکلیاره یولادم.

کوکلیار، تام قیسه اوزنامنده بویله گوزه ل وخوش العاده خوشبو قوقولو گل برلونماسنه
شاشمشم، نه محصولی ونه گلی اولدیغنی ده بیلدم. صوکرا رائما هندوستانه
گیدوب گله خواجه شرف الدین نامنده کی برتاجر، سرنیب هوارنده بویله گل اولدیغنی
سویلمه، فقط سرنیب گلنک قوپاریلمه ناصل بولوندیغنه اوده حیرت ایتمه.
هندستانک گلوب بوندی آکلاتیجه بنم ده بیتم برکه بیلک اولدی. دیرکه هفته مولانا گلدی: گل
ده متنی ایی صاقلا، محروم اولمایانده گوسترمه. اوفی هندستانک قطعاتی بکا هدیه گوندرسن.
بویوردی.

افندیکی اوده دیوورکه: کراماتوده اوگلاری اولوجه یه قادار صاقلادی. رنگاری صولمایوبگه
قوقولری ده گیمه دی. مولانانک مساعده سیله برقاچ پارچه یاپراغنی عطار محمد گوندرجی ماتونه لهدیه ایتمشدی.
گوندیجی آغیسانلرک گوزلنیه ده بر پارچه یاپراغنی سوره رک وآنیسی گیردی.
بنه کراماتوده نقل ایتمشدرکه:

بنم اوده انسانه بیوک بوکلکلنده بر (چراغپایه) یعنی اوستنده قندیل یاپیلمه
بر (چراغدانه) واردی. مولانا اوندن یاپلمه لوزوم، صاچاره قادار بیر پارچه
«معارفنامه» نی مصلحت ایه دیدی.

بنم اوه هوارنده ساکه اولان عبدی بنم آیدینلغه تحملسز یوقدی. یاپاجه چراغدنه
هیچ زحمت چکیورز. بلکه اوخلقنه برضرر ذوقونور دیدیلر. بنه ده بوقه
مولانایه عرضه ایتدم. گولدی وجواب ویرمه دی. اردنجه گون صوکراده: بوندن صوکرا بویله
غم یمه. عبدی بنه مرید اولدیلر. بوندن کیمسه یه ضرری ذوقونه یاپمجقدر دیدی

eser : Bu nushenın I - I6 ıncı yapraklarında münif, in hal tercemesi ile Behcet zafernamesi , 40 hadisin manzum terceme leri , 23 kaside , 4 tahmis , 52 gazel , I6 rubai , 5I müfred , I5 tarih , 4 kıt'a , biri manzum 7 mektup şureti yazılıdır .

یه حضرت کرا نقل اینمشدر که :

برقیسه گیجه‌ی حضرت مویدنا اولق صفر سنده نماز قیلیور. و سوره‌ی فاتحه‌ی کلام‌کلمه دیانشقه اینلک اوزره اوقویا جقاری برمدتده اوقویور، گوزلرندن یاغمورگبی یاشلر اقیتیوردی. فریاد ایده‌رك آیاقلرینه قاپاندی: بزم امیدیمز سنده. سن بوحالده بولونورسك وای بزم حالمزه یه‌رك آغلادم. بویوردی که:

والله وبالله، حقك عظمت وجلالنه قاسم، سوگوه رکلرك گیجه‌سی. المدنه بوقادار گلمیدیگی ایچون الله‌دن خجالت ایدرم. علیه الصلوة والسلام افندیمز تمامیله مغفور ومعصوم اولدیغی حالده (افلا اکون عبداً شاکراً) یعنی «یه الله‌دن شکر ایتمکدن قول اولمایم می؟» بویوردی. ومجاهده لرده بولونوردی. بزلرده یاشقه بزه انتساب ایتمه بوقادار یاضوه‌دار. اگر بز فراغت ایدیرز، مجاهده ایتمه‌یه جك اولورسه اونلر نه یاپارلر وکیملر دایانه‌جکلرینه گیده‌رلر؟

یه جناب کبرا، بگوید (اکثر اهل الجنة البله) یعنی «جنتك اهلنك چوغی صاف دوه گیبی اولور» حدیث شریفنك نه دیمك اولدیغنی واصل جنتك نه دیه (ابله) اولدیغنی مولانا دن صوردی. جناب پیر ابله اولمسی جنتده کی نعمتلرك نه‌دن ناشی قناعت ایتمه‌لری، یاخود جمالی یانده جنت ونعمتلرینك نه‌گری واردر؟ بویوردی وشو رباعیی اوقودی:

در دوزخ اگر زلف تو در چنگ آید از هول برشتیانه‌ها تنگ آید
ور روی تو بصحرای برشتم خوانند صحرای برشت بر دلم تنگ آید

مالی: چونکه سنك زلفك آلمه گرسه جنتده کیمسه حالندن اوتایرم یعنی آرمانك تنزلاتنه اینمم. سنسز بی جنت صحراسنه چایرسه‌لر آگونیسه صحرای بنم گوزلرم دار گلر

ص ۶۲، ۴۷، ۵۲، ۲۷۶، ۲۰۲

کراکا خاتون

اهدگی ده ده بومبارک خاتونه ایچه اولوعارف چلبی نان والده‌سی دیور
و ~~اولیاچلبی~~ حضرت مولانانان اوکاز فاطمه خاتونه ۲ اینچه قیز
اتیدیگنی یازیور. اولوعارف چلبی نان والده‌سی سلطان ولد حضرتلرینان
رفیقه‌سی و شیخ صدرالدینه زوجه‌سی کریمه‌ی فاطمه خاتونه اولدیغنی بیلدیگمز
گوره (کراکا) اونان تورکه مخلصی اولاصه ص ۲۰۸

کریمه خاتون بنت شیخ محمد خادم

آتشباز ولی‌نان قوی اولاد بومبارک قارینان کشف وکرامت صاحبی اولدیغنی افلاکی ده‌ده
مناقبنان برچاغ یرنده سویلیور. ناصیل که اخی یولادی ترجمه‌سنده یازمشز
گوره‌سه براز صوکرا اوزاتان سرخاتون وقوعیگمز اولدیغنی اخی یولاد بحثنده یازیلیشدی
یه افلاکی ده‌ده یازیور که:

۷۱۷ سنه‌سنان صوکرا قونیه‌یه اولوعارف چلبی معتبره وسلطانیه شهرنده کی
شیخ سراب مولوی زاویه‌سنده بولونیوردوم. چلبی حضرتی قبولوب بیمه ایچره
یاتمشدی. بردنبره باشنی قالدی و دهشتلی برصیحه ایتدکده صوکرایه ادیوری
یه شاشیرمه قالمشدوم. او یاندیغی وقت کندیسنده صوردم. جدتان ترجمه‌سی وارمیدر
اخوانه آراسنده اوکا: شجاع الدینان یاخه یاخه قاوغا ایتدیکنی گوردم،
آیریلیاری ایچه اوزاه باغردم. بنی اوراده ایکی ارکان ایله صالح برقاییه گوردی.
جوابنی ویردی. همانه تاریخی ضبط ایتدم. وقتاکه عودت ولدیوب شهرنه مواصلت
ایتدك. یارغز ناصرالدینه قطعاً اوراده بولدوم. چلبی حضرتلری اوکا:
اخوانه آراسنده. اوکا: شجاع الدینه ایله نه‌دنه قاوغا ایدیورسکز؟ سؤالنه
بولوندی. ناصرالدینه اوغه گونه ترجمه‌سنده یازدم. شجاع الدینه گلدی.
مناسبتسز بوحرکت یاپدی. بهاءالدین ولده گلدی یاقام صاریلدی. بنده
مقابله بولوندم. اوراده حضرتچلبی نان صیحه‌سی ایشیتدك. برپرزه الکیگمز گی
یکدیگرمزی توتاقالدوق و یاریشدوق. باشقه برشی بیلمیورم دیدی. چلبی بنم یوزمه باقدی

و: مطایبی اضافه اکملات بویوردی. بو، حادثه‌یی سویلدم، ضبط ایتمیم
تاریخی ده گوستردم. حیلی بویوردی که: مولدنانک روح مقدسنه بیمه ایدرم که
بو گوستریشی سودم و کرامت اظهار ندمه خوشلانمام. آیرا دوقوعه گلمه‌لر،
اضافی ترغیب ایچه اولیور. بزم افلاکی ده بنم کرامتمدن خوشلانیور. داعاری
یازیور. بونوع کرامتده مشایخ «تمثل و انسلاخ» دیرلر.

قونیایه گلنجده شیخ محمود نجار دستارم مولانا نظام الدینه ارسال ایلر
شیخ محمد خادمک قزی کریمه خاتونه، عرفه گونی تزه ده سلطانه ولدک آیاغه
اوجنده عارف چلبی نک سنی ایشتدک دیه سرخوش اولوب یازیلر،
ص ۴۹۰، ۵۰۴

کیمیا خاتون

حضرت پیرک دایه سنده یتیشمه و جناب خداوندگار طرفندن تمکین ترینی بنطاح اینکه
برقایدنی. برگون سلطانه ولدک بویوک آنسی دیگر قارینلر اوفی ده آلوب تفرجه گیتمیلر.
حضرت تمکین اوتاغه اوده رگلدی. عمودنده کیمیای صوردی. قارینلر
تفرجه گولوردیکی سویلدیلر. اوده انلره گیتدیکی ایچه صوصه حدتلندی.
قارینجغزلر دونوشده بونی طوتولدی وحکدنه قالدی. اوچ گونه صوکرا ده
وفات ایتدی ۶۴۴ شعبانی ایچنه ایدی ص ۲۴۸

محمود خاتون

جناب پیرک محبّ اولدینه محمود نامنده برقادینه واردی. بوفاوله ایدیریلر و
گوگه قویلر. داماد چلبی قادینی بگه نمزدیکی ایچنه قصه ایچنده برگوشه اوطوردی طبیعی
گیلده ده ادهالده ایدی. اوتاغه حضرت مولنا ظهور ایتدی. برقاچ آیتمه
صاحبی سرپدکده صوکرا: محمود قابضه رگلدی، محمود ده قیضلمش نه ایشی
وار؟ دیه یرلر گیتدی. بوسوز، ایکیسنی ده صمه تأثیر ایتدیکی ایچنه دوقولری
قیصه زائل اولدی ص ۲۷۰ اسکیدن مرحوم اوزره قوللانیلدیکی
برعلامم محمود دیرلردی.

Bəyr : Bu nüsxədə 3 nə't, 5 qəsidə, 25 tərcih, bir hekayət, dörd bir
Seng hekkində 2 mərəsiyə, 2 təhmis, 213 qəzəl, 4 kit'ə 2 rübai
və 16 beyt müxtəlifdir.

مجدالدین همدی

مجدالدین همدی

بوزاتک کذینه گوره نه ~~[illegible]~~ وعلمنه مغرور اولدی عالملرده بولوندیغی
اثناکی رده همدیرکدن صوکرا شویله برنقره نقل ایدیور :

۱۱۹

برگون امیر یرواننک قرناغنده برطویلدیغی وارری که قونیانک بوتون علمای، فضلای
مشایخی کلمشدی . مجدالدین همدی، شیخ صدرالدین قونوی وسائر ذواتک حضورنده
هدمولانا کلمیه، نه سویلدیکی اولسه لاتسلم دیه رک الزام ایده جکم دیدی .
شیخ صدرالدین : اکابر طریقتی امتحانه قالقیشمه مذمومدر . دیدیکی ده
فکرنده وار کیمدی . بردن حضرت مولانا تایید ایچون کرکیرز لاالله الاالله
بویوردی . اولوالعزم حیدر نداسی صاکیور دیلر . مولانانک قهر سوزینی رد
ایده جک ولانسلم دیه جک اولمق مجدالدین همدی سکوته مجبور اولدی .
عذرلر دیله یرک توبه واستغفار ایتدی . ص ۲۱۶

ضیافتکده

مکه خاتون

حضرت مولانانک کریمی بولونماه بومحترم قادینه، هواجه شهاب الدینه اسمنده
بر ذاتک عرض ایدی . برگون پدرینه قوجاسنک سطاعت ایتدی و : بوقادار
ترقی ، کولری، فعالیتی وارکه عادتا آخی وفیلاوه گزیور دیدی .
جناب خداوندگار : ایی یاپیور . ~~دیکر صوکرا شویله برنقره نقل ایتک~~
حیاتنه میدانی اساسکی اطاسیدی بوقادار مال، متاع ناصیل طوپلایوردی ؟
دیدکده صوکرا شویله برحکایه نقل ایتدی :

زنگین وخسیس برذات برگون جامعه گیتمشدی . اوده کی قیمتلی قاباغی قاباغی اولوب
اطرافینی سپه لیدی، قوشاردقه اوده گلدی . دیکر دیده جاره سنه سیلمزدی .
— قاپی یی آچیم ، قیمتلی قاباغی قاپا ! دیدیکی ، ضایع اولیور : قاپی یه نیچه آچیلم ؟
دیه صوردی . خسیس : باشیک آشیغه ایچه ! دیدی . جاره : افندی ،
بوقادار اینجه حساب ایدیورسک طاقه جامعدده بوراده گلیشکده یاوقلق اکی یکی
نیچه دوشیمه سک ؟ دیمسنه قارشی : یاکه آیاقه گلدم ، ایشته یاپیلدم
قولتوغمه آلتنده ! جوابنی ویردی .
بوفقره اوزه رینه ملکه خاتونه گولدی وحکایتده دوام کیدی .
ص ۲۱۷

birinin mührü , Numaresiz bir yaprakta Numan B. Ahmet imzası , 1-
tında ve yanında okunamayan iki mühür basılıdır .
1 - 6 ıncı yapraklarda 40 hadisin manzum tercemeleri , 6 - 26 ıncı
yapraklarda Münif,in hal tercemesi , 26 - 36 ıncı yapraklarda Münif,
in bir kaç mektubu suretleri , manzum bir bilmece , sonunda nuvas-

ناصر الدین قطعاتی

قونیاده یاموجیلو ایدی بوزات ، اخوانک آکیرندن دیاری گلنلرندن ایکی برگونه
ترکه شریفه داخلنده اخوانمز شجاع الدین ایله قاوغا ایتدکلری و اولوعارف
چلبی نک برصحیفه سیله آیریلوب باریشدقلری ، کریمه خاتون بنت شیخ محمد خادم
بحثی یازیلمشدر . ص ۲۹۰

ناصر الدین واعظ

اولوعارف چلبی نک علیهنده بولونمق طوغریسیله یکساره وعظ
ایدرکن کوسیده خشم لاشه وخشم لاشه توقاده گیریلوب
اورادن توبه واستغفار ایدرك چلبی قاشی ناظم
پیدا ایتدیکنه لوکسی اشهاد ایدرك اولدیغی خبر ویرلمای
قونوی بحثی یازیلمشدر . اوراده یازه ص ۲۹۵

نظم الدین از نخاله

افلاکی دیوه بوزاتك قونیاده اولدیغی ، کندیسنك دیه اشعار ایتدیکی
بولونمدیغی ، ترکه شریفه داخلنده ناصر الدین ایله شجاع الدین قاوغا ایتدکلری اولوعارف
چلبی نک مسنی ایشتیکله باریشوب آغلاشدقلری بوزاتك دیه گوروب ایشیتدیکی
یازیلوب ، حضنده باشقه معلومات دیرلمور . ص ۲۹۰

نظم الدین خطاط

قونیاده خطاط اولدیغی معلوم اولان بوزاتك ، صلاح الدین زکریانك
داماد قاکهدیه خاتون بنت صلاح الدین زنجیر اولدیغی افلاکی دیه
یازیلمور . قاکهدیه خاتونك بولونمش وصیتنامه سی معلوماتی دیرلمور :
وخطاط اولدیغی یازیلمش

شیخ صلاح الدین زکریانك قاکهدیه خاتون ، چلبی عارف گلمه حسام الدین
چلبی ایله اخلاقه ولد ، اولنك نظم الدین خطاطه تزویج اولنوب بولنمشدی
قاکهدیه خاتون ، جناب سلطانه ولدك بالاوزی ، یعنی جرمنك کوچك
هیره کایدی ، فقط هیره (جره) تارکی دیه تولم جله وجله ایله جله
برمشلایدی ، بوف هیچ موفیاب معاینیدل . جناب پیره سلامیه کی
اوستاتاریه : قرنم گوجی خاتونه سلام سویلم ، هیره خاتونه ایچیه
سلامیه وارا تاریه یه یار دیملم چیچیز تدارك ایتیه لرده شیخ
صلاح الدین وفاتی ایشیدیجه هیره گونده دی .

(۱) اخی فاتح ، شیخ صلاح الدین زکریانك دیه ، اخی فاتح ، شیخ صلاح الدین زکریانك
اقلاقه دیه صلاح الدین زکریانك

نوتوده قاریلر، سوینه سوینه لهجه دیریلر. اوشقاقاریلر جماعتیله مجمع ایچنده
مرتبات، آداتیاسی، یاتاده وطنی حقیقی قارداش یرکی تشکیل ایتدی. لهجه
مدیریه یوللادیلر. حضرت موذاف، کاه شیرازلی یاپرنی فاطمه خاتونه، یاپرنی ده
لهجه خاتونه ویردی. معظم ومهیب بر دوگونه یاپیلدی که قونیالیلر مسلم اجم
اوندن بحث ایتدیلر ص ۲۹۶

نوالدینه تیز یاراری

حضرت موذافلرك اسکی رخصت مرسلرنده بر وقت اولدیغی افاده کرده ده
یازیلیور. داوندنه شو فقره یه نقل ایتیور:

برگون حضرت موذا معارف تقریراتیله کله بولدیغی کم بر درویشه،
براوزمانه گیدوب مسلم اولاده قطب واستعفا ایچون قالشدی،
گونك برنده اولادینه گچه قطب: حرام یمیجی! بیم اونلك اکمسنه
برقوفانه ویردی. درویشه محکوم کلدی و: بیم یللادیغی حلال لقمه
بیله یمیدم، ناجیل حرام یمیجی اولورم؟ دیدی.
قطب، هوای تنفس ایتیور میسك؟ یمجك قوزانی دیمیور میسك؟
بولد، سنك چالیشمالك اولمغله برابر وقوع گلیور می؟ کلیه چالیشگزده
ساعی عرفا تیکزیه یللیه شیار حاصل. سید الرسله علیه السلام
(کل مه کدّ یمینك وعرقه جبینك) یعنی «النكله تکلیف ایمگیدر النكله
تریله قازانوب یه» بویورلغی ایشیتمدیکی؟ دیدی.
حضرت پیر، بوگونکی فقرات بله اخوانی ساعیه تشویقه
بویورولدی ص ۲۹۸

kt serıntırek , ct ebri kaplı .

Birinci yaprakta kırisi mensur bir münacat ile yedi kıt'a ve Ali Emiri,nin vakıf mührü , ekser sayfa kenarlarında Arifî , Nedimî , mühür ve Arif mahlaslı manzumeler vardır .

50 inci yaprağın arka yüzündeki en son iki misra' ile 51 inciyaz-

شرف الدین عثمانه گوینده

گوینده : سویلیه ریکده ، بولنان حضرت مولانا زمانه شاعره خواننده ، مطرب ذاکر معنانه فواد لیدیغی آکلاشیلیور ، بو شرف الدین عثمانک ده مطرب اولمسنده - یاخود زمانک تغیر و تبدلی - بر آیه خواننده اولدیغی آکلاشیلیور .

شرف الدین عثمانه گوینده دیه نقل ایدیلمشدر که :

بر گون مدرسه ده عظیم بر سماع اولدی ، جناب پیر ، فوق العاده جوشه و خروشه گلدی ، وقت و وقت مطربان بولندیغی یره گلدی و آگیلوب عذب و لطیف بر سماع باشلادی ، بو توسه اخوان ، عجبا کیمه قارشی تواضع گوستریلور ، دیه مراقبتی ، سماعدن صوکرا حسام الدین چلبی ، آلتنه اتلق اطلس تواضعلق سببی صوردی ، حضرت خداوندگار : حکیم سنایی نک روحی تمثل ایدیر ، عثمانه ایلم سزا لدنک آراسنده طوریشدی و دوغاجاقسوزدی ، اونک بونه آلتنه قارشی تواضع گوستردم و احترامده بولوندم ، دیه جواب ویردیلر .

صلوکه اولسون گه رحمة الله علیه ، گیمی ایتدیلر ، اونک قاتنه گیدن گوردیلر که فاصیلکه جبرائیل ، ویرم و حضرت محمد علیهم السلام گوروشدی ، دیه ویرسلر ، بو حاله تعجب ، تمثل و وقت دیرلر ، ص ۱۱۵

ایزاد

یه عثمانه گوینده دیه منقولدر که :

حضرت مولانا - زمانک ولیعهدی بولونمه — کرامات و نک باغچه گیجه لی گوندوز کی سماع ایتمه ، مطربخانی بوغوز لقدیه دار یقوسز لقدیه جناب چلبی گلمسدی ، مطربلرده زکنک قولاغنه : ارچ گونده اوده گیدیرلر ، عجبا اوده لیلر چالرمی دیدم ، بوندن سویله مزلر جناب خداوندگار ، بزم طرفه گلمه یه اوده یکی یاپیلمه یاپه آیدی ، دیمکله ایچنه دولو آیلاه بوباشار ، دنک ده یرینی یرتوب یره دوکولدی ، طوپلاندیه وصایه ده ، ۱۷۰۰ دانه درهم حاصل اولدی ،

ص ۱۲۸

یه عمامه گوید دیشدیکم ؛

یکی اول غسله دیاراشر قالمشدم، فوقه العاده خوشحال گلدیم خیابان پر، قالقدی، حرم دائره سنه گیتدی. کرا خاتونده اودرنجی اطاقده آلتی داغه مصر آلتینی آلمسه. گلوب اوطه دی، سوزه آرامسده : عمامه ؛ سنك گوزلول برعادتك واردی، هروقت بزمله مصافحه ایدردك، برمدتدنبری اوستی نیچیه ترك ایتدك ؟ بویوردی، مبارك آلنی اوپمك ایچه قوشدم، آلتیاری گیزلیجه آلم طوتوشدوردی و : بوسنتی، فوقه عمامه گی محافظه ایتبویوردی، برمدت صوکلایه افلاسه اوغرادم و حضورلریه گیدوب : آلدایم سنتی یرینه گیترم زمانی گلدی دیدم، دوشونجه، شکا بوگونه یاغلی یرلقه گلمکدنه بویوردی، گیجه وقتنه قاداسه مدرسه ده اطورم، برطوراتسالماردی، بکا : جناب خداوند نظرك مرده کی ناصل اولدی ده چیقاردی ؟ دیه حیرت گلدی. آشاغی ستی یاغمور یاغمه، آرقاداشمز ؛ یوه، ایکیسیاوزی گیتسون دیه اکلمه وقعه قدر اکلوب یاتدیده یه ده گیدیم دیه صدرسه دن چیقدم، یاتدم گیدیل آیتدم، فقط بول طیقانمسه اولدیغی گیبی

ایرتی گیت سویردی، طوپلانه سویردنتوی آیاغمه ایتدم و سیلك صوفی آچیدم. اوجاره آیاغمه برایپ دولاشدی، آگیلدم، باقدم که بر اطلو بر طوپ یاتك یاغی ایمش. طوپ یاغی آلوب آده گوتوردم. ایچنده ۷۰۰ درهم وارمش. برمقداری قادینه ویردم، اصلتطرفی ده مصارف ایتدم. ایرتسی گونه مدرسه گیتدم و طلبه لرك اوطه لرینه محزونانه اوطه دم، حضرتلری بنی گوردیکی : عمامه ؛ نه صورات ایدیورسك ؟ طوپ یاغی آده گوتوردیکك حالده صوردیلرسه دم دوره ایدیورسك. عصیانچی قاچمق ایچون ایدیورسك، بویوردیلر

ص ۱۷۹

چلبی پولده یاك

قرشهری حاکمی امیر نورالدین هیجانك اوغلی اولوب غازانه خانك مقربلرندن و اولیادن مولانا وفاك معتقدلرندن بولنوب نقی الفاظ کی دوره یازمشدر ص ۴۸۲

سلطانیه رکنیه الدینیه

سلجوقی سلطانلرندن اولوب اوزلرندن شهرلرده رکنیه، صفاهیه یاشکز باشنه، نقطه مرغولرك اراده سنه دایرنه تابع اولدقلرنه حکمدارلق ایتدکلری، سلجوقی تاریخلرنك خلاصه سی قسمنده یازیلمشدی.

بوداتك، روایته گوره حضرت مولانانك شیخی دیه اتخاذ ایلدیکی، صوفیا (بابا مرندی) نامنه بر ذی سرایه دعوت ایده رك: «جناب ضیاء الحق والدین مسائحی وعلمانك معلمی بولدیغی بلده، شیخ بابایی دیه اتخاذ ایلدم. اردنبی اولدیغمه قبول ایتدی دیمیسی. بونك اوزرینه حضرت مولانا: سلطانیه باشنه برابا بولدیغی برده باشقه برادخول بولدیغم دیه رك سرایه [illegible] ایتدیکی حسام الدینه حالی دیمشدرکه: جناب پیر سرایه هیچ بر وقت سلطانیه یه قدم، اونك باشنه اوطورمغی گوردم.»

برقاچ گونه صوفیا: مولویلرك آنادولویه هیچ بر اسلامك ایچه مشاهیر مایه جاك دیه سلسله آخریه جاغیدیلر. فالقدی، حضرت مولانانك زیارتنه ایده رك دعا ایتمه دی، جناب خداوندگاره: گیتمه ك ایچون دیدی، فقط تکرار تکرار رجوعنه ایده یلدیگی ایچه گیتدی واوراده - بازیدنی وجیهه - یاپدیرمشایله بولدیغی رکنیه الدینه، اقامه ایدرکه مولانا، مولانا! دیه یازمسنه، قناعت ایتمه دی سرعتله سرایه جناب پیر، برمدت قونه قاری طیقادقدنه صوفیا:

نگفتمت مرد آنجا که آشنات منم دریه سراب فنا چشمه حیات منم

یعنی «صوفیا اوراده گیتمه که سنی هیچ بیله و سرابگاه فنا اولمقدن بوزیاده حیات بخش نیم، دیدم مایدی؟»

و: نگفتمت رو آنجا که مبتلات کنند که سخت دست درازند دست بات کنند

یعنی «اوراده گیتمه، سنی بلایه اوغراتا جقدر، او [illegible] متجاوزلر سنك آیاغنی باغلایا جقدر» دیدم مایدی؟»

مطلعلی غزلری انشاد ایتدی، داها صوفیا ازجمله محاربه یایدی، جنازه نمازی قیلدیردی، نمازی متعاقب کیمسه نمازی اولدیغی حواله سلطانیه ولده زاده للی رکنه الدینی بوغدیلر. اوآنده بنی جاغیردیلر، تقدیر آلای بولدقلرینی ایچه سنی ایشتمك ایسته مدم، قونقره طیقادم، لکن اوغالده حالی ایی اولدیغنی دیدی. ص ۷۵، ۷۶

صایه الدین مقری ۱۲۵

صایه الدین مقری

اکثیته کلمات قرآنیه نك مختلف صورتده اوقنمای یله وبنده ایکیده «قرا حافظی» دیه یازاره موحنا زمانده «مقری» تعبیر ایدردی. بو (صایه الدین) قیزماده کی علم قرائت استاذ زده ایدی. برگونه برحصه موحنانك برلیدیغی برجمعیته صایه الدین (والضحی) سوره سنی قرائت ایدیردی واوراده کی (ضحی) (نجی) (قلی) واشباله کلمه لری امالة ایله اوقوردی. جناب پرتاو بوادقونه جانف صیقیلدی. حسام الدین چلبی: معنوی گورك، کیبی قرائتنه گوره اوقویور ایدی. حضرت خداوندگار: دوغرو. دیدکده صوکرا موقعه نقل ایتدی: جاهل ملادن بری، مفروضه گلمشدی. برنحوی اوکا: مِنْهَایَهْ اَنْتَ، یعنی نره لیسك؟ دیه صوردی. ملا: مِنْهُ طِینٌ! جوابی ویردی. نحوی: عمرمده بویله برمحاکمه ایشیتمدم. دیمش ملا: بیلمورمیسك «مه» حرف جردر. «طین» داخل اولدیغی اوزی جراید «طین» یاپیشمه اعتقال لغنده بولوندی. نحوی: «مه» برحرفی جراید اما برشهری آلت اولمق ایتدیکی بیلمورم دیدی.

بوزی ایشیده صایه الدین ده موحنایه مرید اولدی ص ۲۰۹

اخلاقی دوده پیوركه:

برگونه حضور موزیاده صایه الدین مقری ده بحث آچیلمه، اوزرنه (ابوحفص)ی (۰) (قالون)ی ده دیشمی. حضرت موحنا: اوت، ای جوز صایار، فقط ایکیسنه نصیبی یوقدر. کتاب الهده عباره، اشارت، لطائف وحقایقه اولمق اوزره دورت شی وار. عباره: عوام، اشارت: خواصه، لطائف: اولیایه، حقایقه: انبیایه مخصوصدر. اوغزایلر دائما عباره ایله مشغولدر. بویوردی ص ۲۱۰

یه برگونه صایه الدین مقری: برگیجه مولانا غزنه بزم اینیردم دیدیکده، حضرت موحنا: ناصیل اولدی ده میاتلامادك؟ دیدکده صوکرا بویوردی که: امام ابوحنیفه برگیجه یاتسی غازی قیلارکه (اذا زلزلت الارض) سوره سنی اوقویوردی (فمن یعمل ...) آیتنه گلنجه برصیحه آتاردی. قرآنه اوقویاجق اولدوقنی دیمیه، غفلتله اوقویاکه سنی طرد ایتمسنلر. (رُبَّ تالٍ القرآن والقرآن یلعنه) یعنی «چوق کیمسه واردرکه قرآنه اوقور، قرآنلر اوکا لعنت ایدر» کلامنك سرّی بودر. ص ۲۱۰

(۰) ابوحفص و قالون قرائتلرینه بارزندر.

صلاح الدین ادیب

اولو عارف چلبی نك كامل مرید اندن اولدیغی ادراك اولنمقده بابیوره واوندن شو فقره یی
نقل ایدیوره :

اولو عارف چلبی حضرتلرك مقبره احاطه سنده منشاء گچمشدك. اورادن حاكمی منشا اولان
ایرسعودبك ایدی ، مولوی خانه‌ك محترم اخلاقلی بابالرندن ، برسماع مجلسی ترتیب
و مكتوبات علمائی خانمی رقص ایتدی . اوراده اهمیتلی بر شیخ واردی كه لهجه سندن چیقدیغی
ایچون خلقك سوء ظنی قازانمشدی . سماع مجلسنه اوده گلدی . سلام ویرمكسزین
باشنه سیره گچوب اطوردی . كندی كندینه فرمود و اعیان باشلادی .

سماع باشلاندیغی چلبی حضرتلری گلدی . شیخی باشه سنه طوتوب چاكیردی و مجلسدن قووب تاسه
گیروب : عاشقه قدم چوروره نیت نزهت ازهشی غرد وست كلی برهنه
زنه زندگی مزوقه نابرجای فانی گرند دعاشقان بچوهند

یعنی « عاشقلر ، یولنده یولنه آدیم آتیجی دوستلك یزی یولنده واردقده تورلولر .
عاشقلیغنه چیجه یشلی
یرنده اولمایان بو مزورانه صیاقده فانی اولورلر » .

ربابعینی اوقودی . صوكرا باشنی یره دی ، شیخی چنه‌لی دیشدی . آغزندن كوپوك گلدی ،
گلیه باشلادی ، ایكی گونه صوكرا ده اولدی .
بودقعه اوزه رینه منشالیلر فوج فوج گلوب زیارته اوگرندیلر . ایرسعودبك ده
لهجه‌یی تقدیم ایده‌رك مریدلرینه گچدیگی اولمشایخ الدین اوغلی چلبی
انتساب اتمیوردی .

ص ٤٦٦

صلاح الدین مطلبی

قونیالی ده زمانه عالملرندن و حضرت مولانانك سوگیلی مریدلرندن اولان بوذات ،
سلطان ولدك ده صمیمی دوستلرندن ایدی . بوذات طوقاتلی خباب پر ، اوكارلی یاراك
بهاء الدین) یعنی « بهاء الدین آرقداشجغنی » دیردی . صوكرالری اولو عارف چلبی یه
درس اوقوتمشدی .

بوذات دیشدركه : خباب خدانظاره مریدالدم ، سویلك بونك ایچی ایچه لهجه سیله كونه یرلرده بولنه
اوده ، اوده ایكی تذكره یازدیغی و توصیه ایتدیگی ایشلرك وصالنه یاپیلدیغنی گوردم . مطلب گلدی كه :
بویله عجبا آخرتده ده بویله دیگرلك ایده جكمی ؟ سوالی خاطره گلدی . بوفكر اوزه رینه :
یاالله ، یاالله ، نیچه ایدیگمیسه ؟ یولوردی . ص ١٨٧

به صدرالدین ملطی عطا ایشد که: شایخه بضاعه
قونیا ارگلیسنده، احیاده نورالدین آندره اطور دیور دوه. دیرکه شیخ مؤیدالدین چلبی،
بعضه مریدلرله قونیاده دیگلدی. استقبالده اولان بیلغاز داکرایدلدی. بیکدره صوکا دوجتبه آراسنده
شیخ صدرالدین، مولانا حضرتلرینی؟ دیه صوردی. شیخ مؤیدالدین جواب ویردی که:
برگونه شمس الدین ایکی، فخرالدین عراقی، شرف الدین موصلی، سعید فرغانی، نصیرالدین توسی
گبی کبار مشایخ ایله شیخ صدرالدینک مجلسنده بولونیوردوه. مولانادن سوز آچیلدی.
شیخ صدرالدین صوره کامل ایله دیدی که: بایزید بسطامی وجنید بغدادی بولونمازدی
اولنلر غائبمی [آت اوتوسی] ده شیخ جاوزه منتظر اولردی. عرفا محمدی نکره سوزی
اوکشه. بز اوکره ده اولنلر صیغیتیدی بز، زوقر دوقر اولنلر سایه سنده.
اوطورانلر، شیخک سوزینی تصدیق وارضا فی تقدیر ایتدیلر. بونه اولدقده بندگانتم

شیخ مؤیدالدین براوزه ده صوکراده سوبلدی اوتوردی:

لو کان فینا الا لوهیته صورة لهوانت لا اکفی ولا اتردد

یعنی: بزده الوهیتک برصورتی اولسیدی اوصورت سنسک بردم، بوفصوصده کنایه
سویلدی و تردد گوسترمدم» ص ۱۸۹

به صدرالدین ملطی نقل ایتمشدر که:

برگیجه ارغلدین قیرک قوناغنده سماع اولنه، حضرت مولانا جذبه حالنده سماع
ایتمه والبسنی کاملاً مطربه ویرمشدی. ارغلدین، درحال قونیه طوغری قوشمایه
قالمیوب اوکمکلی برکوک ایله قیصه لی برمصرا یعنی گیردوی جنابره گیدیوردی.
قونیاده چیقدقده، مدرسه گیدیوردکه برمیخانه اوگنده گچدی. ایچیده رباب چالنیوردی.
حضرت مولانا طوردی، برجذبه ویکلادی، صوکرا سماع باشلادی وصباحه قدار
دوام ایتدی. + بو میخانه ده کیملر وشاربه چیقمه دمولانانک آیاقلرینه قاپانمشلری.
ارغلدینک گیسه دیگی البسه یی کاملا تمزیق اوغرادیغی دیردی. فکر اولنمز
ارمنی ایمش. ایشته بو گونه مدرسه گلدیلر ومسلمان ومرید اولدیلر ص ۲۵۲

به صدرالدین ملطی ضبط ویرمشدر که:

جلال الدین عارف، یعنی اولوعارف چلبی آلتی یاشنده بولونیور، دیندیرمکه اوتوریوردی. مدرسه
قاپیسنده بیچوی گرنجه سلطان ولد آیاغنه قالقار، واوکی محوایده که برنه دیلدی باشنه اوطوروردی.

برگون کستاخلغه چارلر: عارف سزک اوغلکز گچمی؟ برموضوعه بوقدار حرمتسیلک
لازم گلمز. اگا برده بی ده بویله دیمشسه. فلانه عیبلدیم. بویوردی که: فنایر..
فنایر.. بویله سویلمه، خلقک عیبلرینی ده بوطرزیله. والله وبالله عارف مدرسه
قاپیسنه گرنجه بدرم گلمز. صانیورم. یوروشی، گلیشی، گیدیشی طبقی اوقی اگیریور.
گنجلکده بیدمی بویله گوردم. سماع ایدیشی ایله اولنلر عینیدر. بدرم اوحالده اینگی
وقت عارف سوتاش برمصراعی. بویوک اوطه یی بردن گوردیکی اوکا
بگزه تمی ویردم. فقط تقلیدگل، کبی دگل، دهبیه ص ۲۵۷

fetihnamesi , I mesnevi geklinde Bel mt zafernamesi , ... kaside ,
... tarih , nef'î , Bakî (1) ve Nebî,ye ait 3 kaside nin tahmisleri,

(1) Bakî,nin " Hatem " kasidesini , Atif efendi vasfinde tahmis
edivordu . o , vefat eddiği ...

۱۲۹

سراج الدینه مثنوی خوانلر

حضرت مولانانك عالم وكمال مبدأ نده اولوب مثنوی شریفی ـ علاء الدینه آنسیه دی ایدیكی ـ ۱۲۶
حسام الدین چلبی دنی اوقوسنه ، صوكراده اخلاقی دهده یه اوقوتمشدر ـ
رحمتده ثره شریفده مثنوی تدریس اتمشدی كه صوكرا یه اخلاقی دهده یه تعلیم اولنمشدی.
بو ذات شریفدنه مرویدر كه :

حضرت مولانا دائما :

الروح مه نور عرسه الله مبدأها — وتربة الدرجه اصل الجسم والبسه
قد اهّلها الملك الجبار بنيلها — ليصلحا لقبول العهد والمحنه
الروح في غربة والجسم في وطنه — فاعجم غريباً كئيباً نازح الوطن

یعنی « روحك مبدأی ، عرسه آلای نوریدر . جسمك اصلی ایسه ارضك طوپراغیدر .
عهدی و محنت و مجاهده یه قبول ایله یسه لای ایچون ملك جبار ، اونلری الفت ایدیرمشدر .
شو حال روح غربتده ، جسم ایسه وطنده در . آلای : وطنه جدا غریب و محزونه
اولان روحه مرحمت ایت » .

تیمنی اوقوب ، حسام الدینه چلبی یه انبرلتیر ، بكا : سه ده مفطا یتكه شیخم سید برهان الدینه
یادگاریدر بویوردی ـ ص ۱۴۲ ارخانده موجود ۱ یه
سراج الدینه تزی نك موطنی اولان كروب ارعلم فاضل اصوردینی ، مولانانك بولوده ده
نزی یله بیورلر بویوردینی ده سراج الدینه مثنوی خوانلرنه منعطفدر ـ ص ۲۱۷

یه سراج الدینه مثنوی خوانلر مثنوینك تعلیمه فاصل نظمه باشلامسنه اولدیغی اخلاقه ایچون دیمشدر كه :
مثنوی معنوینك تنظیمنده اول اخوانز ، حكیم سنایینك حدیقه (الهی نامه) سیله فریدالدینه
عطارك (منطق الطیر) نی و (مصیبتنامه) سنی عموم وشمولیله اوقورلری ، بوكا مطلع اولان
حسام الدینه چلبی برگونه حضرت مولانایه بوح عرضایدی و الحمدلله فرقیات دیوانلری مرغالدی ،
مندرجاتی اطراف یایلدی . حكیم سنایینك (الهی نامه) سی خود شیخ عصرك منطق الطیری
طرزنده برکتاب میدانه گتیرمسنه موجه بویوك بر لطف اولدی . به ایستردم كه اخوانز ،
سزده باشقه سیله و باشقه سنك برابرنده مشغول اولاسیه دیدی .
جناب پیر ، صاریقمنك ایچندنه برطاقه چیقاردی كه اوستنده :

menzume mukayyetler .

bgc :

son :

بشنو این نی چون شکایت میکند از جدایها حکایت میکند

یعنی « نی دیکله که تأصیل شکایت و آیریلقدن حکایت ایدیور »

بیتنده : در نیابد حال پخته هیچ خام پس سخن کوتاه باید والسلام

یعنی « خام ، پیشکیر اولدقدن حالنده آکلامز . اوندن ایچون سوزی قیصا کسمك لازمدر والسلام »

بیتی یازیلی ایدی ، بویوردی که :

بوذکر ، مسئلك خاطره گلمه سنه اوّل بویله بر کتاب تألیفی عالم غیبدن بکا الهام اولدیغندن .

شمدی سن طبیعتی دهشتلی بر کسلیك که نزم دیمیزده جن شقوفه حاصل اولدیغندن .

اوندن صوکرا هفته یه سویلر و حسام الدینه چلبی یازدیردی . بعضی گیجه لر سویلر ملك و یازمقدن صباحلادقاری اولوردی . چلبی یازدیقاری بر کسك سطر اقدر ، حقه یه دیکلردی . بو صورتله بر نجی جلد تمام اولدی ، اوزاده چلبی نك عرضی وفات ایدیی ، شاه ایرانیکی سنه مدت برشی یازیلامادی . اوندن صوکرا یه حسام الدینه چلبی نك طلبیله کشته نظم ابتدا اولنیلدی و کتابك صوکنه قادار دوام ایدلدی . ص ٤٠٤

یه سراج الدینه ضمیمه خوان برگونه مجمع آفروزده حضاره ایتمشدی که :

آماسیالی مولانا علاء الدینه گنجلگنز حسام الدینه چلبی نك خدمتنه ملازمت ایده و اوندن مثنوی شریف اوقوردی ، بر ده درس تقریر ایدیلدی . بر مدت صوکرا ممکننه دوغمك آرزوسنه قابلدی ، چلبی حضرتری : داها سفر زمانی دکلدر ، بویله بر قاچ یل اخوانك صحبتنه بولونه ، اوندن صوکرا سیه یارمنك دیدی . علاء الدینه مطلقا گیتمك ایستمیوردی ، کندیسنه اجازتنامه یازدی و خلافت دیپلوم آماسیایه گوندیردی ، اوگیشکدن صوکرا چلبی بویوردی که : یازیلره ! برآدامك قورقوغنه بر دگشری اما ایچون تقلیل آدم گوندرمه گرکدر قاچدی ، عارف غیورك غضبنه اوغرامامندن قورقارم .

ص ٤٨١

حسام الدینه گیجه بخشنده ده باشه .

سراج الدینه ترجمه

قونیالی ده ربیعالاخره وفات موفقیاتی ایله گله ربیعالاخره اوقد بولندیغی منقولدر که:

برگونه حضرت مولانا، بولنجه جمعه سی گونی وعظ ایتمکده معارف حقایقه حواله ده دیمشدر که:
حکیم سنائی ایله شیخ عطار قدس الله سرهما دیه بویورمشدر ایدیلر. فقط علی الاکثر ذکر ایدیلر. بنابر آیت اعتباریله وصالنده سوز سویلیورز. دیه

یه بویورمشدر که: امام ابوحنیفه وامام مطلبی، یعنی شافعی وسائر ائمه رضی الله عنهم عالم بر معمای ایدیلر. لکن حکم اولره تابع اولور. ویولاگیسه اشاره وقطع طریقه سرزنده ایمه اولور. لکه جنید، ذوالنون مصری، ابویزید، شقیق، ابراهیم ادهم وسائر گبیدی صوفیه حضرتلری و معانی ده ژرفناق یوزگیدی ایدیلر. لکن حکم اولره تابع اولورسه نفس مکارک حیله سنده قورتولور و قدرت ده ژرفی انجمنه یول بولور.

حضرت مولانا ایرتسی گونی حضرت سراج الدینه ترجمه، اوغلی راقیب چلبی گوجمه دوعا ایچون ناصل؟ دیه صورمشدری. جناب پیر: سراج الدینه؟ بنم اوغلمده، یعنی زیاده ده نیه لر، نه یولره بیلیور. هیچ بللی مقابل (اوغلی قدر لی) مقامنده بنی یوقه. اوغلمه دوعانی اوزاقدن اوزاقه مقامنده بنه شقه پیروده توقف ایتمیورلر. بویورمشدر

سلطانه ولدک حرمی فاطمه خاتونه، اده ایکی اده اوچ صوجوقه طوغورمشدر، لکن ده وفات ایتمشه اولدیغی ایچون ایتمه طوغورمقدن واز گچمشدی، فقط نه حال قالدی.

اوغلی صولتان براولاد آچمیسی داها دوغمه ایچون اونی ده شورملک ایدیلر علاوه ایچون، مشغله حرکتدره بولنویوردی.

سراج الدینه ترجمه یه بویورکه:

گیت
برگونه حضرت یه نه چاغیردی دیه بویوردیکه: گیده، فاطمه خاتونه بنده سلام سویله، قارنی گچی محافظه ایتسه، ده شورمه یه گلیشمسه، یوقسه بزم نسلمزده اولمزدی؟ دیمکدر. مرکز مکانه گلمکده اولاً بویوک برمسافری حفظ ایتسه کندی ده حفظ اولنمه اولور. گیتدم سویلدم. فاطمه خاتونه، بوشده ده آلنجه یاپیلنجی حرکتده دوام گچدی. آلتی اوزه ایتمه سنه گچدی ذی القعده سنده سکز نجی یازه ایرتسی گونی ایکنیه یه صوکاره عازم جلیله دوغری

Be'ad ef. (Süleymaniye Ktb.) No. 2716

شمس الدین عطار

۱۴۶

حضرت مولانا نک مرید اولدیغی بولونمه بونلرنک بیرنجی دیسه اولدیغی افلاکی ده نقل ایدیور:

برگون جناب خداوندگار وعظ ایدیور. موسی علیه السلام ایله خضر علیه السلام حکایتی [افلاکی تورکی]: یادیمه گلدی، بیان ایلدی. اوطوره بری، نصیحت بقامنده باشنی صالیور. صمانکه اوصیغمز ایمشلر گبی دوشونه افلاکی تورکی دیور. بونلر خضر اولدیغنی افلاکی دن آنکله صانیلدیلر. دیدی که: برگون ابدال، اوتاد، اقطاب واولیا اولوادرده نه قادار ولی وار ایسه ده، هپسنده هولوناده استمداد ایتمکدیلر. بنی براقه ده اونلر انکله صانیلدیلر که ایشورسک اوندهایسک. بولی سویلدیکده صوکرا انکله جکدی وقایبا اولدی.

وعظی متعاقب جناب پیرک آلنی اوپمه گیتدم. خضر و سائر عزیزلره، بزم مصاحبتمزه [illegible] بولیوردی، بهره کندیسنه مرید اولدم ص ۸۷۵

افلاکی ده دیورکه:

شمس الدین عصر، آدامی گزلیجی دعلیزدی. برگون سرخوشه اولدیغی حالک حضرت مولانا گلسه وجناب پروانه شراب، مزه وساقی ایتمشدی. حضرت خداوندگار ایله اولی مدرسه اوطه لرنده بیرنه قویدیلر، برمیوم یاقدیلر و حرمی چیقردیلر یاننه براقدیلر، برقاچ توللو یمشده گیردیلر. شمس الدین چوق آیلدقدنصوکرا کندینی مدرسه ده، قارینی یانک گوردیکی یونه حال! دیه صوردی. نه جه سی، عبادتی افلاکیلنجه اوتاکیلنه بیلیرلمه دیه جه گلدی. فریاد ایدرک قالقدی، اوستنی باشنی یرتاردی آغلایه آغلایه گیتدی حضرت پرک آیاقلرنه قاپاندی، کاتبه واستغفار ایتدی. حضرت جناب خداوندگار اونی قالدیردی قوجاقلادی و تسلیه بولدیلر. اوندهصوکرا شمس الدین عصر، ایکی ایچمک دگل، گندوزای بیلک بیله یه مدی وصیام دهره دوام ایتدی ص ۹۹۵

شمس الدین مارديني

قربانلی اثر فاضل و اثر متقی عالمانه اولوب، آرالرنده صمیمیت کرامتنه الفت دیرلر، لطف سماع ایتدک لطیف عفو ایتدک. کندیسنه حضرت مولانانک مناقبنده، امادوحیده سنی، سماع اتمامشده بیله فتوی دیره جک درجه ده کی فضایل کمالنده بحث ایتمه ک لزوم قاشی ده برضیالدینه گلیرلر، دعا دینی عالملرله مشغول اولمالی دیردی.

برگون درس اثنده قدیمده دیر جاعت رکعت نماز قیلدقدن صوکرا قیلدقلرینه باقیوب اویوردی، رؤیا سنده گوردی که: علیه الصلاة والسلام افندیمز جلال الدین قراطای مدرسه سنک صفه سنده صدرنه واصحابی کرامی حضورنه اولدقلری حالده اوطوروبور اوگنده ده برطبق پیشمه آت طاروبور. شمس الدین، ایلروی وکلای اولدقلرینه سلام دیردی. صلی الله علیه وسلم حضرتلری وعلیک السلام بیورمقدن صوکرا اوگنده کی طبقدن شمس الدینه برپارچه آت دیردی. شمس الدین: یا رسول الله؛ آنلر آت ایچون لذتلی بر زه سیدر؟ دیه صورردی. رسول الله علیه السلام افندیمز (خیار اللحم ما اتصل بالعظم) یعنی «آنلر لذتلی کیگ پاپیشمه اولانلردر» بیورردی. شمس الدین اویانیدی، حضرت پیغمبری گورمکدن رؤیاده گوردیکی وکندیسنه دیدیکی دیگی ایچون سوینمکدن قالمیه صیغامیوردی. مدرسه نک حجره سنده صفه سنده جماعتی، یاقدی که صفه نک صدرنه و رسول الله نک اوطوردیغی یره حضرت مولانا اوطوروبور سلام دیردی. جنابیرک احراماً قیام ایتدی. شمس الدین، حضرت خداوندگارلرینی اویدیردیانه اوطوردی. کندی کندینه: گورديگم رؤیایه آشلدیم، بوقدر ایلکزیسی،

صوکرا فکرنه گیشدیردی. یانکز سوالی صورایم، باقایم نه جواب ویره جک دیدی. فقط اوداها صورمادن جناب مولانا: محمد الامین علیه الصلوة والسلام رؤیاده بیورديغی (خیار اللحم ما اتصل بالعظم) دیدی. بوکشف وجدانیه شمس الدینه کندینه گلدی. عقلی باشنه گلنجه مولانایه گیدیه بولدی. حادثه یی کیمسه یه آچمادی. لکن مولانا، قاشی ایچون زحمت حاصل اولدی. ص ۱۰۷

افلاکی ده شمس الدین مارینان در دیسه اولنشی شویله آکلاتیور: شمس الدین مارینان کندیسی آکلاتدی که حضرت پیغمبر علیه الصلاة والسلام افندی حضرتلرینی مشاهده میله تشریف ایتدم و حضورنه گیدوب سلام ویردم [illegible] یونی دیگر طرفه دیوردی، اوطرف گیتدم، یه اعلا بایدی. آغلادم و: یارسول الله! عاطفت و عنایتکز امیدیله سنه اوچ محصول چالیشدم، اوقودم و دوقوندم. عجبا انفاقکزده محرومم اولیورمیسکز؟ دیدم. بویوردی که: دیدکلرك دوغرو. فقط اخلاقزه، خصوصیله دوشمنلرینکز اولان مولانایه نظر انکار ایله باقمیوردیکز که بو حالك بزه خوشه گورونمیور. چونکه بوگناه، بوتونه گناهلردن بویوکدر.

اوبیندم توبه و استغفار ایتدم اما حضور مولانانك شرف ارادتی قازانامادم. بر گون مولانانك مدرسه سنده عظیم بر سماع جمعیتی وار دی. بزم مدرسه ده اوبایه یاقین اولدیغی ایچون ایشیتدیکمز کبی، بنی ده هوس بیوردی. تاکه قدم، مدرسه یه گیتدم و آرقاطرفده بیرده طوروب سوره فاتحه [illegible] اوقویه باشلادم. کبره آیتی اوقویونجه حضرت مولانا کبره ایتدی. بنکله تصادف ایدیه برقاچ کبره آیتی داها اوقودم.

حضرتلر کورنجه سزم کبره ایتدی. بقاره قناعت گلدی. حیرتایچنده بولوندیغم صیراده یانمه گلوب یاقامدن طوتدی و دیکدی: بو کبره لر؛ اهل عبادات کبره لری دکل، اهل سعادات کبره لریدر. آیتلره دانشمندلکی یاراشه ده بیلمیورسکز، یعنی اهل حیرتدن اولمایه میلیسکز. اهل اللهی بوندن زیاده استحقارله حقارت بویوردی. بو کندیمدن گیچمشم. محوه گلنجه کندی کندیمه: ای بیچاره شمس! نه وقته قادار بویله بر معرفت گوستنه اولدیکه محجوب قالاجقسك؟ قالقوب بر صاغه گورك. هالاکی تردد ایدیورسك؟ دیه رك آغلایه آغلایه قالقیالدق آراسنده چیقوب اوده گیتدم. گیجه اولنجه آرامدی و طبله می طوپلادم، مولانانك مدرسه سنه گیتدم. بر حالده، شیخ محمد خادم قاپیده ایدی و: حضرتلر نماز، دیه ستاره جماعت گلیور، قاپیده اوچ دیه اویوردی دیدی. ایچریه گیرنجه هیبتله آیاغنه قاپاندم و یوزمی گوزمی سوردم. [illegible] بنی گلگم قبول ایتدی و مبارك خرقه سنی بکا گیدیردی.

ص ۱۷۹

شمس الدین مارینانك اوده سنه براظهار سیاحتدر که حضرت مولانا وقت سماعده باشلرینه قدومی باشنه آلر، قهقهه یه تبسم ایدیور، لکن سماع طاشدیغی حرارتده دیردی.

بر گون شویله بر واقعه بولنمشدی: حضرت علی کرم الله وجهه نافرمانی ایتمه دیانتده کلدی: بو نافرمانی نه دیور، آکلایه میسکز؟ دیه صورمشلر، اوده: الله و رسوله اکرم و ایه شیخ زاده رعیتدر ای، شاه ولایت حضرتلری بویوردیلر که: بنم علمم رسول الله دن،

رسول الله علمی جبرئیلده، جبرئیل علمی الله‌ده. یوناقس: حقا حقا حقا
صدقا صدقا صدقا دیور.

شمس الدین ماردینی بورایلده صوگرا دیشدی کم: مجلس ناقصی بولدیر
سنوع وقدوس عاشقلرینك قدومی عجبا نه سبب! (وانه لما شیئ الا یسبح بحمده)
یعنی «الله تسبیح ایتمه یهجق بر شی یوقدر» آیت کریمی بیوجه تسبیح ایدر.
اوزنك یوسوزانی معیدی یولوناه زیه الدینه ده نقل ایتمشدر. صـ۱۰۸

انلرکی ده شو وجهله ده سلطان ولد حضرتلرندن روایت ایدیور:
(ایرانشاه دخی اتابك) ك مدرسی شمس الدین ماردینی مدرسلر
ایچنده واخلاص گوز عظیم برجمعیت یانیسنده، شمس الدین ماردینی مدرسلر
مقامنده اوطوروب، صاغنده قاضی سراج الدین، صولنده شیخ صدر الدین
بولونیور، مدرسه صاحبی اتابك ایسه آیاقده خدمتنده ایدیوردی
اثنای صوگرا پدرم گلدی، سلام ویروب صفدن کنایه اوطوردی. ایدروانه وبجم الدین
اتابك پدرملك یانه قوشدیلر. اوایسه باشنی اگمکسزین قاضی سراج الدینه دونوب
قالقدی. گلوب پدرملك النی اپدی و باکراه یاقاگیردی، اوستنه اوطوردی.
شمس الدین ماردینی ده: برجمعیت، مرتبه گز وبنده گز. اما شمس الدینکه بنزر
ایسه عالم ملکوتك اوستنه طوغری پیرلر کبی. اوندن صوگرا
پدرم ایکیدیه قدار حقایقه ومعارفه دائر بحث ایتدی. صـ۱۰۹

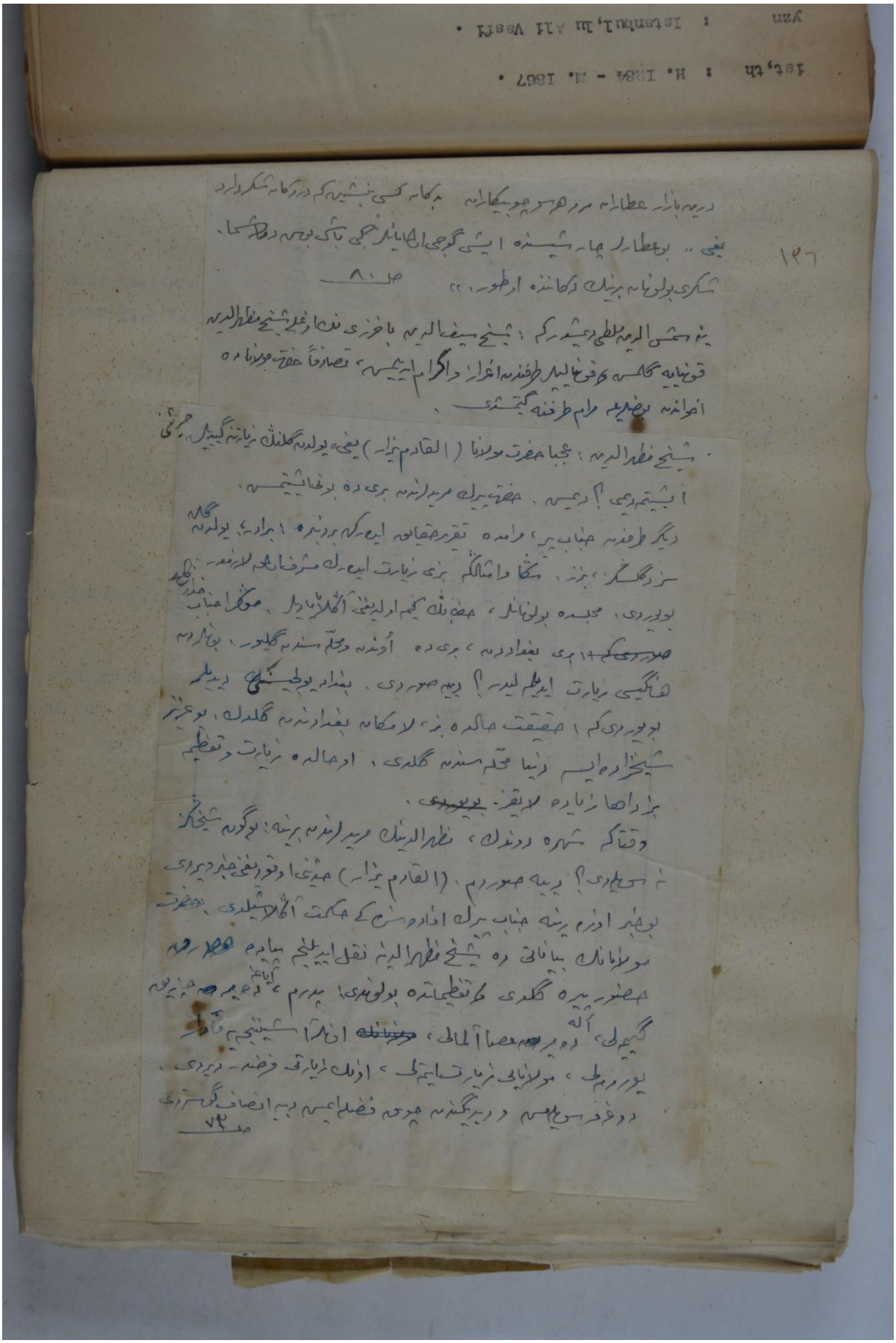
یه انلرکی ده‌ده یازیلمش: برگون حضرت مولانا مدرسه ده کی اطاقنه یالکز کم:
شمس الدین ماردینی بر دلیدیر اما کندینی بیلمیور. اوتی الکلمه خدای ایتمیور.
بوجه ولیلر، کندی ولیلرینی بیلمز، بعضی کندیسنی بیلیر، ماباقسنی بیلمز.
بعضی ده دیار کم لهم کنیتی، لهم باشقا اسمی. عبد الفقیه گوزل وجیه الفقیه
عزیز. بو شمس الدین، برگون رجاله اگرچه بر بیلك عصه نظری قاندیرمز
داد نظر مبارکلرینه فیضلر ویرمشدر ایریشمشدر.

اخوانه بيضاوي برادري شمس الدينه بليدي . — ويندي ديدي كه :
جناب پيرك بويوردقي درغوده ، گنجلگده مليده تحصل ايتيوب و (هيلم) كتابي
اوقويوردم ، برگونه برديسه ، جمعه مده اچيرمه گيردي وصوايتيردي . لكمه
قالقدم ، صوديريكم گي نه وار — براده يه جاق بولوب اوكنه قيدم .
حركم درويشك فوشنه گيتدي ، بكا عجيب وغريب برنظرله باقدي ، اوباقيشك
تأثيرله عادتا كذيمده گيدم ، غفلتا باشمه گلنجه درويشك گيتدي اولدقني گوردم .
اوقولله زوقي ، حضرت خداوندكاره گلنجه قادار بنده باقي ايدي ، وقتاكه نظره
مصادف اولدم ، برغنايت قره شئي ايكيسنك زوقي ، گوزمه نيشلانه ، ده
دهشتله قطع گي قالدي ، الحمد لله كه سايه موفقيتاره ولي شناس اولدم .
صـ١٩٨

بو شمس الدينه ملاقي برمسئله حلنده عاجز قالسه كايه يله رجوع ويرمشدي .
برقاچ سنه حضرت مولانا گورمدي . آرمسئله كتاب الهيه نك فلان صحيفه سنده وفلان
سطرنده يازيلي بولوردي ، شمس الدينه اوقاندن اوكتابي مطالعه بولدي وقوجه دوردي . حضرت مولانا يه
بوتون هوياره آچلاتدي
صـ٢١٧

شمس الدينه ملاطيالي

بردات قونيه مدرسلرندن ملا وطيالي (مدرسه) اولدقني وحضرتلرك — دگيلي ويرانده
بولوندقني افلاكي ده ياپيوب وكندي يسنده نقلا ايتيور كه :
برگون جناب خداوندكاره مدرسه ده بولوردوكم : شمس الدين حضرتلري كلدي
برعجبي وار ، اوجيتك ده زاتا اوهضتي اوماز ، به ، تصرع ايده رك اوجيتك
اطلقني اكره تك ايتدم ، كوروجوده الله الله بولوندقني تصور ايتيور
واياقلرينه يغيلمش قالمشيدي ، اوحالده استغفار ايتدم .
بكا ايله بر تمبيه ايلدي كه صديقلر زره سنده اولدم ، حقيقة
ابتدا عالمده درويشلرك بخارلرك اطرافنده دولاشير ، اونلرده لطمت وفيوضات
اوماردم ، صوكرا اونلرك يسنده گيدم وبالتبع مولانايه ربط قلب ايتدم .
جناب پير ، بكا نصيحت ويرديكي جهاده شوپيله باشلاديكه داغلرك طاشنه
قالسه يينه مكرأ اوفيرسه :

Bağdat Ef. (Süleymaniye) No. 2598

به شمس الدین مطلبی عطا نمیشد که : برگزیده [illegible] یعنی اولاد و عیال الدین
علی نداشته گفتند که ، جناب خداوندگار ، مبارک آیا تاریخی در حق صوفیه اولیای
حاکمه حقایق و معارف درج کتب لیتوری ، مزین آراسته شمس الدین تبریزی مدح
و ثنا شده بولندی . بدر الدین ولد مدرس ، برآه ایده رك : نه قاله یازیلیه ! دیدی .
حضرت مولانا ، حیف اولدی که سن نبی صورتی ، شمس بدر الدین : شمس تبریزی
حضرتلرینك حضورنده مستفید اولدیغم تا مصاحبتلرنده بولندم ، جناب پیر ،
برمدت سکوت ایلدکدن صکره : بدر الدین روح مقدسه جیم ایدرم ، ایدیلر دینه
دیشوك که هر قیلنده بوزیلك شمس تبریزی اجیلیه دایرلك سرینی ایراد
ایده بیلمك جیم ایدرم (۱)

شمس تبریزی که شاه و دلبر است باهمه شاهنشهی جانداماست

یعنی ، شمس تبریزی ، شاهدر ، دلبردر [illegible] او عظمتله برابر بزم آرا مطربزنه
بولیوردی ، اخوانه سروریدی و صمیمانه قالقیدی ، حضرت خداوندگار ، سماع
آیا مشده شوقزلی اوقوردی :

گفت لبم ناگهان نام گل و گلستانم آمد آنگه ز خود گفت مرا در دهانم
گفت که سلطانه نم جانه گلستانه نم حضرتی هر نه سوی را نگری یار منم

یعنی ، دولغم ، گل و گلستانه دیه جك اولدی . او گل یا ناقل گوزل همان گلمه
آغزمه ورمدی و : سلطانه نم ، گلستانك روحیم ، نه گی یرده باقك حضورنده ایسه بنی
یاد ایده بیلك دیدی .

(۱) ایدیلر خشنده که اول شعله نور شمس تبریز اوکا پرداد دلبر

ص ۱۲۷

یه شمس الدین ملطی نقل ایلمشدر کم فتحی عالم دیه بری، یه تیکه طلبه سیله
دعا دنا امتحانه قصیده حضرت مولانانک زیارتنه گلمشدی. جناب پیر، بعض معارف
ایراد نده صوکرا بویوردی کم: برفقیه ایلم برنحوی ایلم بولمآرقاداشلغی ایدردی.
خراب برقویو باشنه گلیرلر. فقیه (دیر مطلعه) دیدی. نحوی: (دیر) دیه
وهمزه ایله اوقوکم فصیحی ایلدر. قصیده بولوندی، برلک اوزه یه آلارلر
برصباحه آچیلدی واوزاری اوزاری. بویوزده برمعمورهٔ والمادیل، گیچ قرده
قالیلمه مجبور اولدیلر. قارا لقده برنحوی دوشدی و الله هشقه یه قورتاردی
ارقداشلغی ایلم آرقاداشلغه صالمدی. فقیه: (بیر) همزه ی حذف ایدرم
حیقاردم نحوی همزه ی قالدیرمادیغی قورتولماری
حضرت خداوندگار، بوقصه یی نقل ایدکدن صوکرا حضرتلری طلبه سنه حضرت ایدی کم:
انکار وتردد همزه سی قالدیرمادیغی طبیعت چوقدرندن وقصر امادهٔ قویوسندن
قورتولدیغی ارحم الله واعلم صحابه حیقدن انکار یوقدر.
بوحدیث بوقصه دن اوته یه گرک حضرتلری طلبه ی، صدقه عمل ایله مخلص اولدیلر
صـ ۵۶

یه شمس الدین ملطی دن منقولدر کم: آقسرای شهرنده واعظلق یاپرکن
حضرت مولانانک برتنی ارقداشه وعظه گلمشدی. اوراده بولونیانلر حضرتلرینک
واعظلغی بیحد وبیحصر تحسین ایدرلر. واعظ کریم ایسه حضرتلرینه برپارچه اوزاده ایراد
آرالجغز اولدیرمادی. واعظ قاچوب قونیایه قادار گلدی. حضرتلری تعقیب یاپه
فصم واوزاشمشده آرقاسندن گلدیلر، دعوایه قالقیشدیلر.

حضرت خداوندگار، ایرعم الدین قیصره برمکتوب یازدی. مقبول قونیه یی حمدیه
عبارت اولمق یتمز ویردیکم واعظلغی قورتارمامی توصیه ایتدی. مکتوبی گتورن
ایرعم الدینی زرگانه جاپشیسی بولوب ویردی. علم الدینه، مولانانک ایرتسی
ارقداشلرینه آستنه ایتدی، آتی، سلامی، تحیاتی صاتیردیکنی بیلدیرمک
وکچمک قرده یگنی مقبول ورمشنه ویردی، اوته یگنی شکرانه اولمق اوزره
گوندردی. واعظلغه استرضامیله اعاده ایتدی.

Be'ad el. (Süleymaniye Ktb.) No. 2709/2

گورجی خاتونه ، ایرشلم الدینك شوهرگتی ایشیتمه ، گوزیکی سماعی تقدیرایله
برابر حیاتی اوزاتمشده صیرفتای خصوصه گوره ، اولدیغی ایچون بوخصوصلری کندیسی تکمیل ایتدی . ایرشا ایچون آده گیدروب یاخود سرای گلوب
یا اندرك ایتمدیك ؟ دیه تکمیل ایتدی . ایرشلم الدینه حضرت مولانا
کیمسه یه برشی ایتمز ، اجل اولدیغی حالده به بنده سنه بیله لطفده بولنمای
اوزره دینه اونلك انفاذی گیکیمسه یه ایچون باندیم جوابی ویردی ،
گورجی خاتونه ده ایرك شوهرینه قارشی اوکا یوزیلك ویرمیوب اصلیله
برابر برخلعت گیسه‌یردی . ص ۲۲۶

اخلاق کده ده دیمورکه : شمس الدینه لطفی ، برگون خواجه پیرایله اخوانی باغچه‌ده ایکن
و حضرت خداوندگار بیتمیش ایچون براستر خاموشلری ، حضرت خداوندگار ،
خیرمیك ایسته‌دیکم شمس الدینك ظاهری ایچون سوار اولدی ، فقط برایکی آدیم
گیدنجه استر چوکدی ، اخوانه بسم الله بسم الله دیه‌رك قوشیلر وقالیورلر .
بویله دنیجه برصیرانه تاصل اولدی ده چوکدی دیمیلر . خواجه پیر : بسم الله بوکسك
آغیر لغندن ، یوردی وباغه قادار اخوانه آراسنده گاه معارف سویلیه‌رك
گاه سماع ایچرك یوردی ص ۲۲۷

شمس الدینه معلم نظر

بوزاتك سماع آتاسنده طوروب حضرت مولانا مصراعتدیکی ، خواجه پیرك :
ایچون سماع ایتموزده بکا باقیورسك ؟ سوالنه : مبارك یوزكزده باشقه
باشقه لطافتده وضیعه آیناسنده وار در . ؟ دیه بیتك مشاهده جمالكزده بولدیغم
زوقی باشقه لطیفه بخش ایدیور . جوانی دیرگنی ، حضرت پیرك ده
الله مبارك ایتسه ، امّا بزم برده وجه معنویمز وار در ، چاکیسنه کم اولق
گوره‌جك که بو وجه ظاهری قایب اولدقجه اوجه باطنی یه مشاهده
ایده بیلمشك . بویورینجه اخلاقی ده‌ره یازیور ص ۹۶

Hidayet tekyesi (Üsküdar - Selimağa Kütb.) No. 28

Bazı : Bu nüshanın 1 - 91 inci yaprakları arında tertibsiz 186 sayfa ve 11941

سرّ خاتون بنت السلطان ولد

سلطان ولد حضرتلرنك شيخ صلاح الدين كريمى فاطمه خاتونه براغلى وايكى قزى
اولمشدى كه اولغلى: اولو عارف چلبى، قزلرى ده مطهره وسرّ خاتون ايدى.
حضرت مولانا، بوكيملرده برنجيسنه (عابده) اكنجيسنه (عارفه) ديرلرى بهرامكيده
محترم ومبارك قارنداشلرى.

انلاركى ده ديورلركه: آقشهرده بولونورمش، سرّ خاتون بكا قارشى
شفقت وعنايتى وارمش. اونك ايچون شيخم اولو عارف چلبينك احوالندن
بحث ايدرك ارشاد ايلدك اوزره بكا ديدى كه: برگونه والدم كراكا،
آبلام مطهره خاتونلا شهرك بعضه قارنداشلرينك يانكه يدمك حضورنه اطور ويورمه
بابام معارف وحقايقدن بحث ايدرمش. ديركه عارف چلبى ايچون گلدى،
برمدت اطور دقدن صوكرا قالقوب گيتدى. بنده ديورمش كه: سبحانه الله العلى
القادر. بو شمس تبريزى، سيد برهان الدين محقق ترمذى، صلاح الدين زركوب،
حسام الدين چلبى وسائره گبى بزمجوعه عزيزانك حضورنه بولوندم، سوزلرى دنكلادم،
كرامتلرى گوردم، حمداولسون بربارچه ده فيضياب اولدم، فقط بو عارف
حالنه تاسف ايدرم. بو، نه قادار بوكمكلره اوغرايه برقوشدر. اونى گورونجه عالم
دگيشيور. بدمك روح مقدسنه يمين ايدرم كه عارف گبى بزلرك ديارنه گلمدى
صانيرم. بدمك بحث ايتمه اولديغى بدى دلينك اغوالرى اونك سمامنده گورديكم
بابانك بوسوزلرى اوزه رينه آنلرم لطيفه طريقيله: اويله دكلدر ده بلكه اونى داعما
كندينه اغوايه آرامنده تكدير ايدرمشلر؟ ديه صورارى. بنده جواب ويردى
بن اويله بلمم؛ نظرده گلمسه ديه آتش اوزرلك آتشه قيلمندم. بوقسه
سوء ظن دكلم ديدى دگلدر. محترم بنده، او استغراقه حالنده عارفى چوقه دوردى
برگونه دلى اونك آغزنه صوقدى. اوده عقبه دونوبه اليه آمدى، بنه هيچ بر شى آلمه
ايستدم، بويورمدى كه: بهاء الدين، عارف مسئلك دگل، بن اولورسه، اوسلطانه
ايدلانلر، دائما كمك اندن كمك طارق اولاجقدر. ص ٤٩٦

Es'ad ef. (Süleymaniye) No. 2681

شرف الدین قیصری

قاضی سراج الدین تلمیذ اوست و حضرت مولانا نیز او را فاضل عالم ایدی که امر تاج الدین معتز، آقسرایه بر مدرسه یابیر مسه، مدرسه گنده شرف الدین گوندرمه کی ایچره جناب پیره مراجعت بولنمشدی.

حضرت خداوندگار حضرتی قیلیرمه ایچره ایراده شیخ صدر الدین قونوی نک آغلایه آغلایه گری چکیلدیکی، سبب صورولنجه: حضرت پیغمبری دعلاً اعلی روحانیاریی گوردم، نماز قیلیورلری دیدیکی نقل ایده بولنمشدر.

یه شرف الدین دیمشدر که:

ارتحای موضاده صوکرا برگونه استادم قاضی سراج الدینه، قونیه شریف مراجعت طور مشدی. آغلایه آغلایه:

کاسه آیه بوزکه دریای توشد خار اجل دسته گیتی بزدی تیغ لاکلم بر سر

تا دیه بوزه چرخ به ک تو بزیدی چشم ایه منم بر سر خاک توکه فلکم بر سر

تحریراً اوخویوردی ــــــ ۶۷۲ ، ۱۲۷۳

Ali Emiri, Manzum eserler (Milli Kth.) No. 345

شیخ امیر پاشا آب گرمی

ایلیجه اردلو بوزاق اطلاقی ده ده نك «ملك الخلفاء» دیه تعریف ایتدیگی
یا سلطانه ولدك، یاخود اردلو عارف چلبی نك خلیفه لرندن اولدیغی
و نقل ایدیلگه وقوع دیه ایکی احتمالك قوی اولدیغی آشکار ایلیور. شیخ امیر پاشا دیگر بر
گلنجلگمده برادرم محمد الدین و اخی مظفر الدین ایله برلکده بر گیجه یاتاغنده
اوگله جك ایچون برادرم یاتاغنه، گیجه مسلمانلغی گیجه سوی ایله نك اوزره
بیه اچیلدی، و بر ویسه یازه رجوعه اجرا [illegible] گرچکی بولونیوردی،
بر رطم دم (زعفران صیریسی) ایتدی. آرامیه قوشیاره گیتدك. اردلو
عارف چلبی نك اوینك ارکندن گچدك. کندیسی قاپیده چیقدی. اخی مظفر الدینك
یاتاغنده طوتدی: امان حریف، گیجه آیوه سلك ایکه الی، گیجه ایشوه سلك
سوزلرینك مقصدی یاغلاده دیدی. اخی مظفر الدین عادتا کندیسی گیدی چلبی
حضرتلری ده اوده گردی.

ایلیجه دوننی شمدی اوده ویسکی مجلسی قلمزده زائل اولمشدی. بناء علیه اوگله
یولده دیدك. اخی مظفر الدین زاغلقده مشغول واوسایده زنگه اردلدی.
بنه شیخ امیر پاشا دیشدیکه: بو دفعه برادرم فخر الدین آب گرمی، سلطانه
ولدنده صوفیلر عارف چلبی نك بوجه حرکاتنه معترض بولونیوردی.
بر گیجه رؤیامده گوردم که کیسه بر صحراده یکسان بر چادر قورمشلر گه ایچلرنده
عارف چلبی اوطوروبور. اطرافنده ده بر چوق گوزه لر قوشلر بولونیور.
دیرکه بر روزگار آسدی. اوقوشلر قاچیب اردلدی. برابرنده باشقه بر
دره لرده بویکلری گلدی. گوزه لر گوزه لر اوقوشلره باشلادیلر. بنه صوردم
اوقوشلر، سلطانه ولدك مریدلریدر ایدی. بونلرده اردلو عارف چلبی نك
دیگر چوبانی دیدی. اویاندم و فخر الدین آب گرمی یه رؤیامی
سویلدم. ایلیجه ده حاضر بولنوب و آقشهره بولونه چلبی حضرتلرینك
زیارتنه گیتدك. زاویه قاپیسنده گروه گروه: براشکلر رؤیامده
گوردیکم بنه اینا غلرل دیدی. تجدید عهد ایله رك گیدیه مریدلردن

ص ۴۸۷

شیخ بدرالدین نجّار

بوراتک دوگر لکه استغنای ایدیگی و نمیوک بویوک برآلی الدینی اولکی رده نک اونی «سید الصلحا، ولی متور، شیخ بدرالدین نجار مولوی» دیه توصیفنده آکلاشیلیور.

حضرت مولانانک خواص مریدلرندن امیر تاج الدین معتز الخراسانی، نیاز مخصوص اولمه اوزره حضور جناب پیره ارجع بیتلرینی گوندرمسی، حضرت خداوندگار طرفندن قبول ایدیلمه لی ایستنیلمشدی. امیر معتز، سلطانه ولدک شفاعتنه راجعیت ایده رک بو یاره ایله مدرسه یانه درویش ایچون برتاج اوطه یاپیلیسنه تکلیفنده بولوندی. سلطانه ولدک رجاسیله بو تکلیف مساعده بیورولدی وبتاج ودرویشانه مخصوص اولمه اوزره برتاج حجره انشا اولوندی.

شیخ بدرالدین دیورکه:

— بنه موجود قدم واد حجره لرک انشا سنده جالیشوردم. جانی ایچون قوللانیلمه کریشمردنه بری یاریم آرشین قیصا گلدی. اوستال طوپلانیلمز، نه یاپالم؟ دیه سوکنه جاره آرامایه باشلادیلر. اوچنجی حضرت مولانا گلدی و: نه دیشونیورسکز؟ دیه صوردی. مسئله عرض ایتدیلر. یاکلیشه اولمیه اولمایه سکز؟ بیوردی. اوستام، اکنجی دفعه اولچدی وقیصا اولدیغنی گوردی. جناب خداوندگار، اوکریشه مبارک النی سوردی و بویله نظم برآنجاح ناصیل قیصا اولور، سرهوا ستالرده. براها اولچک. ایرنی ویردی، اوچنجی دفعه اولچدیلر. دیگر کریشمردنه یاریم آرشین اوزونه بولوندی. اوستالک حیرتی آراسنده جناب پیر گیتدی. اوکریشی قوللانیلمز وجانی یه اوکونه تماملادیلر.

بدرالدین نجّارک اولوم تاریخی مضبوط دگل. مولانادن صانکه موجوق بولونماسنه گوره سلطانه ولدک درویشلرندن وخلیفه لرندن اولاجه.

صـــ ۱۴۶ـــ

شیخ بهاءالدین بحری

بوزات ایچه افلاکی ده ده «یار ~~یارن~~ بزرگوار و کاتب اسلام و تهرانی قوللرنه مقبل بابه اونك معارف لدنیه ده بحر اولدیغنی، صوکزاده ترجمهٔ شریفه امابه بولندیغنی یازیور.

بهاءالدین بحری دیورکه:

— برگون حضرت مولانا مشیخه بویوردی. حکیم شیخ عطار اون سوز ایله مشغول اولورسه حکیم سنایی نك سوزلرندن استفاده ایدر. حکیم حکیم سنایی نك سوزلرینی وقتله اوقورسه بنم سوزلرمه واقف اولابیلر.

بنه بهاءالدین بحری روایت ایدیور:

— برگونه جناب خداوندگار مدرسه ده اوطوردیوردی، وقتا خاقانیی صاحبقران شاعر امیر بهاءالدین قانعی، بویوکلردن برقاچ کیشی ایله زیارته گلدی. برصوره سؤال وجواب صوکرا: بنه کز سنایی یه لطیف سوزلرندن! دیدی. حضرت مولانا دخی: قرآنه کریمك آیتلرندن اقتباس ایمسه حظ ایدیلمز دیو بویوردی. قانعی: قرآنه کریمك آیتلرندن اقتباس ایمسه دانشمندلك سوزی دکلدر! دیو عرض ایلدی. جناب مولانا حضرتلرندی و بویوردیکه:

— صوص! اگر مسلمانلغه، سنایی نك معنوی عظیمی کورسه یدی باشندن کلاهی دوشردی. او مسلمانه دکل ده سن و سنك گبیلری مسلمانه اولابیلیمی؟ سنایی، ایکی عالمدن آزاده بزرگ عالی ایدی. قرآندن اقتباس یاپمامق، کلام الهی شرح ایدن سوزلرینه ویرمك ایچندی. سن یوق اکلامازسك، حتی دخی قانعشاه! سن و سنك گبیلرك، اسرار اولیادن نصیبی یوقدر. اونلرك اکلامادیغی کلامی انکار ایمك وکندیکزی ورطهٔ هلاکه دوشورمك معقول برحرکت دکلدر. سنایی دائمالی حضرتنده حسن ظنده بولونمه، قیامتده سنك ایچون وبال تشکیل ایتمز، بلکه صدور اعتقادکله اخلاری کنیکز شفیع اتخاذ ایتمه وسیله اولورسك. بوحضور اوزرینه ایرقانعی آیاغ تالقدی دیانی آیوب توبه و استغفار ایتدکدن صوکرا مرید مخلص اولدی.

یه بهاء الدینه بجری نقل ایدیور :

— راها ایرتگم ، یعنی وظیفه ده بولوندیغم جاده حسام الدینه چلبی ایله ایی گورمگه ، اکثریا زیارتنه گیده رم ، بعضاده اوزیه گلیردی . برگون چلبی اوامار ده حضرت مولانا ایله مشغول اولامشدم . برگون چلبی حسام الدینه بزه گلمشدی . صحبت اثنا سنده جناب خداوندگار حضرتلرینی تعریف بویوردی گوسیم : ایرتهاوالدینه ؛ غالبا چلبی یه آلمزدن آلمه ایستورسك . طرزنده برلطیفه ده بولوندی : ایکیزده افندیمزك مخلص بنده لری یز ریدم و بیلدما حرلوتحه ایسته دم . عشی یه جلد برشی گیر بویوردی . فالقدم . خدمتکاره سلام ویدم گیرسه ویدی . اوشاغی چاغیردم ،

دروجه اطلاعده یه جك نه وار ؟ دیه صوردم . بیلمدی نه وارسه یه ول ، بولایسی یقامو ایچه صو ایصیتیورم جوابی ویردی . حقته یه ، اوتوزه اکلادی و : ایله صحه کاسه گیتیرمنی ویردی . تنبیه گلنجه کندی آیداورادك یانه یرنجی قلیه سی هیقاردیب صحنه قویدی . به کندی کندیمه : بو سه تنبیه ده بویله ناصل هیقدی دیدم ، « لهوصه عندالله » یعنی الله طرفندن بویورك ، بویورك ، دیدی . حسام الدینه چلبی ایله بیکه باشلادق . کندیسی نمازه طوردی .

ایشته اماتدیه جلیسمك وتمامیله تجرد عالمنه گریسمك سببی بودر .

نه بهاء الدینه بجری اکلاتیور :

حقته یه یك مقدمه اطلاعده ایلجه یه گیتمشدك . اوراده اون گون برکی یه دی . صوکرا برتورك کویلوی ، بویوك برکاتله یه نوبت گلمشدی ، اوفی آلدی ایکینجی بول صاریسیاده قویدوردی ویردی . قرق گونه راها برکی یه یوب سماع ایله مشغول اولدی ،

یه بهاء الدینه بجری نقل ایدیور :

روم بردلکار ، مدرسه ده تعیر ایله مشغول اولویوردی . اوخوماده بیصری اوکا : نیچه مسلمان اولیورسك ؟ اسلام ، بوتونه دینلرك اکمیدیر دیمیش . دردلکار : الله یلدیر عیسی دینده یم ، موسی دینلرك اکمیدیر اوندن اوتاییر دتورقارم دینی ترك ایده یم جوابی ویردی . اوچراده حقته یه گلدی ،

1235 - K. 1819

ایمانك سرّی موفقدر. حکیم الهدیه ترسا [خائف] اولورسه ترسا [خرپتیانه] بولونه بیله بیدیه دگل دیمشدر. بویوروب گیتدی. بوجوابدن ریش اوزگلر مسلمانه وردیسه اولدی.

یه برهان الدینه بجری، برابیجه سفری آنلاشنده اوغلان ختملانمشدی که میانندنه ایدکسیمشدی. مولانانك اوغلی اوزنه یاتاغیله قالیروب حوضك کنارینه گوتوروبلر. جناب پیر، اوغلی حوضه صوقدی، معقد رفعه رك الیروب چیقاردی. هرکس، بویله بتداوی گورمه دیگی ایچون شاشیرمشلر. حتی رفته رفته ایدکسمشدی. فقط کیمسه برشی سویله مگه جسارت ایده میوردی. نهایت ختملانك اوغلی صلاح الدینه فریاد ایتمکله ماجرا دینی ایچون حضرت مولانا، برهان الدینی حوضدن چیقاردی و یاتاغنه یاتیردی. برمدت استراحتدن صوکرا ختم تالقوبه اوطوردی کیمسه ایتیوب یه دی و ایچمشدی.

افلاکی ده ده بو واقعه اولوم تاریخی قیدایتمشدر.

٢١٤
ص ٩٦، ١٠٩، ١١٤، ١٢٦، ١٨١، ٢٢٧، ٢٤٤، ٢٥١، ٢٩٦،

شیخ بدرالدینه یواسه نقاش

افلاکی ده ده نك «یار ربانی، صاحبدل و صائب نظر» دیه توصیف ایتدیگی بو ذاتك نقاشلقله اشتغال ایده رك صنعتکار اولدیغی آکلاشیلیور.

شیخ بدرالدینه دیورکه:

— برگونه حضرت مولانا، اخوانه خطاباً شویله بویوردی: بوتونه مشایخ، مریدلرك کرو عظمتی گیده رك و انف و استکباری قرحه ایچه دیله نرمی، زنگینلرده اودونج یاراسی، زکات وصدقه آلمانی، هدیه قبول ایتمنی مباشر گورمشلردر. رسول الله صلی الله علیه وسلم افندیمز «استعف عن الناس ما استطعت» یعنی «الکدنه گلدیکی قادار خلقدن برشی آلماموه صوتیله عفتکی محافظه ایت» بویورمشدر اولدیغی ایچون، تسلل قاعیسی اصنعه قاپاندقه. اهربری، یاصنعت، یاتجارت، یخود کتابت صوتیله حلالیشوب قازانمالیدر. یازانلرده بویولی تعقیب ایتمشلرك برپول قادار رغبتی یوقدر. بوسببدن قیامتده بزم یوزمزی گورمه یه جکلردر. فاشقه سنه الوب آغزنه یه یوزمی چه دیرم.

یه عبدالدیه یواسه سویله بردایته بولغشدر:

— برگونه اخوانده مدرّس سراج الدیه تری ایله تفرجه چیقمشدم. بولده جناب پیرك یاکر باشنه گیتکده اولدیغی گوردك. بزده اوزاقدن اطلاده آرقاسنده یوردوغمز قابیلاده، برآلوه دوندی وبزی گوردی. سز نه ایچه گیدیورسکز. به قابالالقصه خوشلانیورم. اُلمی ادیم لرنده وقار شیمده آگیلم لرنده حظ ایته دیگم ایچه خلقده چکینیورم دیدی. بز، براز ایلرلدك دیر دیرانه ده برقاچ کوپگك بری برینه صوقولوب یاتمشلر اولدقلرینی گوردك. سراج الدیه: سوزاداللیل، نه گوزه ل گچیدر اونه خوشه یاتمشلر دیدی. اوجمله حضرتلرینه دیشدی و: اوت سراج الدیه؛ ~~بجهك~~ دیدیگك گبی خوشه گچیر گوردنو یورل. فقط اوندن دوستلقلرینی آکلامه امیرسك اوکارینه برکیمك یارجه سی آت ده ~~اوزنگ~~ ~~غیرلیلرینی~~ غیرلرینی سیرایت. اهل دنیانك ~~حالت~~ ومال طاپانلرك حالی ده بویله در. آرالرنده منفعت فکری اولمایجه بری برینه محبّ مخلصی اولورل. فقط جزئی براستفاده گوردیلرمی سیلاجه اولاً الفت ومحبتی اونوتورل، بکدیکرینی تحقیر وتذلیل ایدرل. بویوردی.

شیخ بویله دیه اولوم تاریخی بللی دگلمش. ص ۹۸ و ۱۲۷

شیخ جمال الدیه قمری

اولکی ده بوزاقی «خلاصة الاحباب، نظم نور عمری شیخ جمال الدیه قمری» دیه تعریف وتوصیف ایدیور. سوتعریفده شیخ جمال الدینك مبارك ذات اولدیغی ومناقب العارفینك فهامنده اوّل اولدیغی آکلاشیلیور.

بوذات روایت ایدیورکه: برگون قونیه حکمداری سلطان غیاث الدین کیکاوس حضرت مولانایی زیارت ایچون مدرسه سنه گلدی. جناب خداوندگار، سلطانه التفات ایتمدی. سلطان، تذلل ایده رك نصیحت طلبنده بولوندی. حضرت مولانا بویوردی که: ناصیل نصیحت ایده یم. سنی مولانا یاپمشلر، قورقولو ایدیورسك بکجی تعیین ایتمشلر، خورسز اولو ایدیورسك. رعیه سنی سلطانه تیمه، سه شیطانه سوزیله عمل ایدیورسك!

بویوزدن اوزمانه سلطانه آغلایه آغلایه دیاریه گیدیوردی. مدرسه قاپیسنده

~~قاعده~~ بائنی آمدی، توبه واستغفار ایتدی، آلهی؛ حضرت مولانا بقاسرت سوزلرسویلدی، فقط سنك رضای شریفك ایچون سویلدی. بویچاره قولك ده سنك سلطنت آلهیك حضوریكه تذلل وتضرع ایدیورم. گرك اونك، گرك بنم رعایتنه مرکز حرمت بقا رحمت ایت دیدی وشو رباعیی اوقودی:

برآب دو دیدهٔ نمم رحمت کن بر سینهٔ ریزوغمم رحمت کن
ای رحمت تو بیشتر از جرمیشی برمن که زهرکسی کمم رحمت کن

مالی: آلهی؛ اسه آغلایانه گوزلرك یاشنه، غملی گوگسنك یانیشنه رحمت ایت ای رحمتی هرفضله ده فضله اولان ربم؛ هر نقصاندن ناقص بولونانه بر قولكی مغفرت بویور.

سلطانك بوشاقلق اوزه رینه حضرت مولانا یانه گلدی، اونی تطیف ایله رکدن صوکرا لطیف گیت، حباب محمدنی یارلیغاری بویوردی.

بنه جمال الدینه قمری نقل ایدیورکه:

برگون، ایرپرداغه برتاج کیشی ایله برلکده حضرتلرك زیارتنه گلدی وبضیعت طلبنده بولوندی. حباب خداوندگار: ایرمیه الدینه: اکلدنه گلدیگی قادار دورت قبله یه خدمت ایت بویوردی ایرپرداغه: بر، برقبله بیلیورز، نیچون قبله لغاگیلیدر؟ ایه صوردی. حضرت مولانا دیدی که: برنجیسی: بسه وقتده کی نماز قبله سی. ایکنجیسی: دعا قبله سی اولمق سمادر. اچیامق اولنجه دعا قبله سنه توجه وتذلل تمام ایله تصدیگی طبیعتیدیر. اوچنجیسی: عاجزلك وذلوملرك قبله سی اولمق مکوندر. مظلوم، خود برعاجز سکا مراجعتده بولوندیغی اولمق مطلوبکی ایفا ایتمیسون که الله ده سنك دینی ودنیوی حاجتلرکی اصابه بویورسون. دورد نجیسی: اهل الله قلبیدر که نظر الهی قبله سیدر. صاحب او قبله یه صمیمیتله مواظبت ایدن طالب یاشکه الله ده سنك دینه ودنیا دولتکی محافظه ایتسون. السلام علیکم ورحمة الله حضرت مولانا، بوسوزلری سویلدیکدن صوکرا آیاغه قالقدی. پروانه ده پاره قادار اگیلدی وبسیاریم هیبتدی.

یه همان الدینه قدری مطالعه ایدیورکه :

برگونه حضرت مولانا ده اتابک آرسلانک بویوک برمدرسه یاپدیرمغی، لکن مدرسنک حنفی وصوفی اولوب فقه حنفی وتصوف تدریس ایتمسی، مدرسنگ شافعیلرک گیتدیکی سرط قوشمغی سویلدیلر. جناب پیر بویوردی که: ابن مسعود رضی الله عنه دیه مردی اولدیغنه گوره خیر مقیّد ایله دیگلدر. الله رضاسی ایچیه یاپیلان بر خیر، بلا قید وشرط اولمالی که الله رضاسی ایچیه اولسون و فضل ثوابه قارشیسه. خیر مقیّد، سوقا بگزه‌ر که لهذا بر دردیسه نیشابورلو بزرگیه ایله بولدیسه اولمشدی. نیشابورلو راکب اولدیغی حالده لهذا یالیه آیاقه یوردیوردی. نیشابورلو اوکا آجیدی یاپوجاغنی اوکا ویردی. لهذا دعا ایدرک یاپوجاغی گیدی. فقط بزاز صوکرا نیشابورلو: صه شاره باصما، دیکندی چیگنه، باصدیغک یره وقت ایتگی سزارله نحکه یاشلاندی، لهذا یاپوجاغی نیشابورلویه اعاده ایتدی و بقا خیر مقیّدک لزومی بوجه، اوتوزیلدر بلا قید وشرط یالیه آیاقه یوردیورم، سیمدی بر یاپوجغ ایچیه قید آلتنه گیره‌م دیدی. بونده آکلاشیلدیکه خیر مقیّدک فائده‌سی یوقدر. اگر بوتونه قید اردینه آزاد اولمغنی ایسترسک خیر مطلقده بولون.

ص ۲۲۷، ۲۲۸، ۲۲۹

از صحیفه ده کی شیخ گاوباره ایله یاپدیغی بحث

شیخ حجاج نشاچی

بوذات ده صحبت العلما ایله برلکده مکه، شیخ گاوباره گیتمکجیلرک یانینه گیدی بوزده قونیاده دوقوماجیلرک شیخی، کندیسی انگلیز صوفیه باطرف اوزکلره افضل ایدرمه، قارانلغی یاپاری، اخوانه مصارفی ایچون ورزه مدرسه یه گیردب مولانانک یاپوجاغنی دوکرایی ص ۲۲۵ ده

شیخ خواجگی

بوذات صحبت العلمانک بنده لرندن ایدی ص ۲۲۵ ده

شیخ کهواره گر

صاحب العلما حضرتینك مرید اندیه اولوب برگده رومی کلیور اولوب . برگونه
دیمشلر که برگونه شیخمدن : برادم سزاب ایچسه نه اولور ؟ دیه
صورمشلر . کویلك اولور ، دومور اولور ، مایمون اولور . هوای دیرلی
ص ۱۲ و ۲۴

شیخ کمال الدین بیزی الخادم

بورسالك در سوره خدام تربهٔ مقدسه » یعنی حضرت مولانا تربه سنك باکه تربه داری اولدیغی
اخلاقی ره ده بازیلوب واوندن نقل ایدیلور . شیخ کمال دیمشدر که :
جناب پیرك معتبر اصحابندن عالیجه بولونوردی . برکاچ گون اراده اولدیغه ، برگون
یانلرینه گیتدم ، برمقاله اوندن بری آلدم . حریف بکا سروری قلمیدی . عودتده
حضرت خداوندگاره بو قوصه مزیت دکنی اظهار قیلدم ، جانم صیقیلدی . بوسفردن
گیتمه گرك ، موفول اوردی گلیور ، عجبا خراب اولمیه جکدر ، دیمکه طرفنه یولانمالم دیدی .
فی الواقع بر صیقیلدیغم صوکرا موفول گلمشدر و زاد الله بقاك یارمیه لوشار ص ۱۹
بنه شیخ کمال الدین دیمشدر که :
نه ده جیمز ، یولده بوقزلر قوناغم دیه اجرا ایتدی . حضرت خداوندگار رضا گوستردی .
نه دوجی ، بهگیده م دینجه حضرت پیر اوکا بر دوجه دوردوب نه دیردی . الکز
باغدادیوب اوموزینه آلدی . برفرسخ قدار مسافه گیتدکدن صوکرا بیچاره یی پیرده
ایندیردی ، الکز هیوزدی : ای اجمه ، هادی بزه آجیمادك ، نه ده ایکی ده می آجیمیورسك ؟
سنك قوناغم دیدیکك بر قوناغدی . صوکرا اوراسی بوگیچه موفولك مخ زاگاهی اولدیغندن .
بولیوردی . حقیقة موفولك ، اوگیچه اوراده قونمیدی ، ایرتسی گونه حلب گیتمیدی وتخیر ایتمیدی .
ص ۱۹

بنه شیخ کمال الدین بیزی دیمشدر که :
شیخ صدر الدین قونیوی برگیچه رسول الله صلی الله علیه وسلمی رؤیا ایتمشده گوردی .
حال ایده م دیکر مشکلاتی استفسار ایدرك جوابلرینی آلدی . اوانتباهنده
جناب خداوندگار علیه الصلوة والسلام افندیمزك موافق سنن اطهرلرینه والتفات بیغمبری نظر
اکسیر اثرلرینی ده مشاهده ایتدی . اویانیجه سویخندیغنه صیغامایوب درجه درجه
برتشنه دویدی . آنیزیه حضرت مولانا قایسینه گیدی وملاقات پیغمبریده اوطرزده
یره اوطوردی . شیخ کمال صوردیغی مسئلرك جوابلرینی برر برر تکرار ایتدی . ص ۲۲۲

شیخ مجدالدین حضرت

ذخره نصره شیخ السیوخ اولاد بوزاتک عارف جلی مقنده
بر روایتی وارد که او روایت طوبا نه بلک بحثنده [illegible]
ص ۴۶۱

۱۵۱

شیخ مجدالدین ولد جانفدا القیر شهرلی

افلاکی ده ده «امام ربانی، سید الذکیه» دیه توصیف ایدیلکی بو
ذاتلک غایت متقی، هر علمده نصیبدار، خصوصیله علوم اولیایه واقف
اولوب جناب پیرک خلیفه لرندن بولندیغنی و بونلک خلافتنامه سنی حضرت
خداوندگارلک کندی یازدیغنی خبر ویریور.

شیخ مجدالدینک سوکیلی و بدیعلی وه مناقب الماهره ده یازیلدیغی
قیر شهرده نوزل جلبی قونیایه گیتمشدم. بو موضوعه دهم تحصیلده بولونیور،
لکن وه مولانانک درسنده بطالتده ایدیوردی.
بر کیجه حضرت پیر درسلرنی صحنده نصف اللیله قادار گزیندی. بو تودا خواجه
ادیوشدی، بانمده کی جلسه دن چالیشور و مرحبا خداوندگارم فرصتنه
وقت ایدیوردی. بنه او قوغلی سیله کندیمه گلمشدم، برده بره جلسه
نه او یاندیردی. حضرت مولانانک برده یوکلوب اولدیغنی اولیا نامه
شیخ سنی هذا سنه گلدیگنه خبر ویردی. باقدم، بره وه گوردم. تحمل ایده میه رك
برصیحه آتدم وکندیمه گلدم. عقلم باشمه گلدیگی زمانه جناب پیر نه دیه گلدی و:
مجدالدین؛ نیه نعره آتیورسك و نصیبکی خوصله گله دیاری فیرلتیورسك؟
یکی درویشه ایلسه برجلسه گوریکنه تحمل ایدیوره سن ایده میورسك. بوجلسه
بوگی حالك، ابدالآ آیده جوعه وتوغ گلر. محرمیت حاصل ایت که محروم قالمایاسك.

بویوردی

۱۹۷ ه ۱۹۸

شیخ محمود صاحب قرانه ، شیخ محمود ولد نجار

افلاکی ده ده بو شیخ محمود ، ی بریده «صاحب قرانه» بریده ده «نجار» بریده ده «ولد نجار» دیه ذکر ایدیور . بونه بو مختلف قیدلرده « نجارزاده شیخ محمود » معناسنی افلاکیدن ایکیده اوچ عنوانی لاے (صاحب قرانه) ترکیبنك (صاحب قرآنه) یعنی حافظ معناسنه کلدیکی احتمالی ده برلشیردیم . واردر

افلاکی ده ده دیورکه : برشخص ، مولوی اخوانك [illegible] بریله تاوغا ایتمکده اولدیغنده حضرت مولانایه شکایت ایتمه ، جناب بیورده : قارداشك جنك ایدوزاما بیدهیلده صلح ایلمزسه اولدیغی شیخ محمود صاحب قرانه نقل ایتمز .

(بو بندی صوکرا ۱۵۲ نجی صحیفه ده ۲۲ نجی سطرده قیدلی)

یه شیخ محمود نجار اوده یه جك برکی اولدیغی شیخ محمد شاه مدنه ایسیده که یازیلدیغی حقدر

مولانانك الحمدلله اوغلی ، بیمز اوغلی دیه رك سهو دیه یکی روایت ایدیکه یازیلدیغی حقدر

یه شیخ محمود صاحب قرانه دیمشدرکه

جناب سره یکی مرید اولدیغم چاغده شام ده رجاجع قافله سی گلمشدی . آکا زنه قونیالی برگنجه ده واردی . بو گنجه لرك حضوریه گلدی ، هدیه لر تقدیم وجوه العاده برمسورتی تنظیم ایتدی . صوکرا اخوانه آرا سنده افلاکیدن که : برگنجه یولده بکا اویقو ورمه غلبه ایتدی . گوزمی آچدیغم وقت قافله لرك گیتمه اولدیغنی گوردم . اطرافه باقدم یوقدی . بونه طوغریسنه گیدیلیوردم ، یانیلدم ، حیا ایدرم ، برطرف توجه ایده رك ضیلی یوردم . دیرکه اوزاقده بویوك بر چادر قورولمه اولدیغنی گوردم . اوکا طوغرو گیتدم . قاپیسنك اوکنده جبه لی بر ذات اوطوردیوردی . سلام ویردم . علیك السلام دیدکده صوکرا : ایچریه گل ، الحمد دیکله ده تکلیفنده بولوندی ، گردم . ایچریده صولو پیلاو یوردی . بیله هرنه [illegible] : ای والله ؟ بویله بر چولده بویله بر چادر ، بویله بر صوفره ، بویله صوفره برصو ، ناصل بولدیکز . لطفیاتنه بکا بیلدیرمدیکز . معلوم اولدیکه بو چادر الیه ولدزاده حضرت مولانا هوگونه بولدیکی گی . بنده اونك مریدلرندنم . [illegible] یه برآیکی لقمه آلیرکه دیه رك صولوی اونك ایچنه پیشیریوردم . هیچ برکه بیلمز اولدی . براز صوکرا جناب خداوندگار چادر جاعندنه گیروندی ، صاحبجیم ، صولو یاناغنی تقدیم ایتدی . حضرت پیر ، فندقه قاره بر لقمه آلدی . اوندنه تکاره ویردیلر . بنه مولانانك آنکه صاچیلدم . قونیالی یم ، قافله ده گی

Atam bey (Kopyalı Kitab.) No. 432/3

قالدم، بنا یا جفتی بیلیورم. دیدم، جناب مولانا: مادام که همشهری ایشم، گلمیم مورمنا.
قایا گوزیکی بولیوردی. قایادم وآمدیغم وقت کندیمی قافله آلسنده بولدم
ص ۱۲۷

شیخ فخرالدین کی: برگونه مدرسه ده مفلس برجماعت اولسه، شیخ فخرالدین عراقی ده
فقری دوشه ده جان درمانده هرسه دوشونه کلیورلر، آکل الدین
طبیب، شیخ فخرالدین بنده صوکا گونه لرده مال گوندرمیه جناب مولانا ده: اوت،
گرچه بوطرفه یه دروب یاتماسه بویورمسه اولدیغی، باگدخی تعاهد ده کسه یرلرنه گیدسه
شیخ قیمه ایدرلر کی محمود بخارده یقلر.
ص ۵۰

عبدالدین قصابك

ده تیز ایمه، عبدالدین قصابك، شمدی سویله یورلر متعصبك دیانمقده قورتولدیغی ده
ص ۱۹۱

عبدالدین قصاب بخش بازیکشی
شیخ محمود صاحب قرانده نقل طریقیله

شیخ محمود بخشیکه: بعض وقت بعضلغه دوشرکن داعما بویله
قادغا ایدردی. بعضلغه دوشرکن قادغا ایدردی. آما نابالای کچیدی
بیلیکسه. بولیوردی
ص ۱۱۲

یه شیخ محمود صاحب قرانك، صاحب فخرالدین هفده گوندولمه مرض دیانقل
اتمکی صاحب ایرفخرالدین بخش بازیکشی
ص ۶۲

یه شیخ محمود صاحب قرانه دیکشدرکه: برگنج مولانایه درویسه اولسه، هفت
پیر، اونك بیسنده کسه رك بیت دیرمشدی. گنجك باباسی، شیخ اوحدالدین
کرمانیه: بجا ارغلم کندی عیالی می الله واصل اولدجوه، یرنه مولانای اونی خدایه
ایرشدیره جك اویه صوردی. شیخ اوحدالدین کرجناب خداوندگاره مخلص
محبانندن ایدی. برکا دار سوزه سویلدم. بنه اونی منع ایتدی.
حضرت مولانا، اوحدالدین حضرتلرنه: یرنه، سویله. والله وبالله برگنج، اولیالله
واصل اولدی، صوکا حضرتك جنازه سنه بزم مریدلرمزه چوقدی.
بویوردی
ص ۹۱

شیخ بوعلی دائی سلطان ولد حضرتلری ده دیگر طرفدن درویشلر یکدیگرلرینه گچینه کلدکلری حال بزم اخوانه،
بویله دائما قادغا ایدیورلر دیسه، جناب خداوندگاره: اوت برادر الدین، برادره یکدیگرینه طاروده
بولونه قادغا گوردلتر ایمز. اما ایکی خروس بریده گچینه مز. دیگر دویشکره نسبتله بزم اخوانه،
خروس گبی اولدقلرینه بوقادغالره ایدیورلر بویوردیلر
ص ۱۲

یه شیخ محمود نجار دیمشدر که : برگونه اخوانه ، شیخ صدرالدینك برقاچ تخصیصاتی اولدیغی حالده جناب پیرك طرفندن یارم دینار یومیه سی وار دیمه شکایت ایلیوردی . هفته مولانا یه ویردی که : شیخ صدرالدینك کاتبی ، گیدیف ، بناءً علیه وظیفی چوقدر ، بزده ایکی اوچ کیشی ادکی مصارف یوقدر ، بناءً علیه اوندن ایکیسنه یارم دینار دینارینی ادکا ویرسون . ص ۲۲۵

بو مسئله یه دائر ده شویله جریانه اشاره ایتمشدی :

دیوزطلبه

برگونه امیر پروانه ، شیخ صدرالدینك زیارتنه گیتمشه ، شیخك دیریلیه تخصیصاتنه دائر شکایتی اولمشه ، بحث مولانانك یارم دینار یومیه سنه انتقال ایتمش ، شیخ صدرالدینه : هفته مولانا ، ایکی عائلده مستغنی برذات عالیدر . ادکا دیریلیه فقر درویشه دیریلیه داها مناسب اولور دیمش .

صوکرا پروانه ، مولانایه زیارته گلدی . هفته یه : شیخ صدرالدینك مصارفی چوقمش ، معیشتی شاهانه در . بناءً علیه بزم یومیه نزدن مطبخ تخصیصاتیمزی اولادیه ویریوردی .

پروانه ، ایکی جواب آرامسنده کی وقتی دیوزطلبه اعلاندی ص ۲۲۵

شیخ ناصح الدینه صباغ

سلطانه دلدفیلیه اوندیه اتی ، لکه عارف برذات اولوب تکیه ده مولوی شیخی بولونیوردی . اوقطه یه یاچیلوه اتمیه اولدیغی ایچون کندیسنه (صباغ) دیلیوردی . اتمیلگیلر برابر عرفانی طوپلامیله تکیه لیلره چوغی جذب ایلمشدی . دیگر سائر شیخلر ، یوقی چیقاره رکلری ایچون شیخ ناصح الدینك تکیه سنده طوپلانمالری و سماع حضنده مباحثه ایتمالری اوزره گلمه لری ایچون شیخ ناصح الدینه خبر یولامیلر . شیخ دعوته اجابت ایتدی . تطیر اتمه ك کوگرده یشی بزاقماری . شیخ تکیه یه گیتمیه کویلی قوشمدی . تکیه شیخلری سیاره ك اوستنه یگدکلرنه صکره اوتورمیلر گیتدی .

شیخ ناصح الدینه : عزیزلر ، یوقده کوچك بنی اکلره تم ! دیدی . شو حالك معنوی برتکه دار اولدیغنی اکلاتمك ایچون شیخ ناصح الدینه اوتاغنده آفلاری وار اتمی عارفنه هدیه ویردی . ص ۲۹۸

صوکرا برقطعه ی اولوعارف چلبی ایتمشه ، شیخ ناصح الدینه ده تقدیم ایتمشه ، کویلی ؛ چلبی نك آرقاسنده گیدیرکه اردنجه اسکی صاحبه قیمشه و شیخ ناصح الدینك : نه یاپیورسك ؟ دیه سؤالنه برکده بنه اصلایدم ، دیه جواب ویرمکله افندیسنی تعقیب ایلمشدی .

ص ۲۱۶

شیخ سعدالدین محمد خوافی

سلطان ولد حضرتلرینک مریدلرندن اولوب «شیخ» لقبیله یاد اولنمقده اولان بو ذات حقنده نقلاً ایراد کلمات ایدیورکه:

مرغوب اولان مسموعات (ایشیتدیکمز نوعدن) برگونه سلطان ولدک زیارتنه گلمشدی، بنده آرامنده صورمشدی که: بزم (بحثمز) اوزره تأثیر اولدیغی سویلدیکمز وقایعلر اوقدر اینانیرلر. عجبا اوندهکی حقیقتی وهکمتی واریدر؟

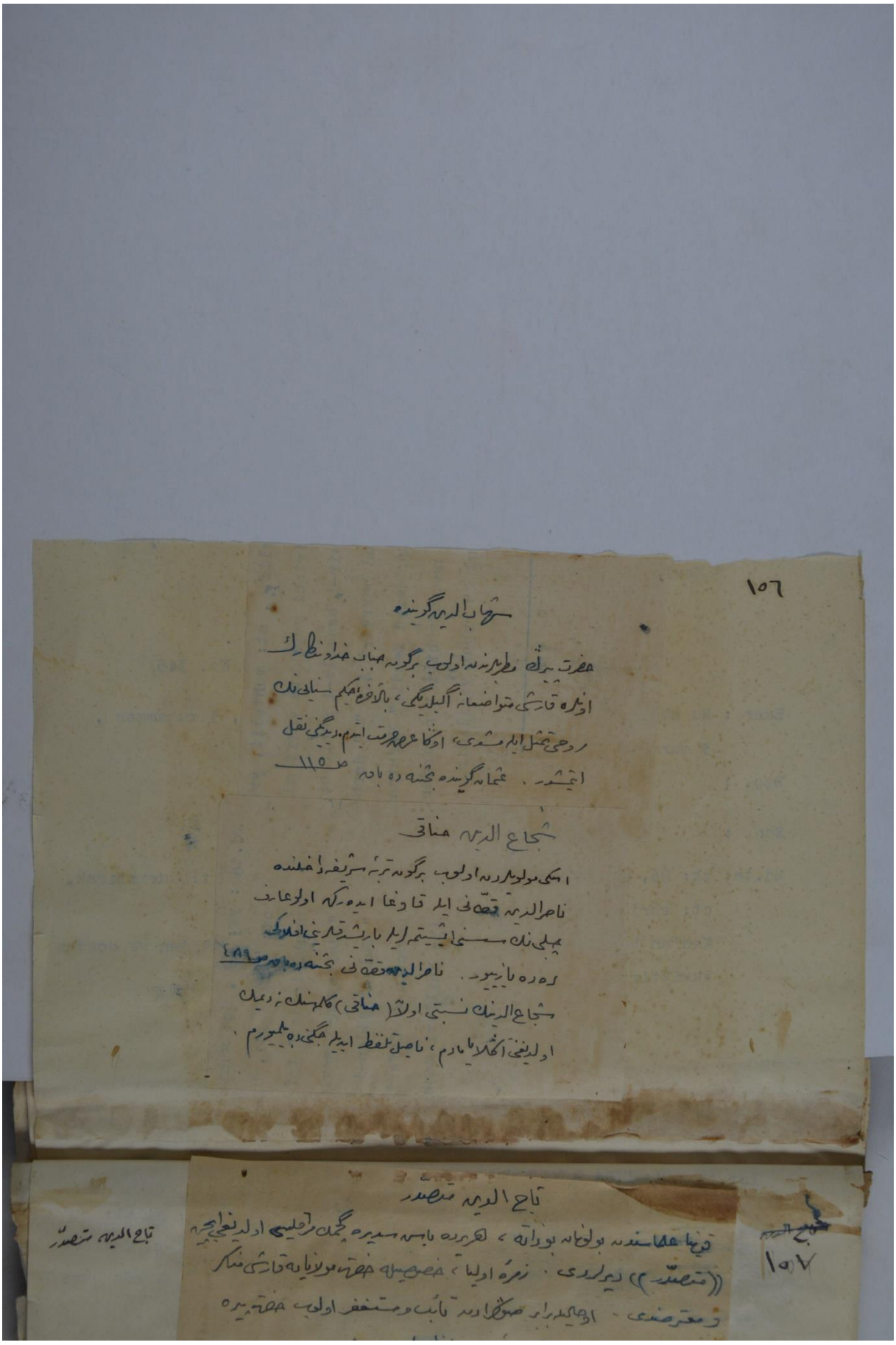
سلطان ولد بویوردی که: بحثمیزکزه کوره بو وقوعه تأثیریدر البته بری، اما بو یوکلریدرکه اوتوز دوقوزی اونک امریله تابعدر. سن، اونک هالی وحقیقتی اول کم دیگرلری ده اوکا محتاجدر. بونه باعث اوخدای اکرل بریکلکی واوکا اهمیتلی اولمغی اکلاتمقدر. بونه پیغمبرلکدر، بونه اولیالق سوزی دیکلنیلره عنداکثر مقبول اولمشدر.

سنك کوردیکز، خدمتکارلرك واركن سنی اوندن بیلیرلر، سوه کشف اولنمش دیه سنك، اوخانه ده خاقانه اعظمك بنده سیدر، لکن بونلرك هیچبری اوه کی لازمدر که سیاستم اوغرامایاسکز. حقیقتده بونلرك هیچبری الهك تقدیر ومشیتیدن، بوتونه بیخبردیلر، الله اکرك مقدری اولوب خلقی اونك خدمت وعبادتنه دعوت ایدرل.

عقلم اوقدر کیمسه حکمدره تقرب ایچون اونك مقدرینه متابعت ومحبت ایدرل. ~~ایدیکی~~

ایشیتدیکمز نوعدن، بوسوزلری دیکلدکدن صوکرا: بن دیدیکه قادرلر عمادوحکمدر، بوحرکتلرینی صورم. هیچبری برقادرلر آیمه ومعقول جواب ویرمدی. برگونه لکمکزله مخاطبم توجه وبحثمیزك دینه برای ایدیورم ایدی

ص ۲۲۶

۱۵۶

سراج الدین گرینده

حضرت پرتو مظهر نده اولوب برگونه جناب خداوندگار
اونوده قاضی متواضعانه آلیلدیکی، باکاخوفهکم سنایی نك
روحی تحفل ایلهمشدی، اوکا عرضحال ایتدم. دیدیکی نقل
اتمشدر. عمامه گرینده بحثنه ره باده ص ۱۱۵

شجاع الدین مناقی

اسکی مولویلردن اولوب برگونه ترنه شریفه داخلنده
ناصرالدین قصه نی ایله قاوغا ایده رکه اولوعانت
یملی نك مسنی ایشیتمیم ایله باریشه قاریغی اغلاوك
ره ره یازیور. ناصرالدین قصه نی بحثنه ره باده ص ۱۸۹
شجاع الدینك نسبتی اولدا (مناقی) کلمهسنك زیرینك
اولدیغنی اکلایامادم، ناصل نقطه ایله مکنی ره یلیورم.

تاج الدین متصدر

قونیا علماسندن بولونان بوذاته، لکرده باسه سیره چکمك مراعیسی اولدیغنی ایچون
((متصدر)) دیرلردی. زمرهٔ اولیا، Hadiqa Al-Wuzara حدیقة الوزراء نامنده فارسی منثور
و منظوم بر تذکره یازمشدر. اوحالده بو صوقاقدن تائب و مستغفر اولوب حدیقه یه

تاج الدین متصدر

۱۵۷

تاج الدین متصدر

تاج الدین متصدر

۱۵۷

قونیا علماسندہ بولونمامہ بوزاتہ ، لکریدہ باسہ سیدیرہ گچمش اولدیغی ایچون «متصدر» دیرلردی . زمرہ اولیا ، حضرت مولانایہ قارشی منکر و معترضدی . اوچیدہ اوصولارندہ ثابت و مستغرق اولوب حضرتیرہ انتساب ایتمش ، هم ده بوتون عائلہسی اوزرینہ .

حسینجلیق : برگیجہ رؤیاسندہ کندینی جرنم قاپیسندہ گوردی و ایچیرہ گیردی ناصل غلبان هیکلری مشاهدہ ایتدی . اوآنده زنجیرلی بوقاغیدا بخیت برینی حضرتلرندن جرنمدن دیگر طرفہ سنه گوتورمک ایچون چیقاردیلر و : اولیا سوزاندہ برینی اوتوکه یوغلدیده قورتولدیلر دیدیلر . اوآدم ، الله ختای ایچون بنی اوسوزاندہ براقماجق اولسه ایدی ، اوقدر تلک یه یاقلاردی . موصرانلک حضرتلرینی بنی اوگا تعلیم ایتدیلر . اوقی یدیکده زنجیرلی چوروب جنته بولادیلر .

تاج الدین ، ادیانه اوتامان ، حضرت خداوندگارلرینک مدرسه سنه قوشدی .

خیال پیر : مولانا تاج الدین ، اوگون دیگلک آدم صفتلی سیاه کده تورتولدی . اولیانلک سوزی بویله دستگاه اولورسه اوزلرینک صحتلرینی دخی تادار فایدانسی دوقونماجقلرینی دوشونه بوبوردی . ص ۲۱۹

زکریای توقاتی

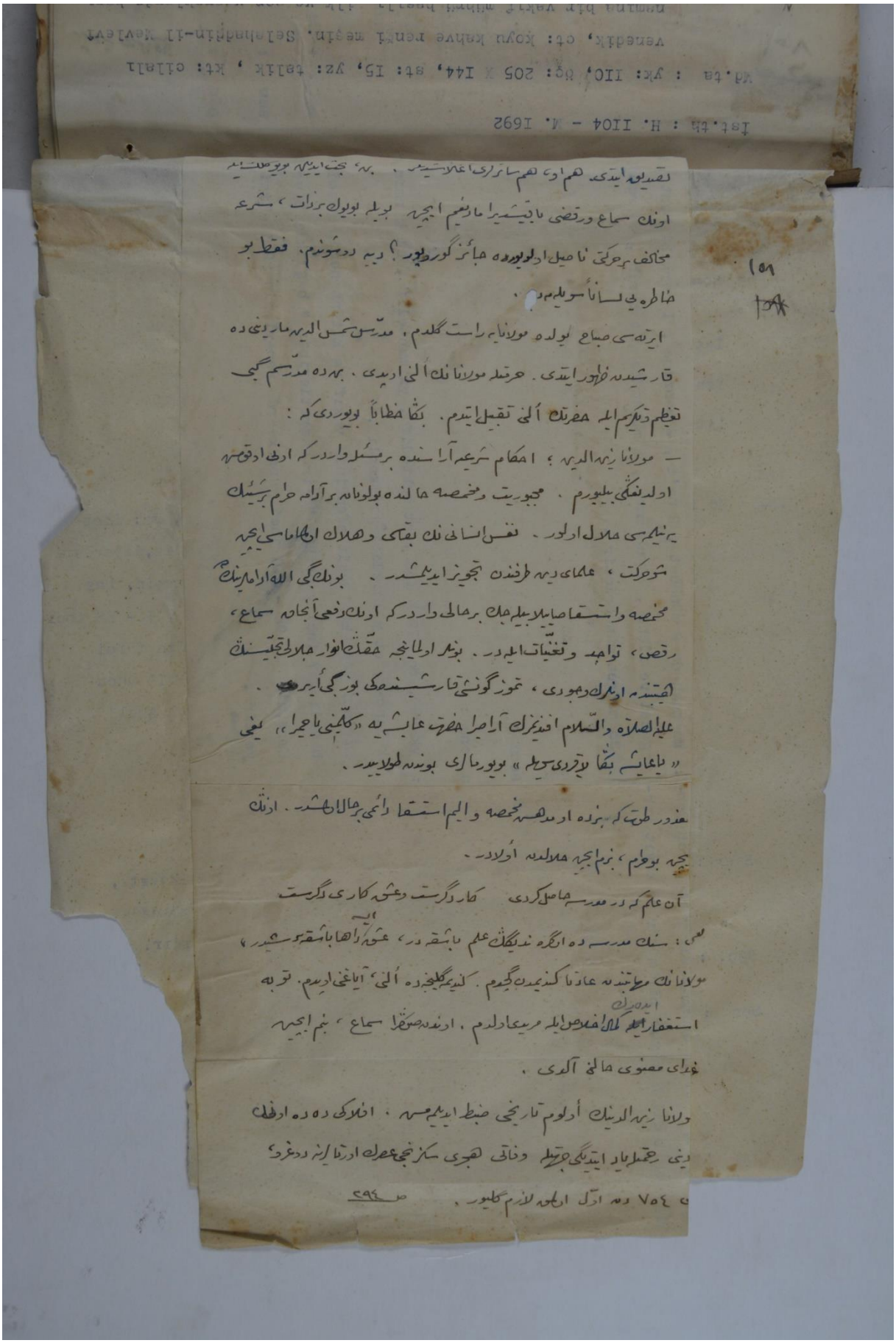
بزرآتلی ، سلطان العلما تلمیذلرندن و مریدلرندن اولدیغی انلرک ده ده زبور ص ۱۵

زین الدین عبد المؤمن توقاتی

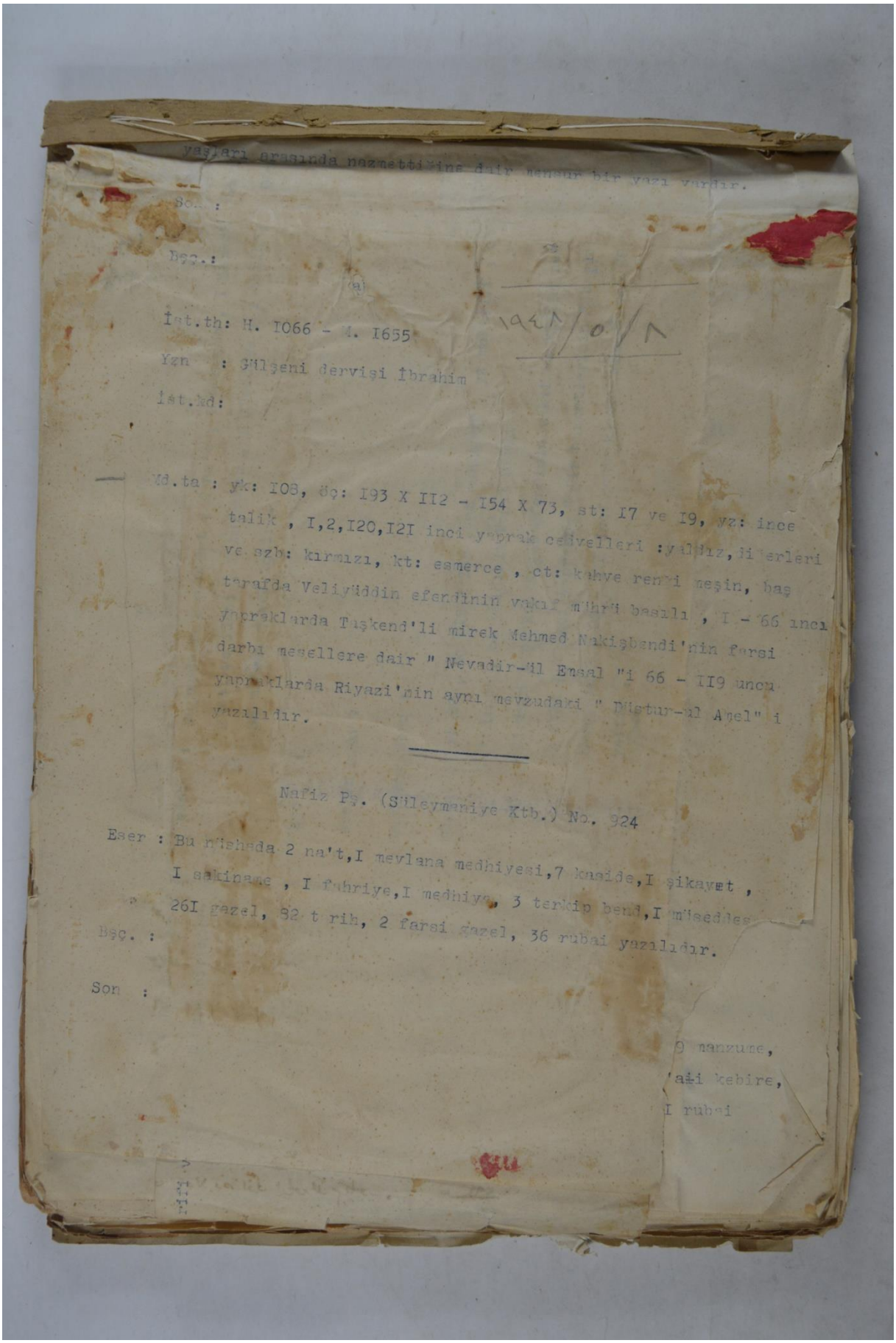
توقاتده بوتون عالمی ، بلکه توقاتده دگل ، بوتون آنادولوده علمک ده زنگی ، تقواسنک بوکسکلکی ایله صیتلنمشدی . کندینه «نعمان ثانی» و «نعمان معانف» ده نیلیوردی . افلاکی ده ده نک ده خوجاسندن ایدی . ده ده ، خوجاسندن سویله بروایتده بولونیور :

توقاتده معین الدین پروانه رحمة الاسلام مدرسه سنده برگون علمک مجلسی طوپلانمشدی . علمای مصاحبه ده بولونولوبوردی . مناسبت طوپلیسیله خوجام دیدی که :

— مولانا زمانده ده قونیاده مدرّس شمس الدین ماردینی نامنده معیدی ایدم . برگون جلال الدین قراطای مدرسه سنده برعلمای مجلسی اولمشدی . سوزآرامنده مولانانک عجب دنبنده ، عجب اخلاقنده ، کشف و کراماتنده بحث ایدیلدی . مدرّسمز ، سویله یه سوزلری صدده و افقولرله

392

yaşları arasında nazmettiğine dair mensur bir yazı vardır.

Son. :

Bşç.:

(a)

İst.th: H. 1066 - M. 1655

Yzn : Gülşeni dervişi İbrahim

İst.kd:

Yd.ta : yk: 108, öç: 193 X 112 - 154 X 73, st: 17 ve 19, yz: ince talik , 1,2,120,121 inci yaprak cedvelleri :yaldız, ilgi erleri ve sızb: kırmızı, kt: esmerce , ct: kahve rengi neşin, baş tarafda Veliyüddin efendinin vakıf mührü basılı , 1 - 66 ıncı yapraklarda Taşkend'li mirek Mehmed Nakişbendi'nin farsi darbı meşellere dair " Nevadir-ül Emsal "i 66 - 119 uncu yapraklarda Riyazi'nin aynı mevzudaki " Dastur-ül Amel" i yazılıdır.

Nafiz Pş. (Süleymaniye Ktb.) No. 924

Eser : Bu nüsheda 2 na't,1 mevlana medhiyesi,7 kaside,1 şikayet , 1 sakinname , 1 fahriye,1 medhiye , 3 terkib bend,1 müseddes 261 gazel, 92 t rih, 2 farsi gazel, 36 rubai yazılıdır.

Bşç. :

Son :

9 manzume,
'aai kebire,
1 rubai